FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

KADIOĞLU'NUN MANZUM KISAS-I ENBİYÂSI (181B-309B) (İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE AYAR

İSTANBUL, 2023

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

KADIOĞLU'NUN MANZUM KISAS-I ENBİYÂSI (181B-309B) (İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE AYAR
(210101002)

Danışman
(Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK)

İSTANBUL, 2023

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

19/07/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı tezli yüksek lisans programı öğrencisi 210101002 numaralı ***Merve AYAR***'ın hazırladığı *"Kadıoğlu'nun Manzum Kısas-ı Enbiyâsı (181b-309b)"* konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 19.07.2023 Çarşamba günü saat 11.00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne ~~Oy Çokluğu~~/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının ..... Kadıoğlu'nun Manzum Kısas-ı Enbiyâsı (181b-309b) (İnceleme-Metin) şeklinde değiştirilmesi uygundur.

	Jüri Üyesi	Karar
1.	(Danışman) Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK	Kabul
2.	Prof. Dr. Dursun Ali TÖKEL	Kabul
3.	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZKAT	Kabul
4.	.....	.....
5.	.....	.....
6.	(İkinci Danışman)*	.....

**2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.*

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Merve Ayar

TEŞEKKÜR

Lisans hayatımda tanıştığım ve her anlamda bana yol gösteren, ufkumu açan, yönlendiren ve bu son bir yıllık süreç içerisinde kendisinden, bilgisinden de çok fazla istifade ettiğim kıymetli tez hocam Prof. Dr. Nihat Öztoprak Hocam'a çok teşekkür ederim. Çalışma konum sebebiyle kendisinden çokça istifade ettiğim Prof. Dr. Kemal Yavuz Hocam'a özellikle teşekkür ediyorum. Arapça kısımlarında anlamadığım, bazı tarihi noktalarda kendilerinden faydalandığım ve metin içerisinde anlamadığım noktalarda Prof. Dr. Hüseyin Yazıcı, Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı ve Prof. Dr. Dursun Ali Tökel hocalarımın yardımlarından dolayı kendilerine müteşekkirim.

Hayatımın her alanında, her aşamasında beni destekleyen maddi ve manevi yardımlarından dolayı aileme minnettarım. Ayrıca bu süreç içerisinde benimle birlikte çalışan ve her anımda yanımda olan Hacer Meryem Uzun ile tezin yazılması aşamasındaki teknik desteklerinden ötürü Nektel Demir ağabeyime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Burada adını anamadığım fakat gönlümden geçirdiğim hocalarıma ve arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunuyorum.

Merve Ayar

KADIOĞLU'NUN MANZUM KISAS-I ENBİYÂSI (181b-309b) (İNCELEME-METİN)

Merve Ayar

ÖZET

İslamiyet'in kabulünden sonra halkın eğitilmesi ve bilgilendirilmesi amacıyla dini ve tasavvufi konularda eserler verilmeye başlanmıştır. Birçok konu ve düşünce Arap ve Fars edebiyatlarından tercümelerle edebiyatımıza kazandırılmaya çalışılmıştır. Kur'ân'dan tercümeler, hadis tercümeleri, tasavvuf hakkında birçok konu hakkında öğretici eserler kaleme alınmıştır. Bu öğretici eserlerden birisi de peygamber kıssalarıdır. Bu kıssalar içerisinde peygamberlerin yaşantıları, mucizeleri ve ibret alınacak anlatıları içermektedir. Şairler de peygamberler hakkında duydukları ve Kur'ân ve diğer kutsal kitaplardan da öğrendiklerini de baz alarak eserlerini oluşturmuşlardır. Şairin üslubu ve bilgisine göre yazmış olduğu esere zenginlik katmıştır. Başlangıçta peygamber kıssaları Sa'lebí ve Kisâî'den yapılan tercümelerle edebiyatımıza kazandırılmıştır. Daha sonra ise şair konuları kendi muhayyilesinden geçirerek kıssaları üslubuna göre kaleme almıştır.

Kısas-ı Enbiyâ türü genellikle mensur eserler şeklinde kaleme alınmış olsa da manzum eserler de bulunmaktadır. Manzum eserler içerisinde Hindi Mahmûd'un 1579 yılında yazmış olduğu Kısas-ı Enbiyâ eseri Türk edebiyatında ilk manzum eser olma özelliğini taşımaktadır. Fakat elimizdeki nüsha Kadıoğlu mahlasına sahip olan fakat tezkirelerde tespit edemediğimiz bu şahsın kullanmış olduğu dil özellikleri sebebiyle 14. veya 15. yüzyıllar içerisinde kaleme alındığı tahmin edilmektedir. Manzum olarak ele alınmış olan bu eser konu ve dil özellikleri açısından edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir.

Anahtar kelimeler: Kısas-ı Enbiyâ, Kadıoğlu, Peygamberler Tarihi, Kıssa, Mesnevi.

KADIOGLU'S KISAS-I ENBİYA (181B-309B) (REVİEW-TEXT)

Merve Ayar

ABSTRACT

After the acceptance of Islam, works on religious and Sufi subjects began to be published in order to educate and inform the public. Many topics and ideas have been tried to be brought to our literature through translations from Arabic and Persian literature. Instructive works have been written on translations from the Quran, hadith translations and many subjects about Sufism. One of these instructive works is the stories of the prophets. These stories include the lives of the prophets, their miracles and exemplary narratives. Poets also created their works based on what they heard about the prophets and what they learned from the Quran and other holy books. He added richness to the work he wrote according to the poet's style and knowledge. Initially, the stories of the prophets were introduced into our literature through translations from Sa'lebí and Kisâí. Later, the poet wrote the stories according to his style by passing the subjects through his own imagination.

Although the Kısas-ı Enbiyâ genre is generally written in prose works, there are also poetic works. Among the poetic works, Kısas-ı Enbiyâ, written by Hindi Mahmûd in 1579, has the distinction of being the first poetic work in Turkish literature. However, it is estimated that the copy we have was written in the 14th or 15th centuries due to the language features used by this person, who had the pseudonym Kadıoglu but we could not identify in the biographies. This work, written in verse, has an important place in our literature in terms of subject and language features.

Key Words: Kısas-ı Enbiya, Kadıoglu, History of Prophets, Parable, Mesnevi.

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında dini eserler, İslamiyet'in kabulünden itibaren kendine has bir yer edinmeye çalışmış ve bu çerçeve kapsamında halkın eğitilmesi ve bilinçlenmesi için şairler çeşitli tercümeler yaparak Türk edebiyatına birçok konu ve eseri kazandırmıştır. Bu tercüme eserlerden birisi de kısas-ı enbiyâdır. Peygamber kıssaları sadece anlatılardan ibaret olmayıp şairin dönemini yansıtmasında önemli bir etkendir. Şairler kaleme almış oldukları eserde kendi üslubunun yanı sıra kendisinin almış olduğu eğitim, hangi kaynakları kullandıkları, günlük yaşamlarına dair bilgileri elde etmekteyiz. Kaynaklarda hayatıyla ilgili hiçbir bilgi bulunmayan Kadıoğlu mahlaslı şairin de kısas-ı enbiya türünde eseri tespit edilmiştir.

Manzum *Kısas-ı Enbiya*'sı dışında hakkında herhangi bir bilgi elde edemediğimiz Kadıoğlu'nun hayatı, şairliği ve eseri bu çalışmaya konu olmuştur. Şairin hayatı tespit edildiği zaman eserin Türk edebiyatındaki yeri net bir şekilde tespit edilebilecektir.

Kadıoğlu'nun manzum kısas-ı enbiyasının başlıca kaynakları Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerden oluşan eseri, dil özellikleri bakımından 14-15. yüzyıllar arasında kaleme alınmış olduğu tahmin edilmektedir. Eserin Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu, nr. A.3688 ve İstanbul Arkeoloji Müzesi Yazma Eserler Bölümü, nr. 256'da olmak üzere iki nüshası tespit edilmiştir.

Giriş bölümünde ele alınan konuya dair genel bilgiler verilerek mezkur çalışmanın alana katkısına dair bazı bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde kısas kelimesi ve bu türün nasıl oluştuğuna dair bazı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Kısas-ı enbiya türünün genel olarak kaynakları ele alınırken bu türden teşekkül eden diğer türlerden bahsedilmiştir. Son olarak Arap ve Fars edebiyatındaki kısas-ı enbiya türünden söz edilmiştir.

İkinci bölümde Türk edebiyatındaki kısas-ı enbiyâ yazan müellif ve müstensihlerin kaleme aldıkları yahut çevirdikleri eserlere değinilmiştir. Bu türde eser vermiş olan şairlerin eserleri, yer numaralarıyla birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde şairin kim olduğuna dair bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Şairin kimliği tam olarak tespit edilemediğinden dolayı edebiyatımızda yer alan Kadıoğlu mahlasındaki şairler baz alınarak inceleme yapılmıştır. Bu bölümde eserden tespit edebildiğimiz kadarıyla Kadıoğlu'nun hayatına dair bilgiler vermeye çalışılmış ve edebi kişiliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde Kadıoğlu'nun manzum olarak ele almış olduğu *Kısas-ı Enbiyâ* metni muhtevası, tertibi, vezni, dil özellikleri ve eserde kullanmış olduğu ayet ve hadislerden bahsedilmiştir. Aynı zamanda eserdeki peygamber kıssalarının özetlerine yer verilmiştir.

Beşinci bölümde nüsha tanıtılmış, metin kurulurken izlenilen yollar belirtilmiş ve metnin transkripsiyonlu hali verilmiştir.

Temmuz, 2023 Merve Ayar

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **vii**
TABLO LİSTESİ ..... **xvi**
KISALTMALAR ..... **xvii**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **3**
1. KISAS KELİMESİNİN TANIMI VE İŞLEVLERİ **3**
1.1. KISAS KELİMESİ ÜZERİNE TETKİKLER 3
1.1.1. Lugat Anlamı **3**
1.1.2. Terim Anlamı **4**
1.1.3. Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımı **4**
1.2. KISAS-I ENBİYÂ TÜRÜNÜN TEŞEKKÜLÜ 9
1.3. KISAS-I ENBİYÂLARIN KAYNAKLARI 11
1.3.1. Ayetler **11**
1.3.2. Hadisler **126**
1.3.3. Diğer Dinlerin Kutsal Kitapları **127**
1.4. KISAS-I ENBİYÂ TÜRÜNDEN TEŞEKKÜL EDEN DİĞER TÜRLER 128
1.5. ARAP VE FARS KAYNAKLARINDA KISAS-I ENBİYALAR 139
İKİNCİ BÖLÜM **141**
2. TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR **141**
2.1. TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂ TERCÜMELERİ 142
2.1.1. Türk Edebiyatında Müellifi Bilinen Kısasü'l-Enbiyâlar **142**
2.1.1.1. Ebû İshâk Ahmed B. Muhammed B. İbrâhîm Es-Saʿlebî En-Nisâbûrî Eş-Şâfiʿî'nin "Kitâbu ʿArâisü'l-Mecâlis Fî Kısasi'l-Enbiyâ" Adlı Eserinden Yapılan Tercümeler **142**
2.1.1.1.1. Ebu'l-Fazl Mûsâ b. Hâcı Hüseyn el-İznikî tarafından yapılan tercüme: **142**
2.1.1.1.2. Muhammed bin Yûsuf b. Mustafa el-Çerkezî es-Saydavî tarafından yapılan tercümeler: **142**
2.1.1.2. Muhammed B. ʿAbdi'llâh El-Kisâ'î'nin "Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ Ve Kısasü'l-Enbiyâ" Adlı Eserinden Yapılan Tercümeler **143**
2.1.1.3. Ebû İshâk İbrâhîm B. El-Mansûr B. Halefi'l-Müzekkir En-Nisâbûrî'nin "Kısasü'l Enbiyâ" Adlı Eserinden Yapılan Tercümeler **144**
2.1.1.4. Harezm Sahasına Ait Rabgûzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sı **144**

2.1.1.5. Ebû Ahmed'in Kısasü'l-Enbiyâ'sı..... 145
2.1.1.6. AHMET CEVDET PAŞA'NIN ESERİ 145
2.1.2. Müellifi, Müstensihi Ve Mütercimi Bilinmeyen Kısas-ı Enbiya Tercümeleri 145
2.1.2.1. Süleymaniye Kütüphanesi..... 145
2.1.2.2. Nuruosmaniye Kütüphanesi 146
2.1.2.3. Milli Kütüphane..... 146
2.1.2.4. Türk Dil Kurumu 147
2.1.2.5. Bursa Eski Eserler ve Yazmalar Kütüphanesi 147
2.1.2.6. Mısır Milli Kütüphanesi..... 147
2.1.2.7. Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi 147
2.1.3. Müstensihi Bilinen Kısasü'l-Enbiyâ Tercümeleri..... 147
2.2. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR 148
2.2.1. 16. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar..... 148
2.2.2. 17. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar..... 149
2.2.3. 18. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-I Enbiyâlar 149
2.2.4. 19. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar..... 150
2.2.5. 20. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar..... 150
2.3. TÜRK TASAVVUF EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR 151
2.4. TÜRK HALK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR..... 151
2.5. MODERN TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYALAR 155
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 157
3. TÜRK EDEBİYATINDA KADIOĞLU MAHLASLI ŞAİRLER 157
3.1. KADIOĞLU/ ABDÜLVÂSİ ÇELEBİ..... 158
3.1.1. Hayatı..... 158
3.1.2. Şairliği ve Eseri 158
3.2. KADIOĞLU/ VAHYÎ, AÇUK KADIOĞLU MUSTAFÂ VAHYÎ EFENDİ 159
3.3. KADIOĞLU ŞEYH MEHMED..... 159
3.4. KADIOĞLU 160
3.4.1. Hayatı..... 160
3.4.2. Eseri ve Şairliği 160
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 162
4. KADIOĞLU'NUN MANZUM KISAS-I ENBİYA'SI 162
4.1. ESER HAKKINDA GENEL BİLGİLER 162
4.1.1. Adı..... 162
4.1.2. Sebeb-i Te'lifi 162
4.1.3. Te'lif ve İstinsah Tarihleri 164
4.1.4. Beyit Sayısı 164
4.1.5. Eserin Kaynakları..... 167

4.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ 167
4.2.1. Tertibi 167
4.2.2. Vezin 168
4.2.2.1. İmâle 168
4.2.2.2. Zihaf 169
4.2.2.3. Vasıl 170
4.2.2.4. Med 170
4.2.2.5. Diğer Sebeplerden Kaynaklanan Kusurlar 171
4.2.3. Kafiye 172
4.2.3.1. Türkçe Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler 172
4.2.3.2. Türkçe-Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler 173
4.2.3.3. Türkçe-Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler 173
4.2.3.4. Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler 174
4.2.3.5. Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler 175
4.2.3.6. Arapça-Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler 175
4.2.3.7. Tunç Kafiye 176
4.2.3.8. Mürdef Kafiye 176
4.2.3.9. Mücerred Kafiye 177
4.2.4. Redif 177
4.2.4.1. Tek Bir Ekten Oluşan Redifler 177
4.2.4.2. Hem ek hem kelimeden oluşan redifler 178
4.2.5. Diğer Ahenk Unsurları 178
4.3. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ 179
4.3.1. Kısas-ı Enbiya Metninde Yer Alan Unsurlar 179
4.3.1.1. Allah 179
4.3.1.2. Melekler 180
4.3.1.2.1. Cebrail Aleyhisselam 180
4.3.1.2.2. Azrail Aleyhisselam 180
4.3.1.2.3. İsrafil Aleyhisselam 180
4.3.1.3. Kısas-ı Enbiya'da Geçen Peygamberler 180
4.3.1.4. Peygamberle Adı Zikredilen Şahıslar 184
4.3.1.4.1. Karun 184
4.3.1.4.2. Sâm 184
4.3.1.4.3. Yafes 184
4.3.1.4.4. Meryem 185
4.3.1.4.5. Rahme/Rahime 185
4.3.1.4.6. Harun 185
4.3.1.4.7. Asaf 185
4.3.1.4.8. Belkıs 185
4.3.1.5. Tarihi Şahsiyetler 186
4.3.1.5.1. İbn-i Abbas 186

4.3.1.5.2. İbn-i Kelbî..... 186
4.3.1.5.3. Tubba' Asr 186
4.3.1.5.4. Buhtunnasr..... 186
4.3.1.6. Mukaddes Kitaplar..... 186
4.3.1.6.1. Tevrat..... 186
4.3.1.6.2. İncil..... 187
4.3.1.6.3. Kur'an-ı Kerim 187
4.3.1.6.4. Zebur..... 187
4.3.1.7. Topluluklar..... 187
4.3.1.7.1. Ye'cüc ve Me'cüc 187
4.3.1.7.2. Ashab-ı Kehf..... 187
4.3.1.7.3. Ben-i İsrail 188
4.3.1.8. Yer Adları..... 188
4.3.1.8.1. Kudüs..... 188
4.3.1.8.2. Sebe 188
4.3.1.8.3. Medine 188
4.3.1.8.4. Rum..... 188
4.3.1.8.5. Hindistan 189
4.3.1.8.6. Yemen 189
4.3.1.8.7. Türkistan 189
4.3.1.8.8. Şam..... 189
4.3.1.8.9. Habeşistan 189
4.3.1.9. Mabedler..... 190
4.3.1.9.1. Beytü'l-Mukaddes..... 190
4.3.1.9.2. Ka'be..... 190
4.3.1.10. Put 190
4.3.1.10.1. Ba'l 190
4.3.1.11. Hayvanlar 190
4.3.1.11.1. Kurt..... 190
4.3.1.11.2. Hüthüt..... 190
4.3.1.11.3. Balık 191
4.3.1.11.4. Karınca 191
4.3.1.11.5. Aslan..... 191
4.3.1.11.6. Akbaba/Kerkes 191
4.3.1.11.7. Deve..... 191
4.3.1.11.8. Köpek..... 192
4.3.1.11.9. At..... 192
4.3.1.11.10. Öküz..... 192
4.3.1.11.11. Koyun..... 192
4.3.1.12. Yiyecekler ve İçecekler..... 192
4.3.1.12.1. Yiyecekler 192

4.3.1.12.1.1. Kabak ... **192**
4.3.1.12.1.2. Üzüm ... **193**
4.3.1.12.1.3. İncir ... **193**
4.3.1.12.1.4. Peynir ... **193**
4.3.1.12.1.5. Ekmek/Gözleme ... **193**
4.3.1.12.1.6. Zeytin ... **193**
4.3.1.12.1.7. Sarımsak ... **193**
4.3.1.12.1.8. Tuz ... **193**
4.3.1.12.1.9. Balık ... **194**
4.3.1.12.1.10. Bal ... **194**
4.3.1.12.1.11. Hurma Ağacı ... **194**
4.3.1.12.2. İçecekler ... **194**
4.3.1.12.2.1. Şarap ... **194**
4.3.1.12.2.2. Sirke ... **194**
4.3.1.13. Meslekler ... **194**
4.3.1.13.1. Çoban ... **194**
4.3.1.13.2. Habbaz (Fırıncı/Ekmekçi) ... **195**
4.3.2. Bölüm Başlıkları ... **195**
4.3.3. Ayetler ve Hadisler ... **196**
4.3.3.1. Ayetler ... **196**
4.3.3.2. Hadis ... **216**
4.3.4. Atasözleri ve Deyimler ... **217**
4.3.5. Kalıp İfadeler ... **218**
4.4. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ ... 218
4.4.1. Dil Özellikleri ... **218**
4.4.1.1. Fiiller ... **219**
4.4.1.1.1. Gelecek zaman ekleri -ısar/ -iser ... **219**
4.4.1.1.2. Geniş Zaman Eki -ur, -ar: ... **219**
4.4.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman Eki -dum, -düm; -duk,-dük: ... **219**
4.4.1.1.4. Teklik ikinci şahıs emir eki -gıl/-gil: ... **220**
4.4.1.1.5. Bildirme eki -durur, -dürür ... **220**
4.4.1.1.6. Zarf-fiil eki -up, -üp/ -uban, -üben: ... **220**
4.4.1.1.7. İstek kipinin birinci ve ikinci çokluk ekleri -avuz/-evüz, -asız/-esiz: ... **221**
4.4.1.1.8. Emir eki -sun, -sün: ... **221**
4.4.1.1.9. İyelik eki -(u)m, -(ü)m; -(u)muz, -(ü)müz: ... **221**
4.4.1.1.10. Şahıs Eki –(u)n, -(ü)n; -(u)nuz, -(ü)nüz: ... **221**
4.4.1.1.11. İlgi Eki -un, ün, -nun, -nün: ... **222**
4.4.1.1.12. Dönüşlülük Eki –(ı)n, (i)n: ... **222**
4.4.1.1.13. Edilgen Fiil -l: ... **222**
4.4.1.1.14. İşteşlik Eki –(ı)ş, -(i)ş: ... **222**

4.4.1.2. Sıfatlar **222**
4.4.1.2.1. Gösterme Sıfatları **222**
4.4.1.2.2. Belgisiz Sıfatlar **223**
4.4.1.2.3. Soru Sıfatları **223**
4.4.1.2.4. İşaret Sıfatları **223**
4.4.1.2.5. Sayı Sıfatları **224**
4.4.1.3. İkilemeler **224**
4.4.1.4. Tekrarlar **225**
4.4.2. Edebi Sanatlar **227**
4.4.2.1. İktibas **227**
4.4.2.2. Nidâ **227**
4.4.2.3. Mübalağa **228**
4.4.2.4. Tekrir **228**
4.4.2.5. Tezat **228**
4.4.2.6. Tecahül-i Arif **229**
4.4.2.7. Tenasüp **229**
4.4.2.8. Teşhis ve İntak **229**
4.4.2.9. İrsal-i Mesel **229**
4.5. MANZUM KISAS-I ENBİYÂ'NIN ÖZETİ 230
4.5.1. Amil bin Hatenacabe Kıssası **230**
4.5.2. Karun Kıssası **231**
4.5.3. Hz. Musa'nın Allah'ı Görmek İstediği Kıssa **233**
4.5.4. Hz. Yuşa Kıssası **236**
4.5.5. Hz. Şuayb Kıssası **238**
4.5.6. Hz. Yunus Kıssası **239**
4.5.7. Hz. Eyüp Kıssası **241**
4.5.8. Hz. Davud Kıssası **244**
4.5.9. Hz. Süleyman kıssası **250**
4.5.10. Hz. Süleyman'ın Yüzüğü Aldığı Kıssa **258**
4.5.11. Hz. Zekeriya Kıssası **259**
4.5.12. Yahya bin Zekeriya Kıssası **260**
4.5.13. Hz. Meryem Kıssası **263**
4.5.14. Hz. Zülkarneyn Kıssası **264**
4.5.15. Hz. Lokman Kıssası **267**
4.5.16. Hızır ve İlyas Aleyhisselam Kıssası **269**
4.5.17. Ashab-ı Kehf Kıssası **270**
4.5.18. Hz. Üzeyr kıssası Kıssası **272**
4.5.19. Büht-i Nasır Kıssası **274**
4.5.20. Tübba' Asr Kıssası **275**
4.5.21. Hz. Meryem'in Hamile Olduğu Kıssa **276**
4.5.22. İsa Aleyhisselam'ın Peygamberlik Kıssası **278**

4.5.23. Musa Kavminin Yahudi Olduğu Kıssa 280
4.5.24. İsa Kavminin Azdığı Kıssa 281
4.6. KADIOĞLU'NUN KISAS-I ENBİYÂ'SININ TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ 282
BEŞİNCİ BÖLÜM 284
5. MANZUM KISAS-I ENBİYÂ METNİ 284
5.1. NÜSHA TAVSİFİ 284
5.2. İMLÂ ÖZELLİKLERİ 285
5.3. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL 286
5.4. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ 287
5.5. METİN 288
SONUÇ 612
KAYNAKÇA 615
EKLER 620

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Kısas-ı Enbiya Eserindeki Kıssaların Beyit Sayıları 165
Tablo 2: Mesnevinin Ana Planı..... 168

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.t.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
M.	Metin
S.	Sayı
s.	Sayfa/sayfalar
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

GİRİŞ

Yüce Allah, insanı diğer canlılardan üstün kılmış, akıl ve irade sahibi biri olarak onu en güzel biçimde yaratmıştır.[1] Peygamberleri de insanların öncüleri kılmış, insanları uyarmak ve yoldan çıkmış olan kavimlere doğru yolu hatırlatmak için göndermiştir. Kur'an-ı Kerim'de de peygamberlerin insanlara tebliği, uyarıları ve hidayet amacıyla yaşamış oldukları olaylar sureler içerisinde anlatılmıştır. Aynı zamanda peygamberlerin mucizelerinden de bahsedilmiştir.

Peygamberler tarihi edebiyat, din, yaşayış, kültür, medeniyet algısı, sanat gibi birçok alanı bünyesinde barındırmaktadır. Aslında bu tür, bir nevi insanlığın tarih anlatısını da içermektedir. Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere hadisler de bu anlatımlar için önemlidir. İnsanların yaşayış ve kültürleri de eserlerin birer parçası haline gelmiştir. Bu eserler zaman içerisinde farklı anlatımların ve rivayetlerin birleşmesiyle de telif, şerh yahut tercüme yoluyla da kısas-ı enbiya metinlerini meydana getirmiştir.

Arap ve Fars edebiyatında oluşan ve gelişen bu tür İslamiyet'in kabulünden sonra tercüme, telif ve şerhlerle birlikte edebiyatımızda işlenegelmiştir. Kısas-ı enbiya eserleri manzum ve mensur olarak kaleme alınmış ve peygamber kıssalarının yanında bazı kavim ve şahsiyetleri de işlemişlerdir. Klasik Türk edebiyatı şairleri devirlerinin ilim ve felsefesini bilmiş ve bunları bilgi birikimleriyle nesillere aktarmışlardır.[2] Şairler kendi üslup ve metaforlarıyla anlatımlarına zenginlik katmışlardır. İktibas, telmih, mecaz, teşbih, hüsn-i ta'lil gibi edebi sanatlarla da kıssaları anlatmışlardır.

Çalışmamızın birinci bölümünde kısas kelimesinin lügat, terim ve Kur'an-ı Kerim'deki anlamı verilmiştir. Kısas-ı enbiya türünün oluşumu ve bu türün kaynakları ele alınmıştır. Kısas-ı enbiya türünden oluşan diğer türlerin ortaya çıkışları konu edilmiştir. Arap ve Fars edebiyatında ortaya çıkan ve Türk edebiyatındaki gelişimi de ele alınarak tarihi süreç verilmeye çalışılmıştır.

---

[1] Tîn Suresi (95) 4. Ayet: "Biz insanı en güzel biçimde yarattık."
[2] Mehmet Kaplan, "Şiir ve İlim", **Hisar**, C.XI, S.94, s.3-4.

İkinci bölümünde klasik Türk edebiyatındaki kısas-ı enbiyâların neler olduğuna değinilmiştir. Tercüme eserler ve tespit edilebildiği kadar bu türde eser vermiş olan şairler verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde Kadıoğlu'nun hayatı ele alınmıştır. Şairin kim olduğundan emin olmamakla beraber beyitte "Kadıoğlu" ibaresi geçmesi sebebiyle bu kelimenin mahlas olduğu düşünülmektedir. Edebiyatımızdaki "Kadıoğlu" mahlasıyla şiir yazanlar tespit edilmeye çalışılmış ve müstensih belirlenmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde kısas-ı enbiyânın muhtevası verilmeye çalışılmıştır. Burada esas olarak metnin tamamı değil, tez kapsamı dahilinde Hz. Musa'dan Hz. İsa'ya kadar olan kıssalar baz alınmıştır. Eserin, şekli, beyit sayısı, tertibi, vezni gibi teknik özellikler tanıtılmıştır. Aynı zamanda eserin konusu, kıssaların özetleri bu kısım içerisinde yer almaktadır. Metin içerisinde geçen başlıklar ve ayetler de belirtilerek anlamlarıyla birlikte verilmiştir.

Beşinci bölümünde metnin imlâ özellikleri, dil özellikleri ve metnin transkripsiyon harfleriyle çevirisi verilmiştir.

Bu bağlamda da Ankara Milli Kütüphanesi'nde bulunan ve YzA3688 kaydı olan Kadıoğlu'nun *Kısas-ı Enbiyâ*'sı ele alınmış olup eserin 181b-309b varak arası incelenmiştir. Bu kısım Hz. Musa'nın olaylarıyla başlayıp Hz. İsa'nın doğumuna kadar olan kısmı kapsamaktadır. Eserin 1b-181b kısmı ise Cüneyt Akçatepe'nin tezi içerisinde yer almaktadır. Bu kısım dünyanın yaratılışından başlayarak Hz. Musa aleyhisselama kadar sırasıyla diğer peygamberlerin kıssaları anlatılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KISAS KELİMESİNİN TANIMI VE İŞLEVLERİ

1.1. KISAS KELİMESİ ÜZERİNE TETKİKLER

Kıssa kelimesi lügatlerde fiil ve isim olarak "hikâye, rivayet, olay, mes'ele, iz sürmek, söz, haber, haber vermek, takip etmek, nakletmek, taklit etmek"[3] anlamlarında açıklanmıştır. Bu manalara gelen kıssa kelimesinde hadiseler adım adım birbirini takip edilerek nakledilmektedir. Bu sebepten dolayı da hikayeden ayrılmaktadır. Kur'an kıssalarında ibret alınacak olaylar ve tarihi gerçekliği olan olaylardan ibarettir.

1.1.1. Lugat Anlamı

Kıssa kelimesi Arapça kökenli olup lügatlerde; "hikâye, rivayet, olay, mes'ele, iz sürmek, söz, haber, haber vermek, takip etmek, nakletmek, taklit etmek"[4] anlamında kullanılan k-s-s (ق ص ص) fiilinden türetilmiş olup "hikaye, anlatılan haber" manalarına gelmektedir. Çoğulu ise *kasas* (قصص)'tır.[5] "Hikaye, rivayet, haber ve iz" manalarına gelen kasas kelimesi, ilk dönemlerde "dini nasihat" anlamında kullanılmış, eski milletlere dair haberlere kasas denmiştir.[6] Bu manalara gelen kıssa kelimesinde hadiseler adım adım birbirini takip ederek nakledilmektedir. Fikrin geçmişe doğru izinin sürülmesi, takip edilmesi gerekmektedir. Milletlerin geçmişte yaşamış oldukları tecrübelerden yararlanmak suretiyle geleceğe yönelik plan yapma anlamını ifade etmektedir.[7]

---

[3] Mehmet Kanar, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul, 2017, s. 958; Muallim Nâci, **Lûgat-i Nâci**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2012, s.593; Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.1072.

[4] Mehmet Kanar, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s. 959; Muallim Nâci, **Lûgat-i Nâci**, s. 594; İdris Şengül, "Kıssa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.25, s.498.

[5] Mustafa Kara, "Kur'an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz", **İslâmî İlimler Dergisi**, Yıl 9, C. 9, S.1, Bahar 2014, s.71.

[6] Hasan Cirit, "Kussâs", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.26, s.463

[7] Mustafa Kara, "Kur'an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz", s.72-75.

1.1.2. Terim Anlamı

Terim anlamı olarak kıssa, "takip etmek, nakletmek, iz sürmek" anlamlarına gelmektedir. Fakat bunların yanında kıssalarda yaşanan olaylardan insanların ibret alması için kullanılmaktadır. Kıssalar, geçmişten bahseden, bitmiş olan olayları nakletmek olarak nitelendirilebilir. Kıssalar, "bilinmeyen fakat haber halinde tarihte yer alanı bilinir hale getirme faaliyetidir."[8] Hikaye ise gerçekçi-hayali olanları da insanlara aktarmaktadır. Bu sebepten dolayı da hikayeden ayrılmaktadır.

Kur'an kıssalarında ibret alınacak olaylar yer almakta olup bu kıssalar tarihi gerçekliği olan, yaşanmış olaylardan ibarettir. Kıssalara bir de şu şekilde bakmamız gerekmektedir: "Yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızalarında varlığını koruyabilmiş hadiselerin, olaylara yeniden bir canlılık vererek Kur'an'ın hidayet rehberi oluşuna uygun bir şekilde aslından hiçbir değişiklik yapılmaksızın ilahi mesajın i'caz ve icazına paralel bir anlayışla muhataplara anılması, beyan edilmesidir."[9] Kur'an kıssaları bu bakımdan oldukça önem arz etmektedir.

1.1.3. Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımı

Kur'an'da "kasas, kısas" kelimeleri **açıklamak, hikaye anlatmak, iz sürmek, takip etmek** gibi anlamlarda geçmektedir. Bu manalar Kur'an-ı Kerim'de,[10] Al-i İmran Suresi 3/62: "Şüphesiz bu (İsa hakkındaki) gerçek kıssadır. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."; el-A'raf Suresi 7/176: "Dileseydik o âyetlerle onu elbette yüceltirdik. Fakat o, dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu. Onun durumu köpeğin durumu gibidir: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte bu, âyetlerimizi yalanlayan toplumun durumudur. Şimdi onlara bu olayları anlat ki düşünsünler."; Yûsuf Suresi 12/3: "Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin."; el-Kasas 28/25: "Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, "Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere

[8] Mustafa Kara, **a.g.e**., s.72-75.
[9] İdris Şengül, **Kuran Kıssaları Üzerine**, Işık Yay. İzmir 1995, s.46.
[10] Bu bölümde yer alan ayetlerin tamamı "Diyanet İşleri Meali (Yeni)" kısmından alınmıştır. (https://www.kuranmeali.com/)

babam seni çağırıyor" dedi. Mûsâ, onun (Şu'ayb'ın) yanına gelip başından geçenleri ona anlatınca Şu'ayb, "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun" dedi." anlamlarında kullanılmıştır.

İzini sürmek anlamında ise Kur'an'ı Kerim'de: el-Kasas Suresi 28/11: "Annesi, Mûsâ'nın kız kardeşine, "Onu takip et" dedi. O da Mûsâ'yı, onlar farkına varmadan uzaktan gözledi."; el-Kehf Suresi 18/64: "Mûsâ: "İşte aradığımız bu idi" dedi. Bunun üzerine tekrar izlerini takip ederek gerisingeri döndüler." şeklinde geçmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde **haber etmek, peygamber kıssalarını anlatmak, açıklamak** şeklinde, Nisa Suresi 4/164: "Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gönderdik. Anlatmadığımız (nice) peygamberler de gönderdik. Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu."; En'am Suresi 6/57: "De ki: "Şüphesiz ben, Rabbimden (gelen) kesin bir belge üzereyim. Siz ise onu yalanladınız. Sizin acele istediğiniz azap benim elimde değil. Hüküm yalnızca Allah'a aittir. O, hakkı anlatır. O, hakkı batıldan ayırt edenlerin en hayırlısıdır."; En'am Suresi 6/130: "(O gün Allah, şöyle diyecektir:) "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bu gününüzün gelip çatacağı hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" Onlar şöyle diyecekler: "Biz kendi aleyhimize şahitlik ederiz." Dünya hayatı onları aldattı ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler."; A'raf Suresi 7/7: Ve onlara (olup bitenleri) tam bir bilgi ile mutlaka anlatacağız. Biz (olup bitenlerden) uzakta değiliz.; A'raf Suresi 7/35: "Ey Âdemoğulları! İçinizden size benim âyetlerimi anlatan Peygamberler gelir de her kim Allah'a karşı gelmekten sakınır ve hâlini düzeltirse, artık onlara korku yoktur. Onlar üzülecek de değillerdir." A'raf Suresi 7/101: "İşte memleketler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişti. Fakat onlar daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler."; Hûd Suresi 11/100: "(Ey Muhammed!) Bunlar o memleketlerin haberlerinden bazılarıdır. Onları sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta duranlar da var, yıkılıp gidenler de."; Hûd Suresi 11/120: (Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir."; Yûsuf Suresi 12/3: "Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini

anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin."; Yûsuf Suresi 12/5: "Babası, şöyle dedi: "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır."; Yûsuf Suresi 12/111: "Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an, uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve inanan bir toplum için de bir yol gösterici ve bir rahmettir."; Nahl Suresi 16/118: "Daha önce sana anlattıklarımızı yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz (bununla) onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı."; Kehf Suresi 18/13: "Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık."; Tâ-Hâ Suresi 20/99: "(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik."; Neml Suresi 27/76: "Şüphesiz bu Kur'an, İsrailoğullarına üzerinde ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu açıklıyor."; Mü'min Suresi 40/78: "Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana anlattıklarımız da var, anlatmadıklarımız da var. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize getiremez. Allah'ın emri gelince de hak yerine getirilir. İşte o zaman bunu batıl sayanlar hüsrana uğrarlar." ayetlerde bahsedilmiştir.

Kasas kelimesi ve diğer anlamları dışında Kur'an'da haber etmek, söz, kelam, anlatmak anlamlarına gelen başka kavramlar da kullanılmıştır. Bu bağlamda: haber, bilgi, önemli haber anlamına gelen *nebe'* kelimesi Kur'an'da on dört yerde geçmektedir: Maide Suresi 5/27: "(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, "Andolsun seni mutlaka öldüreceğim" demişti. Öteki, "Allah, ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder" demişti."; En'am Suresi 6/34: "Andolsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. Andolsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor."; En'am Suresi 6/67: "Her haberin gerçekleşeceği bir zamanı vardır. İleride bileceksiniz."; Araf Suresi 7/175: "Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini

peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat.”; Tevbe Suresi 9/70: “Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim’in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı.”; Yunus Suresi 10/71: “Nûh’un haberini onlara oku. Hani o, bir vakit kavmine şöyle demişti: “Ey kavmim! Eğer benim konumum ve Allah’ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (biliniz ki) ben sadece Allah’a dayanıp güvenmişim. Artık siz de (bana) ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki, işiniz size dert olmasın! Bundan sonra bana hükmünüzü uygulayın; bana mühlet de vermeyin!”; İbrahim Suresi 14/9: “Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah’tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırmak için) ellerini ağızlarına götürüp, “Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz” dediler.”; Kehf Suresi 18/13: “Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.”; Şuara Suresi 26/69: “Ey Muhammed! Onlara İbrahim’in haberini de oku.”; Neml Suresi 27/22: “Derken Hüdhüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman’a) şöyle dedi: “Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe’den sana sağlam bir haber getirdim.”; Kasas Suresi 28/3: “İman eden bir kavm için Mûsâ ile Firavun’un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız.”; Sad Suresi 38/21: “Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi.”; Sad Suresi 38/67: “De ki: “Bu Kur’an, büyük bir haberdir.”; Sad Suresi 38/88: “Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz.”; Hucurat Suresi 49/6: “Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.”; Teğabun Suresi 64/5: “Daha önce inkâr edip de inkârlarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için elem dolu bir azap da vardır.”; Nebe’ Suresi 78/2-3: “Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri büyük haberi (mi)?”.

Nebe’ kelimesinin çoğulu olan *enbâ’* kelimesi ise Kur’an’da on yerde geçmektedir: Al-i İmran Suresi 3/44: “(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz

gayb haberlerindendir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin."; En'am Suresi 6/5: "Nitekim hak (Kur'an) kendilerine gelince onu yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri kendilerine ilerde gelecektir."; Araf Suresi 7/101: "İşte memleketler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişti. Fakat onlar daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler."; Hud Suresi 11/49: "İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O hâlde sabret. Çünkü (iyi) sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır."; Hud Suresi 11/100: "(Ey Muhammed!) Bunlar o memleketlerin haberlerinden bazılarıdır. Onları sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta duranlar da var, yıkılıp gidenler de."; Hud Suresi 11/120: "(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir."; Yusuf Suresi 12/102: "İşte bu (kıssa), gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin."; Tâ-Hâ Suresi 20/99: "(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik."; Şu'ara Suresi 26/6: "Onlar (Allah'ın âyetlerini) yalanladılar, fakat alay edegeldikleri şeylerin haberleri başlarına gelecek."; Kasas Suresi 28/66: "O gün onlara karşı bütün haberler kapanmıştır. Artık birbirlerine de soramazlar."; Ahzab Suresi 33/20: "Düşman birliklerinin gitmediğini sanıyorlar. Düşman birlikleri (bir daha) gelecek olsa, isterler ki, (çölde) bedevilerin arasında bulunsunlar da size dair haberleri (gidip gelenlerden) sorsunlar. İçinizde bulunsalardı da pek az savaşırlardı."; Kamer Suresi 54/4: "Andolsun, onlara içinde caydırıcı tehditlerin bulunduğu haberler geldi."

Yeni söz, konuşma, hadise anlamlarına gelen *hadîs* kelimesi de bazı ayetlerde kıssa, hadise olarak manasına gelmektedir. Kur'an'da beş yerde geçmektedir: Tâ-Hâ Suresi 20/9: "Mûsâ'nın haberi sana ulaştı mı?"; Zariyat Suresi 51/24: "(Ey Muhammed!) İbrahim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi?"; Naziat Suresi 79/15: "(Ey Muhammed!) Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?"; Büruc Suresi

85/17-18: “Orduların, Firavun ve Semûd’un haberi sana geldi mi?”; Gâşiye Suresi 88/1: “Dehşeti her şeyi kaplayan felaketin haberi sana geldi mi?”.

Kur’an’da kıssalar anlatılırken nebe’, enbâ’, hadîs, mesel gibi birçok kelimenin kullanımlarının yanı sıra aynı kökten gelip farklı şekillerde kullanıldığını da görmekteyiz. “Kıssa anlatmak, mesaj, olay, yeni söz” gibi kullanımlarının olduğunu görmemiz mümkündür.

Kur’an kıssaları üçe ayrılmaktadır:

1. Tarihi Kıssalar: Hz. Adem ve iki oğlu, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yunus, Hz. Şuayb, Hz. İshak, Hz. Yusuf gibi peygamberlerin kıssalarının yanı sıra Ashab-ı Kehf, Nemrûd, Karun gibi şahsiyetlerle alakalı kıssalar da buna örnek olarak verilebilir. İçlerinden bazılarının daha detaylı şekilde anlatıldığını görmekteyiz.

2. Kur’an’ın nüzul sırasında meydana gelen olaylar: İsrâ, Mirac, Uhud, Hendek gibi bazı olaylar kıssa olarak anlatılmıştır.

3. Gaybî Kıssalar: cennet, cehennem gibi kıssalar farklı surelerde anlatılıp ibret vermek için kıssa formunda anlatılmaktadır.[11]

Kur’an-ı Kerim’de kıssa anlatımları ders vermek ve ibret alınması üzerine kurulu bir anlatımın olduğunu görmekteyiz. İnsanların, kavimlerin yapmış oldukları yanlışlıkları göstererek başlarına neler geldiğini anlatmaktadır. Kıssaların anlatımlarında kronolojik sıra, mekan, zaman esas değildir.

1.2. KISAS-I ENBİYÂ TÜRÜNÜN TEŞEKKÜLÜ

Kısas-ı enbiya; kıssa ve nebî kelimelerinin çoğul olarak oluşturulmuş olan kısas-ı enbiya (kasasü’l-enbiya) “peygamberlerin kıssaları, peygamberler tarihi” olarak anlaşılmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’de üçü ihtilaflı da olsa yirmi sekiz peygamberin hayatı ele alınmaktadır. Kıssalar içerisinde ismen zikredilmemiş olan peygamberlerin de ibret verici olayları anlatılmaktadır. Kısas-ı enbiyalar da ismi geçen peygamberlerin hayatlarını ele almışlardır. Bunların yanında kavimlerin de başından geçmiş olaylar, yaşadıkları bazı durumlar anlatılmaktadır.

Kur’an’ı Kerim’i referans alan kısas-ı enbiyalar yapı bakımından farklılıklar göstermektedir. Kur’an’ı Kerim, kronoloji takip etmez ve kıssaları mekan ve zaman

[11] İdris Şengül, “Kıssa”, s.498.

açısından belirtmez. Kur'an bizlere haber verir ve tarih kitabı değildir. Bazı olaylar insanların ders alması, bütün insanlara hitap etmesi açısından bazı noktalara değinilmektedir. Tarihte ise sebep-sonuç ilişkisine dayalı bir ikilem vardır. Zaman ve mekan tarih anlatılarında önemli iken kıssalarda bunlara bakılmamaktadır. Bu sebepten dolayı peygamberler tarihi kullanımından ziyade peygamber kıssaları olarak adlandırmak daha doğru olacaktır.

Kur'an'ın anlatımında üç çeşit kıssa anlatımı mevcuttur. Birinci çeşit olarak; peygamberlerin haberleri verilir, kavimlerine tevhit dinine çağırması, mucizeleri, kavminin karşı çıkışı, kabullenmeyişleri ve inkarcıların sonlarının durumunu anlatan kıssaları görmekteyiz. İkinci çeşit olarak; peygamberlikleri kesin olmayan şahısları ve bazı toplumların başlarından gelip geçen olayları anlatmaktadır. Ashab-ı Kehf, Talut ve Calut, Hz. Meryem gibi şahıslar, olaylar örnek verilebilir. Üçüncü çeşit olarak da; Hz. Peygamber dönemin yaşanmış olayların anlatılmasıdır. Hicret, savaş ve insanların ilişkileri söz konusu edilir.[12] Bu anlatımların kısas-ı enbiya türü içerisinde kaynak olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Kısas-ı Enbiya türünde, peygamberler ve kıssalar açısından kronolojik bir sıra takip edilmektedir. Aynı zamanda Kur'an'ı referans alarak bahsedilen kıssalar başka kaynaklara da başvurularak metnin içeriği zenginleştirilip, detaylandırılmıştır. Kur'an'ın dışında Tevrat, İncil gibi kutsal kitapların yanı sıra dini hayatın yaşantısı, hadis ve tefsirler bu kaynaklar arasında bulunmaktadır. Kısas-ı enbiyalar başlangıçta kutsal kitapları referans alarak yazılmış olsa da daha sonralarda bu içerik oldukça genişletilmiş ve sahabelerin aktarımlarından da faydalanıldığı görülmüştür.

İlk örnekleri önce Arap ve Fars edebiyatında görülen Kısas-ı Enbiya türündeki eserlerde; başta Kur'an-ı Kerim olmakla beraber diğer kutsal kitaplar, ayet ve hadisler, tefsirler baz alınarak dünyanın, bitkilerin, insanların ve diğer canlıların yaratılışları gibi konulardan başlayarak, Hz. Adem'den Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar ki süreç içerisindeki peygamberlerin hayatlarını ele almaktadırlar. Şairler kendi tasniflerine göre peygamberleri ele almakta ve ele aldığı peygamberin babası,

[12] Remzi Kaya, "Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.11, S.2, Bursa 2022, s. 34-35.

peygamber oluşu ve döneminde önemli bir hadisesine telmihte bulunarak olayı üslubuna göre aktarmaktadır.[13]

Osmanlı döneminde de birden fazla kısas-ı enbiya türünde eserler kaleme almış olan şairler vardır. Bu eserlerin birçoğu mensurdur, fakat aralarında manzum olanlarına da rastlamaktayız. Manzum yazılmış olanların çoğunluğunda da mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

1.3. KISAS-I ENBİYÂLARIN KAYNAKLARI

1.3.1. Ayetler

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin hayatları, başından geçen mucize ve hadiselerin anlatıldığını görmekteyiz. Kısas-ı enbiya anlatılarında şairler, ayetlerden de yararlanarak sözlerini Kur'an-ı Kerim'e de dayandırmak suretiyle konu anlatımlarını güçlendirmektedirler. Metinlerinin güvenirliği ve bazı şairler tarafından bir nevi ayetin açıklaması niteliği taşıyan manzum anlatımlara da rastlamaktayız. Olayları kendi muhayyilesinden geçirerek ayetlere dayandırmak suretiyle anlatmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de bu kıssalar olayların doğru bir biçimde aktarılması ve bazı peygamberlerin yahut kavimlerinin başlarından geçmiş kıssaların unutulması üzerine ders almaları için anlatılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de üçü ihtilaflı olmak üzere yirmi sekiz peygamberin kıssaları anlatılmaktadır. Bazılarının adı verilirken, bazı peygamber kıssaları birkaç surede anlatılmıştır. Bazı peygamberlerin sadece tebliğ etmesi bakımından söz edilirken bazılarının ise hayatları detaylı şekillerde anlatılmıştır. Örneğin Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. İbrahim gibi peygamberlerin kıssaları öğüt ve ders verici yönleriyle ayrıntılı şekilde bahsedilmiştir. Bu konular içerisinde hak dine davet ediliş, halkın kabul etmesi, bazılarının dini kabul etmemesi ve onun üzerinden verilen mücadeleler gibi birçok konu bu çerçevede anlatılagelmiştir. Kıssaları Kur'an-ı Kerim'de anlatılan fakat isimleri zikredilmeyen bazı peygamberlerin Tevrat ve İncil gibi diğer kutsal kitaplarda nakledildiğini görmekteyiz.[14] Kısas-ı enbiyâların ana kaynağı olarak Kur'an'ın yer almasında en önemli noktalardan birisi muhtevasıdır. Peygamber

[13] Murat Keklik, "Manzum Bir Kısas-ı Enbiya", **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, C. 8, S. 21, 2021, s.219.
[14] M. Süreyya Şahin, Kısas-ı Enbiya, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.25, s.494.

kıssalarının ismen yahut olayların detaylı bir şekilde anlatılmasından dolayı şairler de buradan yola çıkarak mazmunlar, motifler oluşturmuşlardır. Tür içi anlatımlarda da ayetlere iktibas yapmaları sebebiyle de şairler anlatımlarını güçlendirmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamberlerin hayatlarından ve kavimlerinin başından geçen olaylar, tespit edilebildiği kadarıyla hangi surelerde ve hangi ayetlerde geçtiği aşağıda belirtilmiştir:[15]

Hz. Adem kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Al-i İmran Suresi, Araf Suresi, Maide Suresi, Hicr Suresi, İsra Suresi, Kehf Suresi, Meryem Suresi, Taha Suresi, Sâd Suresi'nde geçmektedir.

"Hani, Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti. Onlar, "Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz." demişler. Allah da, "Ben sizin bilmediğinizi bilirim" demişti. Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi." (Bakara Suresi 2/30-31).

"Allah, şöyle dedi: "Ey Âdem! Onlara bunların isimlerini söyle." Âdem, meleklere onların isimlerini bildirince Allah, "Size, göklerin ve yerin gaybını şüphesiz ki ben bilirim, yine açığa vurduklarınızı da, gizli tuttuklarınızı da ben bilirim demedim mi?" dedi. Hani meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu. Dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz." (Bakara Suresi 2/33-35).

"Derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb'ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır" (Bakara Suresi 2/37).

"Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir" (Al-i İmran Suresi 3/33-34).

[15] Mealleri verilen ayetlerin "Türk Diyanet Vakfı (Yeni)" kısmından alınarak yazılmıştır. [https://www.kuranmeali.com]

“Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa’nın durumu, Âdem’in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona “ol” dedi. O da hemen oluverdi” (Al-i İmran Suresi 3/59).

“(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, “Andolsun seni mutlaka öldüreceğim” demişti. Öteki, “Allah, ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder” demiştir” (Mâide Suresi 5/27).

“Andolsun, sizi yarattık. Sonra size şekil verdik. Sonra da meleklere, “Âdem için saygı ile eğilin” dedik. İblis’ten başka hepsi saygı ile eğildiler. O, saygı ile eğilenlerden olmadı. Allah, “Sana emrettiğim zaman seni saygı ile eğilmekten ne alıkoydu?” dedi. (O da) “Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın. Onu ise çamurdan yarattın” dedi” (A’raf Suresi 7/11-12).

“Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerden yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz.” (A’raf Suresi 7/19).

“Allah, sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir. (İnsan) eşiyle birleşince eşi hafif bir yük yüklenir (gebe kalır) ve (bir müddet) onu taşır. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah’a, “Eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız” diye dua ederler” (A’raf Suresi 7/189).

“Andolsun, biz insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık” (Hicr Suresi 15/26).

“Hani Rabbin meleklere, “Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım. Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için hemen saygı ile eğilin” demişti” (Hicr Suresi 15/28-29).

“Hani meleklere, “Âdem için saygı ile eğilin” demiştik, onlar da saygı ile eğilmişlerdi. Yalnız İblis saygı ile eğilmemiş, “Hiç ben, çamur hâlinde yarattığın kimse için saygı ile eğilir miyim?” demişti” (İsra Suresi 17/61).

“Hani biz meleklere, “Âdem için saygı ile eğilin” demiştik de İblis’ten başka hepsi saygı ile eğilmişlerdi. İblis ise cinlerdendi de Rabbinin emri dışına çıktı. Şimdi siz, beni bırakıp da İblis’i ve neslini, kendinize dostlar mı ediniyorsunuz? Hâlbuki

onlar sizin için birer düşmandırlar. Bu, zalimler için ne kötü bir bedeldir!" (Kehf Suresi 18/50).

"İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı" (Meryem Suresi 19/58).

"Hani meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de, İblis'ten başka melekler hemen saygı ile eğilmişler; İblis bundan kaçınmıştı. Biz de şöyle dedik: "Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis), sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra mutsuz olursun." (Tâ-hâ Suresi 20/116-117).

"Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi: "Ey Âdem! Sana ebedîlik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi?" Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı. Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi" (Tâ-hâ Suresi 20/120-122).

"Hani, Rabbin meleklere şöyle demişti: "Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım." "Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin." Derken bütün melekler topluca saygı ile eğildiler. Ancak İblis eğilmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. Allah, "Ey İblis! Ellerimle yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu? Büyüklük mü tasladın, yoksa üstünlerden mi oldun?" dedi. İblis, "Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi. Allah, şöyle dedi: "Öyle ise çık oradan (cennetten), çünkü sen kovuldun." "Şüphesiz benim lânetim hesap ve ceza gününe kadar senin üzerinedir." İblis, "Ey Rabbim! Öyle ise bana insanların diriltilecekleri güne kadar mühlet ver" dedi. Allah, şöyle dedi: "Sen o bilinen vakte (kıyamet gününe) kadar mühlet verilenlerdensin." İblis, "Senin şerefine andolsun ki, içlerinden ihlâslı kulların hariç, elbette onların hepsini azdıracağım" dedi. Allah, şöyle dedi: "İşte bu gerçektir. Ben de gerçeği söylüyorum:" "Andolsun, cehennemi seninle ve onlardan sana uyanların hepsiyle dolduracağım." (Sâd Suresi 38/71-85).

Hz. İdris kıssalarından bahseden sureler: Meryem Suresi, Enbiya Suresi'nde geçmektedir.

“Kitap’ta İdris’i de an. Şüphesiz o, doğru sözlü bir kimse, bir nebî idi. Onu yüce bir makama yükselttik” (Meryem Suresi 19/56-57).

“İsmail’i, İdris’i ve Zülkifl’i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi. Onları da rahmetimizin içine soktuk. Şüphesiz onlar salih kimselerdendi” (Enbiya Suresi 21/85-86).

Hz. Nuh kıssalarından bahseden sureler: Al-i İmran Suresi, En’am Suresi, Araf Suresi, Tevbe Suresi, Yunus Suresi, Hud Suresi, İbrahim Suresi, İsra Suresi, Meryem Suresi, Enbiya Suresi, Hac Suresi, Mü’minun Suresi, Furkan Suresi, Şuara Suresi, Ankebut Suresi, Ahzab Suresi, Saffat Suresi, Sad Suresi, Mü’min Suresi, Şura Suresi, Kaf Suresi, Zariyat Suresi, Necm Suresi, Kamer Suresi, Hadid Suresi, Hakka Suresi, Tahrim Suresi, Nuh Suresi, Nisa Suresi, Şuara Suresi, Furkan Suresi’nde geçmektedir.

“Şüphesiz Allah, Âdem’i, Nûh’u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir” (Al-i İmran Suresi 3/33-34).

“Biz, Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsa’ya, Eyyüb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleyman’a da vahyetmiştik. Davûd’a da Zebûr vermiştik” (Nisa Suresi 4/163).

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız” (En’am Suresi 6/84).

“Andolsun, Nûh’u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de, “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum” dedi” (A’râf Suresi 7/59-64).

“Sizi uyarması için içinizden bir adam aracılığıyla Rabbinizden size bir zikir (vahy ve öğüt) gelmesine şaştınız mı? Hatırlayın ki, Allah sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdi ve sizi yaratılış itibariyle daha güçlü kıldı. Allah’ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz.” Onlar, “Sen bize tek Allah’a ibadet edelim, atalarımızın ibadet edegeldiklerini bırakalım diye mi geldin? Eğer doğru

söyleyenlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin azabı bize getir" dediler" (A'râf Suresi 7/69-70).

"Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı" (Tevbe Suresi 9/70).

"Nûh'un haberini onlara oku. Hani o, bir vakit kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim konumum ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (biliniz ki) ben sadece Allah'a dayanıp güvenmişim. Artık siz de (bana) ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki, işiniz size dert olmasın! Bundan sonra bana hükmünüzü uygulayın; bana mühlet de vermeyin! Eğer yüz çeviriyorsanız, sizden zaten hiçbir ücret istemedim. Benim ücretim, ancak Allah'a aittir. Bana müslümanlardan olmam emredildi." Onu yine de yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları ötekilerin yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Bak, uyarılan (fakat söz anlamayan)ların sonu nasıl oldu! Sonra, onun ardından birçok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Onlara apaçık mucizeler getirdiler. Fakat onlar önceden yalanlamakta oldukları şeye inanacak değillerdi. İşte biz haddi aşanların kalplerini böylece mühürleriz" (Yûnus Suresi 10/71-74).

"Andolsun, biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım." "Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin. Doğrusu ben sizin adınıza elem dolu bir günün azabından korkuyorum." Kavminin inkâr eden ileri gelenleri, "Biz, senin ancak bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz" dediler. Nûh dedi ki: "Ey Kavmim! Söyleyin bakalım; şâyet ben Rabbimden gelen apaçık bir delil üzerinde isem ve O, kendi katından bana bir rahmet vermiş de siz ona karşı kör kalmışsanız, onu istemediğiniz hâlde, biz sizi ona zorlayacak mıyız?" "Ey kavmim! Buna karşı ben sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a âittir. Ben o iman edenleri (teklifinize uyarak) kovacak da değilim. Çünkü onlar Rablerine

kavuşacaklardır. Fakat ben sizin bilgisizce davranan bir toplum olduğunuzu görüyorum.” “Ey kavmim! Eğer ben onları kovarsam, beni Allah’tan kim koruyabilir? Hiç düşünmüyor musunuz?” Size ben, “Allah’ın hazineleri yanımdadır”, demiyorum; gaybı da bilmem. “Ben bir meleğim” de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için, “Allah, onlara asla hiçbir hayır vermez” de diyemem. Allah, onların içlerindekini daha iyi bilir. Böyle bir şey söylersem, o zaman ben gerçekten zâlimlerden olurum. Dediler ki: “Ey Nûh! Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getir.” Nûh dedi ki: “Onu size, dilerse ancak Allah getirir ve siz (Allah’ı) âciz bırakamazsınız.” Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istemişse, öğüdüm size fayda vermez. O, sizin Rabbinizdir ve O’na döndürüleceksiniz. (Ey Muhammed!) Yoksa “Onu (Kur’an’ı) kendisi uydurdu” mu diyorlar? De ki: “Eğer onu uydurmuşsam, suçum bana âittir. Ben de sizin işlemekte olduğunuz suçlardan uzağım.” Nûh’a vahyolundu ki: “Kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başka, artık hiç kimse iman etmeyecek. O hâlde, onların yapmakta oldukları şeylerden dolayı üzülme.” “Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır.” (Nûh) gemiyi yapıyordu. Kavminden ileri gelenler her ne zaman yanına uğrasalar, onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: “Bizimle alay ediyorsanız, sizin bizimle alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz.” Artık, geldiği kimseyi rezil eden azabın kime geleceğini, kimin üzerine sürekli bir azabın ineceğini ileride anlayacaksınız. Nihayet emrimiz gelip, tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca) Nûh’a dedik ki: “Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki âilen ile iman edenleri ona yükle.” Ama, onunla beraber sadece pek az kimse iman etmişti. (Nûh), “Binin ona. Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah’ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” dedi. Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna, “Yavrucuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcılarla birlikte olma” diye seslendi. O, “Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım” dedi. Nûh, “Bugün Allah’ın rahmet ettikleri hariç, O’nun azabından korunacak hiç kimse yoktur” dedi. Derken aralarına dalga giriverdi de oğlu boğulanlardan oldu. “Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu” denildi.

Su çekildi, iş bitirildi. Gemi de Cûdî'ye oturdu ve "Zalimler topluluğu, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" denildi. Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: "Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin va'din elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin." Allah, "Ey Nûh! O, asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim" dedi. Nûh, "Rabbim! Şüphesiz ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, şüphesiz ziyana uğrayanlardan olurum" dedi. Ona denildi ki: "Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte bulunanlardan birçok ümmete bizden esenlik ve bereketlerle (gemiden) in. Daha birtakım ümmetler de olacak ki, biz onları (dünyada) yararlandıracağız. Sonra da bizden kendilerine elem dolu bir azap dokunacak." İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O hâlde sabret. Çünkü (iyi) sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır" (Hûd Suresi 11/25-49).

"Ey Kavmim! Bana karşı olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, veya Hûd kavminin, yahut Salih kavminin başına gelenin benzeri gibi bir felaketi sakın sizin de başınıza getirmesin. (Ve unutmayın ki) Lût kavmi sizden uzak değildir." (Hûd Suresi 11/89).

"Sizden önceki Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırmak için) ellerini ağızlarına götürüp, "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz" dediler" (İbrâhîm Suresi 14/9).

"Ey kendilerini Nûh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin çocukları! Gerçek şu ki, o çok şükreden bir kuldu" (İsrâ Suresi 17/3).

"Nûh'tan sonra da nice nesilleri helâk ettik. Kullarının günahlarını hakkıyla bilici ve görücü olarak Rabbin yeter" (İsrâ Suresi 17/17).

"İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı" (Meryem Suresi 19/58).

“(Ey Muhammed!) Nûh’u da hatırla. Hani o daha önce dua etmişti de biz onun duasını kabul ederek, kendisini ve ailesini o büyük sıkıntıdan (tufandan) kurtarmıştık. Âyetlerimizi yalanlayanlara karşı ona yardım etmiştik. Şüphesiz onlar kötü bir toplumdu. Bu yüzden biz de onları topyekûn suda boğduk” (Enbiyâ Suresi 21/76-77).

“Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı” (Hac Suresi 22/42).

“Andolsun biz, Nûh’u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de, “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin O’ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Allah’a karşı gelmekten hâlâ sakınmaz mısınız?” dedi. Bunun üzerine kendi kavminden inkâr eden ileri gelenler şöyle dediler: “Bu ancak sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi, bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.” “Bu, ancak cinnet getirmiş bir adamdır. Öyle ise bir müddet onu gözetleyiniz.” (Nûh), “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!” dedi. Bunun üzerine Nûh’a, “Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre o gemiyi yap” diye vahyettik. “Bizim emrimiz gelip de tandır kaynamaya başlayınca, (sular coşup taştığında Nûh’a) dedik ki: “Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri aleyhinde daha önce hüküm verilmiş olanlardan başka aileni gemiye al ve zulmeden kimseler hakkında bana hiç yalvarma! Şüphesiz onlar suda boğulacaklardır.” Sen ve beraberindeki kimseler, gemiye bindiğiniz zaman: “Bizi zalim kavmin elinden kurtaran Allah’a hamd olsun” de. Yine de ki: “Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısısın.” Şüphesiz bu olayda ibretler vardır. Biz gerçekten (kullarımızı) imtihan ederiz. Sonra onların (Nûh kavminin) ardından başka bir nesil yarattık” (Müminûn Suresi 23/23-31).

“Nûh kavmini de, Peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk. Onları insanlara bir ibret yaptık ve zalimlere elem dolu bir azap hazırladık” (Furkan Suresi 25/37).

“Nûh’un kavmi de Peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Nûh, onlara şöyle demişti: “Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” “Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.” “Artık Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” “Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim

ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." "O hâlde, Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin!" Dediler ki: "Sana hep aşağılık kimseler uymuş iken, biz hiç sana inanır mıyız?" Nûh, şöyle dedi: "Onların yaptıklarına dair benim ne bilgim olabilir?" "Onların hesaplarını görmek ancak Rabbime aittir. Bir anlayabilseniz!" "Ben inananları kovacak değilim." "Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım." Dediler ki: "Ey Nûh! (Bu işten) vazgeçmezsen mutlaka taşlananlardan olacaksın!" Nûh, şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kavmim beni yalanladı." "Artık onlarla benim aramda sen hükmet. Beni ve benimle birlikte olan mü'minleri kurtar." Derken biz onu ve beraberindekileri dolu geminin içinde (taşıyıp) kurtardık. Sonra da geride kalanları suda boğduk" (Şu'ârâ 26/105-120).

"Andolsun, biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. O da dokuz yüz elli yıl onların arasında kaldı. Neticede onlar zulümlerini sürdürürlerken tûfan kendilerini yakalayıverdi. Biz de onu (Nûh'u) ve gemide bulunanları kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret kıldık" (Ankebût Suresi 29/14-15).

"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa'dan da. Evet biz, onlardan sapa sağlam bir söz almıştık" (Ahzâb Suresi 33/7).

"Andolsun, Nûh bize dua edip seslenmişti. Biz ne güzel cevap vereniz! Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtardık. Onun neslini yeryüzünde kalanlar kıldık. Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık. Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun! İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı. Sonra biz, diğerlerini suda boğduk. Şüphesiz İbrahim de O'nun taraftarlarından idi" (Sâffât Suresi 37/75-83).

"Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da Peygamberleri yalanlamışlardı. İşte onlar da (böyle) gruplardı" (Sâd Suresi 38/12-13).

"Onlardan önce Nûh'un kavmi ve onlardan sonra gelen topluluklar da yalanlamıştı. Her ümmet kendi peygamberini yakalayıp cezalandırmaya azmetmişti. Hakkı yok etmek için batıl şeyler ileri sürerek tartışmışlardı. Bu yüzden onları kıskıvrak yakaladım. Benim cezalandırmam nasılmış, (gördüler)!" (Mü'min Suresi 40/5).

“Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!” diye Nûh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhim’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah’a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır” (Şûrâ Suresi 42/13).

“Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd kavmi, Âd ve Firavun, Lût’un kardeşleri, Eykeliler, Tübba’ın kavmi de yalanlamıştı. Bütün bunlar (kendilerine gönderilen) peygamberleri yalanladılar, böylece kendilerini uyardığım şey gerçekleşti” (Kâf Suresi 50/12-14).

“Bunlardan önce de Nûh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar fâsık bir toplum idiler” (Zâriyât 51/46).

“Daha önce de Nûh’un kavmini helâk etmişti. Şüphesiz onlar daha zalim ve daha azgın kimselerdi” (Necm Suresi 53/52).

“Onlardan önce Nuh’un kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanlayıp “Bu bir delidir” dediler ve kulumuz (tebliğ görevinden) alıkonuldu. O da Rabbine, “Ey Rabbim! Ben yenilgiye uğradım, yardım et” diye dua etti. Biz de göğün kapılarını dökülürcesine yağan bir yağmurla açtık. Yeryüzünü pınar pınar fışkırttık. Derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti. Biz Nûh’u çivilerle perçinli levhalardan oluşan gemiye bindirdik. Gemi, inkâr edilen kimseye (Nuh’a) bir mükâfat olarak gözetimimiz altında yüzüyordu. Andolsun, biz onu (tufan olayını) bir ibret olarak bıraktık. Var mı düşünüp öğüt alan? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)! Andolsun biz, Kur’an’ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?” (Kamer Suresi 54/9-17).

“Andolsun, biz Nûh’u ve İbrahim’i peygamber olarak gönderdik. Peygamberliği ve kitabı onların soylarına da verdik. Onlardan kimi doğru yola ermiştir, ama içlerinden birçoğu da fasık kimselerdir” (Hadîd Suresi 57/26).

“Allah, inkâr edenlere, Nûh’un karısı ile Lût’un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah’ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, “Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!” denildi” (Tahrîm Suresi 66/10).

“Şüphesiz, (Nûh zamanında) su bastığı vakit, sizi gemide biz taşıdık ki, bu olayı sizin için bir uyarı yapalım ve belleyecek kulaklar da onu bellesin” (Hâkka Suresi 69/11-12).

“Şüphesiz biz Nûh’u, kavmine, “Kendilerine elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar” diye peygamber olarak gönderdik. Nûh, şöyle dedi: “Ey kavmim! Şüphesiz, ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.” “Allah’a ibadet edin. O’na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vakte kadar ertelesin. Şüphesiz, Allah’ın belirlediği vakit gelince ertelenmez. Keşke bilseydiniz.” Nûh, şöyle dedi: “Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim.” Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı.” “Kuşkusuz sen onları bağışlayasın diye kendilerini her davet edişimde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, inanmamakta direndiler ve büyük bir kibir gösterdiler.” “Sonra ben onları açık açık davet ettim.” “Sonra, onlarla hem açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum.” “Dedim ki: ‘Rabbinizden bağışlama dileyin; çünkü O, çok bağışlayıcıdır.’ ‘(Bağışlama dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin.’ ‘Sizi mallarla, oğullarla desteklesin ve sizin için bahçeler var etsin, sizin için ırmaklar var etsin.’ ‘Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?’ ‘Hâlbuki, O, sizi evrelerden geçirerek yaratmıştır.’ ‘Görmediniz mi, Allah yedi göğü tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?’ ‘Onların içinde nasıl ayı, bir ışık, güneşi de bir kandil yapmıştır?’ ‘Allah, sizi (babanız Âdem’i) yerden (bitki bitirir gibi) bitirdi (yarattı.)’ ‘Sonra sizi yine oraya döndürecek ve kesinlikle sizi (yeniden) çıkaracaktır.’ ‘Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır ki, oradaki geniş yollarda yürüyesiniz.” Nûh, dedi ki: “Rabbim! Gerçekten onlar bana karşı geldiler, malı ve çocuğu ancak kendi hüsranını artıran kimselere uydular.” “Bunlar da, çok büyük bir tuzak kurdular.” “Şöyle dediler: ‘Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Hele hele Vedd’i, Süvâ’ı, Yeğûs’u, Ye’ûk’u ve Nesr’i hiç bırakmayın.” “Onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır.” Hataları (küfür ve isyanları) yüzünden suda boğuldular ve cehenneme sokuldular da kendileri için Allah’tan başka yardımcılar bulamadılar. Nûh, şöyle dedi: “Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!” “Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler.” “Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman

eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla. Zalimlerin de ancak helâkini arttır." (Nûh Suresi 71/1-28).

Hz. Hud kıssalarından bahseden sureler: Araf Suresi, Tevbe Suresi, Hud Suresi, İbrahim Suresi, Hac Suresi, Mü'minun Suresi, Sad Suresi, Kâf Suresi, Şuara Suresi, Ankebut Suresi, Fussilet Suresi, Ahkaf Suresi, Zariyat Suresi, Furkan Suresi Necm Suresi, Kamer Suresi, Hakka Suresi, Fecr Suresi'nde geçmektedir.

"Andolsun, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum" dedi. Kavminin ileri gelenleri, "Biz seni açıkça bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler. (Nûh onlara) şöyle dedi: "Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yok. Aksine ben, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim." "Ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyorum ve size nasihat ediyorum. Sizin bilmediğiniz şeyleri de Allah tarafından gelen vahiy ile biliyorum." Sizi uyarması ve sizin de Allah'a karşı gelmekten sakınıp rahmete ulaşmanız için, içinizden bir adam aracılığı ile Rabbinizden size bir zikir (vahiy ve öğüt) gelmesine şaştınız mı? Derken kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber bulunanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar (vicdanları hakka kapalı) kör bir kavim idiler. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Onlara, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" dedi. Kavminin ileri gelenlerinden inkâr edenler dediler ki: "Şüphesiz, biz seni akıl kıtlığı içinde görüyoruz. Biz senin mutlaka yalancılardan biri olduğuna inanıyoruz." Hûd, şöyle dedi: "Ey kavmim! Bende akıl kıtlığı yok. Aksine ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim." "Rabbimin vahyettiklerini size tebliğ ediyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasihatçıyım." "Sizi uyarması için içinizden bir adam aracılığıyla Rabbinizden size bir zikir (vahy ve öğüt) gelmesine şaştınız mı? Hatırlayın ki, Allah sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdi ve sizi yaratılış itibariyle daha güçlü kıldı. Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz." Onlar, "Sen bize tek Allah'a ibadet edelim, atalarımızın ibadet edegeldiklerini bırakalım diye mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin azabı bize getir" dediler. Hûd, "Artık size Rabbinizden bir azap ve öfke inmiştir. Allah'ın, haklarında hiçbir delil

indirmediği, yalnızca sizin ve babalarınızın uydurduğu birtakım isimler (düzmece tanrılar) hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse (başınıza geleceği) bekleyin! Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!" dedi. Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayan ve iman etmemiş olanların ise kökünü kestik" (Araf Suresi 7/59-72).

"Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı" (Tevbe Suresi 9/70).

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Hûd, şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka sizin hiçbir ilâhınız yoktur. Siz, sadece iftira ediyorsunuz." "Ey kavmim! Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tövbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin." Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz de senin sözünle ilâhlarımızı bırakacak değiliz. Biz sana iman edecek de değiliz." Biz sadece şunu söyleriz: "Seni, ilâhlarımızdan biri fena çarpmış." Hûd, dedi ki: "İşte ben Allah'ı şâhit tutuyorum. Siz de şâhit olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Haydi hepiniz toptan bana tuzak kurun, sonra da bana göz açtırmayın." "İşte ben, hem benim, hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir." "Eğer yüz çevirirseniz; bilin ki ben, benimle gönderileni size tebliğ ettim. Rabbim (dilerse) sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir ve siz O'na bir zarar veremezsiniz. Şüphesiz Rabbim, her şeyi koruyup gözetendir." Helâk emrimiz gelince, Hûd'u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık. İşte Âd kavmi! Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. O'nun peygamberlerine karşı geldiler ve inatçı her zorbanın emrine uydular! Onlar, hem bu dünyada, hem de

kıyamet gününde lânete uğratıldılar. Biliniz ki Âd kavmi, Rablerini inkâr etti. (Yine) biliniz ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzaklaştı" (Hud Suresi 11/50-60).

"Ey Kavmim! Bana karşı olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, veya Hûd kavminin, yahut Salih kavminin başına gelenin benzeri gibi bir felaketi sakın sizin de başınıza getirmesin. (Ve unutmayın ki) Lût kavmi sizden uzak değildir." (Hud Suresi 11/89).

"Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırmak için) ellerini ağızlarına götürüp, "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz" dediler. Peygamberleri dedi ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? (Hâlbuki) O, günahlarınızı bağışlamak ve sizi belli bir zamana kadar ertelemek için sizi (imana) çağırıyor. Onlar, "Siz de bizim gibi sadece birer insansınız. Bizi babalarımızın taptıklarından alıkoymak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin" dediler. Peygamberleri, onlara dedi ki: "Biz ancak sizin gibi birer insanız. Fakat Allah, kullarından dilediğine (peygamberlik) nimetini bahşeder. Allah'ın izni olmadıkça, bizim size bir delil getirmemiz haddimize değil. Mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler." "Allah, bize yollarımızı dosdoğru göstermişken, biz ne diye O'na tevekkül etmeyelim? Bize yaptığınız eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler, yalnız Allah'a tevekkül etsinler." İnkâr edenler, peygamberlerine; "Andolsun, ya sizi yurdumuzdan çıkaracağız, ya da bizim dinimize dönersiniz" dediler. Rableri de onlara şöyle vahyetti: "Biz zalimleri mutlaka yok edeceğiz." "Onlardan sonra sizi elbette o yere yerleştireceğiz. Bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimseler içindir." Peygamberler, Allah'tan yardım istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğradı. Hüsranın ardından da cehennem vardır. Orada kendisine irinli su içirilecektir. Onu yudumlamaya çalışacak fakat boğazından geçiremeyecektir. Ona her yönden ölüm gelecek fakat ölmeyecek, arkasından da şiddetli bir azap gelecektir. Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte bu, derin sapıklıktır" (İbrahim Suresi 14/9-18).

“Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. İbrahim’in kavmi ile Lût’un kavmi ve Medyen halkı da (yalanlamışlardı). Mûsâ da yalanlandı ve nihayet o inkârcılara mühlet verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasılmış, (gördüler)” (Hac Suresi 22/42-44).

“Sonra onların (Nûh kavminin) ardından başka bir nesil yarattık. Onlara, kendilerinden, “Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur, hâlâ O’na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” diye öğüt veren bir peygamber gönderdik. O peygamberin kavminden, Allah’ı inkâr eden, ahireti yalanlayan ve bizim dünya hayatında kendilerine bol bol nimet verdiğimiz ileri gelenler şöyle dediler: “O da ancak sizin gibi bir insandır. Sizin yediğiniz şeylerden yiyor, içtiğiniz şeylerden içiyor.” “Andolsun, kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz mutlaka ziyana uğrarsınız.” “O, öldüğünüz, toprak ve kemik hâline geldiğiniz zaman sizin tekrar mutlaka (diriltilip) çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?” “Hâlbuki bu size vaad olunan şey, ne kadar da uzak!” “Hayat, bu dünya hayatından ibarettir. Ölürüz ve yaşarız. Biz tekrar diriltilecek değiliz.” “Bu, Allah’a karşı yalan uyduran bir kimseden başkası değildir. Biz ona inanmayız.” O peygamber, “Ey Rabbim! Yalanlamalarına karşı bana yardım et!” dedi. Allah, “Yakın zamanda mutlaka pişman olacaklardır!” dedi. Derken onları o korkunç ses, kaçınılmaz olarak kıskıvrak yakalayıverdi de kendilerini çör çöp yığını hâline getirdik. Zalimler topluluğu, Allah’ın rahmetinden uzak olsun!” (Mü’minûn Suresi 23/31-41).

“Âd ve Semûd kavimlerini, Ress halkını ve bunların arasında pek çok nesilleri de helâk ettik” (Furkan Suresi 25/38).

“Âd kavmi de peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Hûd, onlara şöyle demişti: “Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.” “Öyle ise Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” “Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.” “Siz her yüksek yere bir alamet bina yapıp boş şeylerle eğleniyor musunuz?” “İçlerinde ebedî yaşama ümidiyle sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?” “Tutup yakaladığınız zaman zorbaca yakalarsınız.” “Artık Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” “Bildiğiniz her şeyi size veren, size hayvanlar, oğullar, bahçeler ve pınarlar veren Allah’a karşı gelmekten

sakının.” “Çünkü ben, sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum.” Dediler ki: “Sen ister öğüt ver, ister öğüt verenlerden olma, bize göre birdir.” “Bu, öncekilerin geleneklerinden başka bir şey değildir.” “Biz azaba uğratılacak da değiliz.” Böylece onlar Hûd’u yalanladılar. Biz de bu yüzden onları helâk ettik. Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Onların çoğu ise iman etmiş değillerdir. Şüphesiz senin Rabbin, mutlak güç sahibi ve çok merhametli olandır” (Şu’ara Suresi 26/123-140).

“Âd ve Semûd kavimlerini de helâk ettik. Bu, onların (harap olmuş) yurtlarından size besbelli olmuştur. Şeytan, onlara işlerini süslemiş ve onları doğru yoldan alıkoymuştur. Hâlbuki onlar gözü açık kimselerdi” (Ankebut Suresi 29/38).

“Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da Peygamberleri yalanlamışlardı. İşte onlar da (böyle) gruplardı. (O grupların) her biri peygamberleri yalanladı da onları cezalandırmam hak oldu” (Sad Suresi 38/12-14).

“Eğer yüz çevirirlerse, onlara de ki: “Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım.” (Fussilet Suresi 41/13).

“Âd kavmi ise yeryüzünde haksız olarak büyüklük taslamış, “Bizden daha güçlü kim var?” demişlerdi. Onlar, kendilerini yaratan Allah’ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar bizim âyetlerimizi inkâr ediyorlardı” (Fussilet Suresi 41/15).

“Kendisinden önce ve sonra uyarıcıların gelip geçmiş olan Âd kavminin kardeşini (Hûd’u) hatırla. Hani Ahkâf’taki kavmini, “Ancak Allah’a ibadet edin, çünkü ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum” diye uyarmıştı. Onlar ise, “Sen bizi ilâhlarımızdan alıkoymak için mi geldin? Doğru söyleyenlerden isen bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir” dediler. Hûd, “(Bu konudaki) bilgi ancak Allah katındadır. Ben size, benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum” dedi. O azabı vadilerine doğru yayılan bir bulut olarak gördüklerinde, “Bu, bize yağmur getiren bir buluttur” dediler. Hûd, “Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde elem dolu azabın bulunduğu bir rüzgârdır” dedi. “O, Rabbimin emriyle her şeyi yerle bir eder.” Derken evlerinden başka hiçbir şeyleri görünmez hâle geldiler. İşte biz, suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız. Andolsun, size vermediğimiz imkân ve iktidarı onlara vermiştik.

Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir yarar sağlamadı. Çünkü Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Alaya aldıkları şey onları kuşattı. Andolsun, biz çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. (Doğru yola) dönsünler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık. Allah'ı bırakıp O'na yakınlık sağlamaları için edindikleri ilâhlar kendilerine yardım etseydi ya!? Aksine onları yüzüstü bırakarak uzaklaşıp kayboldular. Bu, onların yalanı ve uydurmakta oldukları şeydir" (Ahkaf Suresi 46/21-28).

"Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd kavmi, Âd ve Firavun, Lût'un kardeşleri, Eykeliler, Tübba'ın kavmi de yalanlamıştı. Bütün bunlar (kendilerine gönderilen) peygamberleri yalanladılar, böylece kendilerini uyardığım şey gerçekleşti" (Kâf Suresi 50/12-14).

"Âd kavminde de ibretler vardır. Hani onların üzerine köklerini kesen rüzgârı göndermiştik. Üzerine uğradığı hiçbir şeyi bırakmıyor, mutlaka onu kül ediyordu" (Zariyat Suresi 51/41-42).

"Şüphesiz O, önce gelen Âd kavmini ve Semûd kavmini helâk etti ve hiç kimseyi bırakmadı" (Necm Suresi 53/50-51).

"Âd kavmi de (Hûd'u) yalanladı. Azabım ve uyarılarım nasılmış! Biz onların üstüne, uğursuzluğu sürekli bir günde gürültülü ve dondurucu bir rüzgâr gönderdik. İnsanları köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi kaldırıp atıyordu" (Kamer Suresi 54/18-20).

"Semûd ve Âd kavimleri, yüreklerini hoplatacak olan büyük felaketi (Kıyameti) yalanladılar" (Hakka Suresi 69/4).

"Âd kavmine gelince, onlar da uğultulu ve dondurucu şiddetli bir rüzgârla helâk edildi. Allah, onu kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş hâlde görürdün" (Hakka Suresi 6-7).

"(Ey Muhammed!) Rabbinin, (Hûd'un kavmi) Âd'e, şehirler içinde benzeri kurulmamış olan, sütunlarla dolu İrem'e, vadide kayaları oyan (Salih'in kavmi) Semûd'a, kazıklar sahibi Firavun'a ne yaptığını görmedin mi?" (Fecr Suresi 89/6-10).

Hz. Salih kıssalarından bahseden sureler: Araf Suresi, Tevbe Suresi, Hud Suresi, İbrahim Suresi, Hac Suresi, Şuara Suresi, İsra Suresi, Furkan Suresi, Neml

Suresi, Ankebut Suresi, Kâf Suresi, Fussilet Suresi, Zariyat Suresi, Necm Suresi, Kamer Suresi, Hakka Suresi, Buruc Suresi, Fecr Suresi, Şems Suresi, Sad Suresi'nde geçmektedir.

"Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i Peygamber olarak gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. Gerçekten size Rabbinizden (benim peygamber olduğumu gösterecek) açık bir delil geldi. İşte size bir mucize olarak Allah'ın şu devesi.. Bırakın onu da Allah'ın mülkünde yesin, içsin. Sakın ona bir kötülük etmeyin. Yoksa sizi elem dolu bir azap yakalar." "Hatırlayın ki Allah Âd kavminden sonra, sizi onların yerine getirdi ve sizi yeryüzünde yerleştirdi. Yerin ovalarında köşkler kuruyor, dağları oyup evler yapıyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini anın da yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, küçük görülüp ezilen inanmışlara, "Siz, Salih'in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu (sahiden) biliyor musunuz?" dediler. Onlar da, "Biz şüphesiz onunla gönderilene inananlarız" dediler. Büyüklük taslayanlar, "Şüphesiz biz sizin inandığınız şeyi inkâr edenleriz" dediler. Nihayet deveyi kestiler, Rablerinin emrine karşı geldiler ve "Ey Salih! Sen eğer (dediğin gibi) peygamberlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin azabı getir" dediler. Derken, onları o kuvvetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çöke kaldılar. Artık, Salih onlardan yüz çevirdi ve "Andolsun, ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size nasihatta bulundum. Fakat siz nasihat edenleri sevmiyorsunuz" dedi" (Araf Suresi 7/73-79).

"Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı" (Tevbe Suresi 9/70).

"Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i peygamber gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yok. O, sizi yeryüzünden (topraktan) yarattı ve sizi oranın imarında görevli (ve buna donanımlı) kıldı.Öyle ise O'ndan bağışlanma dileyin; sonra da O'na tövbe edin. Şüphesiz Rabbim yakındır ve dualara cevap verendir. Onlar şöyle dediler: "Ey Salih! Bundan önce sen, aramızda ümit beslenen bir kimseydin. Şimdi babalarımızın taptıklarına

tapmamızı bize yasaklıyor musun? Şüphesiz, biz senin bizi çağırdığın şeyden derin bir şüphe içindeyiz." Salih, dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bakayım, eğer ben Rabbim tarafından apaçık bir delil üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet (peygamberlik) vermişse, O'na karşı geldiğim takdirde beni Allah'tan kim koruyabilir? Demek ki, zarara uğratmaktan başka bana katkınız olmaz." "Ey kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın dişi bir devesi. Bırakın onu, Allah'ın arzında yayılıp otlasın. Ona kötülük dokundurmayın, yoksa sizi yakın bir azap yakalar." Derken onu kestiler. Salih, dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın. (Sonra helâk olacaksınız.) İşte bu, yalanlanamayacak bir tehdittir." (Helâk) emrimiz geldiğinde Salih'i ve beraberindeki iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmetle helâktan ve o günün rezilliğinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Zulmedenleri o korkunç uğultulu ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi Rablerini inkâr etti. (Yine) biliniz ki Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştı" (Hud Suresi 11/61-68).

"Ey Kavmim! Bana karşı olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, veya Hûd kavminin, yahut Salih kavminin başına gelenin benzeri gibi bir felaketi sakın sizin de başınıza getirmesin. (Ve unutmayın ki) Lût kavmi sizden uzak değildir." (Hud Suresi 11/89).

"Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen halkı da uzaklaştı" (Hud Suresi 11/95).

"Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırmak için) ellerini ağızlarına götürüp, "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz" dediler" (İbrahim Suresi 14/9).

"Bizi, (Kureyş'in istediği) mucizeleri göndermekten, ancak, öncekilerin onları yalanlamış olması alıkoydu. (Nitekim) Semûd kavmine o dişi deveyi açık bir mucize olarak verdik de onlar bu yüzden zalim oldular. Oysa biz mucizeleri sırf korkutmak için göndeririz" (İsra Suresi 17/59).

"Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. (Hac Suresi 22/42).

“Âd ve Semûd kavimlerini, Ress halkını ve bunların arasında pek çok nesilleri de helâk ettik” (Furkan Suresi 25/38).

“Semûd kavmi de Peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Salih, onlara şöyle demişti: “Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” “Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.” “Öyle ise Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin!” “Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.” “Siz buradaki bahçelerde, pınar başlarında, ekinlerde, meyveleri olgunlaşmış hurmalıklarda güven içinde bırakılacak mısınız?” “Bir de dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz.” “Artık Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” “Yeryüzünde ıslaha çalışmayıp fesat çıkaran haddi aşmışların emrine itaat etmeyin.” Dediler ki: “Sen ancak büyülenmişlerdensin.” “Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize bir mucize getir.” Salih, şöyle dedi: “İşte bir dişi deve! Onun (belli bir gün) su içme hakkı var, sizin de belli bir gün su içme hakkınız vardır.” “Sakın ona bir kötülük dokundurmayın. Yoksa büyük bir günün azabı sizi yakalar.” Derken onu kestiler, fakat pişman oldular. Böylece onları azap yakaladı. Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Onların çoğu ise iman etmiş değillerdir. Şüphesiz senin Rabbin, mutlak güç sahibi ve çok merhametli olandır” (Şuara Suresi 26/141-159).

“Andolsun biz, “Allah’a kulluk edin” diye (uyarması için) Semûd kavmine, kardeşleri Salih’i peygamber olarak göndermiştik. Bir de ne görsün, onlar birbiriyle çekişen iki grup olmuşlar. Salih, onlara “Ey kavmim! Niçin iyilikten önce kötülüğün acele gelmesini istiyorsunuz? Merhamet edilmeniz için Allah’tan bağışlanma dileseniz ya!” Onlar, “Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık” dediler. Salih, “Sizin uğursuzluğunuzun sebebi Allah katında(yazılı)dır. Aslında siz imtihan edilmekte olan bir kavimsiniz” dedi. Şehirde dokuz kişilik bir çete vardı. Bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar ve ıslaha çalışmıyorlardı. Aralarında Allah adına and içerek şöyle dediler: “Mutlaka onu ve ailesini geceleyin öldüreceğiz, sonra da velisine; ‘Biz onun ailesinin öldürülüşüne şahit olmadık. Biz kesinlikle doğru söyleyenleriz’, diyeceğiz.” Onlar bir tuzak kurdular. Farkında değillerken Allah da bir tuzak kurdu. Bak, onların tuzaklarının sonucu nasıl oldu: Biz onları ve kavimlerini topyekûn helâk ettik. İşte zulümleri yüzünden harabeye dönmüş evleri!

Şüphesiz bunda bilen bir kavim için bir ibret vardır. İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınmakta olanları ise kurtardık" (Neml Suresi 27/45-53).

"Âd ve Semûd kavimlerini de helâk ettik. Bu, onların (harap olmuş) yurtlarından size besbelli olmuştur. Şeytan, onlara işlerini süslemiş ve onları doğru yoldan alıkoymuştur. Hâlbuki onlar gözü açık kimselerdi" (Ankebut Suresi 29/38).

"Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da Peygamberleri yalanlamışlardı. İşte onlar da (böyle) gruplardı. (O grupların) her biri peygamberleri yalanladı da onları cezalandırmam hak oldu" (Sad Suresi 38/12-14).

"İman etmiş olan adam dedi ki: "Ey kavmim! Şüphesiz ben, Nûh kavmi, Âd kavmi, Semûd kavmi ve onlardan sonra gelen toplulukların başına gelen olayların sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah, kullarına asla zulmetmek istemez." (Mü'min Suresi 40/30-31).

"Eğer yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım." Hani onlara peygamberler önlerinden ve arkalarından gelmiş, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" demişler, onlar da, "Eğer Rabbimiz dileseydi (Peygamber olarak) melekler indirirdi. Bu sebeple, biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz" demişlerdi" (Fussilet Suresi 41/13-14).

"Semûd kavmine gelince, biz onlara doğru yolu göstermiştik. Ama onlar körlüğü hidayete tercih etmişler ve yaptıklarına karşılık, alçaltıcı azap yıldırımı onları çarpmıştı. İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık" (Fussilet Suresi 41/17-18).

"Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd kavmi, Âd ve Firavun, Lût'un kardeşleri, Eykeliler, Tübba'ın kavmi de yalanlamıştı. Bütün bunlar (kendilerine gönderilen) peygamberleri yalanladılar, böylece kendilerini uyardığım şey gerçekleşti" (Kaf Suresi 50/12-14).

"Artık, ne yerlerinden kalkmaya güçleri yetti, ne de başkasından yardım görebildiler" (Zariyat Suresi 51/45).

"Şüphesiz O, önce gelen Âd kavmini ve Semûd kavmini helâk etti ve hiç kimseyi bırakmadı" (Necm Suresi 53/50-51).

“Semûd kavmi de uyarıcıları yalanlamış ve şöyle demişlerdi: “İçimizden bir insana mı uyacağız? (Asıl) o takdirde biz apaçık bir sapıklık ve delilik içine düşmüş oluruz.” “Bizim aramızdan vahiy ona mı verildi? Hayır o, yalancının, şımarığın biridir.” Onlar yarın bilecekler: Kimmiş yalancı, kimmiş şımarık! (Salih’e şöyle demiştik:) “Şüphesiz biz, onlara bir imtihan olmak üzere, o dişi deveyi göndereceğiz. Şimdi onları gözetle ve sabret.” “Onlara, suyun (deve ile) kendileri arasında (nöbetleşe) paylaştırıldığını, bildir. Her su nöbetinde sahibi hazır bulunsun.” Derken, (kavmin en azgını olan) arkadaşlarını çağırdılar. O da işe koyuldu ve deveyi kesti. Fakat azabım ve uyarılarım nasılmış! Şüphesiz biz, onların üzerine tek bir korkunç ses gönderdik de, onlar, ağıldaki hayvanların çiğneyip ufaladıkları kuru çöpler gibi oldular” (Kamer 54/23-31).

“Semûd ve Âd kavimleri, yüreklerini hoplatacak olan büyük felaketi (Kıyameti) yalanladılar. Semûd kavmi korkunç bir sarsıntı ile helâk edildi” (Hakka Suresi 69/4-5).

“Orduların, Firavun ve Semûd’un haberi sana geldi mi?” (Bürûc Suresi 85/17-18).

“(Ey Muhammed!) Rabbinin, (Hûd’un kavmi) Âd’e, şehirler içinde benzeri kurulmamış olan, sütunlarla dolu İrem’e, vadide kayaları oyan (Salih’in kavmi) Semûd’a, kazıklar sahibi Firavun’a ne yaptığını görmedin mi?” (Fecr Suresi 89/6-10).

“Semûd kavmi, azgınlığı sebebiyle yalanladı. Hani onların en bedbaht olanı (fesat çıkarmak için) ileri atılmıştı. Allah’ın Resûlü de onlara şöyle demişti: “Allah’ın devesini ve onun su içme hakkını koruyun.” Fakat onlar, onu yalanladılar ve deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rableri, suçlarından dolayı onları helâk etti ve kendilerini yerle bir etti. Allah, bunun sonucundan çekinmez de!” (Şems Suresi 91/11-15).

Hz. İbrahim kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Al-i İmran Suresi, Nisa Suresi, En’am Suresi, Tevbe Suresi, Hud Suresi, Yusuf Suresi, Nahl Suresi, Meryem Suresi, Hac Suresi, Şuara Suresi, Ankebut Suresi, Saffat Suresi, Hicr Suresi, Enbiya Suresi, Ahzab Suresi, İbrahim Suresi, Sâd Suresi, Şura Suresi, Zuhruf Suresi, Zariyat Suresi, Hadid Suresi, Mümtehine Suresi, A’la Suresi, Necm Suresi’nde geçmektedir.

“Bir zaman Rabbi İbrahim’i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: “Ben seni insanlara önder yapacağım.” İbrahim de, “Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)” demişti. Bunun üzerine Rabbi, “Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz” demişti. Hani, biz Kâbe’yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim’den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail’e şöyle emretmiştik: “Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe’yi) tertemiz tutun.” Hani İbrahim, “Rabbim! Bu şehri güvenli bir şehir kıl. Halkından Allah’a ve ahiret gününe iman edenleri her türlü ürünle rızıklandır” demişti. Allah da, “İnkâr edeni bile az bir süre, (bu geçici kısa hayatta) rızıklandırır; sonra onu cehennem azabına girmek zorunda bırakırım. Ne kötü varılacak yerdir orası!” demişti. Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe’nin) temellerini yükseltiyor, “Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin” diyorlardı. “Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın.” (Bakara Suresi 2/124-128).

“Kendini bilmeyenden başka İbrahim’in dininden kim yüz çevirir? Andolsun, biz İbrahim’i bu dünyada seçkin kıldık. Şüphesiz o ahirette de iyilerdendir. Rabbi ona “Teslim ol” dediğinde, “Âlemlerin Rabbine teslim oldum” demişti. İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: “Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslâm’ı) seçti. Siz de ancak müslümanlar olarak ölün” dedi. Yoksa siz Yakub’un, ölüm döşeğinde iken çocuklarına, “Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?” dediği, onların da, “Senin ilâhına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilâhı olan tek bir ilâha ibadet edeceğiz; bizler O’na boyun eğmiş müslümanlarız.” dedikleri zaman orada hazır mı bulunuyordunuz? Onlar gelip geçmiş bir ümmettir. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorumlu tutulacak değilsiniz. (Yahudiler) “Yahudi olun ve (Hıristiyanlar da) "Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” dediler. De ki: “Hayır, hakka yönelen İbrahim’in dinine uyarız. O, Allah’a ortak koşanlardan değildi.” Deyin ki: “Biz Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa’ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer

peygamberlere Rab'lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz." (Bakara Suresi 2/130-136).

"Yoksa siz, "İbrahim de, İsmail de, İshak da, Yakub ile Yakuboğulları da yahudi, ya da hıristiyan idiler" mi diyorsunuz? De ki: "Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?" Allah tarafından kendisine ulaşan bir gerçeği gizleyen kimseden daha zalim kimdir? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir" (Bakara Suresi 2/140).

"Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim diriltir, öldürür." demiş; o da, "Ben de diriltir, öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez" (Bakara Suresi 2/258).

"Hani İbrahim, "Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster" demişti. (Allah ona) "İnanmıyor musun?" deyince, "Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için" demişti. "Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Bakara Suresi 2/260).

"Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir" (Al-i İmran Suresi 3/33-34).

"Ey kitap ehli! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz. Oysa Tevrat da, İncil de ondan sonra indirilmiştir. Siz hiç düşünmüyor musunuz? İşte siz böyle kimselersiniz! Diyelim ki biraz bilginiz olan şey hakkında tartıştınız. Ya hiç bilginiz olmayan şey hakkında niçin tartışıyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz. İbrahim, ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. Fakat o, hanif (Allah'ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan da değildi. Şüphesiz, insanların İbrahim'e en yakın olanı, elbette ona uyanlar, bir de bu peygamber (Muhammed) ve mü'minlerdir. Allah da mü'minlerin dostudur" (Al-i İmran Suresi 3/65-68).

"De ki: "Allah'a, bize indirilene (Kur'an'a), İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ'ya, İsa'ya ve peygamberlere

Rablerinden verilene inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz O'na teslim olanlarız." (Al-i İmran Suresi 3/84).

"De ki: "Allah, doğru söylemiştir. Öyle ise hakka yönelen İbrahim'in dinine uyun. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi." Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ'be'dir. Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır.)" (Al-i İmran Suresi 95-97).

"Yoksa, insanları; Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şey dolayısıyla kıskanıyorlar mı? Şüphesiz biz, İbrahim ailesine de kitap ve hikmet vermişizdir. Onlara büyük bir hükümranlık da vermiştik" (Nisa Suresi 4/54).

"Kimin dini, iyilik yaparak kendini Allah'a teslim eden ve hakka yönelen İbrahim'in dinine tabi olan kimsenin dininden daha güzeldir? Allah, İbrahim'i dost edindi" (Nisa Suresi 4/125).

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa Suresi 4/163).

"Hani İbrahim, babası Âzer'e, "Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de, kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti. İşte böylece İbrahim'e göklerdeki ve yerdeki hükümranlığı ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun. Üzerine gece karanlığı basınca, bir yıldız gördü. "İşte Rabbim!" dedi. Yıldız batınca da, "Ben öyle batanları sevmem" dedi. Ay'ı doğarken görünce de, "İşte Rabbim!" dedi. Ay da batınca, "Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de sapıklardan olurum" dedi. Güneşi doğarken görünce de, "İşte benim Rabbim! Bu daha büyük" dedi. O da batınca (kavmine dönüp), "Ey kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım" dedi. "Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." Kavmi onunla tartışmaya girişti. Dedi ki: "Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışmaya mı kalkışıyorsunuz? Hem sizin

O’na ortak koştuklarınızdan ben korkmam; ancak Rabbimin bir şey dilemiş olması başka. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?” “Allah’ın, size, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O’na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden ne diye korkayım? Öyle ise iki taraftan hangisi güvende olmaya daha lâyıktır? Eğer biliyorsanız söyleyin.” İman edip de imanlarına zulmü (şirki) bulaştırmayanlar var ya; işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır. İşte kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz delillerimiz. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir. Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriya’yı, Yahya’yı, İsa’yı, İlyas’ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi. İsmail’i, Elyasa’ı, Yûnus’u ve Lût’u da doğru yola erdirmiştik. Her birini âlemlere üstün kılmıştık. Babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bir kısmını da. Bütün bunları seçtik ve bunları dosdoğru bir yola ilettik. İşte bu, Allah’ın hidayetidir ki, kullarından dilediğini buna iletip yöneltir. Eğer onlar da Allah’a ortak koşsalardı, bütün yaptıkları boşa gitmişti. Onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer şunlar (inanmayanlar) bunları tanımayıp inkâr ederlerse, biz onları inkâr etmeyecek olan bir kavmi, onlara vekil kılmışızdır. İşte, o peygamberler, Allah’ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Muhammed!) Sen de onların tuttuğu yola uy. De ki: “Bu tebliğe karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kur’an), bütün âlemler için ancak bir uyarıdır.” (En’am Suresi 6/74-90).

“De ki: “Şüphesiz Rabbim beni doğru bir yola, dosdoğru bir dine, Hakk’a yönelen İbrahim’in dinine iletti. O, Allah’a ortak koşanlardan değildi.” (En’am Suresi 6/161).

“Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim’in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı” (Tevbe Suresi 9/70).

“İbrahim’in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi” (Tevbe Suresi 9/114).

“Andolsun, elçilerimiz (melekler), İbrahim’e müjde getirip “Selâm sana!” dediler. O, “Size de selâm” dedi ve kızartılmış bir buzağı getirmekte gecikmedi. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içinde bir korku duydu. Dediler ki: “Korkma, çünkü biz Lût kavmine gönderildik.” İbrahim’in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak’ı müjdeledik; İshak’ın arkasından da Yakûb’u. Karısı, “Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Gerçekten bu, çok şaşılacak bir şey!” dedi. Melekler, “Allah’ın emrine mi şaşıyorsun? Allah’ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.” dediler. İbrahim’in korkusu gidip, kendisine müjde gelince Lût kavmi hakkında bizim (elçilerimiz)le tartışmaya başladı. Çünkü İbrahim çok içli ve Allah’a yönelen bir kimseydi. Elçilerimiz, “Ey İbrahim bundan vazgeç! Çünkü Rabbinin emri kesin olarak gelmiştir. Şüphesiz onlara geri döndürülemeyecek bir azap gelecektir” dediler” (Hud Suresi 69-76).

“İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak’a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Yusuf Suresi 12/6).

“Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un dinine uydum. Bizim, Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah’ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler.” (Yusuf Suresi 12/38).

“Hani İbrahim demişti ki: “Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.” “Rabbim! Çünkü o putlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık kim bana uyarsa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin.” “Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe’nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler.” “Rabbimiz! Şüphesiz sen, gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da

bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz." "Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmail'i ve İshak'ı veren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir." "Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle." "Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana-babamı ve inananları bağışla." (İbrahim Suresi 14/35-41).

"Onlara İbrahim'in misafirlerinden de haber ver. Hani misafirler İbrahim'in yanına girmiş ve "Selâm" demişlerdi. O da, "Gerçekten biz sizden korkuyoruz" demişti. Onlar, "Korkma, biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz" dediler. İbrahim, "Bana yaşlılık gelip çatmış iken beni mi müjdeliyorsunuz? Bana neyi müjdeliyorsunuz?" dedi. "Biz sana gerçeği müjdeledik. Sakın ümitsizlerden olma" dediler. Dedi ki: "Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?" İbrahim, "Ey Elçiler! Göreviniz nedir?" dedi. Şöyle dediler: "Şüphesiz biz suçlu bir millete gönderildik. Lût'un ailesi başka (Onlar suçlu değillerdir). Lût'un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız. Biz, onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik" (Hicr Suresi 15/51-60).

"Şüphesiz İbrahim, Allah'a itaat eden, hakka yönelen bir önder idi. Allah'a ortak koşanlardan değildi. O'nun nimetlerine şükreden bir önderdi. Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. Ona dünyada iyilik verdik. Şüphesiz o, ahirette de salihlerdendir. Sonra da sana, "Hakka yönelen İbrahim'in dinine uy. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi" diye vahyettik" (Nahl Suresi 16/120-123).

"Kitap'ta İbrahim'i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi. Hani babasına şöyle demişti: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" "Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim." "Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur." "Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahmân tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." Babası, "Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşa tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!" dedi. İbrahim, şöyle dedi: "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır." "Sizi ve Allah'tan başka taptıklarınızı terk ediyor ve Rabb'ime ibadet ediyorum. Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum." İbrahim, onları da onların

taptıklarını da terk edince, ona İshak ile Yakub'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik (güzel bir söz ile anılmalarını temin ettik)" (Meryem Suresi 19/41-50).

"İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı" (Meryem Suresi 19/58).

"Andolsun, daha önce de İbrahim'e doğruyu yanlıştan ayırma yeteneğini verdik. Biz zaten onu biliyorduk. Hani o, babasına ve kavmine, "Ne bu tapınıp durduğunuz heykeller?" demişti. "Babalarımızı bunlara ibadet ediyor bulduk" dediler. İbrahim, "Andolsun, siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz" dedi. "Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen bizimle eğleniyor musun?" dediler. İbrahim, dedi ki: "Hayır! Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir. O, bunları yaratandır ve ben de buna şahitlik edenlerdenim." Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım. Derken (İbrahim) belki kendisine başvururlar diye içlerinden bir büyüğü bırakarak onları (putları) paramparça etti. Onlar, "Kim yaptı bunu tanrılarımıza! Muhakkak o zalimlerden biridir" dediler. (İçlerinden bazıları), "İbrahim denilen bir gencin onları diline doladığını duyduk" dediler. (Bir kısmı da) "O hâlde haydi, onu insanların gözü önüne getirin. Belki (bu konuda) şahitlik ederler" dediler. (İbrahim gelince) "Sen mi yaptın bunu ilâhlarımıza ey İbrahim" dediler. Dedi ki: "Hayır! Bunu şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorlarsa, onlara sorun bakalım!" Bunun üzerine birbirlerine dönüp, "Hiç şüphesiz asıl zalimler sizsiniz siz" dediler. Sonra eski inanç ve inatlarına döndüler ve, "Andolsun, bunların konuşmayacağını sen de bilirsin" dediler. İbrahim, şöyle dedi: "Öyle ise siz, (hâlâ) Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda, hiçbir zarar veremeyecek şeylere mi tapacaksınız?" "Yazıklar olsun, size de; Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınıza da! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?" (İçlerinden bazıları), "Eğer (bir şey) yapacaksanız, onu yakın da ilâhlarınıza yardım edin" dediler. "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" dedik. Ona böyle bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları en çok zarar edenler durumuna düşürdük. Onu Lût ile beraber kurtarıp, içinde âlemler için bereketler kıldığımız yere ulaştırdık. Ona İshak'ı ve ayrıca da Yakub'u bağışladık ve her birini salih kimseler yaptık. Onları

bizim emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlar işlemeyi, namazı dosdoğru kılmayı, zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar sadece bize ibadet eden kimselerdi" (Enbiya Suresi 21/51-73).

"Hani biz İbrahim'e, Kâbe'nin yerini, "Bana hiçbir şeyi ortak koşma; evimi, tavaf edenler, namaz kılanlar, rükû ve secde edenler için temizle" diye belirlemiştik. İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler" (Hac Suresi 22/26-27).

"Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. İbrahim'in kavmi ile Lût'un kavmi ve Medyen halkı da (yalanlamışlardı). Mûsâ da yalanlandı ve nihayet o inkârcılara mühlet verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasılmış, (gördüler)" (Hac Suresi 22/42-44).

"Allah uğrunda hakkıyla cihad edin. O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi. Babanız İbrahim'in dinine uyun. Allah, sizi hem daha önce, hem de bu Kur'an'da müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (ve örnek) olsun, siz de insanlara şahit (ve örnek) olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O, sizin sahibinizdir. O, ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır!" (Hac Suresi 22/78).

"Ey Muhammed! Onlara İbrahim'in haberini de oku. Hani o, babasına ve kavmine, "Neye tapıyorsunuz?" demişti. "Putlara tapıyoruz ve onlara tapmağa devam edeceğiz" demişlerdi. İbrahim, dedi ki: "Onlara yalvardığınızda sizi işitiyorlar mı?" "Yahut size fayda veya zararları dokunur mu?" "Hayır, ama biz babalarımızı böyle yaparken bulduk" dediler. İbrahim, şöyle dedi: "Sizin ve geçmiş atalarınızın taptığı şeyleri gördünüz mü?" "Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah, dostumdur." "O, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir." "O, bana yediren ve içirendir." "Hastalandığımda da O bana şifa verir." "O, benim canımı alacak ve sonra diriltecek olandır." "O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur." "Ey Rabbim! Bana bir hikmet bahşet ve beni salih kimseler arasına kat." "Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl." "Beni Naîm cennetinin varislerinden eyle." "Babamı da bağışla. Çünkü o gerçekten yolunu şaşıranlardandır." "(Kulların) diriltilecekleri gün beni utandırma!" "O gün ki

ne mal fayda verir ne oğullar!" "Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka." (Şuara Suresi 26/69-89).

"İbrahim'i de peygamber olarak gönderdik. Hani o, kavmine şöyle demişti: "Allah'a kulluk edin, O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır." "Siz, Allah'ı bırakarak ancak putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. Allah'ı bırakarak taptıklarınızın size hiçbir rızık vermeye güçleri yetmez. Öyle ise rızkı Allah'ın katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz." "Eğer siz yalanlarsanız bilin ki, sizden önce geçen birtakım ümmetler de yalanlamışlardı. Peygambere düşen apaçık tebliğden başka bir şey değildir." (Ankebut Suresi 29/16-18).

"(İbrahim'in) kavminin cevabı, "Onu öldürün veya yakın" demekten ibaret oldu. Allah da onu ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır. İbrahim, onlara dedi ki: "Sırf aranızda dünya hayatına mahsus bir sevgi (ve çıkar) uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet gününde kiminiz kiminizi inkâr edip tanımayacak; kiminiz kiminize lânet edecektir. Barınağınız cehennem olacaktır. Yardımcılarınız da olmayacaktır." Bunun üzerine Lût, ona (İbrahim'e) iman etti. İbrahim, "Ben, Rabbime (gitmemi emrettiği yere) hicret edeceğim. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir" dedi. Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bahşettik. Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve kitab verdik. Ayrıca ona dünyada mükâfatını da verdik. Şüphesiz o, ahirette de salih kimselerdendir" (Ankebut Suresi 29/24-27).

"Elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjdeyi getirdiklerinde, "Biz, bu memleket halkını helâk edeceğiz, çünkü oranın ahalisi zalim kimselerdir" dediler. İbrahim, "Ama orada Lût var" dedi. Onlar, "Orada kimin bulunduğunu biz daha iyi biliriz. Biz, onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Ancak karısı başka. O, geri kalıp helâk edilenlerden olacaktır." (Ankebut Suresi 29/31-32).

"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa'dan da. Evet biz, onlardan sapa sağlam bir söz almıştık" (Ahzab Suresi 33/7).

"Şüphesiz İbrahim de O'nun taraftarlarından idi. Hani o, Rabbine temiz bir kalple gelmişti. Hani babasına ve kavmine şöyle demişti: "Siz neye tapıyorsunuz?" "Allah'ı bırakıp da birtakım uydurma ilâhlar mı istiyorsunuz?" "O hâlde, âlemlerin

Rabbi hakkında görüşünüz nedir?" İbrahim, yıldızlara baktı ve "Ben hastayım" dedi. Bunun üzerine arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar. İbrahim, onların putlarının tarafına gizlice gitti ve şöyle dedi: "Yemez misiniz?" "Ne diye konuşmuyorsunuz?" Derken üzerlerine yürüyüp onlara güçlü bir darbe indirdi. Kavmi (telaş içinde) koşarak ona doğru geldi. İbrahim, şöyle dedi: "Yonttuğunuz putlara mı tapıyorsunuz?" "Oysa Allah sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratmıştır." Kavmi, "Onun için bir bina yapın, (içinde ateş yakın) ve onu ateşe atın" dedi. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları en alçak kimseler kıldık. İbrahim, şöyle dedi: "Ben Rabbime (O'nun emrettiği yere) gideceğim. O, bana yol gösterecektir." "Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla." Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik. Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, "Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi. O da, "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" "Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız." "Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır." Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık. Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık. İbrahim'e selâm olsun. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o mü'min kullarımızdandı. Biz onu salihlerden bir peygamber olarak İshak ile de müjdeledik. Onu da İshak'ı da uğurlu kıldık. Her ikisinin nesillerinden iyilik yapanlar da vardı, kendine apaçık zulmedenler de" (Saffat Suresi 37/83-113).

"(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık. Şüphesiz onlar, bizim katımızda hayırlı, seçkin kimselerdendir" (Sad Suresi 38/45-47).

"Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nûh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır" (Şura Suresi 42/13).

“Hani İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: “Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım.” “Ben ancak O, beni yaratana taparım. Şüphesiz O beni doğru yola iletecektir.” İbrahim bunu, belki dönerler diye, ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz yaptı” (Zuhruf Suresi 43/26-28).

“(Ey Muhammed!) İbrahim’in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? Hani onlar, İbrahim’in yanına varmışlar ve “Selâm olsun sana!” demişlerdi. O da “Size de selâm olsun.” demiş, “Bunlar tanınmamış (yabancı) kimseler” (diye düşünmüştü). Hissettirmeden ailesinin yanına gidip, (pişirilmiş) semiz bir buzağı getirdi. Onu önlerine koydu. “Yemez misiniz?” dedi. (Yemediklerini görünce) onlardan İbrahim’in içine bir korku düştü. Onlar, “korkma” dediler ve onu bilgin bir oğul ile müjdelediler. Bunun üzerine karısı bir çığlık koparark yönelip elini yüzüne vurdu. “Ben kısır bir kocakarıyım (nasıl çocuğum olabilir?)” dedi. Onlar dediler ki: “Rabbin böyle buyurdu. Şüphesiz O, hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.” İbrahim, onlara: “O hâlde asıl işiniz nedir ey elçiler?” dedi. Onlar şöyle dediler: “Biz suçlu bir kavme (Lût’un kavmine), üzerlerine çamurdan, pişirilmiş ve Rabbinin katında haddi aşanlar için belirlenmiş taşlar yağdırmak için gönderildik.” Orada (Lût’un yöresinde) bulunan mü’minleri çıkardık. Zaten orada bir ev halkından başka müslüman bulamadık” (Zariyat Suresi 51/24-36).

“Şüphesiz onlar, bizim katımızda hayırlı, seçkin kimselerdendir” (Necm Suresi 53/37).

“Andolsun, biz Nûh’u ve İbrahim’i peygamber olarak gönderdik. Peygamberliği ve kitabı onların soylarına da verdik. Onlardan kimi doğru yola ermiştir, ama içlerinden birçoğu da fasık kimselerdir” (Hadid Suresi 57/26).

“İbrahim’de ve onunla birlikte bulunanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine, “Biz sizden ve Allah’ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah’a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir” demişlerdi. Yalnız İbrahim’in, babasına, “Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim. Fakat Allah’tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez” sözü başka. Onlar şöyle dediler: “Ey Rabbimiz! Ancak sana dayandık, içtenlikle yalnız sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır.” (Mümtehine Suresi 60/4).

“Fakat sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret, daha hayırlı ve süreklidir. Şüphesiz bu hükümler ilk sayfalarda, İbrahim ve Mûsâ’nın sayfalarında da vardır” (A’la Suresi 87/16-19).

Hz. Lut kıssalarından bahseden sureler: En’am Suresi, Araf Suresi, Hud Suresi, Hicr Suresi, Enbiya Suresi, Neml Suresi, Ankebut Suresi, Saffat Suresi, Sad Suresi, Kaf Suresi, Kamer Suresi, Tahrîm Suresi, Necm Suresi, Hac Suresi, Şuara Suresi’nde geçmektedir.

“İsmail’i, Elyasa’ı, Yûnus’u ve Lût’u da doğru yola erdirmiştik. Her birini âlemlere üstün kılmıştık” (En’am Suresi 6/86).

“Lût’u da Peygamber olarak gönderdik. Hani o kavmine şöyle demişti: “Sizden önce âlemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı çirkin işi mi yapıyorsunuz?” “Hakikaten siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Hayır, siz haddi aşan bir toplumsunuz.” Kavminin cevabı ise sadece, “Çıkarın bunları memleketinizden! Güya onlar kendilerini fazla temiz tutan insanlar!..” demek oldu. Bunun üzerine biz de onu ve karısı dışında aile fertlerini kurtardık. Karısı ise azab içinde kalanlardan oldu. Onların üstüne bir azap yağmuru yağdırdık.” Bak, suçluların akıbeti nasıl oldu” (Araf Suresi 7/80-84).

“Andolsun, elçilerimiz (melekler), İbrahim’e müjde getirip “Selâm sana!” dediler. O, “Size de selâm” dedi ve kızartılmış bir buzağı getirmekte gecikmedi. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içinde bir korku duydu. Dediler ki: “Korkma, çünkü biz Lût kavmine gönderildik.” İbrahim’in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak’ı müjdeledik; İshak’ın arkasından da Yakûb’u. Karısı, “Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Gerçekten bu, çok şaşılacak bir şey!” dedi. Melekler, “Allah’ın emrine mi şaşıyorsun? Allah’ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.” dediler. İbrahim’in korkusu gidip, kendisine müjde gelince Lût kavmi hakkında bizim (elçilerimiz)le tartışmaya başladı. Çünkü İbrahim çok içli ve Allah’a yönelen bir kimseydi. Elçilerimiz, “Ey İbrahim bundan vazgeç! Çünkü Rabbinin emri kesin olarak gelmiştir. Şüphesiz onlara geri döndürülemeyecek bir azap gelecektir” dediler. Elçilerimiz Lût’a gelince onların yüzünden üzüldü, göğsü daraldı ve “Bu çok zor bir gün” dedi. Kavmi, (konuklarıyla çirkin ilişkide bulunmak üzere)

ona doğru koşa koşa geldiler. Zaten onlar önceden de bu tür çirkin işleri yapıyorlardı. Lût, dedi ki: "Ey Kavmim! İşte kızlarım. Onlar(la nikâhlanmanız) sizin için daha temizdir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin. İçinizde hiç aklı başında bir adam yok mu?" Onlar, "İyi biliyorsun ki kızlarında bizim gözümüz yok. Sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun" dediler. (Lût da:) "Keşke size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı, ya da sağlam bir desteğe dayanabilseydim" dedi. Konukları şöyle dedi: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla ulaşamayacaklar. Geceleyin bir vakitte aileni al götür. İçinizden kimse ardına bakmasın. Ancak karın müstesna. (Onu bırak.) Çünkü onların (kavminin) başına gelecek olan azap, onun başına da gelecektir. Onların azabla buluşma zamanı sabahtır. Sabah yakın değil midir?!" (Azap) emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik. Üzerine de Rabbinin katında işaretlenmiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık. Bunlar zalimlerden uzak değildir" (Hud Suresi 11/69-83).

"Ey Kavmim! Bana karşı olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, veya Hûd kavminin, yahut Salih kavminin başına gelenin benzeri gibi bir felaketi sakın sizin de başınıza getirmesin. (Ve unutmayın ki) Lût kavmi sizden uzak değildir." (Hud Suresi 11/89).

"İbrahim, "Ey Elçiler! Göreviniz nedir?" dedi. Şöyle dediler: "Şüphesiz biz suçlu bir millete gönderildik. Lût'un ailesi başka (Onlar suçlu değillerdir). Lût'un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız. Biz, onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik. Elçiler (melekler) Lût'un ailesine gelince, Lût onlara, "Gerçekten siz tanınmayan kimselersiniz" dedi. Dediler ki: "Evet, fakat biz sana (kavminin) şüphe etmekte olduğu azabı getirdik." "Biz, sana gerçeği getirdik. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz." "Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından git. Hiçbiriniz arkaya bakmasın. Emrolunduğunuz yere (doğru) geçin gidin." Ona şu durumu kesin olarak bildirdik: "Sabaha çıkarken onların sonu kesilmiş olacak." Şehir halkı sevinerek geldiler. Lût, dedi ki: "Şüphesiz bunlar benim misafirlerimdir. Sakın beni rezil etmeyin." "Allah'a karşı gelmekten sakının, beni utandırmayın" dedi. Onlar, "Biz seni insanlarla ilgilenmekten men etmemiş miydik" dediler. Lût: "İşte kızlarım. Eğer yapacaksanız (onlarla evlenebilirsiniz)" dedi. (Melekler, Lût'a:) "Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)" dediler. Derken güneşin

doğuşu sırasında, o korkunç uğultulu ses onları yakalayıverdi. Hemen onların altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık. Şüphesiz bunda düşünüp görebilen kimseler için ibretler vardır. O şehrin kalıntıları hâlâ mevcut olan bir yol üstünde duruyor. Şüphesiz bunda inananlar için bir ibret vardır" (Hicr Suresi 15/57-77).

"Onu Lût ile beraber kurtarıp, içinde âlemler için bereketler kıldığımız yere ulaştırdık" (Enbiya Suresi 21/71).

"Biz, Lût'a da bir hikmet ve bir ilim verdik ve onu çirkin işler yapan memleketten kurtardık. Gerçekten onlar kötü bir toplum idiler, fasık (Allah'ın emrinden çıkan kimseler) idiler. Onu rahmetimizin içine soktuk. Çünkü o, gerçekten salih kimselerdendi" (Enbiya Suresi 21/74-75).

"Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. İbrahim'in kavmi ile Lût'un kavmi ve Medyen halkı da (yalanlamışlardı). Mûsâ da yalanlandı ve nihayet o inkârcılara mühlet verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasılmış, (gördüler)" (Hac Suresi 22/42-44).

"Andolsun, senin kavmin, belâ yağmuruna tutularak yok edilen kente uğramışlardır. Yoksa onu görmüyorlar mıydı (ki ibret almadılar)? Hayır! (Görüyorlardı fakat) tekrar dirilmeyi ummuyorlardı" (Furkan Suresi 25/40).

"Lût'un kavmi de peygamberleri yalanladı. Hani kardeşleri Lût, onlara şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim." "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin." "Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." "Rabbinizin, sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor da insanlar arasından erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Siz gerçekten haddi aşan bir topluluksunuz." Dediler ki: "Ey Lût! (İşimize karışmaktan) vazgeçmezsen mutlaka (şehirden) çıkarılanlardan olacaksın!" Lût, şöyle dedi: "Şüphesiz ben sizin yaptığınız bu çirkin işe kızanlardanım." "Ey Rabbim! Beni ve ailemi onların yaptıkları çirkin işten kurtar." Bunun üzerine biz de onu ve geri kalanlar arasındaki yaşlı bir kadın hariç bütün ailesini kurtardık. Sonra diğerlerini helâk ettik. Onların üzerine bir yağmur (gibi taş) yağdırdık. (Başlarına gelecekler konusunda) uyarılanların yağmuru ne kadar da kötü idi! Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır.

Onların çoğu ise iman etmiş değillerdir. Şüphesiz senin Rabbin, mutlak güç sahibi ve çok merhametli olandır" (Şuara Suresi 26/160-175).

"Lût'u da (Peygamber olarak gönderdik.) Hani o, kavmine şöyle demişti: "Göz göre göre, o çirkin işi mi yapıyorsunuz?" "Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi varıyorsunuz? Doğrusu siz ne yaptığını bilmez bir toplumsunuz." Bunun üzerine kavminin cevabı ancak şöyle demek oldu: "Lût'un ailesini memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temiz kalmak isteyen insanlarmış(!)" Biz de onu ve ailesini kurtardık. Ancak karısı başka. Onun geride kalıp helâk olmasını takdir ettik. Onların üzerine bir yağmur (gibi taş) yağdırdık. (Başlarına gelecekler konusunda) uyarılanların yağmuru ne kötüydü! (Ey Muhammed!) De ki: "Hamd Allah'a mahsustur. Selâm onun seçtiği kullarına." Allah mı daha hayırlıdır, yoksa onların ortak koştukları mı?" (Neml Suresi 27/54-59).

"İbrahim, onlara dedi ki: "Sırf aranızda dünya hayatına mahsus bir sevgi (ve çıkar) uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet gününde kiminiz kiminizi inkâr edip tanımayacak; kiminiz kiminize lânet edecektir. Barınağınız cehennem olacaktır. Yardımcılarınız da olmayacaktır." Bunun üzerine Lût, ona (İbrahim'e) iman etti. İbrahim, "Ben, Rabbime (gitmemi emrettiği yere) hicret edeceğim. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir" dedi. Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bahşettik. Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve kitab verdik. Ayrıca ona dünyada mükâfatını da verdik. Şüphesiz o, ahirette de salih kimselerdendir. Lût'u da peygamber olarak gönderdik. Hani o, kavmine şöyle demişti: "Gerçekten siz, sizden önce dünyada hiçbir toplumun yapmadığı bir hayâsızlığı işliyorsunuz." "Siz hâlâ erkeklere yanaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?" Kavminin cevabı, "Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi Allah'ın azabını getir bize" demeden ibaret oldu. (Lût) "Ey Rabbim! Şu bozguncu kavme karşı bana yardım et" dedi. Elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjdeyi getirdiklerinde, "Biz, bu memleket halkını helâk edeceğiz, çünkü oranın ahalisi zalim kimselerdir" dediler. İbrahim, "Ama orada Lût var" dedi. Onlar, "Orada kimin bulunduğunu biz daha iyi biliriz. Biz, onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Ancak karısı başka. O, geri kalıp helâk edilenlerden olacaktır." Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde, Lût, onlar yüzünden tasalandı, onlar hakkında çaresizlik içine düştü. Elçiler ona, "Korkma, üzülme. Biz, seni ve aileni kurtaracağız.

Ancak karın başka. O, geride kalıp helâk edilenlerden olacaktır.” Şüphesiz biz, bu memleket halkı üzerine, fasıklık ettiklerinden dolayı gökten bir azap indireceğiz. Andolsun biz, aklını kullanacak bir kavm için o memleketten ibret alınacak apaçık bir delil bıraktık” (Ankebut Suresi 29/25-35).

“Şüphesiz Lût da peygamberlerdendi. Hani biz onu ve geride kalanlar arasındaki yaşlı bir kadın (kâfir olan eşi) dışında bütün ailesini kurtarmıştık. Sonra da diğerlerini yok ettik. Şüphesiz sizler (yolculuklarınız sırasında) sabah akşam onların (harap olmuş) yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?” (Saffat Suresi 37/133-138).

“Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da Peygamberleri yalanlamışlardı. İşte onlar da (böyle) gruplardı. (O grupların) her biri peygamberleri yalanladı da onları cezalandırmam hak oldu” (Sad Suresi 38/12-14).

“Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd kavmi, Âd ve Firavun, Lût’un kardeşleri, Eykeliler, Tübba’ın kavmi de yalanlamıştı. Bütün bunlar (kendilerine gönderilen) peygamberleri yalanladılar, böylece kendilerini uyardığım şey gerçekleşti” (Kaf Suresi 50/12-14).

“O, “Mu’tefike”yi de kaldırıp yere çarpmış ve onlara örttüğü azap örtüsünü örtmüştür” (Necm Suresi 53/53-54).

“Lût kavmi de uyarıcıları yalanladı. Şüphesiz biz de üzerlerine taşlar savuran bir rüzgâr gönderdik. Yalnız Lût’un ailesi başka. Katımızdan bir nimet olarak bir seher vakti onları kurtardık. Şükredenleri işte böyle mükâfatlandırırız. Andolsun, Lût onları bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu uyarıları kuşkuyla karşıladılar. Üstelik onun misafirleriyle ilgili çirkin bir talepte bulundular. Biz de gözlerini silme kör ediverdik; tadın bakalım azabımı ve uyardığım sonuçları! Andolsun, onlara sabahleyin erkenden kalıcı bir azap geldi. “Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın!” dedik” (Kamer Suresi 54/33-39).

“İbrahim, onlara: “O hâlde asıl işiniz nedir ey elçiler?” dedi. Onlar şöyle dediler: “Biz suçlu bir kavme (Lût’un kavmine), üzerlerine çamurdan, pişirilmiş ve Rabbinin katında haddi aşanlar için belirlenmiş taşlar yağdırmak için gönderildik.” Orada (Lût’un yöresinde) bulunan mü’minleri çıkardık. Zaten orada bir ev halkından

başka müslüman bulamadık. Orada, elem dolu azaptan korkacaklar için bir ibret bıraktık" (Zariyat Suresi 51/31-37).

"Şüphesiz O, önce gelen Âd kavmini ve Semûd kavmini helâk etti ve hiç kimseyi bırakmadı. Daha önce de Nûh'un kavmini helâk etmişti. Şüphesiz onlar daha zalim ve daha azgın kimselerdi. O, "Mu'tefike"yi de kaldırıp yere çarpmış ve onlara örttüğü azap örtüsünü örtmüştür. O hâlde Rabbi'nin nimetlerinin hangisinden şüphe ediyorsun (ey insan!)" (Necm Suresi 53/50-55).

"Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi" (Tahrim Suresi 66/10).

"Firavun, ondan öncekiler ve yerle bir olan şehirler (halkı olan Lût kavmi) hep o suçu işlediler. Öyle ki Rablerinin elçilerine karşı geldiler. Bunun üzerine Allah da onları gittikçe artan bir azap ile yakaladı" (Hakka Suresi 69/9-10).

Hz. İsmail kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Al-i İmran Suresi, Nisa Suresi, En'am Suresi, İbrahim Suresi, Meryem Suresi, Saffat Suresi, Enbiya Suresi, Sad Suresi'nde geçmektedir.

"Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun." (Bakara Suresi 2/125).

"Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, "Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" diyorlardı" (Bakara Suresi 2/127).

"Yoksa siz Yakub'un, ölüm döşeğinde iken çocuklarına, "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" dediği, onların da, "Senin ilâhına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilâhı olan tek bir ilâha ibadet edeceğiz; bizler O'na boyun eğmiş müslümanlarız." dedikleri zaman orada hazır mı bulunuyordunuz?" (Bakara Suresi 2/133).

"Deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'an'a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa'ya verilen (Tevrat ve İncil) ile

bütün diğer peygamberlere Rab'lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz." (Bakara Suresi 2/136).

"Yoksa siz, "İbrahim de, İsmail de, İshak da, Yakub ile Yakuboğulları da yahudi, ya da hıristiyan idiler" mi diyorsunuz? De ki: "Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?" Allah tarafından kendisine ulaşan bir gerçeği gizleyen kimseden daha zalim kimdir? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir" (Bakara Suresi 2/140).

"De ki: "Allah'a, bize indirilene (Kur'an'a), İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rablerinden verilene inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz O'na teslim olanlarız." Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır" (Al-i İmran Suresi 3/84-85).

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa Suresi 4/163).

"Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmail'i ve İshak'ı veren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir." (En'am Suresi 6/86).

"Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmail'i ve İshak'ı veren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir." (İbrahim Suresi 14/39).

"Kitap'ta İsmail'i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir resûl, bir nebî idi. Ailesine namaz ve zekâtı emrederdi. Rabb'inin katında da hoşnutluğa ulaşmıştı" (Meryem Suresi 19/54-55).

İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi. Onları da rahmetimizin içine soktuk. Şüphesiz onlar salih kimselerdendi" (Enbiya Suresi 21/85-86).

"İbrahim, şöyle dedi: "Ben Rabbime (O'nun emrettiği yere) gideceğim. O, bana yol gösterecektir." "Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla." Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik. Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, "Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi. O da, "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip,

İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" "Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız." "Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır." Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık. Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık. İbrahim'e selâm olsun. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o mü'min kullarımızdandı. Biz onu salihlerden bir peygamber olarak İshak ile de müjdeledik. Onu da İshak'ı da uğurlu kıldık. Her ikisinin nesillerinden iyilik yapanlar da vardı, kendine apaçık zulmedenler de" (Saffat Suresi 37/99-113).

"(Ey Muhammed!) İsmail, el-Yesa' ve Zülkifl'i de an. Onların her biri iyi kimselerdi" (Sad Suresi 38/48).

Hz. İshak kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Al-i İmran Suresi, En'am Suresi, Nisa Suresi, Hud Suresi, Yusuf Suresi, İbrahim Suresi, Enbiya Suresi, Meryem Suresi, Ankebut Suresi, Sad Suresi, Saffat Suresi'nde geçmektedir.

"Yoksa siz Yakub'un, ölüm döşeğinde iken çocuklarına, "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" dediği, onların da, "Senin ilâhına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilâhı olan tek bir ilâha ibadet edeceğiz; bizler O'na boyun eğmiş müslümanlarız." dedikleri zaman orada hazır mı bulunuyordunuz?" (Bakara Suresi 2/133).

"Deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'an'a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa'ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab'lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz." (Bakara Suresi 2/136).

"Yoksa siz, "İbrahim de, İsmail de, İshak da, Yakub ile Yakuboğulları da yahudi, ya da hıristiyan idiler" mi diyorsunuz? De ki: "Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?" Allah tarafından kendisine ulaşan bir gerçeği gizleyen kimseden daha zalim kimdir? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir" (Bakara Suresi 2/140).

"De ki: "Allah'a, bize indirilene (Kur'an'a), İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rablerinden verilene inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz O'na teslim olanlarız." (Al-i İmran Suresi 3/84).

“Biz, Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsa’ya, Eyyüb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleyman’a da vahyetmiştik. Davûd’a da Zebûr vermiştik” (Nisa Suresi 4/163).

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız” (En’am Suresi 6/84).

“İbrahim’in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak’ı müjdeledik; İshak’ın arkasından da Yakûb’u” (Hud Suresi 11/71).

“İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak’a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Yusuf Suresi 12/6).

“Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un dinine uydum. Bizim, Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah’ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler.” (Yusuf Suresi 12/38).

“Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmail’i ve İshak’ı veren Allah’a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.” (İbrahim Suresi 14/39).

“İbrahim, onları da onların taptıklarını da terk edince, ona İshak ile Yakub’u bağışladık ve her birini peygamber yaptık. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik (güzel bir söz ile anılmalarını temin ettik)” (Meryem Suresi 19/49-50).

“Ona İshak’ı ve ayrıca da Yakub’u bağışladık ve her birini salih kimseler yaptık” (Enbiya Suresi 21/72).

“Ona (İbrahim’e) İshak’ı ve Yakub’u bahşettik. Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve kitab verdik. Ayrıca ona dünyada mükâfatını da verdik. Şüphesiz o, ahirette de salih kimselerdendir” (Ankebut Suresi 29/27).

“Biz onu salihlerden bir peygamber olarak İshak ile de müjdeledik. Onu da İshak’ı da uğurlu kıldık. Her ikisinin nesillerinden iyilik yapanlar da vardı, kendine apaçık zulmedenler de” (Saffat Suresi 37/112-113).

“(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim’i, İshak’ı ve Yakub’u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık. Şüphesiz onlar, bizim katımızda hayırlı, seçkin kimselerdendir” (Sad Suresi 38/45-47).

Hz. Yakub kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Al-i İmran Suresi, Yusuf Suresi, Enbiya Suresi, Ankebut Suresi, Nisa Suresi, En’am Suresi, Meryem Suresi, Hud Suresi, Sad Suresi’nde geçmektedir.

“İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: “Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslâm’ı) seçti. Siz de ancak müslümanlar olarak ölün” dedi. Yoksa siz Yakub’un, ölüm döşeğinde iken çocuklarına, “Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?” dediği, onların da, “Senin ilâhına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilâhı olan tek bir ilâha ibadet edeceğiz; bizler O’na boyun eğmiş müslümanlarız.” dedikleri zaman orada hazır mı bulunuyordunuz?” (Bakara Suresi 2/132-133).

“Deyin ki: “Biz Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa’ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab’lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz.” (Bakara Suresi 2/136).

“Yoksa siz, “İbrahim de, İsmail de, İshak da, Yakub ile Yakuboğulları da yahudi, ya da hıristiyan idiler” mi diyorsunuz? De ki: “Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?” Allah tarafından kendisine ulaşan bir gerçeği gizleyen kimseden daha zalim kimdir? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir” (Bakara Suresi 2/140).

“De ki: “Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ’ya, İsa’ya ve peygamberlere Rablerinden verilene inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz O’na teslim olanlarız.” (Al-i İmran Suresi 3/84).

“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir. Tevrat indirilmeden önce, İsrail’in (Yakub’un) kendisine haram kıldığı dışında, yiyeceklerin hepsi İsrailoğullarına helâl idi. De ki: “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Tevrat’ı getirip okuyun.” Artık bundan sonra Allah’a karşı kim yalan uydurursa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir. De ki: “Allah, doğru söylemiştir. Öyle ise hakka yönelen İbrahim’in dinine uyun. O, Allah’a ortak

koşanlardan değildi.” Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke’de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ’be’dir. Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O’na muhtaçtır.) De ki: “Ey kitab ehli! Allah, yaptıklarınızı görüp dururken Allah’ın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?” De ki: “Ey kitab ehli! (Gerçeği) görüp bildiğiniz hâlde, niçin Allah’ın yolunu eğri ve çelişkili göstermeğe yeltenerek inananları Allah’ın yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.” (Al-i İmran Suresi 3/92-99).

“İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak’a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Yusuf Suresi 12/6).

“Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un dinine uydum. Bizim, Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah’ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler.” (Yusuf Suresi 12/38).

“(Derken) Yûsuf’un kardeşleri çıkageldiler ve yanına girdiler. Yûsuf onları tanıdı, onlar ise Yûsuf’u tanımıyorlardı. Yûsuf, onların yüklerini hazırlatınca dedi ki: “Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafir ağırlayanların en iyisiyim.” “Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın.” Dediler ki: “Onu babasından isteyeceğiz ve muhakkak bunu yaparız.” Yûsuf, adamlarına dedi ki: “Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler.” Onlar, babalarına döndüklerinde, “Ey babamız! Bize artık zahire verilmeyecek. Kardeşimizi (Bünyamin’i) bizimle gönder ki zahire alalım. Onu biz elbette koruruz” dediler. Yakub onlara, “Onun hakkında size ancak, daha önce kardeşi hakkında güvendiğim kadar güvenebilirim! Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir” dedi. Yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. “Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz

bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir" dediler. Babaları, "Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim" dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, "Allah söylediklerimize vekildir" dedi. Sonra da, "Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O'na tevekkül etsinler" dedi. Babalarının emrettiği şekilde (ayrı kapılardan) girdiklerinde (bile) bu, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıracak değildi. Sadece Yakub, içindeki bir dileği ortaya koymuş oldu. Şüphesiz o, biz kendisine öğrettiğimiz için bilgi sahibidir. Fakat insanların çoğu bilmezler" (Yusuf Suresi 12/58-68).

"Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" (Meryem Suresi 19/5-6).

"Kitap'ta İbrahim'i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi. Hani babasına şöyle demişti: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" "Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim." "Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur." "Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahmân tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." Babası, "Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşa tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!" dedi. İbrahim, şöyle dedi: "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır." "Sizi ve Allah'tan başka taptıklarınızı terk ediyor ve Rabb'ime ibadet ediyorum. Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum." İbrahim, onları da onların taptıklarını da terk edince, ona İshak ile Yakub'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik (güzel bir söz ile anılmalarını temin ettik)" (Meryem Suresi 19/41-50).

“İşte bunlar, Âdem’in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim’in, Yakub’un ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı” (Meryem Suresi 19/58).

“Ona İshak’ı ve ayrıca da Yakub’u bağışladık ve her birini salih kimseler yaptık. Onları bizim emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlar işlemeyi, namazı dosdoğru kılmayı, zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar sadece bize ibadet eden kimselerdi” (Enbiya Suresi 21/72-73).

“Ona (İbrahim’e) İshak’ı ve Yakub’u bahşettik. Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve kitab verdik. Ayrıca ona dünyada mükâfatını da verdik. Şüphesiz o, ahirette de salih kimselerdendir” (Ankebut Suresi 29/27).

“Biz, Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsa’ya, Eyyüb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleyman’a da vahyetmiştik. Davûd’a da Zebûr vermiştik” (Nisa Suresi 4/163).

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız” (En’am Suresi 6/84).

“İbrahim’in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak’ı müjdeledik; İshak’ın arkasından da Yakûb’u” (Hud Suresi 11/71).

“(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim’i, İshak’ı ve Yakub’u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık. Şüphesiz onlar, bizim katımızda hayırlı, seçkin kimselerdendir” (Sad Suresi 38/45-47).

Hz. Yusuf kıssalarından bahseden sureler: En’am Suresi, Ankebut Suresi, Yusuf Suresi, Mü’min Suresi’nde yer almaktadır.

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız.” (En’am Suresi 6/84).

“Elif, Lâm, Râ. Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur’an olarak indirdik. Sana bu Kur’an’ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin. Hani Yûsuf, babasına “Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı” demişti. Babası, şöyle dedi: “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.” “İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak’a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” Andolsun, Yûsuf ve kardeşlerinde (hakikati arayıp) soranlar için ibretler vardır. Kardeşleri dediler ki: “Biz güçlü bir topluluk olduğumuz hâlde, Yûsuf ve kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Doğrusu babamız açık bir yanılgı içindedir.” “Yûsuf’u öldürün veya onu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra (tövbe edip) salih kimseler olursunuz.” Onlardan bir sözcü, “Yûsuf’u öldürmeyin, onu bir kuyunun dibine bırakın ki geçen kervanlardan biri onu bulup alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın” dedi. Babalarına şöyle dediler: “Ey babamız! Yûsuf hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini isteyen kişileriz.” “Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz.” Babaları, “Doğrusu onu götürmeniz beni üzer, siz ondan habersiz iken onu kurt yer, diye korkuyorum.” Onlar da, “Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse (o takdirde) biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz” dediler. Yûsuf’u götürüp kuyunun dibine bırakmaya karar verdikleri zaman biz de ona, “Andolsun, (senin Yûsuf olduğunun) farkında değillerken onların bu işlerini sen kendilerine haber vereceksin” diye vahyettik. (Yûsuf’u kuyuya bırakıp) akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler. “Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf’u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın” dediler. Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: “Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah’tır.” Bir kervan gelmiş, sucularını suya göndermişlerdi. Sucu kovasını kuyuya salınca, “Müjde! Müjde! İşte bir oğlan!” dedi. Onu alıp bir ticaret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların yaptıklarını biliyordu. Onu ucuz

bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı. Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: "Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz." İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler. Olgunluk çağına erişince, ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız. Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, "Haydi gelsene!" dedi. O ise, "Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler" dedi. Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı. İkisi de kapıya koştular. Kadın, Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın dedi ki: "Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır." Yûsuf, "O, benden arzusunu elde etmek istedi" dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: "Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o (Yûsuf) yalancılardandır." "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. O (Yûsuf) ise, doğru söyleyenlerdendir." Kadının kocası Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: "Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür." "Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin." Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler. Kadın, bunların dedikodularını işitince haber gönderip onları çağırdı. (Ziyafet düzenleyip) onlar için oturup yaslanacakları yer hazırladı. Her birine birer de bıçak verdi ve Yûsuf'a, "Çık karşılarına" dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce, onu pek büyüttüler ve şaşkınlıkla ellerini kestiler. "Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir" dediler. Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: "İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak." Yûsuf, "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet

ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum" dedi. Rabbi, onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Sonra onlar, Yûsuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de mutlaka onu bir süre zindana atmayı uygun buldular. Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm" dedi. Diğeri, "Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz" dedi. Yûsuf dedi ki: "Sizin yiyeceğiniz yemek size gelmeden önce, onun ne olduğunu bildiririm. Bu, bana Rabbimin öğrettiklerindendir. Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım." "Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Bizim, Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler." "Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı?" "Siz Allah'ı bırakıp; sadece sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlere (düzmece ilâhlara) tapıyorsunuz. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." "Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince,) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir." Yûsuf, onlardan kurtulacağını düşündüğü kişiye, "Efendinin yanında beni an", dedi. Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı. Kral, "Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın" dedi. Dediler ki: "Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz." Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve, "Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin" dedi. (Zindana varınca), "Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da (senin değerini) bilirler" dedi. Yûsuf dedi ki: "Yedi yıl âdetiniz üzere ekin

ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın." "Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek." "Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bol rızka kavuşup) şıra ve yağ sıkacaklar." Kral, "Onu bana getirin" dedi. Elçi, Yûsuf'a gelince (Yûsuf) dedi ki: "Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir." Kral, kadınlara, "Yûsuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?" dedi. Kadınlar, "Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz" dediler. Aziz'in karısı ise, "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir" dedi. (Yûsuf), "Benim böyle yapmam, Aziz'in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi" dedi. "Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" dedi. Kral, "Onu bana getirin, onu özel olarak yanıma alayım", dedi. Onunla konuşunca dedi ki: "Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin." Yûsuf, "Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim" dedi. Böylece Yûsuf'a, dilediği yerde oturmak üzere ülkede imkân ve iktidar verdik. Biz rahmetimizi istediğimize veririz ve iyi davrananların mükâfatını zayi etmeyiz. Elbette ki, ahiret mükâfatı, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir. (Derken) Yûsuf'un kardeşleri çıkageldiler ve yanına girdiler. Yûsuf onları tanıdı, onlar ise Yûsuf'u tanımıyorlardı. Yûsuf, onların yüklerini hazırlatınca dedi ki: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafir ağırlayanların en iyisiyim." "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın." Dediler ki: "Onu babasından isteyeceğiz ve muhakkak bunu yaparız." Yûsuf, adamlarına dedi ki: "Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler." Onlar, babalarına döndüklerinde, "Ey babamız! Bize artık zahire verilmeyecek. Kardeşimizi (Bünyamin'i) bizimle gönder ki zahire alalım. Onu biz elbette koruruz" dediler. Yakub onlara, "Onun hakkında size ancak, daha önce kardeşi hakkında güvendiğim kadar güvenebilirim!

Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir" dedi. Yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. "Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir" dediler. Babaları, "Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim" dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, "Allah söylediklerimize vekildir" dedi. Sonra da, "Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O'na tevekkül etsinler" dedi. Babalarının emrettiği şekilde (ayrı kapılardan) girdiklerinde (bile) bu, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıracak değildi. Sadece Yakub, içindeki bir dileği ortaya koymuş oldu. Şüphesiz o, biz kendisine öğrettiğimiz için bilgi sahibidir. Fakat insanların çoğu bilmezler. Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; o, kardeşi Bünyamin'i yanına bağrına bastı ve (gizlice) "Haberin olsun ben senin kardeşinim, artık onların yaptıklarına üzülme" dedi. Yûsuf, onların yüklerini hazırlatırken su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: "Ey kervancılar! Siz hırsızsınız." Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, "Ne yitirdiniz?" dediler. Onlar, "Hükümdar'ın su kabını yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Ben buna kefilim" dediler. Dediler ki: "Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz." Onlar, "Eğer yalancı iseniz, hırsızlığın cezası nedir?" dediler. Onlar da: "Cezası, su kabı kimin yükünde bulunursa, o kimsenin kendisi(nin alıkonması) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler. Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir plan öğrettik. Yoksa kralın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır. Dediler ki: "Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yûsuf, bunu içinde sakladı ve onlara belli etmedi. İçinden, "Siz kötü bir durumdasınız; anlattığınızı Allah çok daha iyi biliyor" dedi. Onlar, Yûsuf'a: "Ey güçlü vezir! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz biz senin iyilik edenlerden olduğunu

görüyoruz" dediler. Yûsuf, "Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmaktan Allah'a sığınırız. Şüphesiz biz o takdirde zulmetmiş oluruz" dedi. Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır." "Siz babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik." "Bulunduğumuz kent halkına ve aralarında olduğumuz kervana da sor. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz." Yakub, "Nefisleriniz sizi bir iş yapmağa sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir" dedi. Onlardan yüz çevirdi ve, "Vah! Yûsuf'a vah!" dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu. Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın" dediler. Yakub, "Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim. Ben, Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim" dedi. "Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, "Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik. Zahiremizi tam ölç, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah, sadaka verenleri mükâfatlandırır" dediler. Yûsuf dedi ki: "Siz (henüz) cahil kimseler iken Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?" Kardeşleri, "Yoksa sen, sen Yûsuf musun?" dediler. O da, "Ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Allah, bize iyilikte bulundu. Çünkü, kim kötülükten sakınır ve sabrederse, şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez" dedi. Dediler ki: "Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suç işlemiştik." Yûsuf dedi ki: "Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir. Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin" dedi. Kervan (Mısır'dan) ayrılınca babaları, "Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum" dedi. Onlar da, "Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski

şaşkınlığındasın" dediler. Müjdeci gelip gömleği Yakub'un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi. Yakub, "Ben size, Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim mi?" dedi. Oğulları, "Ey babamız! Allah'tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik" dediler. Yakub, "Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" dedi. (Mısır'a gidip) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf ana babasını bağrına bastı ve "Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin" dedi. Ana babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi ona (Yûsuf'a) saygı ile eğildiler. Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Rabbim! Gerçekten bana mülk verdin ve bana sözlerin yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada ve ahirette sen benim velimsin. Benim canımı müslüman olarak al ve beni iyilere kat." İşte bu (kıssa), gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin. Sen ne kadar şiddetle arzu etsen de insanların çoğu inanacak değillerdir. Hâlbuki sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. O (Kur'an) âlemler içinde ancak bir öğüttür" (Yusuf Suresi 12/1-104).

"Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bahşettik. Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve kitab verdik. Ayrıca ona dünyada mükâfatını da verdik. Şüphesiz o, ahirette de salih kimselerdendir" (Ankebut Suresi 29/27).

"Andolsun, daha önce Yûsuf da size apaçık deliller getirmişti de, onun size getirdikleri hakkında şüphe edip durmuştunuz. Daha sonra o ölünce de, "Allah, ondan sonra aslâ peygamber göndermez" demiştiniz. İşte Allah, aşırı giden şüpheci kimseleri böyle saptırır" (Mü'min Suresi 40/34).

Hz. Eyyüb kıssalarından bahseden sureler: En'am Suresi, Nisa Suresi, Enbiya Suresi, Sad Suresi'nde yer almaktadır.

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik." (Nisâ Suresi 4/163).

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız” (En’am Suresi 6/84).

“Eyyûb’u da hatırla. Hani o Rabbine, “Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin” diye niyaz etmişti. Biz de onun duasını kabul edip kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik. Tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha vermiştik.” (Enbiyâ Suresi 21/83-84).

“(Ey Muhammed!) Kulumuz Eyyûb’u da an. Hani o, Rabbine, “Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu” diye seslenmişti. Biz de ona, “Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su” dedik. Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik. Şöyle dedik: “Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma.” Gerçekten biz Eyyûb’u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah’a çok yönelen bir kimse idi.” (Sad Suresi 38/41-44).

Hz. Şuayb kıssalarından bahseden sureler: Araf Suresi, Tevbe Suresi, Hud Suresi, Taha Suresi, Hac Suresi, Kasas Suresi, Ankebut Suresi’nde geçmektedir.

“Medyen halkına da kardeşleri Şu’ayb’ı peygamber olarak gönderdik. Dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Rabbinizden size açık bir delil gelmiştir. Artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. İnananlar iseniz bunlar sizin için hayırlıdır.” “Bir de, tehdit ederek Allah’ın yolundan O’na iman edenleri çevirmek, Allah’ın yolunu eğri ve çelişkili göstermek üzere her yol üstüne oturmayın. Hatırlayın ki, siz az (ve güçsüz) idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın, bozguncuların sonu nasıl oldu!?” “Eğer içinizden bir kısmı benimle gönderilen gerçeğe inanmış, bir kısmı da inanmamışsa, artık Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.” Şu’ayb’ın kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler dediler ki: “Ey Şu’ayb! Andolsun, ya kesinlikle bizim dinimize dönersiniz ya da mutlaka seni ve seninle birlikte inananları memleketimizden çıkarırız.” Şu’ayb, “İstemesek de mi?” dedi. “Allah, bizi sizin dininizden kurtardıktan sonra eğer ona dönersek mutlaka Allah’a karşı yalan

uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemesi olmadıkça, sizin dininize dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçekle hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırlısısın." Şu'ayb'ın kavminden inkâr eden ileri gelenler dediler ki: "(Ey ahali!) Andolsun ki eğer Şu'ayb'a uyarsanız, o takdirde mutlaka siz zarar edenler olursunuz." Derken, onları o korkunç sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çöke kaldılar. Şu'ayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç yaşamamışlardı. Şu'ayb'ı yalanlayanlar var ya, asıl ziyana uğrayanlar onlar oldu. (Şu'ayb) onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: "Ey kavmim! Andolsun, ben size Rabbimin vahyettiklerini ulaştırdım. Size nasihat de ettim. Şimdi ben, inkârcı bir topluluğa nasıl üzülürüm?" Biz hiçbir memlekete bir peygamber göndermedik ki (karşı çıkmaktan vazgeçip) yalvarıp yakarsınlar diye ora halkını yoksulluk ve sıkıntıya uğratmış olmayalım. Sonra kötülüğün (sıkıntı ve darlığın) yerine iyiliği (bolluk ve genişliği) getirdik. Nihayet çoğaldılar ve (nankörlük edip): "Atalarımız da darlığa uğramış ve bolluğa kavuşmuşlardı" dediler. Biz de, farkında değillerken onları ansızın yakaladık. Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler(in kapılarını) açardık. Fakat onlar yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahlarından dolayı yakalayıverdik. Memleketlerin halkları geceleyin uyurken kendilerine azabımızın gelmesinden emin mi oldular? Ya da o memleketlerin halkları kuşluk vakti gülüp oynarken kendilerine azabımızın gelmesinden emin mi oldular? Yoksa Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Ziyana uğrayan kavimden başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne varis olanlara şu gerçek apaçık belli olmadı mı ki, biz dileseydik onları da (öncekiler gibi) günahları yüzünden cezalandırırdık. Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar hakkı işitmezler. İşte memleketler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişti. Fakat onlar daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler. Biz onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey bulmadık. Ama gerçekten onların çoklarını yoldan çıkmış kimseler bulduk" (Araf Suresi 7/85-102).

"Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı

mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı" (Tevbe Suresi 9/70).

"Medyen halkına da kardeşleri Şu'ayb'ı peygamber gönderdik. O, şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum." (Hud Suresi 11/84).

"Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen halkı da uzaklaştı" (Hud Suresi 11/95).

"Eyke" halkı da şüphesiz zalim idiler. Onlardan da intikam aldık. İkisi de (Lût kavminin yaşadığı Sodom ile Şu'ayb kavminin yaşadığı Eyke) belirgin bir anayol üzerinde idiler" (Hicr Suresi 15/78-79).

"Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve "size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?" diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdün) ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık, seni sıkı bir denemeden geçirdik (ve kaçıp Medyen'e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın, sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr'a) geldin ey Mûsâ!" (Taha Suresi 20/40).

"İbrahim'in kavmi ile Lût'un kavmi ve Medyen halkı da (yalanlamışlardı). Mûsâ da yalanlandı ve nihayet o inkârcılara mühlet verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasılmış, (gördüler)" (Hac Suresi 22/43-44).

"Eyke halkı da peygamberleri yalanladı. Hani Şu'ayb, onlara şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim." Artık, Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. "Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." "Ölçüyü tam yapın. Eksik verenlerden olmayın." "Doğru terazi ile tartın." "İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." "Sizi ve önceki nesilleri yaratana karşı gelmekten sakının." Onlar şöyle dediler: "Sen ancak büyülenmişlerdensin." "Sen sadece bizim gibi bir insansın. Biz senin yalancılardan olduğunu sanıyoruz." "Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi gökten üzerimize bir parça düşür." Şu'ayb, "Rabbim, yaptıklarınızı en iyi bilendir" dedi. Onlar Şu'ayb'ı yalanladılar. Derken

gölge gününün azabı onları yakaladı. Şüphesiz o, büyük bir günün azabı idi. Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Onların çoğu ise iman etmiş değillerdir. Şüphesiz senin Rabbin, mutlak güç sahibi ve çok merhametli olandır" (Şuara Suresi 26/176-191).

"(Şehirden çıkıp) Medyen'e doğru yöneldiğinde, "Umarım Rabbim beni doğru yola iletir" dedi. Medyen suyuna varınca, suyun başında (hayvanlarını) sulamakta olan bazı insanlar gördü. Bunların yanında da koyunlarını suya salmamak için uğraşan iki kız gördü. Mûsâ onlara, "(Koyunlarınızı burada tutmaktaki) maksadınız ne?" dedi. Onlar, "Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır" dediler" (Kasas Suresi 28/22-23).

"Fakat biz (Mûsâ'dan sonra) birçok nesiller meydana getirdik. Üzerlerinden uzun çağlar geçti. Sen Medyen halkı arasında yaşıyor değildin, âyetlerimizi onlardan okuyup öğreniyor da değildin. Fakat biz (bu haberi) göndereniz" (Kasas Suresi 28/45).

"Medyen'e de kardeşleri Şu'ayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şu'ayb, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Ahiret gününe ümit besleyin ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın" dedi" (Ankebut Suresi 29/36).

Hz. Musa'nın kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Suresi, En'am Suresi, Araf Suresi, Yunus Suresi, İbrahim Suresi, İsra Suresi, Kehf Suresi, Taha Suresi, Meryem Suresi, Mü'minun Suresi, Şuara Suresi, Furkan Suresi, Neml Suresi, Kasas Suresi, Ankebut Suresi, Ahzab Suresi, Secde Suresi, Saffat Suresi, Mü'min Suresi, Fussilet Suresi, Şura Suresi, Zuhruf Suresi, Ahkaf Suresi, Zariyat Suresi, Necm Suresi, Saff Suresi, Nazi'at Suresi, A'la Suresi'nde geçmektedir.

"Hani, biz Mûsâ ile kırk gece için sözleşmiştik. Sizler ise onun ardından (kendinize) zulmederek bir buzağıyı tanrı edinmiştiniz. Sonra bunun ardından şükredesiniz diye sizi affetmiştik. Hani, doğru yolu tutasınız diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) ve Furkan'ı vermiştik. Mûsâ, kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Sizler, buzağıyı ilâh edinmekle kendinize yazık ettiniz. Gelin yaratıcınıza tövbe edin de nefislerinizi öldürün (kendinizi düzeltin). Bu, Yaratıcınız katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah da onların tövbesini kabul etti. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir." Hani siz, "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıktan açığa görmedikçe sana asla inanmayız" demiştiniz. Bunun üzerine siz bakıp dururken sizi

yıldırım çarpmıştı. Sonra, şükredesiniz diye ölümünüzün ardından sizi tekrar dirilttik. Bulutu üstünüze gölge yaptık. Size, kudret helvası ile bıldırcın indirdik. "Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin" (dedik). Onlar (verdiğimiz nimetlere nankörlük etmekle) bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulmediyorlardı. Hani, "Şu memlekete girin. Orada dilediğiniz gibi, bol bol yiyin. Kapısından eğilerek tevazu ile girin ve "hıtta!" (Ya Rabbi, bizi affet) deyin ki, biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. İyilik edenlere ise daha da fazlasını vereceğiz" demiştik. Derken, onların içindeki zalimler, sözü kendilerine söylenenden başka şekle soktular. Biz de haktan ayrılmaları sebebiyle, o zalimlere gökten bir azap indirdik. Hani, Mûsâ kavmi için su dilemişti. Biz de, "Asanı kayaya vur" demiştik, böylece kayadan on iki pınar fışkırmış, her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti. "Allah'ın rızkından yiyin, için. Yalnız, yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın" demiştik. Hani, "Ey Mûsâ! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O hâlde, bizim için Rabbine yalvar da, o bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin" demiştiniz. O da size, "İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehre! İstedikleriniz orada var" demişti. Böylece zillet ve yoksulluk onları kapladı. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi, onların; Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı. Şüphesiz, inananlar (Müslümanlar) ile Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sâbiîlerden (her bir grubun kendi şeriatında) "Allah'a ve ahiret gününe inanan ve salih ameller işleyenler için Rableri katında mükâfat vardır; onlar korkuya uğramayacaklar, mahzun da olmayacaklardır" (diye hükmedilmiştir). Hani, (Tevrat ile amel edeceğinize dair) sizden sağlam bir söz almış, Tûr dağını da tepenize dikmiş ve "Sakınasınız diye, size verdiğimiz Kitab'ı sıkı tutun, onun içindekileri düşünün (gafil olmayın)" demiştik. Bundan sonra yine yüz çevirdiniz. Allah'ın bol nimeti ve merhameti olmasaydı, herhâlde ziyana uğrayanlardan olurdunuz" (Bakara Suresi 2/51-64).

"Hani Mûsâ kavmine, "Allah, size bir sığır kesmenizi emrediyor" demişti. Onlar da, "Sen bizimle eğleniyor musun?" demişlerdi. Mûsâ, "Kendini bilmez cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım" demişti. "Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın." dediler. Mûsâ şöyle dedi: "Rabbim diyor ki: O, ne yaşlı, ne körpe, ikisi arası bir sığırdır. Haydi, emrolunduğunuz işi yapın."

Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? açıklasın” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır” dedi. “Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın. Çünkü sığırlar, bizce, birbirlerine benzemektedir. Ama Allah dilerse elbet buluruz” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki; o, çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır.” Onlar, “İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin” dediler. Nihayet o sığırı kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı” (Bakara Suresi 2/67-71).

“Andolsun, Mûsâ’ya Kitab’ı (Tevrat’ı) verdik. Ondan sonra ard arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa’ya mucizeler verdik. Onu Ruhu’l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Size herhangi bir peygamber, hoşunuza gitmeyen bir şey getirdikçe, kibirlenip (onların) bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi? “Kalplerimiz muhafazalıdır” dediler. Öyle değil. İnkârları sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Bu yüzden pek az iman ederler” (Bakara Suresi 2/87-88).

“Andolsun, Mûsâ size açık mucizeler getirmişti de, arkasından sizler nefislerinize zulüm ederek buzağıyı ilâh edinmiştiniz. Hani, Tûr’u tepenize dikerek sizden söz almıştık, “Size verdiğimiz Kitab’a sımsıkı sarılın; ona kulak verin” demiştik. Onlar, “Dinledik, karşı geldik” demişlerdi. İnkârları yüzünden buzağı sevgisi onların kalplerine sindirilmişti. Onlara de ki: (Tevrat’a beslediğinizi iddia ettiğiniz) imanınızın size emrettiği şey ne kötüdür, eğer inanan kimselerseniz!” (Bakara Suresi 2/92-93).

“Deyin ki: “Biz Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa’ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab’lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz.” (Bakara Suresi 2/136).

“Mûsâ’dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi (ne yaptılar)? Hani, peygamberlerinden birine, “Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım” demişlerdi. O, “Ya üzerinize savaş farz kılındığı hâlde, savaşmayacak olursanız?” demişti. Onlar, “Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz hâlde Allah yolunda niye savaşmayalım” diye cevap vermişlerdi. Ama onlara savaş farz kılınınca içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir” (Bakara Suresi 2/246).

“Kitap ehli, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. (Buna şaşma!) Mûsâ’dan, bundan daha büyüğünü istemişler ve “Allah’ı bize açıkça göster” demişlerdi. Böylece zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı. Sonra kendilerine apaçık deliller gelmesinin ardından (tuttular) buzağıyı tanrı edindiler. Biz bunu da affettik ve Mûsâ’ya apaçık bir güç ve yetki verdik” (Nisa Suresi 4/153).

“Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gönderdik. Anlatmadığımız (nice) peygamberler de gönderdik. Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu” (Nisa Suresi 4/164).

“Hani Mûsâ, kavmine demişti ki: “Ey kavmim! Allah’ın, üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani içinizden peygamberler çıkarmıştı. Sizi hükümdarlar kılmıştı ve (diğer) toplumlardan hiçbirine vermediğini size vermişti.” “Ey kavmim! Allah’ın size yazdığı kutsal toprağa girin. Sakın ardınıza dönmeyin. Yoksa ziyana uğrayanlar olursunuz.” Dediler ki: “Ey Mûsâ! O (dediğin) topraklarda gayet güçlü, zorba bir millet var. Onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya asla giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa, biz de gireriz.” Korkanların içinden Allah’ın kendilerine nimet verdiği iki adam şöyle demişti: “Onların üzerine kapıdan girin. Oraya girdiniz mi artık siz kuşkusuz galiplersiniz. Eğer mü’minler iseniz, yalnızca Allah’a tevekkül edin.” Dediler ki: “Ey Mûsa! Onlar orada bulundukça, biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin, onlarla savaşın. Biz burada oturacağız.” Mûsa, “Ey Rabbim! Ben ancak kendime ve kardeşime söz geçirebilirim. Artık bizimle, o yoldan çıkmışların arasını ayır” dedi. Allah, şöyle dedi: “O hâlde, orası onlara kırk yıl haram kılınmıştır. Bu süre içinde yeryüzünde şaşkın şaşkın dönüp dolaşacaklar. Artık böyle yoldan çıkmış kavme üzülme.” (Maide Suresi 20-26).

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız” (En’am Suresi 6/84).

“Allah’ın kadrini gereği gibi bilemediler. Çünkü, “Allah, hiç kimseye hiçbir şey indirmedi” dediler. De ki: “Mûsâ’nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği, parça parça kâğıtlar hâline koyup ortaya çıkardığınız, pek çoğunu ise gizlediğiniz; (kendisiyle) sizin de, babalarınızın da bilmediği şeylerin size öğretildiği

Kitab'ı kim indirdi?" (Ey Muhammed!) "Allah" (indirdi) de, sonra bırak onları, içine daldıkları batakta oynayadursunlar" (En'am Suresi 6/91).

"Sonra iyilik yapanlara nimeti tamamlamak, her şeyi açıklamak, hidayet ve rahmete erdirmek için Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına iman etsinler" (En'am Suresi 6/154).

"Sonra onların ardından Mûsâ'yı, apaçık mucizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına peygamber olarak gönderdik de onları (mucizeleri) inkâr ettiler. Bak, bozguncuların sonu nasıl oldu. Mûsâ dedi ki: "Ey Firavun! Şüphesiz ki ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim." Bana, Allah'a karşı sadece gerçeği söylemem yaraşır. Ben size Rabbinizden açık bir delil (mucize) getirdim. Artık İsrailoğullarını benimle gönder. Firavun, "Eğer açık bir delil getirdiysen haydi göster onu bakalım, şayet doğru söyleyenlerden isen" dedi. Bunun üzerine Mûsâ, asasını yere attı. Bir de ne görsünler, apaçık bir ejderha. Elini (koynundan) çıkardı. Bir de ne görsünler o, bakanlar için, bembeyaz olmuş. Firavun'un kavminden ileri gelenler, dediler ki: "Şüphesiz bu adam usta bir sihirbazdır." "Sizi yerinizden çıkarmak istiyor." Firavun, ileri gelenlere, "Öyle ise siz ne düşünüyorsunuz?" dedi. Onlar şöyle dediler: "Mûsâ'yı ve kardeşini (bir süre) beklet (haklarında bir işlem yapma) ve şehirlere toplayıcılar yolla." "Bütün usta sihirbazları (toplayıp) sana getirsinler." Sihirbazlar Firavun'a geldiler. "Galip gelenler biz olursak mutlaka bize bir mükâfat vardır, değil mi?" dediler. Firavun, "Evet. Üstelik siz (ücretle de kalmayacaksınız) mutlaka benim en yakınlarımdan olacaksınız" dedi. (Sihirbazlar), "Ey Mûsâ! Ya önce sen at, ya da önce atanlar biz olalım" dediler. (Mûsâ), "Siz atın" dedi. Bunun üzerine onlar (ellerindekini) atınca insanların gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar. Büyük bir sihir yaptılar. Biz de Mûsâ'ya, "Elindeki değneğini at" diye vahyettik. Bir de ne görsünler o, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor. Böylece hak yerini buldu ve onların yapmış oldukları şeylerin hepsi boşa çıktı. Artık orada yenilmişler ve küçük düşmüşlerdi. Sihirbazlar ise secdeye kapandılar. "Âlemlerin Rabbine iman ettik" dediler. "Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine." Firavun, "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha!" dedi. "Şüphesiz bu halkını oradan çıkarmak için şehirde kurduğunuz bir tuzaktır. Göreceksiniz!" "Mutlaka sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da (ibret olsun diye) sizin tümünüzü elbette asacağım." Dediler ki: "Biz mutlaka

Rabbimize döneceğiz." "Sen sırf, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde iman ettiğimiz için bize hınç duyuyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak bizim canımızı al." Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: "Sen (sihirbazları cezalandıracaksın da) Mûsâ'yı ve kavmini, bu ülkede fesat çıkarsınlar, seni ve ilâhlarını terk etsinler diye bırakacak mısın?" Firavun, "Biz onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız. Biz onların üzerinde ezici bir güce sahibiz?" dedi. Mûsâ, kavmine, "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. Ona, kullarından dilediğini mirasçı kılar. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır" dedi. Dediler ki: "Sen bize gelmeden önce de bize işkence edildi, geldikten sonra da." Mûsâ, "Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edecek ve sizi bu yerde (Mısır'da) egemen kılıp, nasıl davranacağınıza bakacaktır" dedi. Andolsun biz, Firavun ailesini, öğüt alsınlar diye yıllarca süren kıtlık ve ürün eksikliği ile cezalandırdık. Fakat onlara iyilik geldiği zaman, "Bu bizimdir, (biz çalışıp kazandık)" derler. Eğer başlarına bir kötülük gelirse, Mûsâ ve beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı. İyi bilin ki, onların uğursuzluk sebebi ancak Allah katında (yazılı)dır. Fakat çokları bilmezler. Dediler ki: "Bizi büyülemek için her ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz." Biz de, her biri ayrı ayrı birer mucize olmak üzere başlarına tufan, çekirge, ürün güvesi (haşarat), kurbağalar ve kan gönderdik. (Hiçbirinden ders almadılar.) Büyüklük tasladılar ve suçlu bir kavim oldular. Üzerlerine azap çökünce, "Ey Mûsâ! Rabbinin sana verdiği söz uyarınca bizim için dua et. Eğer azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve İsrailoğullarını seninle birlikte elbette göndereceğiz" dediler. Fakat erişecekleri bir süreye kadar biz azabı üzerlerinden kaldırınca hemen yeminlerini bozarlar. Bu yüzden onlardan intikam aldık. Âyetlerimizi yalanlamaları ve onları umursamamaları sebebiyle kendilerini denizde boğduk. Hor görülüp ezilmekte olan kavmi (İsrailoğullarını), toprağına bolluk ve bereket verdiğimiz yerin doğu ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz, onların sabretmeleri karşılığında gerçekleşti. Firavun ve kavminin yaptıklarını ve (özenle kurup) yükselttiklerini yerle bir ettik. İsrailoğullarını denizden geçirdik. Derken, kendilerine ait putlara tapan bir kavme rastladılar. İsrailoğulları, "Ey Mûsâ! Onların kendilerine ait ilâhları (putları) olduğu gibi sen de bize ait bir ilâh yapsana" dediler. Mûsa şöyle dedi: "Şüphesiz siz cahillik eden bir kavimsiniz." Şüphesiz bunların (din

diye) içinde bulundukları şey yok olmaya mahkûmdur. Yapmakta olduklarının hepsi batıldır." "Sizi âlemlere üstün kılmış iken, Allah'tan başka ilâh mı araştırayım size?" Hani sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık. Onlar size en kötü işkenceyi uyguluyorlardı. Oğullarınızı öldürüyor, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı. Mûsâ'ya otuz gece süre belirledik, buna on (gece) daha kattık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a, "Kavmim arasında benim yerime geç ve yapıcı ol. Sakın bozguncuların yoluna uyma" dedi. Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi. (Allah) "Ey Mûsâ! Vahiylerim ve konuşmamla seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Öyleyse sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol" dedi. Mûsâ için, Tevrat levhalarında her şeye dair bir öğüt ve her şeyin bir açıklamasını yazdık ve ona şöyle dedik: "Şimdi onları kuvvetle tut, kavmine de emret. Onları en güzeliyle alsınlar (uygulasınlar). Yakında size fasıkların yurdunu göstereceğim." (Araf Suresi 7/103-145).

"Mûsâ'nın kavmi onun (Tur'a gitmesinin) ardından, ziynet eşyalarından, böğürmesi olan bir buzağı heykeli (yaparak ilâh) edindiler. Onun kendileriyle konuşmadığını ve onlara hiçbir yol göstermediğini görmediler mi? (Böyle iken) onu (ilâh) edindiler de zalim kimseler oldular. İsrailoğulları (yaptıklarına) pişman olup, gerçekten sapmış olduklarını görünce, "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz" dediler. Mûsâ, kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğünde, "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptınız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?" dedi. (Öfkesinden) levhaları attı ve kardeşinin saçından tuttu, onu kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi) "Ey anam oğlu" dedi, "Kavim beni güçsüz buldu. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Sen de bana böyle davranarak düşmanları sevindirme. Beni o zalimler topluluğu ile bir tutma." (Mûsâ), "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Bizi kendi rahmetine sok. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin" dedi. Buzağıyı ilâh edinenlere mutlaka (ahirette) Rablerinden bir gazab, dünya hayatında ise bir zillet erişecektir. İşte biz

iftiracıları böyle cezalandırırız. Kötülükleri işleyip de sonra ardından tövbe edenler ile iman(larında sebat) edenlere gelince şüphe yok ki, Rabbin ondan (tövbeden) sonra elbette çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Mûsâ'nın öfkesi dinince (attığı) levhaları aldı. Onların yazısında Rableri için korku duyanlara bir hidayet ve bir rahmet vardı. Mûsâ, kavminden, belirlediğimiz yere gitmek için yetmiş adam seçti. Onları sarsıntı yakalayınca (bayıldılar). Mûsâ, "Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de bundan önce helâk ederdin. Şimdi içimizden birtakım beyinsizlerin işledikleri günah sebebiyle bizi helâk mı edeceksin? Bu, sırf senin bir imtihanındır. Onunla dilediğin kimseyi saptırırsın, dilediğini de doğruya iletirsin. Sen, bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen, bağışlayanların en hayırlısısın" dedi. "Bizim için bu dünyada da bir iyilik yaz, ahirette de. Çünkü biz sana varan doğru yola yöneldik." Allah, şöyle dedi: "Azabım var ya, dilediğim kimseyi ona uğratırım. Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım." Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. (Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." Mûsâ'nın kavminden (insanları) hak ile doğru yola ileten ve onunla adaletli davranan bir topluluk da vardı. Biz onları on iki kabile hâlinde topluluklara ayırdık. (Tîh sahrasında susuzluktan sıkılan) kavmi Mûsâ'dan su istediğinde biz ona, "Asânı taşa vur" diye vahyettik. (Vurunca) taştan on iki pınar fışkırdı. Herkes (kendi) su içeceği yeri bildi. Üzerlerine bulutu da gölgelik yaptık ve onlara kudret helvası ve bıldırcın indirdik. "Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyi ve temiz olanlarından yiyin" (dedik). Onlar bize zulmetmediler, fakat kendi nefislerine zulmediyorlardı. O zaman onlara denilmişti ki: "Şu memlekete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi yiyin ve 'Hıtta (Ya Rabbi, bizi affet)' deyin. Kentin kapısından eğilerek tevazu ile girin ki biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. İyilik

edenlere daha da fazlasını vereceğiz." Onlardan zulmedenler hemen sözü, kendilerine söylenenden başka şekle soktular. Biz de zulmetmelerine karşılık üzerlerine gökten bir azab gönderdik" (Araf Suresi 7/148-162).

"Sonra bunların ardından Firavun ile ileri gelenlerine de Mûsâ ve Hârûn'u mucizelerimizle gönderdik. Ama büyüklük tasladılar ve suçlu bir toplum oldular. Katımızdan kendilerine hak (mucize) gelince, "Şüphesiz bu, apaçık bir sihirdir" dediler. Mûsâ: "Size hak gelince, onun hakkında böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir? Oysa sihirbazlar, iflah olmazlar!" dedi. Dediler ki: "Bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan döndüresin de yeryüzünde hâkimiyet (devlet) ikinizin eline geçsin diye mi bize geldin? Biz ikinize de inanmıyoruz." Firavun, "Bütün usta sihirbazları bana getirin" dedi. Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara, "Atacağınızı atın (hünerinizi ortaya koyun)" dedi. Sihirbazlar atacaklarını atınca, Mûsâ dedi ki: "Sizin bu yaptığınız sihirdir. Allah, onu elbette boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah, bozguncuların işini düzeltmez. Suçluların hoşuna gitmese de, Allah, hakkı sözleriyle gerçekleştirecektir." Firavun ve ileri gelenlerinin kötülük yapmaları korkusu ile kavminin küçük bir bölümünden başkası Mûsâ'ya iman etmedi. Çünkü Firavun, o yerde zorba bir kişi idi. O, gerçekten aşırı gidenlerdendi. Mûsâ, "Ey kavmim! Eğer siz gerçekten Allah'a iman etmişseniz, eğer O'na teslim olmuş kimseler iseniz, artık sadece O'na tevekkül edin" dedi. Onlar da şöyle dediler: "Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz, bizi zalimler topluluğunun baskı ve şiddetine maruz bırakma!" Bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar. Mûsâ'ya ve kardeşine, "Kavminiz için Mısır'da (sığınak olarak) evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın. Namazı dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele" diye vahyettik. Mûsâ, şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun'a ve onun ileri gelenlerine, dünya hayatında nice zinet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler." Allah da, "Her ikinizin de duası kabul edildi. Öyleyse dürüst olmakta devam edin ve sakın bilmeyenlerin yolunda gitmeyin" dedi. İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun da, askerleriyle birlikte zulmetmek ve saldırmak üzere, derhal onları takibe koyuldu. Nihayet boğulmak üzere iken, "İsrailoğulları'nın iman ettiğinden başka hiçbir ilâh olmadığına inandım. Ben de müslümanlardanım" dedi. Şimdi mi?! Oysa daha önce isyan etmiş

ve bozgunculardan olmuştun. Biz de bugün bedenini, arkandan geleceklere ibret olman için, kurtaracağız. Çünkü insanlardan birçoğu âyetlerimizden gerçekten habersizdir. Andolsun, biz İsrailoğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz rızıklar verdik. Kendilerine bilgi gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki, ayrılığa düşmüş oldukları şeyler hakkında Rabbin kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir" (Yunus Suresi 10/75-93).

"Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse, yalnız dünyalık isteyen kimse gibi midir? Kaldı ki, bu delili Rabbinden bir şahit (Kur'an) ve bir de ondan (Kur'an'dan) önce bir önder ve bir rahmet olarak (indirilmiş olan) Mûsâ'nın kitabı (Tevrat) desteklemektedir. İşte bunlar ona (Kur'an'a) inanırlar. Gruplardan her kim onu inkâr ederse, ateş onun varacağı yerdir. Ondan hiç şüphen olmasın. Şüphesiz o, Rabbin tarafından (bildirilmiş) gerçektir. Fakat insanların çoğu inanmazlar" (Hud Suresi 11/17).

"Andolsun, biz Mûsâ'yı âyetlerimizle ve apaçık bir mucize ile Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına peygamber gönderdik de ileri gelenler Firavun'un emrine uydular. Hâlbuki Firavun'un emri doğru değildi" (Hud Suresi 11/96-97).

"Andolsun, biz Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) vermiştik de onun hakkında ayrılığa düşülmüştü. Eğer daha önce Rabbinin bir sözü geçmemiş olsaydı, elbette aralarında hüküm verilirdi. Onlar da (müşrikler de) o Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler" (Hud Suresi 11/110).

"Andolsun, Mûsâ'yı da, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş milletleri cezalandırdığı) günlerini hatırlat" diye âyetlerimizle gönderdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır. Hani Mûsâ kavmine, "Allah'ın size olan nimetini anın. Hani O sizi, Firavun ailesinden kurtarmıştı. Onlar sizi işkencenin en ağırına uğratıyorlar, oğullarınızı boğazlayıp kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbinizden büyük bir imtihan vardır" demişti. Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: "Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir." Mûsâ, şöyle dedi: "Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi nankörlük etseniz de gerçek şu ki, Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övgüye lâyık olandır." (İbrahim Suresi 14/5-8).

“Mûsâ’ya Kitab’ı (Tevrat’ı) verdik ve onu, “Benden başkasını vekil edinmeyin” diyerek, İsrailoğullarına bir rehber yaptık” (İsra Suresi 17/2).

“Andolsun, biz Mûsâ’ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrailoğullarına sor (sana anlatsınlar): Hani Mûsâ onlara gelmiş ve Firavun da ona, “Ben senin kesinlikle büyülendiğini zannediyorum ey Mûsâ!” demişti. Mûsâ ise, “İyi biliyorsun ki, bunları ancak, göklerin ve yerin Rabbi apaçık deliller olarak indirmiştir. Ey Firavun, ben de seni kesinlikle helâk olmuş bir kişi olarak görüyorum” demişti. Bunun üzerine Firavun (işkence etmek ve öldürmek suretiyle) o yerden onların kökünü kazımak istedi. Biz de onu ve beraberindekileri hep birden suda boğduk. Bunun ardından İsrailoğullarına şöyle dedik: “Bu topraklarda oturun, ahiret va’di (kıyamet) gelince hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.” (İsra Suresi 17/101-104).

“Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: “İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.” Onlar iki denizin birleştiği yere varınca, balıklarını unuttular. Balık denizde yolunu tutup kayıp gitti. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, “Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük” dedi. Genç, “Gördün mü! Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. –Doğrusu onu sana söylememi bana ancak şeytan unutturdu- Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti” dedi. Mûsâ: “İşte aradığımız bu idi” dedi. Bunun üzerine tekrar izlerini takip ederek gerisingeri döndüler. Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. Mûsâ ona, “Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?” dedi. Adam, şöyle dedi: “Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin.” “İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?” Mûsâ, “İnşaallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim” dedi. O da şöyle dedi: “O hâlde, eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın.” Derken yola koyuldular. Nihayet, bir gemiye bindiklerinde (adam) gemiyi deldi. Mûsâ, “Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın.” dedi. Adam, “Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?” dedi. Mûsâ, “Unuttuğum için bana çıkışma ve bu işimde bana güçlük çıkarma!” dedi. Yine yola koyuldular. Nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında, adam (hemen) onu öldürdü. Mûsâ, “Bir cana karşılık olmaksızın

suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın!" dedi. Adam, "Sana, benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?" dedi. Mûsâ, "Eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme. Doğrusu, tarafımdan (dilenecek son) özre ulaştın (bu son özür dileyişim)" dedi. Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ, "İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi. Adam, "İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir" dedi. "Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım." "O gemi, denizde çalışan birtakım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı." "Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk." "Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik." "Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur." (Kehf Suresi 18/60-82).

"Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırmak için) ellerini ağızlarına götürüp, "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz" dediler" (Meryem Suresi 19/51).

"Rahmetimiz sonucu kardeşi Hârûn'u bir nebî olarak kendisine bahşettik" (Meryem Suresi 19/53).

"Mûsâ'nın haberi sana ulaştı mı? Hani bir ateş görmüştü de ailesine, "Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm, yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum" demişti. Ateşin yanına varınca, ona şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ!" "Şüphe yok ki, ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın." "Ben seni (peygamber olarak) seçtim. Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle." "Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl." "Kıyamet mutlaka gelecektir. Herkes işlediğinin karşılığını görsün diye,

neredeyse onu gizleyecek (geleceğinden hiç söz etmeyecek)tim." "Buna inanmayan ve nefsinin arzusuna uyan kimseler, seni ondan (ona hazırlanmaktan) sakın alıkoymasın, sonra helâk olursun!" "Şu sağ elindeki nedir ey Mûsâ?" Mûsâ dedi ki: "O benim değneğimdir. Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm." Allah, "Onu yere at ey Mûsâ!" dedi. Mûsâ da onu attı. Bir de ne görsün o, hızla akan bir yılan olmuş! Allah, şöyle dedi: "Tut onu. Korkma! Biz, onu yine eski durumuna döndüreceğiz." "Sana büyük mucizelerimizden birini daha göstermemiz için elini koynuna sok ki bir başka mucize olarak, (alaca hastalığı gibi) bir hastalık sebebiyle olmaksızın bembeyaz bir hâlde çıksın." "Firavun'a git, çünkü o azmıştır." Mûsâ, dedi ki: "Rabbim! Gönlüme ferahlık ver." "İşimi bana kolaylaştır." "Dilimdeki tutukluğu çöz ki sözümü anlasınlar." "Bana ailemden birini yardımcı yap," "Kardeşim Hârûn'u." "Onunla gücümü artır." "Onu işime ortak et." "Seni çok tespih edelim diye", "Seni çok zikredelim diye." "Çünkü sen bizi hakkıyla görmektesin." Allah, şöyle dedi: "İstediğin sana verildi ey Mûsâ!" "Andolsun, biz sana bir kere daha iyilikte bulunmuştuk." "Hani annene ilham edilmesi gereken şeyleri ilham etmiştik:" "Onu (bebek Mûsâ'yı) sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsın da kendisini, hem bana düşman, hem de ona düşman olan birisi (Firavun) alsın. Sana da, ey Mûsâ, sevilesin ve gözetimimizde yetiştirilesin diye tarafımızdan bir sevgi bırakmıştım." "Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve "size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?" diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdün) ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık, seni sıkı bir denemeden geçirdik (ve kaçıp Medyen'e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın, sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr'a) geldin ey Mûsâ!" "Ben seni kendim için seçtim." "Sen ve kardeşin mucizelerim ile (desteklenmiş olarak) gidin ve beni anmakta gevşeklik göstermeyin." "Firavun'a gidin. Çünkü o azmıştır." "Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır, yahut korkar." Mûsâ ve Hârûn, şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz, onun bize karşı aşırı davranmasından yahut azmasından korkuyoruz." Allah, şöyle dedi: "Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim. İşitirim ve görürüm." "Ona gidin ve şöyle deyin: 'Şüphesiz biz Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını (serbest bırak ve) bizimle gönder. Onlara işkence etme. Sana Rabbinin katından bir mucize getirdik. Selâm,

doğru yola uyanlara olsun.'" "Şüphesiz bize, azabın yalanlayan ve yüz çevirenlere olacağı vahyolundu." Firavun, "Sizin Rabbiniz kim, ey Mûsâ?" dedi. Mûsâ, "Rabbimiz, her şeye hilkatini (yaratılış özelliklerini) veren, sonra onlara yol gösterendir" dedi. Firavun, "Ya geçmiş nesillerin hâli ne olacak?" dedi. Mûsâ, şöyle dedi: "Onlar hakkındaki bilgi Rabbimin katında bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır. Rabbim, yanılmaz ve unutmaz." "Rabbim, yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar açan ve size gökten yağmur indirendir." Böylece onunla sizin için yerden türlü türlü bitkileri çift çift çıkardık. Yiyin, hayvanlarınızı yayın. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren) deliller vardır. (Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız. Andolsun, biz ona (Firavun'a) bütün mucizelerimizi gösterdik de o bunları yalanladı ve reddetti. Şöyle dedi: "Ey Mûsâ! Sihrin ile bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?" "Biz de mutlaka sana karşı onun gibi bir sihir yapacağız. Bunun için seninle bizim aramızda; uygun bir yerde, senin de, bizim de caymayacağımız bir buluşma vakti belirle." Mûsâ, "Buluşma vaktimiz, bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vaktidir" dedi. Bunun üzerine Firavun ayrılıp, hilesini kuracak sihirbazlarını topladı, sonra geldi. Mûsâ, onlara şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Allah'a karşı yalan uydurmayın, yoksa sizi azap ile yok eder. Allah'a karşı yalan uyduran mutlaka hüsrana uğramıştır." Sihirbazlar, işlerini kendi aralarında tartıştılar ve gizli gizli konuştular. Şöyle dediler: "Şüphesiz bu ikisi, sihirleri ile sizi yurdunuzdan çıkarmak ve en üstün olan dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer sihirbazdırlar." "Öyleyse, hilelerinizi toplayın (birbirinize destek olun) sonra sıra hâlinde gelin. Bu gün üstün gelen muhakkak başarıya ulaşmıştır." Sihirbazlar: "Ey Mûsâ! Ya önce atmayı tercih edersin, ya da ilk atan biz oluruz" dediler. Mûsâ: "Yok, (önce) siz atın" dedi. Bir de ne görsün, onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünür gibi görünüyor. Bunun üzerine Mûsâ, içinde bir korku hissetti. Şöyle dedik: "Korkma (ey Mûsâ!). Çünkü, sensin en üstün olan." "Sağ elindekini (değneğini) at ki, onların yaptıklarını yutsun. Şüphesiz yaptıkları bir sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise nereye varsa kurtuluşa eremez." (Mûsâ'nın değneği, sihirbazların ipleriyle değneklerini yutunca) sihirbazlar hemen secdeye kapandılar ve, "Hârûn ve Mûsâ'nın Rabbine inandık" dediler. Firavun, "Demek, ben size izin vermeden önce ona (Mûsâ'ya) inandınız ha! Şüphe

yok, o size sihiri öğreten büyüğünüzdür. Şimdi andolsun, sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve mutlaka sizi hurma dallarına asacağım. Hangimizin azabı daha şiddetli ve daha kalıcıymış, mutlaka göreceksiniz." Sihirbazlar şöyle dediler: "Bize gelen apaçık delillere ve bizi yaratana seni asla tercih etmeyeceğiz. Artık sen vereceğin hükmü ver. Sen ancak bu dünya hayatında hüküm verirsin." "Şüphesiz ki biz; günahlarımızı ve bize zorla yaptırdığın sihri affetmesi için, Rabbimize inandık. Allah'ın vereceği mükâfat daha hayırlı ve daha kalıcıdır." Şüphesiz, kim Rabbine günahkâr olarak varırsa, kesinlikle ona cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de (güzel bir hayat) yaşar. Her kim de O'na salih ameller işlemiş bir mü'min olarak varırsa, işte onlar için en yüksek dereceler, içinden ırmaklar akan, içinde ebediyyen kalacakları Adn cennetleri vardır. İşte bu, günahlardan temizlenenlerin mükâfatıdır. (Firavun'un imana yanaşmaması üzerine) Mûsâ'ya, "Kullarımı (İsrailoğullarını) geceleyin (Mısır'dan) yürütüp çıkar. Yakalanmaktan korkmaksızın, endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç" diye vahyettik. Bunun üzerine Firavun askerleriyle birlikte onların peşine düştü de, deniz onları görülmedik bir şekilde kuşatıp yuttu. Firavun, halkını saptırdı, onlara doğru yolu göstermedi. (Allah, şöyle dedi:) "Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık, size Tûr'un sağ yanını va'dettik ve size kudret helvası ile bıldırcın indirdik." "Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz ve helâl olanlarından yiyin. Bu konuda aşırı da gitmeyin, yoksa üzerinize gazabım iner. Gazabım da kimin üzerine inerse, o muhakkak helâk olmuş demektir." "Şüphe yok ki ben, tövbe edip inanan ve salih ameller işleyen, sonra da doğru yol üzere devam eden kimse için son derece affediciyim." (Mûsâ, Tûr'a varınca): "Seni, acele ile kavminden uzaklaştıran nedir, ey Mûsâ?" Mûsâ, şöyle dedi: "Onlar, işte onlar hemen arkamdalar. Rabbim! Sen hoşnut olasın diye, acele ederek sana geldim." Allah, "Şüphesiz, biz senden sonra halkını sınadık; Sâmirî onları saptırdı" dedi. Bunun üzerine Mûsâ, öfke dolu ve üzgün bir hâlde halkına döndü. "Ey kavmim! Rabbiniz, size güzel bir vaadde bulunmadı mı? (Ayrılışımdan sonra) çok zaman mı geçti, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazap inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz söze uymadınız (ve buzağıya taptınız)?" dedi. Şöyle dediler: "Sana verdiğimiz sözden kendi isteğimizle caymış değiliz. Fakat biz Mısır halkının mücevheratından yüklü miktarlarda takınmıştık. İşte onları ateşe attık. Sâmirî de aynı şekilde attı." Böylece (Sâmirî)

onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. (Sâmirî ve adamları) "Bu sizin de ilâhınızdır, Mûsâ'nın da ilâhıdır. Öyle iken Mûsâ, (ilâhını burada) unuttu (da onu Tûr'da aramaya gitti)" dediler. Onlar bu heykelin, sözlerine karşılık vermediğini, kendilerinden hiçbir zararı uzaklaştıramayacağını ve onlara hiçbir fayda sağlayamayacağını görmezler mi? Andolsun, Hârûn onlara daha önce şöyle demişti: "Ey kavmim! Siz bununla yalnızca imtihan edildiniz. Doğrusu sizin Rabbiniz ancak Rahmân'dır. Öyleyse bana uyun ve emrime itaat edin." Onlar da, "Mûsâ bize dönünceye kadar buzağıya ibadet etmeye devam edeceğiz" dediler. Mûsâ, (Tûr'dan dönünce) şöyle dedi: "Ey Hârûn! Saptıklarını gördüğün zaman bana uymana ne engel oldu? Yoksa emrime karşı mı geldin?" Hârûn: "Ey anam oğlu! Saçımı sakalımı çekme. Şüphesiz ben, İsrailoğullarının arasını açtın, sözüme uymadın demenden korktum" dedi. Mûsâ, "Ya senin derdin neydi ey Sâmirî?" dedi. Sâmirî, şöyle dedi: "Ben onların görmediği şeyi gördüm. Elçinin izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Böyle yapmayı bana nefsim güzel gösterdi." Mûsâ, "Çekil git! Artık sen hayatın boyunca (hastalanıp) "Bana dokunmak yok!" diyeceksin. Senin için, asla kaçamayacağın bir ceza daha var. Hele şu ibadet edip durduğun ilâhına bak! Biz onu elbette yakacağız ve onu muhakkak denize savuracağız. Sizin ilâhınız ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır" (Tâ-Hâ Suresi 20/9-98).

"Andolsun, biz Mûsâ ile Hârûn'a, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için o Furkân'ı (Tevrat'ı) bir ışık ve öğüt olarak verdik" (Enbiya Suresi 21/48).

"Bir de senden acele azap istiyorlar. Hâlbuki Allah asla va'dinden caymaz. Şüphesiz Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saydığınız bin yıl gibidir" (Hac Suresi 22/47).

"Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun ve ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik de (onlar) büyüklük tasladılar ve kendilerini büyük görüp böbürlenen bir topluluk oldular. Bu yüzden, "Kavimleri bize kul köle iken, bizim gibi iki insana mı inanacağız" dediler. Böylece ikisini de yalanladılar, bu yüzden de helâk edilenlerden oldular. Andolsun, hidayete ersinler diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik" (Mü'minûn Suresi 23/45-49).

“Andolsun, Biz, Mûsâ’ya Kitab’ı (Tevrat’ı) verdik ve kardeşi Hârûn’u da ona yardımcı kıldık. Onlara, “Âyetlerimizi yalanlayan topluluğa gidin” dedik. Nihayet o kavmi yerle bir ettik” (Furkan Suresi 25/35-36).

“Hani Rabbin, Mûsâ’ya; “Zalimler topluluğuna, Firavun’un kavmine git! Başlarına geleceklerden hâlâ korkmuyorlar mı?” diye seslenmişti. Mûsâ, şöyle dedi: “Ey Rabbim! Muhakkak ki ben, beni yalanlamalarından korkuyorum.” “Göğsüm daralır. Akıcı konuşamam. Onun için, Hârûn’a da peygamberlik ver (ve onu bana yardımcı yap).” “Bir de onlara karşı ben suçlu durumundayım. Bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkarım.” Allah dedi ki, “Hayır, korkma! Mucizelerimizle gidin. Çünkü biz sizinle beraberiz, (her şeyi) işitmekteyiz.” “Firavun’a gidin ve deyin: “Şüphesiz biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz”, “İsrailoğullarını bizimle beraber gönder.” Firavun, şöyle dedi: “Seni biz küçük bir çocuk olarak alıp aramızda büyütmedik mi? Sen ömrünün nice yıllarını aramızda geçirdin.” “(Böyle iken) sen o yaptığın işi yaptın (adam öldürdün). Sen nankörlerdensin.” Mûsâ, şöyle dedi: “Ben onu, o vakit kendimi kaybetmiş bir hâlde iken (istemeyerek) yaptım.” “Sizden korktuğum için de hemen aranızdan kaçtım. Derken, Rabbim bana hüküm ve hikmet bahşetti de beni peygamberlerden kıldı.” “Senin başıma kaktığın bu nimet (gerçekte) İsrailoğullarını köleleştirmen(in neticesi)dir.” Firavun, “Âlemlerin Rabbi de nedir?” dedi. Mûsâ, “O, göklerin ve yerin ve her ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Eğer gerçekten inanırsanız bu böyledir.” Firavun, etrafındakilere (alaycı bir ifade ile) “dinlemez misiniz?” dedi. Mûsâ, “O, sizin de Rabbiniz, geçmiş atalarınızın da Rabbidir” dedi. Firavun, “Bu size gönderilen peygamberiniz, şüphesiz delidir” dedi. Mûsâ, “O, doğunun da batının da ve ikisi arasındaki her şeyin de Rabbidir. Eğer düşünüyorsanız bu, böyledir” dedi. Firavun, “Eğer benden başka bir ilâh edinirsen, andolsun seni zindana atılanlardan ederim.” Mûsâ, “Sana apaçık bir delil getirmiş olsam da mı?” dedi. Firavun, “Doğru söyleyenlerden isen haydi getir onu,” dedi. Bunun üzerine Mûsâ, asasını attı, bir de ne görsünler, asa açıkça kocaman bir yılan olmuş. Elini koynundan çıkardı, bir de ne görsünler, bakanlara bembeyaz olmuş. Firavun, çevresindeki ileri gelenlere, “Şüphesiz bu, bilgin bir sihirbazdır” dedi. “Sizi, yaptığı sihirle, yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne dersiniz?” Dediler ki: "Onu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere de toplayıcı adamlar gönder." “Sana bütün usta sihirbazları getirsinler.” Böylece sihirbazlar, belli bir günün belirlenen bir vaktinde

bir araya getirildiler. İnsanlara da "Siz de toplanır mısınız?" denildi. "Umarız, üstün gelirlerse sihirbazlara uyarız" (dediler.) Sihirbazlar gelince, Firavun'a, "Eğer biz üstün gelirsek, gerçekten bize bir mükâfat var mı?" dediler. Firavun, "Evet, hem o takdirde mutlaka bana yakın kimselerden olacaksınız" dedi. Mûsâ onlara, "Hadi ortaya atacağınız şeyi atın" dedi. Bunun üzerine onlar iplerini ve değneklerini attılar ve "Firavun'un gücüyle elbette bizler üstün geleceğiz" dediler. Mûsâ da asasını attı. Bir de ne görsünler, asa onların düzdükleri sihir takımlarını yutuyor. Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar. "Âlemlerin Rabbine inandık" dediler. "Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbi'ne." Firavun, "Ben size izin vermeden ona inandınız ha? Mutlaka o, size sihri öğreten büyüğünüzdür. Yakında bilip göreceksiniz siz! Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi asacağım" dedi. Sihirbazlar şöyle dediler: "Zararı yok, mutlaka Rabbimize döneceğiz." "(Burada) ilk inananlar biz olduğumuz için şüphesiz Rabbimizin, hatalarımızı bağışlayacağını umuyoruz." Biz Mûsâ'ya, "Kullarımı geceleyin yola çıkar, muhakkak ki takip edileceksiniz" diye vahyettik. Firavun da şehirlere (asker) toplayıcılar gönderdi. Dedi ki, "Bunlar pek az ve önemsiz bir topluluktur." "Şüphesiz onlar bize öfke duyuyorlar." "Ama biz uyanık ve tedbirli bir topluluğuz." Biz de Firavun'un kavmini bahçelerden, pınar başlarından, servetlerden ve iyi bir konumdan çıkardık. İşte böyle yaptık ve onlara, İsrailoğullarını mirasçı kıldık. Firavun ve adamları gün doğarken onları takibe koyuldular. İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın arkadaşları, "Eyvah yakalandık" dediler. Mûsâ, "Hayır! Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir" dedi. Bunun üzerine Mûsâ'ya, "Asan ile denize vur" diye vahyettik. Deniz derhal yarıldı. Her parçası koca bir dağ gibiydi. Ötekileri de oraya yaklaştırdık. Mûsâ'yı ve beraberindekilerin hepsini kurtardık. Sonra ötekileri suda boğduk. Bunda şüphesiz bir ibret vardır. Ama pek çokları iman etmiş değillerdi" (Şuara Suresi 26/10-67).

"Hani Mûsâ, ailesine, "Ben bir ateş gördüm, ondan size bir haber, yahut ısınasınız diye bir kor ateş getireceğim" demişti. (Mûsâ) Ateşe varınca ona şöyle seslenildi: "Ateşin başındaki de çevresindekiler de kutlu olsun! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden uzaktır." "Ey Mûsâ! Gerçek şu ki, ben mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ım." "Değneğini at." (Mûsâ değneğini attı.) Onu yılanmış gibi hareket eder görünce, dönüp ardına bakmadan kaçtı. (Allah, şöyle

dedi): “Ey Mûsâ, korkma! Benim katımda peygamberler korkmazlar.” “Ancak kim zulmeder de sonra (yaptığı) kötülüğün yerine iyilik yaparsa bilsin ki şüphesiz ben çok bağışlayıcıyım, çok merhamet edenim.” “Elini koynuna sok; Firavun’a ve onun kavmine gönderilen dokuz mucizeden biri olarak, kusursuz bembeyaz olarak çıksın. Çünkü onlar fasık bir kavimdir.” Nitekim âyetlerimiz kendilerine gerçeği gösterecek biçimde gelince, “Bu apaçık bir sihirdir” dediler. Kendileri de bunların hak olduklarını kesin olarak bildikleri hâlde, sırf zalimliklerinden ve büyüklük taslamalarından ötürü onları inkâr ettiler. Ama bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!” (Neml Suresi 27/7-14).

“İman eden bir kavm için Mûsâ ile Firavun’un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız. Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde (ülkesinde) büyüklük taslamış ve ora halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir kesimi eziyor, oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ise sağ bırakıyordu. Şüphesiz o, bozgunculardandı. Biz ise, istiyorduk ki yeryüzünde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım. Yeryüzünde onları kudret sahibi kılalım ve onların eliyle Firavun’a, Hâmân’a ve ordularına, çekinegeldikleri şeyleri gösterelim. Mûsâ’nın annesine, “Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil’e) bırak, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız” diye ilham ettik. Nihayet Firavun ailesi kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak olan o çocuğu bulup aldı. Şüphesiz Firavun, (veziri) Hâmân ve onların askerleri hata yapıyorlardı. Firavun’un karısı şöyle dedi: “Bana da, sana da göz aydınlığı (bir çocuk)! Sakın onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz.” Oysaki onlar (olacak şeylerin) farkında değillerdi. Mûsâ’nın anasının kalbi bomboş kaldı. Eğer biz (çocuğu ile ilgili sözümüze) inancını koruması için kalbine güç vermeseydik, neredeyse bunu açıklayacaktı. Annesi, Mûsâ’nın kız kardeşine, “Onu takip et” dedi. O da Mûsâ’yı, onlar farkına varmadan uzaktan gözledi. Biz, daha önce onun, sütanalarının sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, “Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?” dedi. Böylece biz, anasının gözü aydın olsun ve üzülmesin, Allah’ın va’dinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler. Mûsâ, olgunluk çağına ulaşıp gelişimini tamamlayınca, biz ona ilim ve hikmet verdik. Biz, iyilik

edenleri böyle mükâfatlandırırız. Mûsâ, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk indirip onu öldürdü. Mûsâ, "Bu şeytanın işidir. O, gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır" dedi. Mûsâ, "Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmettim. Beni affet" dedi. Allah da onu affetti. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. "Rabbim! Bana verdiğin nimetle asla suçlulara arka çıkmayacağım" dedi. Korkarak, etrafı gözetleyerek şehirde sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen yine feryat ederek ondan yardım istiyordu. Mûsâ da ona, "Belli ki sen azgın bir kimsesin" dedi. Mûsâ, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince adam, "Ey Mûsâ! Dün birini öldürdüğün gibi, beni de öldürmek mi istiyorsun. Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, arabuluculardan olmak istemiyorsun" dedi. Şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi. "Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında senin durumunu görüşüyorlar. Şehirden hemen çık. Şüphesiz ben sana öğüt verenlerdenim" dedi. Mûsâ, korku içinde etrafı gözetleyerek şehirden çıktı ve "Ey Rabbim! Beni bu zalim kavimden kurtar" dedi. (Şehirden çıkıp) Medyen'e doğru yöneldiğinde, "Umarım Rabbim beni doğru yola iletir" dedi. Medyen suyuna varınca, suyun başında (hayvanlarını) sulamakta olan bazı insanlar gördü. Bunların yanında da koyunlarını suya salmamak için uğraşan iki kız gördü. Mûsâ onlara, "(Koyunlarınızı burada tutmaktaki) maksadınız ne?" dedi. Onlar, "Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır" dediler. Bunun üzerine Mûsâ onların koyunlarını suladı. Sonra gölgeye çekilip, "Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım" dedi. Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, "Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni çağırıyor" dedi. Mûsâ, onun (Şu'ayb'ın) yanına gelip başından geçenleri ona anlatınca Şu'ayb, "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun" dedi. Kızlardan biri, "Babacığım, onu ücretle tut. Herhâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır" dedi. Şu'ayb, "Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan, o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşaallah beni salih kimselerden bulacaksın" dedi. Mûsâ, şöyle dedi: "Bu, seninle benim aramda bir iş. İki süreden hangisini tamamlarsam

bana bir husûmet yok. Allah, söylediklerimize vekildir.” Mûsâ, süreyi tamamlayıp ailesiyle yola çıkınca, Tûr tarafında bir ateş görmüş ve ailesine, “Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm, (oraya gidiyorum). Umarım oradan size bir haber ya da ısınmanız için ateşten bir kor getiririm” dedi. Mûsâ, ateşin yanına gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım.” “Değneğini (yere) at.” (Mûsâ, değneğini attı). Onu bir yılanmış gibi süratle hareket eder görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. (Bu sefer şöyle seslenildi:) “Ey Mûsâ! Beri gel, korkma. Çünkü sen güvenlikte olanlardansın.” “Elini koynuna sok. (Alaca hastalığı gibi) bir hastalık sebebiyle olmaksızın bembeyaz bir hâlde çıksın. Korkudan açılan kolunu kendine çek (toparlan). İşte bunlar, Firavun ve ileri gelen adamlarına (göstermen için) Rabbin tarafından (sana verilen) iki delildir. Çünkü onlar fasık bir kavimdirler.” Mûsâ, şöyle dedi: “Ey Rabbim! Şüphesiz ben onlardan birisini öldürdüm. Onların da beni öldürmelerinden korkuyorum.” “Kardeşim Hârûn’un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte, beni doğrulayan bir yardımcı olarak gönder. Çünkü ben, onların beni yalanlamalarından korkuyorum.” Allah, “Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size bir iktidar vereceğiz de âyetlerimiz sayesinde size (kötü bir amaçla) ulaşamayacaklar. Siz ve size uyanlar, galip gelecek olanlardır” dedi. Mûsâ, onlara delillerimizi apaçık olarak getirince onlar, “Bu, ancak uydurulmuş bir sihirdir. Biz geçmiş atalarımızın zamanında böyle bir şeyin varlığını duymadık” dediler. Mûsâ, “Katından kimin hidayet getirdiğini ve bu yurdun (güzel) sonucunun kimin olacağını Rabbim daha iyi bilir. Doğrusu zalimler kurtuluşa eremezler” dedi. Firavun, “Ey ileri gelenler! Sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyorum. Ey Hâmân! Benim için bir ateş yakıp tuğla pişir de bana bir kule yap! Belki Mûsâ’nın ilâhına çıkar bakarım(!) Şüphesiz ben onun mutlaka yalancılardan olduğunu sanıyorum” dedi. O ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar. Biz de onu ve askerlerini yakaladık ve onları denize attık (Orada boğuldular). Zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bak! Biz onları, ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü de kendilerine yardım edilmeyecektir. Bu dünyada onları lânete uğrattık. Kıyamet gününde de onlar iğrenç kılınmış kimselerden olacaklardır. Andolsun, ilk nesilleri yok ettikten sonra Mûsâ’ya -düşünüp ibret alsınlar diye- insanların kalp gözünü açan deliller ve bir hidayet

rehberi, bir rahmet olarak Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. (Ey Muhammed!) Mûsâ'ya o emri verdiğimiz zaman sen (vadinin) batı tarafında değildin. (O olayı) görenlerden de değildin. Fakat biz (Mûsâ'dan sonra) birçok nesiller meydana getirdik. Üzerlerinden uzun çağlar geçti. Sen Medyen halkı arasında yaşıyor değildin, âyetlerimizi onlardan okuyup öğreniyor da değildin. Fakat biz (bu haberi) göndereniz. Yine biz (Mûsâ'ya) seslendiğimiz zaman Tûr'un yan tarafında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmeyen bir kavmi, düşünüp öğüt alsınlar diye uyarman için (o haberleri) sana bildiriyoruz. Kendi yaptıkları sebebiyle başlarına bir musibet gelip de, "Ey Rabbimiz! Bize bir Peygamber gönderseydin de âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" diyecek olmasalardı, seni peygamber olarak göndermezdik. Onlara katımızdan gerçek gelince, "Mûsâ'ya verilen (mucize)lerin benzeri niçin buna da verilmedi" dediler. Onlar daha önce Mûsâ'ya verilen (mucize)leri inkâr etmemişler miydi? Onlar, "İki sihirbaz birbirlerine destek oluyor" dediler. "Biz hepsini inkâr ediyoruz" dediler" (Kasas Suresi 28/3-48).

"Kārûn Mûsâ'nın kavmindendi. O, gücüne dayanarak onlara haksızlık etmekteydi. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki sadece anahtarlarını güçlü kuvvetli bir ekip bile zor taşırdı. Halkı ona şöyle demişti: "Sakın şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez" (Kasas Suresi 28/76).

"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa'dan da. Evet biz, onlardan sapa sağlam bir söz almıştık" (Ankebut Suresi 29/39).

"Andolsun, biz Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) vermiştik. Sen de kitaba (Kur'an'a) kavuşma konusunda sakın şüphe içinde olma. Onu İsrailoğullarına bir yol gösterici kılmıştık" (Secde Suresi 32/23).

"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa'dan da. Evet biz, onlardan sapa sağlam bir söz almıştık" (Ahzab Suresi 33/7).

"Ey iman edenler! Siz Mûsâ'ya eziyet eden kimseler gibi olmayın. Nihayet Allah onu onların dediklerinden temize çıkarmıştı. Mûsâ, Allah katında itibarlı bir kimse idi" (Ahzab Suresi 33/69).

"Andolsun, biz Mûsâ'ya ve Hârûn'a da lütufta bulunduk. Onları ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık. Onlara yardım ettik de onlar galip gelenler

oldular. Biz onlara (hükümlerimizi) açıklayan Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Onları doğru yola ilettik. Sonradan gelenler arasında onlara güzel birer ad bıraktık. Mûsâ'ya ve Hârûn'a selâm olsun. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. Çünkü onlar mü'min kullarımızdan idiler" (Saffat Suresi 37/114-122).

"Andolsun ki biz Mûsâ'yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a gönderdik. Onlar ise; "Bu çok yalancı bir sihirbazdır" dediler. Mûsâ onlara tarafımızdan gerçeği getirince, "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın" dediler. Fakat kâfirlerin tuzağı hep boşa çıkmıştır. Firavun dedi ki: "Bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim. (Faydası olacaksa) Rabbini yardıma çağırsın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum." Mûsâ da, "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım" dedi. Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirdi. Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancılık eden kimseyi doğru yola eriştirmez." "Ey kavmim! Bugün yeryüzüne hâkim kimseler olarak iktidar ve saltanat sizindir. Ama başımıza geldiğinde bizi, Allah'ın azabından kim kurtarır?" Firavun, "Ben size ancak kendi görüşümü bildiriyorum ve sizi ancak doğru yola götürüyorum" dedi. İman etmiş olan adam dedi ki: "Ey kavmim! Şüphesiz ben, Nûh kavmi, Âd kavmi, Semûd kavmi ve onlardan sonra gelen toplulukların başına gelen olayların sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah, kullarına asla zulmetmek istemez." "Ey kavmim! Gerçekten sizin için, o bağrışıp çağrışma gününden, arkanıza dönüp kaçmaya çalışacağınız günden korkuyorum. (O gün) sizi, Allah'(ın azabın)dan kurtaracak kimse yoktur. Allah, kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek de yoktur." Andolsun, daha önce Yûsuf da size apaçık deliller getirmişti de, onun size getirdikleri hakkında şüphe edip durmuştunuz. Daha sonra o ölünce de, "Allah, ondan sonra aslâ peygamber göndermez" demiştiniz. İşte Allah, aşırı giden şüpheci kimseleri böyle saptırır. Onlar kendilerine gelmiş hiçbir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında tartışan kimselerdir. Bu ise Allah katında ve iman edenler katında büyük öfke ve gazap gerektiren bir iştir. Allah, her kibirli zorbanın kalbini işte böyle

mühürler. Firavun dedi ki: “Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap, belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Mûsâ’nın ilâhını görürüm(!) Çünkü ben, onun yalancı olduğuna inanıyorum.” Böylece Firavun’a yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve doğru yoldan saptırıldı. Firavun’un tuzağı, tamamen sonuçsuz kaldı. O inanan kimse dedi ki: “Ey kavmim! Bana uyun ki, sizi doğru yola ileteyim.” “Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı ancak (geçici) bir yararlanmadır. Ahiret ise ebedî olarak kalınacak yerdir.” “Kim bir kötülük yaparsa, ancak onun kadar ceza görür. Kadın veya erkek, kim, mü’min olarak salih bir amel işlerse, işte onlar cennete girecek ve orada hesapsız olarak rızıklandırılacaklardır.” “Ey kavmim! Bu ne hâl? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.” “Siz beni Allah’ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgim olmayan şeyleri O’na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi mutlak güç sahibine, çok bağışlayana (Allah’a) çağırıyorum.” “Şüphe yok ki sizin beni tapmaya çağırdığınız şeyin ne dünya ne de ahiret konusunda hiçbir çağrısı yoktur. Kuşkusuz dönüşümüz Allah’adır. Şüphesiz, aşırı gidenler cehennemliklerin ta kendileridir.” “Size söylediklerimi hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir.” Allah, onu, onların hilelerinin kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini, azâbın en kötüsü kuşattı. (Öyle bir) ateş ki, onlar sabah-akşam ona sunulurlar. Kıyametin kopacağı günde de, “Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun” denilecektir” (Mü’min Suresi 23-46).

“Andolsun, biz Mûsâ’ya hidayet verdik. İsrailoğulları’na da, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olarak o kitabı (Tevrat’ı) miras bıraktık” (Mü’min Suresi 40/53-54).

“Biz, vaktiyle Mûsâ’ya kitabı indirmiştik ama onda da ihtilâfa düşülmüştü. Eğer rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı haklarında hüküm kesinleşmişti bile. İnanmayanlar onun hakkında gerçekten koyu bir kuşku içindedirler” (Fussilet Suresi 41/45).

“Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!” diye Nûh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhim’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah’a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır” (Şura Suresi 42/13).

“Andolsun, biz Mûsâ’yı mucizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen adamlarına göndermiştik de o, “Şüphesiz ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim” demişti. (Mûsâ) mucizelerimizi kendilerine getirince, bir de bakmışsın, o mucizelere gülüyorlar! Onlara gösterdiğimiz her bir mucize önceki benzerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye, onları azaba uğrattık. (Onlar azabı görünce) “Ey büyücü! Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz” dediler. Fakat biz onlardan azabı kaldırınca bir de bakmışsın sözlerinden dönüyorlar. Firavun, kavmine seslenerek dedi ki: “Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor (değil mi?) Hâlâ görmüyor musunuz?” “Yoksa ben, şu zavallı, nerede ise maksadını anlatamayacak durumda olan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?” “(Eğer doğru söylüyorsa) ona altın bilezikler atılmalı, yahut onunla beraber bulunmak üzere melekler gelmeli değil miydi?” Firavun, kavmini küçük düşürdü (ezdi). Onlar da kendisine itaat ettiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplumdu. Onlar bizi bu şekilde öfkelendirince biz de onlardan öç aldık, hepsini suda boğduk. Onları, sonradan gelecek inkârcılara, geçmiş bir ibret ve bir örnek kıldık” (Zuhruf Suresi 43/46-56).

“Bundan önce bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ’nın kitabı da vardı. Bu ise, onu doğrulayan ve zulmedenleri uyarmak, iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır” (Ahkaf Suresi 46/12).

“Dediler ki: “Ey kavmimiz! Şüphesiz biz, Mûsâ’dan sonra indirilen, kendinden önceki kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.” (Ahkaf Suresi 46/30).

“Mûsâ kıssasında da ibret vardır. Hani biz onu açık bir delil ile Firavun’a göndermiştik. O ise kuvvetine güvenerek yüz çevirdi ve “Bu bir büyücü veya delidir” dedi. Bunun üzerine biz de kendisini ve ordularını yakalayıp denize attık. O ise (pişman olmuş), kendini kınıyordu” (Zariyat Suresi 51/38-40).

“Yoksa, Mûsâ’nın ve Allah’ın emirlerini bütünüyle yerine getiren İbrahim’in sahifelerindeki şu hakikatler kendisine haber verilmedi mi?” (Necm Suresi 53/36-37).

“Hani Mûsâ kavmine, “Ey kavmim! Allah’ın size gönderdiği peygamberi olduğumu bilip durduğunuz hâlde, niçin bana eziyet ediyorsunuz?” demişti. Onlar

yoldan sapınca, Allah da kalplerini (doğru yoldan) saptırdı. Allah, fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez" (Saff Suresi 61/5).

"(Ey Muhammed!) Mûsâ'nın haberi sana geldi mi? Hani, Rabbi ona mukaddes Tuvâ vadisinde şöyle seslenmişti: "Haydi Firavun'a git! Çünkü o azmıştır." "Ona de ki: İster misin (küfür ve isyanından) temizlenesin? Seni Rabbine ileteyim de O'na karşı derinden saygı duyup korkasın!" Derken Mûsâ ona en büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o, Mûsâ'yı yalanladı ve isyan etti. Sonra sırt dönüp koşarak gitti. Hemen (adamlarını) topladı ve onlara seslendi: "Ben, sizin en yüce Rabbinizim!" dedi. Allah onu, ibret verici şekilde dünya ve âhiret cezasıyla cezalandırdı. Şüphesiz bunda Allah'tan sakınıp korkan kimseler için büyük bir ibret vardır" (Nazi'at Suresi 79/15-26).

"Şüphesiz bu hükümler ilk sayfalarda, İbrahim ve Mûsâ'nın sayfalarında da vardır" (A'la Suresi 87/18-19).

Hz. Harun kıssalarından bahseden sureler: Nisa Suresi, En'am Suresi, Araf Suresi, Yunus Suresi, Meryem Suresi, Taha Suresi, Enbiya Suresi, Mü'minun Suresi, Şuara Suresi, Furkan Suresi, Saffat Suresi'nde geçmektedir.

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa Suresi 4/163).

"Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh'u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı, İlyas'ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi" (En'am Suresi 6/84-85).

"Mûsâ'ya otuz gece süre belirledik, buna on (gece) daha kattık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a, "Kavmim arasında benim yerime geç ve yapıcı ol. Sakın bozguncuların yoluna uyma" dedi" (Araf Suresi 7/142).

"Mûsâ, kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğünde, "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptınız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?" dedi. (Öfkesinden) levhaları attı ve kardeşinin saçından tuttu, onu kendine doğru

çekmeye başladı. (Kardeşi) “Ey anam oğlu” dedi, “Kavim beni güçsüz buldu. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Sen de bana böyle davranarak düşmanları sevindirme. Beni o zalimler topluluğu ile bir tutma.” (Araf Suresi 7/150).

“Sonra bunların ardından Firavun ile ileri gelenlerine de Mûsâ ve Hârûn’u mucizelerimizle gönderdik. Ama büyüklük tasladılar ve suçlu bir toplum oldular” (Yunus Suresi 10/75).

“Rahmetimiz sonucu kardeşi Hârûn’u bir nebî olarak kendisine bahşettik” (Meryem Suresi 19/53).

“Bana ailemden birini yardımcı yap,” “Kardeşim Hârûn’u.” “Onunla gücümü artır.” “Onu işime ortak et.” “Seni çok tespih edelim diye”, “Seni çok zikredelim diye.” “Çünkü sen bizi hakkıyla görmektesin.” (Tâ-Hâ Suresi 20/29-35).

“Şöyle dediler: “Şüphesiz bu ikisi, sihirleri ile sizi yurdunuzdan çıkarmak ve en üstün olan dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer sihirbazdırlar.” “Öyleyse, hilelerinizi toplayın (birbirinize destek olun) sonra sıra hâlinde gelin. Bu gün üstün gelen muhakkak başarıya ulaşmıştır.” (Tâ-Hâ Suresi 20/63-64).

“(Mûsâ’nın değneği, sihirbazların ipleriyle değneklerini yutunca) sihirbazlar hemen secdeye kapandılar ve, “Hârûn ve Mûsâ’nın Rabbine inandık” dediler” (Tâ-Hâ Suresi 20/70).

“Andolsun, Hârûn onlara daha önce şöyle demişti: “Ey kavmim! Siz bununla yalnızca imtihan edildiniz. Doğrusu sizin Rabbiniz ancak Rahmân’dır. Öyleyse bana uyun ve emrime itaat edin.” (Tâ-Hâ Suresi 20/90).

“Andolsun, biz Mûsâ ile Hârûn’a, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için o Furkân’ı (Tevrat’ı) bir ışık ve öğüt olarak verdik” (Enbiya Suresi 21/48).

“Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn’u mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun ve ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik de (onlar) büyüklük tasladılar ve kendilerini büyük görüp böbürlenen bir topluluk oldular” (Mü’minûn Suresi 23/45-46).

“Andolsun, Biz, Mûsâ’ya Kitab’ı (Tevrat’ı) verdik ve kardeşi Hârûn’u da ona yardımcı kıldık” (Furkan Suresi 25/35).

“Mûsâ, şöyle dedi: “Ey Rabbim! Muhakkak ki ben, beni yalanlamalarından korkuyorum.” “Göğsüm daralır. Akıcı konuşamam. Onun için, Hârûn’a da peygamberlik ver (ve onu bana yardımcı yap).” “Bir de onlara karşı ben suçlu

durumundayım. Bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkarım." (Şuara Suresi 26/12-14).

"Âlemlerin Rabbine inandık" dediler. "Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbi'ne." (Şuara Suresi 26/47-48)

"Onu da İshak'ı da uğurlu kıldık. Her ikisinin nesillerinden iyilik yapanlar da vardı, kendine apaçık zulmedenler de. Andolsun, biz Mûsâ'ya ve Hârûn'a da lütufta bulunduk" (Saffat Suresi 37/113-114).

"Sonradan gelenler arasında onlara güzel birer ad bıraktık. Mûsâ'ya ve Hârûn'a selâm olsun" (Saffat Suresi 37/119-120).

Hz. Davud kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Nisa Suresi, Maide Suresi, En'am Suresi, İsra Suresi, Enbiya Suresi, Sad Suresi, Neml Suresi, Sebe Suresi'nde geçmektedir.

"Tâlût, ordu ile hareket edince, "Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka." dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok." dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir." (Tâlût'un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et." Derken, Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davud, Câlût'u öldürdü. Allah, ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah'ın; insanların bir kısmıyla diğerlerini savması olmasaydı, yeryüzü bozulurdu. Ancak Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana hak olarak okuyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin" (Bakara Suresi 2/249-252).

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa Suresi 4/163).

“İsrailoğullarından inkâr edenler, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlendi. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşıyor olmalarından ötürüydü. İşledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yapmakta oldukları ne kötüydü!” (Maide Suresi 5/78-79).

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız” (En’am Suresi 6/84).

“Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa daha iyi bilir. Andolsun, peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. Dâvûd’a da Zebûr’u verdik” (İsra Suresi 17/55).

“Dâvûd ile Süleyman’ı da hatırla. Hani bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Çünkü halkın koyunları o ekine girmişti. Biz de hükümlerine şahit olmuştuk. Biz hüküm vermeyi Süleyman’a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah’ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik. Bir de Davud’a, sizin için, zırh yapma sanatını öğrettik ki, savaşlarınızda sizi korusun. Şimdi siz şükrediyor musunuz?” (Enbiya Suresi 21/78-80).

“Andolsun, Zikir’den (Tevrat’tan) sonra Zebûr’da da, “Yere muhakkak benim iyi kullarım varis olacaktır” diye yazmıştık” (Enbiya Suresi 21/105).

“Andolsun! Biz Dâvûd’a ve Süleyman’a ilim verdik. Onlar, “Hamd, bizi mü’min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah’a mahsustur” dediler. Süleyman, Dâvûd’a varis oldu ve, “Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur” dedi” (Neml 27/15-16).

“Andolsun, Davud’a tarafımızdan bir lütuf verdik. “Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin” dedik ve “(Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. “Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm” diye vahyettik” (Sebe’ Suresi 34/10-11).

“Cinler, Süleyman için dilediği biçimde kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davûd ailesi, şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır” (Sebe’ Suresi 34/13).

“Ey Muhammed! Onların söylediklerine karşı sabret. Güçlü kulumuz Dâvûd’u hatırla. O, Allah’a çok yönelen bir kimse idi. Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Dâvûd’un emrine verdik. Onların her biri Allah’a yönelmişlerdi. Biz Davud’un mülkünü güçlendirdik, ona hikmet ve hakla batılı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği verdik. Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi. İçlerinden biri şöyle dedi: “Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken ‘Onu da bana ver’ dedi ve tartışmada beni bastırdı.” Davud dedi ki: “Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır.” Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah’a yöneldi. Biz de bunu ona bağışladık. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır. Ona dedik ki: “Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah’ın yolundan saptırır. Allah’ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.” (Sâd Suresi 38/17-26).

“Dâvûd’a Süleyman’ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah’a çok yönelen bir kimse idi” (Sad Suresi 38/30).

Hz. Süleyman kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Enbiya Suresi, Neml Suresi, Sad Suresi, Nisa Suresi, En’am Suresi, Sebe Suresi’nde geçmektedir.

“Süleyman’ın hükümranlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil’deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, “Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme” demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece (insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah’ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi. (Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun,

onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi! Eğer onlar iman edip Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmış olsalardı, Allah katında kazanacakları sevap kendileri için daha hayırlı olacaktı. Keşke bilselerdi!" (Bakara Suresi 2/102-103).

"Dâvûd ile Süleyman'ı da hatırla. Hani bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Çünkü halkın koyunları o ekine girmişti. Biz de hükümlerine şahit olmuştuk. Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik. Bir de Davud'a, sizin için, zırh yapma sanatını öğrettik ki, savaşlarınızda sizi korusun. Şimdi siz şükrediyor musunuz? Süleyman'ın hizmetine de güçlü esen rüzgârı verdik. Rüzgâr, onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere eser giderdi. Biz, her şeyi hakkıyla bileniz. Bir de şeytanlardan, Süleyman için dalgıçlık eden ve daha bundan başka işler yapanları da onun emrine verdik. Hep onları zapteden bizdik" (Enbiya Suresi 21/78-82).

"Andolsun! Biz Dâvûd'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar, "Hamd, bizi mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a mahsustur" dediler. Süleyman, Dâvûd'a varis oldu ve, "Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur" dedi. Süleyman'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı. Hep birlikte düzenli olarak sevk ediliyorlardı. Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi. Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: "Ey Rabbim! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!" Süleyman, kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi: "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?" "Bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirmedikçe kesinlikle onu ağır bir şekilde cezalandıracağım, ya da kafasını keseceğim." Derken Hüdhüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman'a) şöyle dedi: "Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim." "Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm." "Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp

güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan, onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar." "Göklerde ve yerde gizli olanı ortaya çıkaran, sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler diye (şeytan onları yoldan çıkarmış.)" Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. Büyük Arş'ın Rabbidir. Süleyman, Hüdhüd'e şöyle dedi: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz." "Benim şu mektubumu götür onlara at, sonra da yanlarından ayrıl ve ne sonuca varacaklarına bak." Sebe kraliçesi Belkıs dedi ki: "Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup atıldı." "Mektup, Süleyman'dan gelmiştir. O, 'Bismillâhirrahmânirrahîm' diye başlamakta ve içinde 'Bana karşı büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana gelin' denilmektedir." "Ey ileri gelenler! Durumum hakkında bana görüş bildirin. Sizler yanımda bulunmadıkça hiçbir işe kesin olarak karar vermem." Dediler ki: "Biz güçlü kimseleriz ve çetin savaşçılarız. Emir senin. Ne emredeceğini düşün." (Kraliçe Belkıs) şöyle dedi: "Krallar bir memlekete girdi mi, orayı harap ederler ve halkının ileri gelenlerini zelil hâle getirirler. İşte onlar böyle yaparlar." "Ben onlara bir hediye gönderip, elçilerin ne haber ile döneceklerine bakacağım." (Elçilerin sözcüsü) Süleyman'ın huzuruna gelince, Süleyman ona şöyle dedi: "Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz." "Sen onlara dön. Andolsun, biz onlara, karşı koyamayacakları ordularla gelir ve onları oradan aşağılanmış ve küçük düşürülmüş olarak çıkarırız." Süleyman, "Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir?" Cinlerden bir ifrit," Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim" dedi. Kitaptan bilgisi olan biri, "Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm" dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: "Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir." Süleyman, "Tahtını tanınmaz hâle getirin. Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacaklardan mı olacak?" dedi. Belkıs gelince, "Senin tahtın böyle mi?" denildi. O da, "Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik" dedi. Daha önce Allah'tan başka taptığı

şeyler ona engel olmuştu. Çünkü o inkâr eden bir kavimden idi. Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman, ona "Bu, (zemini) billurdan döşenmiş bir köşktür" dedi. Belkıs, "Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmetmiştim. Şimdi ise Süleyman ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi" (Neml Suresi 27/15-44).

"Dâvûd'a Süleyman'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah'a çok yönelen bir kimse idi. Hani ona akşamüstü bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağının üzerinde duran çalımlı ve soylu atlar sunulmuştu. Süleyman, "Gerçekten ben malı, Rabbimi anmamı sağladığından dolayı çok severim" dedi. Nihayet gözden kaybolup gittikleri zaman, "Onları bana geri getirin" dedi. (Atlar gelince de) bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı. Andolsun, biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tövbe edip bize yöneldi. Süleyman, "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi. Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik. Rüzgâr, onun emriyle dilediği yere hafif hafif eserdi. Bina ustası olan ve dalgıçlık yapan her bir şeytanı, bukağılara bağlı olarak diğerlerini de, onun emrine verdik. "İşte bu bizim ihsanımızdır. Artık sen de (istediğine) hesapsızca ver yahut verme" dedik. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır" (Sad Suresi 38/30-40).

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa Suresi 4/163).

"Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh'u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız" (En'am Suresi 6/84).

"Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir lütuf verdik. "Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin" dedik ve "(Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. "Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm" diye vahyettik. Süleyman'ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan rüzgârı verdik. Erimiş bakır ocağını da ona sel

gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateş azabını tattırırız. Cinler, Süleyman için dilediği biçimde kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davûd ailesi, şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır. Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun ölümünü onlara ancak değneğini yemekte olan bir kurt gösterdi. Süleyman'ın cesedi yıkılınca cinler anladılar ki, eğer gaybı bilmiş olsalardı aşağılayıcı azap içinde kalmamış olacaklardı. Andolsun, Sebe' halkı için kendi yurtlarında bir ibret vardı: Biri sağda biri solda iki bahçe bulunuyordu. Onlara şöyle denilmişti: "Rabbinizin rızkından yiyin ve O'na şükredin. Beldeniz güzel bir belde, Rabbiniz de çok bağışlayıcı bir Rabdir." Fakat onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların bahçelerini ekşi meyveli ağaçlar, acı ılgın ve biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik. Nimetlere karşı nankörlük etmeleri sebebiyle onları işte böyle cezalandırdık. Biz (bu şekilde) ancak nankörleri cezalandırırız. Sebe' halkı ile bereketlendirdiğimiz kentler arasına (her biri diğerinden) görülen kentler oluşturduk. Oralarda gidiş-gelişi belirledik (seyahati kolaylaştırdık) ve onlara da şöyle dedik: "Oralarda gece gündüz güvenlik içinde dolaşın." Onlar ise, "Ey Rabbimiz! Yolculuğumuzun konakları arasını uzaklaştır" dediler ve kendilerine zulmettiler. Biz de onları ibret kıssalarına çevirdik ve kendilerini darmadağın ettik. Şüphesiz ki bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır. Şeytan, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı. İnananlardan bir grup dışında hepsi ona uydular. Oysa şeytanın onlar üzerinde hiçbir hâkimiyeti yoktu. Ancak ahirete inananları, onun hakkında şüphe içinde bulunanlardan ayırt edelim diye (ona bu fırsatı verdik). Senin Rabbin her şey üzerinde hakiki bir koruyucudur" (Sebe' Suresi 10-21).

Hz. Zü'l-karneyn kıssalarından bahseden sureler: Enbiya Suresi ve Kehf Suresi'nde geçmektedir.

"(Ey Muhammed!) Bir de sana Zülkarneyn hakkında soru soruyorlar. De ki: "Size ondan bir anı okuyacağım." Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine her konuda (amacına ulaşabileceği) bir yol verdik. O da (Batı'ya gitmek istedi ve) bir yol tuttu. Güneşin battığı yere varınca, onu siyah balçıklı bir su gözesinde batar (gibi) buldu. Orada (kâfir) bir kavim gördü. "Ey Zülkarneyn! Ya (onları) cezalandırırsın ya da haklarında iyilik yolunu tutarsın" dedik. Zülkarneyn,

“Her kim zulmederse, biz onu cezalandıracağız. Sonra o Rabbine döndürülür. O da kendisini görülmedik bir azaba uğratır” dedi. “Her kim de iman eder ve salih amel işlerse, ona mükâfat olarak daha güzeli var. (Üstelik) ona emrimizden kolay olanı söyleyeceğiz.” Sonra yine (doğuya doğru) bir yol tuttu. Güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu kendileriyle güneş arasına örtü koymadığımız bir halk üzerine doğar buldu. İşte böyle. Şüphesiz biz onun yanındakileri ilmimizle kuşatmışızdır. Sonra yine bir yol tuttu. İki dağ arasına ulaşınca, bunların önünde, neredeyse hiçbir sözü anlamayan bir halk buldu. Dediler ki: “Ey Zülkarneyn! Ye’cüc ve Me’cüc (adlı kavimler) yeryüzünde bozgunculuk yapmaktadırlar. Onlarla bizim aramıza bir engel yapman karşılığında sana bir vergi verelim mi?” Zülkarneyn, “Rabbimin bana verdiği (imkân ve kudret, sizin vereceğiniz vergiden) daha hayırlıdır. Şimdi siz bana gücünüzle yardım edin de, sizinle onların arasına sağlam bir engel yapayım” dedi. “Bana (yeterince) demir madeni getirin” dedi. İki yamacın arasındaki boşluğu (dağlarla) bir hizaya getirince, “körükleyin!” dedi. Demiri eritip kor (gibi) yapınca da, “Bana erimiş bakır getirin, bunun üzerine boşaltayım” dedi. Artık onu ne aşabildiler, ne de delebildiler. Zülkarneyn, “Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi (kıyametin kopma vakti) gelince onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir” dedi. O gün biz onları bırakırız, dalga dalga birbirlerine karışırlar. Sonra sûra üfürülür de onları toptan bir araya getiririz. O gün cehennemi; gözleri Zikr’ime (Kur’an’a) karşı perdeli olan ve onu dinleme zahmetine dahi katlanamayan kâfirlerin karşısına (bütün dehşetiyle) dikeriz! İnkâr edenler, beni bırakıp da kullarımı dost edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kâfirlere konak olarak hazırladık. (Ey Muhammed!) De ki: “Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?” Onlar, Rab’lerinin âyetlerini ve O’na kavuşacaklarını inkâr eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir. İşte böyle. İnkâr etmeleri, âyetlerimi ve Peygamberlerimi alay konusu yapmaları yüzünden onların cezası cehennemdir. Şüphesiz, inanıp yararlı işler yapanlara gelince, onlar için içlerinde ebedî kalacakları Firdevs cennetleri bir konaktır. Oradan ayrılmak istemezler. De ki: “Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek (denizlere deniz katsak); Rabbimin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi.” De ki: “Ben de ancak sizin

gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, 'Sizin ilâh'ınız ancak bir tek ilâhtır" diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın." (Kehf Suresi 18/83-110).

"Helâk ettiğimiz bir memleket halkının bize dönmemeleri imkânsızdır. Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açıldığı zaman her tepeden akın ederler" (Enbiya Suresi 21/95-96).

Hz. Zülkifl kıssalarından bahseden sureler: Enbiya Suresi, Sad Suresi'nde geçmektedir.

"İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi" (Enbiya Suresi 21/85).

"(Ey Muhammed!) İsmail, el-Yesa' ve Zülkifl'i de an. Onların her biri iyi kimselerdi" (Sad Suresi 38/48).

Hz. İlyas kıssalarından bahseden sureler: En'am Suresi, Saffat Suresi'nde geçmektedir.

"Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı, İlyas'ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi" (En'am Suresi 6/85).

"Şüphesiz İlyas da peygamberlerden idi" (Saffat Suresi 37/123).

Hz. El-Yesa kıssalarından bahseden sureler: En'am Suresi, Sad Suresi'nde yer almaktadır.

"İsmail'i, Elyasa'ı, Yûnus'u ve Lût'u da doğru yola erdirmiştik. Her birini âlemlere üstün kılmıştık" (En'am Suresi 6/86).

"(Ey Muhammed!) İsmail, el-Yesa' ve Zülkifl'i de an. Onların her biri iyi kimselerdi" (Sad Suresi 38/48).

Hz. Yunus kıssalarından bahseden sureler: Nisa Suresi, En'am Suresi, Yunus Suresi, Saffat Suresi, Enbiya Suresi, Kalem Suresi'nde geçmektedir.

"Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa Suresi 4/163).

"İsmail'i, Elyasa'ı, Yûnus'u ve Lût'u da doğru yola erdirmiştik. Her birini âlemlere üstün kılmıştık. Babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bir kısmını da. Bütün bunları seçtik ve bunları dosdoğru bir yola ilettik" (En'am Suresi 6/86-87).

“Yûnus’un kavminden başka, keşke (azabı görmeden) iman edip, imanı kendisine fayda veren bir tek memleket halkı olsaydı! (Yûnus’un kavmi) iman edince, dünya hayatında (sürüklenebilecekleri) rezillik azabını onlardan uzaklaştırmış ve onları belli bir zamana kadar yararlandırmıştık.” (Yunus Suresi 10/98).

“Zünnûn’u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum” diye dua etti.” “Biz de duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte biz mü’minleri böyle kurtarırız.” (Enbiya Suresi 21/87-88).

“Şüphesiz Yûnus da peygamberlerdendi.”, “Hani o kaçıp yüklü gemiye binmişti.” “Gemidekilerle kur’a çekmiş ve kaybedenlerden olmuştu.” “Böylece, Yûnus kendini kınayıp dururken balık onu yuttu.” “Eğer o, Allah’ı tespih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalırdı.” “Derken biz onu hasta bir hâlde sahile attık.” “Üzerine geniş yapraklı bir ağaç bitirdik.” “Biz onu yüz bin, yahut daha fazla insana peygamber olarak gönderdik.” “Nihayet onlar iman ettiler. Biz de onları bir süreye kadar geçindirdik.” (Saffat Suresi 37/139-148).

“Sen, Rabbinin hükmüne sabret. Balık sahibi (Yûnus) gibi olma. Hani o, (balığın karnında) kederli bir hâlde Rabbine yakarmıştı.” “Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı, o mutlaka kınanmış bir hâlde ıssız bir yere atılacaktı.” “(Fakat böyle olmadı.) Rabbi onu (peygamber olarak) seçti ve salih kimselerden kıldı.” (Kalem Suresi 68/48-50).

Hz. Zekeriya kıssalarından bahseden sureler: Meryem Suresi, Al-i İmran Suresi, Enbiya Suresi, En’am Suresi’nde geçmektedir.

“Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir. Orada Zekeriya Rabbine dua etti: “Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin” dedi. Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona, “Allah sana, kendisinden gelen bir kelimeyi

(İsa'yı) doğrulayıcı, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler" diye seslendiler. Zekeriya, "Ey Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmış iken ve karım da kısır iken benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi. Allah, "Öyledir, ama Allah dilediğini yapar" dedi. Zekeriya, "Rabbim! (çocuğum olacağına dair) bana bir alâmet ver" dedi. Allah da şöyle dedi: "Senin için alâmet, insanlarla üç gün konuşamaman, ancak işaretleşebilmendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et." (Al-i imran Suresi 3/37-41).

"Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı, İlyas'ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi" (En'am Suresi 6/85).

"Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. O, şöyle demişti: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım." "Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" (Allah, şöyle dedi:) "Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik." Zekeriyya, "Rabbim!" "Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?" dedi. (Vahiy meleği) dedi ki: Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: "Bu, bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım." Zekeriyya, "Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver", dedi. Allah da, "Senin işaretin, sapasağlam olduğun hâlde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır" dedi. Derken Zekeriya ibadet yerinden halkının karşısına çıktı. (Konuşmak istedi, konuşamadı) ve onlara "Sabah akşam Allah'ı tespih edin" diye işaret etti" (Meryem Suresi 19/2-11).

"Zekeriya'yı da hatırla. Hani o, Rabbine, "Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın" diye dua etmişti" (Enbiya Suresi 21/89).

Hz. Yahya kıssalarından bahseden sureler: Enbiya Suresi, Meryem Suresi, Al-i İmran Suresi, En'am Suresi'nde geçmektedir.

"Orada Zekeriya Rabbine dua etti: "Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin" dedi. Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona, "Allah sana, kendisinden gelen bir kelimeyi (İsa'yı)

doğrulayıcı, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler" diye seslendiler" (Al-i İmran Suresi 3/38-39).

"Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı, İlyas'ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi" (En'am Suresi 6/85).

"Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" (Allah, şöyle dedi:) "Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik." (Meryem Suresi 19/5-7).

"(Yahya, dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) "Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl" dedik. Biz, ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah'tan sakınan, anne babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyancı bir zorba değildi. Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selâm olsun!" (Meryem Suresi 19/12-15).

"Zekeriya'yı da hatırla. Hani o, Rabbine, "Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın" diye dua etmişti. Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisine Yahya'yı bağışladık. Eşini de kendisi için, (doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışırlar, (rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyan kimselerdi" (Enbiya Suresi 21/89-90).

Hz. Üzeyir kıssalarından bahseden sureler: Tevbe Suresi'nde geçmektedir.

"Yahudiler, "Üzeyr, Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar ise, "İsa Mesih, Allah'ın oğludur" dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah, onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar! (Yahudiler) Allah'ı bırakıp, hahamlarını; (hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa, bunlar da ancak, bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır. Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler hoşlanmasalar da Allah, nurunu tamamlamaktan başka bir şeye razı olmaz. O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini, bütün dinlere üstün kılmak için, peygamberini hidayetle ve

hak dinle gönderendir. Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollarla yiyorlar ve Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve "İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım, biriktirip sakladıklarınızı!" denilecek" (Tevbe Suresi 9/30-35).

Hz. Lokman kıssalarından bahseden sureler: Lokman Suresi'nde geçmektedir.

"Andolsun, biz Lokmân'a "Allah'a şükret" diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övülmeye lâyıktır. Hani Lokmân, oğluna öğüt vererek şöyle demişti: "Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür." (Lokman Suresi 31/12-13).

"(Lokmân, öğütlerine şöyle devam etti:) "Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde, yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." "Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir." "Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüngeni sevmez." "Yürüyüşünde tabiî ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!" (Lokman Suresi 31/16-19).

Hz. İsa kıssalarından bahseden sureler: Bakara Suresi, Al-i İmran Suresi, Maide Suresi, Nisa Suresi, En'am Suresi, Tevbe Suresi, Meryem Suresi, Mü'minun Suresi, Ahzab Suresi, Şura Suresi, Zuhruf Suresi, Hadid Suresi, Enbiya Suresi, Saff Suresi'nde geçmektedir.

"Andolsun, Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Ondan sonra ard arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya mucizeler verdik. Onu Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Size herhangi bir peygamber, hoşunuza gitmeyen bir şey getirdikçe, kibirlenip (onların) bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi?" (Bakara Suresi 2/87).

“Deyin ki: “Biz Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa’ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab’lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz.” (Bakara Suresi 2/136).

“İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. İçlerinden, Allah’ın konuştukları vardır. Bir kısmının da derecelerini yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa’ya ise açık deliller verdik ve onu Ruhu’l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, bunların arkasından gelen (millet)ler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ayrılığa düştüler. Onlardan inananlar da vardı, inkâr edenler de. Yine Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin Allah dilediğini yapar” (Bakara Suresi 2/253).

“Hani melekler şöyle demişti: “Ey Meryem! Allah, seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryem oğlu İsa Mesih’tir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah’a çok yakın olanlardandır.” “O, beşikte de, yetişkin çağında da insanlarla konuşacak, salihlerden olacaktır.” (Meryem), “Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?” dedi. Allah, “Öyle ama, Allah dilediğini yaratır. O, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece “ol” der, o da hemen oluverir” dedi. Ve Allah ona kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretecek. Allah, onu İsrailoğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): “Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah’ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü’minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır.” “Benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim ve Rabbiniz tarafından size bir mucize de getirdim. Artık Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” “Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O’na ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur.” İsa, onların inkârlarını sezince, “Allah yolunda yardımcılarım kim?” dedi. Havariler, “Biziz Allah yolunun yardımcıları. Allah’a iman ettik. Şahit ol, biz müslümanlarız” dediler. “Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik ve Peygamber’e uyduk. Artık bizi (hakikate) şahitlik edenlerle beraber yaz.” Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır. Hani Allah şöyle

buyurmuştu: “Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkâr edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.” (Al-i İmran Suresi 3/45-55).

“Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa’nın durumu, Âdem’in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona “ol” dedi. O da hemen oluverdi. Hak Rabbindendir. O hâlde, sakın şüphe edenlerden olma. Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah’ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.” Şüphesiz bu (İsa hakkındaki) gerçek kıssadır. Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Al-i İmran Suresi 3/59-62).

“De ki: “Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ’ya, İsa’ya ve peygamberlere Rablerinden verilene inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz O’na teslim olanlarız.” (Al-i İmran Suresi 3/84).

“Verdikleri sağlam sözü bozmalarından, Allah’ın âyetlerini inkâr etmelerinden, peygamberleri haksız yere öldürmelerinden ve “kalplerimiz muhafazalıdır” demelerinden dolayı (başlarına türlü belâlar verdik. Onların kalpleri muhafazalı değildir), tam aksine inkârları sebebiyle Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Artık onlar inanmazlar. Bir de inkârlarından ve Meryem’e büyük bir iftira atmalarından ve “Biz Allah’ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih’i öldürdük” demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler. Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir. Allah, üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Kitab ehlinden hiç kimse yoktur ki ölümünden önce, ona (İsa’ya) iman edecek olmasın. Kıyamet günü, o (İsa) onların aleyhine şahit olacaktır” (Nisa Suresi 4/155-159).

“Biz, Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsa’ya, Eyyüb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleyman’a da vahyetmiştik. Davûd’a da Zebûr vermiştik” (Nisa Suresi 4/163).

“Ey Kitab ehli! Dininizde sınırları aşmayın ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, ancak Allah’ın peygamberi, Meryem’e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. Öyleyse Allah’a ve peygamberlerine iman edin, “(Allah) üçtür” demeyin. Kendi iyiliğiniz için buna son verin. Allah, ancak bir tek ilâhtır. O, çocuk sahibi olmaktan uzaktır. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O’nundur. Vekil olarak Allah yeter. Mesih de, Allah’a yakın melekler de, Allah’a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim Allah’a kulluk etmekten çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O, onların hepsini huzuruna toplayacaktır. İman edip salih ameller işleyenlere gelince, (Allah) onların mükâfatlarını eksiksiz ödeyecek ve lütfundan onlara daha da fazlasını verecektir. Allah’a kulluk etmekten çekinenlere ve büyüklük taslayanlara gelince; (Allah) onları elem dolu bir azaba uğratacaktır ve onlar kendilerine Allah’tan başka bir dost ve yardımcı da bulamayacaklardır” (Nisa Suresi 4/171-173).

“Andolsun, Allah İsrailoğullarından sağlam söz almıştı. Onlardan on iki temsilci -başkan- seçmiştik. Allah, şöyle demişti: “Sizinle beraberim. Andolsun eğer namazı kılar, zekâtı verir ve elçilerime inanır, onları desteklerseniz, (fakirlere gönülden yardımda bulunarak) Allah’a güzel bir borç verirseniz, elbette sizin kötülüklerinizi örterim ve andolsun sizi, içinden ırmaklar akan cennetlere koyarım. Ama bundan sonra sizden kim inkâr ederse, mutlaka o, dümdüz yoldan sapmıştır.” İşte, verdikleri sözlerini bozmaları sebebiyledir ki onları lânetledik, kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden kaydırarak (tahrif edip) değiştiriyorlar. Akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını da unuttular. (Ey Muhammed!) İçlerinden pek azı hariç, onların daima bir hainliğini görüyorsun. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Çünkü Allah, iyilik yapanları sever” (Maide Suresi 5/12-13).

“Andolsun, “Allah, Meryem oğlu Mesih’tir”, diyenler kesinlikle kâfir oldular. De ki: “Şâyet Allah, Meryem oğlu Mesih’i, onun anasını ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmek istese, Allah’a karşı kim ne yapabilir? Göklerin, yerin ve bunların

arasında bulunan her şeyin hükümranlığı Allah'ındır. Dilediğini yaratır. Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir." (Maide Suresi 5/17).

"O peygamberlerin izleri üzere Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona, içerisinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için doğru yola iletici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik. İncil ehli Allah'ın onda indirdiği ile hükmetsin. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, fasıkların ta kendileridir" (Maide Suresi 5/46-47).

"(O zaman) iman edenler derler ki: "Sizinle beraber olduklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin edenler şunlar mı?" Bunların çabaları boşa çıkmıştır. Böylece ziyan edenler olmuşlardır" (Maide Suresi 5/53).

"Andolsun, "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Yalnız, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa, artık, Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur." Andolsun, "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır. Hâlâ mı Allah'a tövbe etmezler ve O'ndan bağışlanma istemezler? Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Meryem oğlu Mesih, sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler geldi geçti. Onun annesi de dosdoğru bir kadındır. (Nasıl ilâh olabilirler?) İkisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz. Sonra bak ki, nasıl da (haktan) çevriliyorlar" (Maide Suresi 5/72-75).

İsrailoğullarından inkâr edenler, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlendi. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşıyor olmalarından ötürüydü" (Maide Suresi 5/78).

"O gün Allah, şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık

mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, “Bu, ancak açık bir büyüdür” demişlerdi. Hani bir de, “Bana ve Peygamberime iman edin” diye havarilere ilham etmiştim. Onlar da “İman ettik. Bizim Müslüman olduğumuza sen de şahit ol” demişlerdi. Hani havariler de, “Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?” demişlerdi. İsa da, “Eğer mü’minler iseniz, Allah’a karşı gelmekten sakının” demişti. Onlar, “İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın. Senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona, (gözü ile) görmüş şahitlerden olalım” demişlerdi. Meryem oğlu İsa, “Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandıranların en hayırlısısın” dedi. Allah da, “Ben onu size indireceğim. Ama ondan sonra sizden her kim inkâr ederse, artık ben ona kâinatta hiçbir kimseye etmeyeceğim azabı ederim” demişti. Allah, kıyamet günü şöyle diyecek: “Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, Allah’ı bırakarak beni ve anamı iki ilâh edinin, dedin?” İsa da şöyle diyecek: “Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem, benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım, elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilensin.” “Ben onlara, sadece bana emrettiğin şeyi söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin (dedim.) Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit (ve örnek) idim. Ama beni içlerinden aldığında, artık üzerlerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen, her şeye hakkıyla şahitsin.” “Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin” (Maide Suresi 5/110-118).

“Zekeriya’yı, Yahya’yı, İsa’yı, İlyas’ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi” (En’am Suresi 6/85).

“Yahudiler, “Üzeyr, Allah’ın oğludur” dediler. Hıristiyanlar ise, “İsa Mesih, Allah’ın oğludur” dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah, onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar! (Yahudiler) Allah’ı bırakıp, hahamlarını; (hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih’i rab edindiler. Oysa, bunlar da ancak, bir olan Allah’a ibadet etmekle emrolunmuşlardır.

O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır” (Tevbe Suresi 9/30-31).

“(Ey Muhammed!) Kitap’ta (Kur’an’da) Meryem’i de an.Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail’i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. Meryem, “Senden, Rahmân’a sığınırım. Eğer Allah’tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)” dedi. Cebrail, “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim” dedi. Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Cebrail, “Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi. Böylece Meryem, çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. “Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!” dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: “Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı.” “Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün.” “Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, “Şüphesiz ben Rahmân’a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım” de. Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: “Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!” “Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.” Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?” dediler. Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı.” “Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti.” “Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.” “Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir).” Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsa işte budur. Allah’ın çocuk edinmesi düşünülemez. O, bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece “ol!” der ve o da oluverir” (Meryem Suresi 19/16-35).

“Irzını korumuş olan kadını da (Meryem’i de) hatırla. Ona ruhumuzdan üflemiştik. Kendisini de, oğlunu da âlemlere (kudretimizi gösteren) birer delil yapmıştık” (Enbiya Suresi 21/91).

“Meryem oğlu İsa’yı ve annesini büyük bir mucize kıldık ve her ikisini de oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdik” (Mü’minun Suresi 23/50).

“Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh’tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa’dan da. Evet biz, onlardan sapa sağlam bir söz almıştık” (Ahzab Suresi 33/7).

“Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!” diye Nûh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhim’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah’a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır” (Şûrâ Suresi 42/13).

“Meryem oğlu İsa bir örnek olarak anlatılınca bir de ne göresin, senin kavmin (seni susturacak bir delil buldukları zannıyla) hemen şamata etmeye başlar. “Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa İsa mı?” dediler. Bunu sadece seninle tartışmak için ortaya attılar. Şüphesiz onlar kavgacı bir toplumdur. İsa, sadece, kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları’na örnek kıldığımız bir kuldur. Eğer dileseydik, içinizden yeryüzünde sizin yerinize geçecek melekler yaratırdık. Şüphesiz o Kıyametin (kopacağının) bir bilgisidir. Artık onun hakkında asla şüphe etmeyin, bana uyun, bu doğru bir yoldur. Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır. İsa, apaçık mucizeleri getirdiği zaman şöyle demişti: “Ben size hikmeti getirdim ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyle ise, Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.” Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O’na kulluk edin, işte bu doğru bir yoldur. Ama aralarından çıkan gruplar ayrılığa düştüler. Elem dolu bir günün azâbından vay o zulmedenlerin hâline!” (Zuhruf Suresi 43/57-65).

“Sonra bunların peşinden ard arda peygamberlerimizi gönderdik. Onların arkasından da Meryem oğlu İsa’yı gönderdik, ona İncil’i verdik ve kendisine uyanların kalplerine şefkat ve merhamet duygusu koyduk. (Kendiliklerinden) icat ettikleri ruhbanlığa gelince; biz onu onlara farz kılmamıştık. Allah’ın rızasını kazanmak için onu kendileri icat etmişlerdi. Fakat ona da gereği gibi uymadılar. Biz de içlerinden iman edenlere mükâfatlarını verdik. Fakat onlardan birçoğu da fasık kimselerdir” (Hadid Suresi 57/27).

“Hani, Meryem oğlu İsa, “Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah’ın size, benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim” demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, “Bu, apaçık bir sihirdir” dediler” (Saff Suresi 61/6).

“Ey iman edenler! Allah’ın yardımcıları olun. Nasıl ki Meryem oğlu İsa da havarilere, “Allah’a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?” demişti. Havariler de, “Biz Allah’ın yardımcılarıyız” demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir kesim inanmış, bir kesim de inkâr etmişti. Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler” (Saff Suresi 61/14).

Hz. Muhammed kıssalarından bahseden sureler: Saff Suresi, Bakara Suresi, Nisa Suresi, Maide Suresi, En’am Suresi, Araf Suresi, Hud Suresi, Ra’d Suresi, Nahl Suresi, İsra Suresi, Kehf Suresi, Enbiya Suresi, Hac Suresi, Furkan Suresi, Neml Suresi, Ahzab Suresi, Sebe Suresi, Yasin Suresi, Fatır Suresi, Sad Suresi, Şura Suresi, Ahkaf Suresi, Fetih Suresi, Hicr Suresi, Yusuf Suresi, Muhammed Suresi, Cin Suresi, Al-i İmran Suresi, İbrahim Suresi’nde geçmektedir.

“İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilişinde, “Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!” diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedî kalacaklardır” (Bakara Suresi 2/25).

“Andolsun, biz sana apaçık âyetler indirdik. Bunları ancak fasıklar inkâr eder” (Bakara Suresi 2/99).

“Şüphesiz biz seni hak ile; müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen cehennemlik olanlardan sorumlu tutulacak değilsin” (Bakara Suresi 2/119).

“Deyin ki: “Biz Allah’a, bize indirilene (Kur’an’a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsa’ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab’lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz.” (Bakara Suresi 2/136).

“İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti Kitap’ta açıklamamızdan sonra onları gizleyenler var ya, işte onlara hem Allah lânet eder hem de bütün lânet etme konumunda olanlar lânet eder” (Bakara Suresi 2/159).

“İşte bunlar Allah’ın âyetleridir. Biz onları sana hak olarak okuyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin (Bakara Suresi 2/252).

“Elif Lâm Mîm. Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. Diridir, kayyumdur. O, sana Kitab’ı hak ve kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, daha önce Tevrat’ı ve İncil’i insanlar için birer hidayet olarak indirmişti. Furkan’ı da indirdi. Şüphesiz, Allah’ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir” (Al-i İmran Suresi 3/1-4).

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah’a iman edersiniz. Kitap ehli de inansalardı elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler de var. Ama pek çoğu fasık kimselerdir” (Al-i İmran Suresi 3/110).

“Onlar, Allah’a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler. Kötülükten menederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışırlar. İşte onlar salihlerdendir” (Al-i İmran Suresi 3/114).

“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisingeriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisingeriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır” (Al-i İmran Suresi 3/144).

“Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman, bakalım onların hâli nice olacak!” (Nisa Suresi 4/41).

“(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab’ı (Kur’an’ı) hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah’ın sana öğrettikleri ile hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma” (Nisa Suresi 4/105).

“(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab’ı (Kur’an’ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık, Allah’ın indirdiği ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp da onların arzularına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah’adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir” (Maide Suresi 5/48).

“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O’nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah, seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir” (Maide Suresi 5/67).

“De ki: “Göklerin ve yerin yaratıcısı olan, beslediği hâlde beslenmeye ihtiyacı olmayan Allah’tan başkasını mı dost edineceğim.” De ki: “Bana, (Allah’a) teslim olanların ilki olmam emredildi ve sakın Allah’a ortak koşanlardan olma (denildi).” (En’am Suresi 6/14).

“De ki: “Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?” De ki: “Allah benimle sizin aranızda şahittir. İşte bu Kur’an bana, onunla sizi ve eriştiği herkesi uyarayım diye vahyolundu. Gerçekten siz mi Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna şahitlik ediyorsunuz?” De ki: “Ben şahitlik etmem.” De ki: “O, ancak tek bir ilâhtır ve şüphesiz ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.” (En’am Suresi 6/19).

“Biz peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir” (En’am Suresi 6/48).

“Elif Lâm Mîm Sâd. Bu, sana, kendisiyle (insanları) uyarman için ve mü’minlere öğüt olarak indirilmiş bir kitaptır. Artık ondan dolayı göğsünde bir sıkıntı olmasın” (Araf Suresi 7/1-2).

“Onlar, yanlarındaki Tevrat’ta ve İncil’de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur’an’a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. (Ey Muhammed!) De ki: “Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah’ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah’a ve O’nun sözlerine inanan Resûlüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.” (Araf Suresi 7/157-158).

“O, Allah’a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini, bütün dinlere üstün kılmak için, peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderendir” (Tevbe Suresi 9/33).

“Yine onlardan peygamberi inciten ve “O (her söyleneni dinleyen) bir kulaktır” diyen kimseler de vardır. De ki: “O, sizin için bir hayır kulağıdır ki Allah’a inanır, mü’minlere inanır (güvenir). İçinizden inanan kimseler için bir rahmettir. Allah’ın Resûlünü incitenler için ise elem dolu bir azap vardır.” (Tevbe Suresi 9/61).

“Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü’minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir” (Tevbe Suresi 9/128).

“Elif, Lâm, Râ. Bunlar hikmet dolu Kitab’ın âyetleridir. İçlerinden bir adama insanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında kendileri için bir doğruluk makamı bulunduğunu müjdele diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler, “Bu elbette apaçık bir sihirbazdır” dediler?” (Yunus Suresi 10/1-2).

“Elif Lâm Râ. Bu Kur’an; âyetleri, hüküm ve hikmet sahibi (bulunan ve her şeyden) hakkıyla haberdar olan Allah tarafından muhkem (eksiksiz, sağlam ve açık) kılınmış, sonra da Allah’tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye ayrı ayrı açıklanmış bir kitaptır. (De ki:) “Şüphesiz ben size O’nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.” (Hud Suresi 11/1-2).

“(Ey Muhammed!) Belki de sen, (müşriklerin) “Ona bir hazine indirilseydi veya beraberinde bir melek gelseydi ya!” demelerinden dolayı sana vahyolunanlardan bir kısmını göz ardı edeceksin ve o yüzden göğsün daralacak. Fakat sen, ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir” (Hud Suresi 11/12).

“Elif Lâm Râ. Bunlar, apaçık Kitab’ın âyetleridir. Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur’an olarak indirdik” (Yusuf Suresi 12/1-2).

“İşte bu (kıssa), gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin” (Yusuf Suresi 12/102).

“İnkâr edenler, “Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!” diyorlar. Sen ancak bir uyarıcısın. Her kavim için de bir yol gösteren vardır” (Ra’d Suresi 13/7).

“Elif Lâm Râ. Bu Kur’an, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, mutlak güç sahibi ve övgüye lâyık, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisine ait olan Allah’ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır. Şiddetli azaptan dolayı vay kâfirlerin hâline” (İbrahim Suresi 14/1-2).

“Sakın, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah, onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor” (İbrahim Suresi 14/42).

“Dediler ki: “Ey kendisine Zikir (Kur’an) indirilen kimse! Sen mutlaka delisin!” (Hicr Suresi 15/6).

“Senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun. (O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur’an’ı indirdik” (Nahl Suresi 16/43-44).

“Sana kitabı, ancak ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklaman için ve iman eden bir topluma doğru yolu gösterici ve rahmet olarak indirdik” (Nahl Suresi 16/64).

“(Ey Muhammed!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onların üzerine bir şahit olarak getireceğimiz günü düşün. Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik” (Nahl Suresi 16/89).

“Rabbiniz sizi daha iyi bilir. (Durumunuza göre) dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder. Seni de onlara vekil olarak göndermedik” (İsra Suresi 17/54).

“Hamd, kuluna Kitab’ı (Kur’an’ı) indiren ve onda hiçbir eğrilik yapmayan Allah’a mahsustur” (Kehf Suresi 18/1).

“Demek sen, bu söze (Kur’an’a) inanmazlarsa, arkalarından üzülerek âdeta kendini tüketeceksin!” (Kehf Suresi 18/6).

“(Ey Muhammed!) Bir de sana Zülkarneyn hakkında soru soruyorlar. De ki: “Size ondan bir anı okuyacağım.” (Kehf Suresi 18/83).

“De ki: “Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilâh’ınız ancak bir tek ilâhtır” diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.” (Kehf Suresi 18/110).

“Tâ Hâ. (Ey Muhammed!) Biz, Kur’an’ı sana sıkıntı çekesin diye değil, ancak (Allah’ın azabından) korkacaklara bir öğüt (bir uyarı) olsun diye indirdik. (O) yüksek gökleri yaratanın katından peyderpey indirilmiştir” (Tâ-Hâ Suresi 20/1-4).

“(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur’an) verdik” (Tâ-Hâ Suresi 20/99).

“İşte böylece biz onu Arapça bir Kur’an olarak indirdik ve Allah’a karşı gelmekten sakınsınlar yahut onlara bir uyarı versin diye onda tehditleri teker teker sıraladık. Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur’an’ı okumakta acele etme. “Rabbim! İlmimi arttır” de” (Tâ-Hâ Suresi 20/113-114).

“İşte bu (Kur’an) da bizim indirdiğimiz mübarek bir öğüttür. Şimdi siz bunu mu inkâr ediyorsunuz?” (Enbiya Suresi 21/50).

“(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” (Enbiya Suresi 21/107).

“De ki: “Ey insanlar! Ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım.” (Hac Suresi 22/49).

“Allah uğrunda hakkıyla cihad edin. O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi. Babanız İbrahim’in dinine uyun. Allah, sizi hem daha önce hem de bu Kur’an’da müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (ve örnek) olsun, siz de insanlara şahit (ve örnek) olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah’a sarılın. O, sizin sahibinizdir. O, ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır!” (Hac Suresi 22/78).

“Andolsun, biz açıklayıcı âyetler indirdik. Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir” (Nûr Suresi 24/46).

“Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân’ı indiren Allah’ın şanı yücedir” (Furkan Suresi 25/1).

“Biz, seni ancak bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik” (Furkan Suresi 25/56).

“Şüphesiz bu Kur’an sana, hüküm ve hikmet sahibi, hakkıyla bilen Allah tarafından verilmektedir” (Neml Suresi 27/6).

“De ki: “Bana ancak, bu beldenin (Mekke’nin); onu mukaddes kılan ve her şey kendisine ait olan Rabbine kulluk yapmam emredildi. Yine bana, müslümanlardan olmam ve Kur’an’ı okumam emredildi.” Artık kim doğru yola

girerse yalnız kendisi için girer. Kim de doğru yoldan saparsa de ki: “Ben ancak uyarıcılardanım.” (Neml Suresi 27/91-92).

“İşte böylece biz sana kitabı indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz ona inanırlar. Şunlar (Kitap ehlinden çağdaşın olanlar)dan da ona inananlar vardır. Bizim âyetlerimizi ancak kâfirler inkâr ederler. Sen şu Kur’an’dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun. (Okuyup yazsaydın) o takdirde batıl peşinde koşanlar, şüpheye düşerlerdi” (Ankebut Suresi 29/47-48).

“Peygamber, mü’minlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de mü’minlerin analarıdır. Aralarında akrabalık bağı olanlar, Allah’ın Kitab’ına göre, (miras konusunda) birbirleri için (diğer) mü’minlerden ve muhacirlerden daha önceliklidirler. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız başka. Bu (hüküm) Kitap’ta yazılıdır” (Ahzab Suresi 33/6).

“Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut’a vereyim ve sizi güzelce bırakayım.” “Eğer Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” Ey Peygamber’in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, onun cezası iki kat verilir. Bu, Allah’a göre kolaydır. İçinizden kim Allah’a ve Resûlüne itaat eder ve salih bir amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz. Biz, ona bereketli bir rızık hazırlamışızdır. Ey Peygamber’in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin. Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. Siz evlerinizde okunan Allah’ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah en gizli şeyi bilendir, hakkıyla haberdardır” (Ahzab Suresi 33/28-34).

“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir” (Ahzab Suresi 33/40).

“Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah’ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik. Mü’minlere kendileri için Allah’tan büyük bir lütuf olduğunu müjdele” (Ahzab Suresi 33/45-47).

“Biz, seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler” (Sebe’ Suresi 34/28).

“Şüphesiz biz, seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki, aralarında bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın” (Fatır Suresi 35/24).

“(Ey Muhammed!) Sana vahyettiğimiz kitap (Kur’an), kendinden öncekini tasdik eden hak kitaptır. Şüphesiz Allah (kullarından) hakkıyla haberdardır. Onları hakkıyla görür. Sonra biz, o kitabı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (Muhammed’in ümmetine) miras olarak verdik. Onlardan kendine zulmedenler vardır. Onlardan ortada olanlar vardır. Yine onlardan Allah’ın izniyle hayırlı işlerde öne geçenler vardır. İşte bu büyük lütuftur” (Fatır Suresi 35/31-32).

“Yâ Sîn. (Ey Muhammed!) Hikmet dolu Kur’an’a andolsun ki, sen elbette dosdoğru bir yol üzere (peygamber) gönderilenlerdensin. Kur’an, ataları uyarılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir” (Yasin Suresi 36/1-6).

“Biz, o Peygamber’e şiir öğretmedik. Bu, ona yaraşmaz da. O(na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur’an’dır” (Yasin Suresi 36/69).

“Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve şöyle dediler: “Bu, yalancı bir sihirbazdır.” “İlâhları bir tek ilâh mı yaptı? Gerçekten bu çok tuhaf bir şey!” (Sad Suresi 38/4-5).

“(Ey Muhammed!) De ki: “Ben ancak bir uyarıcıyım. Her şey üzerinde mutlak otorite sahibi olan bir Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur.” “O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.” De ki: “Bu Kur’an, büyük bir haberdir.” “Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz.” “Aralarında tartıştıkları sırada, yüce topluluğa (ileri gelen melekler topluluğuna) dair benim hiçbir bilgim yoktu.” “Bana ancak, benim sadece bir uyarıcı olduğum vahyediliyor.” (Sad Suresi 38/65-70).

“Kitab’ın indirilmesi mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır. (Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o Kitab’ı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah’a has kılarak O’na kulluk et” (Zümer Suresi 39/1-2).

“Hâ Mîm. Bu kitabın indirilmesi, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden, azabı ağır olan, lütuf sahibi Allah tarafındandır. O’ndan başka ilâh yoktur. Dönüş ancak O’nadır” (Mü’min Suresi 40/1-3).

“Kur’an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler mutlaka cezalarını göreceklerdir. Şüphesiz o, çok değerli ve sağlam bir kitaptır. Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez. O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir” (Fussilet Suresi 41/41-42).

“Allah’tan başka dostlar edinenlere gelince, Allah onları daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin. Böylece biz sana Arapça bir Kur’an vahyettik ki, şehirlerin anası olan Mekke’de ve çevresinde bulunanları uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları uyarasın. Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir” (Şura Suresi 42/6-7).

“Hâ Mîm. Apaçık olan Kitab’a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız” (Duhan Suresi 44/1-3).

“Hâ Mîm. Kitab’ın indirilişi, mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır” (Casiye Suresi 45/1-2).

“De ki: “Ben türedi bir peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.” (Ahkaf Suresi 46/9).

“İnanıp salih ameller işleyenlerin ve Muhammed’e indirilene -ki o Rablerinden gelen haktır- inananların ise Allah günahlarını örtmüş ve hâllerini düzeltmiştir” (Muhammed Suresi 47/2).

“(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Ey insanlar! Allah’a ve Peygamberine inanasınız, ona yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah’ı tespih edesiniz diye (Peygamber’i gönderdik.) Sana bîat edenler ancak Allah’a bîat etmiş olurlar. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir” (Fetih Suresi 48/8-10).

“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Fetih Suresi 48/18-19).

“O, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter. Muhammed, Allah’ın Resûlüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah’tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat’ta ve İncil’de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir” (Fetih Suresi 48/28-29).

“Ey Peygamber! Mü’min kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, hiçbir iyi işte sana karşı gelmemek konusunda sana biat etmek üzere geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir” (Mümtehine Suresi 60/12).

“Hani Mûsâ kavmine, “Ey kavmim! Allah’ın size gönderdiği peygamberi olduğumu bilip durduğunuz hâlde, niçin bana eziyet ediyorsunuz?” demişti. Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini (doğru yoldan) saptırdı. Allah, fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez. Hani, Meryem oğlu İsa, “Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah’ın size, benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim” demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, “Bu, apaçık bir sihirdir” dediler. Kim, İslâm’a davet olunduğu hâlde, Allah’a karşı yalan uydurandan daha zalimdir? Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. Onlar ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır. O, kendisine ortak koşanlar hoşlanmasa da, dinini bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. Ey iman edenler!

Sizi elem dolu bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi size? Allah'a ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır. (Bunu yapınız ki) Allah, günahlarınızı bağışlasın, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koysun. İşte bu büyük başarıdır. Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun.[544] Nasıl ki Meryem oğlu İsa da havarilere, "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" demişti. Havariler de, "Biz Allah'ın yardımcılarıyız" demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir kesim inanmış, bir kesim de inkâr etmişti. Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler" (Saff Suresi 61/5-14).

"Hani peygamber eşlerinden birine, gizli bir söz söylemişti. Fakat eşi o sözü (başkasına) haber verip Allah da bunu peygambere bildirince, peygamber bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber, bunu ona (sırrı açıklayan eşine) haber verince o, "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Peygamber, "Bunu bana, hakkıyla bilen ve hakkıyla haberdar olan Allah haber verdi" dedi. (Ey peygamber'in eşleri!) Eğer siz ikiniz Allah'a tövbe ederseniz, ne iyi. Çünkü kalpleriniz kaydı. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilin ki Allah onun yardımcısıdır, Cebrail de, salih mü'minler de. Bunlardan sonra melekler de ona arka çıkarlar. Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha hayırlı, müslüman, inanan, sebatla itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir" (Tahrim Suresi 66/3-5).

"Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin" (Kalem Suresi 68/4).

"Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, o (Kur'an), hiç şüphesiz çok şerefli bir elçinin (Allah'tan alıp tebliğ ettiği) sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! Bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!" (Hakkâ Suresi 69/38-42).

"Allah'ın kulu (Muhammed), O'na ibadet etmek için kalktığında cinler nerede ise (Kur'an'ı dinlemek için kalabalıktan) onun etrafında birbirlerine geçiyorlardı" (Cin Suresi 72/19).

“Şüphesiz biz sana (sorumluluğu) ağır bir söz vahyedeceğiz (Müzemmil Suresi 73/5).

“(Ey Muhammed!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir. O hâlde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak da bize aittir” (Kıyame Suresi 75/16-19).

“Şüphe yok ki, Kur’an’ı sana elbette biz indirdik biz” (İnsan Suresi 76/23).

“Sana Kur’an’ı okutacağız ve sen onu unutmayacaksın. Ancak Allah’ın dilediği başka. Şüphesiz O, açık olanı da bilir, gizliyi de” (A’lâ Suresi 87/6-7).

“Şüphesiz, biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik” (Kadr Suresi 97/1).

Hz. Yuşa

Hz. Yuşa, Kur’an-ı Kerim’de ismen geçmemektedir. Fakat Hz. Musa’nın yardımcısı olan genç birisinden bahsedilmektedir. Tefsirlerde bu kişi Yuşâ b. Nûn olarak zikredilmektedir. Bahsedilen sureler arasında: Kehf Suresi’nde geçmektedir.

“Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: “İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.” (Kehf Suresi 18/60).

“Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, “Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük” dedi. Genç, “Gördün mü! Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. –Doğrusu onu sana söylememi bana ancak şeytan unutturdu- Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti” dedi” (Kehf Suresi 18/62-63).

1.3.2. Hadisler

Hz. Muhammed zaman zaman halkına öğüt vermek ve bazı olayların sonuçlarından ibret alması için bazı kıssalar anlatmaktadır. Bu anlatılan olaylar da inen sureler içerisinde konu edinilen bazı peygamberler ve onların kavminin yaşamış oldukları musibetler yahut mümin, salih kul olmalarından kaynaklanan olayların anlatımları söz konusudur. Hz. Muhammed’e “Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt mü’minlere fayda verir.”[16] ayetinde de görebileceğimiz gibi halkı uyarmak ve onları doğru yola ulaştırmak için öğüt verilmesi istenmiştir. Hadislerde yer alan kıssalar bakımından inceleyecek olursak eğer nebevi kıssalar üç çeşittir: Tarihi kıssalar, temsili kıssalar, Hz. Peygamber’in şahsıyla ilgili kıssalar.

[16] Ez-Zariyat 51/55

Tarihi kıssalar içerisinde peygamberimizin Kur'an-ı Kerim'de de geçen peygamber kıssalarından söz etmesi yahut kutsal kitapta söz edilmeyen bazı peygamber kıssalarını anlattığı zikredilmektedir. Peygamber kıssalarının dışında da beşikte konuşan çocuklar, "ashabü'l-uhdûd", kibirli birisinin yere batması, kedisini hapseden birisinin uğradığı azap gibi birçok konu ibret almak için Hz. Peygamber tarafından anlatıldığı rivayet edilmektedir.[17]

Temsili kıssalar içerisinde peygamberimiz burada daha çok bazı meselleri anlatmak için ibret verici, öğüt alınabilecek kısımların anlatıldığını görmekteyiz. Tövbe eden bir kul olursa eğer Allah'ın hoşuna gideceği fikrini ıssız bir çölde erzakı bittiği için ölmek üzereyken kaybolan eşeğinin sesini duyması gibi sevinen birisine benzetmektedir. Bu tarz temsili hikayeler ve duyguları içeren anlatımlarının da olduğu rivayet edilmektedir.[18]

Hz. Peygamber'in şahsıyla ilgili kıssalarda ise Hz. Muhammed'in peygamberliğinden önce ve sonra meydana gelen bazı olağanüstü olaylar söz konusu edilmektedir. Bu kıssalar arasında da "Şakku's-sadr", isra ve miraç hadiseleri gibi bazı kıssalar söz konusudur.[19]

Hadislerde yer alan kıssalara baktığımız zaman bazı olayların ibret alınması ve öğüt verici özelliklerinin olduğunu görmemiz mümkündür. Bu açıdan bakıldığında Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssalar ve hadisler birbiriyle benzerlikler göstermektedir. Her ikisinde de halkı uyarmak, öğüt vermek ve ibret alınacak kıssaların anlatımları söz konusu edilmektedir.

Kısas-ı enbiyalarda da Hz. Peygamber'in konuları aktarımı bulunduğundan dolayı onun sözleri de esas alınarak şairler, kıssaların anlatımlarını genişletmektedirler. Bu sebepten dolayı hadislerin de bu tür içerisinde ayrı bir öneminin olduğunu söylememiz mümkündür.

1.3.3. Diğer Dinlerin Kutsal Kitapları

Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen olayların, kavimlerin, kişilerin birçoğu Tevrat ve İncil'de de bahsedilmektedir. İslamiyet'in geldiği yıllarda da bu olaylar Arap

[17] Hasan Cirit, **Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları Vaaz ve Kıssacılık**, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2022, s. 76-78.
[18] **a.g.e**., s. 78.
[19] **a.g.e**., s. 79.

toplumları, Yahudiler ve Hristiyanlar tarafından da bilinmekteydi. Bu sebepten dolayı da Hz. Muhammed'in döneminde Arapların kısas-ı enbiyayı da ilgilendiren ayetlere "eskilerin masalları" tabirini kullanmalarından dolayı bu hikayelerden haberdar olduklarını bilmekteyiz.[20] Kur'an'da yer alan bu kıssalar zaman içerisinde Kur'an dışı kaynaklarla da birleşerek zenginleştirilmiştir. İsrailiyat dediğimiz, Yahudi ve Hristiyan metinlerinin anlatımları da konu içerisine girmiştir.[21] Temelde bu üç kutsal kitap bir bakıma aynı muhtevaları içermiş olsa da üslup ve anlatım bakımından Kur'an kıssaları diğerlerinden farklılık arz etmektedir. Tevrat kıssalarında ana konu Yahudilerin Tanrı tarafından kutsal bir kavim olduğu düşüncesi işlenmektedir. İncil'de ise Hz. İsa'nın hayat hikayesi ve üçlü tanrı inancı (teslis) vurgusu ön plandadır. Buradaki bazı anlatımlar da Kur'an kıssalarıyla çelişmektedir. Kur'an kıssalarında zaman, mekan ve kişiler ön planda değildir.[22] Muhtevanın anlatımı ve içeriği daha çok önemlidir. Şairler de dönemlerinde duydukları kıssaları yahut okudukları bilgiler de birbiriyle iç içe geçmiş olması muhtemeldir. Kıssaların anlatımlarına bu çerçeveden bakıldığında İsrailiyat bilgilerinin de bazen anlatımların içerisine girdiğini söylememiz mümkündür.

1.4. KISAS-I ENBİYÂ TÜRÜNDEN TEŞEKKÜL EDEN DİĞER TÜRLER

Türk edebiyatında kısas-ı enbiya türü kendi başına bir tür olarak ele alınmış olsa da Kur'an'da adı geçen peygamberlerin kıssalarını ayrı bir tür olarak da ele almışlardır. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan bu kıssalar, insanlara hitap etmek hem de tarihi olayları nakletmektedir. Şairler, tarih boyunca peygamber kıssalarını insanlara birer örnek olması ve kendi hallerini de onlara benzeterek kendilerini açıklamaya çalışmışlardır. Kısas-ı enbiyaların dışında başta divanlar da olmak üzere mesnevi, hikaye, menâkıb, münşeat, tarih, şehrengiz, hilye gibi birçok türde de peygamber kıssalarının izlerine rastlamaktayız. Bunlar kimi zaman mazmun, iktibas, telmih, motif gibi kimi zaman da olayın kendisi anlatılmak suretiyle farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Peygamberlerin mucizelerinden de bahsedilmiş ve bu konu üzerine de şiirler yazmışlardır. Peygamberlerin fiziki, ahlaki ve vasıflarından bahseden hilye-i enbiyâ türü de oluşmuştur. Kıssalar hakkında detaylı bilgi vermese

[20] M. Süreyya Şahin, "Kısas-ı Enbiya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.25, s.494.
[21] M. Süreyya Şahin, "Kısas-ı Enbiya" s.494.
[22] İdris Şengül, "Kıssa", s.500.

de hayatları hakkında bazı kısımları anlatmaktadırlar. [23] Bazı peygamberler daha çok sevilmiş ve onların kıssaları asırlar boyunca farklı şairler tarafından manzum ve mensur olmak üzere müstakil eserler olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin, Hz. Yusuf'un güzelliği, babası Hz. Yakup'la olan ayrılığı, Mısır ülkesine sultan oluşu hakkında birçok eser yazılmıştır. Hz. Yusuf hakkında bunun yanı sıra Züleyha'nın ona olan aşkı da mesnevilere konu olmuştur. Yusuf u Züleyha, Yusuf u Zeliha hakkında hemen her şair müstakil bir eser vermiştir. Hz. Süleyman'ın tahtı, mührü, yüzüğü ve Belkıs'la olan ilişkisi, hüdhüdle olan muhabbeti gibi birçok konuyu içermesi ve şairler de kendilerini onunla benzetme yoluna gitmiş çeşitli mazmunlarla konuyu işlemişlerdir. Hz. Musa'nın Hızır'la olan muhabbeti mutasavvıf şairler tarafından işlenegelmiştir.

Peygamber kıssaları sadece klasik Türk edebiyatında değil halk şairleri tarafından da oldukça sevilmiş ve benzer metafor ve motiflerle işlenmiştir. Halk şairleri de koşma, semai, destan gibi kaleme aldıkları eserlerinde ölüm, aşk, gurbet, sevinç, hüzün gibi konuları işlemişlerdir.

Kısas-ı enbiya metinleri süre gelen zaman zarfı içerisinde tasvir sanatına da yansımıştır. Başlangıcında hikaye şeklinde aktarılan bu olaylar bazen minyatürlü kısas-ı enbiyaları da meydana getirmiştir. Peygamber kıssalarının zengin oluşu, musavvirlerin de tasvir etmeleriyle zengin bir anlatım kazanmıştır. Minyatürlü olan kısas-ı enbiyâlarda anlatımların kuvvetli ve diğer rivayetlerin de bilinmesi gerekmektedir. Farklı anlatımların da bilinmesi ve işlenen unsurların belirlenmesi gerekmektedir. Hz. Adem'den Hz. Peygamber'e kadar Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen peygamberlerin anlatımları mevcuttur.

Peygamber kıssaları oldukça sevilmiş ve kendine has bir alan oluşturmasının yanı sıra farklı türlerin oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Tefsir, hadis, dinler tarihi gibi alanların yanı sıra edebiyatımızda da hayatın içerisinden kendisine bir yer arayan şairler de onlarla bir bağ kurmaya çalışmış ve hâllerini benzetmelere, motiflere başvurarak anlatmaya çalışmışlardır.[24] Bu konu etrafında oluşan türleri anlamalı ve

[23] Ahmet Karataş, "Türk İslam Kültür ve Edebiyatında Kısas-ı Enbiyâ Türü", **Diyanet İlmî Dergi**, C. 49, S.3, s.123.
[24] Ahmet Karataş, **a.g.m.**, s.126.

yorumlamalıyız ki toplumun nazarında ne ifade ettiğine de bakarak bu sahadaki çalışmaları genişletmeliyiz.

Hz. Adem hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Kısas-ı Enbiyâ türünde ve na't, hilye, mevlid içerisindeki şiirlerde Hz. Adem'in yaratılışı, ilk insan oluşu, Hz. Havva'nın yaratılışı, şeytanla olan mücadelesi, yeryüzüne gelişi gibi olaylara değinilmiştir.[25] Şeyh Baba Yusuf'un *Mevhûb-ı Mahbûb* mesnevisinin başında Adem aleyhisselamın ve insanlığın yaratılışını konu edinmektedir.[26]

Sırr-ı Hakka tâlib isen zâhid-i hodbin meges
Âdem-i ma'nâdır ancak mazharı bil itme ses

Bandırmalızade Haşim Baba

Yüzüni göstermesün ah-gyâra zülfün key sakın
Mâr olan şeytana cennet kapusın derhâl açar

Necati Bey

Hz. İdris hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde ise onun terzi oluşundan, ilk yazı yazan olarak kişi olarak anılmaktadır.[27]

Gel ey zâhir zamân Peygamberin ümmetlik istersen
Dir ol İdrîs-i zîbâ pes getirem sana bir hullâ

Ömer Hulûsî Divanı

Hz. Nuh hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde kendisinin uzun yaşamasından, Nuh Tufanından, kavminin isyan edişinden, gemi yapımından, Cudi Dağı'ndan söz edilmektedir.[28]

Nuh Peygamberün gemisine ol
Virmiş İblîse kuyruğıyla yol

Şeyhî-Harnâme

[25] Yaşar Abanus, "Edebiyatımızda Hz. Adem", Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s.11.
[26] Harun Alkan, "Mevhûb-ı Mahbûb (Şeyhoğlu)" *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mevhub-i-mahbub-seyhoglu) [Erişim Tarihi: 06 Şubat 2023].
[27] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul 2017, s. 227.
[28] Yasemin Yaylalı, "Klasik Fars Şiirinde Hz. Nuh", **Şarkiyat Mecmuası**, S.25, 2014, s.252.

Hz. Hud hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde asi kavmi, İrem bağlarından söz edilerek karşımıza çıkmaktadır.[29]

Tünd-bâd-ı kahr ile ol nazar
Kavm-i Âd'ı eyledi zîr ü zeber

Emrî

Hz. Salih hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde deve mucizesinden bahsedilmektedir.[30]

Sâlih'e bir deve eyledik ihsân
Kayanın içinden çıktı nâgehân
Pek çokları buna etmedi îmân
Anları hâk ile yeksân eyledik

Harâbî-Nefes

Hz. İbrahim'le ilgili olarak Halil-name, Kâbe-name, Menâkıb-ı İbrahim Nebi, Manzume-i İbrahim Aleyhisselam, Dâstân-ı Hazret-i İbrahim, Hikaye-i Nemrûd ü İbrahim, Kıssa-i İbrahim, Kitab-ı İbrahim, Kıssa-i İsmail ü İbrahim, Hikayetü İbrahim fi Zebhi İsmail gibi zengin bir tür oluştuğunu görmemiz mümkündür.[31]

Halil-name, Hz. İbrahim'in doğumundan ölümüne kadar olan süreç içerisinde başından geçen olayların anlatılmasıyla ortaya çıkan bir türdür. Hz. İbrahim'den bahseden müstakil eserler içerisinde Abdülvasi Çelebi'nin *Halilname*'si ve *Dasitan-ı İbrahim Nebi* olarak da adlandırılan birtakım eserler bulunmaktadır.

Kâbe-nâme adlı eserlerde Kabe'nin ilk yapılışını ve daha sonralarda geçirmiş olduğu tamirleri de anlatan eserlerdir. Safî'nin *Ka'be-nâme*'sinde Hz. Adem'in yaratışından itibaren ele alınarak konuya başlanır. Cennetten kovulmaları ve ardından yeryüzünde yapılmış olan ilk yapının melekler tarafından Ka'be inşa edilmiştir. Yeryüzüne geldiğinde Hz. Adem'in hacca niyetlenmesi ve geldiğinde de Ka'be'yi harap şekilde bulduğunu ardından da Ka'be'nin inşa edilişine dair bazı

[29] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 234.
[30] İskender Pala, **a.g.e.**, s. 390.
[31] İskender Pala, **a.g.e.**, s. 227.224; Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü**, Kurgan Edebiyat, Ankara 2016, s.221.

detaylar yer almaktadır.[32] Ka'be'nin inşa edilişine dair farklı şairlerden de müstakil eserler görmemiz mümkündür.

'Arz itdi hâl-i la'lini agyâra âh kim
Islanmaz ol halîlimün ahzında mercimek

Taşlıcalı Yahya

Mukarrerdir bir ârif gönlü yapmak Kâ'be yapmakdan
Revâdır Kâ'be bünyâd edesin şâhım Halîs-âsâ

Nev'î

Hz. Lut hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde kavminin yaptıklarından bahsedilir. Halkının sapkınlıklar yaptığı ve bunları engellemek için yapmış olduklarıyla birlikte anılmaktadır.[33]

Lût kavmi ki edip cürm ü günâh
Oldu günden güne gümrâh-ı tebâh

Yahyâ Bey

Hz. İsmail hakkında Kul Süleyman tarafından yazılmış olan *Kıssa-i Hazret-i İsma'il* adlı bir eser bulunmaktadır. Bu kıssa içerisinde Hz. İsmail'in kurban edilişinden söz edilmektedir. Şiirlerde ise çocukluğu, Mekke'de bırakılması, zemzemin fışkırması, Kabe inşası, kurban edilişi söz konusu olmuştur. Abdülvasi Çelebi'nin *Halilname'*sinde de kendisinden bahsedilmektedir.[34]

Gerçi İsmâ'ile kurbân gökden inmiş kadr içün
Hak bilür kadr içün İsmâ'il ana kurban olur

Fuzûlî

Hz. İshak hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde onun kurban edilişi söz konusu edilmiştir.[35]

Cümle rûh-ı enbiyâ "Nasrun min'allâh" okuyup
Bu gazâ içre dutar İshâk Peygamber livâ

Yahyâ Bey

---

[32] Mehmet Güler, "KA'BE-NÂME (SAFÎ)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kabe-name-safi) [Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023].
[33] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 291.
[34] Serpil Yazıcı Şahin, "Hikmet Geleneğinde Yazılmış Kıssa-i Hazret-i İsmâ'îl", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı 5/1, 2016, s. 191.
[35] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 236.

Hz. Yakup hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Kendisi oğlu Hz. Yusuf'la birlikte anılmaktadır. Hz. Yusuf, Mısır'a gittikten sonra çok ağlaması ve kokusunu uzaktan duyması, gömleği gibi birçok konudan söz edilmektedir. Hz. Yusuf'tan ayrı kalması ve çok ağlaması, keder, sabır, hasretin de birer sembolü haline gelmiştir. Evine "Hüzünler Evi" denmiş ve şiirlerde de "külbe-i ahzan, beytü'l-hazen" olarak da zikredilmektedir.[36]

Gam-ı hicrân beni hem-hâlet-i Ya'kûb edeli
Girye vü nâlişime külbe-i ahzân ağlar

Sünbülzâde Vehbî

Hz. Şuayb hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Kendisinin tatlı dilli olmasından söz edilir ve İbrahim peygamberin şeriatını yaydığı bilinmektedir.[37]

Yed-i Beyzâ nümâ-yı Musâ'dan
Şu belend-i menâkıbât-ı Şuayb

Şeyh Galib

Hz. Musa hakkında müstakil eserler yazılmıştır. Mirza Ahmed bin Mirza Kerim tarafından *Musa-name* adında bir eser bulunmaktadır. *Kıssa-ı Musa Aleyhi's-selam Ma'a Firavn Kavmihi Min Ehli'l-Küfr ve'z-Zalam* ve *Kıssa-i Musa*[38] şeklinde de manzum ve mensur eserlere de rastlamaktayız. Şiirlerde asa, yed-i beyza, firavun, Karun, Tur Dağı, sihirbazlar gibi konularla birlikte anılmaktadır. Kendisine, Tur Dağı'nda tecelli etmesi, konuşmasından sonra Kelimullah denilmesi gibi diğer konularda da şiirlere konu olmuştur.

Mûsâ benem kim Hak ile dâ'im münâcât eylerem
Gönlüm tecelli Tûr'ıdur anun içün Tûr olmışam

Nesîmî

Hz. Harun hakkında müstakil bir eser bulunmamaktadır. Şiirlerde kendisinin başına sarık sarması ile ilgili olarak değinilmektedir.

Hârûn nebi ki oldı biraâder o hazrete
İsbât-ı emr-i dine dürüst idi ihtimâm

Gelibolulu Mustafa Ali

[36] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 478.
[37] İskender Pala, **a.g.e.**, s.433.
[38] Mehmet Burak Çakın, "Hz. Musa Kıssası'nın XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiiri'ne Yansıması", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.17, S.1, Nisan 2020, s.115

Hz. Davud hakkında müstakil bir eser bulunmamaktadır. Şiirlerde sesinin güzelliğinden, Zebur okurken herkesin onu dinlemesinden, demiri işlediğinden, hükümdar oluşundan söz edilmektedir.[39]

Âvâzeyi bu 'âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

Bâkî

Hz. Süleyman hakkında *Süleymanname, Süleymaniyye* gibi bazı eserlere rastlamaktayız. Bazı eserler içerisinde kendisine özel bölümlerin açıldığını da görmemiz mümkündür. Uzun Firdevsi'nin *Süleymanname-i Kebîr,* mensur anonim olan *Menâkıb-ı Süleyman b. Dâvûd* adında bir esere rastlamaktayız. Müellifi bilinmeyen *Kıssa-i Süleyman Peygamber Aleyhi's-selâm* adında da bir eser bulunmaktadır. Kemaloğlu'nun *Ferahnâme*'si de Hz. Süleyman'ın devleri cezalandırılışını anlatan esere de rastlamamız mümkündür. Aynı zamanda şiirlerde Belkıs, hüdhüd, Sebe şehri, cin, Asaf, Dacud, çekirge, karınca, dev, ifrit, mühür, taht gibi konularla birlikte anılmaktadır.[40]

Leblerün mühr-i Süleymandur rakib-i divden
Saklamag içün anı ol iki ejderha yiter

İbn-i Kemal

Hüdhüd-i nutkumı bâğ-ı sühânımda görse
Ola zindan dil-i Belkıs'a çemenzâr-ı Sebâ

Nazîm

Hz. Elyesa hakkında müstakil bir eser bulunmamaktadır. Sûkî'nin N*azm-ı Peygemberân 'Aleyhi's-Selâm* adlı mesnevisinde Hz. Adem'den başlayarak Hz. Hüseyin'e kadar konu edildiği görülmektedir. Hz. Elyesa'dan ise vesveselerin giderildiğine değinilmiştir.[41]

Nebidir Elyesa hem dahı İlyâs
Ki bunlardan firâr eylerdi vesvâs

Sûkî-Nazm-ı Peygemberan 'aleyhimü's-selâm

[39] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 108.
[40] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 411-412.
[41] Muhammed Mücahit Fidan, "Sûkî'nin Mekke, Medine ve Peygamberler İçin Yazdığı Manzumeler", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, C.4, S.1, Şubat 2021, s. 386.

Hz. Zülkifl hakkında müstakil bir eser bulunmamaktadır. Sûkî'nin N*azm-ı Peygemberân 'Aleyhi's-Selâm* adlı mesnevisinde kendisinden Hz. Lokman gibi hikmet sahibi olduğundan söz edilmektedir.[42]

Nebî Zülkifl olup hikmetde Lokmân
Haber virdi anı âyât-ı Kur'ân

Sûkî-Nazm-ı Peygemberan 'aleyhimü's-selâm

Hz. Yusuf'un anlatıldığı ve Kur'an-ı Kerim'de "ahsenü'l-ahbar" olarak adlandırılan kıssaların en güzeli olarak nitelendirilen Hz. Yusuf'un hayatı şairler tarafından mensur ve manzum olarak müstakil bir eser olarak işlenmiş bazen de hikayelerinin aralarına serpiştirilerek konu edilmiştir. Yûsuf u Zeliha, Kıssa-i Yûsuf, Yûsuf ile Züleyhâ olarak müstakil şekillerde yazıldığını görmekteyiz. Şeyyad Hamza'nın *Yûsuf u Zeliha'*sı, Hamdullah Hamdi'nin *Yûsuf u Züleyhâ'*sı, Şeyhoğlu'nun *Kıssa-i Yûsuf'*u gibi müstakil olarak hemen her şair bu konu hakkında eser yazmıştır. Klasik Türk edebiyatında beyitler ise Hz. Yusuf'un güzelliği, Mısır'a sultan oluşu, kuyuya atılması, gömleği, rüyayı tabir edişi gibi konularda beyitler bulunmaktadır.[43]

Yûsuf gibi bir hûbdur ol dilber-i mahbûb
Oldur bu cemâl ile o sultân-ı mehâbîb

Edirneli Nazmî

Yûsuf-ı Mısr ile sen da'va-yı hüsn et ey sanem
Edeyin hüzn içre ben Ya'kûb-ı Ken'ân ile bahs

Aşkî

Yûsuf-ı gül şevki uş Mısr-ı çemende eyledi
Pîr-i dünyâyı Zelîhâ-veş cevân-ı nâzenîn

Ahmed Paşa

Hz. Eyyûb hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Kendisinin çekmiş olduğu acılara, ailesini kaybetmesi, vücudunu kurtlarla kaplanması gibi birçok olaya

[42] Muhammed Mücahit Fidan, "Sûkî'nin Mekke, Medine ve Peygamberler İçin Yazdığı Manzumeler", s. 385.
[43] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 227.483; Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü**, s.434.

sabretmesi sebebiyle genellikle sabrı ile birlikte anılmaktadır. Su ile yıkanıp arındığı için şairler de şiirlerinde dertlerinde arınmayı istemektedirler.[44]

Eyyûb-vâr derdüne sabr eyle Ahmedî

Ola ki göre hâlüni rahm ide ol tabîb

Ahmedî

Hz. Zekeriya hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde kendisinden can vermesi hadisesine telmih yapılmaktadır.

Kerre-i zikr ile dünyâdan edip kat'-ı nazar

Zekeriyyâ gibi cânlar verelim cânâne

Seyyid Vehbî

Hz. Yahya hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde şehit edilmesinden söz edilmektedir.

Değil mihr ü şafak galtân olunca fark pür-nûru

Taşıp iklîm-i Şâm-ı tuttu hûn-ı Hazret-i Yahyâ

Nâdiri

Hz. Yunus hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde balığın karnında olması, balığın karnındayken Rabbini anması şeklinde anılmaktadır. "Zünun" tabiriyle işlenir.[45]

Nâbiyâ cehldür âlâyiş-i çirk-âb-ı zünûn

Ma'rifet gavta-hor-ı bahr-ı yakîn olmadadur

Nâbi

Hz. İsa'nın kaleme alınmış olan manzum ve mensur kıssa olarak Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan *Dâsitân-ı Hz. Îsâ (Cimcime Sultan Destanı)'*dan söz edebilmekteyiz. Hz. İsa'nın Tûr Dağı yolunda bir kuru kafaya rastlaması sonucunda aralarında geçen "dünyanın geçiciliği ve dünyanın kalıcılığını"nı içeren bir konuşma söz konusu edilmektedir.[46] Bunun dışında da Hikaye-i İsa, Hikaye-i Beyan-ı Vefat-ı Meryem gibi bazı müstakil eserlerin olduğunu

[44] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s.143-144; Ekrem Bektaş, "Klâsik Türk Şiirinde Hz. Eyyub ve Sabrı", **International Journal of Language Academy**, 3/3, 2015, s.113.
[45] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s. 483.
[46] Türkan Korkmaz Bulut ve Şenol Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Eser: Dâsitân-ı Cümcüme Sultân, **Journal of Old Turkic Studies,** C.6, S.2, 2022, s.482-483; Mustafa İsen Uzun, "Hz. İsa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, s.473-474; Ömer Okumuş ve M. Muhsin Kalkışım, "Klasik Türk Şiirinde Hazret-i Îsâ Kavramı, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1/5, 2008, s.536.

bilmekteyiz. Hz. İsa, şiirlerde ölüleri diriltmesi, üzerinde iğne bulunduğundan dolayı dördüncü makamda kalması, ölmeden göğe yükselmesi, babasız dünyaya gelmesi, bebekken konuşması, hastalara şifa vermesi ve körleri iyileştirmesi gibi birçok konuya değinilmektedir. Hilye-i enbiya türlerinde de Hz. İsa'ya yer verilmiştir. Nûrî mahlaslı bir şair *Hilye-i Peygamberân* adlı eserinde Hz. İsa'dan da bahsetmektedir.

Vuslatun îdine irem diyü sen Îsî-demün
Yıllar olmışdur ki gönlüm rûze-i Meryem tutar

Karamanlı Nizâmî

Leblerinün sâgarından sâkî-i 'Îsâ-nefes
Cür'a diyü ehl-i meclis üstine cân yagdurur

Necâtî

Hz. Üzeyir hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır.

'Üzeyr'in rûhını kabz itdi Settâr
Geçüp yüz yıl anı halk itdi tekrâr

Sûkî-Nazm-ı Peygemberan 'aleyhimü's-selâm

Hz. Lokman hakkında genel olarak nasihat vermesiyle ön plana çıkmış ve bu yönünü şairler oldukça işlemişlerdi. Kendisine hikmet verildiği ifade edildiği için genellikle Lokman Hekim olarak bilinmektedir. Bu sebepten dolayı da şiirlerde hekim şeklinde de anıldığını görmemiz mümkündür. Türk edebiyatında müellifi bilinmeyen *Hikâyât-ı Hazret-i Lokmân*, Nidâî mahlaslı Kaysûnîzâde Mehmed'in *Tercüme-i Nazm-ı Lokmân Hekim, Pendnâme-i Lokmân Hekim* adında da bir esere rastlamamız mümkündür.[47]

Tıfl-ı dil çün mekteb-i 'ışkundan almışdur sebak
Eylesün hikmet makâlâtında Lokmân ile bahs

Ahmed Paşa

Hz. Zülkarneyn edebiyatımızda Makedonya kralı İskender'le karıştırıldığından dolayı manzum ve mensur eserlere rastlamaktayız. İskendernameler de bunlara rastlamaktayız. Hz. Zülkarneyn şiirlerde ayine-i İskender, sedd-i İskender, ab-ı hayat, dünyanın geçiciliği üzerine beyitlerde

[47] Mustafa Uzun, "Hz. Lokman", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.27, s.206-207.

görmemiz mümkündür. İskender'le karıştırılmış olsa da kendisinin adaletli oluşundan, insanlara yardım etmesinden bahsedilmektedir.[48]

La'line ol nev-hatın el sundu zülfü bu aceb
K'irdi Zülkarneyn Hızr'ın çeşme-i hayvânına

Defterdar Mehmed Bey

Şol Sikender isteyüp bulmadugı Âb-ı Hayât
Hâssiyetde idemez bu la'l-i handân ile bahs

Ahmed Paşa

Hz. İlyas hakkında müstakil bir esere rastlanılmamıştır. Şiirlerde ölümsüz olması ve Hızır aleyhisselam ile birlikte çeşitli şekillerde anılmaktadır.[49]

Sefer eylersen eger dîde vü dil milketine
Kuruda yaşda sana yâr ola Hızr u İlyâs

Edirneli Nazmî Divanı

Hz. Muhammed'i anlatan türler başında siyer yer almaktadır. Hz. Muhammed'in hayatı bazı peygamberler tarihi içerisinde yer almamış ve doğumundan ölümüne kadar ki süreç müstakil bir eser olarak kaleme alan şairler vardır. Bu sebepten dolayı da siyer türünün gelişimi ve müstakil bir eser haline gelmesi olağandır. Hz. Muhammed'in hayatına dair birçok bilgileri siyer kitaplarından elde edebilsek de şairler bazı hadiselere, hadislerine, mucizelerine gibi birçok konuyu şiirlerinde işlemişlerdir. Bu konu ve olayların anlatımlarına ilgi ve alaka zaman içerisinde çoğaldıkça müstakil bir tür haline gelmeye başlamıştır. Hz. Muhammed'in isimlerinin anlatıldığı eserlere Esma-i Nebi; Miraç mucizesini anlatan eserlere Miraç-name, Miraciye; hadislerinin toplandığı eserlere Kırk Hadis, Hadis-i Erbain ve Yüz Hadis; Hz. Muhammed'in fiziki özelliklerini, örnek davranışlarını anlatan eserlere hilye-i şerif, hilye-i nebevi, hilye-i saadet gibi isimleri bulunan eserleri müstakil olarak edebiyatımız içerisinde bulmamız mümkündür. Bunların

[48] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s.495; İsmail Avcı, "Divan Şiirinde İskender-i Zülkarneyn, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S.29, s.49.
[49] Ömer Faruk Harman, "Hz. İlyas", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** C.22, s.161-162; Fatih Sona, "Klasik Türk Şiirinde İlyas Peygamber", Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.5, S.1, s.54.

yanı sıra fahriye, medhiye, nat gibi türler içerisinde de Hz. Muhammed'den bahsedildiğini görmemiz mümkündür.[50]

Vasfını Ve'n-Necmi Ve'ş-Şemsi Tebârek söyledi
Şânına Tâ-Hâ vü Yâ-Sin geldi Hak'dan beyyinât

Nesîmî

Devlet anınla yâr-ı kadîm ola tâ ebed
Her kim ki ola cân ile yârı Muhammed'in

Cem Sultan

1.5. ARAP VE FARS KAYNAKLARINDA KISAS-I ENBİYALAR

Klasik Türk edebiyatı başlangıç aşamasında Arap edebiyatından oldukça etkilenmiştir. Onun nazarında gelişmiş ve teşekkül etmiştir. Örnek tutulan bu eserler, İslamiyet'in kabulünün ardından Arap edebiyatı ve Fars kültürüyle olan ilişkisinden sonra meydana geldiğini söylememiz mümkündür. Bu iki büyük edebiyatın da tesiriyle Türk edebiyatı zenginleşerek gelişmiştir. Bu gelişmede kaynaklar bakımından Kur'an, hadis, kısas-ı enbiyâ ve evliya menkıbeleri oldukça etkili olmuştur.[51]

Kısas-ı Enbiyâların ilk örnekleri önce Arap edebiyatında daha sonra ise Fars edebiyatında verilmeye başlanmıştır. Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-zunûn'a göre ilk örnek Arap edebiyatında ilk müellif olarak Vehb b. Münebbih (ö.110/728) olduğunu belirtmiştir. Birçok yazarın bu konu hakkında eser verdiğini görmemiz mümkündür. Katip Çelebi'nin aktardığına göre, Ali b. Hamza el-Kisâî (Ö.189/805), Sehl n. Abdullah et-Tüsterî (ö.283/896) ve Muhammed b. Abdülmelik el-Müsebbihî el-Harrânî (ö.420/1029) Arapça; Muhammed b. Hasen ed-Dandurmî ve İshak b. İbrahim b. Mansur b. Halef en-Nîsâbûrî'nin ise Farsça kısas-ı enbiyalarından bahsetmektedir. Kaynaklar içerisinde ayrıca Ebü'n-Nadr Muhammed b. Es-Sâib b. Bişr el-Kelbî (ö.146/763), İbnü'l-Cebbâb Ebû Amr Ahmed b. Halid b. Yezid el-Kurtubi el-Mâlikî (ö.322/934), Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Mutarrif el-

[50] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s.330.
[51] Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı II**, Otağ Matbaası, İstanbul, 1973, s.239-242.

Kinânî et-Tarafî (ö.454/1062), Ebü'l-Hasen b. Heysem (ö.573/1177) gibi alimlerinde peygamberler tarihi yazdıklarını bilmekteyiz. [52]

Kısas-ı enbiyâ türünün gelişmesine en büyük katkıyı sağlayan ve ilk örneklerini veren müelliflerin başında *Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ ve Kısasi'l-Enbiyâ* ismiyle Muhammed b. Abdillâh el-Kısâî ve *el-Keşf ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'an* adlı eserden hikayeleri zenginleştirerek *Kitâbu Arâisü'l-Mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ* ismiyle de kitaplaştırmış olan Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nişâbûrî eş-Şafiî'dir.[53] Ebû Rifâa Ammârre el-Fârisî'nin *Bedʾü'l-ḫalḳ ve Ḳaṣaṣü'l-enbiyâʾ*, Ali b. Hamza el-Kisâî'nin *el-Mübtedeʾ fî Ḳaṣaṣi'l-enbiyâʾ*, Muhammed b. Abdullah el-Kisâî'nin *Ḳaṣaṣü'l-enbiyâʾ*, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kinânî et-Tarafî'nin *Ḳıṣaṣ-ı Enbiyâʾ*, İbn Kesîr'in *Ḳaṣaṣü'l-enbiyâʾ*, M. Ahmed Câdelmevlâ ve arkadaşlarının *Ḳaṣaṣü'l-Ḳurʾân*, Ni'metullah el-Cezâirî'nin *Ḳaṣaṣü'l-enbiyâʾ*, Abdülvehhâb en-Neccâr'ın *Ḳaṣaṣü'l-enbiyâʾ* örnekleri bulunmaktadır.[54]

[52] M. Süreyya Şahin, "Kısas-ı Enbiya", s.495; Ahmet Karataş, **"Hindi Mahmud, Kısas-ı Enbiya (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım),** Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, s.29.

[53] Ahmet Karataş, **"Hindi Mahmud, Kısas-ı Enbiya (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım),** Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, s.30.

[54] M. Süreyya Şahin, "Kısas-ı Enbiya", s.495;

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR

Kısas-ı enbiyâ türünün müstakil olarak ilk örneği Muhammed b. Abdillah el-Kisâî (ö. 189/805) tarafından yazılmış olan *Kitâbu Bed'i'd-dünyâ ve Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eseridir. Bu eser, türün gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Saʿlebî en-Nisâbûrî eş-Şâfiʿî (ö. 427/1035)'nin yazmış olduğu *Kitâbu ʿArâisü'l-Mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ* adlı eseri de oldukça sevilmiştir. Saʿlebî, *el-Keşf ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân* isimli tefsirinde bulunan kıssaları da ekleyerek kitabını zenginleştirip bu türün meydana gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Türk edebiyatında kısas-ı enbiyâ türü oldukça sevilmiş ve Türkçe tercümeler yapılmıştır. İlerleyen zamanlarda şairler Türkçe eserler de yazmaya başlamıştır. Sa'lebî ve Kısâî'nin eserlerine dayanarak birçok tercüme eserler kaleme alınmıştır. Kısas-ı Enbiya ilk defa 1310 yılında Burhanoğlu Kadı Nâsırdüddîn Rabguzî (ö. 710/1310) tarafından Türkçe telif edilmiş ilk mensur eser olarak kayda geçmiştir. Rabguzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sı birçok esere de kaynaklık etmektedir. Bu eser Harezm Türkçesiyle yazılmış olup Nâsıruddîn Tok Bugra Bey'e sunulmuştur. Klasik Türk edebiyatında bu tür manzum ve mensur olarak yazılmaya başlansa da mensur eserlerin daha ağırlıkta olduğunu söylememiz mümkündür.[55] Müstakil eserlerin yanı sıra sevilen kıssalar üzerine de manzum olarak yazılmış mesnevilere de rastlamaktayız.

[55] Şebnem Çambel Kalço, "Ebu'l-Fazl Musâ el-İzniki'nin "Terceme-i Kısas-ı Enbiya" İsimli Eseri", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S.27, İstanbul, 2021, s.317

2.1. TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂ TERCÜMELERİ

2.1.1. Türk Edebiyatında Müellifi Bilinen Kısasü'l-Enbiyâlar

2.1.1.1. Ebû İshâk Ahmed B. Muhammed B. İbrâhîm Es-Saʿlebî En-Nisâbûrî Eş-Şâfiʿî'nin "Kitâbu ʿArâisü'l-Mecâlis Fî Kısasi'l-Enbiyâ" Adlı Eserinden Yapılan Tercümeler

Aydınoğlu Mehmet Bey (XIV. yüzyıl) adına tercüme edilmiş kısas-ı enbiyalar mevcuttur.[56] Türk Dil Kurumu Kitaplığında, A.145 numarada kayıtlı olan eser 954 varaklı olup her varakta 15 satır mevcuttur.

Bursa Ulucami Nüshası'nda 2474 numara ile kayıtlı olup 440 varak olup bazı varaklar 11 satır yahut 12 satırdır.

Bursa Eski Eserler ve Yazmalar kitaplığında bulunan 141 numaralı nüsha 177 varaktan oluşup her varakta 13 satır mevcuttur.[57] Mütercim ve müstensihi bilinmemektedir.[58]

2.1.1.1.1. Ebu'l-Fazl Mûsâ b. Hâcı Hüseyn el-İznikî tarafından yapılan tercüme:

Süleymaniye Kütüphanesi'nde Yozgat Maarif Bölümünde 431 numara da kayıtlı olan 431 numaralı 296 varak olup her varak 17 satırdır.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde Şazeli Bölümünde 126 numaralı kayıtlı olan ve 366 varaktan oluşan eserin her varakı 15 satırdır.[59]

2.1.1.1.2. Muhammed bin Yûsuf b. Mustafa el-Çerkezî es-Saydavî tarafından yapılan tercümeler:

Manisa İl Halk Kitaplığı'nda bulunan 1370 numarada kayıtlı olan nüsha 270 varak olup her varakta 17 satır mevcuttur.

---

[56] Sadık Yazar, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2021, s.949.

[57] Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.60, S.1, 2020, s.76.

[58] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", **Türk Kültürü Araştırmaları**, Halil Fikret Alasya'ya Armağan, Ankara, 1989, s.240

[59] Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi, s.77.

Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan diğer bir nüsha Bağdatlı Vehbi Bölümünde 1117 numarada kayıtlı olup 236 varaktan oluşmaktadır. Her varakta 17 satır yer almaktadır.[60]

Marmara Üniversitesi nüshası numarasızdır. 261 varaktan oluşan nüshanın her varakında 27 satır bulunmaktadır.[61]

Yozgat Maarif Kütüphanesi'nde bulunan nüsha 2378 numarada kayıtlıdır. Mütercimi Abu'l-Fazl Musa bin Hacc Husayn al-İznikî'dir.[62]

2.1.1.2. Muhammed B. ʿAbdi'llâh El-Kisâ'î'nin "Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ Ve Kısasü'l-Enbiyâ" Adlı Eserinden Yapılan Tercümeler

Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Ayasofya bölümünde 3354 numarada kayıtlı olan nüsha 534 varaklı olup her varakta 11 satır bulunmaktadır. Nüsha Abdülaziz b. Mahmut el-İsfahanî tarafından istinsah edilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesinin Hüsrev Paşa bölümünde 444 numara da kayıtlı bir nüshası Mustafa Efendi bin Emirzâ el-Bolevî tarafından istinsah edilmiştir. [63]

Süleymaniye Kütüphanesinin HAC bölümünde 4311 numarada kayıtlı olan nüsha Ahmed bin Muhsin tarafından istinsah edilmiştir.[64]

İstanbul Belediye Kütüphanesinde Muallim Cevdet bölümünde 0.14 numarada kayıtlı olan nüsha 133 varaktan oluşmaktadır.

Kastamonu İl Halk Kütüphanesinde 2894 numarada kayıtlı olan nüsha el-Cenâb es-Seyfî bin İbrâhîm bin el-Merhûm Demirbay tarafından istinsah edilmiştir.

İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Beyazıt Koleksiyonunda 5098 numarada kayıtlıdır.[65]

Ankara Milli Kütüphanesinde 06. Mil. Yz. A.3765, 1123 numarada kayıtlı olan nüsha 158 varaktan olup her varak 17 satırdır. Terceme-i Kısas-ı Enbiyâ adını taşımaktadır. Nüsha Ahmed bin el-Hâc Mustafa tarafından istinsah edilmiştir.[66]

---

[60] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s.240.
[61] Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", s.77-78.
[62] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s.237.
[63] Ali İhsan Yapıcı, "Karışık Lehçe Özelliği Gösteren Bir Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri, **Akademik Sosyal Araştırmalar**, Yıl: 7, S.3, s.66.
[64] Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", s.78.
[65] Ali İhsan Yapıcı, "Karışık Lehçe Özelliği Gösteren Bir Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri, s.66.

2.1.1.3. Ebû İshâk İbrâhîm B. El-Mansûr B. Halefi'l-Müzekkir En-Nisâbûrî'nin "Kısasü'l Enbiyâ" Adlı Eserinden Yapılan Tercümeler

İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesinde 2780 numarada kayıtlı olan nüshanın bölümü belirtilmemiştir. Nüsha 308 varaktan oluşmakta ve iki cilt halindedir. Her sayfada 27 satır bulunmaktadır. Birinci cildi, Hacı Mahmud Efendi bölümünde 4329 numarada kayıtlı olup 359 varaktan oluşmakta olup her varakta 13 satır yer almaktadır. Eserin ikinci cildi Kastamonu İl Halk Kütüphanesinde 2827 numarada kayıtlı olup nüsha 343 varaklı olup her varakta 15 satırdır.[67]

Nuruosmaniye'de Milli Kütüphane'de mikrofilmi de bulunmaktadır. Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 2351 numarada kayıtlıdır. Ketebe kaydı musannifinin Ebû İshâk olduğu belirtilmiştir. "Ebû İshâk İbrahim bin Mansûr bin Halef el-müzekkiri'n-Nisaburi kim bu kitabun musannifi…" Eserin tamamı 308 varaktan oluşmaktadır.[68]

Süleymaniye nüshası da 4239 numarada kayıtlı olup tercümesi de Milli Kütüphanede mikrofilm olarak bulunmaktadır. Mütercim ve müstensihi bilinmemektedir. 359 varaktan oluşan bu eser ketebe kaydında müellifi içi, "Ebû İshâk İbrahim bin el-Mansûr bin Halefi'l-müzekkirin Nisâbûrî kim bu kitabun Farisîsinün musannifidür."[69]

Kastamonu İl Halk Kütüphanesinde 2827 numarada kayıtlıdır. 343 varaktan oluşan nüshada her varakta 15 satır bulunmaktadır. Fakat bazı varaklarda 13 satırda bulunmaktadır. Yazmanın mütercim veya müstensih kaydı bulunmamaktadır.[70]

2.1.1.4. Harezm Sahasına Ait Rabgûzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sı

Türk edebiyatında Rabguzi'nin *Kısasü'l-Enbiyâ* eserinden birden fazla tercüme yapılmıştır. Elimizde bulunan ve bildiğimiz en eski Türkçe kısasü'l-enbiyâ

---

[66] Ali İhsan Yapıcı, "Karışık Lehçe Özelliği Gösteren Bir Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri, s.66.

[67] Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", s.81

[68] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s.239.

[69] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s s.239.

[70] Burcu Sıbıç, "Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) (Varak: 189a-236b)", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.6.

metinlerinden birisi Harezm sahasında bulunan 1310 yılında Rabgûzî'nin tamamlamış olduğu *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eseridir.[71]

British Museum Add.'de 7851 numarada kayıtlı olan eser 249 varaktan olup her varakta 21 satır bulunmaktadır.

Lenigrad'da altı tane nüshası bulunmaktadır.

İsveç'te University Library of Uppsala ve University Library of Lund'da toplam iki nüshası bulunmaktadır.

Paris Bibliotheque'de Suppl. Turc'da 1012 numara ile kayıtlı olan eserin 18. yüzyıla ait olduğu bilinmektedir.

Bakü ve Tahran'da birer tane nüshası bulunmaktadır.

Kazan Devlet Üniversitesi Kütüphanesinde dört tane el yazması bulunmaktadır. Bir tanesi tam olup diğer üçü eksiktir. Tam olan nüsha T-9 numarada kayıtlı olup nüsha 221 varak olup her varak 25 satırdır. Diğer üç nüsha da T-447, T-618 ve T-619 numara da kayıtlıdırlar.

2.1.1.5. Ebû Ahmed'in Kısasü'l-Enbiyâ'sı

Milli Kütüphanede A.3688 numarada kayıtlıdır. 1107/1691 tarihini taşımaktadır. Bu tarihin telif mi yoksa istinsah tarihi olduğuna dair bir kesinlik bulunmamaktadır. 309 varaktan oluşan bu eserin her sayfasında 11 satır bulunmaktadır. Müstensih ve mütercimi bilinmemektedir.

2.1.1.6. AHMET CEVDET PAŞA'NIN ESERİ

Ahmet Cevdet Paşa'nın "Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulafâ" adlı eseri Türkçe olarak yazılmıştır. Birçok baskısı bulunmaktadır.

2.1.2. Müellifi, Müstensihi Ve Mütercimi Bilinmeyen Kısas-ı Enbiya Tercümeleri

2.1.2.1. Süleymaniye Kütüphanesi

a. Kısasü'l-Enbiyâ 4367 numarada kayıtlı olup nüsha 236 varaktır. Müellif, müstensih ve mütercimi bilinmemektedir.

[71] Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", s.81.

b. Kısasü'l-Enbiyâ 4362 numarada kayıtlı olup nüsha 103 varaktır. Müellif, müstensih ve mütercimi bilinmemektedir.

c. Kısasü'l-Enbiyâ 4340 numarada kayıtlı olup nüsha 394 varaktır. Müellif, müstensih ve mütercimi bilinmemektedir.

d. Kısasü'l-Enbiyâ 4312 numarada kayıtlı olup nüsha 304 varaktır. Müellif, müstensih ve mütercimi bilinmemektedir.

e. Kısasü'l-Enbiyâ 817 numarada kayıtlı olup nüsha 193 varaktır. Müellif, müstensih ve mütercimi bilinmemektedir.

f. Hac Mehmet Efendi bölümünde 367 numarada kayıtlı olan nüshanın müellifi belli değildir. Beyazid bölümünde 5098 numarada kayıtlı olan nüsha Yazma Bağışlar bölümünde 7595 numarada yer almaktadır.[72]

g. Hacı Mahmud 6483 numarada kayıtlı olup eserin mütercimi belli değildir. Taberî'deki kıssaları kullanarak Ahmed Paşa adında bir devlet büyüğünün isteği üzerine derlediği belirtilmiştir.[73]

2.1.2.2. Nuruosmaniye Kütüphanesi

a. Kısasü'l-Enbiyâ 5954/3 numarada kayıtlıdır. Müellif, mütercim ve müstensihi bilinmemektedir.

2.1.2.3. Milli Kütüphane

a. Kısasü'l-Enbiyâ A.3226/1 numarada kayıtlı olup nüsha 57 varaktır. Her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Eserin adı: *Kısas-ı Enbiyâ ve Ahvâl-i Kıyâmet*'tir. Müellif, müstensih ve mütercimi belli değildir.[74]

b. Kısasü'l-Enbiyâ A.3536 numarada kayıtlı olup 157 varaktır. Her sayfada 23 satır bulunmaktadır. Müellif, mütercim ve müstensihi bilinmemektedir.[75]

---

[72] Burcu Sıbıç, "Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) (Varak: 189a-236b)", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.6

[73] Sadık Yazar, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2021, s.953.

[74] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s.241; Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", s.81-82.

c. Kısasü'l-Enbiyâ B.492 numarada kayıtlı olan nüsah, A.3736 numarada kayıtlıdır. 94 varak olup her sayfasında 17 satır bulunmaktadır.[76]

2.1.2.4. Türk Dil Kurumu

a. Kısasü'l-Enbiyâ A.107 numarada kayıtlı olup 208 varaktan oluşmakta ve her sayfada 13 satır bulunmaktadır.[77] Mütercim ve müstensihi bilinmemektedir.[78]

2.1.2.5. Bursa Eski Eserler ve Yazmalar Kütüphanesi

141 numarada kayıtlı olan nüsha 177 varaktan oluşmaktadır.

2.1.2.6. Mısır Milli Kütüphanesi

Türkî Târih 285 numarada kayıtlıdır.180 varaktan oluşan nüshada her sayfada 17 satır bulunmaktadır.[79]

2.1.2.7. Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi

Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu içerisinde 374 numarada kayıtlıdır. 231 varaktan meydana gelmektedir. Bilgi notunda tercümenin kısâ'î'ye ait olduğu bilgisi verilmiştir.[80]

2.1.3. Müstensihi Bilinen Kısasü'l-Enbiyâ Tercümeleri

a. Milli Kütüphanede bulunan Kısasü'l-Enbiyâ, A. 3736 numarada kayıtlı olup müstensihi Ahmed bin Muhammed'dir. Müellifi ve mütercimi bilinmemektedir. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır.

---

[75] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s.241; Mariana Budu, "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", s.81-83.

[76]Burcu Sıbıç, "Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) (Varak: 189a-236b)", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.6

[77] Burcu Sıbıç, "Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) (Varak: 189a-236b)", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.6.

[78] İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", s. 241.

[79] Gülser Ersoy, "Memlûk Sahasında Yazılmış Bilinmeyen Bir Kısasü'l-Enbiya", TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 9, S.25, 2021, s.232.

[80] Sadık Yazar, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2021, s. 955.

2.2. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR

Klasik Türk edebiyatı içerisinde Türkçe mesnevilere on üçüncü yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu yüzyıllarda yazılmış olan eserler günümüze tam olarak ulaşamamıştır. Tespit edebildiğimize göre de bu yüzyıl içerisinde bulunan mesneviler oldukça azdır. Elimizde bulunan eserlere göre de kısas-ı enbiyâ metni bulunmamaktadır. Fakat peygamber kıssalarının işlenmiş olması gibi bazı durumlar dini eserlerin varlığından ve bu türde de eser verilmiş olma olasılığını da göz önünde bulundurmamız gerektiğini düşünmekteyiz. On dördüncü yüzyıla gelindiğinde ise mesnevilerin sayısının arttığını görmekteyiz. Diğer yüzyıla göre yazılmış olan eserin müellifi, istinsah tarihleri de bilinmeye başlanmıştır. Fakat bu yüzyıl içerisinde de tasavvufi eserler verilmiş olsa da bu türde yazılmış olan bir eser henüz tespit edilememiştir. Bu yüzyıl içerisinde mesnevilerin konuları artmış ve aşk, macera nevinde de yazılmaya başlanmıştır. On beşinci yüzyıla geldiğimizde ise konular bakımından çeşitlenmiş ve dini türde eserlerin kaleme alındığını görmemiz mümkündür. Günümüze ulaşmış olan eserler içerisinde bu yüzyıl içerisinde de kısas-ı enbiyâ türüne ait bir esere rastlamamaktayız. Burada dikkat etmemiz gereken ise de elimizde bulunan nüshanın müellifi tespit edildiği takdirde yüzyılına tam olarak karar verilebilirse türün gelişimi ve önemi söz konusu olacaktır. Dil özelliklerinden dolayı bu tarihler arasında olduğunu düşünmüş olsak da kesin bir sonuca varamamaktayız.

2.2.1. 16. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar

Kısas-ı enbiya türü içerisinde manzum olarak yazılmış ilk ve en önemli eser olarak Hindî Mahmûd'un eserini sayabiliriz. Manzum kısas-ı enbiyâlar açısından oldukça önemlidir. Eser, 1579 yılında yazılmıştır. 7867 beyit olup yaklaşık olarak 220 bölümden oluşmaktadır.

Manzume-i Diniyye adıyla kayıtlı olan eser Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu'nda 3786 numarada kayıtlıdır. Bu eser 15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başlarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Eser 21 varak olup her sayfada 15 satır bulunmaktadır. Toplam da 587 beyitten oluşmaktadır. Eserin müstensih, müellif ve mütercimi bilinmemektedir.[81]

[81] Manzum Keklik, "Manzum Bir Kısas-ı Enbiyâ", **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, C.8, S.21, s.220.

Fazlî'nin *Kısas-ı Enbiyâsı* bulunmaktadır. Bu eserin nüshası günümüze ulaşmamış olup Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerin kıssalarını konu edinen biyografik ve bibliyografik bir eser olduğuna dair kaynaklarda geçtiğine değinilmektedir. Aynı zamanda bu eserin Sa'lebî'nin ve Kisâî'nin eserlerinin birer tercümesi olduğu da kabul edilmektedir.[82]

2.2.2. 17. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar

Şifâyî Ahmed Efendi'nin *Kısas-ı Enbiya Tercümesi* kitabı IV. Mehmed'e sunulmuştur. Eserin yazım tarihi tam olarak belli değildir. Tek nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 3419 numarada kayıtlıdır. Eserinde Kur'an'da geçen peygamberlerden bahsetmesinin yanı sıra Ashab-ı Kehf, Ebu Bekr, Şeddâd gibi şahsiyetlerin de kıssalarına değinmiştir.[83] Kısasu'l-Enbiyâ'yı tercüme ettiği bildirilmiş olan Şifâ'î'nin bu tercümesi İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. TY.2968 numarada bulunmaktadır.[84]

Karaçelebizâde'nin *Mir'atü's-Safâ* adlı eseri kataloglarda "fî Ahvâli'l-Enbiyâ", "fî Târîhi'l-Enbiyâ" olarak geçtiği belirtilmiştir. Eser 1638-9 yılında yazılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu, nr:2406 nüsha 118 yapraklı olup 17 satırdır.[85]

Fasîh Ahmed Dede tarafından kaleme alınan *Risâle-i Enbiyâ* adlı eseri manzum ve mensur karışık bir risaledir.[86]

2.2.3. 18. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-I Enbiyâlar

İshak Hocası Ahmedî'nin *Vahdetnâme-i Âlem-engîz* isimli eseri 2921 beyitten oluşmuş bir mesnevidir. Bazı tezkire müellifleri mucizeleri ve peygamber gazavatını

---

[82] Mevlüt Gülmez, "Kısas-ı Enbiyâ (Fazlî)" Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kisas-i-enbiya-fazli) [Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023).

[83] Bilal Güzel, "Kısâs-ı Enbiyâ Tercümesi (Şifâyî, Ahmed Şa'ban Efendi)", Türk edebiyatı eserler sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kisas-i-enbiya-tercumesi-sifayi-ahmed-sa-ban-efendi) [Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023).

[84] Sadık Yazar, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2021, s.954.

[85] Şeyma Benli, Karaçelebizade Abdülaziz Efendi'nin Miratus safası, s.19-27.

[86] Ahmet İçli, "Risâle-i Enbiyâ (Fasîh, Ahmed Dede), Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-enbiya-fasih-ahmed-dede) [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2023).

anlattığı için kısas-ı enbiya türü içerisinde değerlendirmektedir. Bazıları ise tevhidname olarak ele almışlardır.[87]

2.2.4. 19. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar

Yenikapı Mevlevihanesi neyzenlerinden olan bestekâr Mahmud Dânişzâde Şevket Gavsî'nin kaleme almış olduğu *Manzum Târih-i Enbiyâ* adlı eseridir. Mesnevi tarzında yazılmış olan eser 46 sayfadır.

Râşid Aşkî Bey'in *Zübde-i Târih-i Enbiyâ* adlı eseri bulunmaktadır. Eser 152 sayfadan ibarettir.[88]

Gaziantepli Mehmed Ali Râşid Efendi'nin kaleme almış olduğu *Tevârîh-i Enbiyâ fi İrşadi'l-Ezkiyâ* eseri vardır. Eser 1865 tarihinde tamamlanmıştır. Matbaa-i Âmire'de 459 sayfa olarak basılmıştır.[89]

Nûrî Şeydâ Bey'in kaleme almış olduğu *Mücmel Tarih-i Enbiyâ* adlı eseri bulunmaktadır. Eserin yazılış tarihi 1315/1898 olarak belirtilmiştir. Eser 77 sayfa olarak belirtilmiş olsa da Millet Kütüphanesi'nde 572 numarada bulunan tek matbu nüshasında 66 sayfadır.[90]

2.2.5. 20. Yüzyılda Yazılmış Olan Kısas-ı Enbiyâlar

Manastırlı Mehmed Rif'at'ın yazmış olduğu *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevisi manzum olarak yazılmış olup 377 beyitten oluşmaktadır.

Hüseyin Hıfzî'nin *Hulâsa-i Târîh-i Enbiyâ* (İstanbul 1323), Halil Vâhid'in *Târîh-i Enbiyâ ve İslâm* (İstanbul 1326), Mehmed Şâkir'in *Mu'cizât-ı Enbiyâ* (İstanbul 1327), İbrâhim Cûdî'nin *Küçük Târîh-i Enbiyâ ve İslâm* (İstanbul 1328), Abdülkādir Kadrî'nin *Enbiyâ ve İslâm Târîhine Hazırlık* (Bursa 1330), Ali Şeyyâd Bey'in *Târîh-i Enbiyâ ve İslâm* (İstanbul 1338) isimli eserleri Meşrutiyet

---

[87] Ahmet Karataş, **"Hindi Mahmud, Kısas-ı Enbiya (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım),** Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, s.33.

[88] Abuzer kalyon, "Zübde-i Târîh-i Enbiyâ (Râşid), Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/zubde-i-tarih-i-enbiya-rasid) [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2023].

[89] Beyhan Kesik, "Tevârîh-i Enbiyâ fi İrşâdi'l-Ezkiyâ (Râşid)", Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tevarih-i-enbiya-fi-irsadi-l-ezkiya-rasid) [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023].

[90] Dilek Işıkhan, "Tarih-i Enbiya (Nûri^Şeydâ Bey)", Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tarih-i-enbiya-nuri-seyda-bey) [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023].

Dönemi'nde mekteplerde okutulmak maksadıyla yahut avâm için kaleme alınan kısas-ı enbiyâlar arasında bulunmaktadır.[91]

2.3. TÜRK TASAVVUF EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR

Tasavvuf edebiyatında peygamber kıssaları peygamber şahsiyetleri, mertebeleri, mucizeleri hakikatleri doğrultusunda konu edilmektedir. Peygamber kıssaları nübüvvet, hakikat-i Muhammediye, irşad, takva, tevekkül, sabır gibi kavramlar etrafında durulmuştur.[92] Peygamberler hakkında çeşitli bilgi verilen menkıbe, rivayetler "kasas ilmi"yle birlikte sonraki nesillere hitap etmişlerdir. İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsü'l-Hikem* adlı kitabı oldukça önemlidir. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar ki yirmi yedi peygamberin hayatı konu edilmiştir. Bu eser üzerine birçok şerh yapılmıştır. Kısas-ı enbiya'da makamlar, ibadet ve adaplar bakımından en başta Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si gelmektedir. Kuşeyrî'nin *er-Risâle*, Hucvirî'nin *Keşfü'l-Mahcûb*, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Kutü'l-Kulûb*, İmâm Gazzâlî'nin *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, Sühreverdî'nin *Avârifü'l-Maârif*, Kelâbâzî'nin *et-Taarruf li-mezhebi Ehli't-Tasavvuf*, Ebû Nasr es-Serrâc'ın *el-Luma*, Hacı Bektâş Velî'nin *Makâlât*, İsmâil Hakkı Bursevî'nin *Tefsîu Rûhi'l-Beyân*'ını bu türler arasında sayabilmekteyiz.[93] Şemseddin Sivâsî'nin *Kıssa-i Mûsâ ve Hızır*'ı, Niyâzî-i Mısrî'nin *Risâle-i Hıdriyye*'si gibi müstakil eserlere rastlamaktayız.[94]

Peygamberlerin kendilerine has bir makamları bulunmaktadır. Bunlarla alakalı olarak menkıbevi anlatımlar, kıssalar bulunmaktadır. Tevekkül, tevbe, zühd, aşk, hüzün, fenâ, bekâ gibi birçok konu üzerinde durulabilir.[95]

2.4. TÜRK HALK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYÂLAR

Türk halk edebiyatında kısas-ı enbiyalar klasik Türk edebiyatındaki benzer motiflerle işlenmiştir. Şairler koşma, semai, destan, deyiş, türkü gibi eserlerde görmemiz mümkündür. Aruz vezni ile yazarlarken bazen de hece ile yazdıklarını görmekteyiz. Gurbet, aşk, hasret, ölüm, ayrılık, sevinç gibi birçok duyguyu da bu

---

[91] Ahmet Karataş, **"Hindi Mahmud, Kısas-ı Enbiya (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım),** Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, s.33-34.
[92] Sema Özdemir, **Tasavvuf Klasiklerinde Peygamberler**, Kubbealtı, İstanbul, 2011, s.8
[93] Sema özdemir, **a.g.e.,** s.8-9.
[94] Ahmet Karataş, "Türk-İslam Kültür ve Edebiyatında Kısas-ı Enbiyâ Türü", s.124.
[95] Detaylı bilgi ve örnekler için Sema Özdemir, **Tasavvuf Klasiklerinde Peygamberler**, Kubbealtı, İstanbul, 2011'e bakınız.

eserlere işlemişlerdir. Buradaki metinlerde Anadolu kültürünü yansıtırken halkın düşünce ve inançlarını da ele almışlardır.

Türk edebiyatında koşuklaştırma örnekleri mevcuttur. Bu bağlamda manzum kısas-ı enbiyalar oldukça etkilidir. İrşâdî Bayburdî'nin yazmaya başladığı fakat ömrü yetmediğinden dolayı torunu Ağlar Baba Bayburdî'nin tamamladığı manzum bir kısas-ı enbiya metni bulunmaktadır. Manastırlı Mehmed Rif'at *Manzum Kısas-ı Enbiyâ* başlıklı bir eseri bulunmaktadır. Ali Büyükçapar'ın *Ulu Kapı Sırlı Yol-Destan Şiirler* kitabında da kısas-ı enbiya türüne dair manzum örneklerine de rastlamaktayız.

Aşık edebiyatında Karacaoğlan, Aşık Ömer, Ercişli Emrah, Gevheri, Dertli, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Seyrânî, Sümmânî, Dadaloğlu, Aşık Veysel gibi şairlerin şiirlerinde peygamber kıssalarını görmekteyiz. Şairlerin peygamber kıssalarını şiirlerinin içerisinde kullanımlarına bakacak olursak eğer,

Dertli'nin Hz. Adem'i işlediği ve Allah'ın "Ol" emri ile Hz. Adem'den türediğimizi dörtlükte ifade etmiştir:

Bir Kün emri ile halk oldu dünyâ
Bu kadar mevcûdât, bu kadar eşyâ
"Nefhatün min rûhi" dedikte Mevlâ
Vücûd-i Âdem'e girenlerdeniz[96]

Âşık Ömer şiirinde Hz. Davud'un zürriyetinden başka peygamberlerin geleceğini belirtmiştir:

Kılmış idi Dâvud'a na'tin Zebûr
Mehdin okur cümle vuhuş ü tuyûr
Cennetü Firdevs dahi gılmân ü hûr
Buldu cemâlin ile pür âb u tâb[97]

Hz. Muhammed'e dört kitaptan birisinin indiğini söylemektedir:

Biri încil biri Tevrat biri Zebûr dört kitab
Hak Muhammed'e inen Furkan'ı ben bilmez miyim[98]

[96] Emine Gültekin, "Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s.45.
[97] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.77.
[98] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.137.

Seyrânî bir şiirinde Hz. Elyesa'dan bahsetmektedir:

Geldi Eyyûb, İlyâs anları sen bil,
Yunus'u balığa yutturdu Celil
İsâ'dan Elyesa sonra Zülkefil
Zülkarneyn, Üzeyir dahi Lokmân'ı[99]

Hz. Lut'u da diğer peygamberlerle beraber anmaktadır:

Bir biri ardından Lut ile Yahya,
Geldi Zekeriya hem dahi Mûsâ
Anların ardından gönderdi Mevla
Hârûn'u Dâvud'u hem Süleymân'ı[100]

Erzurumlu Emrah şiirinde Hazreti Eyyüb gibi sabredenlerin muradına ereceğini belirtmiştir:

Vücudun mülküne sultân olursun
Seyredersen Eyyûb misâli derde[101]

Hz. Hûd'un kavmi olan Ad kavminin hükümdarlarından Şeddâd'ın yaptırdığı İrem Bağları da şiirlere konu olmuştur.

Bayburtlu Zihnî'de bu konuyu şiirinde işlemiştir:

Şehâ sen hüsnüne Bâğ-ı İrem'dir de ne dersen de
Dehânın gülşen içre gönce-femdir de ne dersen de[102]

Sümmânî şiirinde Hz. İbrahim'in de dine delil olduğundan söz eder:

Âdem Safiyullah Nûh ile Halil
Mûsâ ile İsâ hak dinine delil[103]

[99] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.80.
[100] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.132.
[101] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.82.
[102] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.89.
[103] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.90.

Karacaoğlan, Hz. İdris'in cennete alındığından ve orada yaşadığından söz eder:

Seyit Gazi yolun diktiler nişan
Deli gönlüm oldu şimdi perişan
Tanrı kelamını her dem söyleyen
İdrîs cennettedir, Mûsâ Tur'dadır[104]

Ercişli Emrah şiirinde zorda kaldığı zaman Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ı çağırmıştır:

İmdadımıza gelsin Hızır İlyas'ın
Bi(r) Kul Emrah değil âlem perişan[105]

Hz. Lokmân'ı da yaraları saran ve hastalara şifa dağıtan birisi olarak anmaktadır:

Dostum Lokmân Hekim olsa,
Sarsam yarayı yarayı.[106]

Gevheri, Hz. İsmail'e kendisini benzeterek kendisini sevgili karşısında kurban edeceğinden söz eder:

Îd-i hüsnün şevkine Hazreti İsmâil gibi
Kâ'be-i kuyunda kurban olduğum demler kani[107]

Aşık Veysel şiirinde Hz. İsa'nın Hz. Meryem'den doğduğunu ve babasız olduğundan söz eder:

Kilisede despot keşiş
İs' Allahın oğlu demiş
Meryem Ana neyin imiş
Bu işin var bir de senin[108]

---

[104] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.99.
[105] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.101.
[106] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.120-121.
[107] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.116.
[108] Emine Gültekin, **a.g.t.,** s.106.

Dadaloğlu şiirinde Hz. Süleyman için heykeller yapıldığı ayetine de telmihte bulunarak bakır madeninden heykeller yapılmasını konu edinmiştir:

Sökün geldin şu cihana beriden
Ah çekip de dağı taşı eriden
Bakırları adam yapıp yürüden
Sultan Süleyman'a kalmadı dünya[109]

Bahsedilen şairlerin Hz. Musa, Hz. Nuh, Hz. Yakup, Hz. Şuayb, Hz. Yunus, Hz. Yusuf gibi peygamberlerin hakkında da şiirlerinin bulunduğunu görmekteyiz.

2.5. MODERN TÜRK EDEBİYATINDA KISAS-I ENBİYALAR

Modern Türk edebiyatında müstakil olarak kısas-ı enbiya metinlerine rastlamamaktayız. Batılılaşmayla birlikte İslam kültürünün metinlere işlenişi değişmeye başlamıştır. Peygamber kıssalarının anlatımları dini birer mahiyet kazanmıştır. Tanzimat döneminden sonra kısas-ı enbiya anlatımları popüler ve destansı bir anlatım oluşturmuştur. Daha akademik ve ansiklopedik bir mahiyet kazanmıştır. Bazı peygamber kıssaları daha çok sevilip onlar hakkında müstakil kitaplar yazılmıştır. Ansiklopedik ve akademik alanda yazılmış olan Kısas-ı enbiyalara bakacak olursak eğer Ahmet Cevdet Paşa'nın *Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ'sı*; Şakir Berki *Kur'an'da Peygamberler Tarihi*; Mustafa Âsım Köksal *Peygamberler Tarihi*; Ahmet Lütfi Kazancı *Peygamberler Tarihi*; Abdullah Aydemir *İslam Kaynaklarına Göre Peygamberler Tarihi*; M. Dikmen-B. Ateş *Peygamberler Tarihi*'ni sayabiliriz.[110]

Müslüman şairler olarak adlandırabileceğimiz kişiler de peygamberlerin isimlerini şiirlerinde kullanmıştır. Peygamberlerin imge ve sembollerinden yararlanmış yahut onların bazı mucizelerini mısralarına konu etmiştir. Modern edebiyatla beraber bu anlatımlar roman ve hikaye türüne doğru geçmiştir. Bazı kıssalar, öğüt verme niteliği taşıyacak şekilde külliyat halinde eserler yazılmıştır. Sezai Karakoç'un *Yitik Cennet*'inde Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Süleyman, Hz. Yahya, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in işlendiğini

[109] Cafer Özdemir, "Aşık Tarzı Türk Şiirinde Hz. Süleyman Algısı", **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.12, 2020, s.218.
[110] M. Süreyya Şahin, Kısas-ı Enbiya, s.494-495.

görmekteyiz. Modern Türk edebiyatı eserlerinde müstakil anlamda edebi nitelik taşıyan peygamber anlatılarına rastlamamaktayız. Hz. Muhammed'in edebiyatımızda yoğunlukla işlendiğini görmekteyiz. Siyer türü gelişim göstermiş ve şiirlerde medet ummak, şefaat dilemek, kurtarıcı olması gibi konular işlenmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in *Çöle İnen Nur* adlı kitabı da siyer niteliğindedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Adem'le Havva* hikayesi[111], Güngör Dilmen'in *Kurban* başlıklı oyunu da bu türün kendi içerisinde bazı sevilen yahut isimlerinin çağrışımlarından oluşmuş eserlere örnek olarak verebiliriz.

Yazarların eserlerindeki arkaik planında peygamber kıssalarının olduğunu görmekteyiz. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanındaki Selim karakterinin arkaik planında Hz. İsa anlatısını görmekteyiz.[112] İhsan Oktay Anar'ın *Amat* isimli romanında gemi yapılmasının istenmesinde Hz. Nuh imgesinin olduğunu görmekteyiz.[113]

[111] Bilgenur Uslu, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Âdem'le Havva" Adlı Öyküsünde Mitolojik Unsurlar ve Semboller", s.3

[112] Yasir İslam Kaplan, "Oğuz Atay'ın Eserlerinde Mesiyanik Umutlar: Tutunamayanlar ve "Beyaz Mantolu Adam"da İsa Peygamberin Temsilleri, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s.81.

[113] Aslı Yüksel, "Amat Romanında Yeni Tarihselcilik", **Söylem Filoloji Dergisi**, C.1, S.1,2016, s.82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK EDEBİYATINDA KADIOĞLU MAHLASLI ŞAİRLER

Mahlas, şairlerin şiirlerinde kendi isimlerinin yanı sıra farklı olarak başka bir adın kullanılmasına denilmektedir. Edebiyatımızda mahlas kullanımı oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Şairler mahlaslarını seçerlerken zaman zaman tevriyeli olmasını da göz önünde tutmuşlardır. Seçmiş oldukları mahlasla sanatlar yaparak kendilerini anlamaları beklenmiştir.[114] Aynı mahlasa sahip olan şairlerin ayırt edilmesinde tezkireler içerisinde bulunan ayrımlar önem arz etmektedir. Tezkirelerde şairin nereli olduğuna dair bazı ayrımlarla birlikte şairlerin birbirinden farklı olduklarını görmekteyiz.[115] Eser içerisinde şair bazen kendisinden bahsetmiş olsa da bazı eserlerde bunu göremiyoruz. Edinebildiğimiz bilgilerle birlikte tezkire içerisinde hayatına dair daha fazla bilgi bulmamız söz konusudur.

Elimizde bulunan Kısas-ı Enbiyâ metninin de içerisinde "Kadıoğlu" mahlası geçmesinden dolayı müellifinin o olduğu düşünülmektedir. Fakat istinsah tarihi elimizde bulunmasından dolayı edebiyatımızdaki "Kadıoğlu" mahlasını direkt kullanan şairler ele alınmaya çalışarak şairin kimliği belirlenmeye çalışmıştır. Fakat edebiyatımızda Kadıoğlu, hem meslek itibariyle ele alınmış hem de babası kadı ise bu ifadeyle de tanıtılan şairlerin de olabileceğini göz ardı etmemiz gerekmektedir. Tez kapsamında sadece mahlas olarak "Kadıoğlu"nu kullananları ele alıp incelemiş bulunmaktadır.

[114] Ali Yıldırım, "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatında Mahlâs", **Erdem**, C.12, S.36, s. 1060.
[115] Mustafa Erdoğan, "Divan Şiirinde Ortak Mahlas Sorunu ve Kabûlî Örneği", **Erdem**, S.53, s.56-57.

3.1. KADIOĞLU/ ABDÜLVÂSİ ÇELEBİ

3.1.1. Hayatı

Abdülvâsi Çelebi hakkında çok fazla elimizde bilgi bulunmamaktadır. Kendisi hakkındaki bilgilere yazmış olduğu eseri *Halilnâme*'den öğrenmekteyiz. Müellif hakkında en sağlam bilgileri yazmış oldukları eserlerde verdikleri bilgilerdir.[116]

Abdülvâsi Çelebi, 14. Yüzyılın son yarısı ve 15. Yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Verdiği bilgiler doğrultusunda kendisinin "Fetret Devri"nde yaşamış olduğu ve Çelebi Mehmet zamanına rastlamaktadır. Abdülvâsi Çelebi'nin memleketi olarak sandığımız Amasya'da yaşadığı düşünülmektedir. Ailesinin de kültürlü olduğu bilinmektedir. "Muhammed" adında bir kardeşi olduğunu bildirmektedir. Esas mesleği imamlık olsa da kadılık da yapmıştır. Bu sebepten dolayı da kendisi de "Kadı" ve "Kadıoğlu" mahlaslarını kullanmıştır. İlme ve âlimlere önem vermiştir. Aynı zamanda dini eserleri ve çeşitli tesfir kitaplarını incelediği de söylenmektedir. Kendisinin doğum tarihi gibi ölüm tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. Fakat eserinin telif tarihi 1414 olarak verilmiştir. Bu tarihlerde çok da genç olmadığını eserinde belirtmiştir. 1414 yılından sonra öldüğü düşünülmektedir.[117]

3.1.2. Şairliği ve Eseri

Abdülvâsi Çelebi'nin bilinen tek eseri *Halilnâme*'sidir. Halilnâme, Hz. İbrahim'in doğumundan ölümüne kadar ki süreç içerisinde yaşamış olduğu olayları ele almaktadır. 1414 yılında Çelebi Mehmed'e (d.1383- ö.1421) sunulduğu bilinmektedir. Eserin biri sultana olmak üzere diğeri de vezir Bayezid Bey'e sunulmak için üzerine de eklemeler yaparak iki kere kaleme alınmıştır.[118] Eser, 3693 beyitten oluşmaktadır. Halilnâme'de Hz. İbrahim'in doğumu, Allah'ı araması, putları parçalaması, ateşe atılması, Hacer'le evliliği, oğlu Hz. İsmail'i kurban etmesi, Ka'be'yi inşa etmesi gibi birçok konu ele alınmıştır. Mesnevi olarak yazılmış olan bu eser içerisinde zaman zaman ayet ve hadisler de Arapça olarak eklenmiş ve

[116] İlhan Genç, **Örneklerle Eski Türk Edebiyatı**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2007, s.350.
[117] Abdülvâsi Çelebi, **Halilnâme**, haz. Ayhan Güldaş, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 7-10.
[118] Metin Akar, "Eski Türk Edebiyatında İbrahimler, Hâlil-nâme'nin Yeni Bir Nüshası ve Düşündürdükleri", **Aydın Türklük Dergisi**, C. 5, S. 9, s. 88.

anlatımına zenginlik katmıştır. Eserde "Miraçname" oldukça uzun bir yer tutmaktadır. Miraç meselesi detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Eserin İstanbul (Belediye Ktp., Muallim Cevdet Bl., K. 214), Afyon (İl Halk Ktp., Gedik Ahmed Pş. Bl., nr. 34), Kahire (Hıdiviyye Kütübhânesi, nr. M.82), Konya (İzzet Koyunoğlu Müzesi ve Ktp., nr. 11826), Ankara (Millî Ktp., Yazma Eserler Bl., nr. A.2887/7) ve İstanbul (Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kütüphanesi Muallim Cevdet Bölümü, K.346)'da olmak üzere altı nüshası bulunmaktadır.[119] Halilnâme, döneminde oldukça sevilmiş ve okunmuştur. Kendisi de eserinin sevilip okunduğundan söz etmektedir. Aynı zamanda eserinin çoğaltılması sebebiyle de eserin farklı yerlerde de okunduğundan bahsetmemiz mümkündür.

Abdülvâsi Çelebi kendi sanatını Selmân, Sâdî, Şeyhoğlu, Ahmedî gibi şairlerden daha üstün görmektedir. Kendisinin şiir gücünden bahsederek şairler arasında sadece Ahmedî'ye olan hayranlığını dile getirerek eserinde bundan bahsetmiştir.[120]

3.2. KADIOĞLU/ VAHYÎ, AÇUK KADIOĞLU MUSTAFÂ VAHYÎ EFENDİ

Asıl adı Mustafa olsa da Açuk Kadıoğlu mahlasıyla tanındığı söylenmiştir. Tezkirelerde Vahyî olarak geçmektedir. Kınalızâde Hasan Çelebi, "Kâdîzâdedür. Manastandırdandır." diyerek tanıtmaktadır. Beyânî'de onu Hâverî'nün kardeşidir.[121]

3.3. KADIOĞLU ŞEYH MEHMED

Kadıoğlu Şeyh Mehmed, Şeyhî mahlasını kullanmıştır. *İnşirâhu's-sadr* adlı mesnevisi olduğu bilinmektedir. Hakkında kaynaklarda çeşitli bilgiler bulunmaktadır. III. Murad döneminde yaşadığından söz edilmektedir. Bazı kaynaklarda III. Selim döneminde yaşadığı da belirtilmektedir. Fakat eseri 1578'de yazıldığı söylendiğinden dolayı bu bilgi bazı kaynak bilgilerle uyuşmamaktadır. Kendisinin Balıkesirli olduğundan bahsedilmektedir. *Vekâyiu'l-Fuzalâ*'da Ayasofya

[119] Metin Akar, **a.g.m**., s.89.
[120] Abdülvâsi Çelebi, **Halilnâme**, haz. Ayhan Güldaş, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 13.
[121] Tuncay Bülbül, "Vahyî, Açuk Kadıoğlu Mustafa Vahyî Efendi", **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü**.

vaizliği yaptığından söz edilmektedir. iyi bir eğitim aldığı ve kendisinin emin olmamakla beraber Mevlana muhibbi olduğundan söz edilmektedir.[122]

3.4. KADIOĞLU

3.4.1. Hayatı

Kadıoğlu'nun hayatı hakkında kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlanılmamaktadır. Hazırlanan tezde incelenen manzum *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevisinin içerisinde hayatına dair bazı bilgiler yer almaktadır. Eserin içerisinde kendisinden ziyade oğlu Muhammed'den bahsetmektedir. Kendisinin, eserini II. Murad'a sunduğunu varsayarsak eğer o tarihler içerisinde yaşadığını tahmin etmekteyiz. Şair kendisi hakkında kesin bilgiler vermemektedir. Sebeb-i Te'lif bölümünde ismini zikretmeden veziri methetmiş ve ona sunduğuna dair ifadesi bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında şairin 14. yüzyılın son yarısı ve 15. yüzyıl arasında yaşadığı tahmin edilmektedir.

Şairin belirttiğine göre 11 yaşında Muhammed adında bir oğlu bulunmaktadır. Oğlu için köle satın almış ve Müslüman olan kölesine İlyas ismini verdiğini söyler. Onu doğduğunda satın aldığında söz ederek oğluyla birlikte eğitim aldığını görmekteyiz. İki yıl içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemiştir. Aynı zamanda nahv, mantık, kelam ilmi okuduklarını söyler. Hüsam Kati, Kutb-ı Kelani'den eserleri okuduklarından söz etmektedir. Bu bilgiler ışığında aslında şairinde yazılan eserler hakkında bilgi sahibi olduğundan bahsetmemiz mümkün olacaktır. Bir gün yemek yerken oğlu Muhammed'in başı ağrır ve 15 gün içerisinde vefat eder. Bu acıya dayanamayan İlyas da çok ağladığına dair bilgiler elde etmekteyiz.

3.4.2. Eseri ve Şairliği

Kadıoğlu'nun şu ana kadar bilinen tek eseri manzum *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevisidir. Metnin iki nüshası bulunmaktadır. Eserin II. Murad döneminde yazıldığını kabul edersek eğer bu eser edebiyatımızdaki ilk manzum kısas-ı enbiyâ olma özelliğini taşıdığını söylememiz mümkündür. Nüshalardan biri Ankara Milli Kütüphane nr. A. 3688'de, diğeri ise İstanbul Arkeoloji Müzesi Yazma Eserler

[122] Vesile Albayrak Sak, "Kadıoğlu Şeyh Mehmed ve İnşirâhu's-sadr Adlı Mesnevisi", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2012, S.27, s.202.

Bölümü nr. 256'da kayıtlıdır. Eser, bu çalışmada incelenen Milli Kütüphane nüshasına göre 6850 beyitten oluşmaktadır. Nüsha hakkındaki bilgiler ilgili tezin V. bölümünde verilmiştir.

Kadıoğlu eserinin yazılma sebebini oğlunun vefatından sonra çok fazla üzüntü duymasından dolayı bu eserini yazdığından söz etmektedir. Şair, aslında sanat yapma gayesinde değildir. Eserini hakkını verecek kişilerin okumasını istemektedir. Oğlunun ölümünden duyduğu üzüntüden dolayı da bu eseri yazdığından bahsetmektedir. Yazmış olduğu eserini dinleyenlerin de gönlünün şad olacağından söz eder. Eseri içerisinde de bunu destekleyici beyitleri bulunmaktadır.

110. Nebīler ḳıṣṣasın eylemişem yād
İşidüben göñülüñüz ola şād

111. Cihānda gelübeni neylediler
Bu ḫalḳı niçe daʿvet eylediler

112. İṭāʿat idene niçe_itdi iḥsān
Ve ʿāṣīye niçe ḫışm itdi Subḥān

113. Getürdüm her birin ta işideler
Ḫudā şükrini dāʾim iş ideler

Şairin sanat maksadı gütmemesi ve eserinin kendi dostları tarafından okunduğu bilinmektedir. Her ne kadar sanat gayesi gütmemiş olsa da şairliğini aklını konuşturarak övmekten de geri durmamıştır. Ona göre şiiri inci ve cevherlerle süslüdür. Nuru da bütün alemi aydınlatmaktadır:

116. Baña ʿaḳlum dönüp itdi ḫiṭābı
Çü düzetdüñ bunuñ gibi kitābı

117. Ki içi ṭoludur dürr ü cevāhir
Anuñ nūrı bu ʿālem içre bāhir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KADIOĞLU'NUN MANZUM KISAS-I ENBİYA'SI

4.1. ESER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1.1. Adı

Kadıoğlu'nun eserinin adı "Kitâbu Kasâs-ı Enbiyâ"dır. Bu ismi eserin başlığında "Hazā Kitāb u Ḳasās-ı Enbiyā Raḥmetu'llāhi ʿAleyhim Ecmaʿīn" şeklinde belirtilmiştir. Metin içerisinde kitabın adına dair başka bir ibare bulunmamaktadır. Ardından "Bismi'llāhirraḥmāni'r-raḥīm" ibaresi ile metne geçilmektedir.

4.1.2. Sebeb-i Te'lifi

Kadıoğlu'nun eserinde 6a'da yer alan "Der beyān-ı vaṣf-ı ḥāl ṣāhibü'n-naẓmı ve bāʿisü'l-kitāb" başlığıyla taşıyan ve 8b'ye kadar olan kısım 51 beyitten müteşekkildir. Şair burada kendisinden biraz bahsetmektedir. Bu kısımdan şair oğlundan söz etmektedir. Küçük yaşta ona bir köle aldığından ve adını İlyas koyduğundan söz eder. İkisi de öğrenim görmüş olup iki yılda Kur'an-ı Kerim'i hıfzetmişler, nahv (söz dizimi)'ı, kelam ve mantık ilmini de bilmektedirler. On bir yaşında iken Muhammed'in bir akşam başının çok ağrıdığından söz edilir. On beş güne kadar kalmadan da vefat eder. Onun ölümüne İlyas ve babası çok ağlamıştır. Çok üzülen babası, bu acıya dayanamayacağı sırada peygamber kıssalarını hatırlayınca gönlü sevinmiştir. İtaat edene Allah'ın bolca ihsan verdiği ve isyan edenin, asi olanın ise hışım ettiğini hatırlar. Bu sebepten dolayı da bu hikayeleri şiir şeklinde yazmaya başlamıştır.

56. Anuñ dersine olmışdı muḳayyed
Zamāndan ṣoñra ki göçdi Muḥammed

57. Ṭoḳuz ay bunuñ üzre çünki geçdi
Cihāndan ol daḫı durup [ki] göçdi

…

68. Ki oġlı İbrāhīmi niçe itdi
Cihānı terk idüp ʿuḳbāya gitdi

69. Anuñ-içün Resūl yimiş-idi ġam
Gözi yaşından olmışdı yüzi nem

70. Bu fikr idüp diledüm ḳıṣṣasın yād
İdem göñlümi yaʿni ġuṣṣadan yād

Kitabın içindeki hikayelerin de hepsinin birer inci olduğundan söz etmiş, daha sonrasında bu armağanın kanıt olmasını istemiştir. Bu durumu 121. Beyitte

"Anuñ adına eyleyüp sen anı
İlet o şeh ḳatına armaġānı"

diyerek eserini sunmaktadır. Hazineler saklı olan bu eserini de işinin ehli olan, kıymet bilecek birisinin bulmasını istemektedir. Şairin eserini sunduğu kişiye baktığımızda ise 128-133. beyitleri arasında övmekte ve kendisinden bahsetmektedir.

128. Felekde ḥüsnine beñdeş bulunmaz
Melek midür ya Yūsuf mı bilinmez

129. Ḳamu begler içinde yoḳ naẓīri
Bugün oldur Murād Ḫānuñ vezīri

130. Olupdur işine dāʾimā meşġūl
İşi her kişiyedür zīre maḳbūl

131. Ḳamu şer işi ḫayra itdi tebdīl
Yavuzlar şerre ider ḫayrı taḥvīl

132. Hemīşe ḫayr(a) yetinür pādişāhı
Degül yilteyüp itdüre günāhı

133. Zire ʿālimdür ü ʿāḳildür iy yār
Anuñ-içün ḥarīf olmadı deyyār

4.1.3. Te'lif ve İstinsah Tarihleri

Kadıoğlu eserinde te'lif tarihini belirtmemiştir. Yalnızca II. Murad döneminde 1421-1451 yılları arasında yazılmış olabileceğini söylemek mümkündür.

129. Ḳamu begler içinde yoḳ naẓīri
Bugün oldur Murād Ḫānuñ vezīri

134. Müyesser ḳıldı aña Şāh Murādī
……

İstinsah tarihi olarak da eserin son kısmında bulunan bir tarih bulunmaktadır. Eserin son beyti,

"Ṭarīḳi müstaḳīm(e) tercümān oldı
Bu manẓūm tercüm(e) bunda temām oldı"

ibaresiyle eserinin tamamlandığından söz etmektedir. Beytin hemen ardından da "Sene seb'a ve mie elf" ibaresini yazmıştır. Belirtilen bu tarih H.1107/ M. 1695-1696[123] yıllarına tekabül etmektedir.

4.1.4. Beyit Sayısı

Eserin toplam beyit sayısı 6434'dür. Metnin ilk sayfasında besmele lafzı muhtemelen daha sonradan eklenmiş olmalıdır. Çünkü müstensihin hattı ile besmele lafzının hattı birbiriyle uyuşmamaktadır. Hemen ardından "Hazā Kitāb u Ḳasas-ı Enbiyā Raḥmetu'llāhi ʿAleyhim Ecmaʿīn" başlığı bulunmaktadır. Ardından tekrar "Bismi'llāhirraḥmāni'r-raḥīm" lafzı yer aldıktan sonra tevhit bölümü gelmektedir. İlk beyti

"Ḳıluram saña ḥamd iy pākī Yezdān
Ḳamu eşyāya sensin çünki sulṭān"

olan eserin bu bölümü 21 beyitten oluşmaktadır. Ardından "Der beyān-ı naʿt-ı Resūlü's-saḳaleyn ʿaleyhi's-selām" başlığıyla na't kısmı olup 61 beyittir. Sebeb-i

[123] Türk Tarih Kurumu "Tarih Çevirme Kılavuzu"ndan çevirilmiştir. (https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/)

te’lif bölümü ve ardından peygamberlerin hayatlarına, bazı kavimlerin anlatımına geçmektedir. Eser içerisinde yer alan kıssaların beyit sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Kısas-ı Enbiya Eserindeki Kıssaların Beyit Sayıları

Bölüm Adı	Varak Numarası	Beyit Sayısı
Hazā Kitāb u Ḳasas-ı Enbiyā Raḥmetu'llāhi ʿAleyhim Ecmaʿīn	2^b-3^b	21
Der beyān-ı naʿt-ı Resūlü'ş-şaḳaleyn ʿAleyhi's-selām	3^b-6^a	61
Der beyān-ı vaṣf-ı ḥāl ṣāhibü'n-naẓmı ve bāʿisü'l-kitāb	6^a-8^b	51
Kıṣṣa-i duḫūl-ı Ādemi'n-nebiyyi ʿAleyhi's-selām fi'l-cenneti ḳāle üskün ente ve zevcüke	13^b-23^b	214
Ḥikāyet-i Şīt ʿAleyhi's-selām	23^b-24^a	13
Ḥikāyet-i Aḫnūḫ bin Yezd ʿaleyhi's-selām	24^a-26^a	40
Ḥikāyet-i Şīt ʿAleyhi's-selām*	26^a-26^a	10
Ḥikāyet-i Nūḥ bin Lamek bin Metūşelaḫ bin İdrīs ʿAleyhi's-selām	26^b-32^a	112
Ḥikāyet-i Hūd'il-nebiyyi ʿAleyhi's-selām	32^a-34^a	36
Hikāyet-i Ṣāliḥi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selām	34^a-35^a	24
Ḥikāyet-i İbrāhīmi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selâm	35^a-38^b	71
Ḥikāyet-i āmeden İbrāhīmi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selām	38^b-45^b	143
Ḥikāyet-i daʿvet-kerden İbrāhīm Nemrūd-rā	45^b-49^a	71
Nemrūd helāk olduġı ḥikāyetdür	49^a-58^a	198
Melāʾik İbrāhīm ve İsḥāḳa beşāret itdügi ḥikāyetdür	58^a-62^b	98
İbrāhīm Peyġāmber Kaʿbe-i bünyād itdügi ḥikāyetdür	62^b-66^a	75
Ḳıṣṣa-i Lūṭi'n-nebiyyi ʿAleyhi's-selām	66^a-70^a	81
Ḳıṣṣa-i Yaʿḳūbi'n-nebiyyi ʿAleyhi's-selām	70^a-111^a	874
Ḥikāyet-i Mūsā bin ʿİmrān ʿAleyhi's-selām	111^a-134^b	487
Mūsā Peyġamber ʿaleyhi's-selām Firʿavnı Tañrıya oḳuduġı ḥikāyetdür	134^b-181^b	957

* (Bu başlık hatalıdır. İdris aleyhisselam kıssası devam etmektedir. Yazmanın reddade kısmında da bu başlık dikkate alınmamıştır.)

Ḥikāyāt-ı ‘Amil Bin Ḥānācebe	181[b]-188[a]	131
Der Ḥikāyet-i Ḳārūn	188[a]-192[a]	90
Ḥikāyet-i Ṭaleb-gerden Mūsā Dízār	192[a]-199[b]	151
Ḳıṣṣa-i Yūşa‘ bin ‘Aleyhi’s-selām	199[b]-202[b]	57
Ḳıṣṣa-i Şu‘ayb’ün-nebí ‘Aleyhisselām	202[b]-205[a]	52
Ḳıṣṣa-i Yūnus’ü’n-nebi ‘Aleyhisselām	205[a]-210[b]	118
Ḳıṣṣa-i Eyyūb’ü’n-nebí ‘Aleyhi’s-selām	210[b]-218[b]	170
Ḥikāyet-i Dāvūd’ü’n-Nebí ‘Aleyhi’s-selām	218[b]-237[a]	376
Ḳıṣṣa-i Süleymān bin Dāvūd ‘Aleyhi’s-selām	237[a]-256[a]	391
Süleymān’un Yüzügi Alındugı Ḥikāyetdür	256[a]-258[a]	43
Ḥikāyet-i Zekeriyyā’ün-Nebí ‘Aleyhi’s-Selām	258[a]-260[a]	33
Ḥikāyet-i Yaġyā bin Zekeriyyā ‘Aleyhime’s-selām	260[a]-266[a]	135
Ḥikāyet-i Meryem ‘Aleyhi’s-Selām	266[b]-268[b]	43
Ḥikāyet-i Ẕü’l-ḳarneyn ‘Aleyhi’s-selām	268[b]-277[a]	164
Ḥikāyet-i Loḳmānı ‘Aleyhi’s-selām	277[a]-281[b]	106
Ḥikāyet-i Ḥıżır İlyās ‘Aleyhi’s-selām	281[b]-285[a]	74
Ḥikāyet-i Aṣḥāb-ı Kehf ‘Aleyhimü’s-selām	285[a]-289[a]	83
Ḥikāyet ‘Uzeyr’ün-nebí ‘Aleyhi’s-selām	289[a]-295[b]	141
Ḥikāyet-i Büḫt-i Naṣır ‘Aleyhi‘l-anh	295[b]-296[b]	20
Ḥikāyet-i Tubba‘ Asr	296[b]-297[b]	27
Ḥikāyet-i Meryem Ḥamile Olduġı	297[b]-302[a]	89
Ḥikāyet-i Nübüvvet-i ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām	111[a]-111[b]/302[a]-307[a]	128
Ḥikāyet-i Mūṣā[124] Ḳavmi Cuhūd Olduġı	307[a]-307[b]	8
‘İsā Ḳavmi Azduġı Ḥikāyetdür	307[b]-309[b]	48

Son beyit ise

“Ṭarīḳi müstaḳīm(e) tercümān oldı

Bu manẓūm tercüm(e) bunda temām oldı”

beytinin ardından istinsah tarihini verdikten sonra eser tamamlanmıştır. Yukarıdaki beyitten yola çıkılarak bu eserin tercüme bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Eser, Milli

[124] Başlıkta “Musa” yazmaktadır. Fakat olay içeriği bakımından “İsa” olması gerekmektedir.

Kütüphane katalog kaydında "Terceme-i Kısas-ı Enbiya" ismiyle yer almasının sebebi muhtemelen bu kayıt dolayısıyladır.

4.1.5. Eserin Kaynakları

Eserin ana kaynağı olarak Kur'an-ı Kerim olduğunu açıkça belirtmemiz gerekir. Müellif eserinde kıssalarla ilgili 300'den fazla ayeti başlık şeklinde metne serpiştirmiştir. Bazı ayetleri ise beyitlerin içerisinde vermiştir. Kıssalar arasında ayetler verilerek olayların anlatımını Kur'an-ı Kerîm'e dayandırmaktadır. Verilen ayet, beyit şeklinde yazılmış olup ardından gelen beyitlerde ayetin bir nevi mealini vermeye çalışmıştır. Bazen ayetleri beyitler arasına da katmıştır. Daha sonrasında kaynak olarak hadislerden söz etmemiz gerekmektedir. Bazen İbn-i Abbas gibi muhaddislerin aktardıklarını vermiş bazen de "haber böyledir, rivayet budur ki" ifadeleriyle açıklamaya koyulmuştur. Kur'an-ı Kerîm'de ismi zikredilmemiş olan Şemuyel, Danyal gibi peygamberden de bahsetmesinden dolayı Tevrat ve İncil'den de yararlandığını söyleyebiliriz. Tespit edildiğine göre Kadıoğlu, eserinin içerisinde okuduğu, gördüğü, faydanmış olduğu kitapların isimlerini zikretmemektedir. Bunların dışında bazı halk söylemleri, deyimler ve atasözlerine rastlamaktayız. Aynı zamanda tarih anlatılarına da rastlamamız mümkündür.

4.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

4.2.1. Tertibi

Kısas-ı Enbiya, klasik mesnevi nazım şekline göre tertip edilmiştir. Eserin başlangıcında "Hazâ Kitâb u Kasâs-ı Enbiyâ Rahmetu'llâhi ʿAleyhim Ecmâʿin" başlığı bulunmaktadır. Burada Allah'ın varlığından, birliğinden ve alemin yaratılışından bahsedilmektedir. İlk 21 beyitte tevhit, ardından gelen 61 beyit na't, sebeb-i te'lif 51 beyit ve eserini takdim ettiği Murâd Şah'tan da bir iki beyit bundan bahsederek Hz. Adem'in yaratılışından bahsetmektedir. Daha sonrasında başlıklar verilerek peygamberlerin isimleri yahut olaylarına dair kıssalar anlatılmaktadır.

Eserin bölüm başlıklarında dil birliği bulunmamaktadır. Bazılarında Arapça başlıklar kullanılırken bazılarında Türkçe tercih edildiğini görmekteyiz. Kadıoğlu hacimli olan bu eserini tek vezinle oluşturmuştur. Metinlerin arasına ayet ve hadis eklemeleriyle akıcılık sağlamıştır. Mesnevinin ana planı şöyledir:

Tablo 2: Mesnevinin Ana Planı

Ana Bölüm	Ana Bölümü Oluşturan Unsurlar	Varakları ve Beyit Aralıkları
Giriş	Tevhit, Na't, Sebeb-i Te'lif, Medh-i Padişah	2^b-13^b
Konunun İşlendiği Esas Kısım	Kısas-ı Enbiya Metni	13^b-309^b
Hâtime	Eserin Yazılış Tarihi	309^b

4.2.2. Vezin

Kadıoğlu'nun kaleme almış olduğu eser, mesnevi nazım tarzında yazılmış olup tek bir vezin kullanılmıştır. Aruzun hezec bahri "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla yazılmıştır. Bu kalıp Türk edebiyatı içerisinde mesnevilerin yazımı esnasında Türkçe kelimelerin vezne rahat uygulanması sebebiyle sıklıkla tercih edildiğini görmekteyiz. Kadıoğlu'nun eserinde kusursuz bir vezin işlenmesi söz konusu değildir. Fakat kötü denecek kadar da aksamalar bulunmamaktadır. Şair eserinde en çok imâle yaptığını söylememiz mümkündür. En az olarak da vasıl örneklerine eserinde rastlamaktayız.

4.2.2.1. İmâle

Kelime içerisindeki ünlüyü, uzun olarak okumak ve takti'de o şekilde ele almaktır.[125] Kimileri bunu bir kusur olarak ele alırken kimileri de söze kuvvet katması olarak değerlendirmektedir.

3769. Anāsı söyledi aña oġul sen
Katı zaḥmetdesin uş görürem ben

3775. Varuban çün öküzi anda görür
O çayırda öküzler ile yürür

[125] M.A. Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, Gökkubbe, İstanbul 2015, s.210.

3795. Pes alub geldi evlerine ānı
Öküzi gizledi yigit revānı

3977. Buyurdı gök ferişteleri ḥāżır
Gele Mūsā olara ola nāẓır

4373. Didiler varmışşsa sizde aḥbār
Helāk ide idisizi bile nār

4.2.2.2. Zihaf

Klasik Türk edebiyatında zihaf, uzun okunması gereken kelimelerin kısa okunması anlamına gelmektedir.[126]

3758. Zírā sevmez ide ḫalḳa melāmet
Bu maḫlūḳuñ arasında tamāmet

3793. Melek didi ki sen bunı i yigit
Mūŝā peyġāmbere ṣat sözüm işit

3865. Münevver ola bāṭın ta i ‘āḳíl
Kemālātı o nefsüñ ola ḥāŝıl

4166. Gelür yüz ḳırḳ nebí bil i bürāder
Dükelisi bularuñ-ıdı rehber

6093. Ve Nāsūt ol ‘İsā’nun bil i yār
Olubdur mutteḥid lāhūt ile eşkār

[126] M.A. Yekta Saraç, **a.g.e.,** s.215.

4.2.2.3. Vasıl

Kelime anlamı ulama olan vasıl, aruzda sonu ünsüzle biten bir kelimenin vezin gereği ünlü ile başlayan kelimeye birleştirilerek okunmasıdır.[127]

3827. Didi nefse baḳar bunda ol Allāh
Diserem sana veçhi ol āgāh

3851. Dönüben özr ider bunlar ḳamusı
Ki itdük biz_edübsüzlük i Mūsā

3966. Baña dízāruñu göster göreyin
Bu cānumı senüñçün vireyin

4244. Cevāb oldur nebídi bí-gümānı
O ḫalḳa mürsel itdüm dirben ānı

4775. Anuñçün ne buyururlar o bārí
Bu kez üç gün girü eyledi zārí

4.2.2.4. Med

Asıl anlamı uzatma olan med, aruzda birleşik hecelerin biraz uzun okunmasına denir.[128] Türkçe kelimelerde de (var, bir) vezin gereği uzatma yapıldığı görülmektedir. Hiç kelimesinin de uzun okunduğunu görmekteyiz.

4214. Buyurdı ki Şu‘ayb’a girü ‘Allām
Yirüne var diyü itdi i‘lām

4323. Bir pírler idi birisi şübbān
Nisā idi biri ḳamu i insān

[127] M.A. Yekta Saraç, **a.g.e.,** s.208.
[128] M.A. Yekta Saraç, **a.g.e.,** s.211.

4420. Varub eyledi bir yirde çardaḳ
Ḳatında ḳodılar ŝu ile bardaḳ

4809. Kimesne oḳumadı hiç anı
Süleymān líki oḳur bí-gümānı

4727. Yaluñuz bir ḳoyunum var dişi
Anı daḫı diler ala bu kişi

4.2.2.5. Diğer Sebeplerden Kaynaklanan Kusurlar

Kısas-ı Enbiya'da bazen kelimelerin ve eklerin eksikliğinden yahut fazlalığından dolayı veznin aksadığını görmekteyiz.

3886. Didi Ḳārūn'a Ḳārūn Mūsā olġıl
(Ṣād) ferāh olanları Ḥaḳ ḳılmaz āzād

4079. Āżab itdi [girü] anlara Mūsā
Ki ḳonuḳluġa almadı ḳamusı

4192. Gerek bize (bize) didiler şol İlāhí
Ne ki işleyevüz olmaya nāhí

4235. İderlerdi aña küllisi zaḫmet
Çeker Yūnus anlardan [key] meşaḳḳat

4256. Çü dört gün gitdiler gör(gil) pādişāhí
Deñizden viri yír[i] ulu māhí

4264. Didiler Yūnus[a] ḳamusı ḥāşā
Günāhlusın olasın bizde

4384. Yedi günden gümiş altun i ḳardeş
İçinde ṣanduġun ol(ur) ḳamu ḳumaş

4418. Tā yedi köyden [anı] hep sürerler
Çü anuñ ġālini eyle görürler

4.2.3. Kafiye

Klasik Türk şiirinde ahenk unsurlarından birisi de kafiyedir. Mesnevi nazım şekli ile yazılmış olan eser, aa/bb/cc kafiye düzeni ile gitmektedir. Eserde kafiye metnin ahengini sağlayan en önemli unsurdan birisidir. Kadıoğlu Kısas-ı Enbiya'sında genel olarak kafiyelerinde başarılıdır. İstisna durumlar dışında kafiye kullanımında hem ses hem de göz kafiye anlayışına hakim olduğu anlaşılmaktadır. Elif-i maksure özelliği taşıyan kelimelerin kullanımlarında kafiyenin kullanımlarında değiştiğini görmemiz mümkündür. örneğin bazı yerlerde Musâ demesi gereken yerde Musî şeklinde kafiye için değişiklik yaptığını görmekteyiz.

Klasik Türk edebiyatının ölçütlerine bağlı kalan şair Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelerle de kafiye yapmıştır. Genel olarak kafiyelerinde Arapça-Arapça ve Arapça-Farsça kelimelerle kurduğunu görmemiz mümkündür. Türkçe-Türkçe kafiye beyitlerine de rastlamaktayız. Fakat Türkçe-Farsça ve Türkçe-Arapça kafiye örnekleri çok fazla bulunmamaktadır. Bunların yanında bazen cinaslı kafiye, tunç kafiye, zengin kafiye, tam kafiye, yarım kafiyeyle birlikte anlatımına ahenk katmıştır.

4.2.3.1. Türkçe Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

4022. Pes özin görmek 'ādem eyü **olmaz**
Özin gören bilüñ maḳṣūda **irmez**

4742. Süleymān aña dā'ima **gelürdi**
Ḳatında giceye degin **olurdı**

4790. Bu kez Dāvūd ḳatında çünki **çıḳdı**
Süleymān oturdı anlara **baḳdı**

5311. Anuñ cānını ḳabż itdi melek **bil**
Dururdı Ḥaḳ Teʻālā anı bir **yıl**

6433. Ṭarīḳi müstaḳīm(e) tercümān **oldı**
Bu manẓūm tercüm(e) bunda temām **oldı**

4.2.3.2. Türkçe-Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

3878. Çü dördini getüresin sen **anuñ**
Olur altunki olmasun **gümānıñ**

3998. Bu kez yedinci gökde nā-melek **var**
İnerler külli aña bilgil i **yār**

4060. Saña ḳarşulık itmeyem her **işde**
Ṭanuḳ olsun baña Tañrı **ferişte**

4405. Didi Raḥme aña ki senden **ayru**
Ḥaḳíḳat olmazam dir bil i **mehrū**

6006. Evinden bir kişi çıḳdı ḳatı **pír**
Görüb selām itdi anı ʻUzeyr **dír**

4.2.3.3. Türkçe-Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

4004. Bu sözi didi Mūsāya bu kez **Ḥaḳ**
Ki yā Mūsā o šaġ üzre dönüb **baḳ**

4680. Ki yā Rab didi göñlümde benüm **ġam**
Olubdur dilerem ki saña **ŝoram**

5023. Didi bilür misin nedir m**e‘āni**
Diyeyin bilmez iseñ saña **anı**

5041. Anuñ ḥükminde ḳıla ne melek **var**
Cihānı ĥalḳ iden ol ulu **Cebbār**

5932. Ki aña Yemliḫā dirler **adın**
Bularuñ ḥāṣıl ide ol **muradın**

4.2.3.4. Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

3850. Gine dirler dilegil ki **gümānı**
Beyān itsün bu ‘ālem **pādişāhı**

4276. Anuñla bilürem Allāh’ı i **şāh**
‘İbādet itmege saña ola **gāh**

5287. Süleymānam dise ḳanda o **server**
Güler[ler]di aña bil i **bürāder**

5410. Didi ki ḫavf iderem saña **nāgāh**
Sözüm ḫoş gelmeye ṣapuña i **şāh**

5764. Ve aġacun dibinde yatma **zinhār**
Gider iken o yolda bilgil i **yār**

4.2.3.5. Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

3932. Gel imdi tevbe kıl vir **zekātı**
Dilerseñ bulasın Ḥaḳ'dan **necātı**

4001. Pes imdi ṭaġı nurın Ḥaḳ **Te'ālā**
Bıraḳdı bir pāre andan o **Mevlā**

4288. Didiler bu idi iş bunda **ḥikmet**
Balıḳlarda olurdı ḳatı **raḥmet**

5863. Olara işbu ḳızlıḳ oldı **taḥḳíḳ**
Zírā itmediler Allāh'a **taṣdíḳ**

6301. Semādan mā'ide gönderdi **Sübhān**
Ki senden ola bize der bunda **bürhān**

4.2.3.6. Arapça-Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

3756. Dilemedi anı Cebbār-ı **'ālem**
Eyide kendüsi o ṣorduġı **dem**

3924. Didi yā Rab ne işi ider bu **nā-pāk**
Dilerin eyleyesin bunı **ihlāk**

4568. Anı saklardı ḳatında **beġāyet**
Anuñla zírā ḳılurdı ʿ**ibādet**

5778. Çü aldı 'avreti bu kez didi **pír**
Getürün od diyü itdi **tedbir**

5837. Beni gönderdi İlyās'ı ol **Allāh**
Oḳuma ki azubdur olġıl **āgāh**

4.2.3.7. Tunç Kafiye

4132. Buyurdı küllisine itdi **teşvíş**
Kim itmişdür bu leşkerde yavuz **iş**

4128. Buyurur gezdürürler külli **ile**
Tā anı görür bāní ḫalḳı **bile**

4789. Bu kez Dāvūd didi sen daḫı **aña**
Ŝalub yider ne ki itdi o **saña**

4799. Ḳoyun ışşına virsüñ girü **anı**
Ḥüküm bunda budur bil **bí-gümānı**

4807. İçinde yazıluydı on iki **ād**
Götürüb didi ki bilüñ i **evlād**

4.2.3.8. Mürdef Kafiye

3873. Aña Tevrít ögredürdi **dā'im**
Dūn ü gün 'ilmi olmış-idi **ḳā'ím**

4812. Meger bir gün aña dir i **Süleymān**
Ḫüdā ile ben itdüm ahd u **peymān**

4041. O ṭaş üstünde olmuşlar **nā'ím**
Çü Yūşa' uyḳudan olmış-ıdı **ḳā'ím**

4.2.3.9. Mücerred Kafiye

3790. Pes imdi gelüb anasına dir o**l**
Anası[na] dönüb söyler ki oġu**l**

4037. Pes imdi Mūsā şol dem aldı bir ḥu**t**
Bıraḳdı zenbíle tā ki ola ḳuvve**t**

4072. Varub bir oġlānı andan alur o**l**
Çıḳarub ṭaşra eyler anı maḳtū**l**

5068. Süleymān çünki anı anda görd**i**
Şoluḳ sa‘at yüziñi yire urd**ı**

Fakat bunların yanı sıra tek bir yerde kafiyenin uymadı tespit edilmiştir.

4294. Pes imdi Yūnus’a [ki] ḥüküm itdi
Balıḳ ḳarnına düşürdi ol Allāh

4.2.4. Redif

Şair bazen şiirlerinde kafiye kullanmamış ve ahengi redifle yakalamıştır. Bazen tek bir kelimeden oluşan redifler kullanmış bazen de ek halinde kelime halinde olarak beraber kullandığını görmekteyiz. Kadıoğlu, redif kısmında fiil ve isimleri denk denilebilecek kadar eşit oranda kullanmıştır.

4.2.4.1. Tek Bir Ekten Oluşan Redifler

3740. Egerci mālı mülki ḳey çoġ-ıdı
Ve líkin oġlı ḳızı hic yoġ-ıdı

3992. Pes imdi indi dördüncü felekden
Ne ki var-ıdı anda hep melekden

4011. Didi ki Tañrı’nuñ ḳulları çoḳdur
Ve líkin bencıleyın ḳulı yoḳdur

5026. Dükelinün behāsı bir ḥacerdür
Ki maġrūr olma aña ki ḫaḪārdur

5034. Ḳarınca sözini çünki işitdi
Ḳatı aġlayubanı zírā itdi

4.2.4.2. Hem ek hem kelimeden oluşan redifler

3854. Ümiźdür ol ṣıġırı bilevüz biz
Ḥaḳḳ'un emrin ne didi ḳılāvuz biz

3918. Ki nice yavuz işi itmiş-idim
Recā idüb aña yüz dutmuş-idim

3933. Didi ögüdüne hiç girmezem ben
Zekātını buyurur virmezem ben

5865. Olar didi ki bu kez geldüñüz siz
Ḳaḥṭılıḳdan ki 'āciz olduñuz siz

5901. Oradan çünki çıḳub gitdi bunlar
Ḳoyuban güderdi çobana yitdi bunlar

4.2.5. Diğer Ahenk Unsurları

Şair vezin, kafiye, redif gibi bazı ahengi sağlayan unsurların dışında olayları ayetler ve hadislerle anlatarak metnin içerisinde ahenk katmaktadır. Kıssaları anlatırken yaşanan olaylara kaynaklık etmesi hem de metni hareketlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Ayetin açıklamasını yaparken kıssasını anlatmaktadır. Kıssalara giriş kısımların başlarında ve sonlarında tekrarlarla birlikte belli bir düzen oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra aliterasyon, asonans ve çeşitli tekrarlarla da bu ahengi sağladığını söylememiz mümkündür.

Şiirde ünsüz seslerin mısra ve beyitlerde baskın olarak kullanılmasıyla sağlanan ahenge aliterasyon denmektedir. Metinde de çeşitli sessiz harflerin tekrarına rastlamamız mümkündür. Aşağıda "b,n,r" sesleriyle aliterasyon oluşturularak ahenk sağlanmıştır:

3738. Beni bilmedü gözim Būlisem ben
Gelüb duram ḳatuñuzda bu dem ben

4404. Bu şanubanı ucı gitdi anuñ
Baña olmasun i şāhuñ gümānuñ

4420. Varub eyledi bir yirde çardaḳ
Ḳatında ḳodılar ṣu ile bardaḳ

Yine şiirde ünlü seslerin mısra ve beyitlerde baskın olarak kullanılmasıyla sağlanan ahenge asonans denmektedir. Metinde de çeşitli sesli harflerin tekrarına rastlamamız mümkündür. Aşağıda "i,

3738. Hemīşe eyler idi ḫalḳa iḥsān
İşidüñ ve ṣaḳın imdi [siz] i insān

4.3. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

4.3.1. Kısas-ı Enbiya Metninde Yer Alan Unsurlar

4.3.1.1. Allah

Kısas-ı Enbiya metni "Bismillahirrahmanirrahim" lafzıyla başlamaktadır. Eser içerisinde "Allah, Tanrı, Çalab" isimleri en çok kullanılmaktadır. Bunların yanında Allah "Rahman, Rahim, Rezzak, Hallak, Hayy u Hannan" olarak da geçmektedir. Aynı zaman da Allah'ın birliğinden de söz edilmektedir.

"Tā šanılıḳ virevüz birdür Allāh
Nübüvvet virdi diyü saña ol şāh"

“Benüm-çün Tañrıya ḳıla du‘āyı
Götüre-idi Çalab benden belāyı”

4.3.1.2. Melekler

4.3.1.2.1. Cebrail Aleyhisselam

Metin içerisinde “Cebrail yahut Cibril” olarak geçmektedir. Peygamberlere vahiy getirmesi ve yaşanan olaylarda haber vermesi için gönderilmiştir.

“Pes iñledi ol acıdan o server
Gelüb Cibríl aña didi i bürāder”

4.3.1.2.2. Azrail Aleyhisselam

Metin içerisinde Azrail aleyhisselam peygamberlerin canlarını almasıyla konu edilmektedir.

“O Dāvūd’a ecel çün yaḳın oldı
Çalab ‘Azra’íl’e Dāvūd’a ṣaldı”

Bazen insan kılığına girerek kendini göstermektedir.

“Süleymān anası bildi ki anı
O ‘Azrā’íl imiş gitdi gümānı”

4.3.1.2.3. İsrafil Aleyhisselam

İsrafil aleyhisselamın suru üflemesinden söz edilmiştir.

“Beġāyet ḳızılıḳ olısardır i yār
Bu kez emr ide İsrāfíl Cebbār”

4.3.1.3. Kısas-ı Enbiya’da Geçen Peygamberler

Kadıoğlu’nun manzum bir şekilde kaleme almış olduğu Kısas-ı Enbiya adlı eseri içerisinde konu edinilmiş olan peygamberlerin hayatları ele alınmıştır. Şair, peygamberlerin hayatlarını konu edinirken nübüvvete geldikleri zamanı ve yaşanan bazı olayları kaleme almıştır. Kıssaları anlatırken ayet, hadis ve İsraâiliyyât’a dayalı bilgiler olduğunu görmekteyiz. Konu edinilen Hz. Musa, Hz. Eyüp, Hz. İsa gibi peygamberlerin bazıları Kur’a-ı Kerim’de geçmektedir. Kur’an-ı Kerim’de geçip de peygamberliği ihtilaflı olanlardan Hz. Uzeyr, Hz. Zülkarneyn kıssaları da

anlatılmıştır. Fakat Kur'an-ı Kerim'de anılmayan Hz. Dânyâl gibi bazı kıssaların da kaleme alındığını görmekteyiz.

Peygamberlerin hayatlarından bahsederken bazı rivayetlerde bulunan kişilerin isimlerini de vererek anlatımını kuvvetlendirmektedir. Peygamberlerin dışında bazı önemli kıssalara da yer verdiğini görmekteyiz. Bazı toplumları ve kişileri de ayrı başlıklar altında işlemiştir. Olayları ele alırken de Kur'ân-ı Kerîm'den ve hadislerden de alıntılar yaparak anlatımı güçlendirmekle kalmayıp zenginleştirmiştir.

Amil bin hatenacabe kıssasında Hz. Musa ve sarı öküzün kıssası anlatılmaktadır. Amil adında bir şahsın öldürülmesi ve onun haksız yere ölümün ardından bunu öğrenmek için diriltildiği ele alınmıştır.

Karun kıssasında Musa aleyhisselam ve Karun'un arasında geçen olaylara değinilmiştir. Karun'un zenginliğinden, otu altına çevirdiğinden söz edilmektedir. Zenginliğinin çok oluşu ve onun kadar dünya malının olmadığı anlatılmaktadır. Bir diğer kıssa Musa aleyhisselam'ın Allah'ın nur cemalini görmek istemesidir. Kıssa da Musa aleyhisselamın ısrarı üzerine Allah, gökten melekleri tek tek onun yanına indirmiş ve dağa tecelli ettiği anlatılmaktadır.

Hz. Yuşa kıssasında ise halkı dine davet ettiğini ve onun döneminde bir kuraklık meydana gelir ve bunun asiliklerinden dolayı olduğu açıklanmaktadır.

Şuayb aleyhisselam kıssasında onun hatip olduğundan söz edilir. Onun halkı bir şeyleri satarken eksik tartmaktadır. Ölçülerde noksanlık yapmaktadırlar. Kavmini uyarması ve onları doğru yola doğru çekmeye çalışmıştır.

Hz. Yunus'un kavmi puta tapmaktadır. Onları uyarmasına rağmen Allah'a iman etmezler. Allah onlara inanmaları için belli bir süre verse de Rabbi izin vermeden Hz. Yunus onları terk eder. Deniz kenarında gelip bir gemiye biner. Fakat buradayken onu bir balık yutar. Bir süre balığın karnında kalır ve oradayken Allah'a yalvarıp ibadet eder. Allah onu affettiğinde balık onu denizin kenarına bıraktırır. Oradayken kabakla beslenip güç bulur. Daha sonra da halkının yanına gidip onları tekrar uyarır ve Müslüman olurlar.

Hz. Eyüp kıssasına gelince o peygamber aç kim varsa yedirir, yoksulları giydirirdi. Çok fazla evladı vardı. Çok fazla malı vardı ve bunları halkı için harcardı. Allah ona bir bela verdi ve buna sabretmesini istemiştir. Bütün vücudunu kurtlar kaplamış ve oldukça zahmet çekmekteydi. Fakat Hz. Eyüp buna yıllarca sabretmiştir.

Çocukları vefat etmişti. Malı mülkü neyi varsa gitmişti. O bu haldeyken sürekli ibadet etti ve Allah'a dualarda bulundu. Senelerce sabrettiği için Allah onun bütün acılarını daha sonra alır ve belalardan uzaklaştırır.

Davud aleyhisselam kıssasında peygamber oluşu, Calut'u öldürüşü konu edilmektedir. Müslümanların Calut'la olan savaşı ve Hz. Davud'un gelip sapanla onu öldürüşünden bahsedilmiştir. Koyun meselesinden dolayı iki kardeşin Hz. Davud'a gelerek aralarındaki meselenin çözülmesi için gelmesi konu edilmiştir. Hz. Davud Allah'tan kendisine bir bela vermesini ister. Bu bela karşısında bir gün dayanabileceğini söyler. Allah ona bela verdikten sonra kendisini affetmesi için dua edip yalvarır. Allah'ın kendisine bir oğul vermesini ve kendisinden sonra aleme hakim olmasını diler. Oğlu Süleyman aleyhisselamdan da söz edilir. Davud aleyhisselamın ölümü söz konusu olmuştur.

Süleyman aleyhisselam kıssasında devlere, perilere, cinlere ve daha birçok mahlukata hükmettiğinden bahsedilir. Rüzgarın emrine verildiğini ve bununla birçok yere hemen gidebilmektedir. Altın, bakır gibi madenleri kullandığını ve bunlarla saray inşa etmiştir. Hz. Süleyman, bir gün bütün mahlukata yemeklerini vermek için Allah'a yalvarır. İzin verildiğinde büyük bir sofra kurar fakat bu sofranın balığın bir öğünü olduğunu öğrenir. Daha sonrasınca karınca ile olan konuşması verilmektedir. Veziri Asaf'tan bahsedilmektedir. Hüthüt ve Belkıs meselesi de ele alınmaktadır. Belkıs'ın zenginliği ve onunla evlenmesi aynı zaman da Müslüman olması konu edilmektedir. Bir sonraki kıssa olarak başlık atılmış olsa da Hz. Süleyman kıssasının devamıdır. Yüzüğünün bir dev tarafından çalınması Hz. Süleyman yerine geçerek tahtına oturmasını konu edinmektedir.

Zekeriya aleyhisselam kıssasında da bir çocuğu olmadığından dolayı Allah'a oldukça dua eder. Yahya isminde bir çocukları olur. Oğlu Yahya aleyhisselam ve Zekeriya aleyhisselamın öldürülmesi anlatılmaktadır.

Yahya aleyhisselam kıssasında Zekeriya aleyhisselam vaaz verirken Hz. Yahya yokken cehennemden bahsederdi. Bir gün vaaz esnasında bunu duyunca çok hüzünlenir. Bu olaydan sonra dağda ibadet etmeye çekilir. Bir gün aşağıya geri indiğinde halkı dine davet etmeye devam etmiştir.

Hz. Meryem kıssasında ise Cebrail aleyhisselamın gelip İsa aleyhisselama hamile olduğunun haberini verir. Zülkarneyn aleyhisselam kıssasında ise İskender'le

karıştırılmasını onun adının da kullanıldı söylenmektedir. Farklı farklı kavimleri ziyaret edip onların hepsini Allah'a inanmaya davet etmiştir. Ye'cüc ve Me'cüc'ün kıssası anlatılır. Onların insanlarla uğraşmaları ve kıyamete kadar bir seddin arkasında kaldıklarından söz edilir. Daha sonrasında ise Hızır aleyhisselamla karşılaşıp ab-ı hayat suyunu aramasını konu edilmiştir.

Hz. Lokman'a Allah peygamberlik yahut ilim yolunu seçmesini ister. Peygamberliği neden ilmi seçtiğini anlatır. Oğluna vermiş olduğu öğütler bulunmaktadır.

Hızır ve İlyas aleyhisselam kıssasında insanları Allah'a davet etmeye çalıştıkları ve bir köye gittiklerinde orada kuraklık olduğunu görürler. Allah'a isyan ettiklerinden dolayı böyle olduklarını inanırlarsa eğer bunun gideceğinden söz edilir.

Ashab-ı Kehf kıssasında ise yedi kişiden söz edilmektedir. Ülkelerinde yaşadıklarından sonra bir mağaraya giden bu kişiler Allah'ın emriyle derin bir uykuya dalarlar. Uyandıklarında aynı günde olduklarını zannetmelerine karşı aslında seneler geçmiştir. İçlerinden birisi pazara gittiğinde durumun değiştiğini öğrenir. Döndükten sonra tekrar hepsi uykuya dalarlar ve bir daha görünmemişlerdir.

Hz. Üzeyir kıssasında ise Buhtunnasr'la olan hikayesi anlatılır. Daha sonrasında ise bir bağa gelir ve burada uykuya dalar. Uyandığında seneler geçmiştir. Aynı zamanda eşeğinin de kemiklerinin çürüdüğünü görmüştür. Allah'ın emriyle o eşek tekrar dirilir. Evine geri döndüğünde eşini yaşlanmış şekilde bulur. Kendi hala genç gözükmektedir. Kendisinin Hz. Üzeyr olduğunu söylemesine rağmen kimse ona inanmaz. Onları inandırmayı başarır.

Buhtunnasr kıssasında Danyal peygamberden söz edilmektedir. Beytü'l-mukaddesi yıkmasından bahsedilir. Bir rüya görmesinden ve bunun etkisi altında kaldığından söz edilmektedir.

Tubba' Asr hikayesinde ise Hz. Muhammed'den önce yaşamış olan bir hükümdarın yıllar önce ona yazmış olduğu bir mektuptan söz edilmektedir. Tubba'nın Müslüman oluşunu konu edinmektedir. Bu şahın Medine'ye gelişi ve Hz. Peygamber için bir ev yaptırmasını anlatmaktadır.

Hz. Meryem'in hamile olduğu kıssa da ise Hz. İsa'nın doğumu anlatılır. Doğduğu zaman halkın Hz. Meryem'e dedikleri ve Hz. İsa'nın kundakta iken konuşması söz konusudur. Hz. İsa'nın babasız oluşu, ölüleri diriltmesi, âmâ olanları

iyileştirmesi gibi bazı mucizeleri konu edilmektedir. Hz. Nuh'un oğlu olan Sam'ı diriltmesi anlatılmaktadır. Havarileriyle beraber gökten sofra indirilmesi ve bu sofradan yoksul olanların yiyip içmesinden söz edilir.

Musa kavminin Yahudi olduğu kıssasında kavmin kendisine nasıl isim verdiğini konu edinmektedir.

İsa kavminin azdığı kıssada ise bir kişinin İsa aleyhisselama çok fazla kötülük ettiğinden söz edilir. Domuzun haram olduğu söylenir. Vaftiz suyuyla yıkanmaları gerektiğinden bahsedilir. İsa aleyhisselam kavmine şeriatı öğretmiştir. İnsanlar artık birbiriyle savaşmaya başladıklarından ve kılıçla dövüştüklerinden söz edilir.

4.3.1.4. Peygamberle Adı Zikredilen Şahıslar

4.3.1.4.1. Karun

Musa aleyhisselamla birlikte anılmaktadır. Kendisinin zenginliğinden ve sahip olduğu hazinelerden bahsedilmektedir. Allah'ın emirlerine karşı gelmiş ve mallarıyla birlikte yerin altına batırılmıştır.

"Ḫaber virür Muḥammed'e ol āgāh
Yíre ḳoydum o Ḳārun dir Allāh"

4.3.1.4.2. Sâm

Hz. Nuh'un oğullarındandır. İsa aleyhisselamın onu diriltmesi kıssası anlatılmaktadır.

"Dirí ḳıl didiler Nūḥ oġlı Sām'ı
İtā'at idelüm biz ḫu 'āmı"

4.3.1.4.3. Yafes

Hz. Nuh'un oğullarındandır. Zülkarneyn aleyhisselamın atası olduğu düşünülmektedir.

"Atasıdur anuñ Nūḥ oġlı Yāfiś
Vücūda gelmege olaydı bā'iś"

Ye'cüc ve Mec'üc'ün de atası olduğu düşünülmektedir.

"Bularuñ atası idi o Yāfiś
Buna hem Nūḥ ıdı gelmene bā'iś"

4.3.1.4.4. Meryem

Hz. İsa'nın annesidir. Kendisinden Allah'a ibadet etmesi, hamile oluşu ve Hz. İsa doğduğunda onun günahsız oluşundan söz etmesiyle birlikte anılır.

"Çü Meryemden yana ḳaṣd itdi oġlān
Ṣıġınuram saña didi i Rahmān"

4.3.1.4.5. Rahme/Rahime

Hz. Eyüp'ün eşidir. Hz. Eyüp sıkıntıya düştüğünde onu terk etmemiş ve ona hizmette bulunmuştur.

"İşidübanı Raḥme anı aġlar
Gözinden ırmaḳ olubanı çaġlar

4.3.1.4.6. Harun

Hz. Musa'nın kardeşidir. Kendisinden Musa aleyhisselama yardımcı olması sebebiyle bahsedilmektedir.

"Dahı Mūsā 'āŝāsın i bürāder
Ve Hārūn'ın 'amamesin o server"

4.3.1.4.7. Asaf

Hz. Süleyman'ın veziridir. Kendisi kitap ilmine vakıf olan birisidir.

"Pes emr itdi aña yazıyla nāme
Bu kez Aṣaf eline aldı ḫāme"

4.3.1.4.8. Belkıs

Sebe ülkesinin sultanıdır. Hz. Süleyman'la mektuplaşması, Müslüman olması gibi konularda anılmaktadır.

"Pes elçiler girü Belḳís ḳatına
Gelüb dir ne ki gördi ḥażretine"

4.3.1.5. Tarihi Şahsiyetler

4.3.1.5.1. İbn-i Abbas

Hz. Peygamberin amcasının oğlu olan Abdullah b. Abbas çok fazla hadis rivayet edenlerden birisidir.

“İdübdür ihtilafı anda çok nās
Ve líkin ne didi bil İbn-i ‘Abbās”

4.3.1.5.2. İbn-i Kelbî

Kendisi nesep alimi olup bazı rivayetler aktarmıştır.

“Vi Kelbí’den olub durur rivāyet
İdelüm anı daĥı biz ḥikāyet”

4.3.1.5.3. Tubba’ Asr

Yemen’de sultandır. Adına Sad bin Malik denilmektedir. Hz. Muhammed’e yıllar öncesinde inanmış ve ona mektup yazmıştır.

“Ḫaberde şöyledür bilgil i insān
Yemen’de Tubba‘ olmuş idi sulṭān”

4.3.1.5.4. Buhtunnasr

Zalim bir hükümdar olup beytü’l-mukkadesi yıkmasıyla birlikte anılmaktadır.

“Fülan yirde fülan sa‘at çıḳısar
Bir er beytü’l-muḳaddes yıḳısar”

4.3.1.6. Mukaddes Kitaplar

4.3.1.6.1. Tevrat

Kısas-ı Enbiya metninde en çok kullanılan kutsal kitap Tevrat’tır. Ezbere bilenler, şeriatını takip edenler, okunan bir kitap olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Oḳurdı dā’ima Tevrít’ı ol er
Adı Aŝaf idi anuñ i server”

4.3.1.6.2. İncil

Hz. İsa'ya inmiş olan sahifelerden oluşturulan kutsal kitap okunması yönüyle metinde konu edilmiştir.

"Tamām oḳur ensin İncil'i anda
Pes olmaya senüñ gibi cihanda"

4.3.1.6.3. Kur'an-ı Kerim

Süleyman aleyhisselam kıssası içerisinde geçmektedir. Onun kıssasının Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığından söz edilir.

"Diyübdür Ḥaḳ anı Ḳur'ān içinde
Ṭaleb idüñ anı ger ola cinde"

4.3.1.6.4. Zebur

Davud aleyhisselama verildiğinden söz edilir.

"Daḫı ṣoñra virür aña nübüvvet
Zebūru virübanı dutdı ḳuvvet"

4.3.1.7. Topluluklar

4.3.1.7.1. Ye'cüc ve Me'cüc

İki kardeş olan bu kişiler Müslümanlara çok eziyetler vermiştir. Zülkarneyn aleyhisselam zamanında yaşamaktadırlar. Allah'ın emriyle onları bir seddin içerisine koymuş ve kıyamete kadar orada yaşayacaklarına inanılır.

"İki ḳardeşdi anlar biri Yecüc
Birisi anuñdur o daĥı Mecüc"

4.3.1.7.2. Ashab-ı Kehf

Yedi kişiden oluşan bu topluluk eziyetlerden sonra bir mağaraya çekilerek uyuya kalmışlardır. Yıllar sonra uyandıklarında dönemlerinin değiştiklerini görürmüşlerdir. Başlarından geçen olay konu edilmektedir.

"Bulara Aṣḥāb-ı Kehf eydür ḫalā'iḳ
Maġara içre girdi zírā bāyíḳ"

4.3.1.7.3. Ben-i İsrail

Yakub aleyhisselamın soyundan gelenlere verilen isimdir. Peygamberler onları uyarmak için gönderilmiş ve halkı Allah'a ibadet etmeye davet etmişlerdir.

"Benî İsrā'íl anunçün şehādet
İderdi eyü kişi diyü ġāyet"

4.3.1.8. Yer Adları

4.3.1.8.1. Kudüs

Süleyman aleyhisselamın tahtının orada gizlendiği konu edilmiştir.

"O taḥt[ı] Ḳudüs'de itmişler pinhān
Tā ki taḥtı naṣr-ı 'ālemde sulṭān"

4.3.1.8.2. Sebe

Belkıs'ın yaşadığı ülkedir. Süleyman aleyhisselam kıssasında da Belkıs'ın bulunduğu şehir olarak konu edilmektedir.

"İbük didi Sebā şehrinden i şāh
Gelürem ki ḫaber işit ol āgāh"

4.3.1.8.3. Medine

Tubba' Müslüman olmadan önce Medine şehrine gelip burayı almaya yeltendiği söz konusudur.

"Medíne'yi alub oġlın oḳudı
Ol şehrüñ ol anı içinde ḳodı"

4.3.1.8.4. Rum

Ashab-ı Kehf kıssasında Rum bölgesinde bir sultan olduğu söz konusudur.

"Ḫaberde böyledür ki Rūm'da bir şāh
Var ıdı adı Taḳyanos'ı gümrāh"

4.3.1.8.5. Hindistan

Zülkarneyn aleyhisselam kavimleri dolaşırken Hindistan'a doğru da geçmiştir.

"Pes imdi ol aradan durdı gitdi
O Hindistān'un iḳlímine yitdi"

4.3.1.8.6. Yemen

Eyüp aleyhisselamın Yemen şehrinde olduğundan bahsedilir. Aynı zamanda başka kişilerin de burada yaşadıkları söz konusudur.

"Yemen şehrinde olurdı o kişi
Ḳatı 'āḳíl idi eyü idi işi"

4.3.1.8.7. Türkistan

Süleyman aleyhisselamın tahtı anlatılırken Türkistan ilinden de herkesin geldiğinden söz edilir.

"Ve Türkistān ilinden varuban pes
Getürler misk[i] şol dem ḳamu kerkes"

4.3.1.8.8. Şam

Hz. Süleyman'ın bedenini Şam'a götürüp oraya defnederler.

"Pes anuñ cismini anuñ giderler
Getürüb Şam'da anı defn iderler"

4.3.1.8.9. Habeşistan

Hz. Lokman'ın Habeş'ten bir kul olduğundan söz edilmektedir.

5707. Anuñ ḥaḳḳında dimişdür o ḫālid
Ḥabeş'den bir ḳul ıdı ḳatı 'ābid

4.3.1.9. Mabedler

4.3.1.9.1. Beytü'l-Mukaddes

Kudüs'te bulunan mescidin adıdır. Peygamberlerin buraya gelerek ibadet ettikleri ve burada bulundukları söz konusudur.

"Çü bir müddet ol iḳlimde ki ḳıldı
Girü beytü'l-muḳaddes içre geldi"

4.3.1.9.2. Ka'be

Tubba' Mekke'ye geldiğinde burayı yıkmaya kalkmış daha sonra Müslüman olduktan sonra da üzerini örttüğünden söz edilir.

"Dilersen olasın dünyaya sen şah
Yakasın Ka'be yapılmışdur i şah

4.3.1.10. Put

4.3.1.10.1. Ba'l

Hızır ve İlyas aleyhisselam kıssasında geçmektedir. Kavmin Ba'l adında bir puta taptıklarından bahsetmektedir.

"Var idi bir ulu put pādişāhuñ
Aña dirlerdi Ba'l olsun āgāhuñ"

4.3.1.11. Hayvanlar

4.3.1.11.1. Kurt

Hz. Eyüp'e bela geldiğinde onun vücudu tamamen kurtla kaplanmıştır.

"Pes imdi on sekiz yıl şöyle ḳaldı
Dükeli cismünüñ ḳurd ile ṭoldı"

4.3.1.11.2. Hüthüt

Hz. Süleyman'ın katında bulunan kuşlardandır. Belkıs'a mektuplarını götürüp Sebe ülkesinden haber getirmektedir.

"Sehel vaḳtden o hüdhüd geldi girdi
Süleymān'un o ḳarşusına durdı"

4.3.1.11.3. Balık

Hz. Yunus'u yutmuş ve içerisinde onu saklamıştır. Başka bir balık Süleyman kıssası içerisinde hazırlanan sofranın hepsini yutması, devin atmış olduğu yüzüğü yutması gibi farklı şekillerde bahsedilmektedir.

"Pes imdi [kim] Yūnus önine döndi
Semek agızdan açuban anı yutdı"

4.3.1.11.4. Karınca

Hz. Süleyman'la olan konuşmalarından bahsedilmektedir.

"Didi nemle i ḳarınca görüñüz
Evünüz içre bu demde duruñuz"

4.3.1.11.5. Aslan

Hz. Musa'nın katına inen meleklerden bazıları aslan suretliydi. Süleyman aleyhisselamın yaptırdığı tahtın da ayaklarında aslanlar bulunuyordu.

"Düzetti dört ayaġında ol arslān
İçinde ṭılsım itmişdi i insān"

4.3.1.11.6. Akbaba/Kerkes

Süleyman aleyhisselamın yaptırdığı tahtın üzerinde dururdu. Aynı zamanda Musa aleyhisselamın yanına inen meleklerden bazılarının suretlerinin de akbabaya benzediği söylenir.

"Buların ṣūret-idi miśli kerkes
Ḳatı ḳorḳar buları görse herkes"

4.3.1.11.7. Deve

Karun'un hazinelerinin anahtarlarını bir tek develerin çekebileceğinden söz edilmektedir.

"Mefātıḥ-ı künuzunı muḥaḳḳaḳ
Didiler yüz deve çekürdi ancaḳ"

4.3.1.11.8. Köpek

Metinde it olarak geçmektedir. Ashab-ı Kehf kıssası içerisinde çobanın yanında bulunup onlarla beraber mağaraya gelmiştir.

“Didiler sür bizümle olmasun it
Bizümle gider iseñ sözi işit”

4.3.1.11.9. At

Belkıs, Hz. Süleyman’a hediyeleri yollamak için atları da süsleyerek onlarla birlikte göndermiştir.

“Bu kez andan ilerü daḫı vardı
O resme atı dört biñ anda gördi”

4.3.1.11.10. Öküz

Hz. Musa kıssası içerisinde satılması konu edinilen sarı öküzden söz edilmektedir.

“Fülan çayırda atañ bir ṣaru öküz
Ḳoyubdur senün içün görmedi göz”

4.3.1.11.11. Koyun

Hz. Davud kıssasında iki kardeş koyunları yüzünden bir tartışmaya girmiş ve peygambere gelip dava etmişlerdir.

“Didi bu yıl ḳoyundan ne ki ola
Gerek anı dāḫilün ışṣı ala”

4.3.1.12. Yiyecekler ve İçecekler

4.3.1.12.1. Yiyecekler

4.3.1.12.1.1. Kabak

Hz. Yunus balığın karnından çıktıktan sonra beslenmesi için ağacın gölgesinde durup kabakla beslenmiştir.

“Ṣoluḳ ṣaat anuñ ḳabaġı irdi
Ḳabaġından Yūnus alub yiyirdi”

4.3.1.12.1.2. Üzüm

Üzeyr aleyhisselam bağın birisine geldiğinde yemiştir.

“Fevākihden yiyüp üzümi sıḳdı
Ṣuyından içdi anuñ çünki çıḳdı”

4.3.1.12.1.3. İncir

Üzeyr aleyhisselam bağın birisine geldiğinde yemiştir.

“Meger bir gün o baġa varmışdı
Varuban baġda incir dirmişdi”

4.3.1.12.1.4. Peynir

Hz. İsa’ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

“‘Asel var idi birinde semen vār
Anuñ birinde peynir var i yār”

4.3.1.12.1.5. Ekmek/Gözleme

Hz. İsa’ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

“Tere girden ne ki dünyāda ol Ḥaḳ
Yaratmışdı var idi anda muḥaḳḳaḳ”

4.3.1.12.1.6. Zeytin

Hz. İsa’ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

“Ḥavālísinden vardı tereh tarḫūn
Ve girde anuñ biri üstinde zeytūn”

4.3.1.12.1.7. Sarımsak

Hz. İsa’ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

“Velí ṣarımsak anda hiç yoġ-ıdı
Egerçi ayruḳ ot anda çoġ-ıdı”

4.3.1.12.1.8. Tuz

Hz. İsa’ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

“Nemek var idi başınuñ ḳatında
Ve sirke vardı ḳuyruġı ḳatında”

4.3.1.12.1.9. Balık

Hz. İsa'ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

"İçinde var idi bes girde bāyíḳ
Daḫı var idi bişimiş anda balıḳ"

4.3.1.12.1.10. Bal

Hz. İsa'ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

"'Asel var idi birinde semen vār
Anuñ birinde peynir var i yār"

4.3.1.12.1.11. Hurma Ağacı

Hz. Meryem doğum yapacağı sırada hurma ağacına yaslanmıştır.

"O bir ḫurma aġacına ki vardı
Şoluḳ dem yaşaruban ḫurma virdi"

4.3.1.12.2. İçecekler

4.3.1.12.2.1. Şarap

Karun'un içtiği şeklinde metinde konu edilmektedir.

"Dūn ü gün çaldurur ceng ü ribābı
İçerdi dā'ima durub şarabı"

4.3.1.12.2.2. Sirke

Hz. İsa'ya gökten inen sofranın içerisinde bulunmaktadır.

"Nemek var idi başınuñ ḳatında
Ve sirke vardı ḳuyruġı ḳatında"

4.3.1.13. Meslekler

4.3.1.13.1. Çoban

Ashab-ı Kehf kıssasında bu yedi kişi yola koyulduğu zaman çobanda onlara eşlik eder.

"Geyesisin ḳamu çobana virdi
Bu kez çoban bulara döndi ṣordı"

4.3.1.13.2. Habbaz (Fırıncı/Ekmekçi)

Ashab-ı Kehf kıssasında Yemliha şehre gittiğinde ekmekçiye gidip olayları öğrenir.

"Pes altun virüb ḫabbāza vardı
Ṣorar ḫabbāz ol altunı çü gördi"

4.3.2. Bölüm Başlıkları

Kısas-ı Enbiya metninde toplam 45 başlık yer almaktadır. Başlıkların içerisinde peygamber kıssalarına dair bazı isimlerin olmasının yanı sıra bazılarında alt başlık niteliği taşıyacak olan özel kıssalar da yer almaktadır. Bu başlıklar kırmızı renkle yazılmış olup başlıkların ardından siyah renkle manzum bir şekilde kıssaların anlatımları bulunmaktadır. Bölüm başlıklarının kullanımında bir bütünlük yer almamaktadır. Bazen Arapça tamlamalar olduğunu görmekteyiz. Bölüm başlıkları içerisinde bir tanesi tam olarak okunamamıştır. Başlıkta özel isim olarak "Hikayet-i Amil bin Hatecenab" bulunmaktadır. Kıssa içerisinde Amil ismi geçmekte fakat diğer isme rastlanılmamıştır. Araştırılmasına rağmen anlatılarda bu kişiye rastlanılmamış ve yapılmış olan harekeye göre okunmuştur.

Bu sayfalar arasında yer alan başlıkları şöyle sıralayabiliriz: "Hazā Kitāb-ı Ḳasas-ı Enbiyā Raḥmetu'llāhi ʿAleyhim Ecmaʿīn", "Der beyān-ı naʿt-ı Resūlü'ş-şaḳaleyn ʿAleyhi's-selām", "Der beyān-ı vaṣf-ı ḥāl ṣāhibü'n-naẓmı ve bāʿisü'l-kitāb", "Müyesser ḳıldı aña Şāh Murādī", "Kıṣṣa-i duḫūl-ı Ādemi'n-nebiyyi ʿAleyhi's-selām fi'l-cenneti ḳāle üskün ente ve zevcüke", "Ḥikāyet-i Şīt ʿAleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Aḫnūḫ bin Yezd ʿaleyhi's-selām", "Ḥikāyet Şīt ʿAleyhi's-selām*", "Ḥikāyet-i Nūḥ bin Lamek bin Metūşelaḫ bin İdrīs ʿAleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Hūd'il-nebiyyi ʿAleyhi's-selām", "Hikāyet-i Ṣāliḥi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i İbrāhīmi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selâm", "Ḥikāyet-i āmeden İbrāhīmi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i daʿvet-kerden İbrāhīm Nemrūd-rā", "Nemrūd helāk olduġı ḥikāyetdür", "Melāʾik İbrāhīm İsḥāḳa beşāret itdügi ḥikāyetdür", "İbrāhīm Peyġāmber Kaʿbei bünyād itdügi ḥikāyetdür", "Ḳıṣṣa-i Lūṭi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selām", "Ḳıṣṣa-i Yaʿḳūbi'l-nebiyyi ʿAleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Mūsā bin ʿİmrān ʿAleyhi's-selām",

* (Bu başlık hatalıdır. İdris aleyhisselam kıssası devam etmektedir. Yazmanın reddade kısmında da bu başlık dikkate alınmamıştır.)

“Mūsā Peyġamber ʿaleyhi's-selām Firʿavnı Tañrıya oḳuduġı ḥikāyetdür”, “Ḥikāyāt-ı ‘Amil Bin Ḥānācebe”, “Der Ḥikāyet-i Ḳārūn”, “Ḥikāyet-i Ṭaleb-gerden Mūsā Dízār”, “Ḳıṣṣa-i Yūşa‘ bin ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Ṭaleb-gerden Mūsā Dízār”, “Ḳıṣṣa-i Yūşa‘ bin ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḳıṣṣa-i Şu‘ayb’ün-nebí ‘Aleyhisselām”, “Ḳıṣṣa-i Yūnus’ü’n-nebi ‘Aleyhisselām”, “Ḳıṣṣa-i Eyyūb’ü’n-nebí ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Dāvūd’ü’n-nebí ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḳıṣṣa-i Süleymān bin Dāvūd ‘Aleyhi’s-selām”, “Süleymān’un Yüzügi Alınduġı Ḥikāyetdür”, “Ḥikāyet-i Zekeriyyā’ün-nebí ‘Aleyhi’s-Selām”, “Ḥikāyet-i Yaḥyā bin Zekeriyyā ‘Aleyhime’s-selām”, “Ḥikāyet-i Meryem ‘Aleyhi’s-Selām”, “Ḥikāyet-i Ẕü’l-ḳarneyn ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Loḳmānı ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Ḥıżır İlyās ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Aṣḥāb-ı Kehf ‘Aleyhimü’s-selām”, “Ḥikāyet ‘Uzeyr’ün-nebí ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Büḫt-i Naṣır ‘Aleyhi‘l-anh”, “Ḥikāyet-i Tubba‘ Asr”, “Ḥikāyet-i Meryem Ḥamile Olduġı”, “Ḥikāyet-i Nübüvvet ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām”, “Ḥikāyet-i Mūŝā[129] Ḳavmi Cuhūd Olduġı”, “‘İsā Ḳavmi Azduġı Ḥikāyetdür” kıssaları yer almaktadır.

4.3.3. Ayetler ve Hadisler

4.3.3.1. Ayetler

Kur’ân-ı Kerîm, İslam dininin ana kaynağıdır. Allah’ın Cebrail aleyhisselam vasıtasıyla Hz. Peygamber’e vahiy yoluyla indirmiş olduğu mukaddes kitaptır. İslam dininin yaşantısı ve hafızanın devamı olan bu ana kaynağı insanlar kendilerine rehber edinmişlerdir. İslam dininin kabulünden sonra halk, yazarlar ve şairler bu dinin getirisi olan Kur’an ve hadislere oldukça önem vermiştir. Şairlerin yaşantılarında ve yazmış oldukları eserlerde de Kur’an ve hadise verdikleri önemi, edebi ve kültürel alanlarda rastlamaktayız. Dini eserlerin yazımında ve din dışı konularda da bu kültürün izlerini açıkça görmemiz mümkündür. Şairler, bu iki temel kaynaktan beslenirken edebi sanatlar içerisinde iktibas sanatını oluşturup geliştirmişlerdir. İktibas sanatı bir ayet-i kerimenin yahut hadis-i şerifin tamamı yahut belli bir kısmının alıntılanmasıyla oluşmaktadır.

[129] Başlıkta “Musa” yazmaktadır. Fakat olay içeriği bakımından “İsa” olması gerekmektedir.

Kısas-ı Enbiya metnin içerisinde de iktibas sanatı kullanılmıştır. Ayetler ve hadisler kırmızı renkle yazılarak manzum metnin anlatımından ayrılmaktadır. Şair, kırmızı olarak belirtmiş olduğu ayetlerin ardından kıssayı manzum bir biçimde kendi üslubuna göre ifade etmiştir. Kıssaların bazıları Kur'ân'dan ayetlerle metni desteklerken bazı kıssalar içerisinde ayetler yer almamaktadır. Ayetler bazı kıssalarda birden fazla yer alırken bazılarında ise bir tane ile olayın anlatımı gerçekleştirilmiştir. Hadis ve ayetlerin kullanımları metnin anlatımını güçlendirdiği gibi anlaşılmasında da kolaylık sağlamaktadır. Bahsedilen ayetlerin meallerine baktığımız zaman kıssayı daha iyi anlamakta ve olayı takip edebilmekteyiz.

Kısas-ı Enbiya'nın 181b'den 309b'ye kadar ki kısım içerisinde toplam 125 ayet ve bir tane hadis geçmektedir. Metin içerisinde bahsedilen kıssalar Bakara Suresi, Kasas Suresi, A'raf Suresi, Kehf Suresi, Hud Suresi, Tevbe Suresi, Saffat Suresi, Enbiya Suresi, Sad Suresi, Sebe Suresi, Neml Suresi, Meryem Suresi, Al-i İmran Suresi'nde bulunan ayetlerden seçilerek olaylar anlatılmaktadır.

Metin içerisinde Kur'ân'dan ayet bulunan kıssalar: "Ḥikāyāt-ı 'Amil Bin Ḥānācebe", "Der Ḥikāyet-i Ḳārūn", "Ḥikāyet-i Ṭaleb-gerden Mūsā Dízār", "Ḳıṣṣa-i Şu'ayb'ün-nebí 'Aleyhisselām", "Ḳıṣṣa-i Yūnus'ü'n-nebi 'Aleyhisselām", "Ḳıṣṣa-i Eyyūb'ü'n-nebí 'Aleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Dāvūd'ü'n-nebí 'Aleyhi's-selām", "Ḳıṣṣa-i Süleymān bin Dāvūd 'Aleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Zekeriyyā'ün-Nebí 'Aleyhi's-Selām", "Ḥikāyet-i Yaḥyā bin Zekeriyyā 'Aleyhime's-selām", "Ḥikāyet-i Meryem 'Aleyhi's-Selām", "Ḥikāyet-i Ẕü'l-ḳarneyn 'Aleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Meryem Ḥamile Olduġı" başlıklı kıssalarda ayetlerin yer aldığını görmekteyiz.

Yukarıda bahsedilen kıssalar ayetlere dayalı bir anlatımla desteklenirken, bu kıssaların içerisinde ayet ve hadis yer almamaktadır: "Süleymān'un Yüzügi Alınduġı Ḥikāyetdür", "Ḥikāyet-i Ḥıżır İlyās 'Aleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Aṣḥāb-ı Kehf 'Aleyhimü's-selām", "Ḥikāyet 'Uzeyr'ün-nebí 'Aleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Büḫt-i Naṣır 'Aleyhi'l-anh", "Ḥikāyet-i Tubba' Asr", "Ḥikāyet-i Nübüvvet 'İsā 'Aleyhi's-selām", "Ḥikāyet-i Mūŝā[130] Ḳavmi Cuhūd Olduġı", "'İsā Ḳavmi Azduġı Ḥikāyetdür" başlıklı kıssalarda ayetlerin yer almadığını görmekteyiz.

[130] Başlıkta "Musa" yazmaktadır. Fakat olay içeriği bakımından "İsa" olması gerekmektedir.

Metinde verilmiş olan ayetlerin yedi tanesinde “el-ayete” kısmı konarak ayet olduğu özel olarak belirtilmiştir. Bu özel olarak belirtmede ayetin bir kısmının alınmadığı yahut devamına bakılması için bir ibare niteliği taşımaktadır. Bu ifadelerin bulunduğu yerlere baktığımızda; 184b, 198a, 224a, 234a, 242a, 248b, 268a kısımlarında yer alan ayetlerdir.

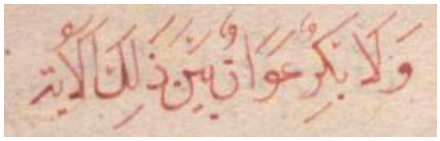

Metinde 184b’te yer alan Bakara Suresi’nin 68. ayetin sonuna “el-ayete” kısmı eklenmiştir.

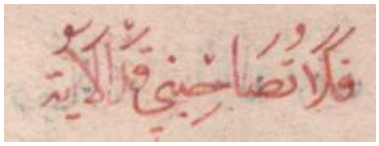

Metinde 198a’da yer alan Kehf Suresi’nin 76. ayetin sonuna “el-ayete” kısmı eklenmiştir.

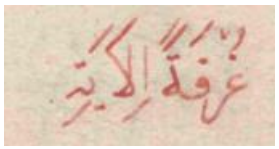

Metinde 224a’da yer alan Bakara Suresi’nin 249. ayetin sonuna “el-ayete” kısmı eklenmiştir.

Metinde 234a’da yer alan Enbiya Suresi’nin 80. ayetin sonuna “el-ayete” kısmı eklenmiştir.

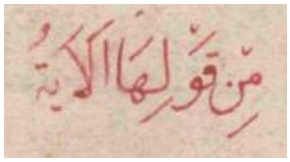

Metinde 242a’da yer alan Neml Suresi’nin 19. ayetin sonuna “el-ayete” kısmı eklenmiştir.

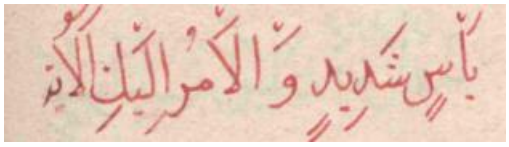

Metinde 248b'de yer alan Neml Suresi'nin 33. ayetin sonuna "el-ayete" kısmı eklenmiştir.

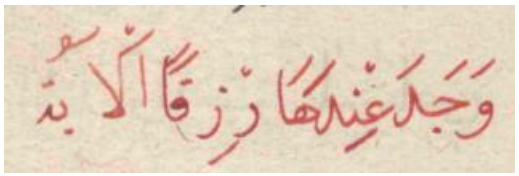

Metinde 268a'da yer alan Al-i İmran Suresi'nin 37. ayetin sonuna "el-ayete" kısmı eklenmiştir.

Metin içerisinde verilen ayetlerin dışında beyit içerisinde de bazı ayetlere iktibas yapılmıştır. 193a'da yer alan,

"Didi erni didigi ***len terānı***
Zírā eyük ḳuvvetün göresin anı"

Beytinde A'raf Suresi'nde geçen "لن تراني" lafzı kullanılmıştır. Hz. Mûsâ (a.s)'ın Cenâb-ı Hakk'ı görme talebine Allah tarafından; "Sen beni asla göremeyeceksin" anlamında verilen cevaptır.

"Kelāmında dimişdür ki o Tañrı
Virib idüñ aña bir ***'aynü'l-ḳıṭrı***"

Sebe suresinde geçen "aynü'l-kıtr" lafzı kullanılmıştır. Hz. Süleyman'ın emrine verilmiş olan madenler için kullanılan "Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık." anlamında kullanılmıştır.

Metin içerisindeki ayetlerin kıssalardaki yerleri belirtilecek olup ayetlerin mealleri ve Kur'ân-ı Kerîm'deki yazılışı esas alınmıştır. Mealler, Diyanet İşleri (yeni) kısmı baz alınmıştır. Peş peşe gelen ayetler anlam açısından birleştirilerek aktarılmıştır. Farklı sayfalarda yer alan fakat aynı konuyu işlemiş olan ayetler de anlam açısından bir arada verilmiştir.

“Ḥikāyāt-ı ‘Amil Bin Ḥānācebe” kıssasında on bir ayet yer almaktadır.

[184a-184b]’da Bakara Suresi 68-69:

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَّ

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ

“Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın.” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki: O, ne yaşlı, ne körpe, ikisi arası bir sığırdır. Haydi, emrolunduğunuz işi yapın.” Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? açıklasın” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır” dedi.

[185b]’de Bakara suresi 54:

فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ

Mûsâ, kavmine dedi ki: “Ey kavmim! Sizler, buzağıyı ilâh edinmekle kendinize yazık ettiniz. Gelin yaratıcınıza tövbe edin de nefislerinizi öldürün (kendinizi düzeltin). Bu, Yaratıcınız katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah da onların tövbesini kabul etti. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir.”

[186b-187a]’da Bakara Suresi 68-71:

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ

لا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِك فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنّهَا

بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ إِنَّ البَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّآ إِن شَاء اللّه

لَمُهْتَدُونَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ ذَلُولٌ تُثِيرُ الأَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ

مُسَلَّمَةٌ لاَّ شِيَةَ فِيهَا قَالُواْ الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ

“Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın.” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki: O, ne yaşlı, ne körpe, ikisi arası bir sığırdır. Haydi, emrolunduğunuz işi yapın.” Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? açıklasın” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır” dedi. “Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın. Çünkü sığırlar, bizce, birbirlerine benzemektedir. Ama Allah dilerse elbet buluruz” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim

diyor ki; o, çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır." Onlar, "İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin" dediler. Nihayet o sığırı kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı.

"Der Ḥikāyet-i Ḳārūn" kıssasında iki ayet yer almaktadır.

[191b]'de Kasas Suresi 79:

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ

Kârûn, zineti ve görkemi içerisinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, "Keşke Kârûn'a verilen (servet) gibi bizim de (servetimiz) olsaydı. Şüphesiz o büyük bir servet sahibidir" dediler.

Kasas Suresi 81:

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِن فِئَةٍ

Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık. Allah'a karşı ona yardım edebilecek adamları da yoktu. Kendisini savunup kurtarabileceklerden de değildi!

"Ḥikāyet-i Ṭaleb-gerden Mūsā Dízār" kıssasında on dört ayet bulunmaktadır.

[192b]'de A'raf Suresi 143:

رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ

Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde dururs sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince[228] onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi.

[196a]'da Kehf Suresi 62:

قَالَ لِفَتَٰىهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا

Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, "Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük" dedi.

[196b]'de Kehf Suresi 66:

قَالَلَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا

Mûsâ ona, "Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?" dedi. Metin içerisinde ayetin لَهُ kısmı yazılmamıştır. (قَالَلَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدً)

[197a]'da Kehf Suresi 67:

قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرً

Adam, şöyle dedi: "Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin."

Kehf Suresi 70:

فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا

O da şöyle dedi: "O hâlde, eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın."

[197b]'de Kehf Suresi 71-72:

فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا

قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

Derken yola koyuldular. Nihayet, bir gemiye bindiklerinde (adam) gemiyi deldi. Mûsâ, "Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın." dedi. Adam, "Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?" dedi.

[198a]'da Kehf Suresi 72:

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

Adam, "Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?" dedi.

[198a-198b]'de Kehf Suresi 76-80:

اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِيْۚ قَدْ

حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا

Mûsâ, "Eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme.Doğrusu, tarafımdan (dilenecek son) özre ulaştın (bu son özür dileyişim)" dedi. Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz

tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ, "İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi. Adam, "İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir" dedi. "Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım." "O gemi, denizde çalışan birtakım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı." "Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk."

[199a]'da Kehf Suresi 82:

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ

"Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur."

"Ḳıṣṣa-i Şu'ayb'ün-nebí 'Aleyhisselām" kıssasında üç ayet bulunmaktadır.

[203a]'da Hud Suresi 84:

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا

Medyen halkına da kardeşleri Şu'ayb'ı peygamber gönderdik. O, şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum."

Tevbe Suresi 128:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ

Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.

[204a]'da Hud Suresi 87:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَآ

Dediler ki: "Ey Şu'ayb! Babalarımızın taptığını, yahut mallarımız hakkında dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor. Oysa sen gerçekten yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın."

“Ḳıṣṣa-i Yūnus’ü’l-nebi ‘Aleyhisselām” kıssasında dört ayet bulunmaktadır.

[205b]’de Saffat Suresi 124-125

اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَدْعُونَ بَعْلًا

Hani kavmine şöyle demişti: “Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” “Yaratıcıların en güzelini, sizin ve geçmiş atalarınızın Rabbi olan Allah’ı bırakarak “Ba’l’e mi tapıyorsunuz?”

[206b]’de Enbiya Suresi 87:

فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ

Zünnûn’u da hatırla.Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum” diye dua etti.

[207b-208a]’da Saffat Suresi 142-143:

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ

فَلَوْلَٓا اَنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَۙ

Böylece, Yûnus kendini kınayıp dururken balık onu yuttu. Eğer o, Allah’ı tespih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalırdı.

“Ḳıṣṣa-i Eyyūb’ü’n-nebí ‘Aleyhi’s-selām” kıssasında beş ayet bulunmaktadır.

[215b]’de Enbiya Suresi 83:

اَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Eyyûb’u da hatırla. Hani o Rabbine, “Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin” diye niyaz etmişti.

[216b]'de Enbiya Suresi 84:

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ[131]

Biz de onun duasını kabul edip kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik. Tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha vermiştik.

Sad Suresi 42:

اُرْكُضْ بِرِجْلِكَۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ

Biz de ona, "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik.

[218a]'da Sad Suresi 43-44:

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ

Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik. Şöyle dedik: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma." Gerçekten biz Eyyûb'u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.

"Ḥikāyet-i Dāvūd'ü'n-Nebí 'Aleyhi's-selām" kıssasında yirmi beş ayet bulunmaktadır.

[218b-219a-219b]'de Sad Suresi 26-29:

يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِۜ اِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ

سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًاۜ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُواۚ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ

Ona dedik ki: "Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır." Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu (yaratılanların boş yere yaratıldığı iddiası) inkâr edenlerin zannıdır.

131 Metinde ayetin sonu farklı şekilde verilmiştir: فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ حسد

Cehennem ateşinden dolayı vay inkâr edenlerin hâline! Yoksa biz iman edip salih ameller işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allah'a karşı gelmekten sakınanları yoldan çıkan arsızlar gibi mi tutacağız? Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar âyetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl iz'an sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar diye indirdik.

[220a]'da Bakara Suresi 248:

اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ

Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının alameti, size o sandığın gelmesidir. Onda Rabbinizden bir güven duygusu ve huzur ile Mûsâ ailesinin, Hârûn ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz, bunda şüphesiz sizin için kesin bir delil vardır."

[222a]'da Bakara Suresi 246:

قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ

Mûsâ'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi (ne yaptılar)? Hani, peygamberlerinden birine, "Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. O, "Ya üzerinize savaş farz kılındığı hâlde, savaşmayacak olursanız?" demişti. Onlar, "Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz hâlde Allah yolunda niye savaşmayalım" diye cevap vermişlerdi. Ama onlara savaş farz kılınınca içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir.

[223a-223b]'da Bakara Suresi 247-248:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللهَ قَدْ بَعَثَ

اِنَّ اللهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ

وَاللهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاء وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ

Peygamberleri onlara, "Allah, size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi" dedi. Onlar, "O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyığız. Ona zenginlik de verilmemiştir" dediler. Peygamberleri şöyle dedi: "Şüphesiz Allah, onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı." Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının alameti, size o sandığın

gelmesidir. Onda Rabbinizden bir güven duygusu ve huzur ile Mûsâ ailesinin, Hârûn ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz, bunda şüphesiz sizin için kesin bir delil vardır."

[224a-224b-225a]'da Bakara Suresi 249-250:

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِۙ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍۚ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّيۚ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ
اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً
فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ
كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِ
وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا

Tâlût, ordu ile hareket edince, "Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka." dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok." dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir." (Tâlût'un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et."

[229a-229b]'de Sad Suresi 22-24:

خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ
اِنَّ هٰذَا اَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ
قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهِۜ وَاِنَّ كَثِيرًا
وَظَنَّ دَاوُۥدُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ

Hani Dâvûd'un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. Onlar, "Korkma! Biz, iki davacı grubuz. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda adaletle hükmet. Zulmetme ve bizi hak yola ilet" dediler. İçlerinden biri şöyle dedi: "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni bastırdı." Davud dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." Dâvûd, bizim kendisini imtihan

ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi.

[230a]'da Sebe Suresi 10:

يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ

Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir lütuf verdik. "Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin" dedik ve "(Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. "Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm" diye vahyettik.

[230b]'de Enbiya Suresi 79:

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُودَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ

Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik.

[231a]'da Sad Suresi 24:

فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ

Davud dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi. Ayetin başı yanlıştır. Ayette "f" ile başlarken metinde "v" ile başlamaktadır.

[234a]'da Enbiya Suresi 80:

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ

Bir de Davud'a, sizin için, zırh yapma sanatını öğrettik ki, savaşlarınızda sizi korusun. Şimdi siz şükrediyor musunuz?

"Ḳıṣṣa-i Süleymān bin Dāvūd 'Aleyhi's-selām" kıssasında otuz üç ayet bulunmaktadır.

[237a]'da Neml Suresi 16:

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ

Süleyman, Dâvûd'a varis oldu ve, "Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur" dedi.

[237b]’de Sad Suresi 35:

رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْد

Süleyman, “Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!” dedi. Ayetin başı ve sonundan alınarak oluşturulmuş ve aynı zamanda ayetin bir kısmını birleştirmiştir.

[239a-239b]’de Sebe Suresi 12:

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ

وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْر

ومِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ

Süleyman'ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan rüzgarı verdik. Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateş azabını tattırırız.

[241b-242a]’da Neml Suresi 18-19:

حَتّٰى اِذَا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰۤا اَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ

لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗۙ

وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ

وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا

Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi. Ayetin ilk kelimelerinden birisi eksiktir. Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: "Ey Rabbim! Beni; bana ve ana babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!"

[246a-246b-247a]’da Neml Suresi 20-24:

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِينَ

لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهٗۤ اَوْ لَيَاْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ

اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُم

Süleyman, kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi: “Hüdhüd’ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?” “Bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirmedikçe kesinlikle onu ağır bir şekilde cezalandıracağım, ya da kafasını keseceğim.” Derken Hüdhüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman’a) şöyle dedi: “Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe’den sana sağlam bir haber getirdim.” “Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm.” “Onun ve kavminin, Allah’ı bırakıp güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan, onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar.”

[247a]’da Neml Suresi 27:

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

Süleyman, Hüdhüd’e şöyle dedi: “Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz.”

[247b-248a]’da Neml Suresi 30-31:

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ

Süleyman muhakkak ondandır. "Bana karşı diklenmeyin, teslim olarak bana gelin" diyor.

[248a]’da Neml Suresi 28:

اذْهَب بِّكِتَابِي هَذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ

"Benim şu mektubumu götür onlara at, sonra da yanlarından ayrıl ve ne sonuca varacaklarına bak."

[248b-249a-250b]’da Neml Suresi 32-36:

قالَتْ يٰٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونِي فِي اَمْرِيٓ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ

قَالُوا نَحْنُ اُولُوا قُوَّةٍ وَاُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ

قالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةً

وَاِنِّي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ

قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا اٰتٰنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّا اٰتٰيكُمْ بَلْ اَنْتُمْ

Ey ulular dedi, şu işi ne yapacağım, bana bir rey verin, sizi çağırmadan kesin bir karar vermedim. Dediler ki: “Biz güçlü kimseleriz ve çetin savaşçılarız. Emir senin. Ne emredeceğini düşün.” Dedi ki: Padişahlar, bir şehre girdiler mi, o şehri harap ederler ve halkının yücelerini aşağılık bir hale getirirler ve bunlar da böyle

yapacaklar. Onlara bir armağan göndereyim de bakalım elçiler, dönüp ne cevap getirecekler? (Elçilerin sözcüsü) Süleyman'ın huzuruna gelince, Süleyman ona şöyle dedi: "Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz."

[252a]'da Neml Suresi 38-40:

قَالَ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ
قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَاْ اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَۚ وَاِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ
قَالَ الَّذِي عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَاْ اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ

Süleyman, "Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir?" Cinlerden bir ifrit, "Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim" dedi. Kitaptan bilgisi olan biri, "Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm" dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: "Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir."

[252b-253a]'da Neml Suresi 40-42:

فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيۖ لِيَبْلُوَنِي
قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِيٓ اَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ
فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِۜ قَالَتْ كَاَنَّهٗ هُوَ
وَاُوْتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ

Kitaptan bilgisi olan biri, "Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm" dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: "Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir." Süleyman, "Tahtını tanınmaz hâle getirin. Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacaklardan mı olacak?" dedi. Belkıs gelince, "Senin tahtın böyle mi?" denildi. O da, "Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik" dedi.

[254b]'de Neml Suresi 44:

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَۖ فَلَمَّا رَاَتْهُ

قَالَتْ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman, ona "Bu, (zemini) billurdan döşenmiş bir köşktür" dedi. Belkıs, "Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmetmiştim. Şimdi ise Süleyman ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi.

"Ḥikāyet-i Zekeriyyā'ün-nebí 'Aleyhi's-Selām" kıssasında altı ayet yer almaktadır.

[258b-259a]'da Meryem Suresi 1-4:

كٓهٰيٰعٓصٓ

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَاۤءً خَفِيًّا

قَالَ رَبِّ اِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا

Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. O, şöyle demişti: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım."

Meryem Suresi 6:

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

"Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!"

Meryem Suresi 9:

يَا زَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيٰى

(Allah, şöyle dedi:) "Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik."

[259b]'de Al-i İmran Suresi 41:

قالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ

Zekeriya, "Rabbim! (çocuğum olacağına dair) bana bir alâmet ver" dedi. Allah da şöyle dedi: "Senin için alâmet, insanlarla üç gün konuşamaman, ancak işaretleşebilmendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et."

"Ḥikāyet-i Yaḥyā bin Zekeriyyā 'Aleyhime's-selām" kıssasında dört ayet bulunmaktadır.

[260b]'de Meryem Suresi 12:

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا

Biz: "Ey Yahya! Kitabın hükümlerine kuvvetle sarıl!" buyurduk. Ona henüz küçük bir çocuk iken ilim, hikmet ve peygamberlik verdik.

[262a]'da Meryem Suresi 13-15:

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا

Ayrıca ona tarafımızdan büyük şefkat ve merhametle birlikte tertemiz bir gönül ve yüce bir ahlâk nasip ettik. O, günahlardan çok çok sakınan bir kimseydi. Anne ve babasına da içten ve pek iyi davranan hayırlı bir evlattı. Asla zorba ve isyankâr biri değildi. Selâm olsun ona doğduğu gün, öleceği gün ve öldükten sonra diriltileceği gün!

"Ḥikāyet-i Meryem 'Aleyhi's-selām" kıssasında yedi ayet bulunmaktadır.

[266b-267a]'da Al-i İmran Suresi 35-37:

إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ

وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثٰى

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ

وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا

Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" demişti. Erkek, kız gibi değildir. Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımıyla

görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

[267b]’de Al-i İmran 44:

اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ

(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Meryem’i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur’a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin.

[268a]’da Al-i İmran 37:

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابٌ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًاۚ

قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَاۜ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ

Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

“Ḥikāyet-i Ẕü’l-ḳarneyn ‘Aleyhi’s-selām” kıssasında on ayet bulunmaktadır.

[269b]’de Kehf Suresi 84:

اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا

Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine her konuda (amacına ulaşabileceği) bir yol verdik.

Kehf Suresi 86:

حَتّٰى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا

قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا

Güneşin battığı yere varınca, onu siyah balçıklı bir su gözesinde batar (gibi) buldu. Orada (kâfir) bir kavim gördü. “Ey Zülkarneyn! Ya (onları) cezalandırırsın ya da haklarında iyilik yolunu tutarsın” dedik.

[270a]'da Kehf Suresi 87-88:

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُه

وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاۤءَۨ الْحُسْنٰى

Zülkarneyn, "Her kim zulmederse, biz onu cezalandıracağız. Sonra o Rabbine döndürülür. O da kendisini görülmedik bir azaba uğratır" dedi. "Her kim de iman eder ve salih amel işlerse, ona mükâfat olarak daha güzeli var. (Üstelik) ona emrimizden kolay olanı söyleyeceğiz."

[271a]'da Kehf Suresi 90:

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِنْ دُوْنِهَا سِتْرًا

Güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu kendileriyle güneş arasına örtü koymadığımız bir halk üzerine doğar buldu.

[271b]'de Kehf Suresi 92-93:

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمَا قَوْمًا

Sonra yine bir yol tuttu. İki dağ arasına ulaşınca, bunların önünde, neredeyse hiçbir sözü anlamayan bir halk buldu.

[272b]'de Kehf Suresi 94-95:

فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

قَالَ مَا مَكَّنِّيْ فِيْهِ رَبِّيْ خَيْرٌ فَاَعِيْنُوْنِيْ بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا

Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc (adlı kavimler) yeryüzünde bozgunculuk yapmaktadırlar. Onlarla bizim aramıza bir engel yapman karşılığında sana bir vergi verelim mi?" Zülkarneyn, "Rabbimin bana verdiği (imkân ve kudret, sizin vereceğiniz vergiden) daha hayırlıdır. Şimdi siz bana gücünüzle yardım edin de, sizinle onların arasına sağlam bir engel yapayım" dedi.

[273a]'da Kehf Suresi 98:

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّيْ ۚ فَاِذَا جَاۤءَ وَعْدُ رَبِّيْ جَعَلَهٗ دَكَّاۤ

Zülkarneyn, "Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi (kıyametin kopma vakti) gelince onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir" dedi.

“Ḥikāyet-i Meryem Ḥamile Olduġı” kıssasında bir tane ayet bulunmaktadır.

[297b]’de Meryem Suresi 16:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا

(Ey Muhammed!) Kitap’ta (Kur’an’da) Meryem’i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail’i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü.

4.3.3.2. Hadis

İslam kültüründe bir diğer önemli kaynak olarak hadisler yer almaktadır. Şair rivayetleri aktarırken bazı muhaddislerden oldukça faydalanmıştır. Bunların başında İbn-i Abbas gelmektedir. Hz. Üzeyr, Hızır İlyas, Hz. Zekeriya, Hz. Davud, Hz. Şuayb kıssalarında ondan rivayet ederek konuları ele almıştır. İbnü’l-Kelbî’de nesep alimi ve tarihçi olup Hz. Üzeyr kıssasında da kendisinden rivayet edildiği bilgisi bulunmaktadır.

Metin içerisinde kırmızı renkle belirtilen ayetlerin dışında hadis de yer almaktadır. Birisi kırmızı renkle yazılmış birisi de beytin içerisinde geçmektedir. 185b’de “Ölmeden önce ölünüz.” manasına gelen hadis,

موتوا قبل أن تموت

şeklinde yer almaktadır. Metin içerisinde kırmızı renkle yazılmış hadise rastlanılmamıştır. Metin içerisinde beyitte de buna rastlamaktayız.

“Ölün ölmezden öndin”

Metin içerisindeki 209a’da beytin içerisinde bulunan,

“Ḫıṭāb eyleyüben didi ki Levlāk

Degilmiş *sen yaratmayaydum eflāk*”

ifadesi “Levlâke levlâke le-mâ halaktü’l-eflâke” hadisine iktibas yapılmıştır.

4.3.4. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri, geçmişten günümüze kadar gelen bazı düşünce ve durumlar karşısında meydana gelmiş olan ifadelerdir. Bu kullanımlar dönem ve dil itibariyle aynı kelimelerden oluşsa da bazen kendi üslubuna göre verilmiştir.

Başın taşa ur-: "**Başıñ ṭaşa urub** özüñ melamet"

Davet eyle-/it-: "Ki **da'vet eyleye** ḳalmaya ihmal"

"Şu'ayb anlara dün [i] gün **itdi da'vet"**

Deli olmak: "**Delü olmış** bu kişi dirler idi"

Gönli alçak: "Gerekdür **göñli alçak** ola kişi"

Gönli ayırmak: "Ve **göñlin** kimsenün **ayırmamışdur**"

Gönül bağlama: "**Göñül baġlama** devlere sen i şāh"

Gönlü hoş ol-: "İşidüban **gönülleri ola hoş**"

"**Göñülleri ḫoş ola** aña i yār"

Gönlü kaygudan azad: "Olur **göñülleri kayġūdan āzād**"

Gönlü tahir: "**Göñülden ṭāhir** içümden yerim yoḳ"

Gönül vir-: "**Göñül virmedi** ki vire zekātı"

"**Göñül virme** aña ki var fenāsı"

Gücü yet-: "Zírā kimsenüñ aña **güci yitmez**"

Göz yumub açmak: "**Gözüñ yumub açınca** ben getürem"

Gözünden ırmak olup çağlamak: "**Göziñden ırmaḳ olubanı çaġlar**"

"**Gözinden ırmaḳ olup çaġlar**"

"**Gözinden ırmaḳ ola beni çaġlar**"

Kan dökmek: **"**Ḳoyuban deve sıġırdan **dökdiler ḳan"**

Kerem kıl-: "Ne olaydı **kerem ḳılub** o 'Allām"

"**Kerem ḳılubanı** bulara it ināyet"

Konuk olmak: "**Ḳonuk olam** bu gice ḫażretüne"

Kulak ur-: "**Ḳulaḳ urub** ana ḫalḳ diñler idi"

Nazar kıl-/et-: "**Naẓār ḳıldı** kemilerine anuñ"

"**Naẓār ḳılub** oḳıdum külli anı"

"**Naẓār ideni** şāz ider i sā'íl"

Oğlanlık eylemek: "Didi **oġlānlık eyleme** girü dön"

Özünü ne sanur-: “**Ne ṣanursan özüñe** sen i insān”

Togrı söz acı ol-: “Kişiye **ṭoġru söz acı olur** bol”

Ussı git-: “Daḫı dirler anüñçün **uṣṣı gitdi**”

4.3.5. Kalıp İfadeler

Metin içerisinde birebir aynı ifadeler yer almamakla beraber benzer nitelikte ifadeler bulunmaktadır. Kıssaların başlangıçlarında birbirine benzer ifadeler yer almaktadır. Bunlar hikayelerin değiştiği ve konuya giriş yapmak için peygamberin adını vermesi, kimden bahsedeceğine dair kısa bir girizgah yapmak için kullanılmaktadır. Bu ifadeler metnin sayfasına göre 200a’da “Ḫaberde şöyledür bilgil ḥikāyet”, 202b’de “Ḥikāyet eyleyelüm işidüñ siz”, 210b’de “İşidüñ imdi”, 211a’da “Ḥikāyetdür böyle bilgil i ‘āḳíl” 211b’de “ḥikāyet böyledür”, 216b’de “ḫaberde böyle olmışdur ol āgāh” 295’te “ḫaber de bil ki” 298a’da “ḫaberde böyledür çünki” gibi ifadeler yer almaktadır.

Metin içerisinde başlangıçta benzer ifadeler verilmesinin yanı sıra kıssaların son beyitlerinde de benzer ifadeler yer almaktadır. Örneğin, 210b’de “İrişdi ṣoñra aña bilgil ol mevt/ Yirüñ yüzinde ḳalmayub olur fevt”; 218b’de “Ṣoñ ucı aña irmişdür girü mevt/ Yirüñ yüzinde ḳalmayub olur fevt” gibi ifadelerin olduğunu görmemiz mümkündür.

294b’de “Didi ana ki Tañrı *lem-yezel*dür/ Bidāyet yoḳ aña bilki ezeldür” beytinde yer alan “lem yezel” ifadesi “daimi, baki” anlamına gelmektedir. Bu ifade birlikte kullanılmaktadır.

4.4. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

4.4.1. Dil Özellikleri

Kısas-ı Enbiya metni dini bir içeriğe sahip bir mesnevidir. Yazıldığı yüzyılı kesin olarak tespit edememiş olsak da mesnevinin istinsah tarihi 1695’tir. XVII. yüzyılın son çeyreğinde olmasına rağmen eski Anadolu Türkçesi özelliklerini göstermektedir. Bu özelliklere bakacak olursak eğer,

4.4.1.1. Fiiller

4.4.1.1.1. Gelecek zaman ekleri -ısar/ -iser

4035. Anı zenbíle ḳoy didi o ma‘būd
Yírde ki olısardur o maḳṣûd

4198. Olara gönderiserem ‘aźābı
İdiserem anuñ içün ‘iḳābı

4229. Atamuz ṭapduġını bil ki hergiz
Ḳoyısar degülüz şimdi anı biz

4615. Benî İsrā’íl diñle ki Allāh
Sizi uġradısar bir nehre nāgāh

5753. Viriserdür saña daḫı o Mevlā
Ḳılısar yír yüziñde seni ā‘lā

4.4.1.1.2. Geniş Zaman Eki -ur, -ar:

5731. Benî İsrā’íl’i bir er gelüben
Görür söyler o Loḳmān gelüben

6051. ‘Uzeyr’in yazdığı gibi bulurlar
Te‘accüb ḳamusı anı ḳılurlar

4.4.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman Eki -dum, -düm; -duk,-dük:

4650. Didiler ki niye geldüñ bu dem sen
Didi Cālūt’a geldüm öldürem ben

5943. Bu şerden çıḳubanı beni Kehf’e varduḳ
Uyuyub bir zamān biz anda ḳalduḳ

4.4.1.1.4. Teklik ikinci şahıs emir eki -gıl/-gil:

5012. Süleymān didi ḳarıncaya ṣorġıl
Ne dilersen cevābı daḫı virgil

5031. Eyitgil didi anı bilmezem ben
Nedir mana'i ki bildirgil anı sen

5108. Ululıḳ mı idersin baña i şāh
Direm sözi işidüb olġıl āgāh

5109. Gel imdi ḳavmüñ ile ol Müsülmān
Ṭap Allāh'a getürgil baña īmān

4.4.1.1.5. Bildirme eki -durur, -dürür

5222. Didüm yā eyle ki dur ki ḳatumda
Olubdurur hemíşe ḥażretümde

5728. Ve hem Dāvūd zamānında o Loḳmān
Ḳılub durur bil anı sen i insān

5887. Ṭaharet aldurur idi aña ol
Üşenürdi ol işden ki ḳatına bol

4.4.1.1.6. Zarf-fiil eki -up, -üp/ -uban, -üben:

4052. Ṣalātin çün Ḫıżır itdi tamāmı
İlerü varuban virdi selāmı

4105. O Mūsā on sekiz gün bile oldı
Girü ayrıluban yírine geldi

4149. Pes imdi getürüb raḥm itdi anı
Çalab def' itdi ḳaḥṭı bí-gümānı

4329. Ḳabūl idüb du’āsın ol ‘aẕābı
Getürdi üstlerinden ol seḥābı

4.4.1.1.7. İstek kipinin birinci ve ikinci çokluk ekleri -avuz/-evüz, -asız/-esiz:

5171. Gelüben ger uyasız Allāh’a siz
Ḳatı ḫoş dutavuz ḳamunuzı biz

6290. Size bundan ḥaḳiḳat oldur evlā
Günāh çırkından olasız mücellā

4.4.1.1.8. Emir eki -sun, -sün:

3798. Beyān itsün bize levnini Allāh
Bilā levm ḳalmaya şöyle gümrāh

4573. Didiler bizim içün bir du‘ā ḳıl
Melik virsün uya aña ḳamu il

4821. Nice ki bu iṭa‘āt itdi baña
İṭa‘āt eylesün ḳamu bil aña

4.4.1.1.9. İyelik eki -(u)m, -(ü)m; -(u)muz, -(ü)müz:

4219. Bu kez Yūnus ḳażiyyesin saña yād
İdelüm göñlümüz ola ḳatı şād

4853. Ki cennetde vezírüm olısarsın
Benümle anda bile ḳalısarsın

4.4.1.1.10. Şahıs Eki –(u)n, -(ü)n; -(u)nuz, -(ü)nüz:

3819. Ḳoyasız nefsüñüz arzusı(nı) bāyíḳ
Olasız tā ki siz Allāh’a lāyıḳ

5432. İdesin evde bugün sen iḳāmet
Tā atan bize eyleye naṣiḥat

4.4.1.1.11. İlgi Eki -un, ün, -nun, -nün:

5438. Bu araya irişmişdi bil aḫbār
Ṭamūnun iç(in)de bir ulu dere vār

5498. Bu teşvíş ile ol uyḳuya vardı
Meger uyḳusınuñ içinde gördi

4.4.1.1.12. Dönüşlülük Eki –(ı)n, (i)n:

4632. Pes imdi çünki göründi o Cālūt
Müsülmānlar dükeli dahı Ṭālūt

4.4.1.1.13. Edilgen Fiil -l:

5936. Görür ki semt İslām'ı ḳonulmış
Ḳapu üstindeki ṭaşı yonulmış

4.4.1.1.14. İşteşlik Eki –(ı)ş, -(i)ş:

6401. Elinden buluşubdur işbu ṭopraḳ
Gelübduram degülem size ben 'aḳ

4.4.1.2. Sıfatlar

4.4.1.2.1. Gösterme Sıfatları

3930. Didi utan yüzünden sen i kişi
Nice yadıñ idersin işbu işi

4385. Görüben ol işi Eyyūb güldi
Dir o ki yaramazdır anı aldı

4426. Meger bir gün bölünmemişdi ol işi
Ṭa'āmdan oldı nevmiźidi teşviş

5019. Ḳatı geldi Süleymān'a bu sözi
Ḳatı taġír olubdur andan özi

5194. Eyitdi şol kimesne ki ḳatında
'İlim vardur kitābdan ḥażretine

4.4.1.2.2. Belgisiz Sıfatlar

3764. Ṭaġa varub getürürdi ol odun
Mülāzim idi işbu işe her gün

4255. Gide yürürdi bir gemi(yi) görürdi
Anuñ varubānı içine girdi

4.4.1.2.3. Soru Sıfatları

3924. Didi yā Rab ne işi ider bu nā-pāk
Dilerin eyleyesin bunı ihlāk

4496. Dükeli mālını girü o ma'būd
Şoluḳ sa'at o yírde itdi mevcūd

4664. Çü geçdi bir zamān ḳamu diyārı
Yüzi Dāvūd'a döndi ne ki varı

6178. O ḳanġı ṣayrū yana oḳur ıdı
Şoluḳ sa'at selāmet olur ıdı

4.4.1.2.4. İşaret Sıfatları

3784. Atası dir anı bāzāra ilet
Üç altuna bāzārda sen anı ṣat

4195. Mülāzım oldu beş yıl ol temāmı
İṭā'at eylemedi ḫās u 'āmı

4382. Yedi günden evinde ne ki vārı
Düşüben od(a) yanar külli ṭavārı

4498. Bularuñ her birinden iki oġlı
Olur ki yoġ ıdı dünyāda misli

4511. Anuñ dört ḳardeşi var ıdı i yār
Çalab anı ḳılub dururdı muḥtār

4.4.1.2.5. Sayı Sıfatları

3992. Pes imdi indi dördüncü felekden
Ne ki var-ıdı anda hep melekden

3994. Bu kez beşinciden indi ferişte
Ki evṣāf-ı ḥamíd ile şiriste

3996. Pes altıncı felekde ne ḫalā'iḳ
İnerler Mūsā'nun ḳatına bāyíḳ

3998. Bu kez yedinci gökde nā-melek vār
İnerler külli aña bilgil i yār

5343. Geçiçek ṭoḳuz ay Yaḥyā'yı Cebbār
Vücūda getürüb eyledi iẓhār

4.4.1.3. İkilemeler

Kadıoğlu eserinde ikilemelerden de yararlanarak anlatımını zenginleştirmiştir. Beyitlerine ses ve ahenk katmıştır.

4003. Şoluḳ dem pāre pāre oldı ol ṭaġ
Ol ṭaġda ḳalmadı bir zerre hiç sāġ

4267. Bular bir bir balıġa kendüzüni
Varub okına arz itdi özini

4643. Çeri ṣaf ṣaf olubeni çü durdı
Gelüben anları Cālūt gördi

4.4.1.4. Tekrarlar

4118. Ḫaberde şöyledür bilgil ḥikāyet
Nebímüzden olunmışdur rivayet

5316. Ḫaberde şöyledür bilgil ḥikāyet
Ululardan olubdurur rivayet

Kadıoğlu metninde birden fazla bakış açısıyla olayları anlatmaktadır. Baskın olarak hakim bakış açısıyla kıssaları ele almıştır. Olayların anlatımları esnasında "işit, dinle, gör" gibi bazı kelimelerle birlikte olayların aktarımlarına geniş bir çerçeve içerisinde anlatarak devam etmiştir. Gözlemci bakış açısıyla da kıssalarda gerçekleşen olayların aktarıldığını görmemiz mümkündür. Yaşanan olayların nasıl gerçekleştiği ve durumların neler olduğuna dair bazı bilgiler verilmektedir. Kahraman bakış açısı çok fazla bulunmamaktadır. Sadece bazı yakarışlarda, peygamberlerin Allah'la olan iletişimlerinde söyledikleri, yalvardıkları bazı kullanımların olduğunu görmemiz mümkündür.

Eserde "ve, şol, ol, bil, ol dem" gibi kullanımların sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Bu kelimelerin tekrarları bir hikayeden diğerine geçerken okuyucuya da başka bir kıssaya geçtiğine dair haber vermektedir. Şair bazen bu kullanımları vezne uyması bakımından da sıklıkla kullanmıştır.

3871. Zírā kāfirlere durur bu cennet
Ve mü'minlere zindāndır i ümmet

4014. İkisi nūrı ol dem ṭaġa irdi
O ṭaġda Mūsā yüz bin Mūsā gördi

Kadıoğlu'nun kullanmış olduğu "işit, pes imdi, bilgil, gör" gibi ibareler aslında şairin üslubunu da göstermektedir. Kullanmış olduğu bu kelimelerle şairin öğüt diliyle insanlara bir şeyleri öğretme gayesinin olduğunu söylememiz mümkündür. Vezne uydurmasının yanı sıra okuyucuyla sohbet havası içerisinde yazdığını görmekteyiz.

4252. Gör imdi Yūnusı neyledi Allāh
Olāruñ göñli içün olġıl agāh

5655. Çü rūşen oldı cem' oldı o leşker
Nicesi itdi işit imdi o Sikender

Şair metin aralarına ayetleri vermesinin yanı sıra bazen hadisleri de beyitlerin içerisine alarak anlatımını zenginleştirmiştir.

4300. Ḫıṭāb eyleyüben didi ki Levlāk
Degilmiş *sen yaratmayaydum eflāk*

Şair metni konu edinirken kelime kadrosu oldukça geniştir. Bazı kelimeler hem Arapça hem Türkçe hem de Farsça olarak kullanılmıştır. Bu sayede hem dile olan hakimiyetini hem de kelime hazinesinin zenginliğini görebilmekteyiz. Bazı kelimelerin yazımlarında farklı kullanımlar olmaktadır. Yazılırken vezne uyması için bazen uzatmış bazen de kısaltarak kelimenin yazılışını değiştirmektedir.

Yukarıda verilmiş olan bazı dil özelliklerinden dolayı eserin eski Anadolu Türkçesiyle yazıldığı kanaatindeyiz. Eserin dil özelliklerinden dolayı 13-15. yüzyıllar arasında telif edildiğini söylememiz mümkündür. Elimizdeki nüshanın müellif hattındansa müstensih kaydı olduğu düşünülmektedir. Eserin sonunda verilmiş olan ibare dolayısıyla 1696 yılında istinsah edildiği bilinmektedir.

4.4.2. Edebi Sanatlar

Kısas-ı enbiya metinleri dini/ hikemi tarzda yazılmış bir mesneviler olduğundan dolayı daha çok öğreticilik ön planda olmuştur. Bu sebepten dolayı ses, ahenk, şekil özellikleri kusursuz bir şekilde yer almamaktadır. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin kullanımları, terkiplerini görmekteyiz. Ayet ve hadislerden iktibas edildiğini, peygamber kıssalarına telmihlerde bulunduğunu görmekteyiz. Kadıoğlu'nun edebî açıdan biraz zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Yalın bir anlatımı olan şairin Kısas-ı enbiya metninde öğreticilik daha ön planda tutulmuştur.

4.4.2.1. İktibas

3826. Daḫı didi resūl işbu kelāmı
Ölün ölmezden öndin siz temamı

3975. Didi erni didigi *len terānı*
Zírā eyük ḳuvvetün göresin anı

4300. Ḫıṭāb eyleyüben didi ki *Levlāk*
Degilmiş *sen yaratmayaydum eflāk*

4.4.2.2. Nidâ

3991. Beni ḳurtar bulardan sen Ḫüdāya
Egerçi eyledüm saña ḫaṭāya

4903. Didi artur daḫı sen eyā sulṭān
Didi ḳuşlar daḫı [var] ne ki ḥayvān

4298. Eyā mü'min ki (o) Yūnus itdi ṣoḥbet
O balıġa ḳalanı buldı sıḥḥat

4683. Beni yād itmedün sen i Ḫüdāya
Dilerem uġradasın bir belaya

6337. Eger ḳılursan anları ġüfrān
Ḥükim sensin ‘azíz sensin eyā sulṭān

4.4.2.3. Mübalağa

4758. Başın[ı] secdeye ḳodı i ḳardeş
Gözi yaşından eyledi yíri yaş

4.4.2.4. Tekrir

3963. Çü eyledi o resme eyle tedbír
O nefsini ḳatı eyledi taṭhír

4348. Daḫı virmüş-dürür aña çok evlād
Daḫı ŝıḥḥat virdübdür göñlidür şād

4950. Ṭaleb idüñ fülan gün rıżḳunuz siz
Süleymān’dan ki ol gün dirmezüz biz

5189. Ki altmış arşun anuñ üzerindi
Ve ḳırḳ arşun daḫı [o] hem inidi

5210. Senüñ taḥtun nicedür didi aña
Ṣanasın ki bu oldur didi aña

4.4.2.5. Tezat

3931. Gice gündüz fesādı eyledüñ iş
Dinüñ terk eyleyüb emvāl-i teşviş

4376. O serverdir gece sāġ ıdı ḳoduḳ
Ṣabāḥın küllisin[i] ölü bulduḳ

5761. Didi eylik yavuzlık i ‘āḳíl
Yürekle dilden olır bil ki ḥāŝıl

5813. Ḥıżır didiler anuñçün i kardeş
Olurdı ḳuru yír otursa ol yaş

5904. Didiler yír gök cümle ‘ālem
Daḫı ḫalḳ eyledi evlādı ‘ādem

4.4.2.6. Tecahül-i Arif

5495. Bu kez ünśa olubdur bu eşkār
Ola mı ḥażretüne bu sezā-vār

4.4.2.7. Tenasüp

5127. Velíkin ḥükmi [ile] ‘adl hem dād
Senüñdür olmışuz emrü ki münḳād

4.4.2.8. Teşhis ve İntak

3777. Pes imdi geldi çün dutdı o yigit
Öküz dir arḳama binübeni git

4745. Anuñla tesbíḥ iderdi ṭaġu ṭaş
Daḫı ḫuşu duyur bilgil i ḳardeş

4970. Bu kez dönüb aña dir girü balıḳ
Baña üç loḳma virür günde ḫālıḳ

4995. Bu kez nemle didi ki yā Süleymān
Ġażab itme çaġırma sen i sulṭān

4.4.2.9. İrsal-i Mesel

(yk. Bk. “Atasözleri ve Deyimler)

4.5. MANZUM KISAS-I ENBİYÂ'NIN ÖZETİ

4.5.1. Amil bin Hatenacabe Kıssası

Konu edilen kıssa metin içerisinde 3728-3858 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Beni İsrail içerisinde nimetleri bol olan birisi vardı ki ona Amil derlerdi. Bu işi iyi biri olmasının yanı sıra iyi işlerle de meşgul olurdu. Malı mülkü çok olmasına rağmen kızı veya oğlu yoktu. Onun bir kardeşinin oğlu vardı. Amil yaşlanmış ve ölmek üzereydi. Malı mülkü neyi varsa yeğenine kalmıştı. Ölümünü beklemesine rağmen Allah, onun canını almadı. Birisini ölürdü ve onu duvarın altına gizledi. Ertesi gün yaptığından dolayı çok ağladı. Hz. Musa'nın yanına birisi gelip bu olayı anlattı. Musa aleyhisselam ondan bu işin doğrusunu anlatmasını istedi. Fakat bu işin aslını kimse bilemedi. Bu olayı anlatan kişi suçsuzdu. Musa aleyhisselam bunu yapanın kim olduğunu öğrenmek için Allah'a dua etti. Cebrail aleyhisselam yanına gelip bir öküzü öldürün ve onun etiyle de onu (ölen kişiyi) darp edin, diye söyledi.

Beni İsrail içerisinde birisi vardı. O kişinin babası ölmüş ve bir tek annesi hayatta idi. O kişi de dağa gidip odunları toplamakla meşguldü. Topladığı odunları üç bölüğe ayırıp satıyordu. Birisini annesine birisini evladına diğerini de sadaka için verirdi. Gecesini de üçe böler, birinde ibadet eder, birinde evladıyla olur, birinde ise annesiyle beraber tesbih kılırdı. Annesi, evladının bu kadar zorluk çekmesine dayanamadı. Zahmetler çektiğini gördüğünde ona çayırın birinde bir sarı öküz olduğundan bahsetti. Bu öküzün renginin doğuştan olduğunu, boya olmadığını ve görenlerin de onu çok beğendiğini söyledi. Çayıra giden herkes onu orada hemen görebilirdi. Oğlundan onu satmasını ve rahata ermesini istedi. Adam çayıra vardığı zaman diğer öküzlerin yanında onu gördü. Onu Hz. İsmail ve Hz. İbrahim hakkı için yanına çağırdı ve öküzü tutup yola koyuldu. Öküz ona arkasına binip yola öyle devam etmesini istese de annesi buna izin vermediği için yanında yürüdü. Şeytan, bir insan kılığına girip onun yanına geldi. Ondan öküze binebilmeyi yahut kendisine vermesini istedi. Ona da izin vermeyerek annesinin yanına geldi. Annesi öküzü pazarda üç altına satmasını istedi. Pazara gittiğinde birisi ondan dört altına almak istedi. Annesinin istediği fiyat olmayınca ona danışacağını söyleyerek geri gitti. Onun iyi birisi olmadığından dolayı satamayacağını söyledi. O sırada melek gelip bu öküzü Musa aleyhisselamdan başkasına satmamasını söyledi. Öküzü alıp evine geri

geldi. O adam Beni İsrail'e geri geldiğinde kimse öküzde ne olduğunu bilemedi. Bazıları öküzün nasıl olması gerektiği hakkında Musa aleyhisselamdan onu tarif etmelerini istedi. Musa aleyhisselama gelip dua ederek bu öküzün özelliklerini belirtmesini istediler. Musa aleyhisselam onlara öküzün iyi olduğunu ne yaşlı ne genç olduğunu söyledi. Bu öküzde ne olduğunu açıklaması için tekrar dua etmesini istediler ve eğer iyi ise parasını verip satın almak istediler. Onlara, bu öküzün ne zayıf olduğundan ne de çok şişman olduğunu söyledi. Onu görenlerin beğeneceğini söyledi. Onun yüklü bir miktarla aldılar. Boğazlayıp o ölen kişinin oraya geldiler. Bahsedilen bu öküzün etiyle mezarın başına gelip ona vurdular. O anda o kişi canlanıp dedi ki "O kardeşimin oğlu bana kin beslemiş bu sebepten dolayı da beni öldürmüştür." Bu olayı herkese açıkladılar. Onu öldürdüğünde günah olmayacağını bilse onu kendisinin öldüreceğini söyledi. Olay açıklığa kavuştuktan sonra Allah dirilen kişiyi tekrar öldürdü.

Musa aleyhisselam kavmine nefislerini öldürmeleri gerektiğini ve kalplerinde kin yerine hikmet ve ilimle doldurmalarını; kötü işleri bırakıp güzel ahlak edinmelerini nasihat etti. Eğer nefislerini öldürmezlerse katil olacaklarını ve Hak katında hayırlı bir kişi olmayacaklarını söyledi. Nefsin her zaman yiyip içmek istediğini türlü türlü şeyleri sevdiğinden söz etti. Fakat bunlara aldanmamaları gerektiğini nefislerini öldürmelerini söyledi. Musa aleyhisselam bundan Rabbine sığındı. Musa aleyhisselam bunları söyledikten sonra onlar Allah'a bu sığırı onlara açıklamasını için dua etmesini isteyip onun rengini merak ederler. Allah onlara sığırın çok fazla sarı olmadığını, çok fazla kara da olmadığını söyledi. Fakat o daha çok sarı renkliydi. Allah'tan ve Musa aleyhisselamdan özür dilerler fakat etraflıca araştırmak ve sormak istediklerini söylediler. O sığırın nasıl olduğunu bilmek istediler. Bunu öğrendikten sonra Musa aleyhisselam onlara nefislerini katletmelerini söyledi. Gece gündüz ibadet ederler. Onlarda bu emrine boyun eğdiler.

4.5.2. Karun Kıssası

Konu edinilen kıssa metin içerisinde 3859-3948 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Musa aleyhisselam firavunun eziyetlerinden kurtulduktan sonra Karun'un zahmetleri başlamıştı. Herkese eziyetler vermekteydi. Bu dünya kafirlere cennet

olurken mümin olanlara ise zindan olmuştu. Karun, Hz. Musa'nın amcasının oğluydu. Bu sebepten dolayı ona saygı duyar, ona Tevrat ve ilim öğretmekle uğraşırdı. Hz. Musa'ya Tevrat'ı altın ile süslemesi buyurulmuştur. Hz. Musa, Allah'a kendisinde hiç parası olmadığından dolayı onu nasıl altın ile donatacağını bilemediğini söyledi. Cebrail aleyhisselam gelip ona simya ilmini öğretti. Bu dört otu alıp onları nasıl işleyeceğini öğretti. Bu dört otu işledikten sonra bu altına dönüşmekteydi. Bu ilmi öğrendikten sonra Tevrat'ı altınla süslemişti. Bu dünya işi peygamberler için iyi değildi ve bununla meşgul olmuştu. Bu sebepten dolayı bu işi Karun'a öğretti. O da öyle hazineler elde etti ki dünya da kimse bunun hesabını bilemezdi. Onun hazinesinin boyutunu anlatabilen kişi hiç ölmezdi. Hazinelerinin anahtarları o kadar çoktu ki denilene göre bu anahtarları ancak yüz deve çekebilirdi. Bu hazinenin kilitlerini ise altmış kişi ancak götürebiliyordu.

Hz. Musa, Karun'a dedi ki "Karun, dünyayı sevenleri Allah mutlu etmez. Kıyametteyken bu haline üzüleceksin. Dünya malına gönül verme. O, senden namaz kılmanı ve oruç tutmanı istedi. Ve sen malından zekat veresin. Kullarına da bu nimetlerden vermelisin." demesine rağmen Karun kimseye bir şey vermedi. Allah'ın hükmü Hz. Musa'ya gelince yerine getirmesi gerekti. Allah, ona "Bu dünyada nesi varsa hepsini ona ben öğrettim" demesine rağmen Karun, kendisine bir şey verilmediğini söylediği anda kafir oldu. Allah, Hz. Musa'ya "Ben ondan önce gelmiş olan nice kişileri ki helak ettim. Gece gündüz bana isyan edenleri dünyada ne malı mülkü varsa hepsini yok ettim" diyerek onu uyardı. Bunları Karun işitti. Fakat yine de bunları kabul etmedi. O gece gündüz çalgı çaldırıp daima şarap içip dururdu.

Hz. Musa Beni İsrail'e vaaz verdiği bir gün Karun, karşısına bir taht getirtti ve oraya oturdu. Çalgıcıları da getirtti. Hz. Musa'ya oldukça kusur etmelerine rağmen o bu yapılanlara tahammül etti. O halka vaaz ederdi. Nasihat ettiği bir gün çalgıcı kadınlardan birisi Hz. Musa'nın katına geldi. Ona iftira atacaktı ve Karun da bu yaptığına karşılık kadına bin altın verecekti. Hz. Musa'nın yanına gelip "Sen benimle kötü şeyler yaptın, bugün gelip nasıl nasihat verirsin" diyerek ona iftira attı. Daha sonrasında onun vaazını dinlediğinde rezilliğinden utandı. Onunla bir ilişkisi olmadığını kötülük etmediğini söylemiş ve Allah'a ondan bu belayı alması için dua etti.

Kadın yaptığından pişman oldu ve tövbe etti. Günahkar olduğunu söyleyip durdu. Hz. Musa da Allah'a ne yapması gerektiğini sordu. O sırada Cebrail aleyhisselam yanına gelip ona vaazını bitirmesini söyledi. Beni İsrail'in hepsi oradaydı. Vaazı bittikten sonra Karun'un yanına gitti ve onun halkının hepsini bir yere topladı. Hz. Musa, Karun'a "Kendinden utan! Sürekli fesatlık yaptın. Dinini terk ettin, gel tövbe et ki kurtuluşa eresin" diyerek uyardı. Karun ise "Senin öğüdünü dinlemem, zekatımı da vermem" dedi. Hz. Musa, Allah'tan yerin kendisini dinlemesi için dua etti. Musa aleyhisselam yere dedi ki "Sen bunları tut" diye emretti. O da tahtın dört ayağını tuttu. Orada bulunanlar uğradıkları gazaptan dolayı ne diyeceklerini bir an unuttular. Hz. Musa tekrar yere buyurdu ki "Onu tut ve tahtın hepsini yut". Yer bu sefer onları dizlerine kadar yuttu. Karun bu sefer yalvarmaya başladı. Hz. Musa bu sefer yere, Karun'u hemen tutmasını istedi. Onu yeryüzünde barındırmamasını ve tamamen yutmasını söyledi. Karun ise ona seslenip suçunu affetmesini ve tövbe edeceğini birçok kez söyledi. Fakat Hz. Musa ona acımadı. O, süslenip dışarı çıktı ve bütün halk ona bakıyordu. İçlerinden bazıları o malların kendisinde olmasını istedi ve o an onlar yere girdi. Bunu görüp geride kalanlar ise şükrettiler.

Allah, Hz. Muhammed'e haber verdi ki, "Karun'u yere koydum. Onun malını mülkünü helak ettim. Kimse ona benzemedi ve askerleri de onunla yok oldu. Herkes öldüğünde mutluluğa erişmedi. Ben onlara çokça eziyet ettim. Onlar benim azabımdan korksunlar" diye söyledi.

Beni İsrail'de bazıları malların Hz. Musa'ya kalmasına dair bazı söylentileri yaydılar. Bunun üzerine Hz. Musa mallarında yok olması için Allah'a dua etti ve duası kabul oldu. Karun'un mallarının hepsini yer yuttu. Allah bundan sonra Hz. Musa'ya "O sana yetmiş kez yalvarmasına rağmen sen onu affetmedin. Eğer onlar bir kez bana yalvarsaydı ben onların suçlarını affeder ve cennete alırdım" diye söyledi.

4.5.3. Hz. Musa'nın Allah'ı Görmek İstediği Kıssa

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Musa'nın Allah'ı görmek istemesidir. Metin içerisinde bu kıssa 3949- 4099 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Musa, Allah'ın nur cemalini görmek istedi. Allah ona ne istediyse vermiş, onu birçok peygamberden daha üstün kılmıştı. Fakat Musa aleyhisselam yine de Allah'ın cemalini görmek istemişti. Gözü yaşlı Allah'a yalvarmış ve cemalini göstermesini istemişti. Allah, ona "Bu sözü dünyada bana kimse dememişti" der. Onu görmek kendi canından daha değerli olduğunu dile getirerek görmek istedi. Allah ona, dünya gözüyle kendisini göremeyeceğini, Hz. Musa'nın gücü yetmeyeceğini, zayıf olduğunu söyledi.

Hz. Musa çok yalvarmıştı. Musa aleyhisselam bir taş üzerine oturdu ve melekler onun katına indiler. Gökyüzünü bir karanlık tutmuştu. Meleklerin hepsi alemi tutmuşlardı. Semadan bir ses gelmeye başladı ve bu sesin heybetinden Hz. Musa korktu.

İkinci gökteki melekler onun katına indi. Onların sureti aslan şeklindeydi. Onların hepsi tesbih edip dururdu. Onların heybetini görünce başını yere koyup korkudan titredi. Musa aleyhisselam "Ya İlahım! Tövbe ettim ben, benim İlahım sensin ve bu alemin şahı sensin!" dedi. Kendisinin hata yaptığını ve bu durumdan kurtulmak için tövbe etti.

Üçüncü felekteki melekler bu sefer Hz. Musa'nın katına geldi. Onların sureti ise akbaba şeklindeydi. Onları gören herkes korkardı. Onlar indiğinde sanki âlemi ateş tutmuştu. Musa aleyhisselam sanki âlem yanıyor zannetti. Onların hepsi tesbih etmeye başladı. Hz. Musa, Allah'a onlardan kurtulmak için yalvarmaya başladı. Kendisinin hata ettiğini söyleyip durdu.

Dördüncü felekten melekler inmeye başladı. Bunlar melektiler ve hepsi tesbih etmeye başladı.

Beşinci felekten melekler indi. Onlar övülmeye layık olan niteliklerle yoğrulmuştu. Bunlar bütün işlerle meşgullerdi.

Altıncı felekten melekler Hz. Musa'nın katına indi. Onlar ellerinde la'l tutuyordu. Onları görünce korkmuştu.

Yedinci felekte melek yoktu. Oradakiler de indi. Onların dört başı ve dört tane yüzü vardı. Onlardan da korkup Allah'a tövbe ettiğini söyleyip kurtulmak istedi.

Allah, yeryüzüne meleklerin inmesinin ardından dağa nurunun bir parçasını bıraktı ve bunu gören bütün melekler secdeye vardı. O dağ o anda parça parça oldu. Hiçbir zerresi sağ kalmadı. Allah, Hz. Musa'dan dağa bakmasını istedi. Eğer o dağ

yerinde durabilirse kendisini görebileceğini söyledi. Musa aleyhisselam dağa baktığında onu parça parça olmuş halini gördü. O anda başını yere vurdu. Başı secdede iken aklı gitti. O halde bir zaman yerde yattı. Aklı geri geldiğinde alimler ne olduğunu sordu. Musa aleyhisselam dağa çıkıp Allah ile konuşup kendine baktı. Dedi ki "Allah'ın kulları çoktur. Kendini gören kişiyi Allah sevmez. Böbürlenmek sadece sana yakışır. Senin nurunla bu alem, arş dolup taşar." diye söyledi. Allah'ın nuru dağa tecelli ettiğinde Musa aleyhisselam o dağda yüz bin Musa görmüştü. Abdest alıp secde etti. Allah, Musa aleyhisselamın alçak gönüllü davrandığını gördü. Ona hitap edip "Senden gayrı başka Musa yoktur. Kullarım bu alemde çoktur. İnsanlar için böbürlenmek iyi değildir" diye söyledi. Eğer insan alçak gönüllü ise maksadına erişeceğini söyledi.

Bazıları Musa aleyhisselamın aklının gittiğini ve o an secdeye vardığını söylediler. O kadar çok gönülden arzulayarak görmek istemişti ki onun kadar Allah'ı görmek isteyen bir kişi yoktu. Hz. Muhammed'in ümmetine hitap ettiler. Onlarda Allah'ı çok görmek istedikleri için yalvarıyordu. Onların sözlerini Musa aleyhisselam da işitti. O an yine secdeye vardı. Bunu herkes gördü. Sadece kendisinin görmek istediğini zannetmişti. O an Allah'a çokça tövbe etmiş ve bütün alemin maksadı seni görmek olduğunu söyledi.

Allah, Musa aleyhisselamdan bir sepet almasını istemişti. Hz. Musa'nın bir halifesi vardı ve onun adına Yuşa derlerdi. Onunla bir denizin kenarına gitti. Sepetin içerisine bir tane balık koymasını istedi. Balığı aldıklarında ikisi de bir taşa geldi ve o taş üzerine oturdular. Balık sepetin içerisinde hareket edince Yuşa balığı alıp denize attı. İkisi de uyudu ve sabah olduğunda Musa aleyhisselam yemeği getirmesini istedi. Musa aleyhisselama dün gece yaşanan olayı anlattı ve denize doğru gittiler. Taşa doğru geri geldiklerinde birisinin namaz kıldığını ve yalvardığını gördüler. Gelen kişi Hızır'dı. Namazı bitince yanlarına doğru gelip selam verdi. Musa aleyhisselam selamı alıp kendisini tanıttı. Sorusunun olup olmadığını sordu. Allah'ın resulü olduğunu söyledikten sonra isteklerinin yerine geleceğini söyledi. Musa aleyhisselam onunla beraber olup ondan ilmini öğretmesini istemişti. Hızır aleyhisselam kendisinin işlerine tahammül edemeyeceğini söyledi. Kendisinin yaptıklarına sabır kılacağını ve karşılık vermemesi gerektiğini söyledi. Musa aleyhisselama izin verene kadar kendisine hiçbir şey sormaması gerektiğini söyledi.

Musa aleyhisselamla Hızır aleyhisselam yola koyuldu. İkisi de bir gemiye varıp bindi. Hızır aleyhisselam gemiyi delip batırdı. Musa aleyhisselam dayanamayıp ne yaptığını ve gemiyi delip insanları boğmaya mı çalıştığını sordu. Hızır aleyhisselam hemen soru sormaması gerektiğini ve bu yapılanlara tahammül edemeyeceğini söylediğinde dayanamadığını söyledi. Oradan ayrılıp bir bölük oğlanın yanına vardılar. İçlerinden birisini alıp dışarı çıkartıp öldürdü. Bu kez de dayanamayıp ne yaptığını sordu. Hızır aleyhisselam ona "Eğer bir daha soru sorarsan yoldaşım olamazsın" diye onu uyardı. Akşama kadar yol aldılar ve bir köye vardılar. Onlardan yemek istediler fakat hiçbiri onları konuk olarak almadı. Sabaha kadar orada dururdular ve yıkık bir duvar görüp onu tamir ettiler. Musa aleyhisselam bu yaptığından dolayı yemek istemesi gerektiğini söyledi. Konukluğa bile almadıklarını, yanlarına gelmediklerini söyledi. Hz. Musa'ya yaptıklarına dayanamayacağını söylemiş ve bu yaptıklarını açıklığa kavuşturacağını söyledi. Yolculuğun başından beri yaptıklarını açıklamaya başladı "O geminin sahibi derviş birisiydi ve bütün işlerini onunla yapardı. Fakat onun gittiği şehirde zalim bir şah vardı ki gemisini gördüğünde elinden alırdı. Bu sebepten dolayı gemiyi deldim ki hasarlı olan bu gemiyi onun elinden almazdı. O çocuğu katlettim çünkü annesi ve babası Müslüman kişilerdi. Fakat çocuğun onları küfre sürüklemesinden korktuk. Köyde duvarını tamir ettiğimiz kişi ise öksüzdü. Onun ataları Allah'a iman etmiş kimselerdi. Babaları mallarını duvarın altına gizlemişti. Eğer orada yardım etmeseydik ileride hazineyi bulamazlardı. Büyüdükleri zaman o hazineyi bulacaklardır" diyerek yaptıkları işlerin aslını anlattı.

On sekiz gün sonra Hızır aleyhisselamın yanından ayrılıp geri döndüğünde Beni İsrailliler onu gördüğünde sevindiler. Otuz yıl yedi ay oldu ve onun halifelerinden on iki kişi de çok iyilerdi fakat içlerinden Yuşa aleyhisselam en yüceleriydi. Daha sonra Yuşa aleyhisselama peygamberlik geldi ve halkı davet etmeye başladı.

4.5.4. Hz. Yuşa Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Yuşa'dur. Metin içerisinde Hz. Yuşa kıssası 4100- 4156 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Yuşa, Beni İsrail soyundandır. Allah katında makbul birisi olup onun adı Yuşa idi ve kendisi çok ibadet eden izzetli birisiydi. Atası Nun, ceddi de Şam'un'dur. Yakub'un soyundan olduğu söylenmektedir. Şüphesiz ki o Hz. Musa'nın yolundan gidenlerdendi. O amcasının oğluydu ve Hak yolunda ona rehber olmuştu. Beni İsrail'de onun gibi izzetli birisi yoktu. Omzuna kılıç almış ve bin ay kafirlere karşı savaşmıştı. O her gün oruç tutar ve her gece namaz kılardı.

Söylenen budur ki bunu bilmeniz gerekir çünkü peygamberimizden böyle rivayet edilmiştir. "O keşke ümmetimden olaydı, o kafire kılıç vursaydı" demiştir.[132] Cebrail aleyhisselamı gördüğünde kaldı. O dedi ki: "Ya Muhammed, Hak nedir bil?"[133]. Dedi ki hazretine "Gam yeme, senin ümmetine bir geceyi verdim. O gecede kim ki ibadet ederse bin ay sevabı kadar ona sevap veririm".

Haber budur ki, Hz. Yuşa zahitti. Hz. Yuşa'nın yanına birisi geldi. Kavminden birisine baktı ve yürüyüp o eve girdi. Eşiyle onu gördü. Ona arkasından kılıç sallar ve göğsünden geçip canı çıkar. O adamı halde gezdirirler ve halk bunu görürdü. Hz. Yuşa daima askerle yürür ve nerede bir kafir görse onu hemen öldürürdü. Bir gün kafirleri bir yerde buldu fakat kaçmaları çok zordu. Halkının hepsine buyurdu bir yere topladı. "Bu askerler içerisinde bu kötü/iyi işi kim etmiştir" diye sorar. Verilen cevap karşısında kafirler bizi perişan etmişti. O kişiyi bilirlerdi. Gümüşü çalmıştı. Onu ateşte yaktırdı. Şüphesiz ki bunlar Musa hükmü üzerine olmuştur.

Bu kez o peygamber atının üzerine biner. Askerlerin hepsi onunlaydı. O bütün kafirleri o anda perişan eyledi. Bir rivayete göre kuraklık olmuştur. O zaman Hz. Yuşa minber üzerine çıkıp Allah'a dua etmiştir. Bu kulların bir hata yaptığını ve bunların haline lütfetmesini ister. Allah'tan onların kuraklığını götürmesini ister. Halka "Eğer Allah'a itaat ederseniz, sürekli ona ibadet edip günahtan sakınasınız! Zira hak size yasaklamıştır. Ey insanlar, kıtlık oldu ve bu açıkça sizin günahkarlığınızdan dolayı olmuştur. Dilerseniz eğer bu gider. Ne ettiyseniz gelin söyleyin bu fenalık sizden gitsin." diye onları uyarır. İçlerinden birisi "Ben zina ettim ey peygamber" diye söyler. Allah o zaman merhamet edip kıtlığı ortadan kaldırır. Bu alem nimetlerle dolar, bütün sıkıntıları yok eder. Hz. Yuşa geri mihrabın üzerine

[132] M.4119.
[133] M.4120

çıkar. Halk da ona doğru yönelir. Hz. Yuşa onlara dünyada rezillik etmemelerini nasihat eder. "Gördünüz ki zinadan neler oldu, günah işlemeyin ki Allah size hışım etmesin." Hz. Yuşa o vakit nebi idi. Çok züht biriydi. Bunların içerisinde zalim birisi yoktu. Zira onlarda dört bin alim vardı. Öğüt verip dua ederlerdi. Daima Allah'ı anarlardı. Hz. Musa'dan sonra o peygamber dokuz sene sekiz ay sağ idi. Beni İsrail'in son kişileriydiler. Yetmiş kişi dört bölüğe ayrıldı ve bunların her biri bir mezhebi tuttu. Fakat birbirine benzemezlerdi. Tevrat'ı değiştirmişlerdi. Çeşitli tedbirler aldılar. Aralarında savaş çıktı. Bunların hali çok zor durumdaydı. Allah, yeryüzüne Davud'u halife kıldı. Ona sahife verdi. Musa vefat ettikten sonra Hz. Davud yeryüzüne hakim oldu. Yüz kırk nebi geldi bunların hepsi rehber idi.

4.5.5. Hz. Şuayb Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Şuayb'dir. Metin içerisinde Hz. Şuayb kıssası 4157- 4208 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Şuayb'in Salih peygamberin soyundan geldiği rivayet edilmektedir. Fakat annesinin Lut kızından olduğu kesin olup tasdik edilmiştir. Hz. Şuayb'in kelamı doğrudur. Biliriz ki Hz. Şuayb kavmini uyarırken güzel ve yüksek sesle uyarmaya çalıştığı için ona "Hatib'ül-enbiya" yani "Peygamberler Hatibi" demişlerdir. Araplardan beş kişinin geldiğini haber verdiler. Birisi kendisi, birisi Hz. Hud, birisi Hz. Salih, birisi İsmail ceddi Ahmet, birisi de Hz. Muhammed'dir.

Allah birisini Medyen halkına yollamıştır. Ki onlar yollarını şaşırmış ve sapıtmış kimselerdi. Şuayb aleyhisselam da bu kafirlerle kardeştir. İbn-i Abbas'tan rivayettir ki Yemen kavminin lügatinde bahsedilmektedir. Ahmed dedi ki, Allah; "Resul geri geldi ve o şah sizdendir" diye söylediğinde kafirlerin gönülleri hoş oldu. Medyen kavmi, O'na kadar Hz. İbrahim'in dinini bilip ve uygularlardı. Fakat sonunda hepsi kafir oldu.

Halk, bir şeylerini satarken eksik satar ve sadece kendisine fayda verecek şeyler yapardı. Hz. Şuayb'de onlara "Ey insanlar niçin işlerinizi bu şekilde yaparsınız, Allah size böyle buyurmadı. Hakk'ın buyruğudur ki sizler doğru yolu tutun, yanlış yöne sapmayın ve ölçüyü doğru yapın. Hak beni size göndermiştir. Allah'a dönün ve O'nu ihmal etmeyin." diye insanlara bildirmiştir. Fakat kavmi onun sözünü dinlemedi, Resul'ün sözüne kulak vermediler. Onlar da Resul'e "Bize Allah

gerekmez, ki bizim yaptıklarımıza mani olmayasın" dediler. Bunların hepsi puta tapıp Hakk'ın emrinden tamamen sapmış kimselerdi. Hz. Şuayb onları sürekli dine davet etmesine rağmen hiçbirisi Allah'a geri dönmedi. Beş yıl boyunca puta tapmaya devam edip itaat eylemediler. Hz. Şuayb onlara karşı mahzunlaştı. Bu halini Cebrail aleyhisselam gördü ve "Ya Şuayb, Allah dedi ki sana eğer uymazlarsa onlara azabı gönderirim." dedi. O peygamber kendisine söylenenleri kavmine söylediğinde yine onlar kabul etmediler. Onlar da "Ya Şuayb, sen bunca namazı kılıyorsun, niyaz ediyorsun; biz bunlara aldanır mıyız hiç! Atamızın taptığını terk etmeyiz. Sanıyor musun ki mallarımız için yalvarmadığımızı! Sen bizim aramızda alçak sesle konuşan birisiydin, sen bugün bizimle böyle nasıl konuşursun? Eğer aramızda hısımlık olmasaydı hepimiz sana taş atar ve seni öyle katlederdik." dediklerinde peygamber onların bu tavrından dolayı umutsuzluğa kapıldı. Allah'a dua etti ve Cebrail aleyhisselam yanına gelip onların azabının yakın olduğunu bildirdi. Hz. Şuayb'e, ona inanan kimseleri oradan çıkartmasını söyledi. O'na inanan bin yedi yüz eri onların arasından çıkartmıştır. Onların gittiğini gördüklerinde kafirler gülmeye başladılar. Allah, kafirlerin üzerine Cebrail Aleyhisselam'ı gönderip onları helak etti. Aralarına ateş düştü ve mallarının hepsi yandı. Hz. Şuayb, kafirleri bu halde gördüğünde Rabbinden yanlarına varmak için izin istedi. O halkın yanına vardığında Allah'ın onları helak ettiğini gördü. Şuayb aleyhisselam o kadar çok ağladı ki gözleri göremez oldu.

4.5.6. Hz. Yunus Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Yunus'tur. Metin içerisinde Hz. Yunus kıssası 4209- 4326 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Yunus'un aslı Hud aleyhisselamdır. Semud kavmini Allah'a inanmaları için davet etmektedir. Allah, onu halka şüphesiz ki peygamber kılmıştır. Allah'a itaat etmeleri için kırk yıl onları dine davet etmiştir. Allah'ın insanları yarattığı, alemlerin yaratıcısı olduğu, maddi ve manevi rızıkları bol olanın Allah olduğunu söyleyerek onları dine davet etmiştir. Hz. Yunus, Allah'ın kendisini peygamber seçtiğini ve bunu da insanların bilmesi gerektiğinden bahsederek onları Allah'a ibadet etmeleri konusunda uyarır. Hepsinin puta tapmaktan vazgeçmelerini, Allah'a itaat etmelerini söyler. Onca uyarısına rağmen halk, atalarının inancından vazgeçmek istemez. Hz.

Yunus onların iman etmediklerini gördüğü zaman ümitsizliğe düşer ve gönlü gam, kederle dolar. Hz. Yunus, puta neden taptıklarını, Allah'ın yolundan neden saptıklarını onlara sorar. Rızkını veren ve onları görüp gözetenin o olduğunu görmediklerinden yakınır. Bu uyarılara rağmen halk yine Allah'a itaat etmez ve puta tapmaya devam eder. Halkı yola getiremeyen Hz. Yunus bu sefer onlara bela vermesi için Allah'a dua eder. Allah, kavmine bir bela verir ve bu azabın bir süresi olduğunu söyler. Bu arada Hz. Yunus halkını uyarır fakat halkı onu dinlemediği gibi ona eziyet etmeye devam ederler. Hz. Yunus ise bu duruma sabreder.

Hz. Yunus kavminin bu tutumu karşısında dayanamaz ve Allah buyurmadan kavminden ayrılır. Kavmine yüz çevirip izinsiz gittiği için Allah, onu balığın karnına hapseder. Bu sebepten dolayı ona "Balık yâri" denmiştir. Allah, Hz. Yunus'u halkına peygamber olarak göndermiştir fakat o kavmine yüz çevirerek çıkıp gitmiştir. İzinsiz gittiği için Allah, onu balıkla dost kılmıştır.

Peygamberleri gittiği zaman halkın gönlü keder ve korkuyla doldu. Halkını bırakıp gittiği için Allah, Hz. Yunus'a azap etti. Yola çıktığında denizin kenarına geldi. Kıyıda bir gemi gördü ve ona bindi. Gemidekilerle birlikte dört gün yolculuk etti. Gemide bulunanlar denizde ulu bir balık gördüler. Balık onların gemisine zarar vermeye kalktığında balığı öldürmeye çalışmışlar fakat kimse balığı öldüremedi. Bu esnada bulut gökyüzünü tamamen kaplamış, halkın hepsini aciz kılmıştır. Gemidekilerden birisinin ömrü denizde geçmiş idi. İçlerinde bir günahkar olduğunu ve onun bulunmasını istedi. Hz. Yunus ortaya atıldı ve kendisinin suçlu olduğunu söyledi fakat kimse onun günahkar olduğunu kabul etmedi. Kendilerinin daha günahkar olduğundan ve onun takva sahibi olup ibadetinin kendilerinden daha kuvvetli olduğunu söylediler. Nihayet yanlarına bir balık gelir. Balık ağzını açıp Hz. Yunus'u yutar. O esnada balık dile gelir, "Alemlerin Rabbi bana buyurdu ve seni saklamamı, hapis tutmamı istedi" diyerek onu tutsak etme sebebini açıklar. Balık, tövbe etmesini ve gönlünü arındırması için ona öğütler verir. Hz. Yunus kırk gün kalbiyle baş başa kaldığında yemek yemez hatta ağzına su bile koymaz. Allah'a tesbih edip durur. Hz. Yunus eğer tesbih edenlerden olmasaydı Allah onu kıyamete kadar orada hapsedecekti.

Balıklarda çok rahmet bulunur. Balık hastalandığında tesbih eder. "Ya İlahi! Bu cihanın padişahı sensin, insan eğer bu dünyada hastalanırsa derman bulur. Eğer

biz hastalanırsak derman bulamayız."[134] der. Daha sonra Allah Hz. Yunus'a hükmeder ve balığın karnına düşürür. Balıklara buyurur ki "Her ki sizden birisi hasta olsun, bir yeri kırılsın, Yunus'u yutan o balığın kokusuna gelsin onlarda hastalık da gam da kalmaz. Kokusundan sıhhat bulur. Yunus'la sohbet etti ve o balığın kalanı sıhhat buldu."[135]

Allah, "Levlak" "sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" demiştir. Günahtan kurtulup, cennette huriler bulasın demiştir. Bazıları da bunda (Hz. Yunus'un balığın karnında hapsoluşunda) bir hikmetin olduğunu söylerler. Denizlerdeki balık, insanlar bizim daima Allah'a tesbih ettiğimiz gibi seni zikretmekle meşgul olmadıklarını söyler. Allah onlara (insanlara) göstersin ki, farklı yerlerde tesbih ettiğini görsünler. Her canlı kendi lisanınca Allah'ı zikredip durur. Hz. Yunus da bulunduğu zindanda kendi lisanında tesbih eder. Kırk gün boyunca Hz. Yunus balığın karnında ibadet eder. Allah onu ferahlığa eriştirir. Denizin kenarına bırakır. Açlıktan zayıf düşmüştür çünkü kırk gün balığın karnındadır. Kırk gün boyunca kabak ağacının yanında bulunup onunla beslenmiştir. (İyileştiği esnada) Allah bu kez kavmine dönmesini ve onların iman ettiklerini söyler.

Rivayet üzere Hz. Yunus gittiğinde Allah, kavmine o zaman hışım etti. Allah'ın azabı onlara ulaştı. Hepsi sahraya çıktı. Kavmi üç bölük oldu. Sahranın içi halkıyla doldu. İçlerinde yaşlılar, gençler ve kadınlar vardı. Hepsi Allah'a niyaz edip yalvardılar. Allah'a inandıklarını ve isyan etmeyeceklerini dile getirdiler. Nebiye zahmet vermeyeceklerine dair söz verdiler. Kendilerinin bu azaba layık olduklarını kabullenip Allah'tan rahmet dilediler. Bunu dile getirirken de kimisi ağladı kimisi de bağrını dağladı. Allah dualarını kabul edip, bulutu üstlerinden götürdü. Kavmi Hz. Yunus'un geri gelmesi için dua etti. Hz. Yunus, kavminin yanına geldi. Hepsi mutlu oldu. 31 yıl onlara şeriat öğretti. Sonra vefat etti.

4.5.7. Hz. Eyüp Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Eyüp'tür. Metin içerisinde Hz. Eyüp kıssası 4327-4496 beyitleri arasında anlatılmıştır.

[134] M.4290-4292.
[135] M.4294-4298.

Hz. Yakup soyundan olup annesinin soyu da Hud'a dayanmaktadır. Yemen şehrindeydi ve çok akıllı olup işi de iyiydi. Gece gündüz demeden Hakk'a ibadet ederdi. Allah katında malı ve mülkü çok olup halka daima ihsan eyler idi. Şimdi siz onun hikayesini dinleyin.

Hz. Eyüp, on aç kişiyi doyurmadan kendisi de yemek yemez, on yoksulu giydirmedikçe kendisi de giyinmezdi. Melekler söylemiştir ki: "Bu Eyüp (a.s.) iyi kişidir, Allah katında sevilen birisidir". Bazıları dedi ki, Allah ona çok fazla nimet vermiştir. Çok fazla evladı vardır, sağlıklı olup gönlü mutludur. Allah bu sefer ona bir bela verdi. Bazıları bu belaya uğramasının sebebi olarak kendisinin Allah'tan istediğini dile getirdiler. Dedi ki "İlahi bana bir bela ver, ona ben tahammül eyleyeyim, sabrımın sevabını bulayım"[136] der. Allah ona bir azap verir. Hz. Eyüp'e verilen belanın eşi benzeri yoktur. Hz. Eyüp, Hüda'ya verdiği beladan dolayı sabretmeye ve şükretmeye başladı. Belaya uğradığında malını ve bütün servetini yitirir ardından oğulları da ölür. Rivayete göre kırk bin koyunu vardı ama bunların hepsi gitmiştir. O mihrabın içinde rahat bir şekilde otururken onun halini görenler, "Ne koyunları vardı hepsi helak olup gitti"" diye söylediler. Onun bu haline oldukça acırlar. Hz. Eyüp onlara "Bana bunları Allah verdi yine o geri aldıysa eğer ne yapalım" diye cevap verir.

Hz. Eyüp namaza başladı. Yedi günden ansızın geçti. Gece sağ iken sabahında ölüsü bulundu. Didi ki malı çok olan kimse şimdi ne yapalım, o Sultan verdiğini geri aldı. Geri namaza başladı. Yedi günden sonra haber geldi ki ambarındaki hiçbir şey kalmamış. Bunu duyduktan sonra namazını kılmaya devam etti. Yedi günde evinde neyi varsa yandı ve bütün servetini kaybetti. Gümüş, altın, kumaş ve elinde neyi varsa gitti, Allah hepsini ondan geri aldı. Onun elinde olan bir tek dini ve evlatları kaldı. Onun dört oğlu ve üç kızı vardı. Bunların hepsi hocalarından Tevrat okurlardı. Bunların üzerine buğdaylar yıkıldı ve oğlu kızı helak oldu. Çocukların hocaları Hz. Eyüp'e geldi ve oğlanların hepsinin öldüğünü söyledi. Hz. Eyüp çocuklarının ölümüne sabretti. Eşine dedi ki, "Allah, onları bize verdi yine geri o aldı". Yaşadığı onca üzüntüye sabretti. Onun imtihanı da bu şekildeydi. Yedi gün geçtikten sonra mihrabın içindeydi. Burnu şişip ağrımaya başladı. Bu sebepten

[136] M. b. 4353-4354.

dolayı yedi ay boyunca hiç ibadet edemedi. Fakat bu durum onu tesbih etmekten alıkoyamayıp dili ile tesbih etti. Başından ayağına kadar hasta idi ve döşeklere düşüp yattı. Onda hastalıklar oluşmaya başladı. Bütün dostları ona yüz çevirdi.

Onun dört eşi vardı. İçlerinden birisi seçilmişti. Diğerleri onu terk etmişti. Onun adına Rahme derlerdi. Hz. Eyüp'e daima hürmet ederdi. O İshak peygamberin soyundandı. Çokça hürmet ederdi. Dedi ki "Senden ayrılmam, sana bu hastalık hasıl olduysa da sana yüzümü çevirmem. Senle çokça nimet gördük, bolluk yaşadık, şimdi de zahmet çekelim. Hastalığın yüzünden ve başımıza gelenlerden dolayı sana yüzümü çevirmem" diyerek ona olan sevgisini dile getirmiştir. Ona ilaçlar yapar fakat derman bulamaz. Ona yemek pişirip hizmet ederdi. Hz. Eyüp on sekiz yıl böyle kaldı. Bütün vücudu kurt ile doldu. Bütün vücudu kurtlarla dolduğu için teni kokmuştu. Ona herkes merhamet duydu. Bu haline de oldukça acıdılar.

Bir torbayla iki kişiyi yanlarına geldi. Onlarla farklı bir köye geldiler. Rahme onları görünce ağladı. Onun ağlamasını duyanlar, bağrını dağladılar. Çoğu kişi onları köyde istemiyordu. Bu köyde aziz olduklarını fakat artık gam içinde kaldıklarını söylediler. Birkaç gün geçti. Hz. Eyüp'ün bu halini görenler, onları yedi köyden de uzaklaştırdılar. İki kişiyle aciz kaldılar. Bir yerde durdular ve bir bardakta su verdiler. Rahme, gece gündüz ona hizmet ederdi. Köylerde çalışır ve onun yemeğini getirirdi. Hz. Eyüp'e hepsini getirip onu beslerdi.

Bir kişi Hz. Eyüp'ü görmek ve onun yanına gitmek ister. Onun yanına geldiğinde ona yiyecek verip hatırını sormayı diler. Rahme'ye "Ben sana iş vereyim" der. Saçının bir kısmını kesip vermesini ve yemeğini bugün onun verebileceğini söyler. Rahme bunu işittiğinde ağlar. Allah'ın sevgili kulu "Saçıma yapışıp ibadet eder." der. O kişi, "Bu benim şiirimin asasıdır, sen benim halime bak" der. Ona herkes şefkat eylemedi, zira o şiirine aşıktı. Saçının bir kısmını kesip onun eline verdi. Fakat o gelen kişi şeytandı ve Rahme'yi kandıramaya çalışıyordu. Şeytan, insan kılığına bürünüp ona göründü. Eşi şeytana uyduğu için onun katından dört eşi de gitti. Bu sebepten dolayı saçını keser. Hz. Eyüp'ün damarda kanı kalmadı, gam, keder yiyip durdu. On sekiz yıl gam ve kederle inledi. Allah'a yalvardı. Ona vermiş olduğu belaya sabrettiğinden söz etti. Artık bu belaya sabredemediğinden O'na

yalvarır. “Merhametlilerin en merhametlisi, cömertlerin en cömerdi sensin”[137] diyerek dua eder.

Allah’a der ki, “Sen bilirsin ki işlemedim günah” der. Halktan bazıları zamanla kurtların düştüğünü söyler. Fakat o kurtları alıp yerine koyardı. O kurt ısırdığında çokça acırdı. O sevgili inlediğinde Cebrail aelyhisselam onun yanına gelir. İnlemesinin sebebini sorar. Cebrail ona, dileğin üzere bu gamı ona verdiğini söyler. Hz. Eyüp de rahatlık istediğini bildirmesini ister. Allah’a dua etti. Duası kabul oldu ve bütün acıları gitti. Allah ona ayağını yere vurmasını emreder. Oradan bolca su çıkar ve onunla yıkanır. Ardından çeşmeye girdi ve arındı. Sanki hiç belaya uğramamış, hasta olmamış gibi oldu. Sudan içti ve sıhhat buldu. Gücü kuvveti yerine geldi. Cebrail aleyhisselam, ona cennette giyilebilecek bir elbise getirip giydirdi. Sonra yüksek bir yere çıkıp dört yana baktı. Rahme onun bulunduğu yere gelir ve onu göremeyince ağlar. Hz. Eyüp onu çağırır. Sende bir hastalık vardı ne oldu der. Onun adına Eyüp derlerdi. Allah katında peygamber ve sevilen birisiydi. O, son derece hastaydı. Vücuduna çokça kurt vardı. Fakat hiçbiri artık kalmadı, iyileşti. Bu sefer Rahme sevindi ve koşup onu kucakladı. Sağlığına kavuştuğu için Allah’a şükretti. Köylerine geri döndüler. Cebrail aleyhisselam onlara mektebe gitmelerini söyledi. Oraya vardıklarında Allah, çocuklarını diriltmişti. Allah, malını ona geri verdi. Tekrar evlendi ve her birinden iki oğlu oldu. Cebrail aleyhisselam, Hz. Eyüp’ün yanına gelip, Allah sana buyurmuştur ki, sen onu (Rahme) diğerlerinden yüce tutma. Şüphesiz senin için zahmet çektiğini söyler. Hz. Eyüp, bir deste buğday sapını alıp tut, onunla vur. Beladan sonra kırk sekiz yıl yaşadı ve vefat etti.

4.5.8. Hz. Davud Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Davud’dur. Metin içerisinde Hz. Davud kıssası 4497- 4875 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Davud, Yehuda’nın soyundandı. Yakub aleyhisselamdan beri onlara peygamberlik verilmişti. Onlar halkı davet edip durdu. Beni İsrail onu peygamber kılmıştı. Onun dört kardeşi vardı. Bu halka rehber olarak gönderilmişti. Hakk’ın yolundan ayrılmamaları ve nefislerine uymamaları için onları uyardı. Onlar ki Allah’ın yolundan saparsa eğer Allah onlara azap vereceğini söyledi. Allah,

[137] M. 4451

yeryüzünde iyi işler yapanlarla kötü şeyler yapanları bir tutmayacaktır. Onları diğerlerinden ayıracaktır. Salih ameller işleyenler cennete gidecek, onlar veli kimselerdi.

Hz. Davud'a Allah kitap gönderdi. Burada yer alan ayetleri düşünmesini istedi. O daima Allah'ı zikrederdi. Calut ile savaş eylemişti. Calut, Amlak'ın soyundandı. Beni İsrail'e düşmandı. Allah onlara bir tabut vermişti. Ve bunun içinde muhakkak ki Allah'ın kudretinden izler vardı. O sandığın içerisinde peygamberlerin sureti vardı. Bunu görenler de sınanırdı. Adem aleyhisselam vefat edince Şit aleyhisselama kalmıştı ve o bunları ezberlemişti. Onun ardından da evlatları almıştı. İbrahim peygambere onun ardından da İsmail aleyhisselama sıra gelmişti. Bu tabut onun ardından Yakup aleyhisselam daha sonra da Musa aleyhisselama geldi. Bu sandığın içerisine Tevrat'ı koydu. Peygamberlerden sonra Şemuil onu almıştı ve içerisine huzur koydu. Bu sandığın gerçek olup olmadığına dair bir sürü ihtilaflar dolaşıyordu. İbn-i Abbas'ın rivayetine göre, onun içerisinde bir altın tas vardı ve peygamberler bu tasa yıkanırdı.

Musa aleyhisselam Allah'a bol bol dua ederdi. Beni İsrail halkı hep onun hükmüne uyup devam ettirmişlerdi. Bu halkın düşmanı çoktu. Allah'a dua etti ve Allah'ta ona bir tabut yapmasını istedi. Sandığı yaparken gümüş ve altınla onu süsledi. Onun içerisine levhalarını, Harun aleyhisselamın sarığını içine koydu. Düşman geldiğinde bu tabutta bulunanları çıkartılardı ve düşmanı yenerlerdi. Beni İsrail halkına kim hakim olsa bu sandığı saklardı. Calut, buraya hakim olduğunda bu sandığı onlardan almıştı. Amlak'ın katında yedi yıl kaldığı esnada Beni İsrail aciz kalmıştı. Bu eziyetlere dayanamadılar. Peygamberin yanına gelip bu durumdan kurtulmaları için yalvarıp durdular. Düşmanla savaşmak için hazırlık yaptılar. İçlerinden bazıları bu duruma karşı çıkarak yüz çevirdi. Peygamber bu durumdan oldukça korkmuştu. O şah savaşa davet etmişti. Allah onlara Talut adında birisini gönderdi. O zaman peygamber Şemuil'di.

Başlarına geçecek olan kişi için kendi kamışıyla aynı olanı bulmaya çalıştılar. Herkese bir kamış verilmişti. Şah herkesi teftiş etmelerini istedi. Kamışı gezdirmeye başladılar. Fakat o kamışı bulamadılar. Şehre eşeğiyle birisi geldi. O kişiyi yanına çağırttı. Kamışın boyunu ölçtürdü ve aynı boyda olduğunu görünce onu evine aldı. O kişinin kendilerine rehberlik edeceğinden söz edildi. Bu gelen kişinin bu ülkeye

sultan olacağını söylediler. Gelen Talut idi. Kendisinin peygamber torunu olduğundan ve ümmetten birisi olduğundan söz ettiler. Kral soyu Yehuda'nın peygamber soyu Levi'den geldiğini dile getirdiler. Davud aleyhisselam ve Süleyman aleyhisselam bunlardandı fakat Talut öyle birisi değildi. Yakub'un oğlu Bünyamin'in soyundan olduğunu rivayet edilir. Talut'u onlara Allah'ın gönderdiğini söylediler. O peygamber onlara bu kişinin uzun boylu olduğundan ve savaşmasını bildiğinden, çok kuvvetli olduğunu söyledi. İtiraz edenler olduysa da onlara Allah kimi isterse onu hakim kıldığını dile getirdi. Talut'ı şahlığa oturttular. Talut, Allah'a bol bol dua etti. Allah onlara bir bulut gönderdi ve içerisinde tabut bulunuyordu. Onlara yardımlarından dolayı Allah'a bol bol şükrettiler ve onun için deve, sığır, koyun kurban ettiler. Yoksullara sadaka dağıttılar. Tabutun geldiğine çok sevindiler.

Talut ve askerleri yola koyuldu. Allah'ın onları bir nehirle imtihan edeceğini söyledi. Onun suyundan kim içerse onunla olamayacağını kim ki o sudan içmezse makbul birisi olduğunu söyledi. Askerler susamıştı ve tahammül edemeyip birçoğu bu sudan içti. Daha sonrasında bazılarına sadece bir avuç içmeleri için izin verdi. Talut'un sözünü tutanlar üç yüz kişiydi. Bu kişiler Allah'a bağlı olan kişilerdi. İçenler kırk bin kişiydi ve Calut'a gücünün yetmeyeceğini dile getirdiler. Calut'la karşı karşıya geldiler. Müslümanların hepsi dua etti. Kendilerine tahammül vermelerini istedi.

Talut giderken Davud aleyhisselamı koyun güderken görmüştü. O koyun güdüp dururdu. Onun tarafına doğru geldi. Allah dedi ki Calut'un ölümünün Hz. Davud'un elinden olacağını söyledi. Üç taş alıp onların yanına girdi. Talut askerlerine saf olmalarını istedi. Calut onların bu halini görünce yeneceğini düşündü. Calut meydana gelip bir askerin onunla savaşmasını istedi. Meydana kimse çıkmayınca Talut, kim savaşıp onu yenerse kızını onunla evlendireceğini söyledi. Davud aleyhisselam dağdan inip onların yanına geldi. Hiçbirisi onun Calut'u öldürebileceğine inanmadı. Talut onun savaşmasına izin verdi. Fakat onun silah aletini göremedi. İhtiyacı olduğunu söylediğinde sapanını çıkartıp ona gösterdi. Taşları atarak Calut'u öldürdü.

Müslümanlar, Calut'un öldüğünü gördüklerinde oldukça sevindiler. Talut kızını Davud aleyhisselama verdi. Davud aleyhisselama daha sonra Allah peygamberlik vermiştir. Davud aleyhisselam da Hz. Musa'nın şeriatını devam ettirdi.

Bu dünyada ona üç nesneyi hak kıldı. Birisi güzel sesiydi. Dünyada onun kadar güzel sesli birisi yoktu. O Zebur'u okuduğu zaman bütün hayvanlar onun sesine hayran kalırdı. Kuşlar havadayken onun sesini işitse hemen yanına gelip onu dinlerdi. Onun sesini dinlediklerinde gönülleri hoş olurdu. İkinci olarak Allah ona kuvvet vermişti. Hem de peygamberlik ihsan etmişti. Demiri mum gibi eritip bükerdi ve parmağına dolardı. Üçüncüsü ise kimseden korkmazdı. Birçok kafiri öldürmüştü. Onun doksan dokuz hanımı vardı. Bir gecede hepsini ziyaret eder ve Allah'a hizmet ederdi. Meğer bir gün namaz kılıp, Allah'a yalvarırken gönlünde bir gam olduğundan söz etti. Sebebini merak edip sordu. Allah'a "İbrahim, İsmail ve Yakub senin kitabında güzel şekilde anılmıştır. Fakat benim adım orada hatırlatılmamıştır. Bana bir bela veresin, ben de ona sabredeyim. Eğer onun sonucunda beni bağışlarsan, senin kelamında adım anılsın." diyerek yalvardı. Allah ona bir yıl zahmet vereceğini söyledi. Fakat Davud aleyhisselam bu zahmete sabredemeyeceğinden korktu. Allah bu sefer ona bir ay zahmet vereceğini söylediğinde sabredemeyeceğinin söyledi. Bana bugün bir bela ver ona sabredebileceğini söyledi. Mihraba girdi. Orada Allah'a ibadet etmeye başladı. İkindi vakti delikten bir kuş gelip gitti. Onun bir eşi vardı ki o zamanda öyle bir güzel daha yoktu. Onu çıplak bir şekilde gördüğünde gözlerini hemen kapatmıştı. Onun gölgesi üstüne vardığında saçını taradı. O resme aşık olmuştu. Yedi gün boyunca bütün işlerini terk etmişti. Gönlünü aşka kaptırmıştı. Beni İsrail içerisinde kimi istese ona verecekti fakat onun saçından başka bir şey istememişti. O hanım, Yusuf'un hanımıydı. Bünyamin'in neslindendi. Onun aşkıyla gönlü dolmuştu. Bunun üzerinden birkaç gün geçti. Cebrail aleyhisselam onun yanına geldi. Kafirlerin de asker olduğunu hatırlattı ve onların yanına gidip gaza etmesini söyledi. Onların yanına gidip savaştılar. Askerin birçoğu şehit olmuştu. Cebrail aleyhisselam onun yanına gelip ona, gelmiş peygamberler arasında hiçbirinin böyle bir belaya uğramadığını söyledi. Hz. Davud yaptıklarından utanıp başını eğdi. Bu olayın üzerinden birkaç gün geçti. Tahammül edip bu işi bitireceğini söyledi. Fakat bir şart söyledi. Ondan bir oğlunun olmasını ve kendisinin yanında bulunmasını istedi. Davud aleyhisselamın dokuz aydan sonra ondan bir çocuğu oldu. Adına Süleyman koydular.

Hz. Davud, mihraba oturduğunda Allah ona iki melek gönderdi. Yaşlı kişilerin suretinde iki kişi gelmişti. Davud aleyhisselam onları ilk gördüğünde

korkmuştu. Kendilerinden korkmamasını söyledi. Yaşadıkları bir olay sebebiyle kendilerine adaletle hükmetmesini ve zulüm eylemeden doğru yolu göstermelerini istediler. İçlerinden birisi, "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benim ise sadece dişi bir tane koyunum. O benim koyunumu da istemektedir. Benden onu da zorla almak ister. Bize bunun doğrusunu açıklaman için sana geldik" dedi. Hz. Davud onlara "Bu kişi sana zulmeder. Sana hiç kanaat etmez. Senin dahi koyununu almak ister" dediğinde onlarda bunu duydu. Bunu duyup kayboldular. Kendisinin imtihan edildiğini anladığında başını yere koyup çok ağladı. Gözünden yaşlar ırmak olup çağladı. Kırk gün boyunca ağlayıp durdu. Sahraya çıkıp ağlardı sürekli ıssız yerlerde gezerdi. Birisiyle beraber olup ağlamak isterdi. Allah ona dört yüz kişi verdi. Allah, dağ ve taşlara figan etmesi için ona eşlik etmelerini söyledi. Hz. Davud, nereye gitse dağlar onunla ağladı. Kuşlar onun katında hep toplanırdı. Eşlerinin hepsi ağlardı, yürekleri onun için taşardı. Süleyman aleyhisselam onun yanına gelip geceye kadar yanında dururdu. Hz. Davud'a bir zahmet geldiğini ve kendisinin gamla dolduğunu gözlerinin hem nemli olduğunu görürdü. Hz. Süleyman da onunla beraber ibadet ederdi. Dağ, taş onunla ibadet eder, huşu içinde olurdu. Süleyman aleyhisselam, kuş dilinden anlardı. On iki yıl figan edip durdu. Bir gün Allah'tan bir ses geldi. "Bugün benden ne dilersen sana vereceğim" dedi. Davud aleyhisselam Allah'a "Bütün alemin padişahı sensin. Alemdekilerin ne ihtiyacı varsa onu senden ister. Ben bugün senden bir şey isteyip de olmamış şekilde geri dönmeyeyim." diye yalvardı. Onun hatırı için bağışlanmasını diledi. Bu kez bir tepenin üzerine çıkıp yüzünü göğe çevirerek üç kez ah etti. Azabından dolayı ne yapacağını bilemedi. Başını secdeye koyup ağlamaya başladı. Orada kırk gün boyunca bir şey yiyip içmeden yattı. Kırk günün sonunda gözünde yaş kalmadı. Başı otla bir olmuştu. Allah ona iki melek gönderdi. Allah ona aç ise yemek vereceğini, çıplaksa kıyafet vereceğini söyledi. Fakat günahını affettiğini söylememişti. Bu sebepten dolayı ah etmeye devam etti. Öyle ah etti ki onun ahı bitkileri yaktı. Bu kez Cebrail aleyhisselam Hz. Davud'un yanına gelip onu bağışladığını söyledi. Başını yerden kaldırmasını istedi. Cebrail aleyhisselamla üç gün boyunca orada oturdu. İbadet edip durdu. Ondan razı olduğunun haberini verdi. Hz. Davud düşmanla ne yapacağını bilemediğini sordu. O da Allah'a dua etmesini söyledi. Üç gün boyunca yalvarıp yakardı. Kendisine merhamet etmesini istedi. Üç gün geçtikten sonra

Cebrail aleyhisselam geri geldi. Ona Allah'ın ondan hoşnut olduğunu, kıyamet günü onunla beraber olabileceğinin haberini verdi. Bunları duyunca çok sevindi, gam keder üzerinden gitti. Bu haline şükredip durdu. Beni İsrail'e geri geldi ve sultan oldu. Bütün halk onun hükmünü dinledi, doğru yola yönlendirdi. Sürekli olarak Allah'a ibadet edip O ne emretse ona itaat ederdi. Davud aleyhisselamın on oğlu vardı ve en akıllıları Süleyman aleyhisselamdı.

İki kişi Hz. Davud'un yanına gelerek davacı oldular. Birisi koyununu salmadığını söyledi. Hz. Davud ona o koyun salındığında ne ettiğini sordu. Onlar oradan ayrıldıktan sonra Süleyman aleyhisselam onlara bakıp ne cevap verdiklerini sordu. Aldığı cevap karşısında Hz. Süleyman öyle hüküm vermeyeceğini söyledi. Onlarda geri Hz. Davud'un yanına gittiler ve bu durumu söylediler. Süleyman aleyhisselamı çağırıp ona ne yapacaklarını sordu. Hz. Süleyman "Bu yıl koyundan olanları efendisi alsın. Onları geri eksin. Koyunu efendisine versin." diye hükmetmiştir. Hz. Davud'da oğluna yanlış hüküm vermekten ve günahtan kurtardığını için teşekkür etti. Hz. Davud bütün çocuklarını yanına çağırdı. Onun bir yüzük kaşı vardı ve o taş Hz. Adem'den kalmıştı. Hz. Adem o taşı cennetten çıkartmıştı. O yüzük kaşının içerisinde on iki isim yazılıydı. Bu yüzüğün içerisinde ne yazdığını kim bilirse kendisinden sonra o kişinin sultan olacağını söyledi. Hz. Süleyman'dan başka kimse içerisinde ne olduğunu söyleyemedi. Bu olaydan sonra ibadetle meşgul oldu.

Bir gün Hz. Süleyman'a "Allah'a yemin ettim. Nimetleri ve bana bahşettikleri için şükrettim. Bu mihrabın içerisinde benden sonra benim soyumdan birisinin gelmesi için dua ettim." dedi.

Bir gece takatinin olmadığını söyledi. Kuşluk namazı kılıp niyaz ederdi. Hz. Süleyman'a bol bol dua etti. Hz. Davud yapmış olduğu günahına tövbe etti. Düşmanın yaptıklarını gidermesini istedi. Duasında bir gün Hüda'ya oldukça hürmet etti. Vezirinin cennette kim olduğunu öğrenmek için çok dua etti. Öğrendiğinde gönlü ferahladı. Akşam vaktine geldiğinde avlanmaya başladı. Onu gördüğünde selam verdi. Davud aleyhisselam ona zayıf olduğunu ve bu gece konuk olmak istediğini söyledi. Bu köyde en yoksul kişi olduğunu ve çok fazla nimeti olmadığından söz etti. Onda iki ekmek olurdu ve birisini de yoksula verirdi. Onunla orucunu açardı. O elindekini de yoksula verdi ve orucunu açmadan gece uyudu.

Sabah olduğunda da koyunları gütmeye gitti. Hz. Davud'da onunla gelmek istedi. Onunla sığırı sürdü. Bir çayıra gelip oturdu. O sığırı bir temiz suyun kenarına getirdi. Gece eve geri geldi. İki ekmek aldı ve birisini yoksula verdi. Birisini de Hz. Davud'un önüne koydu. Kendisi aç kaldı. O kişi onu tanımadığını söyledi. Kendisinin Davud aleyhisselam olduğunu söyledi. Cennette veziri olmasını istedi. Allah'a onun için dualarda bulundu.

Hz. Davud mihrabın içerisine geri geldi. Ölümü yaklaşmıştı. Azrail aleyhisselam insan suretinde Hz. Davud'un yanına geldi. Süleyman aleyhisselamın annesi o kişi gördü. Kendisi Tanrı'nın kulu olduğunu söyledi. Gelen kişiye sözlerinin hoş olduğunu dedi. Hz. Davud'da onların yanına gelip selam verdi. Neden geldiğini sordu. Azrail aleyhisselam Hz. Davud'un canını alıp ahirete doğru yöneldi. O anda Hz. Süleyman'ın annesi gelenin Azrail aleyhisselam olduğunu anladı. Bu durumu anladığında feryat etmeye başladı. Bu durumu duyan herkes ağlamaya başladı. Akbabaların hepsi gelip halkın üzerinde gölge yaptılar. Türkistan iline varıp misk kokusu getirdiler. O kokuyu kefenin içine koydular. Onun kabrinden misk kokusu gelirdi.

4.5.9. Hz. Süleyman kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Süeyman'dır. Metin içerisinde Hz. Süleyman kıssası 4875- 5265 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Süleyman babası Hz. Davud gibi yeryüzüne sultan olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de ondan bahsedilmiştir. O yeryüzüne sultan olmuştu ama oradan Belh'e geçmiştir. Onun devrinde iken Kaptogoras adında birisi ülkeye hakimdi.

Allah, Hz. Süleyman'a peygamberlik vermişti. Minberin üzerine çıkıp Beni İsrail'e dönüp baktı. Ondan önce babasının onlara önderlik yaptığından ve artık kendisine uymaları gerektiğini peygamber olduğunu söyler. Dünyanın neresinde bir şey olsa kuşlar ona haber verirdi. Hz. Süleyman yetmiş gün Allah'a ibadet etmişti ve kendisinden sonraya kimseye nasip olmayacak kadar mal ve mülk istemiştir. Tekrar yetmiş gün ibadet ederek dualarda bulundu. Allah ona devlere ve perilere hükmedebilmesi için izin verdi. Ne hayvan varsa onun hükmüne verilmiştir. Malını ve mülkünü arttırması için Allah'a dua etmeye başlamıştır. Allah'ta ona ne dilerse vereceğini söyler. Devleri ve perileri çağırıp kendisine bir imaret yaptırdı. Gümüş ve

altından yerleri kaplattırdı. Gümüşten bir bina yaptırdı. Sarayını kıymetli eşyalarla süsletti. Dünyanın dört bir yanı da onu tanıdı ve sözlerini işitti. Kendisine bir taht yaptırtıp kızıl altından işlettirdi. İki yanına dört yüz kürsü yaptırdı. Beni İsrail içerisinde fazilet ki ne varsa oraya gelip otururlardı. Onun yanında dört yüz kişi dururdu ve Süleyman aleyhisselam hepsine hükmederdi. Ona dört bin peri hizmet ederdi. Öğleye kadar hükmederdi daha sonra evine giderek Allah'a ibadet ederdi. Devlere dağı başka bir yere götürmelerini emretmiştir ve onlar da dört yüz dağı alıp başka bir yere koymuşlardır. Ve bu dört yüz dağın orada dört yüz tane tılsım bulunmaktaydı bunlarda bolca acayip işler yapılırdı.

Allah, Hz. Süleyman'ın emrine rüzgarı vermişti. O nereye gitmek istese hemen oraya varırdı. Allah ona aynı zaman da bakır ocağını eritecek gücü vermiştir. Horasan'ın dağındakini bile eritebilirdi. Bir canavar hastalanırsa sudan içtiğinde selamet bulurdu. Bundaki kerameti bilmek gerekir. Bazılarının söylediğine göre bu çeşmeden kalay ve bakır çıkardı. Bazıları da buradan altın aktığını söylemiştir.

Bu alemde dört eşya vardı. Bunlar: değirmen, hamam, kireç ve demirdir. Bu ulu taşları kesmek için onun kalıbı vardı. Halk onun emrinde olan şeylere şaşırırdı. Bu Allah'ın ona vermiş olduğu nimetlerden bazılarıydı.

Bir gün Süleyman aleyhisselam Allah'tan yeryüzündeki bütün mahlukatın yemeğini vermek için izin istemiştir. Allah ona buna kimsenin gücünün yetmeyeceğini söylese de elinden geldiğince doyurmak istediğini belirtmiştir. Allah'ta bütün mahlukata, yedi bin aleme haber verip filan gün yemeğinizi Süleyman verecektir diye haber söyler. Sahradan denizin kenarına kadar sekiz ay boyunca yemeklerle donatmıştır. Hz. Süleyman masa hazırlanınca tahtına oturup nimetlerle donatılmış o masaya baktı. Herkes bir işle meşgul olup herkes oradaydı. Devlere, herkesi sofraya çağırması için haber vermesini söyledi. Bir saat geçtikten sonra bir balık geldi ve denizden başını kaldırıp sofraya baktı. Allah'ın kendisini ona gönderdiğini ve yemeğini onun vereceğini söyledi. Balık, sahranın yemekle dolup taştığını söyledi. Balık başını uzatıp masada ne var ne yok hepsini yutmuştu. Ne kap ne kaçak hiçbir şey kalmamıştı. Balığın o kadar şeyi bir anda yemesine şaşırıp kalan Hz. Süleyman, balığa "Ben bunu bütün mahlukata hazırladım. Yalnız sen gelip ne var ne yok hepsini yedin" diye söyledi. Balık da "Allah bana günde üç lokma verir. Bugün yemeklerimi senin vereceğini söylediği için geldim. Bu benim ilk lokmamdı.

İki rızkım daha var. Fakat bugün senin konukların bugün açtır." diye söyler. Hz. Süleyman balıktan bunları duyunca aklı gitmiştir. Kendine geldiğinde Allah'a yalvarmaya başladı. "Alemin, mahlukatın Rezzak'ı sensin! Ganî sensin! Bütün mahlukata sen hediyeler bahşedersin! Ben senin katında fakirim. İşlediğim bu günahtan dolayı tövbe ederim" diyerek onun yüceliğini bir kez daha anladı.

Hz. Süleyman tahtına bindiğinde rüzgar onu gezdirmeye çıkartırdı. O tahtın altında atlar bulunurdu ve onlarla yürürdü. İnsanların evine karıncalar gelir. Süleyman aleyhisselam karıncaları gördüğünde burada durmamaları gerektiğini yoksa üzerlerine basılabileceklerini söyler. Allah, karıncanın sesini Hz. Süleyman'a işittirdi ve kendisini düşünmemesini, Allah'ın onu koruyacağını söyler. Hz. Süleyman da hemen Allah'ın nimetlerine şükretti. Kendisinin her dili idrak edebildiğini ve kendisine peygamberlik verdiğini söyler. Karınca seslendiğinde Süleyman aleyhisselam tahtından inerek karıncayı yanına aldı. Kendisini bu yeryüzüne melik kıldığını ve kırk kat yeri verdiğini söyler. Onun yanında kırk bin kişinin bulunduğunu karıncaya söyler. Düşmanlarını yok edeceğini ama neden onları kaçırdıklarını, yakalayamadıklarını anlayamaz, karıncaya sorar. Karınca ise ona, bu yerde altın olduğunu ve burayı tamamen kapladığını söyler. İnsanların çok aç gözlü olduğunu ve karınca da onlardan korktuğunu söyler. Yeri kazdıklarını ve karıncanın ordusunu öldürüp yeryüzünü feryatlarla doldurduğundan yakınır. Süleyman aleyhisselam ise bu durum karşısında neden kaçıp gitmediğini sorduğunda karınca "Bu ordunun şahı benim. Melik bu zamanda ordusunun başında olmalıdır" diye söyledi. Süleyman aleyhisselam karıncaya:

"Bu ilmi nereden bildin?" diye sorar.

Karınca:

"Zanneder misin ki Allah, bütün ilmi sana vermiştir. Sana hakikati vermemiştir. Sana sorular sorayım ve sen de bana cevap veresin" dedi.

Süleyman aleyhisselam:

"İstediğini sor ve ben de cevaplayayım!" dedi.

Karınca:

"Ey Süleyman, sen Allah'tan ne diledin ki o sana dünyayı verdi?" dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Saltanat diledim. Allah’ta bana o zaman dünyayı verdi. Benden sonra bu kadar mal ve mülkü kimseye vermemesini ondan istedim.” dedi.

Karınca:

“Ne olurdu ki Allah senin gibi birisini daha aleme şah kılsaydı. Senin bu sözlerinden hasetlik kokusu gelir. Bunlar peygambere yakışır sözler değildir.” dedi.

Süleyman aleyhisselama bu söylenenler ağır geldi.

Karınca tekrar Hz. Süleyman’a:

“Kişiye doğru söz acı olur. Başka ne diledin sen?” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Yüzük diledim. Allah, bu alemdeki herkesi hükmümde kıldı. İnsanların hepsi huşu duyar” dedi.

Karınca:

“Bunların manasının ne olduğunu bilir misin? Eğer sen bilmiyorsan ben sana açıklayayım.” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Bilmiyorum.” dedi.

Karınca:

“Bundaki manaları bilmelisin. Yeryüzünde ne mal varsa sana vermiştir. Feleğin tahtının bahası taşındandır. Fakat sakın bunlardan dolayı böbürlenme, tehlikelidir. Bu dünyanın Allah katında bir ehemmiyeti yoktur. Daha başka ne diledin?” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Allah’tan rüzgarı diledim. Ki ben ona ne buyursam o yapar.” dedi.

Karınca:

“Allah sana bu hakkı vermiştir. Bundaki mana nedir bilir misin?” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Hayır! Bundaki manayı bilmiyorum. Sen bana bunları söyle, nedir bunların manası?” dedi.

Karınca:

“Allah sana rüzgarı, dünyanın gelip geçiciliğini, ölümün de böyle olduğunu göstermek için vermiştir.” dedi.

Hz. Süleyman bu sözleri işittiğinde çokça ağlamaya başladı.

Karınca tekrar sordu:

“Allah’tan ne diledin ki sana bunları verdi?” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Allah, devleri ve cinleri benim hükmümde kılmıştır. Allah bana melekleri de vermiştir. Ahir zaman olduğunda peygamber gelecektir. Onun adı “Ahmet”tir. Allah katında o mazhar kılınmıştır. O bunların hepsine sahip olacaktır. Onun hükmünde bütün melekleri hükmünde verecektir.” dedi.

Karınca:

“Sana bu adın neden koyulduğunu biliyor musun? Bunun manasını da bilmelisin.” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Hayır! Bunun manasını da bilmiyorum!” dedi.

Karınca:

“Bunun manası budur. Sen devlere gönül bağlamayasın. Sen geri dönesin ve tahtından inesin” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Karınca bana öğüt ver!” dedi.

Karınca:

“Seni bu yeryüzüne sultan kıldı. Hükmünde bulunanlara şefkat edesin. Kendin gibi bunları koruyasın. Onların halini sorasın ve haberdar olasın. Eğer onların halinden haberdar olmazsan hainsin. Ben gece gündüz kavmimin yanına çıkar ve onların hallerine bakarım. Hallerini görür ve adalet ve zulmü ona göre kılarım. Eğer hasta olurlarsa onlarla ilgilenirim. İki alemi yaratanda Allah’tır. Onun alimleri çoktur. Artık dönesin, sana konukluk etmeyeceğim.” dedi.

Süleyman aleyhisselam:

“Bana konukluk eder misin?” diye sordu.

Karınca bir çekirge budunu alıp Süleyman aleyhisselamın evine gitti.

Süleyman aleyhisselam:

“Benimle askerlerinin arasında bir hesap var mıdır? Getirdiğin bu but kimseye yetmez.” dedi.

Karınca:

“Sen onun azlığına bakma, Allah ona bereket verir!” dedi.

Askerlerine verdiğinde o çekirge budundan hiçbir eksilme olmadı. O anda Süleyman aleyhisselam yüzünü yere vurdu ve Allah'a yakarmaya başladı. Kendisinin onun karşısında aciz olduğunu belirtti. Geri gelip mihrabın içerisine girdi. Kırk gün orada durdu.

Hz. Süleyman bir gün kuşları katına topladı fakat aralarında hüthütü bulamadı. Oradakilere "Hüthütü burada göremedim. Neden benim yanımda yoktur?" diye sordu. Hikaye böyledir ya Süleyman aleyhisselam hükmetmeye başlayınca yığın yığın kuşlar onun katına gelip üzerinde gölge oluştururlardı. Sefer yapacağı sırada hüthüte gerek duyuldu fakat o burada yoktu. Oradakilere "Nerededir, eğer mazereti yoksa ona ceza vereceğim." diye söyledi. Seher vaktinde hüthüt gelip Süleyman aleyhisselamın karşında durdu.

Süleyman aleyhisselam:

"Neredeydin sen? Bugün benim yanımda değildin. Herkesi çağırdım ama seni onların arasında göremedim. Eğer mazeretin yoksa seni öldüreceğim" der.

Hüthüt:

"Ey şah! Sebe şehrinden gelirim. Sana haberlerim vardır. Orada bir kadın gördüm. Oranın halkı onu sultan yapmıştır. Bol bol nimetleri vardır ki bunların haddi hesabı yoktur. Yeryüzünde malları da çoktur. Onun bir ulu tahtı var ki öyle bir tahtı insan dünyada görmemiştir." der.

Hüthüt bunları söylerken kendine hakim olamaz ve Süleyman aleyhisselamın yüzüne hiç bakmamıştır.

Hüthüt:

"Onları gördüm, halkı ve kendisi güneşe taparlar" dedi.

Süleyman aleyhisselam bunu duyunca bir anda ayağa kalkarak:

"Allah'a inanmazlar mı? Sözlerin gerçek mi değil mi göreceğiz?" dedi.

Hz. Süleyman'ın bir veziri vardı ki o iyi birisi ve alim bir kişiydi. O daima Tevrat okurdu. Onun bir benzeri yoktu adı da "Asaf"tı. Hüthütün bu sözlerinin doğru olup olmadığını teyit etmek için Asaf'ı yanına çağırtır. O şahı dine davet etmek için bir mektup yazarlar. Ne yazacağını sorduğunda Asaf:

"Tevrat'ta üç isim vardır. O isimler Allah'ı yad ederler. Bunlardan birisi "Allah" biri "Rahman" diğeri de "Rahim"dir. Dilerseniz bunları yazayım. Bunlardan daha büyük isim yoktur." dedi. Asaf eline kalemi alıp bunları yazmaya başladı. Daha

sonra Belkıs'a hitap ederek yazmaya devam ettiler. "Senin katına ki Belkıs sen şahsın. Seba ülkesine aysın. Sen bana büyüklük mü edersin? Senin bu sözlerini işittim. Gel, sen şimdi kavminle beraber Müslüman ol. Allah'a inan ve iman et. Allah'a asi olmaktan sakının ki o size azap etmesin." diye yazdılar. Yazılan bu mektubu Belkıs'a ulaştırmasını istedi. Mektubu alıp Belkıs'ın sarayına gitti. Oradaki bir delikten içeri girip şahın sağ eline koydu. Girmiş olduğu deliğe geri gidip onu izledi. Belkıs elinde mektubu görünce şaşırdı. Mektubu açtığında Süleyman adını gördü. Hüthüte dönüp "Seni bana kim göndermiştir?" diye sorar. Hüthüt "Devler, cinler, insanlar, kuşlar hatta rüzgar dahi onun hükmündedir" diye söyledi. Belkıs mektubu okuduktan sonra beylerini kendi katına çağırıp onlara mektuptan bahsetti. Ne yapacağına dair fetva vermelerini istedi. Ne yapacağını beylerine sordu. Oradakilerde onun hükmüyle bulunduğundan söz ederek o ne isterse onu yapacaklarını söylediler. Belkıs da bir elçi gönderip onun ahvalinden haberdar olmak istedi. Elçiyle beraber bir hediye yollar ki ona karşı ne göndereceğini merak etti. Belkıs'ta bu sefer Süleyman aleyhisselama mektup yazdı. "Hüthüt bana yazdığını getirmiştir. Bakıp hepsini okudum. Sözünü anladım." der.

Ona elçiler yollamış ve bin atını da gümüş ve altınla süslemişti. İnci ve lal taşıyla dizmişti. Hazırladıklarının hepsini elçiye teslim edip Süleyman aleyhisselamın yanına varmak için yola koyuldu. Onlar varmadan haberleri Hz. Süleyman'a ulaştı. Atlar ve elçi geldiğinde onları karşılamak için meydana çıktı. Dört bin at, dört bin kul gördü. Onların hepsi altına bürünmüştü. Elçi saraya doğru gitti ve orada dört bin keramet gördü. Elçi gördü ki orada dört kerpiç yeri var. Onun tahtını gördüklerinde şaşırırlar. Hz. Süleyman tahta çıkıp oturur. Karşısında insanlar ve devler bulunuyordu. Yanında kuşlar ve periler vardı. Süleyman aleyhisselam onlara "Bana getirmiş olduklarınızı kabul edemem. Bunların hesabını verememe. Allah bana peygamberlik vermiştir. Ben de sizi Allah'a iman etmeniz için dine davet ettim. Gelin siz Allah'a inanın." diye onları dine davet etmişti.

Elçiler Belkıs'ın yanına geri geldiklerinde gördüklerini anlattılar. Eğer ona uyup Allah'a iman ederlerse gam, tasanın gideceğini ve mutlu olacaklarını söylediler. Hüthüt, her gün Belkıs'ın diyarından haberler getirirdi. Dört yüz deve yüküyle armağanlar hazırladı. Dört yüz kişi daha Süleyman'ın yolunu tutmuşlardı. Elçi Belkıs'a gelip onun vasıflarını anlattı. Onun tahtını anlattı. Gümüşten dört

ayağının olduğunu ve ayaklarında aslanların olduğunu söyledi. Dört tavus kuşu olduğundan ve gözlerine de yakut taşı konuşmuştu. Altmış arşın yukarıdaydı. Belkıs'ın Hz. Süleyman'ın ülkesine gelmesine çok az bir yolu kalmıştı.

Hz. Süleyman katında bulunanlara Belkıs gelmeden onun tahtını yanına getirmelerini istemiştir. O sırada ifrit, kendisinin yerinden kalkmadan getirebileceğini söyledi. Katında bulunan ve kitap ilmi olan veziri Asaf, göz açıp kapayıncaya kadar getireceğini söyledi. Hz. Süleyman gözünü yumup açtığında taht oradaydı. Belkıs, Süleyman aleyhisselamın hazretine geldi. Hz. Süleyman o sırada tahtın üzerini örtmelerini ve tahtını tanıyıp tanıyamayacağını soracaklarını söyledi. Hz. Süleyman kendi tahtına oturtup karşısına da onun tahtını getirtti. Belkıs içeri girdiğinde tacının altından ve yakut ve lal taşı ile süslenmiş olduğunu gördü. Belkıs geçip tahtına oturdu. Hz. Süleyman, Asaf'a tahtını görüp görmediğini sormasını ister. Asaf, tahtının buna benzeyip benzemediğini sorduğunda bu olabileceğini söyledi. Süleyman aleyhisselam gülüp şahlığının alametinin bu olduğunu söyledi. Belkıs bunları gördükten sonra o an da Müslüman oldu. Allah'a iman edip orada secde etti. Hz. Süleyman Belkıs'a iman etmesindeki sebebi sorduğunda mektubun içerisinde o ulu isimleri gördüğünü ve o zaman bilip hatırladığını söyledi. Süleyman aleyhisselam mektupta hangi isimleri yazdığını sorunca "bismillah" yazısını mektubun üzerinde gördüğünü söyler. Onun dört eşi vardı. O an Belkıs onun yanına geldi. Dört yüz tane cariyesi vardı. Onunla evlendi ve Süleyman aleyhisselamın evinde kırk gün durdu.

Sırçadan bir köşk yaptılar. Önünde nehir vardı ve etrafına duvar çektiler. Belkıs gelip ona bakar sanki bir ırmak akıyor zannetti. Eteklerinden tutup oraya girince duvarın arkasından o sultanı görmüştü. Fakat bu su değil sırçadan döşenmiş bir köşktü. Buraya uyduğu için utanmıştır. Süleyman aleyhisselamla Allah'a teslim olduğunu ve Müslüman olduğunu söylemiştir. Onun askerlerinin hepsi de Müslüman oldu. Allah'a iman getirdiler. Hz. Süleyman onu diğer hanımlarından daha üstün tutardı. Süleyman aleyhisselam onun tahtını geri verdi. Cinleri ve insanları toplayıp onlara bir tahta ihtiyacı olduğunu söyledi. Bir taht yapmalarını ve o tahtın dünyada kimsede olmamış olmasını istedi. Sahra adında bir dev vardı o yapmak istedi. Her ne dilerse onu vereceğini ve onun istediği gibi bir taht yapmasını istedi. Sahra o tahtı düzeltti. Gümüş ve altınla süsledi. Dört ayağına aslan yaptı. İçerisinde tılsım koymuştu. Tahta bindiğinde ağzından anber ve misk kokusu gelecekti. Eğer o tahta

bir başkası otururbut da ağzından ateş gelecekti. Bu duruma düşen kişi asla kurtulamazdı. Eğer ondan başkası buna binmeye kalkarsa o askerler ona doğru hamle yaparlardı. Akbabalar orada durup tahta çıkar ve kanatlarını açıp uçarlardı. Ağızlarından gül suyu saçarlardı. Onun sağ ve sol kısmında altmış tane kürsü bulunuyordu. Alimler gelip orada otururlardı. Hz. Süleyman'ın katına gelen birisi yalan dava etmeye kalksa o heybetten oldukça korkardı. Yalan söylemeye mecali olmazdı. Altından taşını başına koydu ve Tevrat'tan on ayet okudu. Halkta bununla meşgul olurdu. On üç yıl burada geçirdi. Süleyman aleyhisselam cennete göçtü. O tahtı Kudüs'te gizli tutmuşlardı. Onu sahrada saklamışlardı. O sultan onu çıkartmak istedi fakat onu tılsımla onu oraya koymuşlardı. Tahtı parlatıp hepsini denizin içerisine itti.

4.5.10. Hz. Süleyman'ın Yüzüğü Aldığı Kıssa

Hz. Süleyman kıssası içerisinde yer alan ve ayrı bir başlık açılarak anlatılmıştır. Metin içerisinde 5266- 5308 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Süleyman aleyhisselamın emrinde bütün mahluk vardı. Onun şahlık sebeplerinden birisi de budur. Onun elinde bulunan yüzük kaşı cennetten çıkartılmıştı. Yüzüğün üzerinde Allah'ın hürmeti için yazılmış olan yazılar vardı. Hz. Süleyman ona oldukça hürmet ederdi. Onu abdestsiz hiç tutmazdı. Hz. Süleyman'ın yüzüğü tutmakla meşgul olan birisi vardı. Fakat o bir gün bulunamamıştı. Bir dev onun suretine girip Hz. Süleyman'ın yanına gelir ve yüzüğü kaçırır. Aldığı yüzüğü parmağına soktuğunda tahta oturur. Halkın karşısına geçip durur. O dev ülkeye sultan olmuştu. Süleyman aleyhisselam kendisinin sultan olduğunu söylese de ona inanmazlar ve bu haline gülerler.

Hz. Süleyman, oradan ayrılıp denizin kenarına geldi. Balıkçıların balık avladıklarını gördüğünde o da onlarla yarım gün çalışmaya başladı. Geriye kalan zamanda Allah'a ibadet ediyordu. Yüzüğünün çalınmasının üzerinden kırk gün geçtikten sonra yardımcısı olan Asaf, tahta oturan herkesin Süleyman olamayacağını ve sözlerine de benzemeyeceğini o deve söyledi. Her ne kadar o dev Süleyman aleyhisselamın yerine geçmiş olsa da kimse onun gibi dünyaya hükmedemezdi. Asaf'tan bu sözleri duyan dev korkusundan yüzüğü kimse ele geçiremesin diye denize attı. Bir balık yüzüğü yuttu. Allah, Süleyman aleyhisselamın yeryüzüne tekrar

şah olmasını istediği için o balığı avcılara yakalattırdı. Onun karnını açtıklarında yüzüğü gördüler. Hz. Süleyman o yüzüğü gördüğünde geri parmağına takıp Allah'a şükretti.

Tahtına oturan Hz. Süleyman halka sultan oldu. Halkın hepsi ona itaat etti. Ölümü yaklaştığında mihrabın içerisine girip ibadet etmeye başladı. Hz. Süleyman her deve bir iş buyurmuştu ve işler birbirine karışmıştı. Bu sebepten dolayı başı çok ağrımaya başladı. Dört ay yedi gün hastalandı. Mihrabın içine tekrar girip ibadet etmeye devam etti fakat ağrıları daha da şiddetlendi. Süleyman aleyhisselam asaya dayandığı sırada melek gelip onun canını aldı. Fakat elinden asasını düşürmedi. Asası daha sonra elinden düştüğünde öldüğünü anladılar. Bedenini Şam'a defnettiler. Beni İsrail içerisinde yedi bin tane peygamber vardı ve yirmi bin tane de alim vardı. Bunların hepsi de halka rehberlik etmekteydi.

4.5.11. Hz. Zekeriya Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Zekeriya'dır. Metin içerisinde Hz. Zekeriya kıssası 5309- 5341 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Allah, Hz. Zekeriya'yı peygamber kılmıştı. O, Hz. Davud'un kızındandı. Beni İsrail'e peygamber olarak gönderilmiş, halkı dine davet etmişti. Beni İsrail halkına daima nasihat eder ve vaaz verirdi. Anlatılanlar İbn-i Abbas'tan rivayet edilmiştir ki bu sözleri iyice anlayıp idrak edin. Allah, yoldan sapmış olanlara hidayet; kime dilerse de rızkını verirdi. Allah ne söz verdiyse onu yapardı ki O'nun sözünde yalan yoktur, sözü güvenilir bir kişiydi. Allah, Hz. Zekeriya'ya peygamberlik vermişti ve o iyi bir kuldu. O Rabbine bir gün gizlice yalvarmıştı. Rabbine yalvarırken onun yüceliğini ve izzetini övdü. O'na ait olduğunu, saçlarının ağardığından söz ettikten sonra bir evladının olmadığını dile getirir. Kendisine lütfedip bir oğlan vermesini ister. Gelecek olan bu oğlanın da cihana sultan olmasını hatta Yakup aleyhisselamın hanedanına da mirasçı olması için Allah'a yalvardı. Tevrat'ı ve şeriatı da bilip hikmet sahibi olmasını diledi.

Allah, onun duasını kabul etti ve ona bir oğul verdi. Onun isminin Yahya olduğunu, onun gibisinin daha cihana gelmediğini müjdeledi. Hz. Zekeriya, ona bir işaret gösterilmesini ve rehberlik edilmesini istedi. Allah ona üç gün hiç kimseye hiçbir şey söylememesini, kimsenin ona erişmemesini istedi. Kırk gün geçtikten

sonra Hz. Zekeriya'nın eşi hamile kaldı. Dokuz ay geçtikten sonra Hz. Yahya dünyaya geldi. Üzerinden yirmi yedi yıl geçti. Hz. Zekeriya'ya Yahudiler geldi. Bu kişilerden kaçmaya başladı. Onlardan kaçarken bir ağaç gördü ve yarılmış olan ağacın içerisine girdi. Kafirler onun üzerinde bulunan kıyafetin bir parçasının saklandığı yerden dışarıya doğru olduğunu gördüler. Kafirler onu orada buldu ve ellerine testere alıp ağacı ortasından kestiler. Testere Hz. Zekeriya'nın göğsüne geldi ve ah edip orada Allah'a kavuştu. Kafirler onu ikiye böldüler böylece yeryüzüne Hz. Zekeriya'nın kanı dökülmüş oldu.

4.5.12. Yahya bin Zekeriya Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Yahya'dır. Metin içerisinde Hz. Yahya kıssası 5342-5476 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Zekeriya Allah'a bir çocuğu olması için dua etmişti, duası kabul olup Yahya dünyaya geldi. Kur'an onun için "seyyid" önder birisi olduğunu söyler. Hz. Yahya dışında hiçbir peygambere bu sıfatı dememiştir. Allah, Hz. İbrahim'den sonra seksen bine kendisini göndermiştir. Hz. Yahya ömrünün çoğunluğunu ibadet içerisinde geçirdi. Beni İsrail'e peygamberdi ve halkının hepsini dine davet etmek için önderdi.

Allah, Hz. Yahya'dan, kitabını bütün kuvvetiyle tutmasını istemiştir. Hz. Yahya'ya üç yaşında iken peygamberlik verilmiş, hikmet sahibi olmuştur. Hz. Yahya'nın annesi ve Hz. Meryem'in annesi kardeştirler.

Hz. Meryem katına geldiğinde karnında birisi döner ve o sanırsın ki secde ederdi. Hz. Zekeriya'ya söylediğinde O'da hamile olduğunu söyler. Hz. Meryem, karnındaki oğlanın döndüğünden ve sanki kıyamdan yere iner gibi hareketler yaptığını söyler. Hz. Zekeriya bu söze son derece şaşırmıştır. 40 gün geçtikten sonra Hz. Zekeriya'nın oğlu Hz. Yahya dünyaya gelir. Hz. Yahya'nın ömrü otuz dokuz yıl sürmüştür. Geceleri daima ibadet eder, cehennem korkusundan ağlar ve gözlerinden yaşlar çağlardı. Cehennemi zikredip feryat ederdi. O'na "Senin günahın yok ki, etmedin niye bu kadar ağlarsın" diye sorarlar. Hz. Yahya, "Benim kulluğum ne denli ola ki emin olayım. Şeytanlar çok fazladır. Allah şeytanı cehennemlik eyledi, o sebepten dolayı da korkuyorum. O şah beni cehennemlik ederse diye korkuyorum bu yüzden de ağlıyorum." der. Peygamberlerin hepsi bu haldedir. İnsanları sözleriyle

dine davet etti. İnsanların bir kısmı inanmaya başladılar. Hz. Yahya üç günde bir yemek yerdi. Bunun nedenini sorunca, Hz. Yahya herkese hitap ederek, benim gelmem bir işaret olup müjdedir. Babasının üç gün boyunca hiçbir şey yemeyip konuşmadığını söyler. Bize yakışanda bu olur ve o sebepten dolayı üç günde bir yemek yediğini söyler. Hz. Zekeriya'ya Hz. Yahya'yla birlikte olmak istedi. Ona geldiği haber verildi. Onu görmek için üç gün yemek yemedi, konuşmadı. Hz. Zekeriya oruç tuttuğunda yemek yemez ve konuşmazdı. Onun şeriatı bu şekilde olagelmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yahya'yı Allah, iyi işler yapan birisi olan, şefkatli olarak anmaktadır. Hz. Yahya Allah'a gece gündüz ibadet ederdi. Bu dünya da hiç günahı yoktu. Onun için Allah onu methederdi. Anne ve babasına hep hürmet eder, iyi davranırdı. Onlara isyan etmemiş ve kimsenin kalbini kırmamıştır. Her zaman Allah'ın ismini anmıştır, Allah'ın selamı onun üzerine olsun. Selam olsun ki Yahya'nın dünyaya geldiği güne, selam olsun ki onun geri geleceği (öleceği) güne, selam olsun ki onun dirileceği güne! Rivayet budur ya kıyamet günü geldiğinde herkes ölüp dirilecektir. Bütün peygamberlerde hesap verecektir. Halkın hepsi de bunu görecektir. Bugün yetmiş melek Yahya katında durup ona hizmet edeceklerdir.

Rivayet budur ya Yahya'nın kendisi herkese asla o sözü söylemezdi. Atası ona bir gün, Ey Yahya, Allah seni aleme göndermiştir. Halkın hepsinden üstün kılmıştır. Senin gibi birisi bu zamanda yoktur. Gerçi Allah'ın kulları çok fazladır. Ama o sana izin vermedikçe bu sözü sakın söylemeyesin. Sözüm sana hoş gelmez, korkarım. Katında annen ve babanı bil, gayret gösteriyoruz. O, dizinin üzerine oturdu. Kimseyi adıyla anmazdı. Herkese alçakgönüllü ve lütfederek konuşurdu. O gün Hz. Yahya, bağışlanmasını istedi. Melekler Allah'tan izin isteyip onun yanına geldiler. Onun yastığının üzerine oturup, Allah'ın selamını getirdiler. Onlar vaaza geldiler ve alimlerin hepsi de hazır oldular. Yahya cihana gelmeden cehennemden bahsettiler. Cennetin bolluğundan söz ettiler. Hz. Zekeriya'nın katına geldiklerinde hepsi ona cehennem korkusundan bahsettiler. Onu anlatmalarını istemiş ve hepimizin gönlü korkuyla dolduğundan söz eder. Zekeriya dönüp dedi "Ey insanlar, ben Rabbimden, arzuyla Yahya'yı diledim. Allah bana onu verdi. Ona Hak korkusu galip oldu. Ve gönlü hep bu korkuyla dolup taştı. Bu sebepten dolayı onun yanındayken bunları anlatmam. Duyarsa eğer kendisini helak eder. Ama siz merak ediyorsanız

size cehennemi anlatayım." der. Beni İsrail'dekiler onun yanına geldiler. Hz. Yahya'ya da bugün onun evde bulunmasını nasihat etti. O da bu sözü kabul edip evinde ibadet etmekle meşgul oldu. Yine bir gün Hz. Zekeriya oturdu. Beni İsrail gelip onun yanında yer aldı. Hz. Yahya da burada bulunuyordu. Cehennemin heybetini anlatıyordu. Halk da onu kulak vermiş dinliyordu: "Cehennemin içerisinde bir dere var. Bu dereden kimse kurtulamaz. Hüda'nın hışmından ağlardı." Hz. Zekeriya bunu söylediğinde Hz. Yahya feryadı kopartır. Çığırarak dışarıya çıktı. Kıyafetini parça parça etti. Dedi ki, ey insanlar kim ki cehennem içinde insan, Secnan adında bir dere var. Hz. Zekeriya onu gördü o anda mahzun olup gamla doldu. Ağlayıp durdu, yüreğini dağladı. Kendisini helak etti. Haber ona eriştiğinde aklı gitti ve bayıldı. Ayıldığında feryat etti. Kendine geldiğinde Hz. Yahya'yı dilinden düşürmedi. Hz. Zekeriya'nın katına geldi ve figan edenin kim olduğunu sordu. Hz. Zekeriya, oğlunun ölüm haberini alır ve oğlumun kanı diyerek ağlamaya başlar, yüreğini dağlar. Herkese onu sorardı, çobanlara bulaşıp bir oğlan gördünüz mü diye sorup dururdu. Cehennem korkusu dilinde olmaya başladı. Çok ağlamaya ve feryat etmeye başladı. O sırada dağdan birisi geldi. O dağa gittiğinde Hz. Yahya'yı buldu. Başını dizlerine vura vura ağlar, gözlerinden ırmaklar akar. Annesi elini Yahya'ya vurduğunda, onu görür. Yahya'ya seslenip, korkma benim diye söyler. Annesine, sen elini koyduğunda şüphe ettim. Annesi Yahya'ya, ey ay yüzlü, bilirsin senden ayrı yapamayız. Benim senden bir ricam var. Dedi ki benim üzerimde hakkın çoktur. Senin sözünden asla çıkmam. Eğer izin verirsen ben kalayım. Bu dağlarda ibadet edeyim. Olur ki cehennemden azat olayım, işte o zaman yarın ahirette feryat etmeyeyim. Annesi bu sefer, benimle gel, yemek pişireyim sana ve bir gece bizimle kal. Daha sonra nereye gitmek istersen git, dedi. Şimdi annesi Yahya'yı aldı. O dağdan atası da eve geldi. Beni İsrail onları görünce sevindiler. Onların hepsi kederden azat oldular. Yemek pişirdiler, yediler. Yanına da yastığı koyup uyudu. Hz. Yahya bir saat kadar orada uyudu. Uykusunda bir ses işitti. "Ki Yahya, Allah'tan emin misin? Sakın ondan uzakta kalmış olmayasın?" Cehennem deresinden gelmiştir bu ses, nicedir gafil oldun? Uyanıp geri feryat etti. Meğer bir gün Hz. Zekeriya vefat etti. Allah, Hz. Yahya'ya bu kez, seni bu yerde yüce kıldım, Beni İsrail'e dönüp bana inanmaları için onları uyar, demiştir. Dağdan inip evine geri döndü. Beni İsrail'e geri geldi. Beni İsrailliler onu görünce sevindiler. Onların arasında Hz. Yahya yedi yıl

dine davet etti. Yahudiler ona inanmadılar. Hak Teala onların içine Buht-ı Nasr'ı göndermiştir. Yüz yirmi bin kişi kırıldı ve bunların hepsinin işi kötü oldu.

4.5.13. Hz. Meryem Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Meryem'dir. Metin içerisinde Hz. Meryem kıssası 5477-5519 beyitleri arasında anlatılmıştır.

O İmran'ın kızı idi. Adam çocuğu olması için Allah'a sürekli dua ederdi. Çocuğu olduğunda sürekli ibadet etmesini, Allah'a layık bir kul olması için dua ederdi. Eğer dileğini kabul eder de bir çocuğun ona bağışlarsa onun yolunda hizmet etmesini isterdi. Allah ona bir kız çocuğu verdi. Adına Meryem koydular. O kişi erkek olduğunu düşünerek Allah'a adamış, mescidin işlerini yapmak için dua edip durmuştu. Fakat o dönemde mescidin görevlerini erkekler yapardı. Kadınlar çok fazla iş yapmazdı. Çünkü onların hastalandıkları, güçlü olmadıkları düşünülürdü. Bir gün rüyasında Allah ona "Sen onu gönder, kabul ederiz" dediğini gördü. Hz. Meryem'i hırka içerisine sararak mescide götürdü. Mescitte yirmi dokuz kişi vardı. Bunların tamamı hayırlı kişilerdi. Onların arasına geldi ve koydu. Sonrasında evine geri geldi. O hayırlı kişilerdi o an Meryem'i kabul ettiler. Meryem'e bakmaya en layık kişi Hz. Zekeriya'ydı. Hem onun evinde vardı. Bu sebepten dolayı da onun bakmasının en iyisi olacağını söylediler. Onu kendi evine götürdü. Bu kıza bakacak en iyi kişi annesidir. Allah'a da yaraşır bir şekilde onun bakımını yaptı. O kişilerin her birinin elinde kalemleri vardı Tevrat yazarlardı. O, kalemiyle "bismillah" yazardı yoksa işleri eksik olurdu. Hz. Meryem'in kim alacak diye kendi aralarında konuşurlarken, kalemlerine isim yazıp suya bıraktılar. Allah bu kez Hz. Zekeriya'ya doğru yolu gösterdi. Onun kalemi su üzerinde durmuştu. Hz. Meryem'i alıp evine geldi. O, Hz. Meryem'i evine getirdi, eşi emzirdi ve beslemekle meşgul oldu. Hz. Meryem biraz büyüdükten sonra ona mescit içerisinde bir mihrap yaptı. Onu oraya yerleştirdi ve o orada Allah'a bol bol ibadet etti. Hz. Zekeriya, Hz. Meryem'in yanına geldiğinde onun yanında çeşit çeşit nimetler gördü. Bunların nereden geldiğini sorduğunda Hz. Meryem, onların Hak katından kendisine geldiğini söyledi. Allah, onun rızkını cennetten vermişti. Daha nice rızıkları vardı. Kimisi su yüzünde bulunur, kimisi havada uçar. Kerametlerini işitince daha da anladı.

4.5.14. Hz. Zülkarneyn Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Zülkarneyn'dir. Metin içerisinde Hz. Zülkarneyn kıssası 5520-5687 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Bu kez Hz. Zülkarneyn'in kıssasına geldik. Onun işi daima Allah'a ibadet etmekti. Bütün cihan onun sözünü dinlerdi. O hiçbir zaman asi birisi olmamıştı. Onun adı için oldukça ihtilaflar bulunmaktadır. Fakat onun lakabı olan Zülkarneyn'e kimse itiraz etmez. O, doğuya ve batıya hükmetmişti. Gittiği her yer onun hükmüne girmiştir. Bazıları der ki onun nuru her yeri kaplamıştır. Bazıları onun adı için cihanın şahı İskender derlerken bazıları da ona merzeban dedi ve atasının da Murzebe ibn-i Luban olduğunu dile getirdiler. Bazıları ise atasının Nuh'un oğlu Yafes olduğundan söz etti. Tarih anlatıları içerisinde ondan İskender olarak söz edildi. Atasının ise Feylekos olduğunu söylediler. Dara ibn-i Behmen'i alarak kızından Feylekos'u dünyaya getirdi. Ve İskender cihana hükmetti. Otuz altı yıl ona uyuldu. Fakat bazıları da İskender'den farklı biri olduğundan bahsetti.

Allah, ona bu yeryüzünde hüküm verdiğini ve ne dilediyse ona verdiğinden bahsedilmektedir. O güneşin battığı bir yere vardığında kara balçıkla dolu bir yer gördü. Burada bulunan kavimler onun yanına geldiler. Burada bulunanlar eğer Müslüman olmazlarsa helak olacaklarından söz etti çünkü bunlar isyan etmiş kimselerdi. Müslüman olursa da hepsinin affedileceğini ve ihsanlarda bulunulacağından söz etti. Allah ona, eğer içlerinden birisi dahi asi olursa onları gazaba uğratıp öldüreceğini söyledi. O kavimler eğer iman ederlerse onlara ihsanlarda bulunacağından bahsetti. Zülkarneyn'i gördüklerinde Allah'a inanıp itaat etmişlerdir. O bir kavmi ziyaret ettiği sırada birisini boğulurken gördü ve onu ip ile oradan çıkarttı. Oradan kendisine haber getirmesini istedi fakat giden kişi geri gelmedi. Kimi içeriye gönderdilerse o kişi geri gelemedi. Şah bu sefer, kimi gönderseler geri gelmediklerini ama bundaki hali de kimsenin bilmediğini söyledi. Biraz zaman orada durduktan sonra Hindistan'a doğru yol aldı. İskender buralara elçi gönderip yanında çok fazla asker olduğunu ve itaat etmeleri gerektiğinin haberini uçurdu. İtaat etmezlerse eğer daha sonradan pişman olacaklarını, onları helak edeceğini söyledi. Elçi Hindistan'daki meliklere gidip bunları anlattı. Oradaki melikler elçiyi ağırladılar.

İskender abdest almaya gittiğinde orada bir suret gördü ve ondan oldukça korkup nefret etti. Şah, onun yüzünün renginin değiştiğini görünce ne olduğunu sorduğunda elçi, bu halimizden İskender'in haberdar olduğundan ve görüp korktuğundan söz etmiştir. Kötü olduğunu gören şah, ona ot kaynatıp içirmiştir. Oradan da ayrılıp bir kavme vardığında burada insanların çıplak yürüdüklerini gördü. Buradakilerin evlerinin olmadığını ve güneş doğduğunda suya girdiklerini ve batınca da çıkıp yürüdüklerini gördü. Buradaki insanları Allah böyle yaratmıştı. Bu kavim hiçbir kıyafeti giymezlerdi. Buradan ayrılıp başka bir yöne doğru gitti.

İki dağ arasında bir halk gördü. Fakat bu halkın dilini bilmiyordu, onlarda Hz. Zülkarneyn'in dilinden anlamıyorlardı. Bu halk Müslümandı. Ona Ye'cüc ve Me'cüc'ten bahsettiler. Onlara türlü türlü zorluklar, eziyet ettiklerinden söz ettiler. Dağdan çıktıkları anda ellerinde neleri varsa aldıklarından söz ettiler. Etraflarında su bile bırakmayıp hepsi içtiklerinden, nice insanların kanını dahi saçtıkları gibi birçok kötülükleri bulunmaktaydu. Bunlar iki kardeştiler. Birisi Ye'cüc birisi ise Me'cüc. Bunların atasının Yafes olduğu söylenir. Ye'cüc ve Me'cüc'ün boyları bir arşın olup kulakları da çok uzundur. Çıplak gezip herkese tecavüz ederler. Onların her birinden çocukları olur. O dağ arasında bulunan halk da bin erkek, bin de kız bulunuyordu. Allah bunları öldürmezdi. Bunlar Allah'ı bilmez ve kafir kimseler olup hiç kimseye de merhamet etmezlerdi. Hz. Zülkarneyn'e vergi vermek isterler fakat o bunları kabul etmez. Allah, ondan onunla kendi aralarına bir set kurmalarını ister. Halkından demir getirmelerini istedi. Halkı da çağırıp, odunun üzerine onların hepsini koydu. Demirlerin üzerine tekrar odun yığdılar. Bakır, kalay gibi maddeleri de üzerine eklediler. Odunu ateşe verip hepsini dağ ile beraber erittiler. O Ye'cüc ve Me'cüc orada kaldılar. Bu set, Allah'tan onlara bir nimetti ve bunun kıymetini bilmelerini istedi. Eğer o seddi yıkarlarsa tamamı dışarı çıkardı ve onlara eziyet ederlerdi. Fakat o seddi yıkabilecek aletleri içeride bulunmuyordu. Bu yüzden de onlar her gün settin duvarına gelip dilleriyle yalıyorlardı. Onlar bunu yaptıkça soğanın katmanları gibi yıkılacaktır. Eğer birisi Müslüman olursa, Allah'a iman edip "Bismillah" deyince geri gidip başka gün devam ederler. Kıyamet kopmaya yakın bunu tamamlayacaklardır. İsrafil aleyhisselam sûru üflediğinde Allah bu halkı helak edecektir.

Allah, bir çeşme yarattı ve bu çeşmedeki su şekerden bile tatlı, kardan bile soğuktur. Bu sudan içen kişi ölmez ve hakikati asla elinden kaçırmaz. Her insan bu sudan içmek ister. Bunu bulmaya ve içmeye meyletmiştir. Bazı alimler bunu herkesin bulmaması gerektiğine dair bazı şeyler söylediler. Bu suyu bulmak için yola koyulmuştur. Hz. Zülkarneyn kullanmadığı pahalı olan mallarından ne olduğunu sorduğundan bir atları olduğundan söz ettiler. Hepsi bir kısrak alıp giderler. İki bölük Hızır aleyhisselamın yanına gidip onu bir dağlık alan içinde bulurlar. Orada bulunan dört bin askerin azmasından korkmaktadır. İki yıl müddet istedi. Hızır aleyhisselam orada bir çeşme görür ve o sudan içer. Bunu içtiği için de Allah'a bol bol şükreder. İskender, Hızır aleyhisselamın suyu içtiğini öğrenmiştir.

Karanlıkta gezerken büyük bir kuş görür. Onun bulunduğu yerin duvarları oldukça büyüktü. Allah, onları anlaması için lisan vermiştir. Kuş ona bu yeryüzünün melikinin olduğundan ve bu karanlıkta kendisinin ne yaptığını sorar. Ab-ı hayat suyunu aradığını ve onu içtiğinde bu dünyada ölümü görmeyeceğini söyler. Kuş bir kanadını açıp ipek giydiğini ve bundan haber verilmesini ister. Şarap içtiğinden fakat sürekli olarak ayık olduğundan söz eder. Zina edildiğinden ve halkın bir şeyler çaldığından söz ederler. Bu yapılanların bir hesabının olduğundan ve verilmesi gerektiğini söyler. İskender, kuşun bu sözlerini işittiğinde kuşun kanadından tuttu. Kuşu gördüğünde İskender oldukça korktu ve içi titredi. Kuşlar hemen onlardan korkmamasını söyledi. Hakikatin bu olduğunu ve şeytanın böyle hileler yaptığından söz etti. İsrafil aleyhisselamı görür ve burada ne aradığını sorar. Bu karanlık yerde ne aradığını sorduğunda çeşme için geldiğini söyler. O lütfun kendisine verilmesini ister fakat bunun hükmümün verildiğini ve aramaktan vazgeçmesini söyler. Geri dönerken atın ayağına taş dokunur. Lokman aleyhisselam bu taşın ne olduğunu sorar. Her kim ki bu taşı almazsa eğer bundan pişman olacağını söyler. Bu karanlık yerden çıkartıp hepsini aydınlık bir yere getirdiler. Bu taşın bir yakut olduğunu gördüler. Lokman aleyhisselam tekrar bu taştaki hikmetin ne olduğunu sordu. İsrafil aleyhisselam bu taşın ne olduğunu açıklamıştır. Bu taşı mizana götürmelerini ister. Onu mizanın bir yanına koyduklarında gönlünden de bu konudaki anlaşılmazlığı götürdüler. Ve hepsi taşın hikmeti karşısında şaşırıp kaldılar. Hızır aleyhisselam onları gördüğünde güler. Bu taştaki esrarın ne olduğunu sorar. Hızır aleyhisselam taş ve toprak getirmelerini ister. Şaşırıp tekrar sorar. Hızır aleyhisselam ona "Allah sana

dünyaları verdi fakat sen yine de verdikleriyle doymadın. Bu toprak senin karnını doyursun." diyerek açıklar. Askerler Hz. Zülkarneyn'i evine götürürler ve orada ibadetle meşgul olur. Eceli geldiğinde onu bir tabuta koyup götürürler.

4.5.15. Hz. Lokman Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Lokman'dır. Metin içerisinde Hz. Lokman kıssası 5688-5794 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Bu kez Hz. Lokman'ın hikayesine sıra geldi. Dilimiz döndüğünce sizlere bu hikayeyi aktarmaya çalışacağız.

Hz. Lokman'n atası için bazıları İbn-i Bâûr'dan bahsederken bazıları Nâhûr demişlerdir ki bunun atası ise Tareh bin Âzer'dir. O da Hz. İbrahim'in atasıdır. Bazıları ise Hz. Lokman'ın Hz. Eyüp'ün teyzesinin veya kız kardeşinin oğlu olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda oldukça tartışmalar mevcuttur. Beni İsrail'e kadı idi. Habeşli olan Halid onun için marangoz olduğunu söylemiştir. Bazıları ise onun koyun güttüğünden söz etmişlerdir.

Allah ona iki melek gönderdi. Allah ona istediğini seçmesi için izin verdi. İsterse ilim ve hikmet verebileceğini isterse de onu peygamber yapacağını söyledi. O bir gün rüyasında Allah, kendisini peygamber kılacağını, halkın hepsini onun hükmüne verileceğini söyledi. Kendisi belayı istemediğini söyler ve kendisi ilim ve hikmeti kabul ettiğini söyledi. Melek ona neden peygamberliği kabul etmediğini sorduğunda, peygamberliğin yüce bir iş olduğunu söyledi. Onu yapamayacağını, o sevap yerine azap edileceğinden korktuğunu dile getirdi. Hor görülmektense şerefli birisi olmayı diledi.

Davud aleyhisselama sıra gelir ve onun peygamberliğini kabul ettiğini söylenmiştir. Hz. Lokman, Hz. Davud zamanında yaşamış birisiydi. Hem de o zamanlar insanların ömrü bin beş yüz yıldı. O kadar yıl onu sağ kılmıştı. Hz. Lokman'ın sözlerini bütün insanlar dinlerdi.

Beni İsrail'e bir gün bir er gelmişti. Hz. Lokman'a "Sen filan yerin çobanı değil misin? O halden sonra nasıl böyle makbul birisi oldun?" diye sordu. Hz. Lokman'da üç nesneden dolayı nebi olduğunu söyledi. Bunlar Allah'ın hoşuna giden şeylerdi. Birisi emaneti saklamak, birisi doğru söz söylemek, birisi de malayani (boş

ve yararsız sözleri) terk eylemek olduğunu dile getirdi. O ödünç akçe verirdi. Verdiği kişileri de not almazdı. Bir kişi gelip kendisinden altın istediğinde hemen verirdi.

Bir gün birisi gelip kendisinden bin akçe istemişti. Parasını alıp giden kişi geri vermek istemiyordu. Fakat vermeyince parasını su içerisine düşürdü. O er, düşürdüğü parayı suyun içerisinde bulamadı. Hz. Lokman gittiğinde parayı bulduğunda o kişi, iyi niyet beslemediğinden dolayı bu parayı kaybettiğini anladı. O kişi geri gelip bin akçe daha istedi. Allah'ın ona iki bin akçe vermesini fakat bu sefer geri vereceğini söyledi. O keseyi alıp evine gitti. Eve gittiğinde o kişi üç bin akçe kazanmıştı. İki binini Hz. Lokman'a verdi, o da bu paranın kendisinin olmadığını iyi niyetli olduğundan ve bereketinden dolayı da kendisine geri verdi.

Bir diğer haber böyledir ya, efendisi Hz. Lokman'dan bir koyun boğazlamasını ve o hayvanın neyi işe yaramaz ise onu katına istemişti. Hz. Lokman kalbiyle dilini getirmişti. Efendisi tekrar emretti, bir koyun boğazlayıp neyi iyi ise onu getirmesini istedi. Koyunun diliyle lisanını getirmişti. İkisinde de aynısını getirince bundaki hikmeti sordu. Hz. Lokman iyiliğin ve kötülüğün yürek ve dilden meydana geldiğini söyledi.

Hz. Lokman oğluyla akçesini köye gönderdi. Yolda birisi yol göstermeye kalkarsa onun sözünden çıkmaması gerektiğini tembih etti. "Ağacın dibinde yatma, gittiğin köyde sana bir hanım verdiklerinde onu alma ve ondan nefret et. O borçlunun evine vardığında yatmanı istediklerinde yatmayıp yola çıkasın" diyerek ona nasihatlerde bulundu.

Oğlu yola koyulduğunda kendisine yoldaş bulduğundan bir ağaç dibine geldiler. Yoldaşı ona burada biraz yatıp dinlendikten sonra yollarına devam edeceklerini söylediğinde atasının burada yatmayın dediğini söyledi. O kişi ise bu sözü dinlemeyip orada yattı. Yılan gelip onu kişiyi ısırdı. O an yılanın başını kesti. Şehre geldiklerinde oğlana bir kadın vermek istediler. Atasının vasiyet ettiğini ve asla onunla evlenmeyeceğini söyledi. O kişi yine dinlemedi. O kız bir yılan yutmuştu ve onunla kim ki yatmak istese yılan o kişiyi sokardı. Hz. Lokman o yılanın başını koparttı. O kadının çok malı vardı ve hepsini o yiğit kişiye vermişti. Bu kez borçlunun evine gelmişlerdi. O kişi bu gece orada kalmalarını istemişti. Oğlan yine burada kalmaması gerektiğini söylese de geceyi orada geçirmek için eve girdiler. Döşek, denizin kenarındaydı. İki kişi burada yattı. Evin bir oğlu vardı. Ve o oğlan da

bu deniz kenarındaki döşekte yattı. Deniz dalga ile geldiğinde oğlanı döşeğiyle birlikte alıp götürdü. Bu olanların ardından Lokman'ın katına geldiklerinde mallarını ona verdiler. Gelen malları onlara vermek istese de yoldaşı hiçbirini istemedi. Oğlan da ona ne istese alabileceğini söyledi. Kendisinin Hızır peygamber olduğunu ve hiçbir nesneye ihtiyacı olmadığını belirtti.

4.5.16. Hızır ve İlyas Aleyhisselam Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Hızır ve Hz. İlyas'tır. Metin içerisinde Hz. Hızır ve Hz. İlyas kıssası 5795-5868 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Lokman kıssasını dinlediniz. Şimdi de İlyas ve Hızır kıssalarına sıra geldi. Hz. İlyas için İbn-i Mesud hemen Hz. İdris'ten geldiğini söylemiştir. İbn-i Abbas ise Yasa'nın amcası olduğunu söyler. Bazıları ise atasının Yasbar ibni Fahhas olduğunu söylemiştir. Fahhas'ın atasının da Azaz olduğunu onun atasının ise Hz. Harun olduğu belirtilmiştir. Onun atası ise İmran'dır. O kişi ise Musa aleyhisselamın atasıdır. Yasa demişlerdir ki, Hızır aleyhisselam için çok ilim bildiğinden bahsetmişti. Onun atasına Ohtub denmektedir. Hz. İlyas, onların evine gelmiş ve korkup kaçarken Hızır aleyhisselamın annesi gizleyip dua etmişti. Hızır aleyhisselam geldiğinde bütün yanlışlıklar uçup gitmişti. Hızır aleyhisselam iman etmişti.

Hz. İlyas, yaşlı birisiydi. Hızır aleyhisselam ise o vakit gençti. Rivayettir ki, ikisi de kıyamet kopuncaya kadar ölmeyeceklerdir. Onlar ab-ı hayat suyundan içerek kurtuluşa erdiler. Hz. İlyas daima kara yürürken, Hızır aleyhisselam denizdedir. Gece olduğunda sedde gelip sabaha kadar Allah'a kulluk ederlerdi. Her yıl buluşup beytü'l-mukaddese gelip oruç tutarlardı. Ve ramazan ayında Hızır ve İlyas aleyhisselam o mevsimde beraber olurlardı.

Halk, putlara tapıp ibadet ediyorlardı. İçlerinde ulu bir put vardı ve onun adına Ba'l diyorlardı. O sebeptendir ki bu şehrin adı da Balbek idi. Yemen halkı da ona inanıyordu. Putu görenler ona rağbet ediyorlardı. Ona secde ediyor, kim ki onun yüzünü görse tana kalırdı. Hepsi azıp puta tapmaya başladı. Hakkın doğru yolundan hepsi saptı. Allah o kavim azdığından dolayı Hz. İlyas'ı onlara göndermişti. Hz. Musa'nın şeriatını devam ettirirdi, Allah'a inanmaları için halkı davet ederdi. Fakat şehirden kimse Müslüman olmamıştı. Sultan ona itaat etmişti fakat bir süre sonra o da Bal'e tapmaya geri döndü. Bal bunlar türlü kötülükler etmeye başladı. İki kişi

bunları dava etmişti. Hz. İlyas ve Hızır aleyhisselam eziyet ettiğine dair bir ipucu getirmelerini istedi. Kızları olmaları için dua istediler. Allah'a yalvardı. İlk başta inanmasalar da kızları olduğunu gördüklerinde şaşırdılar. Ümitsiz olduklarında dağa gidip Allah'a niyaz da bulundular. Küffarları helak etmesini istediler fakat Allah bunu kabul etmedi. Allah'tan bulutları ve yeri emrine vermelerini istedi. Yoldayken yağmur yağmamasını ve yerde ot bitmemesini istediler. Üç yıl boyunca kuraklık oldu. Bu durum karşısında herkes aciz kaldı. On iki kişi gelip ne yapmaları gerektiğini sorduklarında, puta secde etmemeleri gerektiğini söylediler. Puta taptıklarından dolayı kuraklık olduğunu, aciz kaldıklarını söyledi. Hepsi Allah'a secde edip yalvarmaya başladı. Fakat yine bulutlar gelip yağmur yağdırmadı. Onların hiçbirisi Allah'a inanmadıkları için istekleri gerçekleşmedi. Hz. İlyas, onlara Müslüman olmaları gerektiğini, Allah'a inanmaları gerektiğini söyledi. Orada bulunanlar hemen şahlarının yanına gittiler. Eğer Müslüman olurlarsa bu sıkıntılarının geçeceğini söyledi. Hepsi birden iman getirdi. Bu esnada Allah da onlara yağmur getirdi ve kuraklık sona erdi.

Hz. İlyas ve Hızır aleyhisselam Allah'ın emriyle bir şehre geldiler. Burada bir kadının yanına uğrayıp ondan yemek istediler. Fakat kadının evinde hiçbir şey yoktu. Kendisinde olsa onlara vereceğini söylediğinde Hızır aleyhisselam evde kepek varsa eğer onu getirmesini istedi. Kadın kepeği getirdiğinde Hızır aleyhisselam dua etti ve çuvalların hepsi dolup taştı. Hepsi buna şükretti. Bu olaydan haber olan sultan da onların yanına gelerek iman etti.

4.5.17. Ashab-ı Kehf Kıssası

Kıssalardan birisi de Ashab-ı Kehf'tir. Metin içerisinde Ashab-ı Kehf kıssası 5869-5951 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Haber böyledir ya Rum'da bir şah vardı ve onun adı Takyanos'tu. Onun malı ve eşyası çoktu. Fakat içinde iman yoktu. Onun ülkesini fethetmeye bir sultan yeltendi ve onu öldürdü. Onun oğullarını ise bağlamıştı. Bunlara Ashab-ı Kehf derlerdi. Onlar mağara içine girmişlerdi.

Tatyanos bir gün hüdalık yapmaya kalkıştı. Halkının hepsi de ona secde ederlerdi. Fakat bu kişiler, yeri ve göğü yaratanın Allah'tan başkasının olmadığını

söylediler. Tatyanos'un olduğu yerden ayrıldılar. Allah'tan başkasına itaat ve ibadet etmeyeceklerini söylediler.

Tatyanos'un bir adeti vardı ki o yılda bir kez dışarı çıkıp sahrada dururdu. Halkı ise meydanın içinde bulunurdu ve evine dönerdi. O meydandan çıktığı anda bu yedi kişi de kendi yollarını tutmaya karar vermişlerdi. Oradan gittiklerinde yanlarına bir çoban geldi ve nereye gittiklerini sordu. Onlarla geleceğini söyledi. Fakat çobanın bir köpeği vardı onun ses edip kendilerinin yerini belli edeceğinden korkuyorlardı. Onu yanlarından kovmaya çalışsalar da köpek gitmedi. Allah'ın emriyle dile gelip onlarla geleceğini söyledi. İlerlerken bir mağara gördüler ve hepsi içine girdi.

Gece olduğunda Takyanos, yanına gelmediklerini gördü. Onları bir mağaranın içerisinde buldu. Onların yanına naip yolladı. Niye buraya geldiklerini sorduğunda onlarda hikayelerini anlattılar. O da orada onlarla kaldı. Allah onlara bir uyku verdi ve hepsi uykuya daldılar. Onlar orada üç yüz dokuz yıl uyudu. Allah'ın emriyle Cebrail aleyhisselam onları kontrol ediyordu.

Bunların hepsi uyandığında ne kadar uyuduklarını konuştular. Birisi onlara altın verip yemek almalarını istedi. Onun adına Yemliha derlerdi. O altını alıp şehre geldiğinde şehrin kapısının üstüne taş yonulmuş ve şehir İslam'ı bulmuştu. O şehirdeki insanların kendi halkı olmadığını gördüğünde oldukça şaşırdı. Altınını alıp ekmekçiye vardı. Ekmekçi altını görünce bunu nerden bulduğunu ve bu altınla hazine bulduğunu söyledi. Onunla ortak olmasını söyledi. Şahın kim olduğunu sordu. Oradan çıkıp diğerlerinin yanına gitti. Ona bir zaman uyuduklarını ve uyandığında pazara geldiğini onu bulduğunu söyledi. Kimseyi görmediklerini ve bundaki sırrın ne olduğunu sordular. Onu şahın yanına götürdüklerinde genç birisini gördü ve ona hikayelerini anlattı. Şah, Müslüman olduğunu söyledi. Hakikatin bu olduğunu ve inanmalarını istedi. Şah, Yemliha'yı da alarak mağaranın yanına gitti. İçeride bulunanlar da dışarı çıktı ve hepsini gördü. Oradakiler kendilerine bir melikin gerekmediğini söyleyip Allah'a yalvarmaya başladılar. Allah onlara bir daha uyku verdi. O kavmi daha da görmediler. Şah, onları beklediyse de kimse çıkmadı. O şah da mağaranın önüne bir ev yaptırıp bıraktı.

4.5.18. Hz. Üzeyr kıssası Kıssası

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Üzeyr'dir. Metin içerisinde Hz. Üzeyr kıssası 5952-6093 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. Üzeyr'in kıssasını yad edelim. Bunu dinleyenlerin gönlü şad olur. O bilgili ve halka öncü olan birisiydi. O, Hz. Musa'nın şeriatını devam ettirdi. Onun işi Tevrat okumaktı. O hepsini ezbere bilir ve onu dinlerdi. Allah, Buhtunnasır'ı Beytü'l-mukaddese gönderdi. Buhtunnasır şehirde ne varsa yıkıp yaktı. Onun yanında bir sürü asker vardı. Şehirde bulunan kız ve oğlanları da kendisine esir olarak aldı. Hz. Üzeyr'i de esir alınmıştı. Onu yanına getirdiğinde onu sevmişti. Tevrat'ı ezbere bildiğini öğrenmişti.

Buhtunnasır'ın yanına bir kadın gelerek ondan Hz. Üzeyr'i serbest bırakmasını istedi. Bu kadın beni İsrail'den birisiydi. O kadınla evlendi.

Bir gün bir bağa vardı ve bu bağın içerisinde incirlerden görüp yedi. Eşeğini de bir ağaca bağladı. Onun kemiklerinin hepsinin çürüdüğünü görünce şaşırdı. Daha sonra bu çürümüş kemikler geri can bulup dirildi.

Buhtunnasır Kudüs kavmini helak etti. Beni İsrail'de bulunanları kendisine kul etmişti. İçerisinde Danyal ve Üzeyir aleyhisselam bulunuyordu. Oradan çıkıp Babil şehrine geldi. Fakat burada binecek at dahi bulamadı. Bir eşek bulup onunla Dicle kenarına doğru geldi. Geldiğinde burada hiçbir şey olmadığını gördü fakat ağaçları yemişlerle doluydu. O yemişlerden yiyip üzümü sıktı ve onun suyundan da bol bol içti. Sepete de birkaç tane koyup onları hıfz eyledi. Daha sonra ilerlediğinde şehri harap halde gördü. Buna sebep olan şeye oldukça şaşırdı. Allah ona o an uyku verdi ve onu yüz yıl boyunca uyuttu. Uyuduğu esnada canı gitti, kimse onu görmedi. Yüz yıl geçtikten sonra onu uyandırdı. Hz. Üzeyr'e seslenip eşeğine bakmasını istedi. Eşeği çürümüştü. Semadan tekrar bir ses işitti, Allah kemiklere dirilmesi için emir vermişti. Kemikler bir araya gelerek eşeğin suretine geri geldi ve derisi de geri geldi. Hz. Üzeyr, bu gördüklerinden sonra işlediği günah yüzünden tövbe etmediğinden söz etmeye başlayarak kendisini affetmesini istedi.

Daha sonra evine doğru yola çıktı evin önüne geldiğinde kapıya vurdu. Karşısına yaşlı bir kadın çıktı. Ona selam verdiğinde kendisinin Üzeyr olduğunu söyledi. Fakat eşi olan o yaşlı kadın buna inanmadı. Kendisinin yaşlandığını fakat onun çok genç göründüğünü söyledi. Üzeyr aleyhisselam ona başından geçenleri

anlattı. Kadın yine de emin olmak için onun Tevrat'ı ezbere bildiğini hatırlayıp okumasını istedi. Ezbere söylediğinde onun sözüne inandılar. Fakat bazı Yahudiler, onun öldürüldüğünü gördüklerini söylediler. Fakat o gördükleri kişi Hz. Üzeyr değildi. Onların yanlarında bir tabut vardı ve bu tabut kötü işler yaptıklarından dolayı kaybolmuştu.

İbn-i Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Beni İsrail içerisinde Tevrat okudu. Onların yanında bulunan Tevrat'a göre okumuştu. Onlar Allah'a yakışır şekilde ibadet etmedikleri için Allah onlara Tevrat'ı unutturmuştu. Hz. Üzeyr bir gün namazını kılırken Allah'a oldukça yalvarmıştı. O esnada semadan bir nur gelip onun içerisine girmişti. Onu geri getirdiğinde Allah, kavmine anlatmaya başladı. Tevrat'ı geri verdi. Hz. Üzeyr onlara Tevrat'ın kurallarını tekrar öğretmeye başladı. İyi işler yapmaya başladıklarında tabut geri geldi ve halk buna oldukça sevindi. O tabutun içerisinde oldukça güzel levhalar bulunuyordu. Hz. Üzeyr'in öğretti hükümleri kabul etmişlerdi.

İbn-i Kelbî'den rivayet edildiğine göre, Buhtunnasr, Kudüs'e geldiğinde Tevrat'ı bilen kim varsa hepsini öldürmüştü. O sıralarda Hz. Üzeyr sabi olduğundan dolayı onu öldürmemişti. Beni İsrail halkı geri Kudüs'e geldiklerinde Tevrat okuyabilen kimseyi bulamamışlardı. Hz. Üzeyr'in ölüp dirilmesinde yüz yıl sonra geldiğinde buna inanmayanlar, ölüp gidenlerden birisinin bağda yattığından ve göğsünde saklı olabileceğini söyleyerek onu bulup getirmişlerdi. Eğer o Tevrat'ta yazanların aynısını yazabilirse kendisine inanacaklarını söylediler. Hz. Üzeyr'in yazdıklarıyla o Tevrat uyuşuyordu. O zaman hepsi kimsenin kalbinde gizli bir şey kalmayacağını, yüz yıl geçse bile bunun ortaya çıkacağını söylediler.

Bu kez Hıristiyanlar geldi ve Mesih'in Allah'ın oğlu olduğunu söylediler. Allah'ın onu göğe çıkartmıştır. Seksen yıl daha insanları İslam dininde tutuklarını söyledi. Oruç tutup namaz kılarak ibadet ettiklerini söylediler. Yahudiler bunların ortasına gelip savaş etmeye başladı. Yahudiler içerisinde bir yiğit vardı ki adına Bevuliş derlerdi. Onlar mekanı ateş içerisinde bıraktılar. Cehennem gibi oldu. Hıristiyanlar görüp, neden böyle yaptıklarını sordu. Düşmanlarını bulacaklarını söylemesine rağmen ona inanmadılar çünkü o kişinin çok günahı vardı ve asla tövbe etmezdi. O kişiyi kilise gönderip kimseye bakmamasını ve oradan çıkmayıp İncil okumasını söylediler. Bir gün oradan çıktıktan sonra birisi gelip günahlarının

affedildiği söylendi. Bunlara halife kıldı. Ve Hz. İsa ve Meryem'in kendisine bildirdiğine göre Rum'a doğru geldi. Orada olanlara Allah'a ait sıfatları ve insanlara özgü olan şeyleri öğretti. Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğundan ve ondan ayrı olmadığını onlara bildirdi. Yakup adında birisi onu bir yere götürdü ve ona Yakup derlerdi. Ona Allah, "lem yezel"dür yani onun kalıcı, ebedi olduğundan söz etti. Aynı zamanda Hz. İsa'nın da öyle olduğundan bahsetti. O halk kısım kısım inanmaya başladı. İçlerinden birisi rüyasında Hz. İsa'yı gördüğünden söz etti. Onun rızası için nefsini boğazlayıp bırakacağını söyledi. Halkı davet edip, ona inanmaları, itaat etmeleri için uyarmaya başladı. İnanmayanları öldürdü. Burada Kudüs, enbiya ve su birleşmişti. Bunların hepsi Kudüs'te bulunmaktaydı. Allah'a ait olan ve insana ait olan şeyler buradadır. Allah yer ve mekandan münezzehtir olduğunu söyledi. Hristiyanlar Yakup'a ilmin gökten indiğini ve onun hayatıyla birleştiğinden bahsetti. Sana söylenmeyenlerden, söylenmeyen şeylerden birisini söyleyeyim Mesih'tir aslında bu işin özü bunu bilin ve Hak Teala ona inanmayanları kafir ilan etmişti. Onun peşinden gelen zatlar da bunu devam ettirmişlerdir.

4.5.19. Büht-i Nasır Kıssası

Kıssalardan birisi de Buhtunnasr'dır. Metin içerisinde Buhtunnasr kıssası 6094-6113 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Büht-i Nasır, Danyal peygamberin zamanında yaşamış olan Babil hükümdarıdır. Danyal peygamber ise Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilmemiş fakat diğer kutsal kitaplarda bulunmaktadır. Aynı zaman da Hz. Ali, Danyal peygamber için "O, resul olmayan bir nebî idi" demiştir.[138]

Büht-i nasır hakkındaki haber şöyledir: O, istekli birisidir. Büht-i Nasır yoksul, öksüz ve hiçbir şeyi yoktu. Danyal peygamber onu bulmuştu. O, bütün cihana şah olmuştu. O bir gün beytü'l-mukaddese gelip orayı yıkmıştır.

Onun adı Bühttünnasr ve o bütün cihanın şahı olmuştur. Danyal peygamber onu gördü ve şahı görmek istediğini söyledi. Büht-i Nasır'a "Sen padişahsın ve bunları benden işit! Şu vakitten sonra sen bu cihanı tutasın ve bana zarar vermeyesin" der. Büht-i Nasır ona rıza verdi. Bin akçe Danyal peygambere vermişti. Padişahının katına geldiğinde ona kulluk eder ve hizmet etmekteydi. Zaman

[138] M. Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2022, s.605.

geçtikten sonra şah vefat etti. Beytü'l-mukaddese bu kez başka bir sultan geldi. Danyal peygamber de bir şeyler istedi. Fakat Kudüs'te bunları bulamadılar. Kız kardeşi ve oğlunu buldu. Onları da hoş tutup ikramlarda bulundu. Birçok eşyalar vererek onlara ikramda ve lütuflarda bulundu. Onun için karar verilmişti ve Allah nereye hışım etse, orayı yok ederdi. O düşünde birisini gördü. Bir canavar onun üzerine geliyordu ve bunu gördüğü için rüyasında oldukça korkmuştu. Kaçarak sahraya çıktı ve o kişi yüzünü çevirerek küfür içinde bulundu.

4.5.20. Tübba' Asr Kıssası

Kıssalardan birisi Tubba' asr kıssasıdır. Metin içerisinde Tubba' asr kıssası 6114-6141 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Bu hikaye genel olarak yedi asırlık mektup olarak bilinmektedir. Yemen hükümdarı olan Tübba', Hz. Muhammed'den yedi asır önce yaşamış ve ona iman ettiğine dair bir mektup yazmıştır. Hangi asırda geleceğini bilmeyen Tübba', Medine şehrinde bir ev yaptırmış olup mektubunun da ona iletilmesi için güvendiği kişiye mektubu bırakmıştır.[139]

Tübba', Yemen'e sultan olmuştu. Onun asıl adı Sad bin Malik'ti fakat insanlar ona lakap olarak Tübba' derdi. Askeri ve ona hizmet edecek kişi çoktu. Büyük şehirlere hücum edip dururdu. Bu sefer Medine şehrine geldi. Medine'yi aldığında oğlunu oraya çağırdı fakat Medine halkı onu katlettiler. Tübba' bunu duyunca çok ağladı. Oğlunun ölümünün intikamı için Medine şehrine geri geldi ve buraları harap eyleyeceğini söyledi. Geceye kadar savaşıp durdu. Gece olduğunda yemek için durdular. Tübba' nerede olduklarını bir an anlayamayıp şaşırıp kaldı. Onun yanında yedi tane asker bulunuyordu. Şahlarına gelip "Sen bu şehri yıkamazsın, bu işten dön! Burası hakikat şehri olan Ahmed'in şehridir! Cihana gelecek olan Muhammed'in övüncüdür!" diye söylediler. Askerlerinden bunu işitince geri döndü. Hüzile kavmine geldi. Kavmin hepsi Tübba'nın katına geldiğinde "Sen dünyaya şah olasın ve Kabe'yi yakasın!" dediler. O yiğitler gelip Kabe'yi yapmışlardır. Onlar ki buna kast eylemişlerdi. Buna kalkıştıkları anda aşağılanıp hor görülmüşlerdi. "Sen aziz olasın ey şah! Sen kıymetli evini tut!" Ev için kıymetli şeyler getirdi ve onunla Beytullah'ı örttüler. Bunu yapan yiğitler iman etti ve Melik

[139] Ömer Faruk Harman, Tübba', **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, s.455.

de Müslüman oldu. Sultanın şehrine bu haber hemen ulaştı. O da putlardan bezdiğinden dolayı Müslüman oldu. Fakat şehir kavmi Müslüman olmayıp puta tapmaya devam ettiklerinden dolayı günahkardı. Onlar dedi ki "Bizim dinimiz haktır!" Putlarını dışarıya çıkarttılar. O yiğitler bir ayet okudu ve Tevrat'tan onlara bir ateş geldi. O ateş putların tamamını yaktı. Bu durumdan yakınanlar oldu. Ateş bu kez de bu kişileri yaktı ve hemen tövbe ettiler. Bu olaydan sonra hepsi Hakkı bilip iman etti ve Müslüman oldu. Hepsi Tübba' şehrine geldi ve Hakk'a yakışır bir kul olmak için ibadetle meşgul oldu.

4.5.21. Hz. Meryem'in Hamile Olduğu Kıssa

Kıssalardan birisi de Hz. Meryem'in hamileliğini konu edinmektedir. Metin içerisinde Hz. Meryem kıssası 6142-6347 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Cebbar-ı Alem "Meryem'i de kitap içerisinde sen zikret!" diye söyledi. Haberde böyledir ki, o halvetteydi ve halktan uzakta bir köşeye çekilmişti. O başını gusül alırdı ve onu hiçbirisi görmezdi. Evin doğu kısmında bulunuyordu. Gusül alırken de oldukça utanırdı. Üzerini giyip o yerinde durdu ve orada yiğit birisini gördü. O sevgili kişi, zarif bir yüze sahip saçlı genç birisini gördü. O genç Meryem'e doğru geldi. Hz. Meryem gördüğü bu kişiden sonra "Ey Rahman sana sığınırım" diye yakındı. Kendisine bir şey yapacağını zannetti. Hz. Meryem gence "Eğer sen kuvvetli, Allah'tan korkan birisiysen ibadet edesin eğer öyle biri değilsen çekilesin" dedi. Hz. Meryem gördüğü kişiden oldukça korkmuştu. Ben-i İsrail'de birisi vardı ve o kişi oldukça sevilirdi. Hz. Meryem, Allah'tan yardım istedi.

Gelen kişi:

"Ey Meryem, benden sakın korkma, ben sana Hak'dan gelen bir resulüm. Allah sana ayıplardan ve günahlardan arınmış bir oğlan bağışladı. Sana müjdeyi vermeye geldim." der.

Hz. Meryem:

"Ey Rabbim! Beni bir erkek bile görmedi ve hiç kimse bana dokunmadı. Rabbime taşkınlık etmedim ve benim nasıl bir çocuğum olabilir" dedi.

Cebrail Aleyhisselam:

“Bu Allah’ın emridir. Allah, o çocuğu babasız yaratacak ve O, ol der ve olur! Onu halka kılavuz edeceğiz. Kudretimizi görmelerini sağlayacağız. O aleme rahmet olacak, onun dinine uyanlar bol bol nimet bulacaklardır.” dedi.

Oğlun Yahudi, İbrani olacak ve bütün halka deva kılacağını söyler. Hz. Meryem, Allah’ın emrine uydu ve gamı tasası kalmadı.

Cebrail Aleyhisselam:

“Ona Mesih diyecekler ve o hangi hastaya okusa o saat selamete erecek” diye müjdeledi.

Hz. Meryem’in doğum sancısı tuttu. Kış günüydü ve oldukça soğuktu. O bir hurma ağacının yanına geldi ve o zaman hurma ağacı bir hurma verdi. Ağaca doğru dayanarak doğurdu. Hz. İsa doğduğunda çok utanan Hz. Meryem, “Keşke bundan önce öleydim de gam dolu olmasaydım, herkes beni böyle bilmese ve bu halimle anmasalardı” dediği sırada ayaklarının altından Cebrail aleyhisselam seslendi:

“Ey Meryem! Sen Hz. İsa’nın doğumundan dolayı tasalanma! Allah şu ırmağı senin hükmüne kılmıştır. Hurma ağacını da silkele ve ondaki yemişi de gör.” dedi.

Kuru ağacı silkelediğinde hurma düştü ve ondan yedi. Sudan içti.

Cebrail Aleyhisselam:

“Ey Meryem! Hurmadan ye ve sudan iç! Eğer birisi gelirse ona de ki, bugün konuşmayacağına dair adak adadığını söyle. Kimseye bir şey deme!” dedi.

Hz. Meryem’in katına akrabaları geldi ve onu kavminin yanına getirdi. Onları gören herkes bu duruma şaştı. Hz. Zekeriya’ya dediler ki, onu tenha da bıraktık ve o zina edip bizi rezil etti, diyerek söylendiler. Hz. Zekeriya onu bir erkeğin bile görmediğini söyledi. “Ona bunun hikayesini sorun ve neler olup bittiğini bize anlatsın” dedi. Bu sefer Hz. Meryem’e dönüp “Senin annen ve baban iyi kişilerdi. Bu kötü işi sen nasıl yaptın?” diye sordular. Hz. Meryem bir şey diyemedi ve oğlu Hz. İsa’yı işaret etti. Doğrusunu onun söyleyeceğine ve kendisine inanmayacaklarını dile getirdi. Allah, Hz. İsa’yı dile getirdi ve halka gerçekleri söyletti. O dedi ki: “Ben Allah’ın kuluyum. Beni bu aleme mübarek ve nebi kıldı. İlmime gelirlerse doğru yolu bulurlar. Allah bana, ben hayatta olduğum süre boyunca namazı ve zekatı emretti. Buyurdu ki, annemi hoş tutup, onun sözünü dinleyeyim. Şükür ki Allah beni asi yaratmadı ben ona isyan etmem.” dedi. Hz. İsa bunları söylediğinde herkes Hz. Meryem’in temiz birisi olduğuna inandı. Hz. İsa annesinden dünyaya geldi ve o

dünyada da keramet sahibi birisi oldu. Putların hepsi yere düştü ve şeytan herkesin yanına gelip korku saldı. O şeytan bütün cihanı dolaşıp Hz. İsa'nın doğduğunu söyledi. Hz. İsa'nın katına gelip ona kötülük etmek istedi. Melekler, onun yanına gelmesine mani oldular.

Onun babasız olduğunu bilir ve onun doğduğu zaman konuştuğunu gördüler. Hz. İsa'da daha çok kerametler vardı. Halk da buna tanıklık etmişti. Halk üç bölüğe ayrıldı ve birisinde İsa olduğu, diğerinde Allah olduğu üçüncü de ise büyü yapan birisinin olduğunu söylediler. Bu şekilde üçe ayıranlar bu alemde küfrederek inkar etmişlerdir. Ki Allah, oğuldan ve kızdan münezzehtir. Onun ortağı yoktur. Bu olayın üzerinden bir ay geçtikten sonra Hz. Meryem, Hz. İsa'yı alarak Mısır'a kaçmıştı.

Hz. İsa nefesiyle ölüleri diriltirdi. İnsanlar arasında bunu ondan başkası yapamazdı. Kim ki hastalansa ona gelir ve iyileşirdi. Yahudiler ona beddua edip çokça eziyet ederlerdi. Göğe çıkıp geri inerdi ve şahlarının katına gelirdi. Hz. Meryem ve oğluna bir zarar getirileceğinin haber geldiğinde onu getirip başını kesip kanını akıtmak istedi. Ama ondan halka bir zarar gelmezdi. O Meryem'in hatırına sağ kaldığı bildirildi. Hz. Meryem, oğlunu da alarak Mısır'a gitti. Orada bir süre kaldılar.

Hz. Meryem muallimin yanına varıp Hz. İsa'yı bırakıp onu talim etmesini istedi. Ona öğretmesini ve bilgili birisi olması için eğitmesini söyledi. Muallim ona ebcet verip manasını sordu. Hz. Meryem, muallimin yanına gelip nasıl olduğunu sorduğunda ona az şey öğrettiğini söyledi. Bunun sebebini sorduğunda ise muallim, elif ululuğunun olduğundan ve ölümsüzlüğünün buradan olduğunu; devamındaki cim ve dalında yüceliğinden kaynaklı olduğunu söyledi. Bu sebepten dolayı da onun talime gerek olmadığını ve bilgili birisi olduğundan söz etti.

4.5.22. İsa Aleyhisselam'ın Peygamberlik Kıssası

Beni İsrail'e geldiği zaman halkı Allah'a inanmaları için davet etti. Halk onu gördüğünde kendilerine ne keramet getirdiklerini sordular. Balçıktan bir kuş sureti yapabileceğini ve Allah izin verirse onun canlanıp uçabileceğini söyler. Gece oradan farklı bir yere gidip kuşu yapar ve o kuş uçup gitti. Hz. İsa onlara Allah izin verdiği sürece kimde hastalık varsa onu iyileştireceğini, ölüyü diriltebileceğini söyledi. Onlar da Nuh oğlu Sam'ın diriltilmesini istediler. Hep beraber Sam'ın kabrinin başına

gittiler. Onu çağırıp "Ya Sam, yarılasın, Allah her şeyi bilir" diye söyledi. Sam dirildiğinde sakalı ağarmıştı. Orada bulunan herkes de bu durumu görmüşlerdi. O zaman ölenlerin hepsinin sakalı siyah olurdu fakat onunki ağarmıştı. Bu sebepten dolayı Hz. İsa'ya inanmadılar. Hz. İsa bu kez, dirilen kişiye dönüp kim olduğunu sordu. "Ey hak peygamber ben Sam'ım, Nuh peygamberin oğluyum. Sakalım karaydı fakat bugün korkudan ağardı. Kıyamet koptu sandım ve beni ayıplayacaklarından korktum. O korkudan dolayı da gördüğünüz gibi ağarmıştır." dedi. Halk bunu işittiğinde inkar etti. Ondan bir mucize göstermesini istediler. Allah izin verirse gösteririm dedi. Fakat halkın hiçbirisi buna inanmadı.

İnanmayanları on yıl boyunca gece gündüz davet etti. Fakat kimse ona iman getirmeyip Müslüman olmadı. Başka bir yere sefer etti. Ona inan kişiler on iki kişi idi. Hep beraber gezip beraber yemek yerlerdi. Kendilerinin günahtan arındırılmasını istediler. Hepsi beraber çıkıp Endülüs şehrine geldiler. Acıktılar ve Hz. İsa'ya "Allah'ın gökten bize yemek indirmeye gücü yeter mi?" diye sordular. Allah'a inanıyorsanız bu olur diyerek cevap verdi. Onlar da gönülleriyle tasdik ettiklerini ve tereddüt etmediklerini söylediler. Hz. İsa'ya peygamberlik verdiğini ve Beni İsrail'e gönderildiğini, ona şehadet edilmesi gerektiğini söylediler. Hz. İsa, Allah'a kendilerine semadan yemek gönderilmesini istedi. Yemek geldiğinde onlar da bol bol dua ettiler. Semadan birisi geldi ve onlara sofrayı indirdi. İçinde bir sürü yiyecek vardı. İçerisinde pişmiş balık, tuz, sirke, ekmek, zeytin, bal, yasemin, peynir gibi birçok yiyecek bulunuyordu. Fakat içinde hiç sarımsak yoktu. Böyle bir sofrayı görünce Şem'un dönüp sordu "Böyle bir sofra dünya yemeklerinden mi yoksa cennet yemeklerinden midir?". Hz. İsa'da "Bunlar dünya yemeklerinden değil fakat cennetinde değildir. Bunlar Allah'ın kudretindendir. Bunları sizlere faziletinden vermiştir." dedi. Yerken hepsi korktu. Hz. İsa'da yoksul ve hasta olan kim varsa onların hepsi çağırdı. Hepsi de gelip yemekle meşgul oldu. Bir günde toplam da bin üç yüz kişi gelmişti. Hepsi yemeklerden yiyip doymalarına rağmen hala balığın tamamı duruyordu, ondan hiçbir şey eksilmemişti. Sofra daha sonra göğe doğru geri gitti ve bunu da oradaki insanlar görmüşlerdi. Bu yemeklerden yemeyenler ise pişman oldular.

Sofra kırk gün boyunca gelmedi. Hz. İsa'ya birkaç vahiy geldi. Bu sofranın zenginlere ait olmadığından ve sadece yoksulların buradan yemek yiyecekleri

belirtildi. Buna karşı gelen olursa da ona azap edeceği bildirildi. Allah, o gece üç yüz otuz kişiyi domuz suretine büründürdü. Onlar bu hallerini görünce Hz. İsa'nın yanına gelip ağladılar. Bu olayın tefsiri şöyledir ki: Hz. İsa beytü'l-mukaddesten içeriye girdi. Annesine küfredenler için Allah'tan duada bulundu. Şahların hepsini katına çağırdı ve onlara bol bol dua etti. Bu sözden de şah oldukça korkmuştu. Onun sözlerinden korkan şah, yanından kaçıp eve girdi. Satus adlı bir Yahudi vardı. Hz. İsa'nın evine doğru yol aldı. O anda Cebrail aleyhisselam gelip Hz. İsa'yı göğe çıkarttı. Hz. İsa'nın ardından eve girmişti. Allah, Satus'un şeklini Hz. İsa'ya benzetti. Satus evden geri çıktığında kendisini bulamadığını söylese de halk onun İsa olduğunu söyledi. Ben İsa değilim dese de onun sözüne kimse inanmadı ve onu astılar.

Havarilerine gelip kendisinin ibadet için yaratıldığını söyledi ve semaya geri döndü. Gitmeden onlara vasiyette bulundu. "Bu dünya geçicidir. Sizler hakkın emrine uyun. Ben sizlere bunları söyledim, sizlerde halka gidip bu söyledikleri öğretin. Ki bunları öğrettikçe siz de yarın mutlu olacaksınız. Oruç tutun ki kurtuluşa eresiniz. Oruç tutunca insanın fitnesinden uzak olursunuz. Eğer birisi zulüm bile yapmış olsa ona iyilik edin. Güzel laflarla, güzellikle halkı dine davet edin. Şeriatın doğrusu neyse onu yapın. Hepiniz bir şehre gidin ve oraya yerleşin. Halk size ne derse ona sabredesiniz. Allah ne buyurmuşsa onu yapınız" dedi.

Allah, ona nurdan iki kanat verdi ve onu geri göğe çıkarttı. Hz. İsa göğe çıktıktan sonra Hz. Meryem altı yıl daha yaşadı. Havarilerde, göğe gittiği gece sabaha kadar ibadet etti. Sabah olduğunda şehre gidip halkı davet ettiler.

4.5.23. Musa Kavminin Yahudi Olduğu Kıssa

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. Musa kavminin Yahudi olduğunu konu edinmiştir. Metin içerisinde Hz. Musa kavminin Yahudi olması kıssası 6348-6355 beyitleri arasında anlatılmıştır.

Hz. İsa'nın halkından bazıları Hz. Musa'nın halkından bazılarını kendi dinlerine inanmaları için davet etmişlerdi. Hz. İsa'ya iman getirmişlerdi ve onların hepsine de Müslüman derlerdi. Fakat aralarında Bulis adında birisi bulunuyordu. Onun işi gücü fitne yapmaktı. Bu sefer onlar kendileri için bir isim bulmaya çalıştı. Bütün Yahudiler toplanıp kendilerine "Yahudi" adını verdi". O vakitten sonra adları

“Yehuda” oldu. Bunların adına da bu yakıştı. Bizimle onların isimleri bu şekilde ayrılmış oldu. Aralarında isim karmaşası bittiğinde de hepsi mutlu oldu.

4.5.24. İsa Kavminin Azdığı Kıssa

Peygamber kıssalarından birisi de Hz. İsa’nın kavminin azmasını konu edinmektedir. Metin içerisinde Hz. İsa kavminin azdığı kıssa 6356-6401 beyitleri arasında anlatılmıştır.

İsa kavmi nereye varırsa varsın Allah’ın yardımı ve ululuğunu görürdü. Beni İsrail içerisinde bir tane şah vardı ve o yolunu şaşırmış birisiydi. İsa kavmine sürekli olarak sataşırdı. O şah sürekli olarak onlara bulaşıyordu fakat bir türlü onlara yenmeye fırsat bulamadı. Onlarla o kadar uğraştı ki sonunda öldü. Evine bahtsız, felakete uğramış birisi olarak dönmüş oldu.

Bulis, fitne çıkartan birisiydi. Sultana gelip dedi ki, “Dilersen eğer ashabın kapıların fethinde galip olurlar. Bana fitne için izin ver ki bunları birbirine düşüreyim.” Melik ona izin verdi ve insanlardan gizli tutuldu. Bu amaç için yola düştü. O kavmin yanında üç gün bulundu. Bir gün onlara dedi ki, “Ben Bulisemim, şu an katınızda bulunuyorum. Dün gece İsa geldi, gözlerim kör olmuştu. Sonra tövbe ettim. Yahudileri rahat bıraktım. O da bana dua etti gözlerim açıldı. Yüzümdeki izlerden bunu anlayabilirsiniz. Toprak benim elime bulaştı ve ben temiz birisi değilim. Ben sizin emrinize boyun eğmiş birisiyim. Dilerseniz yaptıklarımdan dolayı beni azat edin. Dilerseniz de beni katledin. Çünkü ben İsa’ya çok kötülük ettim.” diye söyledi. Orada bulunanların hepsi onu affettiklerini belirttiler. O’da bu işe oldukça sevindi.

Onun bu durumunu Hz. İsa’dan işittik. Bu kez Bulis dedi ki, “Bana gözden ırak olan bir yer verin ve ben orada durup ibadet edeyim” dedi. Onlar da dağa gidip ona ev yaptı. Veli olduğu için ona da taptılar. O da bir müddet o dağ içinde durdu. Yalan sözler ile halkı kandırmaya çalıştı. Dedi ki “İsa benim katıma gelsin. Domuz ümmetine haramdır. Onun sözüne uyunuz, domuz eti haramdır.” O yine bir süre evinde durdu. Dün gece İsa’nın yanına gitti. Evladını sünnet eyledi. O kimse ki artık bana ümmet olmuştu. Oğullarını sünnet etmesinler, Yahudilerin yaptığına onlar uymasın. Su ile vaftiz etsinler. Etmiş olduğun duan ister kız olsun isterse erkek olsun. Bunun üzerinden biraz zaman geçti. Bir zaman durup kapısını açtı. İnsanlar

onun katına toplandı. Dedi ki İsa bu gece benim yanıma geldi. O dedi ki "Güneş benim katımdan doğar. Bu aleme benim yanımdan gider. Hepsi ona hizmet eder ve hepsinin selamı vardır." Yine bir müddet orada kalıp Allah'a ibadet etti. Oradan çıktıktan sonra halka nasihatlerde bulundu. Sizler İsa'nın ettiklerini bilin, bunları dünyada kimse yapmamıştı. O, ölüleri dirilmiş ve onun benzeri bu dünyada yoktur. Bu yeryüzünde arınmış, paklanmış kişidir. O semalardan yeryüzüne inip dururdu. O kavmine şeriatı öğretti. Onlara yol gösteren kimse oldu. Halkına doğruyu öğretip geri gitti. Öğüt alıp insanlara söylemiştir. İnsanlar, kavimler birbirlerine kötülük yapmaya başladı. Savaşıp durdular. İnsanların hepsi bu hallerine şaşırıp kaldılar. Bütün cihan ikiye bölündü, savaş halindeydi. İnsanların çoğu kılıçtan geçti. Hz. Muhammed dünyaya geldiğinde alem savaş ve kargaşa içindeydi.

4.6. KADIOĞLU'NUN KISAS-I ENBİYÂ'SININ TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ

Telif tarihi kesin olmadığından dolayı eserin tam olarak edebiyat tarihimizdeki yeri bilinmemektedir. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan bu manzum eser dil özelliklerinden dolayı 13-15. yüzyıllar arasında yazıldığı tahmin edilmektedir. XIII. yüzyılda yazılmış olan birçok eser günümüze gelmemiş yahut tam olarak eserlere ulaşabilmiş değiliz. Bu sebepten dolayı da kesin olarak tarihini söylememiz mümkün değildir. Ayrıca eserin Sultan Murad'a sunulduğu söylenmektedir. Dil özellikleri baz alındığında sultanın II. Murad (1404-1451) olduğu tahmin edilmektedir. Türk edebiyatında ilk manzum kısas-ı enbiyâ olarak Hindi Mahmûd'un 1579 yılında yazmış olduğu eser bilinmektedir. Fakat bu eserin telif tarihinin bilinmesiyle birlikte Kadıoğlu'nun eserinin Türk edebiyatındaki yeri belli olacaktır. Kısas-ı Enbiyâ eserinin 404. beytinde

"Ḫudāyā sen ġanīsin ben günāhkār
Bu **Ḳaḍıoġlı** hāli saña āşkār"

şeklinde verilmesinden dolayı müellifinin Kadıoğlu olduğu düşünülmektedir. Sebeb-i telif bölümünde oğlu olduğunu ve adının Muhammed olduğundan söz etmektedir. Kadıoğlu mahlaslı ve bu tabiri kullanabilecek kişiler tezkirelerde aranmasına rağmen

kesin bir sonuca varılamamıştır. Müellif kesinleştiğinde ve eserin hangi dönemde yazıldığı bilinirse kaleme alınmış olan bu eser edebiyat tarihi içerisinde daha net bir şekilde yeri belli olacaktır.

Eserde bulunan atasözleri ve deyimlerle birlikte dönemin günlük yaşantısı ve kültürüne dair birçok bilgi edinebilmekteyiz. Aynı zamanda günümüzde de kullanmış olduğumuz bazı atasözlerinin ve deyimlerin değişimlerini de görmemiz mümkündür. "Kalbi kırılmak" sözünün o dönemlerde "gönlü ayırmak" olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu gibi bazı kullanımlar dönemin kültürüne ve yaşantısına dair birçok anlatıyı bünyesinde barındırmaktadır.

Kısas-ı Enbiyâ eserinin ana kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Ayetlerden iktibas yapması ve hadislerin kullanılmasının yanı sıra konu edinilen kıssalar sureler içerisinde anlatılmaktadır. Ayetle ve önemli muhaddislerin de aktardıklarını vermesi bakımından eser oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Fakat bu bilgilerin yanında kutsal kitaplardan da bilgiler yer almaktadır. Eser içerisinde bulunan ayetler de bazzen "el-ayete" kısmı bulunmaktadır. Bazılarına özellikle bu ibareleri koymuştur. Aynı zamanda İsrailiyat bilgilerinin de yer alması bakımından oldukça önem arz etmektedir. Çünkü eserin yazıldığı dönem içerisinde bu bilgilerin nasıl bir arada bulunduğunu net bir şekilde görmemize vesile olmaktadır.

Şair, eserinde sanat kaygısını ön planda tutmamaktadır. Bu sebepten dolayı da vezin aksaklıkları bulunmaktadır. Ayrıca bazen kafiyede de sıkıntı yaşamıştır. Fakat bunların yanı sıra konuyu ele alışı, işleyişi ve ince hayalleriyle birlikte üslubunun akıcılığı ve sadeliği de göze çarpmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. MANZUM KISAS-I ENBİYÂ METNİ

5.1. NÜSHA TAVSİFİ

Kadıoğlu'nun manzum Kısas-ı Enbiyâ metninin şimdiye kadar tespit edebildiğimiz iki nüshası bulunmaktadır.

a) İstanbul Arkeoloji Müzesi Nüshası

İstanbul Arkeoloji Müzesi Yazma Eserler Bölümü'nde numru: 256'da yer almaktadır. Eserin iç kapağına "Arkeoloji Müzeleri Bibliyotek" ibaresi bulunmaktadır. Eser ciltsiz olup divani kırmasıyla yazılmıştır. Eser 203 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 17 beyit bulunmaktadır. Eserin son sayfalarına doğru 16 beyit bulunmaktadır. Eser müellif hattı değildir. Müstensih bazı sayfalarda beyitler arasında boşluklar bırakmıştır. Aynı zamanda kafiye bakımından birbirine uymakta olan ayetleri de beyit şeklinde yazmıştır. Ayetleri kırmızı renkle yazmış, kıssaların anlatıldığı kısım ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Saim Kıstırak doktora tezi olarak bu eser üzerinde çalışmaktadır. Kıstırak'ın belirttiğine göre 7867 beyit ve 220 bölümden oluştuğunu bildirmiştir. Enbiyâ-nâme olarak makalesinde yer verirken bu ibare daha sonrasında kurşun kalemle yazılmıştır.[140]

b) Ankara Milli Kütüphane Nüshası

Ankara Milli Kütüphanesi 06 Mil YzA3688 numarada kayıtlı olan eser söz konusudur. Eser katalogda "Terceme-i Kısâs-ı Enbiya" olarak kaydedilmiştir. Müellif olarak Ebû Muhammed Alî el-Hıbrî Kızılhisârî olarak kaydedilmiş olsa da bizce müellif "Kadıoğlu"dur. Bu nüsha H.1107/ M. 1695-1696 yıllarında istinsah edilmiştir. Eser 308 varaktan oluşmaktadır. Her sahifesi iki sütun olup 11 beyit bulunmaktadır. 43 başlıktan oluşan ve toplam da 6434 beyitten oluşmaktadır. Nüshada başlıklar ve ayetler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi imlâ ve dil özellikleri görülmektedir.

[140] Saim Kıstırak, "Eski Türkiye Türkçesi ile yazılmış müellifi bilinmeyen manzum bir kısas-ı enbiyâ nüshası: Enbiyâ-nâme", **Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S.32, 2023, s.825.

5.2. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

- Kısas-ı Enbiyâ metninin iki nüshası bulunmuştur. Metin içerisinde bazı kelimelerin yazımında farklılıklar tespit edilmiştir.
- "Gidelüm, dimedi" gibi kelimelerde zaman zaman ortasına imâle yapmak için (ا) eklenmiştir.
- Müstensih "tamam" kelimesini bazen "timam" bazen tamam"; "tâ" kelimesi bazen de "te" şeklinde esre ve üstünle harekelenmiştir. Bunun sebebi de kelimenin vezne uyma endişesidir.
- Yılan kelimesi vezin dolasıyla "ilan" şeklinde yazılmıştır. Aynı zamanda Cebrail kelimesi de vezin söz konusu olduğunda "Cibril" olarak yazılmıştır.
- Danyal peygamberin ismi bazen Danyal bazen ise Daniyal şeklinde yazılmıştır. Buhtunnasr ise Buht-ı Nasır olarak yazılmıştır.
- Müstensih içerisinde hemze olan kelimeleri (ى) ile yazmıştır: "Halayık/hala'ik, aca'ib/acayip, kâim/kayim,.
- "Bulundu, bulındı", "gördü, gördi" gibi esre ve üstünle harekelenmiştir. Bunun sebebi de kafiye ve redife uyması için farklı kullanımları bulunmaktadır.
- Ayetlerin bazılarının sonunda "el-ayet" ibaresi konulmuştur.
- Metin içerisinde idüb/idüp, sensin/sinsin, bular/bunlar, nice/niçe gibi sessiz değişimleri görmekteyiz.
- Yardımcı sessiz olarak "n" yerine bazen "y" kullanıldığını görmekteyiz: kendüyi.
- "-madan, -meden" zarf fiili "-madın, -medin" şeklinde yazılmıştır: gelmedin.
- "-ınca, -ince" zarf fiili "-ıcak, -icek" şeklince yazılmıştır: gelicek, olıcak, göricek.
- "ile" edatının yazımın da birlik yoktur. Bazen bitişik olarak yazılmış (anunla), sonu ünlüyle bitenlerde araya "y" konmuş (atıyla), bazen de ayrı olarak yazılmıştır (su ile).
- Bazı kelimeler bitişik olarak yazılmıştır: anün-çün, andan-sonra, ol-dem.

5.3. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

- "Kısas" kelimesi bazen "kasas" olarak da verilmiştir. Harekelenmiş olduğundan dolayı metinde nasıl yazıldıysa o şekli korundu.
- Nüshada bazı yanlış yazılan, harekelenen ayetlerin doğrusu yazılarak metne eklenmiştir. Bazı ayetlerde "el-ayet" kısmı konduğundan dolayı metin içerisine bunlar dahil edildi.
- Metinde geçen ayetlerin sureleri adları, ayet numarası ve mealler dipnotta verildi. Metinde kırmızı mürekkeple yazılmış olan konu başlıkları, ayetler, peygamberlerin isimleri **kalın siyah** karakterle yazıldı.
- Nüshada hıdmet/hizmet gibi kelimelerde metinde harekelenmiş şekli korundu.
- Vezin gereği "ey" hitabı "i" şeklinde okundu.
- Metin içerisinde yapmış olduğumuz ilaveleri yani yazımı unutulmuş kelimeler, ekler köşeli parantez **"[ ]"** içinde gösterildi.
- Metin içerisinde vezne uymayan fazla gelen kelime ve ekleri parantez **"( )"** içinde belirtildi.
- Türkçe kelimelerin okunuşunu dönemin dil özelliklerinden dolayı yazıldığı gibi korunmaya çalışıldı. Örneğin "anun, senün". Zaman eklerinden "-ınca, -ince" metindeki yazımlarına göre korundu. Örneğin "diyince, olınca".
- "Müslüman" kelimesi vezin dolayısıyla "müselman" olarak okunduğundan dolayı yazıldığı gibi bırakıldı.
- "nâ" ve "bî" gibi Farsça ön ekler kelimelere "-" ile bağlandı: "nâ-hâk, bî-gümân" olarak yazıldı. "-vâr" gibi benzetme edatları "-" ile bitişik yazıldı: "sezâ-vâr".
- Eklerin ses uyumu gözetilmeye çalışıldı: var-ımış, hak-ıla.
- "-madan, -meden" eki nüshadaki harekelenmiş şekli korunmaya çalışıldı: ölmedin, görmedin.
- Yer-yön belirten kelimelerde nüshadaki harekeler dikkate alınarak yazıldı: ilerü, gerü.
- Metin içerisinde "Mūsí, 'İsí, Mustafí, akví, a'lí" kelimelerinin sonunda "ى" harfiyle yazılmıştır. Buna elif-i maksure denmektedir. Özel isimlerin yazılışlarında anlaşılması bakımından elif-i maksureler okunduğu gibi bırakıldı. "Mūsā, 'İsā, Mustafā, akvā¸ a'lā" olarak metin içerisine yazılmıştır.

5.4. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Osmanlı imlasında mevcut olan ama bugün kullanılmayan harfler için metinde kullanılmış olan transkripsiyon sistemi verilmiştir:

ا ء	’ A a Ā ā/ E e	ص	Ṣ ṣ
ب	B b	ض	Ḍ ḍ:
ت ة	T t	ط	Ṭ ṭ
ث	ṯ	ظ	Ẓ ẓ
پ	P p	ع	‘
ج	C c	غ	Ġ ġ
چ	Ç ç	ف	F f
ح	Ḥ ḥ	ق	Ḳ ḳ
خ	Ḫ ḫ	ك	K k/ ñ/ G g
د	D d	ل	L l
ذ	Ẕ ẕ	م	M m
ر	R r	ن	N n
ز	Z z	ه	H h/ a/e
س	S s	و	u ü/ vu, vü/ve
ش	Ş ş	ى	Y y, ī

5.5. METİN

[181ᵇ] **Ḥikāyāt-ı ʿAmil Bin Ḥānācebe**

3739. Benī İsrāʾīl içinde var-ıdı
Birāz ki niʾmeti çok māldār-ıdı

3740. Anuñ adına dirler idi ʿAmīl
Eyü işlü idi kendüsi ḳāmīl

3741. Egerci mālı mülki ḳey çoġ-ıdı
Ve līkin oġlı ḳızı hic yoġ-ıdı

3742. Anuñ bir ḳardeşi oġlı var-ıdı
O ʿAmīl ölmeġe göz dutar ıdı

3743. Ki mālı mülkü hep aña ḳalaydı
Anuñ mīrāṣını bu er alaydı

3744. Nice ki gözledi ölmedi ol er
Bu kez ḳaṣd itdi aña bil i server

3745. Oḳuyub evine öldürdi anı
Divār altında eyledi nihānı

[182ᵃ]

3746. [O] irtesi [gün] gördi açtı başın
Döger gögsüni döker gözi yaşın

3747. Gelüb Mūṣā ḳatında da‘vā itdi
O Mūṣā ‘avretin fi’l-ḥāl oḳutdı

3748. Ṣorar aña ki nice oldı işi
Degil ṭoġrusını baña i kişi

3749. Bular ḫod bilmez idi aṣla ānı
Ne ḥāl olubanı çıḳmışdı cānı

3750. Didi ki bilmezüz anı va’llāh
Nicesi ḥāl olubdur aña ey şāh

3751. Benī İsrā’īl anunçün şehādet
İderdi eyü kişi diyü ġāyet

3752. İken çoḳ itdi da’vāsını ol er
Bu da’vā (i)den olur ‘aciz o server

3753. Didi Yā Rabbenā kim itti anı
Baña bildürüben getür gümānı

3754. Gelüben Cebrā’īl didi ki Allāh
Selām eyledi saña olgıl āgāh

3755. Buyurdı bir öküzi zec idüñsiz
Et ile ol ölüyü ḍarb idüñsiz

3756. Öli dirilüp idivere ānı
Götüre ḳamuñuzdan bu gümānı

[182ᵇ]

3757. Dilemedi anı Cebbār-ı ʿālem
Eyide kendüsi o ṣorduġı dem

3758. Ḥavāle itdi ölü diye anı
Götüre tā ki var idi gümānı

3759. Zīrā sevmez ide ḫalḳa melāmet
Bu maḫlūḳuñ arasında tamāmet

3760. Burada öldürür bilgil ki maḳṣūd
Dilese nesne vire saña maʿbūd

3761. Sebeb ḳılur aña bir nesne Allāh
Sebebsiz nesne olmaz olġıl āgāh

3762. Ḥikāyetdür saña direm ki işit
Benī İsrāʿīl'de var (ı)dı bir yigit

3763. Eyü kişiyidi ġayetde zāhid
Dün-i gün Allāh'a olmışdı ʿābīd

3764. Anuñ var-ıdı ḳatında anāsı
Gidüb dururdı dünyādan atāsı

3765. Ṭaġa varub getürürdi ol odun
Mülāzim idi işbu işe her gün

3766. Ṣatuben üç bölük iderdi anı
Birin ṣadaḳa virür(di) ol nihānı

3767. Birin virürdi anāsına ol er
Birin evlādına virür i server

[183ᵃ]

3768. Giceyi hemçünān itmişdi ḳısmet
Birinde ider-idi ol ʻibādet

3769. Birin evlādı ḳatında olurdı
Birin anāsıla tesbīḥ ḳılurdı

3770. Anāsı söyledi aña oġul sen
Katı zaḥmetdesin uş görürem ben

3771. Fülan çayırda atañ bir ṣaru öküz
Ḳoyubdur senün içün görmedi göz

3772. Hiç işlemiş degildür rengi key ḫûb
Görenlerüñ ḳatındadur o merġūb

3773. Çü ol çayıra ṭuruban varasın
Öküzi ol çayırda sen göresin

3774. Değil İbrāhim İsm’āīl haḳıçün
Ḳatuma gel daḫı İsḥāḳ haḳıçün

3775. Çü gele dutuban getürgil ānı
Ṣatuban ḫoş geçürgil sen zamānı

3776. Varuban çün öküzi anda görür
O çayırda öküzler ile yürür

3777. Didi İbrāhim İsm’āīl haḳḳı sen
Ḳatuma gel ki dutayın seni ben

3778. Pes imdi geldi çün dutdı o yigit
Öküz dir arḳama binübeni git

[183ᵇ]

3779. Didi yigit ki virmemişdür anam
İẕin ki işbu yolda saña binem

3780. Gelüben ṣuret-i ‘Ādemde şeytān
Giriye vir didi baña ey insān

3781. Didi virmedi iẕin baña anam
Geriyā virem anı yāḫūd binem

3782. Çalab ṣaḳladı ol nesneden anı
Ki ḥüḳmi süre-y-idi bī-gümānı

3783. Eger duta-y-dı şeyṭānı sözin ol
Nicesi ire-y-idi aṣiye bol

3784. Varubānı öküzi çün getürdi
Anası ḳatında anı yitürdi

3785. Atası dir anı bāzāra ilet
Üç altuna bāzārda sen anı ṣat

3786. Pes anı ol yigit bāzāra iletdi
Gelüben bir kişi aña eyitdi

3787. Baña dört altuna sen bunı virgil
Aluben altunuñı yola girgil

3788. Didi anam üçe buyurdu baña
Nicesi vereyin ben dörde saña

3789. Dönüb didi ki vir baña [sen] ey yār
Vireyin ne ki dirsin saña dinār

[184ᵃ]

3790. Didi anam-ıla danışāyın ben
Eger dirse anı virem saña ben

3791. Pes imdi gelüb anasına dir ol
Anası[na] dönüb söyler ki oġul

3792. Ferişte dur varub aña digil sen
Niye ki buyurasın virürem ben

3793. Gelüben çünki anı anda gördi
Anasınuñ sözini aña virdi

3794. Melek didi ki sen bunı i yigit
Mūṣā peyġāmbere ṣat sözüm işit

3795. Bunı ġayrı kişiye ṣatma zinhār
Ṭolu olmāya güni tā ki dinār

3796. Pes alub geldi evlerine ānı
Öküzi gizledi yigit revānı

3797. Girü geldük Benī İsrā′īl[e] biz
Ne öküzdür bular bilmedi hergiz
قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ[141]
3798. Didiler bunlaruñ gelüb ḳamusı
Du‘ā ḳılġıl bizimçün sen i Mūṣā

3799. Beyān itsün bize levnini Allāh
Bila levm ḳalmaya şöyle gümrāh

[141]Bakara 68: Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir inek olduğunu bize açıklasın, nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık. Biz, inşallah emredileni yerine getiririz" dediler.

[184ᵇ]

قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ[142]

3800. Didi Mūṣā ki eydür Ḥayy u Ḥannān
Ne yigitdür ne pīrdür bil i insān

3801. Velīkin olmıyāndur [o] bilün siz
İş işlemiş degil dünyāda hergiz

3802. Didiler gine bunlaruñ ḳamusı
Duʿā ḳılġıl beyān itsün i Mūṣā

3803. Ne öküzdür ne dürlüdür bilelüm
Aña altun virüb ṣatun alalum

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ[143]

3804. Didi Mūṣā ki eydür Ḥaḳ Teʿālā
Baḳardur ṣaru degil iken ʿālā

3805. Ne arıḳdur ne semizdür i insān
Ḳılun ne ki buyurdu ānı sübḥān

3806. Gören kişilerüñ göñli olur şād
Ḳamū ḳayġūlarından olur āẕād

[142] Bakara 68: “Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın.” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki: O, ne yaşlı, ne körpe, ikisi arası bir sığırdır. Haydi, emrolunduğunuz işi yapın.”

[143] Bakara 69: Bu defa, "Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın" dediler. Musa da, "Allah diyor ki,sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir renktedir" dedi.

3807. Didiler şimdi bildük biz muḥaḳḳaḳ
Bu söz ki söyledün bize durur Ḥaḳ

3808. Pes_anı isteyüben [kim] bilürler
Derisi ṭolu altūna alurlar

[185ᵃ]

3809. Boġazlayub atıyla urdı anı
Şoluk dem cismine geldi o cānı

3810. Didi öldürdi emmüm oġlı beni
Meger var-imiş anuñ baña kini

3811. Benī İsrā'īle bildürdi anı
Kısās itdi yerine bī-gümânı

3812. Dönüp girü dedi Cebbār-ı 'ālem
Günāh itmez sizin ḳatl itdüñ ādem

3813. Anı iḫfā idüp ḳılduñ feraġlar
Dönüp ḫalḳ-ıla eyledüñ biz aglar

3814. Size iḫfā itdü gözi o Cebbār
Ḳılıcı dūr bu ḫalḳa şöyle āşkār

3815. Dimişdür ba'żıları bende i 'ākīl
Bunu fehm eylegil sen olma ġāfil

3816. Didi ḳavmine Mūṣā ki o Sübhān
Emr ider size bu dem ey insān

3817. Bakar zec eyleye siz didi ḳamu
Tā olmaya yirünüz anda ṭamu

3818. Maḥv ola ne ki vardur ḫıtāyā
Anunçün ḳıla Ḥaḳ size ʿatāyā

3819. Ki yaʿni nefsüñüzi öldüresiz
İçünüz ʿilm ü ḥikmet ṭoldurasız

[185^{b}]

3820. Ḳoyasız nefsüñüz arzusı(nı) bāyīḳ
Olasız tā ki siz Allāh'a lāyıḳ

3821. Ve aḫlāḳı zemime terk idesiz
Yavuz fi'ili koyubānı gidesiz

3822. Te sizin baṭunuñuz hep münevver
Olısar didi bunlara o server

3823. Didi mevt aradı ehl-i taḥḳīḳ
Şuña ki didüm anı eyle taṣdīḳ

3824. Kelāmında işāret itdi Allāh
Bu mevte ki didüm olġıl sen agāh

فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ[144]

3825. Ki yaʿni nefsüñüzi siz i ʿāḳi̇̄l
Ḳamuñuz olasız dünyāda ḳātil

3826. Ḫayırludur o size Ḥaḳ ḳatında
Ve maḥbūb olasızdır ḥażretinde

3827. Daḫı didi resūl işbu kelāmı
Ölün ölmezden öndin[145] siz temāmı

موتوا قبل أن تموت[146]

3828. Didi nefse baḳar bunda ol Allāh
Diserem sana veçhi ol āgāh

[186ᵃ]

3829. Zi̇̄rā ḥırṣa baḳar çoḳdur beġāyet
Dūni̇̄ gūn yir içer yoḳdur nihāyet

3830. Fehim itmez o şehvet oldı ṭālib
Müşeyyede vü ʿucb oldı ṭālib

3831. Müşābih ḳıldı anı bil ey ʿaḳıl
Ol insāna ki bunda oldı zāmil

144 Bakara 54: Mûsâ, kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Sizler, buzağıyı ilâh edinmekle kendinize yazık ettiniz. Gelin yaratıcınıza tövbe edin de nefislerinizi öldürün (kendinizi düzeltin). Bu, Yaratıcınız katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah da onların tövbesini kabul etti. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir."

145 Hadis-i şeriftir: Ölmeden önce ölünüz.
146 Ölmeden önce ölünüz.

3832. Yīr içer nefs dilegin virüpdür
Ki envāʿ dürlü itme ol görüpdür

3833. Bunu fehm eylemez ki yüce Sübḥān
Niçün ḫalḳ eylemişdür bunda insān

3834. Bekirlik idüben oldı maġrūr
Baḳuben bu cihān oldı mesrūr

3835. Çü zec idüñ baḳar didi o Mūsā
Dönüben didi bunlarun ḳamusı

3836. İder misin sen istihzaʾı bize
Ki zec idüñ ḫaṭā ʿafv ide size

3837. Mūsā didi ṣıġınıram Ḫüdāyā
Ol icād eyledi baḥr u berāyā

3838. Ki cāhillerden olam ben ey ʿāḳīl
Bu istihzaʿ zīrā ki rah-ı cāhil

3839. Ve līkīn var-durur siz bunda bāyīḳ
Anı fehm idemez siz i ḫalāʾiḳ

[186ᵇ]

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ[147]

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ [148]

ا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ[149]

ذَٰلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ[150]

3840. Çü böyle didi bunlara o Mūsā
Bularuñ didi Mūsāya ḳamusı

3841. Dile bizimçün Allāh'a ey yār
Ne ṣıġırdur beyān ide o Cebbār

3842. 'Alāyīmi nedür anuñ bilelüm
Ne ki buyurdı Ḥaḳ anı ḳılalum

3843. Didi Mūsā baḳardur ol ne ā'lā
Ne ednādur didi ol ulu Mevlā

3844. Ve līkīn ol miyāndur[ur] i insān
İdüñ anı ki emir itdi o Sübḥān

3845. Ki öldürün aradenle siz anı
Ḫaṭāñuz maḥv ide Ḥaḳ bī-gümānı

[147] Bakara 70: "Bizim adımıza Rabbine dua ederek sor. Onun ne olduğunu bize iyice açıklasın.

[148] Bakara 71: Diyor ki: O (sığır) bir inektir.

[149] Bakara 68: O ne yaşlı ne körpe, ama ikisi arasında orta yaşta bir sığır olmasını istiyor.
[150] Bakara 68: O halde size verilen emri yerine getirin!

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا

لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنّهَا

بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ لَّوْنُهَا

تَسُرُّ النَّاظِرِينَ[151]

3846. Gine bilmeyüben ṣorar ol insān
Beyān ide anuñ kevni o sulṭān

[187a]

3847. Didi Mūsā ṣaru ṣıġır durur ol
Velī bilüñ ki ḳatı ṣaru degil

3848. Ki ya'ni levni degil ḳatı ḳara
Yāḥūd aġ beñzeye o ḳara

3849. Ve līkīn ṣarılıġadur o mā'īl
Naẓār ideni şaz ider i sā'īl

3850. Zīrā ki ṣūret-i insāndan aḥsen
Getürmedi cihāna Ḥayy u zu'l-men

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ إِنَّ

البَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّآ إِن شَاء اللَّهُ

لَمُهْتَدُونَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ

أَ ذَلُولٌ تُثِيرُ الأَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ

[151] Bakara 69: (Bu sefer) Dediler ki: "Rabbine adımıza yalvar da, bize (onun) rengini bildirsin." O (Hz. Musa ise: Rabbim) buyuruyor ki: "O, bakanların içini ferahlatan sarı renkli-parlak tüylü bir inektir" demişti.

مُسَلَّمَةٌ لاَّ شِيَةَ فِيهَا قَالُواْ الآنَ جِئْتَ
بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ[152]

3851. Gine dirler dilegil ki gümānı
Beyān itsün bu ʻālem pādişāhı

3852. Dönüben özr ider bunlar ḳamusı
Ki itdük biz_edübsüzlük i Mūsā

3853. Ṭapuna her keret itdüñ suʼāli
Dileyesin bilevüz tā ki ḥāli

3854. Murādumuz tefaḥḥuṣdan muḥaḳḳaḳ
Degildür bende illā bilevüz Ḥaḳ

[187b]

3855. Ümiẕdür ol ṣıġırı bilevüz biz
Ḥaḳḳʼun emrin ne didi ḳılāvuz biz

3856. Bu kez Mūsā bulara dir ki Allāh
Baña didi diyem siz oluñ āgāh

3857. O bir ṣıġır durur ki yiri sürmez
Ve ekinli[gi] ol hergiz suvarmaz

[152] Bakara 70-71: "Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın. Çünkü sığırlar, bizce, birbirlerine benzemektedir. Ama Allah dilerse elbet buluruz" dediler. Mûsâ şöyle dedi: "Rabbim diyor ki; o, çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır." Onlar, "İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin" dediler. Nihayet o sığırı kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı.

3858. Anuñ yoḳdur ʻuyūbı bil i insān
Anı şöyle yer yaratmıştur o Sübḥān

3859. Bu vecihle çü şerḥ itdi o Mūsā
Benī İsrāʼīlʼüñ bildi ḳamusı

3860. Baḳardan işbu mevżıʻda ki yādı
İdüpdür nefsi durur bunda murādı

3861. Anı zebḥ eylemekden bunda maḳṣūd
Bilürler ḳatl-i nefsidür ey mevdūd

3862. Riyāzetle o nefsi öldüreler
Dūn-ī gündüz ʻibādet ḳıldıralar

3863. Atuñ arzusına mānīʻ olalar
Anı ki Tañrı emr irdi ḳalalar

3864. Ḳamu aḫlākı su-i terk ideler
Eyu ḫulḳı özinde berk ideler

3865. İdeler Ḥaḳ Teʻālāʼya tefekkür
Müdemmeʼ ola olmaya tecebbür

[188a]

3866. Münevver ola bāṭın ta i ʻāḳīl
Kemālātı o nefsüñ ola ḥāṣıl

3867. Bular Mūsā’ya didiler ki ālām
Didigüñ ḥaḳ durur bildük i sulṭân

3868. Velī fehm eylemedigidi anı
Bu dem fehm eyledüñ gitdi gümānı

3869. Pes emrine eger ḳamusı münḳād
Dilegin nefsi itmedi bula dād

Der Ḥikāyet-i Ḳārūn

3870. Çü Fir‘avn zaḥmetinden ḳurtılur ol
O Ḳārūn zaḥmetine uġradı yol

3871. Hemīşe zaḥmet içinde giriftār
İder dünyāda anları o Cebbār

3872. Zīrā kāfirlere durur bu cennet
Ve mü’minlere zindāndır i ümmet

3873. Didiler ‘ammisi oġlıydı ol er
Aña ‘izzet kılur idi o server

3874. Aña Tevrīt ögredürdi dā’im
Dün ü gün ‘ilmi olmış-idi ḳā’īm

3875. Buyurdu Mūsā’ya Tevrīt Mūsā
Ḳıla altun-ile anı muḥallā

[188b]

3876. Didi ma'lūm durur saña i Cebbār
Elümde yoḳ benüm aḳça vü dinār

3877. Ne-ile ḳılayın anı mücellā
Bilürsin sen bu ḥālümi i Mevlā

3878. Gelüben ögredür simyāyı Cibrīl
Didi bu dört otı sen böyle ḳılġıl

3879. Çü dördini getüresin sen anuñ
Olur altunki olmasun gümānıñ

3880. Saña emr itdüginleyin O Mevlā
Ḳıl o Tevrīti anuñla mücellā

3881. Velī eyü degildi enbiyāya
Ki meşġūl ola-y-ıdı simiyāya

3882. Buyurdı işledi Ḳārūn'a anı
Ḥazāīn itdi yir de bī-gümānı

3883. Ḥisābın dünyāda kimesne bilmez
Anı vaṣf eylese kişi hiç ölmez

3884. Mefātiḥ-ı künuzunı muḥaḳḳaḳ
Didiler yüz deve çekürdi ancaḳ

3885. Daḫı böyle olupdurur rivāyet
Ki altmış kişi ḳuvvetde beġāyet

3886. Güciyle götürürlerdi kilidi
Ṣonucu gör ne itdi ol bileydi

[189a]

3887. Didi Ḳārūn'a Ḳārūn Mūsā olġıl
(Ṣād) ferāh olanları Ḥaḳ ḳılmaz āzād

3888. Şular ki dünyā sevüb oldı şādi
Ḳıla kendülere emvāli hādi

3889. Çalab sevmez anı bellü bil i yār
Ḳıyāmetde olısar ḥāli düş-vār

3890. Ṭaleb ḳıl anı ki vardur beḳāsı
Göñül virme aña ki var fenāsı

3891. Buyurdı Ḥaḳ saña ṣavm u ṣalātı
Ve malundan viresin sen zekānı

3892. Saña çün virdi dünyā lī̈ki Sübḥān
Gerek ḳullarına ḳılasın iḥsān

3893. Göñül virmedi ki vire zekātı
Çoġ-ıdı zī̈rā ki emvāl-i ḳātı

3894. Becit oldu ki Mūsā ḥükm-i Allāh
Yerine getüre olmaya gümrāh

3895. Didi Ḳārūn aña olġıl i Mūsā
Bu dünyālık negi vardur ḳamusı

3896. Benüm ʻilmümle itdüm ḥāsıl
Ne virdi Tañrı’dır baña i ʻāḳil

3897. Anuñçün [mülk] ile mālum[ı] virem
Anuñ [ı]la [ben] itdügine irem

[189b]

3898. Bunı söyleyübanı oldı kāfir
İşit ne didi Mūsā’ya o ḳāhir

3899. Nice kişileri eyledüm iḥlāk
Daḫı ne ki var-ıdı cümle emlāk

3900. Ki öñdin gelüben olmış-idi ʻāṣī
Gice gündüz iderlerdi maʻāṣī

3901. Ki bundan kuvvet olmış-ıdı ekber
Çerisi hem daḫı olmış-ıdı ekṣer

3902. Degil Ḳārūn işitsun kelāmum
Ki olmaya aña benüm ʻiḳābum

3903. Nice ki söyledi sözini ol er
Ḳabūl eylemedi bilgil i server

3904. Teraḳḳi ḳıldı yirde ḳıldı efsād
Nice ki Mūsā aña ḳıldı irşād

3905. Dūn ü gün çaldurur ceng ü ribābı
İçerdi dā'ima durub şarābı

3906. Ḥaberdür ki iderem saña taḳrīr
Ki yād itmiş-durur anlara tefsīr

3907. Benī İsrā'īl'ün bir gün ḳamusı
Der biluben va'aẓ iderdi Mūsā

3908. Buyurdı ḳarşu taḫtını götürdi
Çıḳuban Ḳārūn işine oturdı

[190a]

3909. Buyurdı calıcılar getürür ol
Buları çaldurup arlıttı key bol

3910. Ki ya'ni Mūsā-yı ḳaḳıda ol er
Taḥammül eyledi aña o server

3911. Nice ki ḫalḳa va'aẓı ider idi
Gelüben Ḳārūn eyle ider idi

3912. Meger bir gün ider-di ol naṣiḥat
Var-ıdı anda bir çalıcı ʿavrat

3913. Biñ altun virecek olmışdı Ḳārūn
Ki varub Mūsā eyleye maḥzūn

3914. Diye bu ḫalḳ içinde sen i kişi
Benümle eylediñ dn-i yavuz işi

3915. Bugün geldüñ naṣiḥat mi idersün
Ne fāʾide çü bu işi sen idersin

3916. Rızā virdi ki Mūsāʾya o ʿavrat
Diye ol sözi eyleye faẓiḥat

3917. Varub diñledi vaʿaẓını o ʿavrat
Duru geldiġine ide-y-di faẓiḥat

3918. Çalab göñline ilhām itdi anuñ
özine dir oda atdun bu cānuñ

3919. Ki nice yavuz işi itmiş-idim
Recā idüb aña yüz dutmuş-idim

[190b]

3920. Benüm-çün Tañrıya ḳıla duʿāyı
Götüre-idi Çalab benden belāyı

3921. Bu dem peyġāmberi üşendürem ben
Dinüm terk eyleyüb nice idem ben

3922. Durub didi ki tevbe olsun i Ḥaḳ
Günāhkāram benüm ḥālüme bir baḳ

3923. Ne ki olmuş-ıdı itdi ḥikāyet
İşidüb ḳaḳıdı Mūsā beġāyet

3924. Yavu ḳıldı bu ġayretden özini
Niyāz idüb Ḫüdā'ya dir sözini

3925. Didi yā Rab ne işi ider bu nā-pāk
Dilerin eyleyesin bunı ihlāk

3926. Taḥammül idemezem daḫı i şāh
Bu işler ki baña itdi bu gümrāh

3927. Şoluḳ dem geldi Cebrâāʾīl ḳatına
Selām itdüyü anuñ ḥażretine

3928. Didi ḥükmünde ḳıldı biri Cebbār
Ne dirseñ eylegil sen aña i yār

3929. Temām eyledi vaʿāẓini çü Mūsā
Benī İsrāʾīl anda-(y)dı ḳamusı

3930. Mūsā dururuban Ḳārūn'a geldi
O ḫalḳın küllisine bile aldı

[191a]

3931. Didi utan yüzünden sen i kişi
Nice yadıñ idersin işbu işi

3932. Gice gündüz fesādı eyledüñ iş
Dinüñ terk eyleyüb emvāl-i teşvīş

3933. Gel imdi tevbe kıl vir zekātı
Dilerseṣ bulasın Ḥaḳ'dan necātı

3934. Didi ögüdüne hiç girmezem ben
Zekātını buyurur virmezem ben

3935. Didi yire ki dut sen bunı ya arż
Ki olmış-idür bu dem dutmak saña farż

3936. O taḥtın dört ayaġın külli dutdı
Ġażābdan ne diyesin hep unutdı

3937. Gine yīre buyurdu ki anı dut
Dükeli taḥtı ile anı sen yut

3938. Dizine dek anı dutdı bu kez yīr
Bu kez yalvarmagġa başladı ol dīr

3939. gine didi ki sen Ḳārūnı tiz dut
Yirüñ yüzinde ḳomayub anı yut

3940. Çıgırub didi yetmiş kez aña ol
Suçum ʻafv eylegil tevbe idem bol

3941. Nice kim didi itmedi tereḥḥüm
Pes arż anı orada eyledigüm

[191b]

3942. Anuñ zecr ile göñil ṭolmış-ıdı
Ki cevri ġāyet aña ḳılmış-ıdı

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ[153]

3943. Şu dem kim bezenüb ṭaşra çıḳardı
Ḫalāʾiḳ cümlesi aña baḳardı

3944. Dir idi keşke eyle olayduḳ
O resme bizde mālı bulayduḳ

3945. Ki ṣonra ḳamusı yire ki girdi
Şükr itdi ḳalanı çünki gördi

[153] Kasas Suresi 79: Kârûn, zineti ve görkemi içerisinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, "Keşke Kârûn'a verilen (servet) gibi bizim de (servetimiz) olsaydı. Şüphesiz o büyük bir servet sahibidir" dediler.

3946. Didiler ancalayın bizde emvāl
Eger olsa olaydı eyle emval

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِن فِئَةٍ[154]

3947. Ḫaber virür Muḥammed’e ol āgāh
Yīre ḳoydum o Ḳārun dir Allāh

3948. Daḫı ne kim var-ıdı anuñ emlāk
Dükelisini eyledüm ben iḥlāk

3949. Kimesne olmadı kim aña nāżīr
Olaydı leşkerindeñdir o Ḳādir

3950. Ölümden bulmadı hergiz necātı
‘Aẕāb eyledüm aña [ben] ḳātı

[192a]

3951. ‘Aẕābumdan ḳatı ḳorḳsunlar i yār
Ki olmaya olaruñda yiri dār

3952. Benī İsrā’īlün ba‘żı itdi
O Mūsā anuñ-çün eyle itdi

3953. Tā Ḳārun mālını kendü alaydı
Ne ki emlāk var aña olaydı

[154] Kasas Suresi 81: Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık. Allah’a karşı ona yardım edebilecek adamları da yoktu. Kendisini savunup kurtarabileceklerden de değildi!

3954. Bunı işidüben ḳıldı duʿā ol
Duʿāsı Ḥaḳ ḳatında oldı maḳbūl

3955. Ne ki var-ıdı anuñ anda emlāk
Yīre ḳoyub dükelin itdi iḥlāk

3956. Bu kez Ḥaḳ Mūsāʾya itdi ʿiṭābı
O Ḳārūn içün eyleyüb ḫıṭābı

3957. Ki ya Mūsā saña yetmiş kez ol er
Āmān diledi virmeduñ i server

3958. Benüm ʿizzüm celālüm ḥaḳḳı baña
Dise bir kez virür-idüm ben aña

3959. Suçın ʿafv idüben uçmaġa anı
İledürdüm şoluḳ dem bī-gümānı

Ḥikāyet-i Ṭaleb-gerden Mūsā Dīzār

3960. Diledügü olaydı Mūsā dīdār
Var-ıdı bir kişi anlar da i yār

[192ᵇ]

3961. Didi yā Mūsā senüñ-ile Allāh
Ḳatı luñf eylemişdür olġıl āgāh

3962. Ne ki diledüñ ise virdi i yār
Dilerseñ viresüzdür saña dīzār

3963. Dükeli enbiyā üzere sen efḍāl
Ölesin anuñ-ıla sen mükemmel

3964. Çü eyledi o resme eyle tedbīr
O nefsini ḳatı eyledi taṯhīr

3965. Ṭonunı yuyubanı ṭura geldi
Yedi yüz tesbīḥ idüb zārī ḳıldı

رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ[155]

3966. Gözi yaş-ıla didi ki Ḫüdāya
Saña geldüm ey ḫallāḳ'u'l-berāya

3967. Baña dīzāruñu göster göreyin
Bu cānumı senüñçün vireyin

3968. Baña ni'metlerüni ḳılġıl ikmāl
Görüb anuñla olayın mükemmel

[155] A'raf Suresi 143: Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi.

3969. Didi Mūsā′ya bu kez Ḥaḳ Teʿālā
Bu sözi söyledüñ igen āʿlā

3970. Bunı dünyāda hergiz baña i yār
Dimedi senden ayru kimesne deyyār

[193a]

3971. Didi Mūsā ki dīdārunı gördüm
Baña yegdür ki bu cānumı virem

3972. Dükeli dünyādan baña dur evlā
Göreyin baña göstersen i Mevlā

3973. Didi ya Mūsā dilediñ sen ulu
Kimesne istemedi anı bellü

3974. Beni görmeyesin dünyāda i yār
Żaʿīfsin kuvvetün yok dīdār

3975. Temām it niʿmetün didi Ḫüdāya
Ne ḳalur rāżıyam ḳamu belāya

3976. Didi erni didigi ***len terānı***[156]
Zīrā eyük ḳuvvetün göresin anı

3977. Bu kez emr eyledi anda oturdı
Calab gör ki aña neler getürdi

[156] A'raf Suresi 143: len teranı: Len Terânî: (لن تراني) Hz. Mûsâ (a.s)'ın Cenâb-ı Hakk'ı görme talebine Allah tarafından; "Sen Beni asla göremeyeceksin" anlamında verilen cevaptır.

3978. Buyurdı gök ferişteleri ḥāżır
Gele Mūsā olara ola nāẓır

3979. Oturmuş-ıdı o ṭaş üstinde Mūsā
Melā′īk indiler anda ḳamusı

3980. Negāhīn gök yüzüñi dutdı ẓulmet
Melā′īkden bu ʻālem dutdı heybet

3981. Semādan ün gelür işitdi anı
Bu heybetden beġāyet ḳorḳdı cānı

[193b]

3982. İkinci gök ferişteleri anda indi
Anuñ ḳatına bu kez cümle ḳondı

3983. Olaruñ ṣūredi miṣli arslān
Dükeli tesbīḥ oḳudı i insān

3984. Bularuñ heybetini görüben ol
Başın yire ḳoyub ditredi key bol

3985. Dir idi tevbe itdüm ya İlāhum
Benüm sensin bu ʻālemde penāhum

3986. Nedāmet eyledüm ol işüme ben
Bulardan beni ḳurtar i Ḫüdā sen

3987. Pes üçüncü felekde ki melek var
Dükeli Mūsān'un ḳatına iner

3988. Buların ṣūret-idi miṣli kerkes
Ḳatı ḳorḳar buları görse herkes

3989. Dükeli 'ālemi dutmış-ıdı nār
Ṣanur Mūsā ḳamu 'ālem ki yanar

3990. Çaġırub tesbīḥ oḳurlar ḳamusı
Görür çün bunları ḳatında Mūsā

3991. Ezinden daḫı evlādından heb
Geçüben söyledi Allāh'a yā Rab

3992. Beni ḳurtar bulardan sen Ḫüdāya
Egerçi eyledüm saña ḫaṭāya

[194a]

3993. Pes imdi indi dördüncü felekden
Ne ki var-ıdı anda hep melekden

3994. Çaġırub tesbīḥ oḳurlar Ḫüdāya
Ki virüb durur anlara hidāye

3995. Bu kez beşinciden indi ferişte
Ki evṣāf-ı ḥamīd ile şiriste

3996. Olub tesbīḥ oḳurlardı hemīşe
Bular meşġūl idi külli bu işe

3997. Pes altıncı felekde ne ḫalā’iḳ
İnerler Mūsān’un ḳatına bāyīḳ

3998. La‘l(i)den dutar ellerinde görji
Bulardan ḫavf idüb olmazdı fevzi

3999. Bu kez yedinci gökde nā-melek vār
İnerler külli aña bilgil i yār

4000. Bularuñ dört başı var dört daḫı yüz
Beġāyet ḫavf idüban söyledi söz

4001. Didi Mūsā ki tevbe eyledüm ben
Beni ḳurtar bulardan i Ḫüdā sen

4002. Pes imdi ṭaġı nurın Ḥaḳ Te‘ālā
Bıraḳdı bir pāre andan o Mevlā

4003. Melā’īk ḳamusı secdeye vardı
Çü nūrın Tañrı’nuñ ol ṭaġda gördi

[194b]

4004. Şoluḳ dem pāre pāre oldı ol ṭaġ
Ol ṭaġda ḳalmadı bir zerre hiç sāġ

4005. Bu sözi didi Mūsāya bu kez Ḥaḳ
Ki yā Mūsā o ṭaġ üzre dönüb baḳ

4006. Eger yīriñde olursa muḳarrer
Tīz ola göresin beni i server

4007. Çü Mūsā ṭaġı pāre pāre gördi
Şolḳadem başını ol yīre urdı

4008. Başı secdede iken uññı gitdi
O resme bir zamān o yīrde yattı

4009. Zamāndan ṣoñra girü ve ʿaḳlı geldi
Ne ḥāl içindedür kendüyi bildi

4010. Didi ʿālimler iş bunda ki Mūsā
Niçün düşdü vü gitdi anda uṣṣı

4011. Sebeb oldı [ki] Mūsā ṭaġa çıḳdı
Ḥaḳ-ıla söyleşüb kendüye baḳdı

4012. Didi ki Tañrı'nuñ ḳulları çoḳdur
Ve līkin bencıleyın ḳulı yoḳdur

4013. Özin görin kişiyi sevmez ol Ḥaḳ
Tekebbürlik aña yaraşur ancaḳ

4014. Pes anuñ nūr-ıla arş nūrın Allāh
Bir araya getürdi olġıl āgāh

[195a]

4015. İkisi nūrı ol dem ṭaġa irdi
O ṭaġda Mūsā yüz bin Mūsā gördi

4016. ʻĀṣṣsına dayanubanı dīzār
Dilerler Tañrı'dan göreler i yār

4017. Utanub [kim] didi Mūsā İlāh'uñ
İgen çoġ-ımış ulu pādişāhuñ

4018. Varmış ıdı her ṭaşuñ dibinde Mūsā
Diler-imiş [ki] dizarı kamusı

4019. Tevażżuʻ eyleyüban secde itdi
Çü gördi Mūsā [kim] alçaḳlıḳ itdi

4020. Ḫiṭāb idüb didi Cebbār-ı ʻālem
Ki yā Mūsā getür başunı bu dem

4021. Özünden ġayrı Mūsām aṣla yoḳdur
Egerçi ḳullarum ʻālemde çoḳdur

4022. Önürdügün senüñ nūrındur i yār
Saña gösterdüm anıdır o Cebbār

4023. Pes özin görmek ʻādem eyü olmaz
Özin gören bilüñ maḳṣūda irmez

4024. İşitdün özüni gördi o şeyṭān
Nicesi itdi anı ulu sulṭān

4025. Gerekdür göñli alçaḳ ola kişi
Tā maḳṣūda irüban o ki işi

[195b]

4026. Daḫı dirler anuñçün uṣṣı gitdi
O dem Mūsā ki anda secde itdi

4027. Meger göñline müştāḳ aña ki çoḳ
Velī niceleyin müştāḳ aña yoḳ

4028. Didi ki Mūsāya bu kez ol Allāh
Baña müştāḳ çoḳ durur ol āgāh

4029. Ḫıṭāb idüb Muḥammed ümmetine
Dir i ümmet bular hep ḫażretine

4030. Çaġırub küllisi didi ki dīzdar
Bize göster görelüm sen i Cebbār

4031. Bular çünki bu āvāzı [ki] itdi
Bularuñ sözlerin Mūsā işitdi

4032. Şoluk dem secdeye vardı o Mūsā
Bu resme gördi çün diler ḳamusı

4033. Çü aklı geldi girüdir i Rezzāḳ
Ṣanurdum ki benem özüñe müştāḳ

4034. Saña tevbe iderem pāki maʿbūd
Dükeli maḥlūḳa sensin [ki] maḳṣūd

4035. Didiler Mūsāya dünyāda dīzār
Niçün göstermedi ol ulu Cebbār

4036. Anı zenīile ḳoy didi o maʿbūd
Yīrde ki olısardur o maḳṣūd

[196ᵃ]

4037. O ḳulum ol aradadur muʿayyen
Olısardur saña anda mübeyyen

4038. Pes imdi Mūsā şol dem aldı bir ḥut
Bıraḳdı zenbīle tā ki ola ḳuvvet

4039. O Mūsān'un ḫalīfesi var-ıdı
Ve hem Mūsā-ile ġāyetde yār-ıdı

4040. Aña dirlerdi Yūşaʿ bil i kişi
Ḳatı ʿābīd idi eyüy-y-idi işi

4041. Baluġı aluban ikisi gitdi
Kenārında deñizün ṭaşa yitdi

4042. O ṭaş üstünde olmuşlar nā᾽īm
Çü Yūşa᾽ uyḳudan olmış-ıdı ḳā᾽īm

4043. Balıḳ zenbīl içinde ḥarket itdi
Götürüb kendü deñize atdı

4044. Anuñ gitdügi yir olmış-ıdı yol
Teʿaccüb itdi Yūşaʿ görüben bol

4045. Uyandı Mūsā çün Yūşaʿ uyıtdı
Dimege anı pes ikisi gitdi

4046. Ṣabāḥ oldı bu kez dir Mūsā aña
Getürgil ol ṭaʿāmdan şimdi baña

قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَاءَنَاۗ لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا[157]

[196b]

4047. Ḥaḳīḳat bu seferden bize vāṣıl
Olubdur ḳatı zaḥmet bil i ʿaḳıl

4048. Çü Yūşaʿdan diledi Mūsā ḳuvveti
Eger Yūşaʿ nicesi itdi ḥutı

[157] Kehf Suresi 62: Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, "Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük" dedi.

4049. Nice gördi aña itdi ḥikāyet
Teʿaccüb eyledi Mūsā beġāyet

4050. Pes ikisi şoluḳ dem döndi girü
O ṭaş ḳatına geldiler i mehrū

4051. Görürler bir kişi ḳılur namāzı
Tażarruʿ idüb eylerdi niyāzı

4052. Namāzından olınca fāriġ ol er
Taḥammül itdi bunlar i bürāder

4053. Ṣalātin çün Ḫıżır itdi tamāmı
İlerü varuban virdi selāmı

قَالَلَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا[158]

4054. ʿAleyke aldı çün dir Mūsāyam ben
Gelübdürem ki taʿlīm idesin sen

4055. Didi ne ki suʾālin vardur itgil
Bu aradan dönüben girü gitgil

4056. Tā Tañrı ḳulluġundan ḳalmayam ben
Zīrā Tañrı resūlisin bugün sen

[158] Kehf Suresi 66: Mûsâ ona, "Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?" dedi. Metin içerisinde ayetin لَهُ kısmı yazılmamıştır.

[197a]

4057. Eger yīrine gelmezse o maḳṣūd
‘İñāb eyleye ḳorḳaram o ma‘būd

4058. Didi Mūsā gerek seninle olam
Ṭapuñ ‘ilm ögrede senüñle ḳalam

قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا[159]

4059. Ḫıżır didi benüm işime ey şāh
Taḥammül ḳılmaz iseñ olġıl āgāh

4060. Didigi tīz ola beni sen ey şāh
Bulasın ṣabırıñdan inşāa’llāh

4061. Saña ḳarşulık itmeyem her işde
Ṭanuḳ olsun baña Tañrı ferişte

فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا[160]

4062. Ḫıżır didi diler sen ki olasın
Ḳatımda ‘ilm ögrenüb bilesin

4063. Baña hiç nesneden itme su’ālī
Tā itmeyince saña maḳālī

[159] Kehf Suresi 67: Adam, şöyle dedi: “Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin.”
[160] Kehf Suresi 70: O da şöyle dedi: “O hâlde, eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın.”

4064. Dönüb Mūsā didi ki yoldaşına sen
Benī İsrā′īl var ḳaluram ben

4065. Ḳatında bu kişinüñ olısaram
Nice müddet ʻilm ögreniserem

[197b]

فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا[161]

4066. Pes imdi Ḫıżır'la Mūsā giderler
Varup ikisi gemiye girerler

4067. Bu kez başladı fülk-i eyledi ḫarḳ
Yaḳīn oldı gemi olaydı ġarḳ

قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَآ[162]

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا[163]

4068. Didi Mūsā nedür bunı idersin
Delüb fülki bu ḫalḳı ġarḳ idersin

4069. Ḫıżır didigi dümedüm mi saña
Taḥammül eyleyimezsün baña

4070. Didi vākıʻ olubdur baña nisyān
Bagışlaġıl baña bunı i insān

[161] Kehf Suresi 71: Derken yola koyuldular. Nihayet, bir gemiye bindiklerinde (adam) gemiyi deldi. Mûsâ, "Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın." dedi.
[162] Kehf Suresi 71: Bunun üzerine birlikte yürüdüler. Kıyıya ulaşıp gemiye bindikleri zaman o kul gemiyi deldi. Mûsâ, "İçindekileri boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen çok kötü bir iş yaptın!" dedi.
[163] Kehf Suresi 72: Adam, "Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?" dedi.

4071. Pes imdi gemiden çıḳub giderler
İşitgil imdi anlar nice iderler

4072. Negāhīn ikisi bir yīre iderdi
O yīrde bir bölük oġlānı gördi

4073. Varub bir oġlānı andan alur ol
Çıḳarub ṭaşra eyler anı maḳtūl

4074. Ġażab idüb didi ki Mūsā anı
Ne ḥaḳ niçün ide-y-dün ḳanı

[198a]

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا[164]

4075. Ḥıżır didigi dimedim mi saña
Taḥammül eyleyimezsün baña

4076. Bu kez Mūsā didi ki ʻafv it i kişi
Daḫı ṣormayam ayruḳ hergiz işi

اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِيْ قَدْ بَلَغْتَ[165]

4077. Eger ṣorarısam şimden girü ben
Muṣāḥib olmaġıl benüm ile sen

[164] Kehf Suresi 72: Adam, "Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?" dedi.
[165] Kehf Suresi 76: Mûsâ, "Eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme. Doğrusu, tarafımdan (dilenecek son) özre ulaştın (bu son özür dileyişim)" dedi

حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا[166]

4078. Pes andan giceye degin giderler
Varub bir ḳarye ḳavmine irerler

4079. Ṭaleb ḳıldılar anlardan ṭa'āmı
Ḳonuḳ idinmedi hep ḫās u 'āmı

4080. Āżab itdi [girü] anlara Mūsā
Ki ḳonuḳluġa almadı ḳamusı

4081. Ṣabāḥın ol aradan ki dururlar
Yıḳuḳ dīvārı ol köyde görürler

4082. Diledi Ḫıżr anı ide temāmı
Çü yapdı Mūsā dir iste ṭa'āmı

[198b]

4083. Ki yapduġıñçün bunlardan i yār
Yiyelüm zīrā olmuşdur sezā-vār

4084. Ḳonuḳluġa bizi almadı anlar
Ḳatumuza daḫı gelmedi anlar

[166] Kehf Suresi 77: Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ, "İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ[167]

4085. Ḥıżır didi gerekdür ola fürḳat
Aramızda zīrā yok istiṭa‘āt

4086. Didi ki Mūsā’ya evvel saña ben
Didüm ṣabr eylemezsin işüme sen

4087. Didi Mūsā revādur ayrılasın
Velī anları bāña bildüresin

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ[168]

4088. Didi ol fülkün issi ḳamu dervīş
Kişilerdür anuñla işlenür iş

4089. Gemiden ne ki olursa ḥāṣıl
Alup birler idi yīlar i ‘āḳīl

4090. Şuru‘ itmiş idi Loḳmān şehrine ol
Var idi bir şāh anda ẓālim ki bol

4091. Gemi ki bi ‘ayb o şehre vāra
Görüp alurdı o ẓālim i yāra

[167] Kehf Suresi 78: Adam, “İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir” dedi. “Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım.”
[168] Kehf Suresi 79: “O gemi, denizde çalışan birtakım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı.”

[199a]

4092. Diledüm bunlaruñ fülkini sālim
Ḳomayam tā ki olmaya o ẓālim

4093. ʻAyıblu gemi isindeki ola
Yek andan ki ʻayb siz ẓālim ola

أَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا[169]

4094. Ol oglānı ki ḳatl eyledüm anı
Olubdururdı kāfir bī-gümānı

4095. Atası anası Müslimdi ṣāliḥ
Velīkin oġlān olmuş ıdı [faẓīḥ]

4096. Dinçün diledi anlar oġlān
Depeleye ḳılup anlara ṭuġyān

4097. Anı ḳatl eyledüm tā şerrin anuban
Üzerinden götürdüm bunların ben

4098. Vereydür girü o Ḥayy u Ḥannān
Olara ġāyet eyü ṣāliḥ oġlān

[169] Kehf Suresi 80: "Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk."

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ[170]

4099. O köyde ki binā itdüm[di] dīvār
İki öksüz idi bilgil i yār

4100. Ataları var ıdı ḳatı zāhid
Dūn ü gün Allāh'a olmış ıdı 'abid

[199b]

4101. Dīvār altında anlaruñçün ol er
Ḳomışdı mālını bilgil i server

4102. Eger yimeseydüm anda renciyi
Kimesne alısardı ol genciyi

4103. Pes anı yapuban ḥıfẓ itdüm i yār
İrişdüre büyüyicek o Cebbār

4104. Bunı ki saña didüm bunı Mūsā
Ḥaḳḳ'un emr ile dur bilgil ḳamusı

4105. Özümden dimedüm ben bunı saña
Ḥaḳḳ'un buyruġı iledür bu baña

4106. O Mūsā on sekiz gün bile oldı
Girü ayrıluban yīrine geldi

[170] Kehf 82: "Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur."

4107. Benī İsrā′īl anı görüban şād
Olur[lar] kayġūsından külli āzād

4108. Evine geldüginden ṣuñ selāmet
Otuz yıl yedi ay oldı temām et

4109. Ḫalifesi on ikiydi muʿaẓẓam
Dükelisindendi Yūşaʿ-i aʿẓām

4110. Pes ana degdi ṣoñra bil nübüvvet
Bu ḫalḳı eyledi girü o daʿvet

Ḳıṣṣa-i Yūşaʿ bin ʿaleyhi'ṣ-selām

[200a]

4111. Benī İsrā′īlilerden idi ol
Çalab ḳatında olmış-ıdı maḳbūl

4112. Adı Yūşaʿ idi bilgil i ʿākīl
Ḳatı ʿabid idi hem daḫı fāżıl

4113. Atası adına dirlerdi Nūn
Ve hem ceddinün adı daḫı Şemʿūn

4114. Ki Yaʿḳūb oġlıdur işitdüñ anı
Şākird-idi Mūṣā′nun bī-gümānı

4115. Ve hem ʻammisi oġlıdı o server
Ḥakkun yoluna olmışdur o rehber

4116. Anuñ gibi Benī İsrāʻīl'de fāżıl
Yoġ-ıdı bilgil sen i ʻākīl

4117. Omuzına ḳılıç almış-ıdı
Biñ ay küffāra anı ṣalmış-ıdı

4118. O her gün Allāh'a olmuşdı ṣāim
Ṣalāta gice olmış-ıdı ḳāim

4119. Ḫaberde şöyledür bilgil ḥikāyet
Nebīmüzden olunmışdur rivāyet

4120. Didi ki o ümmetümde keşke olaydı
O resme kāfire ḳılıç salaydı

4121. Negāhīn gördi ḳaldı aña Cibrīl
Didi ki yā Muḥammed Ḥaḳ nedir bil

[200ᵇ]

4122. Didi ġuṣṣa yimegil ḥażretüñe
Ki virdüm bir giceyi ümmetüñe

4123. Gice de kimesne ki ʻibādet
İde Allāh'a idüben iṭāʻat

4124. Ne ki biñ ayda olmışdı ṣevābı
Virürem o gicede dir cevābı

4125. Ḫaberde şöyle olmışdur i ʻākīl
O Yūşaʻ zāhid idi daḫı ʻakıl

4126. Gelüben Yūşaʻa bir kişi çıḳdı
Ki ḳavminden kişi bir ere baḳdı

4127. Revān varubanı ol eve girdi
Yetürdi ʻavret ile anı gördi

4128. Urur ḥarbiyle arḳasında anı
Geçer gögsinde şol dem çıḳdı cānı

4129. Buyurur gezdürürler külli ile
Tā anı görür bānī ḫalḳı bile

4130. Ki itmeyeler ancılayın işi
Ger itse eyle olısardur işi

4131. Çer ile dāʾimā yürürdi i yār
Ḳırardı ḳanda ki bulaydı küffār

4132. Meger bir gün buları ṣıdı küffār
Ḳaçarlar ḥālleri olmışdı düş-vār

[201a]

4133. Buyurdı küllisine itdi teşvīş
Kim itmişdür bu leşkerde yavuz iş

4134. Ki anuñ şomlıġından bizi küffār
Ṣınıḳ durdı bilürem ben o Cebbār

4135. Pes isteyüb bilürler anda kişi
Uġurlamışdı yüz dir hem gümişi

4136. Buyırdı oda yaḳdurdı ol anı
O Mūṣā ḥüḳmi üzre bī-gümānı

4137. Bu kez girü biner ata o server
Bile-y-idi ḳamu anuñla leşker

4138. Varub cümle ider küffārı fil’-ḥāl
Ṣınuḳ durdı girü bu durur aḥvāl

4139. Girü olmış durur andan rivāyet
Meger ḳızlıḳ olubdur anda ġāyet

4140. Ḳatı bu gelmiş-idi ḫalḳı ‘ālem
Çıḳuban minber üzre Yūşa‘ ol dem

4141. Du‘ā ḳılub didi ki yā Ḫüdāyā
Bu ḳullaruñ ger etmişdür Ḫaṭāyā

4142. Bularuñ ḥāline luṭf idüban baḳ
Götürgil ḳızlıġı bunlardan i Ḥaḳ

4143. Benī İsrā′īle dir sizi Mevlā
Ḳalan ḫalḳ üstine ḳılmışdur evlā

[201b]

4144. Tā ki āh′a idesiz iṭā‘at
Dūni gūn aña idesiz ‘ibādet

4145. Ṣakınub itmeye siz günāhı
Zīrā Ḥaḳ eylemişdür size nāhī

4146. Bu ḳızlıḳ ki olubdur i ḫalā′iḳ
Yaramaz işüñüzdendür bu bāyīḳ

4147. Dilerseñüz ki gide iş bu saḫtı
Oña gülgūzun ṭali‘i baḫtı

4148. Ne itdünüzse gelüñ idüñ iḳrār
La‘li götüre sizden bu eşrār

4149. Olardan duruban fi′l-ḥāli bir er
Zinā itdüm didi ben bil [i] server

4150. Pes imdi getürüb raḥm itdi anı
Çalab def‘ itdi ḳaḥṭı bī-gümānı

4151. Bu ʻālem içi düpdüz ṭoldı niʻmet
Götürdi külli ne ki vardı zaḥmet

4152. Girü Yūşaʻ o minber üzre çıḳdı
Dönübeni o ḫalḳ üstine baḳdı

4153. Bulara eyledi Yūşaʻ naṣīḥat
Ḫüḍā ʻuḳbāda itmeye fażīḥat

4154. Didi ki gördügümüzim siz i ʻākīl
Zinādan nice nesne oldı ḥāsıl

[202ᵃ]

4155. Günāh itmeñüz imdi oluñ agāh
Size olmaya tā ḫışmı Allāh

4156. Nebīdi Yūşaʻ ol vaḳt anda kāmil
Ḳatı zühd ider-idi bil o ʻākīl

4157. Bularuñ içlerinde yokdı ẓālīm
Vir-idi zīrā dört biñ anda ʻālīm

4158. Ögüt virüp iderlerdi duʻāyı
Añarlardı hemīşe ol Ḫüdāyı

4159. Saġ oldı Mūṣā'dan ṣonra o server
Ṭoḳuz yıl sekiz ay oldı muḳarrer

4160. Ḫalīfesi ḳatında var idi ün
Ṭapusında olurlar ıdı her gün

4161. Benī İsrā′īl andan ṣoñ i aṣḥāb
Olur yetmiş daḫı dört bilgil aḫzāb

4162. Bularuñ her biri dutdı meẕāhib
Biribirine benzemez ‘acā′ib

4163. O Tevrīt ḳılur her biri taġyīr
İdübanı bular çoḳ dürlü tedbir

4164. Ṣavaş düşer aralarına i yār
Bularuñ ḥāli ḳatı oldı düş-vār

4165. Yirüñ yüzine Dāvūd′ı ḫalīfe
Virüban gündedür aña ṣaḥīfe

[202b]

4166. O Mūṣā geçdüginden ṣonra tā kim
Yirüñ yüzine olunca bu ḥakīm

4167. Gelür yüz ḳırḳ nebī bil i bürāder
Dükelisi bularuñ-ıdı rehber

Ḳıṣṣa-i Şu‘ayb’ün-nebī ‘Aleyhisselām

4168. Bu kez geldük Şu‘ayb’un ḳıṣṣasın biz
Ḥikāyet eyleyelüm işidüñ siz

4169. Kimün aṣlı idi kime gelübdür
Ne araya o peyġāmber olubdur

4170. O Ṣaliḥ aṣlıyıdı bil Şu‘ayib
Bunun yoḳdur ḥaḳiḳat bunda reyyib

4171. Anāsı Luṭ kızındandur muḥaḳḳaḳ
İdüñ sözüme siz bunda muṣaddaḳ

4172. Ṣaḥīḥ idi bilüñ anuñ kelāmı
Neṣiḥ idi bu ḫalḳa o temāmı

4173. Ḫaṭib’ül-enbiyā didiler anı
İderem saña iş bunda ‘āyānı

4174. Didiler biş kişi geldi ‘Arab’dan
Bu ḳavmi da‘vet eyledi o Rāb’dan

4175. Birisi bu durur birisidür Hūd
Biri Ṣāliḥ durur Allāh’a mevdūd

[203a]

4176. Birisi İsmāʿīl ceddi Aḥmed
Birisidür bilürsin ḫod Muḥammed

4177. Viri bir Medyen’üñ ḳavmine Allāh
Ki olmaya ḍalālet içre gümrāh

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا[171]

4178. Ne ḥikmetdür Şuʿayb ki i insān
Bu küffār ile ḳardeşdir o sulṭān

4179. Diyübdür konşıyā anḥ İbn-i Abbās
Yemen ḳavmi luġātında bil nās

4180. Ḳanada söylemişdür ki o küffār
Göñülleri ḫoş ola aña i yār

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ[172]

4181. Nite ki Aḥmed çün didi Allāh
Resūl geldi girü sizdendür ol şāh

4182. İşidüban göñülleri ola ḫoş
Dutalar sözine anuñ bular gūş

[171] Hud Suresi 84: Medyen halkına da kardeşleri Şu’ayb’ı peygamber gönderdik. O, şöyle dedi: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin O’ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.”

[172] Tevbe 128: Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü’minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.

4183. Ḫalīlün şerʿını o ḳavmi Medyen
Dutarlardı aña degin muʿayyen

4184. Son ucı kafīr oldı ḫās u ʿāmı
Sebeb oldu ki bunlar[un] temāmı

[203b]

4185. Ṣatuban eksük alur-ıdı zāīd
Özine ider-idi ol fevāīd

4186. Bu resme itdiler olçākı noḳsān
Şuʿayb anlara didi ki i insān

4187. Niçün şöyle idersiz iş bunı siz
Ḫüdā buyurmadı dirüz bunı biz

4188. Ḥaḳḳun buyruġıdır size ki keyli
Dutasız tā olmaya meyli

4189. Beni Ḥaḳ size eylemişdür irsāl
Dönün Allāha itmenüz siz ihmāl

4190. Bulara bildürür ne idi ṣāniʿ
Bu işden bunları itivü māniʿ

4191. Bular Ḥaḳ buyruġını dutmadılar
Resūlinüñ sözin işitmediler

4192. Didiler ki gerekmez bize ṣāniʿ
Ki itdügümüze ol ola māniʿ

4193. Gerek bize (bize) didiler şol İlāhī̄
Ne ki işleyevüz olmaya nāhī̄

4194. Puta varubanı ḳamusı ṭapar
Ḥaḳḳun emr itdüġinden külli ṣapar

4195. Şuʿayb anlara dün [i] gün itdi daʿvet
Bular itmedi hiç Allāha ʿavdet

[204ᵃ]

4196. Mülāzım oldu beş yıl ol temāmı
İṭāʿat eylemedi ḫās u ʿāmı

4197. Melūl oldı Şuʿayb anlara key bil
Negāhī̄n geldi aña gördi Cibrī̄l

4198. Didi ki yā Şuʿayb Cebbār-ı ʿalem
Didi ger uymayalar saña bu dem

4199. Olara gönderiserem ʿaẕābı
İdiserem anuñ içün ʿiḳābı

4200. Nice ki söyledi girü o server
Ḳabul_itmedi bunlar i bürāder

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا[173]

4201. Didiler ya Şu‘ayb bunca nemāzı
Ki ḳılursın idübanı niyāzı

4202. Ṣanur mısın aña biz aldanavuz
Atamuz ṭapduġını terk idevüz

4203. Ṣanur mısın yāḫūd emvālümüzde
Tażarru’ itmeyevüz mālumuzda

4204. Aramuzda yavaş kişiyidüñ sen
Bu aḥkāmı neden bulduñ bugün sen

4205. Ḫısımlık olmasaydı saña hergiz
Ṭaş-ıla ḳatl ide-y-idük seni biz

[204b]

4206. Çü nevmīd oldı bunlardan o server
Du‘ā ḳıldı Ḫüdāya i bürāder

4207. Gelüben Cebrā’īl itdi ḫıtābı
Yaḳīn geldi bularuñ dir ‘aẕābı

4208. Şu ki sözüne getürmişdür iman
Hüdadan böyle oldı sana ferman

[173] Hud Suresi 87: Dediler ki: “Ey Şu'ayb! Babalarımızın taptığını, yahut mallarımız hakkında dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor. Oysa sen gerçekten yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın.”

4209. İçinden bunlaruñ çıḳar oları
Helāk eyleyiser zīrā buları

4210. Aña uymış-ıdı biñ yedi yüz er
Çıḳardı küllisini bil o server

4211. Bularun gitdügin görürdi küffār
Gülerlerdi bulara anlar i yār

4212. Pes anlara viri bir Cebrā'īli
Helāk [itdi] çıġırub şehri ili

4213. Bu kez düşdi olaruñ içine nār
Ne ki vardı ṭavar küllisi yanar

4214. Şu'ayb gördü ki ḳırıldı bular hep
Didi ḳanda varayın şimdi yā Rab

4215. Buyurdı ki Şu'ayb'a girü 'Allām
Yirüne var diyü itdi i'lām

4216. Varuban girü itdiler iḳāmet
Dutarlar Medyen'i anlar temāmet

[205a]

4217. Ve līkin aġlar-ıdı aña ol şāh
Ki ihlāk eyledi o ḫalḳı Allāh

4218. Şu miḳdār aġladı ki gözi anuñ
Göremez oldı olmasun gümānuñ

4219. O resme saġ olub dünyāda ol er
Ḳalur on yıl temāmet i bürāder

Ḳıṣṣa-i Yūnus'ü'l-nebi 'aleyhisselām

4220. Bu kez Yūnus ḳażiyyesin saña yād
İdelüm göñlümüz ola ḳatı şād

4221. Eġer yārī ḳılur-ısa ol Allāh
Ḥikāyet idelüm saña ol agāh

4222. O Yūnus aṣlı-y-ıdı bil ki hūdun
Gelüb da'vet ḳılur ḳavmin şemūdun

4223. Çalab peyġāmber itmiş-idi anı
O ḫalḳa virib-idi bī-gümānı

4224. Oḳıdı anları ḳırḳ yıl tamam et
Ḫüdāyā tā ki ideler iṭā'at

4225. Didi ki yā ḳavim olunuz agāh
Yaratmışdur sizi bilün ol Allāh

4226. Dükeli ʿāleme oldur ki Ḫallāḳ
Ve zü'l-ervāḥ oldur girü Rezzāḳ

[205b]

4227. Beni peyġāmber eyledi o sulṭān
Virib-idi size bilün i insān

4228. Gelün imdi aña idün iṭāʿat
Puta eylemenüz ḳāmu ʿibādet

4229. Bular didi bizi ger pāre pāre
İdeler dimezüz ol sözi yāre

4230. Atamuz ṭapduġını bil ki hergiz
Ḳoyısar degülüz şimdi anı biz

4231. Bu kez Yūnus olardan nevmiẓ oldı
Anuñ göñli ḳatı ġuṣṣayla ṭoldı

اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ[174]

اَتَدْعُونَ بَعْلًا[175]

4232. Girü didi puta niçün ṭaparsız
Ṭarīḳinden Ḫüdānuñ siz ṣaparsız

[174] Saffat Suresi 124: Hani kavmine şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"

[175] Saffat Suresi 125: "Yaratıcıların en güzelini, sizin ve geçmiş atalarınızın Rabbi olan Allah'ı bırakarak "Ba'l'e mi tapıyorsunuz?"

4233. Niçün terk eyleyesiz Ḫālıḳı siz
Niçün fehm etmeyesiz Razıḳ'ı siz

4234. Sizün ḳāmuñuza rızıḳ viren ol
Sizüñ ḳayduñuzı külli gören ol

4235. Bular itmedi Allāh'a iṭā'at
Puta ḳılurdı ḳāmūsı 'ibādet

4236. İderlerdi aña küllisi zaḫmet
Çeker Yūnus anlardan [key] meşaḳḳat

[206a]

4237. Ḳılur Yūnus olarunçün du'āyı
Ki Ḥaḳ anlara vire bir belāyı

4238. Çalab didi 'aẕabun vaḳti ola
Bilā şübhe viribiyem ki gele

4239. İverdi Yūnus anları o Cebbār
Helāk eyleye-idi bilgil i yār

4240. Virürlerdi aña çoḳ dürlü zaḫmet
Bulardan çāker-idi key meşaḳḳat

4241. Nice ki Yūnus eylemişdi ṣabrı
Ḫışım itmedi bunlara o Tañrı

4242. O ġazāb idüb bunlaruñ içinden ol
Çalab buyurmadın çıḳub dutar yol

4243. İẓinsüz gitdügünçün aña Allāh
Didi bālıḳ yārī̇ gitdi ol agāh

4244. Ne ḥikmetdür ṣoraram size i yār
Balıḳ yārī̇ dimişdür aña Cebbār

4245. Cevāb oldur nebī̇di bī̇-gümānı
O ḫalḳa mürsel itdüm dirben ānı

4246. İẓinsüz ḳavmi içinden çıḳar ol
Ḳavümden idüben i’rāż dutar yol

4247. Sefer itdi çü destürsüz o Yūnus
Balıḳla eyledüm ben ānı mūnī̇s

[206b]

فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ [176]

4248. Ḫaber virdi ki Yūnusdan o Sübḥān
Ṣanur ki degülem ḳadir i insān

4249. Çü ḳavmi ortasından çıḳdı gitdi
Müsülmānların ki var ġuṣṣa itdi

[176] Enbiya Suresi 87: Zünnûn’u da hatırla.[369] Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum” diye dua etti.

4250. Eġer ʿaciz ḳaluban dir nidevüz
Göñülleri ḳatı olmışdı yavuz

4251. Olāruñ göñlinüñ yavuzlıġından
Balıḳ ḳarnını aña ḳıldı zindān

4252. Eyā müʾmin ḳatı ḫavf eyleyesin
Ki müʾmin göñlüni aġrıtmayasın

4253. Gör imdi Yūnusı neyledi Allāh
Olāruñ göñli içün olġıl agāh

4254. Nebīye çünki eyleye ʿiḳābı
ʿAceb midür saña ide ʿaẕabı

4255. Pes Yūnus imdi andan çünki gitdi
Gelüb baḥrun kenārına vü itdi

4256. Gide yürürdi bir gemi(yi) görürdi
Anuñ varubānı içine girdi

4257. Çü dört gün gitdiler gör(gil) pādişāhī
Deñizden viri yir[i] ulu māhī

[207a]

4258. Bu dünya yüz memlu oldı zulmet
Bulut dutdı gögün yüzin temam et

4259. Kimine gelübanı hamle itdi
Kimi kança giderse bile gitdi

4260. O ḫalḳun külli andan oldı ʻaciz
Kimesne olmadı ol mahi haciz

4261. İçinde bunlarun var-ıdı kişi
Denizde geçmiş-idi külli işi

4262. Didi ki içimizde bir günahkar
Kişi vardur anı bulun siz i yar

4263. Bana virelüm enigi büyütsün
Ḳoyuban bu aradan bizi gitsün

4264. İşidüb didi Yūnus i ḫalāʼiḳ
Benem suçlu içünüzde vü bāyīḳ

4265. Didiler Yūnus[a] ḳamusı ḫāşā
Günāhlusın olasın bizde

4266. Bu dem seni görerüz ehl-i taḳvā
ʻİbādetde özündür bizden aḳvā

4267. Bizüz senden bil i akil günahkār
Bizümçündür bu balık itdügi kār

4268. Bular bir bir balıga kendüzüni
Varub okına arz itdi özini

[207b]

4269. Ḳabūl eylemedi birisin anuñ
Didi Yūnus ki olmasun gümānuñ

4270. Virmegi beni ister iş bu balık
Suç itdüm eyle ider beni Ḫāliḳ

4271. Bu ḳavme suçunı Yūnus eyitdi
Ne ki yirinde o ḳavmine itdi

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ[177]

4272. Pes imdi [kim] Yūnus önine döndi
Semek agızdan açuban anı yutdı

4273. Özini eyler-idi ol melāmet
Egerçi anda olmışdı selāmet

4274. Semek söze gelüb söyledi şol dem
Baña buyurdı dir Cebbār-ı ʻālem

[177] Saffat Suresi 142: Böylece, Yûnus kendini kınayıp dururken balık onu yuttu.

4275. Ki ihlāk itmeyüb saḳlayam i cān
Beni ḳıldı saña iş bunda zindān

4276. Göñülden ṭāhir içümden yerim yoḳ
Anuñla tesbiḥ iderem ana çoḳ

[208a]

4277. Anuñla bilürem Allāh'ı i şāh
'İbādet itmege saña ola gāh

4278. Eyā mü'min gör imdi sen o māhī
Nemüzdi bilür ol ne ḫod günāhı

4279. Anuñ-ıla bilürler pādişāhī
Gerekdür żāhir ola dir o māhī

4280. Övün ki bu līkin ol pādişāhun
Bilürsin yoḳ-dur(ur) andan ġayrı şāhun

4281. Niçün göñlüni ṭāhir itmeyesin
Ki tevbeyle anı arıtmayasın

4282. Pes imdi iḫtiyār itdi o Yūnus
Anuñ ḳalbiyle ḳırḳ gün oldı Mūnis

4283. Balıḳ ḳırḳ gün ta'āmı hiç yimedi
Daḫı ṣu ile aġzını yumadı

4284. Nefes dutma[ya]sun diyü bil i yār
Ṭaʿāmı ṣuyı hiç itmedi ifṭār

4285. Nice tesbiḥ evvel dīrī-y-idi ol
Hemān ol resme iderdi girü bol

فَلَوْلَا اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ[178]

4286. Müsebbiḥden degilmişse dir Allāh
Ḳopunca ol kıyāmet anı Allāh

4287. Balıḳ ḳarnında ḥabs ideydüm anı
Çıḳarmayaydum andan ol cüvānı

4288. Ne ḥikmetdür soraram saña i yār
Balıġa anı yutdurdı o Cebbār

[208b]

4289. Didiler bu idi iş bunda ḥikmet
Balıḳlarda olurdı ḳatı raḫmet

4290. Şu dem ki ṣayrūlıḳ anda olurdı
Bular tesbiḥlerinden hep ḳılurdı

4291. Duʿā ḳılub didiler ya İlāhī
Ki sensin bu cihānuñ pādişāhī

[178] Saffat Suresi 143: Eğer o, Allah'ı tespih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalırdı.

4292. Eger ṣayrū ola dünyāda insān
Bulurlar ṣayrūlıġa girü dermān

4293. Eger ṣayrū olursavuz biz i şāh
Bulımazuz aña dermānı vallāh

4294. Ne olaydı kerem ḳılub o ʿAllām
Bize daḫı idedüñ bunda iʿlām

4295. Pes imdi Yūnusʾa [ki] ḥüküm itdi
Balıḳ ḳarnına düşürdi ol Allāh

4296. Semeklere buyurdı her ki ḫaste
Ola sizden anuñ cism-i sikeşte

4297. Gelüben ol balıġa ide ol şem
Marīż zāʾil olub ḳalmaya hiç ġam

4298. Ya aṣlından anuñ bir balıġa ol
Varuban şem ide ṣıḥḥat bula yol

4299. Eyā müʾmin ki (o) Yūnus itdi ṣoḥbet
O balıġa ḳalanı buldı sıḥḥat

[209a]

4300. Çü sen geçür isen ʿışḳında ʿömri
Anuṣçün dimiş idür aña Tañrı

4301. Ḫıṭāb eyleyüben didi ki *Levlāk*
Degilmiş *sen yaratmayaydum eflāk*

4302. ʿAceb midür günāhdan ḳurtılasın
Yarın cennetde ḥūrīler bulasın

4303. Ve baʾżılar didiler bunda ḥikmet
Olaydı ki o Yūnus çekdi zaḥmet

4304. Meger dimişdi deñizlerde balıḳ
İderüz dāʾimā tesbiḥ-i Ḫālıḳ

4305. Beni ādem degil tesbiḥa meşġul
Olaruñ tesbiḥindendür bizüm yol

4306. Diledi göstere Ḫallāḳ-ı ʿAllām
Nicesi tesbiḥ ider yirde ādem

4307. İçinde nimetüñ tesbiḥi itmek
ʿAceb degül [mü] dürür anı itmek

4308. Gelüñ zindān içinde görüñ anı
Nice ider o tesbiḥ-i lisānı

4309. Balıḳ ḳarnında ḳırḳ gün[ü] temām et
Şu deñlü itdi Allāh'a ʿibādet

4310. Utandı küllisi görüben anı
İderler tevbe anlar bi gümānı

[209ᵇ]

4311. Temām oldı çü ḳırḳ gün anı Sübhān
Feraḥlıġa irişdürdi i insān

4312. ʿAṣır vakti idi balıġa emri
İder taşra bıraġa anı Tañrı

4313. Pes ol baḥruñ kenarına çü çıḳdı
O Yūnus ḥażretin taşra bıraḳdı

4314. Żaʿīf olmış-ıdı açlıḳdan o Yūnus
Ki ḳırḳ gün balıġ-ıla oldı Mūnis

4315. Ḳabaḳ aġacını şol dem o Sübḥān
Buyurdı anuñçün bil i insān

4316. Şoluḳ şaat anuñ ḳabaġı irdi
Ḳabaġından Yūnus alub yiyirdi

4317. Ḳabaġuñ gölgesinde ol oturdı
O mevżu'da temām kırk gün odurdı

4318. Bu kez emr itdi ana girü Cebbār
Girü ḳavmü ki vergil diyü i yār

4319. Şular ki saña getürmişdür īmān
Ḳatı ġuṣṣa içindedür i insān

4320. Ḫaber budur ki Yūnus çünki gitdi
Anuñ ḳavmine ḫışım ol dem itdi

4321. Buldu gibi ʻiḳāb anlara irdi
Yalıñ od ortasında şöyle durdı

[210a]

4322. Bularuñ ḳamusı ṣaḥrāya çıḳdı
O nāra bunlaruñ ḳamusı baḳdı

4323. Bu ḳavmüñ ḳamusı üç bölük oldı
O ṣaḥrānuñ içi ḫalḳı-y-la ṭoldı

4324. Bir pīrler idi birisi şübbān
Nisā idi biri ḳamu i insān

4325. Baş açub Allāh'a yüzin ururlar
Niyāz idüb Ḫüdā'ya yalvarurlar

4326. Didiler ki İlāhī sana īmān
Getürdük itmeyevüz saña ʻiṣyān

4327. Nebīye itmeyevüz daḫı zaḥmet
Bize itgil bugün sen şāhā raḥmet

4328. ʿAẕāba olduġısa biz sezā-vār
Bu oġlāncıklara raḥm it i Cebbār

4329. Bunı söyleyüben ḳamusı aġlar
İşiden ḳamusı baġrını ṭaġlar

4330. Ḳabūl idüb duʾāsın ol ʿaẕābı
Getürdi üstlerinden ol seḥābı

4331. Bu kez Yūnus içün hep ġuṣṣa itdi
Ki bunlarun içinden durdı gitdi

4332. Derilüb ḳamusı dir ki Ḫüdāya
Bize ḳıl Yūnusʾı girü aṭāya

[210b]

4333. Çü kıldı Yūnusʾa emir o Cebbār
Girü ḳavmüne verġil diyü i yār

4334. Ḫaber geldü ki Yūnus işde geldi
İşidüben ḳamu şād buldı

4335. Dükeli Yūnus itdiler iḳbāl
Göñüllerinde ḳalmadı hiç eşkāl

4336. Otuz bir yıl olur beyne'l-Ḫalā'iḳ
Şerī'at ögredür bunlara bāyīḳ

4337. İrişdi sonra aña bilgil ol mevt
Yirüñ yüzinde ḳalmayub olur fevt

Ḳıṣṣa-i Eyyūb'ü'n-nebī 'Aleyhi's-selām

4338. İşidüñ imdi i 'āḳīl ol Eyyūb
Atadan idi bilgil aṣıl Ya'ḳūb

4339. Anasınuñ daḫı aṣlı durur Hūd
Çalab ḳatında olmışdı o merdūd

4340. Yemen şehrinde olurdı o kişi
Ḳatı 'āḳīl idi eyü idi işi

4341. Gice gündüz Ḥaḳḳ'a iderdi i'māl
Çoġ-ıdı hem anuñ ḳatında emvāl

4342. Hemīşe eyler idi ḫalḳa iḥsān
İşidüñ ve ṣaḳın imdi [siz] i insān

[211a]

4343. Yimez idi ḥaḳīḳat ol ṭā'amı
Ṭoyurmayınca on açı tamāmı

4344. Daḫı giymez idi hergiz geyesi
Tā on yoḫsula virmeye libāsı

4345. Ḥikāyetdür böyle bilgil i ʻāḳīl
Āgāh olġıl (sen) olma bunda ṣanma ḳıl

4346. Meger itdi ferişteler kelāmı
Biribiri ile anlar tamāmı

4347. Didiler eyü kişidür bu Eyyūb
Ḥaḳḳ'un ḳatında olmışdur o Maḥbūb

4348. Bulardan baʻżılar didi [i] bürāder
Çalab nʻimet virüpdür aña ekṣer

4349. Daḫı virmüş-dürür aña çok evlād
Daḫı ṣıḥḥat virdübdür göñlidür şād

4350. Anuñ eylegü anadañdur i kişi
Anuñçün ider anuñ gibi işi

4351. Şoluḳ dem bunlara didi o Cebbār
Belā-y-ıla anı idem giriftār

4352. Nice ki şimdi niʻmetde ider ol
Belā içinde eyle ider bol

4353. Ve ba′żılar didiler o belāya
Özi diledi anı ol Ḫüdāya

[211b]

4354. Didi ki ya İlāhī bir belā vir
Taḥammül eyleyeyin aña dir

4355. Ḫā bulam ṣābīrinun dir şevābın
Pes imdi virdi Ḥaḳ aña ʻāẕābın

4356. Ve baʻżılar didi bir ḍarīrī
Görür Eyyūb ki yoḳdı hiç naẓīrī

4357. Belāya uġramışdı o bāyīḳ
Dir ey miskin saña yedi bolāyıḳ

4358. Revā görmedi Eyyūb bu sözi
Belāya uġradı o sözden özi

4359. Ve baʻżılar didi dir ki belāya
Ṣabır ḳılmak yīk andan ki Ḫüdāya

4360. Şükr itmekden anuñçün o Ḳayyūm
Belāya uġradu ben ḳıldı maʻmūn

4361. Belā ki virib idi aña Cebbār
Ki der ol ne ki var ıdı ṭavār

4362. ʻAḳabınca ölür oġulları heb
Daḥı ṣoñra anı eyle itdi urub

4363. Ḥikayet böyledür ḳırḳ biñ ḳoyunı
Var-ıdı işidüñ siz bunda bunı

4364. Dükelisin helāk idüb alur sil
Belüñüz birinci içinde key bil

[212a]

4365. O miḥrābuñ içinde fariġu'l-bāl
Otururken görenler geldi fi'l-ḥāl

4366. Didiler ki ne ki vardı aġnām
Helāk oldı diyüb itdiler iʻlām

4367. Didi ger olaydı sizde ḫāyrı
Helāk ideydi bile sizi Tañrı

4368. Bize virmiş-idi dir anı sulṭān
Girü aldıysa nidelüm i çoban

4369. Anuñ ḳulları yüz bizlerde ne kim
Dilerse işler anı dir o ḥākim

4370. Yidi gün geçdüginden ṣoñra girü
Ne ki … verdi i mehrū

4371. Düşüben od göyündürdi oları
Selāmet ḳalmadı içinde biri

4372. Gine miḥrāb içinde idi o nāgāh
Görenler gelübanı dir ol āgāh

4373. Düşüben oda göynüdi ḳamulık
Tebāh oldı bularuñ külli ḫalḳı

4374. Didiler varmışşsa sizde aḫbār
Helāk ide idisizi bile nār

4375. Bize virmişdürür Cebbār-ı ʻālem
Nidelüm girü aldıdıysa bu dem

[212b]

4376. Namāza başladı diyüben anı
Yedi günden gelürdir nāgehānī

4377. O serverdir gece sāġ ıdı ḳoduḳ
Ṣabāḥın küllisin[i] ölü bulduḳ

4378. Didi ki nidelüm imdi i servān
Virüben girü aldıydır o sulṭān

4379. Eger sizlerde dir öleydi ḫāyrı
Helāk ideydi bile sizi Tañrı

4380. Namāza başladı girü o server
Yedi günden girü gör i bürāder

4381. Ḫaber geldi ki anbāruna hep bit
Düşüben yediler ḳalmadı işit

4382. Cevābını girü eyle virür ol
Nemāz ḳılmaġa girü oldı meşġūl

4383. Yedi günden evinde ne ki vārı
Düşüben od(a) yanar külli ṭavārı

4384. Ḫaber virdi girü Eyyūb'e bir er
Muḳayyed olmadı girü o server

4385. Yedi günden gümiş altun i ḳardeş
İçinde ṣanduġun ol(ur) ḳamu ḳumaş

4386. Görüben ol işi Eyyūb güldi
Dir o ki yaramazdır anı aldı

[213a]

4387. O ki olmuş durur ḳatümde maḳūl
Bizümledür henüz daḫı ol

4388. Selāmetlik durur birisi anuñ
Biri din biri evlādı anuñ

4389. Anuñ dört oġlu üç ḳızı var idi
Bularuñ küllisini savar idi

4390. Mu‘āllimden oḳurlar idi Tevrī̆t
Nice vāḳı‘ olur bunlara işit

4391. Yıḳıldı bularuñ üstüne dārı
Helāk oldı oġlu ḳızı ne ki vārı

4392. Mu‘allim duruben Eyyūb’e geldi
Didi oġlānlarun küllisi oldı

4393. Eger ḫayr olsa dir sende bil i ār
Şehī̆d ider idi seni bile Cebbār

4394. Ṣabır ḳıldı oġlānlarına Eyyūb
Ḳatında gerçi olmışlardı merġūb

4395. Naṣī̆ḥat itdi ‘avretine Eyyūb
Virüb aldı girü Allāh’a maḥbūb

4396. Yedi gün geçdüginden ṣoñra ol şāh
İçinde idi miḥrābuñ o nāgāh

4397. Şişüben aġrıdı burin beġāyet
Yedi ay idemedi hiç ‘ibādet

[213b]

4398. Velī ḳomadı tesbiḥ o server
İderdi dil ile i bürāder

4399. Başından ayaġına dutmış ıdı
Döşege düşübanı yatmış ıdı

4400. Şu resme oldu ki cisim temām et
Düşer ḳud ḳalmadı anda selāmet

4401. Çü müddet oldı dört bile ol emrāż
Dükeli dostları itdi anda ʻigraż

4402. Anuñ dört ʻavretin var ıdı bil i yār
Ḳatında olmışdı biri muḫtār

4403. Anuñ adına dirlerdi Raḥme
İderdi dāʼima Eyyūb ḥurme

4404. Ol İsḥāḳ aṣlı ıdı i bürāder
Ḳatı ʻizzet iderdi hem o server

4405. Bu şanubanı ucı gitdi anuñ
Baña olmasun i şāhuñ gümānuñ

4406. Didi Raḥme aña ki senden ayru
Hakikat olmazam dir bil i mehrū

4407. Saña oldı ise dir iş bu ʻimrāż
Yüzümi eylemezem senden ʻigraż

4408. Senüñle bile gördük idi niʻmet
Çekelüm böyledür hem girü zaḥmet

[214a]

4409. Üşenmesün özüñ dir şāhā benden
Yüzüm döndermezem dir bilki senden

4410. ʻİlāc itdi idi nice ki aña insān
ʻİlācından aña olmadı dermān

4411. Pes imdi on sekiz yıl şöyle ḳaldı
Dükeli cismünüñ ḳurd ile ṭoldı

4412. Teni ḳoḳmuş ıdı anuñ beġāyet
Anı andan ḳurd ehli vilāyet

4413. Anuñ cisimine ḳurd dalar üşmiş idi
Velī zaḫmet başından aşmış ıdı

4414. Aña raḥm eyledi hergiz ol īl
Getürürler iki şākirdi zenbīl

4415. İçine ḳoyupanı götürürler
Bir ayruḳ köy ḳatına yitürürler

4416. Görüben Raḥme anı ḳatı aġlar
İşiden kişinüñ baġrını ṭaġlar

4417. ʻAzīz idük bu köyde biz dir idi
Ḥaḳīr olduḳ diyü ġuṣṣa yir idi

4418. Çü birḳaç gün geçer girü ḥalāʾiḳ
Verüben ol arada sürdi bāyīḳ

4419. Tā yedi köyden [anı] hep sürerler
Çü anuñ ḥālini eyle görürler

[214b]

4420. Anuñ şākirdler ide ḳaldı ʻāciz
Menʻiden olmaz idi kimseḥāciz

4421. Varub eyledi bir yirde çardaḳ
Ḳatında ḳodılar ṣu ile bardaḳ

4422. Yetürüb olarına ḳodu gitdi
İşitgil imdi Raḥme nice itdi

4423. Aña ḳulluḳ ider idi hemīşe
Gice gündüz o meşġūldı bu işe

4424. Daḫı dirler ki köylerde ol işi
Dürişüb işler idi bil i kişi

4425. Anuñ ecrin alur idi ṭa‘āmı
Getürürdi ol Eyyūb’e tamāmı

4426. Bu resme işleyüben besler idi
Ne ki emr ide Eyyūb işler idi

4427. Meger bir gün bölünmemişdi ol işi
Ṭa‘āmdan oldı nevmiẕidi teşvīş

4428. Didi ki nesnesiz nice varayın
Ol Eyyūb ḫażretin nice göreyin

4429. Bunı söyleyüben göñli melālet
Dutar kayġūdan olmadı selāmet

4430. Meger anda var idi bir ‘avret
Ḳatı bāyī idi aña itdi ‘avdet

[215a]

4431. Aña buyurmış ıdı zīrā işi
Anuñçün vardı ḳatına ol kişi

4432. Yiyecek vir didi bugün baña sen
İşüñ ola yādını işleyem ben

4433. İledüb ṣayrūma anı varayın
Mübārek ḫāṭırını ben sorayın

4434. Didi ʻavret tā ki yoḳdur bī-gümānı
Benüm işüm saña buyuram anı

4435. Velīkin saçuñı kes baña vir sen
Ne ki bugün ṭaʻām virem saña ben

4436. İşidübanı Raḥme anı aġlar
Gözinden ırmaḳ olubanı çaġlar

4437. Didi ki saçuma yapışup Eyyūb
ʻİbādet ḳılur Allāhʼa o maḥbūb

4438. ʻĀṣāsıdur bu şeʻrum bil muḥaḳḳaḳ
Esirgeyüb benüm ḥālüme sen baḳ

4439. Aña eylemedi hergiz o şefkāt
Zīrā ʻāşık idi şeʻrine ʻavret

4440. Dilemedi ki Eyyūb i yāre
İki boşla dönüben girü vāre

4441. Kesübanı eline virdi anı
Ḳabīḥ aluben savındı cānı

[215b]

4442. Gelüben ṣūret-i ʿādemde şeytān
Didi Eyyūb’e ki bilgil i insān

4443. Varuban ʿavretün yazu iş itdi
Ol sinüñ katuñdan durdı gitdi

4444. Anuñçün kesdiler ṣaçını anuñ
Ki olmasun buña sinün gümānuñ

اَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ[179]

4445. İşidüb Eyyūb inledi anı
Ḳurıdı ḳalmadı ṭamarda ḳanı

4446. Ḳatı ġuṣṣa yiyüben çekdi teşvīş
Ki o resme olubdurur aña iş

4447. Daḫı ġuṣṣa (ile) iñlemiş (idi) on sekiz yıl
Velī iñledi ol vaḳt anı bil

4448. Bilürsin nicedür kişiye ʿavret
Anuñçün çeker her biri ġayret

4449. Ḫuṣuṣā enbiyā durur muʿaẓẓam
Olarda ḫod o ġayret daḫı aʿẓām

[179] Enbiya Suresi 83: Eyyûb’u da hatırla. Hani o Rabbine, “Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin” diye niyaz etmişti.

4450. Niyāz idüben dir ki Ḫüdāya
Ṣabır ḳıldum ne ki vardum belāya

4451. Velī ġayret belāsına bugün ben
Ṣabır idemezem ʻālimsin sen

[216a]

4452. Dükeli Raḥiminüñ erḥāmısın
Dükeli ekreminün ekremisin

4453. Didi Eyyūb eger sāġ olam i şāh
Yüz aġac Raḥmeʼye uram ki vallāh

4454. Rivāyetdür nebīmüzden i maḥbūb
Anuñçün iñledi dir anda Eyyūb

4455. İki şākirdi ḫışımı-y-dı girü
Gelürler göremki bir gün i mehrū

4456. Didiler bu degilmişse günāhkār
Belāya itmeye idi Ḥaḳ giriftār

4457. İşidüb iñleyüp didi İlāhī
Saña malūm dur(ur) itmedüm günāhı

4458. Ve baʻżılar didi ḳurdlar uşdı
Meger ikisi anuñ yīre düşdi

4459. Aluben anları girü ḳodı ol
Didi bundadurur rızḳuñ bigil bol

4460. Varub ol ili ḳurd ıñırdı ġāyet
Acısı oldı etün bī-nihāyet

4461. Pes iñledi ol acıdan o server
Gelüb Cibrīl aña didi i bürāder

4462. Nedür bu dem ki iñledün sen i yār
Meger ḥālün olubdur ḳatı düş-vār

[216b]

4463. Çekerem zaḥmet dir on sekiz yıl
Bu zaḥmet olmadı daḫı i Cibrīl

4464. Dönüben girü ve aña didi Cibrīl
Ḫüdā′nuñdur didi dilek anı bil

4465. Diledügünle ḳomışduḳ ol dem anı
Anuñçün virdi zaḥmet bī-gümānı

4466. Pes imdi raḥm idüben girü Cebbār
Aña rāḥat irişdürdi bil i yār

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ[180]

4467. Ḫaberde böyle olmışdur ol āgāh
Duʿā itdi çü Eyyūb anuñ Allāh

4468. Ḳabūl idüñ duʿāsın o meşaḳḳat
Götürüben giderdi ḳamu zaḥmet

4469. Gelüben Cebrāʾīl itdi işāret
Ki yā Eyyūb saña olsun beşāret

4470. Saña raḥm idüben dir bu belāyı
Getürdi çünki eyledi duʿāyı

اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ[181]

4471. Didi durġıl yürekden sen i mehrū
Nicesi durayındır aña girü

[217a]

4472. Elin dutubeni durġurdı anı
Yīre vurdur ayaġuñ sen revānı

4473. Göresin iş bu yīrde sen muḥaḳḳaḳ
Nicesi ẓāhir olur ḳudret-i Ḥaḳ

[180] Enbiya Suresi 84: Biz de onun duasını kabul edip kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik. Tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha vermiştik. Ayetin son kelimesi daha farklı şekilde verilmiştir.
[181] Sad Suresi 42: Biz de ona, "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik.

4474. Pes imdi yīre urdı ayaġını ol
Şu çıḳdı ol mekāndan key ḳatı bol

4475. Didi ki çeşmeye girgil i server
Girü cismüñ olısardur münevver

4476. Pes imdi çeşmeye girdi ol Eyyūb
Bayaġı gibi oldı girü maḥbūb

4477. Belāyı sanki hergiz görmemişdi
O müddet ṣanki ṣayrū olmamışdı

4478. Ve ṣudan daḫı içdi buldı ṣıḥḥat
Yerine geldi ne ki vardı ḳuvvet

4479. Getürdi hülle cennetden o Cibrīl
Geyürdi şol dem aña anı key bil

4480. Geyüben hülle yüksek yīre çıḳdı
Oturub dört yana dünyāya baḳdı

4481. Gelüben Raḥm'e ister ol mekānı
Bulmayub ider ol dem fiġānı

4482. Çıgıruben aña didi Eyyūb
Ne dilersin aña sen i maḥbūb

[217b]

4483. Didi bunda var ıdı bir ṣayrū
Bilmezem ne oldı dir i mehrū

4484. Didi neydi adı nice kişidür
ʿAceb er midür yāḫūd dişidür

4485. Didi ṣayrū degilmişse i server
Didüm sānı zīrā ki beñzer saña

4486. Adına dirler idi anuñ Eyyūb
Nebīdi Çalab ḳatında maḥbūb

4487. Velīkin ṣayrū yidi ol beġāyet
Etine ḳurd üşüpdür bī-nihāyet

4488. Didi Eyyūb eger görseñ sen anı
Bilemişin dir i maḥbūb cānı

4489. Didi Eyyūb'e bileydüm ben i şāh
Pes Eyyūb didi benem olġıl āgāh

4490. Bu kez Raḥme sevinüb şādumānī
Varub Eyyūb'i ḳoçdı ol revānı

4491. Ṣayrū kim nice olduñ sen selāmet
Diyü virdi ne olmışdur tamām et

4492. Bu kez şükr eyledi Allāh’a i yār
Ki ṣaġlık virdi aña ulu Cebbār

4493. Pes imdi Cibrīl ana geldi girü
Varuñ köyünüze dir siz i mehrū

[218a]

4494. Durubanı ikisi köye gitti
Çü varubanı bunlar anda yitdi

4495. Buyurdı Cebrā’īl mekteb evine
Varalar şol sa‘at ikisi yine

4496. Çü varub gördiler anlar o yīri
Çalab oġlānlar yine itdi dīrī

4497. Dükeli mālını girü o ma‘būd
Şoluḳ sa‘at o yīrde itdi mevcūd

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ[182]

4498. Olar ki boşamışdı o server
Tezevvüc itdi girü i bürāder

4499. Bularuñ her birinden iki oġlı
Olur ki yoġ ıdı dünyāda miṣli

[182] Sad Suresi 43: Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik.

4500. Diledi Raḥmeyi döne ol Eyyūb
Gelüb Cibrīl aña didi i maḥbūb

4501. Buyurmışdur bu dem saña o Ḫālıḳ
Degildür dir anı dökmege lāyıḳ

4502. Dükelinden ʿazīz dutmaġıl sen anı
Senüñçün çekdi zaḥmet bī-gümānı

4503. Didi Eyyūb aña anda içdüm i yār
Nice ideyin çü degildür sezā-vār

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ[183]

[218b]

4504. Dir al bir deste buġdāy ṣapını dud
Sıġışda yüz ola anuñ ıla ur

4505. Ki anduñ yīrine gele muḥaḳḳaḳ
ʿİtāb eylemeye anuñ içün Ḥaḳ

4506. Belādan sonra Eyyūb ḳırk sekiz yıl
Ḥayāt buldı bu dünyāda anı bil

4507. Ṣoñ ucı aña irmişdür girü mevt
Yirüñ yüzinde ḳalmayub olur fevt

[183] Sad Suresi 44: Şöyle dedik: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma."[465] Gerçekten biz Eyyûb'u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.

Ḥikāyet-i Dāvūd'ü'l-Nebī 'Aleyhi's-selām

4508. Şu vaḳt kim geldi Dāvūd-ı Süleymān
Anuñ devrinde idi daḫı Loḳmān

4509. Ḳamu key Hüsrev'e degmişdi İrān
Velīkin ġayrı elindeydi turan

4510. Benī İsrā'īl iliydi o Dāvūd
Beni eylemiş idi anı ma'būd

4511. Yehūdā aṣlıyıdı bilgil anı
Bu ḫalḳa rehber idi bī-gümānı

4512. Anuñ dört ḳardeşi var ıdı i yār
Çalab anı ḳılub dururdı muḥtār

يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ[184]

[219a]

4513. Kelāmında dimişdür kim o Sübḥān
Ḥaḳīḳat yirde ḳıldum seni sulṭān

4514. Bu yīr yüziñde vardur ḫalḳı tā kim
Olaruñ üzre ḳıldun seni ḥākim

[184] Sad Suresi 26: Ona dedik ki: "Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır." Ayetinde bir kısmı yanlış tekrarlanmıştır.

4515. Bularun ortasında Ḥaḳ ıla sen
Ḥüküm eyledidi Allāh’ı żü’l-men

وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ

سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ
بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ[185]

4516. Heva aña uymaġıl dir aña Cebbār
Ki Ḥaḳ bu yolından azmaya sen i yār

4517. Şuları kim Tañrı yolundan azubdur
Bir ayruḳ yolı kim anlar girübdür

4518. Olaruñçün didi ḳatı ʻaẕabı
Şu ve vaḳt kim olısar yevme’l-ḥisābı

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ[186]

4519. Didi Ḥaḳ yīr daḫı ne ki eflāk
Arasında ne ki var dahı emlak

4520. Yaradam mı oları şöyle bāṭıl
Tefekkür idüñ anları i ʻāḳīl

[185] Sad Suresi 26: Ona dedik ki: “Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah’ın yolundan saptırır. Allah’ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.”
[186] Sad Suresi 27: Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu (yaratılanların boş yere yaratıldığı iddiası) inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay inkâr edenlerin hâline!

[219b]

4521. Şular kim kāfire olmışdur bunı ẓan
İdüb olmışdurur Allāha'a düşman

4522. Olarun yīridür 'uḳba da velī
Ki bunlar ol yola itmişdi meylī

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ[187]

4523. Şular kim itdiler Allāh'a īmān
'Amel ḳıldıyü ṣāliḥ itdi iḥsān

4524. Ḳılur mıyüz dir anları o Cebbār
Şularuñ gibi yīrde oldı küffār

4525. Daḫı didi şular kim itdi taḳva
Eyü ḳılub 'amel oldılar aḳva

4526. Ḳılısar miyüz anları bizi i yār
Şularuñ gibi yīrde oldı küffār

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ[188]

4527. Resūle eyledi iş bu ḥısābı
Virip idüñ didi size kitābı

[187] Sad Suresi 28: Yoksa biz iman edip salih ameller işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allah'a karşı gelmekten sakınanları yoldan çıkan arsızlar gibi mi tutacağız?
[188] Sad Suresi 29: Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar âyetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl iz'an sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar diye indirdik.

4528. Tā ayātın ideler teddebbür
Daḫı ʿaḳıllar ideler tefekkür

4529. Ḳatı ḳuvvetlü-y-idi bil o Dāvūd
İderdi dāʾima ol ẕiḳri maʿbūd

[220ᵃ]

4530. Ulu ḳardeşleri ḳoyubanı ol şāh
Güderdi dāʾima olġıl sen āgāh

4531. Şuña degin ki Cālūtıyla ḥarbi
Benī İsrāʾīl eylemişdi ḍarbı

4532. ʿAmlāḳ aṣlıdur Cālūt bil sen
Benī İsrāʾīle olmışdı düşman

4533. Zamānından berü Yaʿḳūbʾun i ḫān
Şuña degin ki gelmişdür Süleymān

4534. Benī İsrāʾīl ġazāyı tā kim itdi
O ʿAmlāḳ aṣlıyla varub itdi

4535. Bulardan gitmedi hergiz nübüvvet
İderlerdi hemīşe anları daʿvet

4536. Ḳılurlardı çarisini şikeste
Ḳul idüb neslini iderlerdi beste

4537. Ne kim uġraşsalar ṣırlardı anı
Diyeyin dutmaġıl aña gümānı

اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ[189]

4538. Benī İsrā'īl luṭf idüb Allāh'a
Virüp dururdı tābūyı ol āgāh

4539. İçinde var ıdı anuñ muḥaḳḳaḳ
Direm saña işitgil ḳudretin Ḥaḳ

[220b]

4540. Kerametinden anuñ bī-gümānı
Ṣınardı ne ki leşker görse anı

4541. Getürmişdür mu'ālimde muḥaḳḳaḳ
Virübdür 'ādeme tābūtı ol Ḥaḳ

4542. İçinde enbiyā ṣūreti anuñ
Var ıdı anda olmasun gümānun

4543. Ḳatında idi ölince 'ādemün ol
Bu kez Şīt oldı ḥıfẓ etmege meşġūl

4544. Tevarütle anuñ evlādı aldı
Şuña dek kim Ḫalīl Allāh'a geldi

[189] Bakara Suresi 248: Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının alameti, size o sandığın gelmesidir. Onda Rabbinizden bir güven duygusu ve huzur ile Mûsâ ailesinin, Hârûn ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz, bunda şüphesiz sizin için kesin bir delil vardır."

4545. Bu kez İsmā‘īl oldı bī-gümānı
Ḫalīl’ullāh çü terk itdi cihānı

4546. Çü İsmā’īl olur bilgil i maḥbūb
Alur tābūtı ol dem anda Ya‘kūb

4547. Benī İsrā’īl ḳıldı çün oldı
Şuña dek kim cihāne Mūsā geldi

4548. İçine ḳoyubdı Tevrīt’ı ol i şāh
Metā‘ından daḫı ḳoydı ol āgāh

4549. Olınca durdı Mūsā’nun ḳatında
Ḳatı ḥıfẓ ider idi ḥażretinde

4550. Nebīlerden ṣoñında ne ki geldi
Tevarütle o tābūt pes aldı

[221a]

4551. Şuña degin ki gelmiş idi Şemū‘īl
İçinde idi sekine anı key bil

4552. İdübdür ihtilafı anda çok nās
Ve līkin ne didi bil İbn-i ‘Abbās

4553. Bir altun ṭas durur anuñ içinde
Ḳulubı enbiyā yunılur anda

4554. Ḳaṣaṣ sözin idelüm biz girü yād
Ḳulaḳ dutġıl ola göñlün ḳatı şād

4555. Çü aḫir oldı Mūsā’nun ki ‘ömri
Du‘ā ḳılubanı didi i Tañrı

4556. Benī İsrā’īl senüñ ḳamusı ḳuluñ
Dutarlar her ne emr itdünse ḳavlüñ

4557. Bularuñ düşmanı çoḳdur beġāyet
Kerem ḳılubanı bulara it ināyet

4558. Vir ey Ḥaḳ bunlara bir nesneyi sen
Anuñla durmaya bunlara düşman

4559. Ne ki ḥacetleri olsa ḳatuñda
Revā ola anuñla ḥażretinde

4560. Buyurdı Ḥaḳ Te‘ālā aña girü
Düzed bir ṣanduġı dirsen i mehrū

4561. Pes imdi ñanduġı çünki düzetdi
Gümiş altun-ıla anı bezetdi

[221b]

4562. Ol elvāḥı ki yazılmışdı Tevrīt
İçine ḳoydı anı sen key işit

4563. Dahı Mūsā ʻāṣāsın i bürāder
Ve Hārūn’ın ʻamamesin o server

4564. İçine ḳoyuban berkitdi ġayet
Tā bulalar anuñ ile ināyet

4565. Ne vaḳt kim ola bunlara ḳatı iş
Ya düşman gelübanı ola teşvīş

4566. Çıḳarurlardı ol tābūtı bile
Ḳılarlardı şikeste ḳudret ile

4567. Ne ki ḥācetleri var ısa Allāh
Ḳabūl eyler idi anlarun i şāh

4568. Benī İsrā’īl içinde her kim
Nebī olub geleydi ḫalḳa ḥākim

4569. Anı saklardı ḳatında beġāyet
Anuñla zīrā ḳılurdı ʿibādet

4570. Meger Cālūt gelüben anı nāgāh
Elinden bunlaruñ alur o gümraāh

4571. Ḳılur ḳatında ʻAmlāḳ’un yedi yıl
Benī İsrā’īl olur (bil) ʻacz-i miskin

4572. Muḳāvim olmayub anlara ʻaciz
Ḳılurlar kimsene olmadı ḥāciz

[222a]

4573. Nebīyün cem’ olubeni ḳatına
Varurlar yalvarurlar ḥażretine

4574. Didiler bizim içün bir duʻā ḳıl
Melik virsün uya aña ḳamu il

4575. Anuñla ittifāḳı biz idelüm
Bu düşmanla ḳamumuz uġraşalum

4576. Olubdururdı zīrā bunlar aḥzān
Biri birin begenmeyüb i aṣḥāb

4577. Anuñçün ellerinden aldı sulṭān
Bularuñ milkini bilüñ i insān

قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ[190]

4578. O peyġāmber didi kim ḳorḳaram ben
Vire size melik Allāh-ı zü’l-men

[190] Bakara Suresi 246: Mûsâ’dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi (ne yaptılar)? Hani, peygamberlerinden birine, “Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım” demişlerdi. O, “Ya üzerinize savaş farz kılındığı hâlde, savaşmayacak olursanız?” demişti. Onlar, “Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz hâlde Allah yolunda niye savaşmayalım” diye cevap vermişlerdi. Ama onlara savaş farz kılınınca içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir.

4579. Ḳıtāle sizi daʿvet ḳıla ol şāh
Olasız kāhel emri içre nāgāh

4580. Duʿā ḳıldı bularuñçün i insān
Bulara virdi Ṭālūt[u] o Sübḥān

4581. O ʿays oġlārındandı muḥaḳḳaḳ
Ṭavīl hem ḳavi ḳılmışdı ol Ḥaḳ

4582. Nebīye bir ḳamışı i bürāder
Virür kim ki ola buña beraber

[222b]

4583. Melik oldur size didi ol Allāh
Anı teftīş idüñ oluñ siz āgāh

4584. Pes imdi gezdir[ir]ler ol ḳamışı
Bu resme bulmadılar anda kişi

4585. Meger şehre gelüb bir er ḥimārı
Ṭaleb ider bunı gördi oları

4586. Ḳatına oḳuyubanı o server
Ḳamışı ölçdi aña kim beraber

4587. Alubanı evine al(t)dı anı
Benī İsrāʾīle dir bī-gümānı

4588. Bu kişi şāhuñuzdur size ʻAllām
Virüb durur buña itmişdür iʻlām

4589. Olar kim ister idi milki özi
Ḳatı gelübeni söyler bu sözi

4590. Melik oġlānları yüz milki bāyīḳ
Bizüz şāh olmaġa iş bunda lāyık

4591. Ġarībdür didiler bu kişi i yār
Degildür şāhlıġa iş bu sezā-vār

4592. Anuñçün didiler eyle ol insān
Benī İsrāʼīl olmış ıdı sibṭān

4593. Biriyidi anuñ sıbṭ-ı nübüvvet
Birisi memleket sıbṭı i ümmet

[223a]

4594. Yehūdā isbiṭ yedi sıbıṭ milket
Ve Levi sıbıṭdı sıbṭ-ı nübüvvet

4595. Bulardan idi Dāvūd u Süleymān
Degildi Ṭālūt anlardan i insān

4596. Velīkin sıbṭ-ı Binyāmin u Yaḳūb
Dutdı bilgil [ki] anı sen i maḥbūb

4597. Çü peyġāmberleri didi i insān
Melik virdi size Ṭālūt’ı Sübḥān

4598. Bularuñ ḳamusı itdiler inkār
Degildir sıbıṭ milketden bu i yār

4599. O peyġāmber idiyidi Şemūʿīl
Anı ḥıfẓ eyle gñnlünde ḳatı bil

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللهَ قَدْ بَعَثَ[191]

4600. O peyġāmber didi ki size Allāh
Viribiyidi milik ola bu vallāh

اِنَّ اللهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ[192]

4601. Ḳamunuzdan bunı eyledi muḫtār
Bu ʿālem yaradan ol ulu Cebbār

4602. Ḳatı ḳuvvetledür hem bunı uzun
Ṣavaş bilür yigitdür ḫūb mevzun

[191] Bakara Suresi 247: Peygamberleri onlara, “Allah, size Tâlût’u hükümdar olarak gönderdi” dedi. Onlar, “O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyığız. Ona zenginlik de verilmemiştir” dediler. Peygamberleri şöyle dedi: “Şüphesiz Allah, onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı.” Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.

[192] Bakara Suresi 247: Peygamberleri onlara, “Allah, size Tâlût’u hükümdar olarak gönderdi” dedi. Onlar, “O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyığız. Ona zenginlik de verilmemiştir” dediler. Peygamberleri şöyle dedi: “Şüphesiz Allah, onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı.” Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.

[223b]

وَاللهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاء وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ[193]

4603. Kime dilerse milkin virür Allāh
Ḥākimdür ḳullaruna ol ulu şāh

4604. Benī İsrā′īl′e didiler aña girü
Dile Ḥaḳ′dan buña virsün i mehrū

4605. Nişānı ki ola şāhlıġa lāyık
Nebī ḳıldı duʿā Allāh′a bāyīḳ

اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّأْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ[194]

4606. Melik olmaġa didi iş bu Ṭālūt
Nişān oldur kāle size o tābūt

4607. Ki Cālūt sizden almışdı i insān
Girü getüriser size o Sübḥān

4608. Bu kez şāhlıġa oturtdılar anı
İṭaʿāt itdi ḳamu bī-gümānı

[193] Bakara Suresi 247: Peygamberleri onlara, "Allah, size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi" dedi. Onlar, "O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyığız. Ona zenginlik de verilmemiştir" dediler. Peygamberleri şöyle dedi: "Şüphesiz Allah, onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı." Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.

[194] Bakara Suresi 248: Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının alameti, size o sandığın gelmesidir. Onda Rabbinizden bir güven duygusu ve huzur ile Mûsâ ailesinin, Hârûn ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz, bunda şüphesiz sizin için kesin bir delil vardır."

4609. Çıkub Ṭālūt ıla itdi duʿā ol
Yüziñ Allāh’a dutub yalvarur bol

4610. Görürler bir bulut gönderdi Ḳādir
Anuñ içinde tābūt aldı ẓāhir

4611. Şükür itdi ḳamusı ol Ḫüdāya
Ki tābūtı girü itdi ʿāṭāya

[224a]

4612. Orada eylediler külli ḳurbān
Ḳoyuban deve sıġırdan dökdiler ḳan

4613. Daḫı yoḫsullara ṣadaḳa virürler
O tābūt geldüġine sevinürler

4614. Bu kez Cālūt içün yaraġ iderler
Müretteb idüben aña giderler

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِۙ قَالَ اِنَّ اللهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّيۚ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ[195]

4615. Çü Ṭālūt ile leşker çıḳdı gitdi
Nebīyā Ḥaḳ Teʿālā emir itdi

[195] Bakara 249: Tâlût, ordu ile hareket edince, “Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka.” dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) “Bugün bizim Câlût’a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok.” dediler. Allah’a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: “Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir.”

4616. Benī İsrā′īl diñle ki Allāh
Sizi uġradısar bir nehre nāgāh

4617. Kim içerse ṣudan benden degil ol
Ḳatumda olmayasardur o maḳbūl

اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً[196]

4618. Meger bir avuç içedir ol ancaḳ
Kim içmez ise bendeñdür muḥaḳḳaḳ

4619. Şuru‘ idüb çü bunlar ḳamu gitdi
Biz rükūn bilmeyüb ṣu nehre yitdi

4620. Bular olmış ılar ıdı [ki] ‘aṭşān
Taḥammül itmediler ḳamu insān

[224b]

4621. Nebī didi ki içmen i ḥalā′īḳ
Çalab nehy itdi bundan size bāyīḳ

4622. Ger icesiz bir avuç içüñ ancaḳ
Size böyle buyurmışdur bilüñ Ḥaḳ

[196] Bakara 249: Tâlût, ordu ile hareket edince, “Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka.” dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) “Bugün bizim Câlût’a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok.” dediler. Allah’a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: “Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir.” Ayetin sonu eksik

4623. Nebī sözin bular işitmediler
İçüb andan didügin dutmadılar

4624. Bularda ki dutdı resūlin sözin
Teşerrüb itmedi ṣaḳınub özin

4625. Bular üç yüz kişidi daḫı yetmiş
Yüzini ṣıdḳla Allāh'a dutmış

4626. Şular ki Tañrı sözin dutmadılar
Resūlinün sözin işitmediler

فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُۥ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ[197]

4627. Didiler Cālūt bizüm gücümüz
Bugün yetmez ki alavuz üçümüz

4628. Zīrā ḳırḳ biñ kişidür ḳamu anlar
Żaʿīfuz biz didi mecmūʿı bunlar

4629. Girü dönübeni bunlar giderler
İşitgil imdi ḳalanı niderler

[197] Bakara Suresi 249: Tâlût, ordu ile hareket edince, "Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka." dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok." dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir."

4630. Didiler bunlara ḳorḳman siz i yār
, Bize yardım idiserdür o Cebbār
[225a]

كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللهِ[198]

4631. Nice azucuġı ṣıdı olun āgāh
Ḳaçan ki ola aña iẕni Allāh

4632. Nice ki didiler olmadı çāre
Dönüben evlerine gitdi yāre

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا[199]

4633. Pes imdi çünki göründi o Cālūt
Müsülmānlar dükeli dahı Ṭālūt

4634. Dirilüben dirler [kim] i İlāhī
Dükeli maḫlūḳun sensin penāhī

4635. Bize vir bugün bunda taḥammül
Bu mel'ūnun ḳatı çoḳdur tecemmül

[198] Bakara Suresi 249: Tâlût, ordu ile hareket edince, "Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka." dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok." dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir."

[199] Bakara Suresi 250: (Tâlût'un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et."

4636. Bunı ʻaciz ḳılıvire bize i şāh
Olubdur iş bu dünyāda bu gümrāh

4637. Ḥikāyet böyledür meger ki Ṭālūt
Geçer gördi güder ḳoyunı Dāvūd

4638. Didi ḳardaşları ne ki varayın
Bularuñla ʻazābıyla ḳılayın

4639. Bahādırlardı bunlar yünler didi aña
Ḳoyunı güt yeterüz biz dir aña

[225b]

4640. Girü dönübeni ol ṭaġa vardı
Ḳoyunı bir çobāna anda virdi

4641. Bularuñ ardına düşüb giderdi
İşitgil imdi mıḳnātıs niderdi

4642. Didi Cālūt'un ölimi Allāh
Ḳoyubdur bunda alġıl beni i şāh

4643. Pes andan üç ṭaş alubeni gitdi
Varub Ṭālūt çerisine ki yitdi

4644. Çeri ṣaf ṣaf olubeni çü durdı
Gelüben anları Cālūt gördi

4645. Didi ki yiterem bunlara bāyīḳ
Ṣavaş itmek kimesne i ḫalā’iḳ

4646. Girüb meydāna er diledi Cālūt
Kimesne girmedi çün didi Ṭālūt

4647. Ṣavaşa her ki bugün ola ṭālib
Bunuñla uruşuban ola ġālib

4648. Vireyin memleket şülüşi aña
Ve ḳızumı tek itsün çāre baña

4649. Müsülmānlar taḥayyürde idi bil
Kimesne olmadı aña muḳābil

4650. Gelübeni çü Dāvūd ṭaġdan irdi
Şoluḳ sa‘at anuñ aḥvālin gördi

[226a]

4651. Didiler ki niye geldüñ bu dem sen
Didi Cālūt’a geldüm öldürem ben

4652. Didi oġlānlık eyleme girü dön
Söziñ degil dürür iş bunda hiç yön

4653. Olımazsın ana dirsen muḳābil
Bahādurdur zamānında anı bil

4654. İşidüb didi Ṭālūt seni görem
Temām itsin sözüñi ḳavle duram

4655. Ṣıġınuban Ḫüdāya ḳarşu vardı
O Cālūt meydān içre gördi

4656. Didi binümle bu dem ṣavaşa
Yaraġ gerekdür bilgil i pāşā

4657. Yaraġuñ görmezem dir sende ḳanı
Bilinden şaşdı fi'l-ḥāl ṣapanı

4658. Didi uşda yaraġum anı görgil
Ataram anuñ ıla imdi durġıl

4659. Birin ñaşun çıḳarub anı etdi
Doḳunub çehresinden ṭaşra gitdi

4660. Daḫı birisi ile itdi girü
Urur gögsünde anı bil i nikrū

4661. Şoluḳ dem yire düşdi ol atından
Büzilüb leşkeri ḳaçdı ḳatından

[226ᵇ]

4662. Müsülmānlar görüben şād olurlar
Dönüb girü maḳāmına gelürler

4663. Götürübanı Dāvūd'a o ḫıl'āt
Virür zīrā ki itmüşdür şeca'āt

4664. Daḫı emlāḳınun ṣülüṣi ne kim
Var ısa virdi anı ḳıldı ḥākim

4665. Çü geçdi bir zamān ḳamu diyārı
Yüzi Dāvūd'a döndi ne ki vārı

4666. Zīrā ki sıbṭ-ı milketdi Dāvūd
Nedāmet itdi ṣoñra gerçi Ṭālūt

4667. Çü birḳaç gün geçicek oldı Ṭālūt
Dükeli ili ṣoñra dutdı Dāvūd

4668. Daḫı ṣoñra virür aña nübüvvet
Zebūru virübanı dutdı ḳuvvet

4669. O Mūsā şer'ını sürerdi Dāvūd
'İnāyet ḳıldı aña pāk-i ma'būd

4670. Virüb durur aña üç nesneyi Ḥaḳ
Ana virmişdürür dünyāda ancaḳ

4671. Biri olaydı ḫūb āvāzı ʿiṭā
İdübdür kimsene degil aña hemtā

4672. Zebūrı oḳuyıcaḳ ḳamu ḥayvān
Āvāzından anuñ olubdı ḥayrān

[227a]

4673. Havāda ne ki ḳuşlar yürür idi
Evāzın işidüben durur idi

4674. Āvāzına dutarlardı bular gūş
Gelürdi zīrā cānlarına ol ḫūş

4675. İkinci virmiş idi aña ḳuvvet
Nice ki virmiş idi hem nübüvvet

4676. Demüri mum gibi idüb burardı
Geçürüb barmaġına hem ṣarardı

4677. Üçüncü kimesden ḳorḳmazdı ol şāh
Nice kāfirler öldürmüşdi vallāh

4678. Anuñ ṭoksan ṭokuz varıdı ʿavret
Çalab aña virüb dururdı ḳuvvet

4679. Dükelin bir gicede devr iderdi
Girü Allāh'ına hidmet iderdi

4680. Meger bir gün ḳılur iken namāzı
İder iken ol Allāh’a niyāzı

4681. Ki yā Rab didi göñlümde benüm ġam
Olubdur dilerem ki saña ṣoram

4682. Egerçi bilür idi anı Cebbār
Didi ṣorġıl anı nedirsin i yār

4683. Didi İbrāhīm İsmā’īl ü Ya‘ḳūb
Anılmuşdur kitābunda ḳatı ḫūb

[227b]

4684. Beni yād itmedün sen i Ḫüdāya
Dilerem uġradasın bir belāya

4685. Taḥammül eyleyeben ol belāya
Eger olursa senden ‘ināya

4686. Tā olam ben daḫı anlardan i Ḥaḳ
Kelāmuñda ola adum muḥaḳḳaḳ

4687. Didi bu kez aña girü ol Allāh
Saña zaḥmet virem bir yıl ol āgāh

4688. Didi ki ya İlāhī aña ṣabrı
İdemezem aña dir girü Tañrı

4689. Bir ay viren saña ben dir belāya
Dönüben didi girü ya Ḫüdāya

4690. O daḫı çokdur aña taḥammül
İdemezem virübdürsin tecemmül

4691. Baña bugün yiter i pādişāhum
Degil ne vaḳt olur ola āgāhum

4692. Bu kez ṣoñra ana didi i ʻāḳi̇̄l
Bugün ol gündürür olmaya ġāfil

4693. Durub miḥrāba varubanı girdi
Kitābını ḳamu ḳatına dirdi

4694. Evi ḥalvet idüben oturur ol
Çalab ḳulluġına olmışdı meşġūl

[228a]

4695. İkindi vaḳti idi ḳuşı gördi
Ki delikden gelüb içerü girdi

4696. Ḳonub Dāvūd ḳatında girü çıktı
Teʻaccüb eyleyüb durdiyü baḳdı

4697. Var ıdı o reyyānun ʻavreti ḫūb
Zamānında yoġıdı eyle maḥbūb

4698. Meger yalıncaḳ anda başın ol
Yumaġa olmış ıdı ṣu da meşġūl

4699. Gözi ṭuş oldı ol Dāvūd'un aña
Te'accüb eyleyüben ḳaldı ṭaña

4700. Anuñ gölgesi çünki aña irdi
O 'avret ẓıllını üstünde gördi

4701. Şoluḳ dem bürüdi ṣaçıyla ṭañın
Görübeni Dāvūd aña virdi cānın

4702. Şu resme 'āşık olmışdı o server
Yedi gün oldı ḥayrān i bürāder

4703. Dükeli işlerin terk itmiş idi
O 'ışka göñlini bir gitmiş idi

4704. Dirdi nicesi 'ālem ben anı
Ki ḳurtaram bu zaḥmetden bu cānı

4705. Oḳuyıb bu riyāyı ḳatına ol
Ṭalāḳ virdiyü bu söyledi bol

[228b]

4706. Benī İsrā′īl içinde kimi sen
Diyesin saña vireyin anı ben

4707. Didi ki ṣaçını anuñ ben i şāh
Temāmet virmezem dünyāya vallāh

4708. O ‘avret bil Yūsuf’un aṣlıyıdı
Eri ẖod İbn-i Yāmin nesli idi

4709. Anuñ ‘ışḳına göñül ṭolmuş ıdı
Eşer aña beġāyet ḳılmış ıdı

4710. Bunuñ üzre çü geçdi birḳaç eyyām
Gelüben Cebrā′īl ḳıldı i‘lām

4711. Belürmişdür didi kāfir de leşker
Anı bilgil didi sen i bürāder

4712. Çeri başın idüben o riyāyı
Virib idi varub ide ġazayı

4713. Varuban uġraşub olur şikeste
Ḳılurlar o riyāyı anda güşte

4714. Şehīd oldı bulardan daẖı çoḳ er
İşidün anı Dāvūd i bürāder

4715. Kişi gönderüben diledi anı
Rıżā virmeyüb ʿavret bī-gümānı

4716. Gelüb Cibrīl didi ki enbiyāya
Bu resme uġramadı hiç belāya

[229a]

4717. Utanıb başını aşaġa itdi
Bunuñ üzre çü birḳaç gün ki gitdi

4718. Taḥammül eylemeyübeni kişi
Girü gönderdi ki bitüre işi

4719. Bu kez ʿavret şu şarṭ ıla didi kim
Ger oġlum ola andan ola ḥākim

4720. Daḫı didi yatacaġı ḳatumda
Ola dāʾim[a] binüm ḥażretümde

4721. Rıżā virüb o Dāvūd anı aldı
Ṭoḳuz aydan anuñ oġlānı oldı

4722. Süleymān diyü aña virdiler ād
Göñülleri olaruñ oldı key şād

4723. Otururdı o miḥrāb içre Dāvūd
Aña iki melek gönderdi maʿbūb

خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ[200]

4724. İki pīr ṣūretinde geldi girdi
Ḳatı ḳorḳdı o Dāvūd çünki gördi

4725. Didiler ḳorḳma iki kişiyüz biz
Biribirimüze güç eyledük biz

4726. Aramuzda bizüm Ḥaḳ ıla ḥükm it
Bize ẓulm eyleme ṭoġru yola gir

[229b]

اِنَّ هٰذَآ اَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ[201]

4727. Didi ki ḳardeşümdür iş bu kişi
Bunuñ ṭoḳṣan ṭoḳuz var ḳoyun dişi

4728. Yaluñuz bir ḳoyunum var dişi
Anı daḫı diler ala bu kişi

4729. Baña benim iderem ẓulmı görgil
ʻĀyān eyle cevābı bize virgil

[200] Sad Suresi 22: Hani Dâvûd'un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. Onlar, "Korkma! Biz, iki davacı grubuz. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda adaletle hükmet. Zulmetme ve bizi hak yola ilet" dediler.
[201] Sad Suresi 23: İçlerinden biri şöyle dedi: "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni bastırdı."

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖۗ وَاِنَّ كَثِيْرًا[202]

4730. Didi Dāvūd ki ẓulm eyler bu saña
Ḳana‘āt eylemez ol zīrā aña

4731. Senüñ daḫı diler ki ḳoynunı ol
Ala ḳoynuna ḳata eyleye bol

4732. Çü Dāvūd söyledi iş bu kelāmı
Olar işitdiler sözi tamāmı

وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّاَنَابَ[203]

4733. Bular gülüşübeni ġāyib oldı
Bular Dāvūd ki bunlar aña güldi

4734. Başın yīre bıraġub ḳatı aġlar
Gözinden ırmaḳ olub [yaşı] çaġlar

[230a]

4735. Arada ḳırḳ gün aġladı tamām et
Özini eyledi ḳatı melāmet

[202] Sad Suresi 24: Davud dedi ki: “Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır.” Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah’a yöneldi.

[203] Sad Suresi 24: Davud dedi ki: “Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır.” Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah’a yöneldi.

4736. Çıḳub ṣaḥrñya zārī ḳılur idi
Dūni gündüz yabānda olur idi

4737. Dilerdi bir kişi Ḥaḳ'dan o dā'im
Anuñla zārī ḳılub ola ḳā'im

4738. Aña dört yüz kişi vardı o bārī
Hemīşe anuñ ıla ide zārī

يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ[204]

4739. Daḫı ṭaġlara ṭaşlara didi Ḥaḳ
Fiġān ideler anuñla muḥaḳḳaḳ

4740. Nerede yürüse ḳamu o ṭaġlar
Ḳılub zārī anuñla bile aġlar

4741. Dükeli ḳuşlar anuñ hep ḳatında
Derilüb durur idi ḥazżretinde

4742. Dükeli 'avret hep aġlar ıdı
Yüreklerine anuñçin ṭaşar ıdı

4743. Süleymān aña dā'ima gelürdi
Ḳatında giceye degin olurdı

[204] Sebe Suresi 10: Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir lütuf verdik. "Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin" dedik ve "(Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. "Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm" diye vahyettik.

4744. Dir idi saña zaḥmet geldi atam
Özüñ ġamgīn olubdur gözlerüñ nem

[230b]

4745. Ḳocar ıdı Süleymān’ı o Dāvūd
İdüb zārī ḳılurdı zikir ma‘būd

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُودَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ[205]

4746. Anuñla tesbīḥ iderdi ṭaġ u ṭaş
Daḫı ḫuşu duyur bilgil i ḳardeş

4747. Süleymān işidüb ider [i]di fehm
Anuñçün ḳuş dilinden ol [ı]dı şehm

4748. Fiġān itdi on iki yıl tamām et
Başıñ taşa urub özüñ melāmet

4749. Çü geçdi on iki yıl aña bir gün
Negāhīn ol Ḫüdā’dan geldi bir ün

4750. Didi benden ne dilersin bugün sen
Revā ḳılam ḥācetüñi sinüñ ben

4751. Didi Dāvūd dönüben ya İlāhī
Ṭapuñdur ḳamu ‘ālem pādişāhī

[205] Enbiya Suresi 79: Biz hüküm vermeyi Süleyman’a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah’ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik.

4752. Dükeli ʿālemün ḫalḳı ne ki var
Ṭapuñdan ḥācetin(i) diler i Cebbār

4753. Bulardan ḥācetin kimse ṭapuña
Dilemesün bugün hiç ḥażretüne

4754. Tā ki ḥācet dileyem ben ṭapuñdan
Ümiddür gitmeyem maḥrūm ḳapuñdan

[231a]

4755. Hiç evḳāt içre maḥlūḳatı Allāh
Dururmadı dileksiz illā ol şāh

4756. Meger ol vaḳte Dāvūd ḫāṭırıñçün
İdübdür ola anı diledi çün

فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ[206]

4757. Bu kez çıḳdı depe üstine ol şāh
Yüziñ göge dutub üç gez didi āh

4758. ʿAẕābından ol ulu pādişāhuñ
Nideyin dir ʿaḳabince ol āhuñ

[206] Sad Suresi 24: Davud dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi. Ayetin başı yanlıştır. Ayette "f" ile başlarken metinde "v" ile başlamaktadır.

4759. Başın[ı] secdeye ḳodı i ḳardeş
Gözi yaşından eyledi yīri yaş

4760. O secdede yatur ḳırḳ gün tamāmı
Ne ṣu içdi ne ḫūd yidi kelāmı

4761. Çü ḳırḳ gün ol arada şöyle yetdi
Çemen gözi yaşından anda yitdi

4762. Belürsız oldı otdan başı i yar
Aña iki melek gönderdi Cebbār

4763. Gelüb didi ki yā Dāvūd saña
Didi Ḥaḳ ki ne diler şimdi baña

4764. Eger sen acısan virem yeyesi
Yalıncaḳsan vireyin dir geyesi

[231b]

4765. Bulardan işidür ki ulu Cebbār
Bulara dimemiş ʻafvı günāhkār

4766. Şu resme eylemişdür āh [u] ḳatı
O da yaḳdı ol ehliyle nebātı

4767. Bu kez Cibrīl gelüben dir i Dāvūd
Günāhuñ yarlıġadı dir o maʻbūd

4768. Başuñ götür uru durġıl sen i yār
Ne ġam dahı çü ʿafv itdi o Cebbār

4769. Żaʿīfem didi nicesi durayın
Başuñ yīrden nicesi ḳaldurayın

4770. Muʿāvin oldı Cibrīl aña durdı
Tamām üç gün ol arada oturdı

4771. ʿİbādet eyleyüb tesbīḥ itdi
Pes imdi Cibrīl aña girü yitdi

4772. Günāhuñdır senüñ ʿafv itdi maʿbūd
Ṭapuñdan bugün olmışdur o ḫoşnūd

4773. Duruban [kim] bu aradan ona vār
Bu arada oturmaġıl sen i yār

4774. Didi Dāvūd aña luṭf idüb Allāh
Bağışladı günāhımı ulu şāh

4775. Velīkin o riyāyı nideyin ben
Veribidüm depeledi o düşman

[232a]

4776. Bu kez ana girü didi o Cibrīl
İlāhuñ ḥażretine sen duʿā ḳıl

4777. Anuñçün ne buyururlar o bārī
Bu kez üç gün girü eyledi zārī

4778. Didi ʿizzetün ḥaḳḳı içün i Ḥaḳ
Bu ḳulun ḥāline raḥm eyleyüb baḳ

4779. Çü üç gün geçdi aña girü Cibrīl
Gelüben didi aña Ḥaḳ nedir bil

4780. Ḳıyāmet güni yandır sen(i) i server
İdiserem anuñ ile berāber

4781. Nizaʿ ide senüñle anda ol er
Diyem ḫoşnūd ola senden i server

4782. İşidüb göñli anuñ oldı key şād
Giderdi ġuṣṣasını oldı āzād

4783. Bu niʿmet şükri dāʾim dir i aṣḥāb
Özümden ḥāli olmaya bu miḥrāb

4784. Bu kez andan duruban şehre geldi
Benī İsrāʾīle girü şāh oldı

4785. Ḫalā’iḳ ortasında ḥükmi itdi
Duruban Ḥaḳ yolını ṭoġru gitdi

4786. Dūni gün Allāh’a iderdi ṭa‘āt
Ne ki emr olsa iderdi ‘ita‘āt

[232b]

4787. O Dāvūd’un on oġlı vardı kāmil
Dükelinden Süleymān idi ‘āḳi̇l

4788. Meger iki kişi dāru ḳatında
Gelüb da‘va iderler ḥażretinde

4789. Biri dir bu kişi yidürdi dāḫil
Ṣalub ḳoynın ḳomadı anda ḥāṣıl

4790. Bu kez Dāvūd didi sen daḫı aña
Ṣalub yider ne ki itdi o saña

4791. Bu kez Dāvūd ḳatında çünki çıḳdı
Süleymān oturdı anlara baḳdı

4792. Didi atam nicesi ḥükm itdi
Didiler anı ki Dāvūd eyitdi

4793. Didi ben olsayıdum ġayrın anuñ
İdiser dem ki olmasuñ gümānun

4794. Dönüben didiler Dāvūd’a girü
Süleymān eyle ḥükm itmez i mehrū

4795. Süleymān [kim] oḳudub anı ṣordı
Gelüben çün anuñ ḳatına girdi

4796. Didi milkin bunuñ virürsin aña
Anuñ milkin virürsin girü buña

4797. Ḥaḳīḳat bilgil iş bu eyü degül
Didi pes ne diyelüm bunda oġul

[233a]

4798. Didi bu yıl ḳoyundan ne ki ola
Gerek anı dāḫilün ışṣı ala

4799. Biten dāḫil ḳoyun ışṣı alsun
Girü bildir ḳoca dāḫili eksün

4800. Ḳoyun ışṣına virsñn girü anı
Ḥüküm bunda budur bil bī-gümānı

4801. Dönüben Dāvūd aña didi girü
Eyü ḥükm eyledüñ bunda i nikrū

4802. Günāhdan beni ḳurtarduñ [ki] bugün
Saña minnetler iderem oġul ben

4803. Görür bunda bu resme ʻaḳıl fıṭnat
Bilür ana degiserdür nübüvvet

4804. Pes imdi anı itdi milk-i Mevlā
Ḳalan oġlānlarından ḳıldı evlā

4805. Dükelisin oḳudı yine ḳatıña
Cemiʻ ḳıldı oları ḥażretiñe

4806. Anuñ var ıdı bir yüzük ḳaşı
Ḳalub dururdı ʻādemden o ṭaşı

4807. Çıḳarmışdı anı cennetden ʻādem
ʻĀyān itmiş idüm saña ben oldum

4808. İçinde yazıluydı on iki ād
Götürüb didi ki bilüñ i evlād

[233b]

4809. Bu yüzükde (ki) vardır yazılu ne kim
Oḳursa ola benden ṣoñra ḥākim

4810. Kimesne oḳumadı hiç anı
Süleymān lī̈ki oḳur bī̈-gümānı

4811. Çü oḳudı aña virdi anı ol
ʻİbādet itmeg(e) üzre oldı meşġūl

4812. Dūni gün ḳılur idi ol namāzı
İderdi Ḥaḳ Teʿālāʾya niyāzı

4813. Meger bir gün aña dir i Süleymān
Ḫüdā ile ben itdüm ahd u peymān

4814. Didüm ki niʿmetün şükrü Ḫüdāʾya
Ki itdüñ sen baña dürlü ʿañāya

4815. Bu miḥrāb olmaya benden ki ḥāli
Ya aṣlımdan diyü itdüm maḳālī

4816. Bu mihḥrābun içinde bu gice sen
Otur ki uyuyam vü yatuban ben

4817. Didi bir gice çoḳdur bilgil i şāh
Olmayazam ḥaḳīḳat anda vallāh

4818. Didi yārim gicedir ol daḫı çoḳ
Özümi bilürem ki ṭāḳatum yoḳ

4819. Didi şol ḳadr duruben namāzı
Ḍuḥa da ḳılub iderdüm niyazı

[234a]

4820. Rıżā virdi bu kez aña Süleymān
Yetüb Dāvūd uyudu bil i insān

4821. Eyitdi ki durur anda Süleymān
Duʿā ḳılub Ḫüdā′ya dir i sulṭān

4822. Nice ki bu iṭaʿāt itdi baña
İtaʿāt eylesün ḳamu bil aña

4823. Ḳabūl idüb duʿāsın anuñ Allāh
Yaradılmışa ḳıldı anı ol şāh

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ[207]

4824. Günāhına ki tevbe itdi Dāvūd
Emegin yīrd idüb şükri maʿbūd

4825. Kelāmında dimişdür ki o ʿAllām
Zīrā duzmānı ana itdüñ iʿlām

4826. Tā düşman zaḥmetin gidere bāyīḳ
Zīrā bilmezdi anı hiç ḫalā′iḳ

4827. Zīrā geydügi kimse yoḫ ıdı
Cihānda ser keşān kireç çoḫ ıdı

[207] Enbiya Suresi 80: Bir de Davud'a, sizin için, zırh yapma sanatını öğrettik ki, savaşlarınızda sizi korusun. Şimdi siz şükrediyor musunuz?

4828. İder Dāvūd meger bir gün duʿāyı
Ki taʾzim idübanı ol Ḫüdāʾyı

4829. Baña göstere vezīrüm i ʿAllām
O cennetde kim olısardur iʿlām

[234b]

4830. Didi vardur edelyāda ki baḳar
Vezīrün ol ola cennetde i yār

4831. Duruban isteyü gitdi ol anı
Ferāḥ ola görüben göñli cānı

4832. Yaḳīn idi ki aḫşam aña irdi
Avalanurdı ol er anı gördi

4833. Görüb Dāvūd vir idi ol selāmı
Bu kez Dāvūd aña itdi kelāmı

4834. Didi żaʿīfam gelüb duram ḳatuña
Ḳonuḳ olam bu gice ḥażretüne

4835. Didi benem bu köyde ḳatı yoḫsul
Ḳatumda yoḳ durur niʿmet ḳatı bol

4836. Ḳanaʿāt ger idersin ḥālüme sen
Ḫoş ola rāżıyam şāha saña ben

4837. Didi Dāvūd iderem ben ḳanaʿāt
Ḳanaʿāt itmek olmışdur ṣanaʿāt

4838. İki etmek olardı her gün ol er
Birin yoḫsula virürdi o server

4839. Bir ile orucın açardı dāʾim
Bu işe olmış ıdı şöyle ḳāʾim

4840. Bu kez virür birin yoḫsula ol er
Birin Dāvūd önünde ḳor i server

[235ᵃ]

4841. Orucın açmayuben gice yatdı
Ṣabāḥ durub sıġır gütmege gitdi

4842. Didi Dāvūd senüñle giderem ben
Saña hemrāh oluram dir bugün ben

4843. Didi pes (imdi) durubanı sıġrı sürdü
Şu deñlü gitdi Dāvūd anda irdi

4844. Didi niçün oturmazsın bunı sen
Bu mevżʿıda bana tāt görürem ben

4845. Didi degil ḥelāl oturmaḳ anı
Otı kemdür zīrā ki bī-gümānı

4846. Daḫı gidüben bir yīre vardı
O yīr çayır idi anda oturdı

4847. Ṣu vaḳtin oldı çün girü ṭavārı
İletdi bir ṣuya ki ḳatı arı

4848. İçerdi gice girü eve geldi
Girü varuban(ı) iki etmek aldı

4849. Birisin[i] virür yoḫsula girü
Birin Dāvūd önünde ḳor i mehrū

4850. Oturdı girü anda kendüsi ac
Egerçi yimege olmışdı muḥtāc

4851. Didi Dāvūd ki bildügim beni sen
O kişi dir ki bilmedüm seni ben

[235b]

4852. Didi ki Dāvūdam geldüm [ki] saña
Niye geldüñ (diyü) diyü ṣordı ol aña

4853. Dönüben dir ki Dāvūd aña ʻAllām
Senüñçün baña eylemişdür iʻlām

4854. Ki cennetde vezīrüm olısarsın
Benümle anda bile ḳalısarsın

4855. İşidüb şād olur ol kişi ġayet
Şükür ḳıldı Ḫüdā’ya bī-nihāyet

4856. Didi ki ‘izzetün ḥaḳḳıçün i Ḥaḳ
Eger ḳaldısa ‘ömrümden bana baḳ

4857. Buluşdurma ki itmeyem günāhı
Dilerem anı senden yā İlāhī

4858. Esenleyüb girü durdı o Dāvūd
Didi ben bilmedüm i yüce ma‘būd

4859. Bunuñ gibi cihānda ḳulların vār
Velīkin şimdi bildüm ben i Cebbār

4860. Ḫaberde şöyle durur ki o Dāvūd
Ḳılab zārīdir idi ki i ma‘būd

4861. Bıraḳmaya idüñ nolaydı şāha
Bu ḳuluñ ol [ki] itdü kim günāha

4862. Bir ün geldi selāṭin gibi i yār
Bu miḥrāba gelürdüñ ḳatı Cebbār

[236ª]

4863. Bu dem yaz ḳılular gibi gelürsin
O miḥrābuñ içinde sen olursın

4864. O Dāvūd'a ecel çün yaḳın oldı
Çalab 'Azra'īl'e Dāvūd'a ṣaldı

4865. Bir 'ādem ṣūretinde oluben ol
Gelür Dāvūd'un evine döner yol

4866. Süleymān'un anası görüb anı
Sürer ne kişisindir i cüvānı

4867. Didi ki Tañrı'nun bir ḳulıyam ben
Gelübdürem ki sözüñ işidem ben

4868. Gelür bańa senüñ sözün bu dem ḫoş
Dutaram sözüne anuñ içün gūş

4869. Süleymān'un anası daḫı aña
Senüñ sözüne dur ḫoş geldi bańa

4870. Velī peyġāmber emr ile i kişi
Yavuz ola anuñ emrinsiz işi

4871. Benüm görmedi kimesne yüzümi
İşitmedi daḫı kimse sözümi

4872. Beni gelmedin iş bunda dur uru
Bir adım ṭaşra çıḳġıl sen i nikrū

4873. İşidüb sözüñi güldi dir aña
Sözüñ ḫoş geldi gitmezem [ki] baña

[237b]

4874. Ben andan ḳorḳmazam bil anı taḥḳīḳ
Sözüme eylegil dir bunda taṣdīḳ

4875. Bu söz içinde iken geldi Dāvūd
Selām itdi saña dir pāk-ı maʿbūd

4876. Beyān itdi niye geldüġin aña
Muṭıʿ oldı ki didi Ḥaḳ aña

4877. Pes imdi cānını aldı anuñ ol
O ʿuḳbāya göneldi dutuban yol

4878. Süleymān anası bildi ki anı
O ʿAzrāʾīl imiş gitdi gümānı

4879. Süleymān ḫaber gönderdi geldi
Atasını ölüb dururdı buldı

4880. İşidüb aġlayuben itdi feryād
Dükeli ḫalḳ ana olmışdı münḳād

4881. O gün olmış ıdı ışṣı beġāyet
İze virmiş(i)di ḫalḳa bi nihāyet

4882. Buyurdı kerkesler kamu gelürler
Bu ḫalḳun üstüne gölge olalar

4883. Ve Türkistān ilinden varuban pes
Getürler misk[i] şol dem ḳamu kerkes

4884. Kefen içinde ḳomışlardı anı
Bu maʿnīden ḳoḳar misk bī-gümānı

[237a]

4885. Anuñ ḳabrinde ne ḳopa ḳıyāmet
O misk ḳoḳusı gitmeye tamām et

Ḳıṣṣa-i Süleymān bin Dāvūd ʿAleyhi's-selām

4886. Atasından degübdür ki Süleymān
Olub durur bu yīr yüzinde sulṭān

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ[208]

4887. Diyübdür Ḥaḳ anı Ḳur'ān içinde
Ṭaleb idüñ anı ger ola cinde

[208] Neml Suresi 16: Süleyman, Dâvûd'a varis oldu ve, "Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur" dedi.

4888. Ḫaberde böyledür çünki Süleymān
Yirüñ yüzine oldı ḳamu sulṭān

4889. O dem gühresinün idi milk(i) i yār
Ḳaçar Belh'e çü şāh oldı Süleymān

4890. Anuñ devrinde Ḳaptaġoras eşkār
İdübdür milketi bilgil sen i yār

4891. Nübüvvet virübeni Ḥaḳ Teʿālā
Süleymān'ı ider dünyāda aʿlā

4892. Pes imdi minberüñ üstine çıkdı
Benī İsrāʾīl'e döndi vü baḳdı

4893. Didi atam idi ḳamuñuza şāh
Bugün benem anun yirine vallāh

[237b]

4894. Anuñ milkine itmezem ḳanaʿāt
Baña Ḥaḳ virdi dünyāyı tamām et

رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي[209]

4895. Ki benden ṣoñra bilüñ olun āgāh
Bu resme kimseye virmedi Allāh

[209] Sad Suresi 35: Süleyman, "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi. Ayetin başı ve sonundan alınarak oluşturulmuş ve aynı zamanda ayetin bir kısmını birleştirmiştir.

4896. Anuñ şaḥlığı irişmişdi şuña
Ki cāluslık iderdi ḳuşlar aña

4897. Ḳaçan dünyāda vaḳı‘ olsa bir iş
Yāḫūd kimseye vaḳı‘ olsa teşvīş

4898. İrişürdi o gün içinde aḫbār
Süleymān ḥażretine ne ki esrār

4899. ‘İbādet itdi yetmiş gün Süleymān
Niyāz idüb dir Allāh’a i sulṭān

4900. Ziyāde eyle baña daḫı emlāk
Didi ne ki melik var itdüm ihlāk

4901. Özüñden gayrı[sı] kalmadı sulṭān
Özüñ ḳaldı hemān bil i Süleymān

4902. Gine yetmiş gün eyledi ‘ibādet
Didi emlākumı eyle ziyādet

4903. Didi dīvleri perīleri i yār
Senüñ ḥükmünde ḳıldum dir o Cebbār

[238a]

4904. Didi artur daḫı sen eyā sulṭān
Didi ḳuşlar daḫı [var] ne ki ḥayvān

4905. Bu yīr yüziñde olurlar muḳarrer
Senüñ ḥükmünde ḳıldum ben i server

4906. Gine didi daḫı artur i Ḫallāḳ
Birüñ altında ne var didi Rezzāḳ

4907. Senüñ ḥükmünde ḳıldum i Süleymān
Ne ki dilersen it dir aña Sübḥān

4908. Süleymān nereye ki gider idi
O ṭaġlarda ne ki var aña dirdi

4909. Süleymān işidübanı bilürdi
Neyi ki dilise andan olurdı

4910. Bu kez dīvleri perīleri dirdi
‘İmāret itmek anlara buyurdı

4911. Ma‘ādından varubanı olurlar
Süleymān ne dise anı ḳılurlar

4912. Buyurdı on iki ferseng yiri ol
İdüb meydāna döşetdi kerpiç(i) bol

4913. Gümişden [dür] birisi biri altun
Döşetdi ol yiri anuñla bütün

4914. Buyurdı ol arada bir serāyı
Gümişden ideler anda benāyı

[238b]

4915. Ki dört ferseng ola ini özüni
İşidüb itdiler anuñ sözüni

4916. Buyurdı gine bir taḫt[ı] düzer ol
Ḳızıl altundan itmişlerdi maḳbūl

4917. İki yanında dört yüz kürsi ol şāh
Düzedür ḳızıl altundan ol āgāh

4918. Benī İsrā'īlde (ne) ki var efāżıl
Gelüñ anda oturlardı i 'aḳıl

4919. Ḥüküm ḳılurdı o beyne'l-ḫalā'iḳ
Dururdı ḳarşu dört yiz kişi bāyīḳ

4920. Daḫı ardında dört biñ perī dā'im
Olurdı hidmetine ḳarşu ḳā'im

4921. Temām öyleye dek ḥükim iderdi
Ẓuhūrdan sonra evine giderdi

4922. Evinde varuban olurdı meşġūl
‘İbādet itmege Allāh’a çün bol

4923. Buyurmışdur o dīvlere cibāli
Yerinden eyleyeler intiḳāli

4924. Varub dört yüz cibāli getürürler
Bir ayruḳ yīre daḫı yitürürler

4925. Daḫı dört yüz idübdür ṭılsımı ol
Ve hem dürlü ‘acā’ib itdi ki bol

[239a]

4926. O vaḳt ki taḫtına binerdi ol şāh
Olurdı gölge ḳuşlar olġıl āgāh

4927. Dükeli ḳavmi ile ol Süleymān
Binüben taḫtına iderdi seyrān

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ[210]

4928. Ḥüküm idüb yīl anı götürürdi
Nereye dise anda yitürürdi

4929. Gice yaḳın olıcaḳ anı girü
Yīr yine getürürdi bil i mehrū

[210]Sebe Suresi 12: Süleyman'ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan rüzgarı verdik. Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateş azabını tattırırız.

وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْر[211]

4930. Kelāmında dimişdür ki o Tañrı
Virib idüñ aña bir *ʿaynü'l-ḳıṭrı*[212]

4931. O ʿayn götürür [i]di kendüsiyle
Nereye ki giderse anı bile

4932. Ḫorāsanuñ cibālinde o Cebbār
İdübdurdı anı anda iẓhār

4933. Anuñ ḥāṣiyyeti bu i bürāder
Ne ki ṣayrū ola yirde canā-vār

4934. Ger içse ṣuyın olurdı selāmet
Bu idi anda bilgil sen kirāmet

[239b]

4935. Ve baʿżı dir ḳalay baḳır çıḳardı
Revān olub o çeşmeden aḳardı

4936. (Ve) baʿżılar dir çıḳardı andan altun
Dükeli ḫalḳ görürdi anı bütün

[211] Sebe Suresi 12: Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık.

[212] Sebe suresi 12: Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık.

وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ[213]

4937. Anuñ ḳatında cinniler ne ki vār
Düzedürdir ne ki dise bil i yār

4938. İleyında iderlerdi ʻacā’ib
Kimesne gördügi yoḳdı ġarā’īb

4939. Bu ʻālem içre dört eşyāyı i yār
Kimesne eylemedi aṣla deyyār

4940. Şuña degin ki gelmişdür Süleymān
Degirmendür biri ḥammam i insān

4941. Kirecdür birisi hem demür itmek
Ve ulu ṭaşları hem daḫı kesmek

4942. Süleymān ḳalıb dururdu Allāh
Bu resme ki didük dünyāda ol şāh

4943. Teʻaccüb eyledi anı ḫalā’i
Ki virdi salṭanat o resme bāyīḳ

[213] Sebe Suresi 12: Süleyman'ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan rüzgarı verdik. Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateş azabını tattırırız.

4944. Meger bir gün otururdı Süleymān
Didi ki dilerem iẕni i sulṭān

[240ᵃ]

4945. Bu yīr yüziñde maḫlūḳāt ne ki vār
Ṭa'āmını virem bir gün i Cebbār

4946. Bir iş idem ki 'ālemde hiç anı
Kimesne itmemişdür bī-gümānı

4947. Bu kez Ḥaḳ dir anı hiç kimse itmez
Zīrā kimsenün aña güci yitmez

4948. Dönüben girü didi ol Süleymān
Ki virdüñ baña çoḳ ni'met i sulṭān

4949. Ola ki gele elümden benüm ol
Virem bu ḫalḳa ni'met key ḳatı bol

4950. Pes ana virübanı destūr Allāh
Bu cümle ḫalḳa dir ki oluñ āgāh

4951. Ṭaleb idüñ fülan gün rıżḳunuz siz
Süleymān'dan ki ol gün dirmezüz biz

4952. Buyurdı yidi biñ cümlen dīve
Ḥacerden ideler anlara yive

4953. Ki ñolı arzı itmiş arşun ola
Ṭa‘āmıyla olaruñ içi ṭola

4954. Sekiz aylık ini özüñi ṣaḥra
Var idi ulu yaḳın idi baḥre

4955. İledüb ḳodılar anda ḳavazīn
Ne ḥaddi var ki ḫarç itdi ḫavazīn

[240b]

4956. Ṭa‘āmım anda dünyānun getürür
Özi taḥta binübeni oturur

4957. Dönüben baḳar ıdı ol araya
Ṭulū olmış ıdı ni‘met berāya

4958. Her ‘ādem bir işe olmışdı meşġūl
Mu‘āṭṭal yoġ ıdı anlarda hiç ḳul

4959. Müheyyā itdi çünki ol ṭa‘āmı
Didi dīvlere okun ḫās u ‘āmı

4960. Çü bir sa‘at geçer bir balıḳ irdi
Deñizden ḳaldurdı baş anı gördi

4961. Didi ki ya Süleymān bugün Allāh
Saña gönderdi beni olġıl āgāh

4962. Taḥammül idemezem şimdi bāyīḳ
Tā ki bunda gele cümle ḫalā’iḳ

4963. Birāz virgil baña bu dem ṭa‘āmı
Yeyeyin tā ki gele ḫās u ‘āmı

4964. Didi ki yā semek bu ṣaḥra ulu
Ṭa‘āmıyla olubdur şöyle ṭulū

4965. Bu ḫalḳ içün olubdur anı bilgil
İversen sen o cinden başlayıġıl

4966. Pes imdi ol balıḳ uzatdı başın
Yedi ne ki var ıdı anda aşın

[241a]

4967. Daḫı ḳabdan ḳaçaḳdan her ne ki vār
Yidi ḳomadı hergiz bilgil i yār

4968. Çü gördi anı balıḳdan Süleymān
Te‘accüb eyleyüben ḳaldı ḥayrān

4969. Didi ben bu ṭa‘āmı bil i balıḳ
Düzetdim ki yeye külli ḫalā’iḳ

4970. Yaluñuz cümlesin anuñ yidün sen
Ḳalan maḫlūḳa bugün ne ḳoduḳ sen

4971. Bu kez dönüb aña dir girü balıḳ
Baña üç loḳma virür günde ḫālıḳ

4972. Birisin gelübeni uş ḳatında
Yidüm bugün anı ben ḥażretünde

4973. Gerekdür iki loḳma daḫı baña
Tamām ola direm rıżḳumı saña

4974. Senüñ ḳonuḳluġunda bugün uş ac
Olubduram ṭa‘āma ḳatı muḥtāc

4975. Süleymān ol balıḳ söziñ işitdi
Şoluḳ sa‘at orada ‘aḳlı gitti

4976. Çü ‘aḳlına gelür dir ki i Ḫallāḳ
Dükeli maḫlūḳa sensin ki Rezzāḳ

4977. Ġanī sensin sehī sensin Ḫüdāya
Ḳamu maḫlūḳa virürsin ‘aṭāya

[241b]

4978. Faḳirem yoḳsulam uşda ḳatuna
Gelüben yalvaruram ḥażretüne

4979. İderem tevbe ‘afv itgil günāhum
Ki sensin ‘afv idici pādişāhum

4980. Meger taḥta binübanı Süleymān
Götürüb yīl ider idi o seyrān

4981. Anuñ altında atlular yürürdi
Süleymān anları külli görürdi

حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْۚ[214]

4982. Gelür ḳarınca evine i insān
Cemiʿi leşker ile ol Süleymān

4983. Didi nemle i ḳarınca görüñüz
Evünüz içre bu demde duruñuz

لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗۙ[215]

4984. Tā ki baṣmaya sizi ol Süleymān
Daḫı anuñla ne ki vardur insān

4985. Buyurdı Ḥaḳ ile sözin getürdi
Süleymān[un] ḳulaġına yitürdi

4986. Raʿiyyet saḳlamaġı tā bile ol
Özine ġarre olmaya ḳıla ol

[214] Neml Suresi 18: Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi.

[215] Neml suresi 18: Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler” dedi.

[242ª]

وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ [216]

4987. Didi yā Rab benüm göñlüme bıraḳ
Ki şükir niʿmetün idem ben i Ḥaḳ

4988. Ki ʿālemde şāh idüb virdün emlāk
Ve her dili daḫı iderem idrāk

4989. Daḫı luṭf eyleyüb virdüñ nübüvvet
Vir imdi ben ḳuluna daḫı ḳuvvet

4990. Ki şükir niʿmetün idem i ʿAllām
Baña luṭf eyleyüben ḳılġıl iʿlām

وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ[217]

4991. Daḫı bir iş idem ki aña ḫoşnūd
Olasın yarın anda sen i maʿbūd

4992. Ki yarın enbiyā ile ḳopam ben
Bu dem luṭf eylegil ben ḳulu ki sen

[216] Neml Suresi 19: Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: "Ey Rabbim! Beni; bana ve ana babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!"

[217] Neml Suresi 19: Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: "Ey Rabbim! Beni; bana ve ana babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!"

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا [218]

4993. Çü işitdi ḳarıncanun sözüñi
Tebessüm itdi o şāhlar göziñi

4994. Buyurdı ile taḥtı yīre ḳodu
O ḳarıncayı ḳatına oḳudı

[242b]

4995. Niçün [o] dir ḳaçırdun bunları sen
Edebsüzlik mi eyledüm bugün ben

4996. Bu kez nemle didi ki yā Süleymān
Ġażab itme çaġırma sen i sulṭān

4997. Melek iseñ bu dünyāda sen i yār
Melik ḳıldı beni daḫı o Cebbār

4998. Baña ḳırḳ ḳat yīri virdübdür ol Ḥaḳ
Ki her yirde vezīrüm var muḥaḳḳaḳ

4999. Bularuñ her biri ḥükminde bāyīḳ
Bilüñ ki var durur ḳırḳ biñ ḫalā'iḳ

5000. Ger emir ide bize Ḥayy u zu'l-men
Helāk idem ne ki var aña düşman

[218] Neml Suresi 19: Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: "Ey Rabbim! Beni; bana ve ana babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!"

5001. Girü didi aña niçün ḳaçırduḳ
Yürürken anları ine göçürdük

5002. Ḳarınca dir bu yirde vardur altun
İḥāṭa eylemişdür yiri bütün

5003. Beni ʿādem ḳatı ṭaʿmādur i şāh
Bulardan ḳorḳmışam ki bunda nāgāh

5004. Yeri ḳazub çeri mi öldüreler
Bu yīr yüzin fiġānla ṭolduralar

5005. Süleymān didi niçün ḳaçmaduk sen
Ḳarınca dir ki şāham bunlara ben

[243a]

5006. Melik olan gerekdür ide teşvīş
Belā vaḳtinde kendüyi duta pīş

5007. Raʿiyyet üzre key ide muḥayyet
Özi bigi olara ide şefḳat

5008. Neden bildüñ bu ʿilmi diyü ṣordı
Cevāb ol[dur] Süleymān'a o virdi

5009. Ḳarınca dir ṣanur mısın ki Allāh
Ḳamu ʿilim saña virmişdür i şāh

5010. Dükeli ʿilim bir şāhsa o Sübḥān
Ḥaḳīḳat virmemişdür bil i sulṭān

5011. Diler misin ki uġradam ṭapuña
Mesāʾīl çünki geldüm ḥażretüñe

5012. Daḫı varam ṭapuña ben mesāʾīl
Ki ehil ʿilm mi olasın i ḳāʾīl

5013. Süleymān didi ḳarıncaya ṣorġıl
Ne dilersen cevābı daḫı virgil

5014. Didi ne diledüñ sen i Süleymān
Ki virdi dünyāda saña o sulṭān

5015. Didi ki ṣalṭanat diledüm aña
Virüb durur bu dem o Tañrı bāña

5016. Ki benden ṣoñra o resme muḥaḳḳaḳ
Kimesneye daḫı virmeye hiç Ḥaḳ

[243ᵇ]

5017. Ḳarınca didi ki nolaydı Allāh
Senüñ gibi daḫı ḳılaydı bir şāh

5018. Ḥased ḳoḳusı gelür bu sözüñden
Revā degül idi bu söz özüñden

5019. Zīrā peyġāmbere degil sezā-vār
Ḥased eyleye dünyāda bil i yār

5020. Ḳatı geldi Süleymān’a bu sözi
Ḳatı taġīr olubdur andan özi

5021. Girü didi Süleymān’a dönüb ol
Kişiye ṭoġru söz acı olur bol

5022. Girü didi daḫı ne diledüñ sen
Süleymān didi yüzük diledüm ben

5023. Ki ḥükmümde ola bu cümle ‘ālem
Daḫı ḫuşu duyar evlādı ‘ādem

5024. Didi bilür misin nedir me‘āni
Diyeyin bilmez iseñ saña anı

5025. Cevāb itdi ki bilmezem Süleymān
Didi bunda me‘āni bil i sulṭān

5026. Yirüñ yüzinde vardur ne ki emlāk
Saña virdüm daḫı ne taht-ı eflāk

5027. Dükelinün behāsı bir ḥacerdür
Ki maġrūr olma aña ki ḫaṭārdur

[244ᵃ]

5028. Bu dünyānuñ zīrā Tañrı ḳatında
Ḥaḳīḳat ḳadri yoḳdur ḥażretinde

5029. Ki ṣordı [ki] daḫı ne diledüñ sen
Süleymān didi yīli diledüm ben

5030. Ki ḥükmümde ola ne ki ḳılursam
İde anı aña ne ki buyursam

5031. Didi bilür misin nedir meʿāni
Ki virdi Ḥaḳ saña dünyāda anı

5032. Eyitgil didi anı bilmezem ben
Nedir mānʿī ki bildirgil anı sen

5033. Didi manʿi budur dünyāyı ʿAllām
Saña luṭf eyleyüben ḳıldı inʿām

5034. Çü ölüm gele yīl gibi çıḳısar
Hemen elünde eylügün ḳalısar

5035. Ḳarınca sözini çünki işitdi
Ḳatı aġlayubanı zīrā itdi

5036. Gine ṣordı Süleymān'a daḫı sen
Ne diledün ki virdi sana zu'l-men

5037. Didi dīvleri cinnileri Allāh
Benüm ḥükmüme ḳılmışdur ol āgāh

5038. Didiler dilemesen anı i şāh
Viriserdi melā'īk saña Allāh

[244b]

5039. Zamānuñ aḫiri çünki olısar
O vaḳit ulu peyġāmber geliser

5040. Ki adı olısardur anuñ Ahmed
Çalab ḳatında olısar mü'eyyed

5041. Dilemeyiser ol hergiz Ḫüdāya
Bu resme nesne i ṣahib hidāya

5042. Anuñ ḥükminde ḳıla ne melek var
Cihānı ḫalḳ iden ol ulu Cebbār

5043. Dönüb ḳarınca didi ki saña ād
Dimişlerdür nedir mā'nī idüñ yād

5044. Ḳarıncaya didi ki eydüñüz siz
Nedür mā'nī ki bilmezem anı biz

5045. Didi budur me'āni olġıl āgāh
Göñül baġlama devlere sen i şāh

5046. Yaḳīn oldı ki girü dönesin sen
O taḥtundan girü hem inesin sen

5047. Bu kez didi ḳarıncaya ögüt vir
Ḳarınca aña işit girü nedir

5048. Ḫıtāb idüb didi ki yā Süleymān
Özüñi çünki ḳıldı yirde sulṭān

5049. Raʿiyyetlerüne şefḳāt idesin
Özüñ gibi buları sen güdesin

[245ᵃ]

5050. Ṣoruban buñlarun ḥālinden āgāh
Gerekdür olasın dāʾim sen i şāh

5051. Ne ki ṣanursan özüñe anı ṣan
Ger itmesen ḫāin[i]sin i [sen] ḫān

5052. Zīrā bunlara dinildi raʿiyyet
Gerekdür ideler anı riʿayet

5053. Gice gündüz hemīşe ben çıḳaram
Bu ḳavmüm üzerine hep baḳaram

5054. Görürem ḥāllerini ne ki olsa
Ḳıluram adli ẓulmi [baña] ḳılsa

5055. Eger ṣayrū olalar ṣoraram ben
Dūn ü gün bunları ḥıfẓ eylerem ben

5056. Te‘accüb eyleyüb(en) anuñ söziñe
Dönüben söyledi ol kendüziñe

5057. Didi ‘ālimleri çoḳdur İlāhuñ
Dū ‘ālem yaradan ol pādişāhuñ

5058. Diledi ol aradan döne girü
Ḳarıncadır Süleymān’a i nikrū

5059. Revā deñlü ki dönesin girü sen
Ḳonuḳlıḳ itmeyince özüñe ben

5060. Süleymān girü dönüb didi aña
Ḳonuḳlıḳ ne idiser isin baña

[245^{b}]

5061. Didi ne ki virübdür baña Allāh
Ḳonuḳlaram seni anuñla i şāh

5062. Rıżā virüb didi ki aña olsun
Ne ki vardur ḳonuḳlıḳ bunda gelsün

5063. Çekirge budını varub getürdi
Süleymān evine anı yitürdi

5064. Gülüb ḳarıncaya itdi ḫıṭābı
Benümle çeri ki var yoḳ ḥisābı

5065. Kime yetsün [ki] ḳarınca bu bir būd
Didi yitişdürür anlara maʿbūd

5066. Anuñ azlıġına baḳma i ʿaḳıl
Çalab bereketin(e) baḳ olma ġāfil

5067. Pes imdi virdi ber(e)ket aña Allāh
Çeriye idi dübdüz bilgil i şāh

5068. Bu kez olmadı bir zerre o noḳṣān
Bayaġı gibi ḳıldı anı Sübḥān

5069. Süleymān çünki anı anda gördi
Şoluḳ saʿat yüziñi yire urdı

5070. Didi ki yā İlāhī ben żaʿīfam
Ḳavī sensiñ ḳādir ben[im] naḫifem

5071. Girü gelübeni miḥrāba girdi
Tamām ḳırḳ gün o miḥrāb içre didi

[246ª]

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ[219]

5072. Ṭaleb ḳıldı ḳuşı bir gün Süleymān
İbüġi anda bulmadı o sulṭān

5073. İbük[i] didi görmezem ḳatumda
Ne oldı ki bulunmaz ḥażretümde

5074. Ḥikāyet böyledür [ki] çün Süleymān
Ḥüküm itmege oturaydı ol ḫān

5075. İgin igin ḳamu ḳuşlar gelürdi
Durub üstinde anuñ sāye olurdı

5076. Anuñ ḳarşusına dā'im dururdı
Süleymān ḥażreti anı görürdi

5077. Zīrā savardı ol peyġāmber anı
Ṣu bilürdi o hüdhüd bī-gümānı

5078. Gerek oldı [ki] seferde aña çün
Bu kez yoḳlayuban dir ḳanı boyun

[219] Neml Suresi 20: Süleyman, kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi: "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"

لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاْاَذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ[220]

5079. Ḳaḳıyub dir idiserem ġazābı
Ya öldürem yāḫu vire cevābı

5080. Ki ḳanda gitdi ol ḳoyub ḳatumdan
Niçün ayrıldı diye ḥażretümden

[246b]

5081. Sehel vaḳtden o hüdhüd geldi girdi
Süleymān'un o ḳarşusına durdı

5082. Didi ḳanda idüñ [sen] ṣoraram ben
Ki ḳatumda degül idüñ bugün sen

فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَقِينٍ[221]

5083. Dir irişdüm yiregi irmedüñ sen
Görübdürem anı ki görmedüñ sen

5084. Bu sözinden daḫı ḳaḳır Süleymān
Yaḳīn oldı ki öldüre i insān

5085. İbük didi Sebā şehrinden i şāh
Gelürem ki ḫaber işit ol āgāh

[220] Neml Suresi 21: "Bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirmedikçe kesinlikle onu ağır bir şekilde cezalandıracağım, ya da kafasını keseceğim."
[221] Neml Suresi 22: Derken Hüdhüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman'a) şöyle dedi: "Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim."

اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ[222]

5086. Didi bir ʿavret[i] gördüm ki Allāh
Ol iḳlīmi anı itmişdürür şāh

5087. Mubāliġ niʿmeti var ḥaddi yoḳdur
Daḫı emlākı yir yüziñde çoḳdur

5088. Anuñ vardur ulu taḥtı i sulṭān
O resme görmedi dünyāda insān

5089. Muḳayyed olmadı hüdhüd sözine
Daḫı baḳmadı anuñ hiç yüzine

[247a]

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ[223]

5090. Dönüb girü didi gördüm oları
Ḥaḳḳı ḳoyub güne ṭapar ne vārı

5091. İşidüb [kim] yirinden sıçradı ol
Ḥaḳḳa ṭapmazım diyüben ṣorar ol

[222] Neml Suresi 23: "Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm."
[223] Neml Suresi 24: "Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan, onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar."

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ[224]

5092. Eyü ḥüccet getür döndir baña sen
Görüserem sözüñ gerçek midür ben

5093. Anuñ var ıdı bir eyü vezīri
Ḳatı ʻālim idi yoḳdı naẓīri

5094. Oḳurdı dāʼima Tevrīt'ı ol er
Adı Aṣaf idi anuñ i server

5095. Oḳudub Aṣaf'ı şol dem aña dir
İbük getürdi bu resme ḫaber dir

5096. Yirüñ yüzine ḳılmışdur beni şāh
Nicesi vire baʻżın ġayra Allāh

5097. Didi Aṣaf kime dilerse Allāh
Vire milkini aña ḳıla ol şāh[225]

5098. Dilersenüz ki taḥḳīḳin bilesiz
Bu arada bir iş muḥkem ḳılasız

[224] Neml Suresi 27: Süleyman, Hüdhüd'e şöyle dedi: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz."
[225] Beytin sonunda yer alan "ol şâh" ibaresi nüshada ilk olarak "sultân" olarak yazılmıştır. Daha sonra üzeri çizilerek "ol şâh" diye düzeltilmiştir.

[247ᵇ]

5099. Biti yazub ibügi eyle teslīm
Ki Ḥaḳ yolın idüñ anlara taʿlīm

5100. Dine daʿvet ḳıl anları i sulṭān
Ola ki gelüb olalar Müsülmān

5101. Eger gelmez ise ki ola maġrūr
Çeri çeküb idevüz anı maḳhūr

5102. Süleymān dir gerekdür ana nāme
Yazıla heybetiyle ḫās u ʿāma

5103. Didi Aṣaf ki Tevrīt'de var üç ād
Olaruñla Ḫüdā'yı eylemiş yād

5104. Biri Allāh durur birisi Raḥmān
Birisüdür Rahīm bilgil i sulṭān

5105. Dilerseñ anı yazam i muʿaẓẓam
Zīrā yoḳ andan ayru ism-i ʿaẓam

5106. Pes emr itdi aña yazıyla nāme
Bu kez Aṣaf eline aldı ḫāme

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ[226]

5107. Yazub Belḳīs’a idübeni ḫıṭābı
Süleymān nedendürür bu kitābı

5108. Senüñ ḳatuña ki Belḳīs [o] şāhsın
Sebā iḳlīmüniñ külline māhsın

[248a]

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ[227]

5109. Ululıḳ mı idersin baña i şāh
Direm sözi işidüb olġıl āgāh

5110. Gel imdi ḳavmüñ ile ol Müsülmān
Ṭap Allāh’a getürgil baña īmān

5111. Süleymanun durur gerçi bu mektūb
Velīkin Tañrı’nundur adı i ḫūb

5112. Saḳınuñ ‘āṣī olmaḳ Allāh’a siz
‘İḳāb itmeyevüz tā ki size biz

[226] Neml Suresi 30: Süleyman muhakkak ondandır.
227 Neml Suresi 31: "Bana karşı diklenmeyin, teslim olarak bana gelin" diyor.

اذْهَب بِّكِتَابِي هَذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ[228]

5113. Çü yazdı hüdhüde itdi ḫıṭābı
İlet ol ʻavrete iş bu kitābı

5114. Aluban nāme-i hüdhüd götürdi
O Belḳīs'un sarāyına yitürdi

5115. Delikden varuban içerü girdi
O şāhun sāġ eline ṣunu virdi

5116. Girü uçub terecāde ḳonar ol
Görüb Belḳīs teʻaccüb eyledi bol

5117. Süleymān'un açub adını gördi
İbüge girü dönübeni ṣordı

[248b]

5118. Didi kim gönderübdür seni baña
İbük söze gelüben söyler aña

5119. Didi dīvler daḫı cin daḫı insān
Daḫı yīl daḫı ḳuş şāhı [o] sulṭān

5120. Pes eyitdi begleri(ni) hep ḳatına
Oḳudı ne ki vardır ḥażretine

[228] Neml Suresi 28: "Benim şu mektubumu götür onlara at, sonra da yanlarından ayrıl ve ne sonuca varacaklarına bak."

5121. Yüziñ açub didi ki geldi nāme
Bir uludan yazılmış ḫās u ʿāma

5122. Biti sini baña getürdi bir ḳuş
Dutun imdi biti sözine dir ḳuş

5123. Ne ki var ıdı mektubuñda Belḳīs
Beyān itdi ḳamu itmedi telbīs

قَالَتْ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونِي فِي اَمْرِيۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ[229]

5124. Didi bunlara fetvāyı virüñ siz
Anuñ ıla ne idevüz bugün biz

5125. Erenler ʿaḳlı ʿavretiñdür ekṣer
Nisānun ʿaklı enḳaṣ durdu ki eşher

قالُوا نَحْنُ اُوْلُوا قُوَّةٍ وَاُوْلُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ[230]

5126. Bular Belḳīsʾa dönüb itdi aḳvāl
Ki çoḳdur bizde envāʿ(ı) durlu emval

[229] Neml suresi 32: "Ey ileri gelenler! Durumum hakkında bana görüş bildirin. Sizler yanımda bulunmadıkça hiçbir işe kesin olarak karar vermem."
[230] Neml Suresi 33: Biz dediler; güçlükuvvetli ve şiddetli savaşır bir topluluğuz, fakat emir senin, ne yapacaksan sen düşün, yap.

[249a]

5127. Daḫı sāzu salub çoḳdur beġāyet
Şecā‘at ḫod bilürsin bi nihāyet

5128. Velīkin ḥükmi [ile] ‘adl hem dād
Senüñdür olmışuz emrü ki münḳād

5129. Ne ki bize buyursañ buyur i şāh
Dutaruz emrünü olġıl sen āgāh

قالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةً[231]

5130. Didi Belḳīs bulara ki bī-aḫbād
Çü ol şāh bunda gele ḳıla efsād

5131. ‘Azīzleri zelīl eyleye anlar
Ara irde çıḳa hem nice cānlar

وإِنِّي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ[232]

5132. Pes imdi yek ola elçiyi ṣālam
Anuñ aḥvālini ben külli bilem

5133. Hediye gönderem elçiyle aña
Görem ne dürlü gelür girü baña

[231] Neml Suresi 34: Dedi ki: Padişahlar, bir şehre girdiler mi, o şehri harap ederler ve halkının yücelerini aşağılık bir hale getirirler ve bunlar da böyle yapacaklar.
[232] Neml Suresi 35: Onlara bir armağan göndereyim de bakalım elçiler, dönüp ne cevap getirecekler?

5134. Ḳabūl iderem virdügüm hidāyā
Ḳabūl itmezem yāḫūd ol ʿaṭāyā

5135. Eger emvāl anuñ ḳatında maḳbūl
Ola gönderiserem aña key bol

[249b]

5136. Anuñla anı ḫoşnūd iderem ben
Ya emvāli ḳatumda niderem ben

5137. Süleymān'a bu kez yazdı cevābı
Didi hüdhüd getürmişdür kitābı

5138. Naẓar ḳılub oḳıdum külli anı
Sözüñi fehim ḳıldum bī-gümānı

5139. Viribidüm bu dem elçi ḳatuna
Teberrük viriyidüm ḥażretüne

5140. Ḫaber getüre baña ol ṭapundan
Aña hem ola tā binüm ḳapundan

5141. Viribidüm biñ atı külli nāra
Gözi çaḳır yizü aġ aña vāra

5142. Ve her bir atı bir ḳula viribdür
Başına her biri uyan urubdur

5143. Gümiş altun ıla düzülmiş idi
Ve incü la‘l ile dizilmiş idi

5144. Ve dört öküz getür diler iken ḫūb
Ve çuvalları var(ı)dı ḳatı merġūb

5145. Ve dört geric zehebden itmiş idi
Ḳamu elçiye teslīm itmiş idi

5146. Uyanın aluben ḳullar iderler
Süleymān’a deyin yaña giderler

[250a]

5147. Bular gelmezden öñdin bilgil i yār
Süleymān’a irişdür diler aḫbār

5148. İşidüben buyurdı ki Süleymān
İderler dört biñ altun gergic i ḫān

5149. Ve dört bin ögün idüban(ı) getürdi
Ve dört bin ḫādime anı getürdi

5150. Ve her birisine cevkānı virdi
Alub meydāna girüb anda durdı

5151. Çü elçi gelüben meydāna girdi
O dört biñ öküzi hep anda gördi

5152. Bularuñ öküzinden daḫı evlī
Ve ḳatımda daḫı hem andan aʿlī

5153. Didiler dört ile düzüriz ana
Bu dört biñ[i] diyüben ḳıldu ṭaña

5154. Bu kez andan ilerü daḫı vardı
O resme atı dört biñ anda gördi

5155. Özini eyledi ġāyet melāmet
Hebādur işimüz diyü nedāmet

5156. Oradan yürüdi daḫı ilerü
Görür dört biñ ḳulı [orda] i nikrū

5157. Bularuñ ḳullarından daḫı evlī
Ki ġarḳ olmış zeheble ol maḥāllī

[250ᵇ]

5158. Görüben elçi işlerine güldi
Bu kez andan ilerü daḫı vardı

5159. Serāyun ḳatına elçi ki vardı
Yetür dört biñ kirāmet anda gördi

5160. Didi ʿayb ola elçi ki ḳatına
İledevüz bu dördi ḥażretine

5161. ʻAceb nice idelüm diyü teşvīş
Çeküb dirdi ki yoḳdur bunda hiç iş

5162. Negāhīn gördi dört kerpiç yīri var
Bıraḳdı utanub anda ol i yār

5163. Buyurmış ıdı zīrā ki Süleymān
Ki dört kerpiç yirin koya i insān

5164. Süleymān ḥażretiñe çün giderler
Hevā yüzinde taḥtıñ[ı] görürler

5165. Çıkuben üstine taḥtun oturmış
Beni ʻādem ve dīvler ḳarşu durmış

5166. Ve ḳuşlar gelübeni ẓıllı olubdur
Ve dört yanını perīler alubdur

5167. Süleymān'ı bu resme çün görürler
Ḳatı miskin olubanı oturlar

قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا اٰتٰنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّا اٰتٰىكُمْۚ بَلْ اَنْتُمْ[233]

[251a]

5168. Süleymān söyledi bunlara fi'l-ḥāl
Nedür baña getürdügüñüz emvāl

[233] Neml Suresi 36: (Elçilerin sözcüsü) Süleyman'ın huzuruna gelince, Süleyman ona şöyle dedi: "Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz."

5169. Beni aldar mısın māl ıla bu kez
Ḳatuñuzdadur o sizüñ muʿazzez

5170. Baña virmiş durur emvāli ol Ḥaḳ
Ḥisābını girü ol bilür ancaḳ

5171. Daḫı virmiş durur baña nübüvvet
Çerile eylemişem sizi daʿvet

5172. Gelüben ger uyasız Allāh'a siz
Ḳatı ḫoş dutavuz ḳamunuzı biz

5173. Eger dönmezseñüz bī-ḥad leşker
Viribinem getüre sizi ol er

5174. Pes elçiler girü Belḳīs ḳatına
Gelüb dir ne ki gördi ḥażretine

5175. Didi o resme şāh(ı)la nice idem
Getüriser durur o bize pür ġam

5176. Baş evli öldürür ben aña münḳād
Olam ḥükmünde ne ki kılsa irşād

5177. Yaraḳ eyledi ki vere ḳatına
Çerīle o Süleymān ḥażretine

5178. İbüge söyledi ki anda varġıl
İlerü gile dā′īm bile durġıl

[251b]

5179. Ne söyleşür ne dirler bańa girü
Ḫaber getür olardan sen i nikrū

5180. Pes o Belḳīs′a vardı girü i yār
Getürür her gün andan ańa aḫbār

5181. Çü ḳaṣd itdi Süleymān′dan yańa ol
Yaraġ itdi anuñ içün ḳatı bol

5182. Alur dört yüz bilesince ḫalā′iḳ
Bile gele olaruñla o bāyīḳ

5183. Ve dört yüz deve yüki armaġānı
Müheyyā ḳılmış ıdı bī-gümānı

5184. Ve dört yüz kişi daḫı aluban ol
Süleymān′dan yańa dutdı ḳamu yol

5185. Ḫaberde şöyledür çün elçi yitdi
Süleymān′un ańa vaṣfın eyitdi

5186. Henüz ḳız oġlān ıdı itdi fikret
Ola ki beni idine o ‘avret

5187. Anuñ taḥtını vaṣf itmişdi büyü
Süleymān göñül dutmışdı i nikrū

5188. O bir taḥtıdı itdürdi o sulṭān
Gümişden dört ayaġında var arslān

5189. Zevāyāsında dört ṭāvus kılınmış
Ve gözlerine yaḳut oturulmış

[252a]

5190. Ki altmış arşun anuñ üzerindi
Ve ḳırḳ arşun daḫı [o] hem inidi

5191. Çü Belḳīs bunca yolı almış ıdı
Ve bir menzil daḫı yol ḳalmış ıdı

قَالَ يٰٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِيْنِيْ بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَّأْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ[234]

5192. Didi kim ola ʿarşını götüre
Anuñ bana o gelmedin yitüre

قَالَ عِفْرِيْتٌ مِّنَ الْجِنِّ اَنَا۠ اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَۚ وَاِنِّيْ عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِيْنٌ[235]

5193. Didi ʿifrit getüreyin ben anı
Yirükden durmadın sen bī-gümānı

[234] Neml Suresi 38: Süleyman, "Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir?"
[235] Neml Suresi 39: Cinlerden bir ifrit, "Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim" dedi.

5194. Süleymān didi gerek daḫı te‘cīl
Ki itmedin buyıram daḫı tebdīl

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَاْ اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ[236]

5195. Eyitdi şol kimesne ki ḳatında
‘İlim vardur kitābdan ḥażretine

5196. Ol Aṣaf’dur ki yoġ ıdı naẓīrı
Süleymān’un olıdı hem vezīri

5197. Gözün yumub açınca ben getürem
Senüñ (ben) ḥaẓretüñe anı yitürem

[252b]

فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ لِيَبْلُوَنِيْٓ[237]

5198. Çü yumdı gözin açdı ki ḳatında
Ḳarar itmiş[di] o taḫt ḥażretinde

5199. Çü anı görüben ḳatında ol şāh
Didi ki iş budur [ki] faẓıl Allāh

[236] Neml Suresi 40: Kitaptan bilgisi olan biri, “Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm” dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: “Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.”

[237] Neml Suresi 40: Kitaptan bilgisi olan biri, “Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm” dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: “Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.”

5200. Diledi ki Süleymān'un ḳatına
Ki Belḳīs o şāhuñ ḥażretine

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِيٓ اَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ[238]

5201. Didi ki taḥtı örtün [siz] görelüm
Bilür mi anı biz aña ṣoralum

5202. Süleymān kendü taḥtına oturdı
Anuñ taḥtını ḳarşuya getürdi

5203. İçerü girdi Belḳīs tacı altun
Düzelmiş la'li yaḳut ıla bütün

5204. Yüzine hem niḳābı dutmuş ıdı
Ki dürri cevher ile itmiş idi

5205. Geçüb oturdı taḥtına o Belḳīs
Süleymān itmiş idi anı telbīs

5206. Zīrā iş bunda maḳṣūd[un] Süleymān
Olıdı bile zīrekliġin i ḫān

[238] Neml Suresi 41: Süleyman, "Tahtını tanınmaz hâle getirin. Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacaklardan mı olacak?" dedi.

[253a]

5207. Zīrā begler gerekdür zīrek ola
Dükeli ḳavmi üzre ḥākim ola

5208. Çü oturdı o taḫta baḳdı Belḳīs
Süleymān itmiş idi anı teblīs

5209. Süleymān Aṣaf'a didi ki sorġıl
Bilirim taḫtını sen bu ki görġil

5210. Bu kez Aṣaf dönüben aña ṣordı
O taḫtun üstine çünki oturdı

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِّ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَّ[239]

5211. Senüṣ taḫtun nicedür didi aña
Ṣanasın ki bu oldur didi aña

5212. Süleymān gülüben didi 'ālāmet
Bunun şāhlıġına budur āmāret

5213. Velīkin ne olay ıdı bu insān
Olay ıdı bu dem bunda Müsülmān

[239] Neml Suresi 42: Belkıs gelince, "Senin tahtın böyle mi?" denildi. O da, "Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik" dedi.

وَاُوْتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ[240]

5214. Çü işitdi sözini Belḳīs anuñ
Müsülmānam dir olmasun gümānuñ

5215. Ki andan oñgi saña gelmiş idüm
Beni yaradanı ben bilmiş idüm

[253b]

5216. Aña īmān götürüb secde itdüm
Ki ḳüfre ḳoyubanı anda gitdüm

5217. Bu kez aña didi dutub Süleymān
Sebeb ne idi ki oldun Müsülmān

5218. Didi baña biti ki yazmış ıduñ
O hüdhüdden baña göndermiş idüñ

5219. Anuñ içinde yazmışdun ulu ād
Çü gördüm anı bildüm eyledüm yād

5220. O vecden Allāh'a itdüm taṣdīḳ
Müsülmān olmışam vir diyü tevfīḳ

5221. Süleymān dönübeni ṣordı ana
Nice ād dur o yazduġum [ki] saña

[240] Neml Suresi 42: Belkıs gelince, "Senin tahtın böyle mi?" denildi. O da, "Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik" dedi.

5222. Didi Belḳīs şāh-ı bismillāhı sen
Yazubdur dün ki bitide gördüm ben

5223. Didüm yā eyle ki dur ki ḳatumda
Olubdurur hemīşe ḥażretümde

5224. Ve sini ʿışḳudur göñlümde dāʾīm
Ve mim mülki durur elümde ḳāʾīm

5225. Çü virdi baña bildüm ki o sulṭān
Çü merd Tañrı durur oldum Müsülmān

5226. Teʿaccüb eyledi Belḳīs söziñe
ʿAḳıl ışşı dururdır ol öziñe

[254ᵃ]

5227. Çü Belḳīs Allāhʾa getürdi īmān
[Ki] ol ḥāline oldı vü peşīmān

5228. Ki ġāyrı Allāhʾa ider(di) ʿibādet
Uyavuz işe itmiş idi ʿādet

5229. Önine düşdi bu kez ki Süleymān
Anı ʿavret idi yine bil i insān

5230. Viribir evine Belḳīsʾı ol şāh
Ki görübeni on ola [ki] āgāh

5231. Anuñ yetmiş daḫı dört ʿavretin var
O dem ki Belḳīs aña geldi i yār

5232. Daḫı dört yüz anuñ vardı cevārı
Beġāyet ḫūb idi bu ne ki varı

5233. Süleymān'un evinde durdı ḳırḳ gün
Virürdi aḫit ḫoş dutub aña ṭon

5234. Süleymān'a gelübdürler o ki ḫūb
Bu ʿālemde naẓīrı yoḳ o maḥbūb

5235. Velīkin baldırı ḳıllu dur i şāh
Diledi baldırından ola āgāh

5236. Buyurdı dīvlere ki ide żan'at
Ki anuñ baldırına ola rüʿyet

5237. Düzerler sırçadan bir nehri āşikār
Anuñ önine çekmişlerdi dīvār

[254b]

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ[241]

5238. Diyü ardında durmışdur Süleymān
Didiler Belḳīs'a ger gūş ki i ḫān

[241] Neml Suresi 44: Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman, ona "Bu, (zemini) billurdan döşenmiş bir köşktür" dedi. Belkıs, "Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmetmiştim. Şimdi ise Süleyman ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi.

5239. Gelüben Belḳīs aña çünki baḳar
Ṣanur ki ırmaḳ olmışdurur aḳar

5240. Eteklerin duruban aña girdi
Dīvār ardından o şāh anı gördi

5241. Çü su degül bilür Belḳīs anı
Düzelmiş sırçadan ol bī-gümānı

قَالَتْ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ[242]

5242. Utanmaḳdan dir ey muṭʿı ʿāṭāyā
Otuzuma ẓul(u)m ḳıldum ben Ḫüdāyā

5243. Süleymān ile Allāh'a Müsülmān
Ḥaḳīḳat olmışam ey ulu sulṭān

5244. Pes oḳıdı o dīvleri ḳatına
Ḳılın gidermek içün ḥażretine

5245. Kerpiç getürdi zer taḥıla itdi
Ne ki ḳıl var ıdı hep anda gitdi

5246. Nigāḥ idüb Süleymān aldı anı
Ol ili girü virdi bī-gümānı

[242] Neml Suresi 44: Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman, ona "Bu, (zemini) billurdan döşenmiş bir köşktür" dedi. Belkıs, "Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmetmiştim. Şimdi ise Süleyman ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi.

[255a]

5247. Dükeli leşkeri oldı Müsülmān
Resūl Allāh'a getürdi [di] īmān

5248. Dükeli 'avretinden anı ol şāh
Dutardı ḫoş ulu ger bundan āgāh

5249. Süleymān taḥtı aña virdi girü
Āzārında otururdı i nikrū

5250. Süleymān cem' idüb cinnile insi
Didi bir taḥt gerek(dür) ki ola 'aḳsi

5251. Belḳīs taḥtınuñ aḳsine [kim] ola
Cihānda kimsenüñ olmamış ola

5252. Meger var ıdı bir dīv ṣaḥrā adlu
Didi ki ben idem olmaya (ya) ṭulū

5253. Didi her ne dilersen anı alġıl
Didigüm gibi taḥtı baña ḳılġıl

5254. Pes o ṣaḥrā düzetdi taḥtı a'lā
Gümiş altun ıla olmış muḥallā

5255. Düzetti dört ayaġında ol arslān
İçinde ṭılsım itmişdi i insān

5256. Şu dem ki taḫta bineydi o server
Feminden ṣaçar idi müşk ü ʿanber

5257. Eger ġāyrı kişi bineydi i yār
Feminden ṣaçar idi aña ol nār

[255ᵇ]

5258. Helāk ider idi yandurub anı
Daḫı ḳurtulmaz ıdı aṣla cānı

5259. Daḫı eylemiş idi iki arslān
Eger ḳaṣd eylese ġāyrı Süleymān

5260. Ki bineydi o taḫt[a] iki arslān
Aña ḥamle iderlerdi i insān

5261. İki kerkes düzüb dururdı her gāh
Dileyidi ki taḫta çıḳa ol şāh

5262. Ḳanad açuban aġzın uçar ıdı
Feminden gül ṣuyını ṣaçar ıdı

5263. Anuñ saġışda altmış kürsi itmiş
Ve ṣol yanında hem çü eyle itmiş

5264. O ʿālimler gelüben otururlar
Ve cühāl ḳarşu ayaġın dururlar

5265. Anuñ taḫtında eylemişdi arslan
O taḫtı döndürürdi bil i insān

5266. Süleymān ḥażretine kim ki gelse
Yalan da‘va içün ki anı görse

5267. O heybetden ḳatı ḳorḳardı cānı
Mecāli yoḳdı söyleye yalanı

5268. Nefis geyübeni ṭonlar Süleymān
Oturur taḫta durur ḳamu insān

[256ᵃ]

5269. Zehebden tac[ı] başına ḳurıdı
O Tevrīt’tan on āyet oḳurıdı

5270. Bu resme idübeni dā’īma ol
Bu ḫalḳ işine olar ıdı meşġūl

5271. Çü on üç yıl bunuñ üzrine geçdi
Süleymān dünyādan ‘uḳbāya geçdi

5272. O taḫt[ı] Ḳudüs’de itmişler pinhān
Tā ki taḫtı naṣr-ı ‘ālemde sulṭān

5273. Olub dünyāya eyledi müseḫḫar
İşitmişdi meger ol taḫtı ol er

5274. Ki itmişler anı ṣaḥrāda pinhān
Diledi çıḳara anı o sulṭān

5275. Ṭılsım ıla ḳomışlar ıdı anı
İgen sıdı uruban bī-gümānı

5276. Ḳaḳıyıban o taḥtı paralatdı
Anuñ ḳamusını deñize itdi

Süleymān'un Yüzügi Alınduġı Ḥikāyetdür

5277. Süleymān'un elinde ne ki memlūk
Var ıdı çıḳdı külli oldı maḳluḳ[243]

5278. Sebeb olıdı şāhlıġa hep anuñ
O ḳāṣd idi olmasun gümānuñ

[256b]

5279. Çıḳarmışdı anı cennetden Ādem
Muṣaḫḫar oldı anuñla bu ʻālem

5280. Ol aduñ [ki] ḥürmedinden yazılmış
Yüzük ḳaşında ögrüklü ḳazılmış

5281. Ḳatı ʻizzet ider idi Süleymān
Ṭahāretsuz anı dutmazdı ol ḫān

[243] Mahluk olmalıdır.

5282. Dilese ki vużu’ ide o her gāh
Virürdi bir āmīn ḳulına ol şāh

5283. Meger bir gün bulunmamışdı ol kul
Ki ola yüzügi dutmaga meşgul

5284. Girüben bir div anuñ ṣuretine
Süleymān’un gelür ol ḥażretine

5285. Aluben yüzügi fi’l-ḥāl götürdi
Ṣoḳub barmaġına taḥta oturdı

5286. Gelüben gördi ki taḥta oturmış
Ḳalan ḫalḳ aña ḳamu ḳarşu durmış

5287. Süleymānam dime ki ol Ḥaḳ itdi
Dönüben yazılara dutdı gitdi

5288. Süleymānam dise ḳanda o server
Güler[ler]di aña bil i bürāder

5289. Delü olmış bu kişi dirler idi
O sözi çün aña sunarlar idi

[257a]

5290. Meger baḥrun kenarında yürürdi
Balıḳçılar balıḳ avlardı gördi

5291. Varuban yarım aḳçeye yarışdı
Zīrā açlıġ iken ḥadden aşdı

5292. Buçuġa günde balıḳ avlılardı
Ḥaḳḳ'a dā'im ʿibādet ḳılur idi

5293. Bunuñ üzre geçüb dururdı ḳırḳ gün
Firāsetle didi Aṣāf ki bir gün

5294. Bu taḫtda oturan hergiz Süleymān
Sözine beñzemez bilüñ i insān

5295. Ve ḳamu ehli didiler bu kişi
Süleymān fiʿline beñzemez işi

5296. Benī İsrā'īl içinde olur fāş
Bu söz ki söyledi Asāf i kardāş

5297. O div ḳorḳub yüzügi baḥre atdı
Şu saʿat bir semek yüzügi yutdı

5298. Diledi ki Süleymān'a ol Allāh
Yirüñ yüzine girü eyleye şāh

5299. Anı aġcılar eline düşürdi
Ol aġcılar ḥaḳḳıçün aña virdi

5300. Şoluḳ dem balıġun ḳarnını yardı
İçinde balıġun yüzügi gördi

[257ᵇ]

5301. Ferāḥ olub anuñ göñli beġāyet
Şükür ḳıldı Ḫüdāya bī-nihāyet

5302. Bilür (ki) sulṭānlıġını aña ḳādir
Girü virdi çü oldı anda ẓāhir

5303. Geçürdi barmaġına ol Süleymān
Bilür balıḳçılar budur ki sulṭān

5304. Pes imdi taḫtına geldi Süleymān
Bayāġı gibi ḫalḳ[a] oldı sulṭān

5305. Dükeli ḫalḳ aña itdi itā'at
Anuñ ḥükminde oldı il vilāyet

5306. Çü irdi aḫirine 'ömri ḳanı
Yaḳīn olmış ıdı ki çıḳa cānı

5307. Girüb miḥrāb içine gice gündüz
'İbādet itmege dutmışdı yüz

5308. Buyurmış (ı)dı her bir dive o bir iş
Çıḳardı anuñ içün ḳamu teşvīş

5309. Dutar baş aġrısı anı i mehrū
Olur dört ay yedi gün ḳatı ṣayrū

5310. Girüb miḥrāba iderdi ʿibādet
Pes aġrısı ḳatı oldı beġāyet

5311. ʻĀṣāya tekye idüben Süleymān
Durur ıdı aña [ki] ḳābiż[i] cān

[258a]

5312. Anuñ cānını ḳabż itdi melek bil
Dururdı Ḥaḳ Teʻālā anı bir yıl

5313. Düşürmedi ʻāṣādan anı ʻAllām
Anı itmedi kimesneye iʻlām

5314. Velīkin de ayetü'l-arżdı anı
ʻĀṣā ṣınub düşer ol bī-gümānı

5315. Bilürler ki Süleymān kim ölübdür
Hemān anda anuñ cisim ḳılubdur

5316. Pes anuñ cismini anuñ giderler
Getürüb Şam'da anı defn iderler

5317. Ḫaberde şöyledür bilgil ḥikāyet
Ululardan olubdurur rivāyet

5318. Yigirmi Benī İsrā'īl içinde i 'āḳīl
Yedi biñ enbiyā var ıdı kāmil

5319. Yigirmi biñ daḫı 'ālim var ıdı
Bu ḫalḳun ortasında rehber idi

Ḥikāyet-i Zekeriyyā'ün-Nebī 'Aleyhi's-Selām

5320. Zekeriyyā(yı) nebī ḳılmışdı Allāh
Ḳızından idi Dāvūd'un ol āgāh

5321. Benī İsrā'īl'e ḳılmışdı irsāl
Ki da'vet eyleye ḳalmaya ihmāl

[258b]

5322. Va'aẓ iderdi ḫalḳa bil o kişi
Naṣihāt itmek idi dā'im işi

5323. Ṣıfātına koşuban anı Allāh
Yemin itdi bu mevżı'da ol āgāh

كٓهٰيٰعٓصٓ[244]

5324. Beyān itdi ḥurūf[ı] İbn-i ʿAbbās
Fehem idüñ bunı imdi siz i nās

5325. Budur meʿānī̇ ki vardur ḫalāʾiḳ
Yiterem rızḳını virme ki bāyī̇ḳ

5326. Ve şunlar ki yolundan azdı ġāyet
Yiterem anlara idem hidāyet

5327. Ve her kime dilersem rızḳın insān
İderem dir işidüñ siz i insān

5328. Ve ne yār itmişem yaradı sarın
Bilürem küllisinündir o ḥālin

5329. Ne vaʿde eylemişem dir o Ḫālıḳ
Anuñ kiẕ[i]bi yoḳdur ḳavli ṣādıḳ

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّآ[245]

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَآءً خَفِيًّا

[244]Meryem Suresi 1: Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd.
[245] Meryem Suresi 2-3: Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı.

5330. Benüm Tañrılıġum ḥaḳḳıdur ol Ḥaḳ
Eyü ḳuldur Zekeriyyā(dır) muḥaḳḳaḳ

5331. Benüm raḥmetlerüme dir sezā-vār
Yemin itdi bunun üzre o Cebbār

[259a]

5332. Didi sırrıla bir gün Allāh'a ol
Niyāz idübeni yalvardı key bol

قَالَ رَبِّ اِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا[246]

5333. Didi ki 'izzetüñ ḥaḳḳı sen i Ḥaḳ
Senüñüm eskidi bir ḥālime baḳ

5334. Saçum aġardı (uş) mezatum ḳārīdür
Oġuldan ḳızdan aṣla ol berīdür

5335. Baña luṭf eyleyüb virgil bir oġlān
Velī ola bu 'ālem[e] i sulṭān

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا[247]

5336. Ki yandan āli Ya'ḳūb'dan o vāriṯ
Ola azdurmaya hergiz o ḥāriṯ

[246] Meryem Suresi 4: Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı.

[247] Meryem Suresi 6: Ki o bana vâris olsun; Ya'kub hanedanına da vâris olsun. Rabbim, onu rızana lâyık kıl!

5337. Beni ola [ki] ya‘ni ehli ḥikmet
Bilā Tevrīti hem daḫı şerī‘at

يَا زَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيٰى[248]

5338. Du‘āsını ḳabūl eyleyüb Allāh
Didi (ki) ya Zekeriyyā olġıl āgāh

5339. İderem saña bu dem ben beşāret
Bir oġlān ismi Yaḥyā’dur ḥaḳīḳat

[259b]

5340. Ki gelmedi anuñ gibi cihāna
Günāh[a] itmeyesidür yigāne

قالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ[249]

5341. Didi ki yā İlāhī bir ‘alāmet
Baña it ḥamline itsün delālet

5342. Dir üç gün söylemeyesin bu nāse
Saña irişmedin hergiz ba’se

5343. Çü ḳırḳ gün geçdi bilgil sen i ‘āḳīl
Zekeriyyā ‘avreti olur ḥāmil

[248] Meryem Suresi 7: (Allah, şöyle dedi:) “Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik.”
[249] Al-i İmran Suresi 41: (Melek) Senin delilin, işaret (etmen) dışında insanlarla üç gün konuşamamandır." demişti.

5344. Geçiçek ṭoḳuz ay Yaḥyā’yı Cebbār
Vücūda getürüb eyledi iẓhār

5345. Yigirmi yedi yıl ki bundan gitdi
Zekeriyyā’ya cühūdlar ḳaṣd itdi

5346. Bulardan ḳaçubanı gitdi i yār
Düşer ardına anuñ ḳamu küffār

5347. Ḳaçarken bir aġacı anda gördi
Yarıldı ol aġaç içine girdi

5348. Anuñ dolnaydı ucı ṭaşra ḳaldı
Görüben küffār anı bıçḳu aldı

5349. İki bicdiler ortasından anı
Dökülmişdür yirüñ yüzine ḳanı

[260a]

5350. Çü geldi bıçḳu gögsine ider āh
Ḫıṭāb eyleyüben aña dir ol şāh

5351. Eger añlarısan daḫı bu dem sen
Nebīlerden çıḳaram ismüñi ben

5352. Pes imdi ṣabır ḳıldı aña i yār
İki pāre iderler anı küffar

Ḥikāyet-i Yaḥyā bin Zekeriyyā ʿAleyhimeʾs-selām

5353. Duʿā itdi Ḫüdāya çünki ol şāh
Ḳabūl idüb virür Yaḥyāʾya Allāh

5354. Anuñ ḥaḳḳında seyyid didi Ḳurʾān
Ḫuṣūṣādır daḫı aña o sulṭān

5355. Dimedi enbiyāya seyyid ol Ḥaḳ
Aña dimişdürür ol sözi ancaḳ

5356. Ḫaberdür İbrāhīmʾden ṣonra Allāh
Beni gönderdi seksen biñ ol āgāh

5357. Hiç itmedi o Yaḥyā gibi ẓāhir
Ḫulūḳ-ı aʿẓām-ı evlā vü ṭāhir

5358. Ḥaṣūrun maʿnīsi budur ki Cebbār
Ḥiṣārına ḳoyub itmedi o zār

5359. ʿİbādet ne ki var idi o Yaḥyā
Sehel ʿömri içinde itdi iḥyā

[260b]

5360. Benī İsrā′īle peyġāmber idi
Oḳumaḳ ḳamusına server idi

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا[250]

5361. Zīrā idüb o Yaḥyā′ya ḫıṭābı
Dimişdür ḳuvvetüñle dut kitābı

5362. Saña üç yaş içinde biz nübüvvet
Virüben seni ḳılduñ ehl-i ḥikmet

5363. Anuñ ümmi ve Meryem ümmi i şāh
Bilā doġmış ıdı olġıl sen āgāh

5364. Ḳaçan geleyidi Meryem ḳatına
Yāḫūd vara idi ol ḥażretine

5365. Dönerdi anası ḳarnında ol şāh
Ṣanasın secde iderdi ol āgāh

5366. Ḫıṭāb idüb Zekeriyyā′ya (i) kişi
‘Aceb dur didi işbu Meryem işi

5367. O beñzer ḥāmile ola bil i yār
Beni ḳılmış (ı)dur ḳarnında Cebbār

[250] Meryem Suresi 12: Biz: “Ey Yahya! Kitabın hükümlerine kuvvetle sarıl!” buyurduk. Ona henüz küçük bir çocuk iken ilim, hikmet ve peygamberlik verdik.

5368. Zekeriyyādır neden bildüñ (sen) anı
Didi ḳatına vardum her zamānı

5369. Bu ḳarnumdaġı oġlın şöyle döner
Ṣanasın ki ḳıyāmdan yire iner

[261a]

5370. Teʿaccüb itdi sözine beġāyet
Ne ḥikmetdür Ḫüdāya dir bu āyet

5371. Çü ḳırḳ gün geçdi andan ṣonra ḳādir
Zekeriyyā ʿavretin(den) itdi ẓāhir

5372. Otuz ṭoḳuz olubdur ʿömri Yaḥyā
Ḳılurdı giceleri dāʾim iḥyā

5373. Cehennem ḳorḳusından dāʾim aġlar
Gözinden ırmaḳ ola beni çaġlar

5374. Buñadan olmadı hergiz ol āgāh
Ṭamū z̲ikr idüb iderdi feryād

5375. Didiler itmedüñ aña günāhı
Niçün aġlarsın idübeni āhı

5376. Didi ki ḳulluġum ne deñlü ola
O şeyṭān ḳulluġından ek̲ser ola

5377. Ṭamūlıḳ eyledi anı o Cebbār
Anuñçün ḳorḳaram ben daḫı i yār

5378. Ki beni eyleye ṭamūlık ol şāh
Anuñçün aġlayuben iderem āh

5379. Dükeli enbiyā bu ḫālıḳ bāyīḳ
Söz ile da‘vet itdi i ḫalā’iḳ

5380. Velī Yaḥyā buña bile ḳılubdur
Görün anı ḳamu mü’mīn olubdur

[261b]

5381. Ḫaberdār yetmiş anuñla efāżil
Geyüb pelesin yürürdi i ‘āḳīl

5382. Ṭa‘ām bir keret[i] üç günde yirdi
Gelüben ḫalḳ anı Yaḥyā[ya] ṣordı

5383. Niçün üç günde bir yirsin ṭa‘āmı
Ḫiṭāb idüb didi i ḫāṣ u ‘āmı

5384. Benüm gelmek leküm ḥaḳ işāret
İdüb atama eyledi beşāret

5385. Atam itmedi üç gün hiç kelāmı
Daḫı yimedi hergiz ol ṭa‘āmı

5386. Pes imdi bize olmışdur sezā-vār
Ki üç günde yiyevüz biz de i yār

5387. Ḫaber budur Zekeriyyā′ya [o] Cebbār
O Yaḥyā geldüginden virdi aḫbār

5388. Zekeriyyā didi maʿlūm eyle [i] şāh
Beni ola ol oġlum olam āgāh

5389. Didi bu kez aña Cebbār-ı ʿālem
Saña getüriserem ḥāli ol dem

5390. Ki üç gün itmeyesin sen kelāmı
Bilesin ol zamānda ol ġulāmı

5391. Getürmişdür meger şerʿinde anuñ
Diyiserin ki olmasun gümānuñ

[262ᵃ]

5392. Kim oruç dutsa itmezdi kelāmı
Daḫı yimez idi hergiz ṭaʿāmı

5393. Anuñçün yimez (idi) ṭaʿām(ı ol) Zekeriyyā
Zīrā ki oldı şerʿi zekeriyyā

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا[251]

5394. *Ḥanānen min ledunnā* diyüb Allāh
Eger Yaḥyā’yı Ḳur’ān da ol āgāh

5395. Eyüdür eyü işlüdür beġāyet
Daḫı şefḳātlüdür [o] bī-nihāyet

5396. Ne ḳıyıdı gice gündüz o ṭa‘āt
İder idi ol Allaāh’a ʿibādet

5397. Bu dünyāda günāh itmedi aṣlā
Anuñçün ider medḥi onı evlā

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا[252]

5398. İderdi valideyne dā’im iḥsān
Bulara hergiz itmez idi iṣyān

5399. Kimesneyi ona ḥaḳ urmamışdur
Ve gönlin kimsenün ayırmamışdur

[251] Meryem Suresi 13: Ayrıca ona tarafımızdan büyük şefkat ve merhametle birlikte tertemiz bir gönül ve yüce bir ahlâk nasip ettik. O, günahlardan çok çok sakınan bir kimseydi.
[252] Meryem Suresi 14: Anne ve babasına da içten ve pek iyi davranan hayırlı bir evlattı. Asla zorba ve isyankâr biri değildi.

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا[253]

[262b]

5400. Daḫı yād eylemişdür ḥaḳ kelāmı
O Yaḥyā üzre olsun dir selāmı

5401. Şu gün Yaḥyā bu dünyāya gelübdür
Ve şol gün [kim] girü Yaḥyā olubdur

5402. Ve şol gün girü idem anı iḥyā
Görün ne işidür imdi o Yaḥyā

5403. Ḫaberlerde gelür çünki ḳıyāmet
Ḳopa dīrīle ḫalḳ anda tamām et

5404. Dükeli enbiyā vire ḥisābı
Ve baʿżı ḫalḳ göre anda gaẕābı

5405. Velī yetmiş melek Yaḥyā ḳatında
Durub hidmet ideler ḥażretinde

5406. Ḫaberde şöyledür Yaḥyāʾnun özi
Dimezdi kimseye hergiz o sözi

5407. Atasından tā olmayınca māẕūn
Bu kez didi atası aña bir gün

[253] Meryem Suresi 15: Selâm olsun ona doğduğu gün, öleceği gün ve öldükten sonra diriltileceği gün!

5408. İ Yaḥyā seni ʻālemde o Mevlā
Ḳılub durur dükeli ḫalḳdan aʻlā

5409. Senüñ gibi bu dem hiç kişi yoḳdur
Egerçi Allāh'un ḳulları çoḳdur

5410. Niçün destūr virmeyince [o] saña
Sözi söylemeyesin bunda baña

[263a]

5411. Didi ki ḫavf iderem saña nāgāh
Sözüm ḫoş gelmeye ṭapuña i şāh

5412. ʻİtāb ide anuñ içün baña ḥaḳ
Ḳıyāmetde sebeb oldur muḥaḳḳaḳ

5413. Ḳatında valideynüñ bil o cāhid
Dizi üzre otururdı o ḳāʻid

5414. Kimesneyi adıyla anmaz idi
Şanī̄ʻ siz kimesneye itmez idi

5415. Velī̄ her kişiye luṭf ile sözi
İdüb alçaḳlıḳ ider idi özi

5416. Ḫaberde şöyledür ol gün ki Yaḥyā
Vücūda getürüb Ḥaḳ itdi iḥyā

5417. Melā′īk Tañrı′dan destūr alurlar
Ḳamu Yaḥyā′yı görmege gelürler

5418. Anuñ yaṣduġı üstine oturlar
Selāmın Tañrı′nuñ aña getürler

5419. Ḫaberde şöyledür bil girü anı
Beyān eyleyelüm gider gümānı

5420. Ve ger yanınca va‘ẓa gelürlerdi
Bu ‘ālimler ḳamu ḥāżır olurdı

5421. Cihāna gelmedin Yaḥyā o server
Ṭamūdan söyler idi i bürāder

[263b]

5422. Çü Yaḥyā geldi dünyāya bu kez ol
Hemīşe söyler idi cenneti bol

5423. Derilüb(en) Zekeriyyā′nun ḳatına
Didiler ḳamu anuñ ḥażretine

5424. Cehennem ḳorḳusından bize i şāh
Çoḳ olmışdur ki dimedüñ ol āgāh

5425. Dilerüz vaṣf idesin bize anı
Ki ḳorḳa ḳamumuzuñ göñli cānı

5426. Zekeriyyā didi dönüb (i) ḫalā’iḳ
Bilür siz diledüm Yaḥyā’yı bāyīḳ

5427. Ḫüdā’dan arzuyıla diledüm ben
Anı virdi baña Allāh’ı zül’men

5428. Aña Ḥak ḳorḳusı ġālib olubdur
Ve göñlinde anuñ ḫavfı ṭolubdur

5429. Anuñ ḳatında ḳorḳaram sözine
Helāk ider işitse kendüzüni

5430. Velīkin gör ursanız anı
Ṭamū vaṣfını eyleyem āyānı

5431. Benī İsrā’īlüñ külli ḳatına
Gelüben didi Yaḥyā ḥażretine

5432. Dilegümüz bugün budur ṭapuña
Gelüben bu dem uşda ḥażretüne

[264a]

5433. İdesin evde bugün sen iḳāmet
Tā atan bize eyleye naṣiḥat

5434. Ṭamū evṣāfını anuñ ide yād
Erinüb göñlümüz ola ḳatı şād

5435. Ḳabūl idüb bularuñ sözlerin ol
‘İbādet itmege evde ol(dı) meşġūl

5436. Gine bir gün Zekeriyyā oturdı
Benī İsrā′īl ḳamu anda dur(ur)dı

5437. Ve Yaḥyā daḫı hem anda gelübdür
Velī andan ḳavm-ı ‘āḳīl olubdur

5438. Ṭamūnuñ heybetinden söyler idi
Ḳulaḳ urub aña ḫalḳ diñler idi

5439. Bu araya irişmişdi bil aḫbār
Ṭamūnun iç(in)de bir ulu dere vār

5440. Kimesne ḳurtılamaz andan illā
Ḫüda ḥışmından aġlaya o vallāh

5441. Zekeriyyā çün(ki) eyledi bunı yād
İşidübeni Yaḥyā itdi feryād

5442. Oḳumaḳ ortasından ṭaşra gitdi
Palās geyerdi pāre pāre itdi

5443. Düşüben yazılara aġlar idi
Ṭamū zikrini dilde ider idi

[264ᵇ]

5444. Didi [kim] ṭamū içinde i insān
Dere var anuñ adıdur [ki] secnān

5445. Zekeriyyā (çün) anı gördi şoluḳ dem
Melūl olubanı yirdi ḳatı ġam

5446. Ḳatı zārīliḳ idüb aġlar idi
Yaraġın anuñ içün ṭaġlar idi

5447. Dīrīdi ki ʿāyālum itdüm ihlāk
Elümle deb yaḳasın itdi ol çāḳ

5448. Ḫaber irişdi anasına fiʾl-ḥāl
Düşüb uṣṣı gider [anuñ] yavuz ḥāl

5449. Çü ʿaḳlı geldi eyledi o feryād
Lisānından o Yaḥyāʾyı ider yād

5450. Gelür şol dem Zekeriyyā(nun) ḳatına
Fiġān [kim] idüben dir ḥażretine

5451. ʿAyālumı helāk itdüñ i kişi
Yüz itdüñ [kim] bu dem sen işbu işi

5452. ʿAzīz oġlum ḳanı diyüb aġlar (i)di
Anuñ içün yüregin ṭaġlar idi

5453. Düşüb yazılara isterdi anı
Kime uġrarsa ṣorar bī-gümānı

5454. Çobanlara ṣataşub dir bir oġlān
Göremisiz bu arada i insān

[265a]

5455. Ṭamū ḳorḳusını dilinde ol yād
İdüb aġlar ḳatı ider o feryād

5456. Didiler işidürüz bunda bugün
Gelür işbu cebelden ḳatı bir on

5457. Velīkin bildüñ dünden berü biz
Ne nesnedür ol onı bunda hergiz

5458. Çü bunlardan ḫaber bildüyü gitdi
O ṭaġda varuban Yaḥyā'ya yitdi

5459. Başın diz niye urur beni aġlar
Güzinden ırmaḳ olurbanı çaġlar

5460. Anası elini Yaḥyā'ya urdı
Añlıcaḳ çünki anı anda gördi

5461. Çaġırub Yaḥyā ider i zamānı
Esirgeyüb baña virgil āmānı

5462. Dir anası benem ḳorḳma i Yaḥyā
Bu olmış cānumı eylegil iḥyā

5463. Anasına didi yā ana çün sen
Ḳodun elüñ başuma eyledüm ẓan

5464. Zebānīler gelüb yapışdı baña
Anuñ içün didüm ol sözi saña

5465. Anası didi Yaḥyā’ya i mehrū
Bilürsin yoḳ āyālum senden ayru

[265^{b}]

5466. Benüm bir ḥacetüm vardur ḳatunda
Direm olsun revā ol ḥażretünde

5467. Didi üstümde binüm ḥaḳlarun çoḳ
Senüñ sözünden aṣla çıḳmaġum yoḳ

5468. Eger destūr virürseñ ḳaluram ben
Bu ṭaġlarda ʿibādet ḳıluram ben

5469. Ola ki ṭamūdan eyleye āzād
Ki itmeyem yarın ʻuḳbāyı da feryād

5470. Anası dir bu kez binümle gelgil
Ṭaʻām bişüreyin ki anı yigil

5471. Ve bir gice bizümle ḳarār it
Ve ḳanca ki dilerseñ ṣonra sen git

5472. Pes imdi anası Yaḥyā’yı aldı
O ṭaġdan atası evine geldi

5473. Benī İsrā’īl anı görüben şād
Olurlar ġuṣṣadan ḳamusı āzād

5474. Ṭa‘āmı bişürdi yirez idi anı
Yanında ḳodı yaṣduġı uyudı

5475. Çü bir sa‘at o Yaḥyā anda yatdı
Negāhīn uyḳusında ün işitdi

5476. Ki Yaḥyā emīn misin Ḫüdā’dan
Sakın olmayasın andan cüdādan

[266a]

5477. Cehennem deresinden sen i ‘āḳīl
Nice olub durur sen şöyle ġāfil

5478. Uyanubanı girü itdi feryād
Düşban yazılara iderdi anı yād

5479. Bu resme idi dā’ima o Yaḥyā
Meger bir gün vefāt itdi Zekeriyyā

5480. Didi Yaḥyā’ya bu kez Ḥaḳ Teʿālā
Seni eylemişem bu yirde ā’lā

5481. Benī İsrā’īle dönübeni vār
Baña daʿvet ḳıl anları sen i yār

5482. Ṭaġdan evlerine itdi ʿavdet
Benī İsrā’īle eyledi ʿavdet

5483. Benī İsrā’īl anı görüben şād
Olur göñülleri ḳayġudan āzād

5484. Arasında bularuñ oldı Yaḥyā
Yedi yılda dini eyledi iḥyā

5485. Cuhūdlar ṣonra oldur diler anı
Aña virmediler hergiz āmānı

5486. Bulara anuñçün Ḥaḳ Teʿālā
O Buht-ı Naṣır itmişdür ḥavāle

5487. Tā yüz yigirmi biñ ḳırıldı kişi
Bularuñ yavuz oldı ḳatı işi

[266b]

Ḥikāyet-i Meryem ʿAleyhi's-selām

إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ[254]

5488. O ʿİmrān ʿavreti didi i Rezzāḳ
Nedir ḳıldun senüñçün idem iʿtāḳ

5489. Şuñı ḳarnumda olmışdur muḥaḳḳaḳ
Senüñ ḳulluġuna ḳodum ben i Ḥaḳ

5490. Hemīşe mescid içinde ʿibādet
Ḳılub senüñçün eyleye ṭāʿat

5491. Bu dünyā ḳulluġından itdüm āzād
Gice gündüz seni eyleye ol yād

5492. Ḳabūl eyleni benden sen i Ḥaḳ
Senüñçün ḳomışam anı ben ancaḳ

5493. Çü Meryem ṭoġdı didi ki Ḫüdāyā
Viren külli maḫlūḳa [ol] ʿaṭāyā

5494. Ṣanurdum er ola bunı ḳatuña
ʿİbādet ḳıla ḳoyam ḥażretüne

[254] Al-i İmran Suresi 35: Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" demişti.

5495. İçinde mescidüñ olaydı dā’im
Ki Tevrīt oḳumaġa ola kā’im

5496. Bu kez ünṣa olubdur bu eşkār
Ola mı ḥażretüne bu sezā-vār

وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثٰى[255]

[267a]

5497. Zikir ünṣa gibi degildür i Ḥaḳ
Ki ünṣa ḥālidür saña muḥaḳḳaḳ

5498. ‘Avārız çoḳ olur bunlarda dā’im
O mescide nicesi ola kā’im

5499. Bu teşvīş ile ol uyḳuya vardı
Meger uyḳusınuñ içinde gördi

5500. Didi Cebbār-ı ‘ālem anı herḥāl
Ḳabūl eylerüz eylegil sen irsāl

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ[256]

5501. Pes imdi ḥırḳaya ṣaruban anı
Getürdi mescide ol bī-gümānı

[255] Ali İmran Suresi 36: Erkek, kız gibi değildir.
[256] Al-i imran Suresi 37. Ayet: Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu

5502. O mescide yegirmi ṭoḳuz aḥbār
Var idi küllisi bunlaruñ aḫyār

5503. Ḳoyuban anlarunñ ḳatında girdi
Varubanı girü evine yitdi

5504. Ḳabūl eyledi[ler kim] anlar ol dem
Zekeriyyā dir baña elyaḳ bu Meryem

5505. Zīrā ḥāletisi vardur ḳatumda
Gerekdür ola biñüm ḥażretümde

وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا[257]

5506. Pes imdi boynına dutdı götüre
Aluban kendü evine getüre

[267b]

اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ[258]

5507. Ḳalanı dir işleme [sen] bu işi
Revā deñlüdür idesin i kişi

5508. Eger ḳurlarısa kızı muḥaḳḳaḳ
Anasıdur bu ḳıza daḫı elyaḳ

[257] Ali İmran Suresi 37: onun bakımıyla görevlendirdi.

[258] Al-i İmran Suresi 44: (Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin.

5509. Velī bir işi idelüm bunda bāyīḳ
Ki Allāh'un ḳatında ola lāyıḳ

5510. Gerekdür ṣalavuz ḳur'a biz i yār
Şuñı ṣuda dura ola sezā-vār

5511. Bularuñ her biri yazardı Tevrīt
Ḳalemleri elinde idi key işit

5512. Ḳalemde yaza bisim Allāh o server
Ki olmaya bu işi anuñ ebter

5513. Ḳalemlerine yazar her biri ād
Zekeriyyā'ya bu kez Ḥaḳ itdi irşād

5514. Velīkin ol Zekeriyyā çünki urdı
Ḳalem ṣu üstinde şöyle durdı

5515. Pes imdi ḳur' ıla anı aldı
Evine 'avreti ḳatına geldi

[268a]

5516. Aña daye buluban emzürür ol
Anı besletmege olmışdı meşġūl

5517. Çü bīraz bu idi Meryem i aṣḥāb
Yapar mescidi içinde aña miḥrāb

5518. İledüb anda ḳodı Meryem’i ol
‘İbādet ider idi Allāh’a bol

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا[259]

5519. Ne vaḳt ki Meryem üstine girürdi
Ḳatında dürlü ni‘metler görürdi

قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ۗ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ[260]

5520. Ṣorardı ne aradandur bu saña
Dir idi Ḥaḳ ḳatındañdur bu baña

5521. Kerāmetdür umar yemden bil o iş
Ki vaḳt siz yolına ḳatında yemiş

5522. İnanmazsan ḫosan kāfir olursın
Yarın ‘uḳbāyı da ẓulmetde ḳalursın

5523. Bu Kurān Resūl çünki tenẓīb
İdesin nicesi itmeye ta‘ẕīb

[259] Ali imran 37: Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı[88] da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.
[260] Ali İmran 37: Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı[88] da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. “Meryem! Bu sana nereden geldi?” derdi. O da “Bu, Allah katından” diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

[268ᵇ]

5524. İşitdüñ Aṣāf bin ber ḥayāyı
Ne itdi daḫı bunca evliyāyı

5525. Kimi ṣu üzre yüriyüb geçerler
Hevāda kimi ḳuş gibi uçarlar

5526. Kerāmeti daḫı aṣḥābuñ i yār
İşitdük nice itmişlerdür anlar

5527. İnanuñ buña siz ʻām u ḫāsı
Tegi olmayasız Allāhʼa ʻāṣīī

5528. Ve baʻżılar dimişdür bunda bil hem
Kimesne ummamışdur aṣla Meryem

5529. Hemīşe rızḳını cennetden Allāh
Viribir[di kim] aña ol ulu şāh

5530. Zekeriyyā görüben anuñ ḳatına
Ṣorar neden durur bu ḥażretine

Ḥikāyet-i Ẕüʼl-ḳarneyn ʻAleyhiʼs-selām

5531. Bu kez geldüñ bu Ẕüʼl-ḳarneynʼi şāhuñ
İdelüm ḳıṣṣasın ola añahuñ

5532. Ulu şāhidi ʻālemde o kişi
ʻİbādet idi dāʼīm anuñ işi

5533. Musaḫḫar itmiş idi bu cihānı
Yoġ ıdı ʻāṣī aña ol zamānı

[269a]

5534. Adında eylemişler iḫtilāfı
Laḳabda ḫod anuñ yoḳdur ḫilāfı

5535. Velīkin diyeyin veçhine saña
Ki Ẕüʼl-ḳarneyn diñilmişdür aña

5536. Zīrā ki maġrībe meşriḳa ol er
Tamām et dutuban olmışdı server

5537. Ve baʻżılar didi ki nūrı ẓulmet
Aña ḥāṣıl olub durur külli rüʻyet

5538. Ve baʻżılar didi ki adı anuñ
Sikender durdır o şāhı cihānuñ

5539. Ve baʻżılar didi ki merzebāndur
Atası Murzebe İbn-i Lubāndur

5540. Atasıdur anuñ Nūḥ oġlı Yāfiṯ
Vücūda gelmege olaydı bāʻiṯ

5541. Tevāriḫ içre gördüm ki Sikender
Atası Feyleḳos’dur dur i server

5542. Didi çü ḳalur ki dārā İbn-i Behmen
Alur ḳızın anuñ olmaya düşman

5543. Ḳızından Feyleḳos’un bu cihāna
Getürüb eyledi şāhı zamāna

5544. Otuz altı yıl uyuldı ḥayātı
Ṣoñ ucı aña virdi Ḥaḳ memātı

[269b]

5545. Ve ba‘żılar didi Sikender şāh
Bunuñ ġayrı durur olġıl sen āgāh

اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا[261]

5546. Kelāmında getürmişdür o Sübḥān
Bu yīr yüziñ aña ḳılduk biz o ṭān

5547. Getürdün biz sebeb her şeyden aña
Nereye ki diledi virdi aña

[261] Kehf Suresi 84: Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine her konuda (amacına ulaşabileceği) bir yol verdik.

حَتّٰى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ[262]

5548. Pes imdi maġribe el-şemse vardı
Ṭolınur ḳara balıçaḳdan ki gördi

5549. Anun ḳatında bulmış durur aḳvām
O Ẕü'l-ḳarneyn Ḥaḳ eyledi ilhām

لُنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا[263]

5550. Didi ol şāh idübeni ḥıṭābı
Yā budur buñlara eyle ġazābı

5551. Eger olmazsa bunlar Müsülmān
Helāk it ḳamusın çün ḳıldı iṣyān

5552. Ya budur 'afv idüb ḳılasın iḥsān
Ger olalar dükelisi Müsülmān

[270a]

الَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ[264]

5553. Dir İskender şular ki ola ẓālim
Ḥaḳḳ'un birliġini olmaya 'ālim

[262] Kehf Suresi 86: Güneşin battığı yere varınca, onu siyah balçıklı bir su gözesinde batar (gibi) buldu. Orada (kâfir) bir kavim gördü. "Ey Zülkarneyn! Ya (onları) cezalandırırsın ya da haklarında iyilik yolunu tutarsın" dedik.
[263] Kehf Suresi 86: Güneşin battığı yere varınca, onu siyah balçıklı bir su gözesinde batar (gibi) buldu. Orada (kâfir) bir kavim gördü. "Ey Zülkarneyn! Ya (onları) cezalandırırsın ya da haklarında iyilik yolunu tutarsın" dedik.
[264] Kehf Suresi 87: Zülkarneyn, "Her kim zulmederse, biz onu cezalandıracağız. Sonra o Rabbine döndürülür. O da kendisini görülmedik bir azaba uğratır" dedi.

5554. Tīz ola anları öldüriserem
Aña dürlü ġazāb ḳıldurısaram

مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَاۤءَ ۨالْحُسْنٰى[265]

5555. Şular ki getüre Allāh’a īmān
Olara idiserem lüṭfu iḥsān

5556. Çü maġrib ḳavim o şāhı görürler
‘İta‘āt idüb aña yüz ururlar

5557. Meger maġrībde o bir şehre vardı
Kimesne boġdı [onu] anda gördi

5558. İp ile bir kişi çıḳardı aña
Ḫaber getüre içinden didi baña

5559. Çü çıḳdı girü gelmedi o kişi
Nicesi [kim] öldilmediler işi

5560. Diledi ki girü bir kişi gire
Ḫaber getürüb andan şāha vire

5561. Bu kez eyledi anuñ ile ‘ahd
Girü gele idübanı o cehd

[265] Kehf Suresi 88: “Her kim de iman eder ve salih amel işlerse, ona mükâfat olarak daha güzeli var. (Üstelik) ona emrimizden kolay olanı söyleyeceğiz.”

[270ᵇ]

5562. Girü gelmedi ol daḫı çü gitdi
Şāh öziñe dönübeni eyitdi

5563. Kimi ki gönderürsem girü gelmez
Ne ḥāldür hiç kimesne anı bilmez

5564. Pes imdi ol aradan durdı gitdi
O Hindistān'un iḳlīmine yitdi

5565. Bulara elçi gönderdi Sikender
İken çoḳdur didi ḳatumda leşker

5566. Gelüben idüñüz baña 'iṭa'āt
Ve illā ṣoñra idersiz nedāmet

5567. Helāk eyleyevüz ḳamunuzı biz
Muṭi' olmayasız çünki bize siz

5568. Çü Hindustān'a ol elçi ki irdi
Meliklerine o sözi ururdı

5569. Şoluḳ dem ol melki de elçi ṣaldı
Gelüb İskender'e ol elçiyi aldı

5570. Laṭīf yire iledüb ḳondurur ol
Aġırladılar anı key ḳatı bol

5571. Ḥakīm üsāadıdı ġāyetde ol er
Tevażżı itmege girdi Sikender

5572. Ḳadem ḫān içinde gördi ṣūret
Ḳatı ḫavf eyleyüb itdiyü nefret

[271a]

5573. Ḥakīm anı görüben dir ki i şāh
Ne oldı saña bu dem dir o nāgāh

5574. Ṣorarmış beñzinez olmış taġayyür
Deger eyleyüben ana tedebbür

5575. Didi [kim] elçiye ol İskender şāh
Ki olġıl ḥālümüzden bu dem āgāh

5576. Görüb bir ṣūret ḳorḳmışam i yār
Benüm ḥālüm olubdur ḳatı düş-vār

5577. Ḥākim ot düzüben aña içürdi
Selāmet olubanı girü durdı

حَتّٰى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا[266]

5578. Pes andan durubanı gitdi
Güneş çıḳdugı yīre vardı yitdi

[266] Kehf Suresi 90: Güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu kendileriyle güneş arasına örtü koymadığımız bir halk üzerine doğar buldu.

5579. Ki anda buldı bir ḳavm o sulṭān
Yürürler añlarun ḳamusı ʿuryān

5580. Bularuñ yoġ ıdı evleri bāyīḳ
Bahāyım yigidi idi ol ḫalāʾiḳ

5581. Güneş ṭoġsa ḳamu ṣuya girürler
Ṭolunsa çıḳuban külli yürürler

5582. Bahāyım yigitdi bunlar ot otlar
Biri birisi ḳatında hem atlar

[271b]

5583. Çalab eyle yaratmışdur o nāsı
Bular geymezler idi hiç libāsı

5584. Görübanı bu şāh anları ne kim
Aralarında girü oldı ḥākim

5585. Güneş batdıġı yirde ne ki itdi
Bu mevżıʿda daḫı ol eyle gitdi

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا حَتّٰى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا[267]

5586. Gine duruban aldı mulūni
Bir ayruḳ yaña döndi ol sulūñı

[267] Kehf Suresi 92-93: Sonra yine bir yol tuttu. İki dağ arasına ulaşınca, bunların önünde, neredeyse hiçbir sözü anlamayan bir halk buldu.

5587. Negāhīn varuban bir yire irdi
İki ṭaġ arasında ḫalḳı gördi

5588. Bularuñ sözin aṣla fehm itmez
Bularda añlarun sözini bilmez

5589. Aluban bunlaruñ külli Müsülmān
Didi ḳamusı aña bil i sulṭān

5590. Ḥaḳīḳat bunda Yeʿcüc Meʿcüc
İderler bize çoḳ dürlü alur güc

5591. Çıḳarlar işbu ṭaġdan çok ḫalā'iḳ
Ḳırar anlar kimi ki bolsa bāyīḳ

5592. Ve ne ki varısa biz de ṭaʿāmı
Gelüben añı ider bunlar tamāmı

[272a]

5593. Ve ṣu daḫı ḳomayub hep içerler
Nicelerüñ ḳanın yire ṣaçarlar

5594. Bular çoḳdur bil i sulṭān beġāyet
Saġışı yok olaruñ bī-nihāyet

5595. İki ḳardeşdi anlar biri Yeʿcüc
Birisi anuñdur o daḫı Meʿcüc

5596. Bularuñ atası idi o Yāfiṯ
Buna hem Nūḥ ıdı gelmene bā‘iṯ

5597. O ṭaġ ardına düşmiş idi muḥaḳḳaḳ
Örtemişdi oları anda ol Ḥaḳ

5598. Bularuñ her birinden tā ki biñ er
Ve biñ ḳız daḫı gelmeye i server

5599. Çalab bunları öldürmezdi bāyīḳ
Öretdi anda çoḳ oldı ḫalā’iḳ

5600. Bularun ḳaddi olmışdı bir arşun
Ḳulaḳları daḫı oldı key uzun

5601. Dükelisi yürürler şöyle ‘uryān
Biri biri ḳatında miṯli ḥayvān

5602. Cimā‘ eyler bular hergiz hayāyuḳ
Ta‘āddi ider eyle ẓulmi key çoḳ

5603. Yirüñ yüziñde yiritic canā-vār
Ne ki varırlar anlar i bürāder

[272b]

5604. Daḫı cunibinde yīr yüzinde nevār
Ki ḥayāt ‘aḳarīb bilgil i yār

5605. Dükelin yīr bulur fehm eyle i nās
Ne kim bulursa daḫı anlar incās

5606. Bular kāfir durur Allāh'ı bilmez
Kimesneye bular hiç raḥm ḳılmaz

فَهَلْ جْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا[268]

5607. Dilersen yirimüzden biz ḫarācı
Virevüz mālumuzdan dahı bācı

5608. Anuñla bizüm aramuzda sed it
Nereye ki gidersen ṣoñra sen git

5609. Ne bunlar virmeyeler bize zaḥmet
Ḫüdā ide anuñçün size raḥmet

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَاَعِينُونِي بِقُوَّةٍ اَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِّ حَتّٰى اِذَا سَاوٰى[269]

5610. Emir ḳıldı ki demür getüreler
Ki anı ḥażretine yitüreler

[268] Kehf Suresi 94: Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc (adlı kavimler) yeryüzünde bozgunculuk yapmaktadırlar. Onlarla bizim aramıza bir engel yapman karşılığında sana bir vergi verelim mi?"

[269] Kehf Suresi 95: Zülkarneyn, "Rabbimin bana verdiği (imkân ve kudret, sizin vereceğiniz vergiden) daha hayırlıdır. Şimdi siz bana gücünüzle yardım edin de, sizinle onların arasına sağlam bir engel yapayım" dedi.
Kehf Suresi 96: "Bana (yeterince) demir madenihz getirin" dedi. İki yamacın arasındaki boşluğu (dağlarla) bir hizaya getirince, "körükleyin!" dedi. Demiri eritip kor (gibi) yapınca da, "Bana erimiş bakır getirin, bunun üzerine boşaltayım" dedi.

5611. Çü getürdi girü ḫalḳı oḳudı
Odunuñ üstine anları ḳodı

5612. Girü üstine odun yıġdı anuñ
Bu idi emri o şāhı cihānuñ

[273a]

5613. Daḫı baḳır ḳalay hem bile ḳatdı
Odunuñ içine anları itdi

5614. Şu resme yıġdılar bil i bürāder
Tā ol ṭaġ ıla oldı ol berāber

5615. Buyurdı od ḳoyub urdılar anı
Dutuşdı ol odunlar ol zamānı

5616. Demir baḳır ḳalayı bil i bürāder
İriyüb ṭaġ ıla oldı berāber

5617. O Yeʿcüc Meʿcüc anda ḳaldı
Müsülmānlar olardan emin oldı

5618. Didi güçleri yitmez ola żāhir
Daḫı anlar degil dilemene ḳādir

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّيۚ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاۖ[270]

5619. Bu seddür size bilüñ niʿmeti Ḥaḳ
Degildür kuvvetümüz bu muḥaḳḳaḳ

5620. Çü vaʿde ire o seddi yıḳalar
Bularuñ küllisi ṭaşra çıḳalar

5621. Demir ālāti yoḳdur ki o seddi
Dileler idüban demürle ceddi

5622. Velī diller ile her gün anlar
Gelüben anda o seddi yalarlar

[273b]

5623. Ṣoġan ḳabı gibi yıḳıḳlıdur anı
Dilevüz irte dirler bī-gümānı

5624. Gelüb bulurlar anı ṭañla girü
Bayaġı gibi olmış ol nikrū

5625. Bular böyle idiser tā ḳıyāmet
Yaḳīn olınca ḳamusı tamāmet

5626. Çü ol vaḳt ola birisi Müsülmān
Ola getürüben Allāh'a īmān

[270] Kehf Suresi 98: Zülkarneyn, "Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi (kıyametin kopma vakti) gelince onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir" dedi.

5627. O resme bulalar gelüben anı
Ḳomışlardı o seddi bī-gümānı

5628. Çü başlaya diye ki bisim Allāh
Çü gide girü diye anı şāh Allāh

5629. Pes imdi gelüben anı dileler
Dükeli bu cihāna ṭaġılalar

5630. Ne ki bulursa bileler tamāmı
Ḳomayalar bu dünyāda ṭa‘āmı

5631. Beġāyet ḳızılıḳ olısardır i yār
Bu kez emr ide İsrāfīl Cebbār

5632. Çala ṣurı muḥaḳḳaḳ oluñ āgāh
Helāk ide bu ḳamu ḫalḳı Allāh

5633. O Ẕü’l-ḳarneyn o seddi itdi ḥāṣıl
Göñülüb meşri ḳanıtdı i ‘āḳīl

[274a]

5634. Cem‘ ḳıldı ne ki vardur fevāżil
Ḫıṭāb idüb didi ki i ‘avāḳıl

5635. Bilür misiz kitāblarda ki Tanrı
Öziñ eyleye bu dünyāda ‘ömri

5636. Didi bir yigit aña şāhı ʻālem
Bulubduram vaṣiyetde ki ʻādem

5637. İdübdür ẓulmet içinde ol Allāh
Yaratdı çeşmeyi anda olġıl āgāh

5638. Ki aġ ṣudan ṭatlu şekerden
Göverende durur ṣovuḳ o ḳardan

5639. İce her kişi anda olmaya mevt
Bu dünyādan ḥaḳīḳat olmaya fevt

5640. Tā olamın ṭaleb itmeye ol er
Dimişdür eyle eylegil sen i server

5641. Bu kez ḳaṣd eyledi ki aña gide
Didi ʻālimler ile ki gide

5642. Didiler bu ʻālimler ol āgāh
ʻİmādı bu cihānuñ bizüz i şāh

5643. Ola ki gelmeyebüz bunda girü
Ḫarāb ola bu dünyā bil i mehrū

5644. Pes imdi baʻżısın anlaruñ ol
Bile olubanı dutmişdürür yol

[274b]

5645. Bu kez ṣordı bahāyımdan ne ki var
Nedür zīrekdi bu kez baña siz i yār

5646. Didiler kulanmaduk kısrak i şāh
Ḳatı zīrek olur olġıl sen āgāh

5647. Ḳamu ḳısraḳ aluban pes giderler
İşitgil imdi ẓulmetde niderler

5648. Ḳoşar Ḥıżr'a iki bölük kişi ol
Daḫı Hıżır'a bir kuhsar [olur ol][271]

5649. Didi azar ısa işbu çeriler
Ḳoġıl bir ili cem' ola bu leşker

5650. Pes o dört biñ kişi varub gitdi
Bu ḳoma on iki yıl va'de itdi

5651. Çü varub ẓulmete ḳamusı girdi
Azabdur cārīden öziñi gördi

5652. Çıḳarub gevheri ḳodı o server
Ki cem' ola orada yā'nī leşker

[271] Vezin aksamaktadır.

5653. Şu‘āından aña çeşme göründi
Varub içidüyü girdi aña yundı

5654. Bu kez şükr itdi dönüben Ḫüdāya
Ki itmişdür aña Ḥaḳ bu ‘āṭāya

5655. Girüçün ol aradan bir zamānı
Gider çıḳaruban ḳomışdı anı

[275a]

5656. Çü rūşen oldı cem‘ oldı o leşker
Nicesi itdi işit imdi o Sikender

5657. Gezer iken ḳaranulıḳda ol şāh
Görür bir ulu ḳuşun anda nāgāh

5658. Yüce idi dīvārları beġāyet
Ṭapur çoġ ıdı anda bī-nihāyet

5659. Çalab dil virüb o ḳuşlar ḫıṭābı
Bu Ẕü’l-ḳarneyn iderler ‘iṭābı

5660. Didiler saña virmişdür Allāh
Bu yir yüzi melikliġin i şāh

5661. Bu ẓulmetde ne istersin gelüb sen
Yetecekçe çü virdi saña ẕü’l-men

5662. Didi geldüm bulub āb-ı ḥayātı
Ki görmeyem bu dünyāda memātı

5663. Aña bir ḳuş ḳanadın açuban dir
Ḥarīr geyerim erler bir ḫaber vir

5664. Ve ḫamr içerim eşkāra ḫalā'iḳ
Yāḫūd yürürem bunlar dā'īm āyīḳ

5665. İderlerim zinā daḫı i kişi
Çalınurmiyü ḫalḳıdı bu işi

5666. Olur diyü aña virdi cevābı
Bu nesneler ki dirisin bī-hisābı

[275b]

5667. Çü İskender söziñi ḳuş işitdi
Ḳanadıla yüriyüb ḳuşın dutdı

5668. Ḳatı ḳorḳar görüb İskender anı
Ki ḫavfından ditredi o cānı

5669. O ḳuşlar didiler ḳorḳma i sulṭān
Ḥaḳīḳat bu durur bilgil o şeyṭān

5670. Bu kez çıḳub o ḳuşun üstine durur
Ol İsrāfīl bāyīḳ [kim] anda görür

5671. Dutub aġzına sorı göge baḳar
O daḫı ol şāhuñ başına ḳaḳır

5672. Niye geldün didi bu ẓulmete sen
Virübdür saña milik Allāh'ı ẕül'men

5673. Kifāyet itmedim milik insan
Gelür idük bu araya i sulṭān

5674. Didi çeşme içün geldüm muḥaḳḳaḳ
Ki vire luṭf idüben baña ol Ḥaḳ

5675. Virüp bir ñaşı aña didi i şāh
Girü dön bu aradan olġıl āgāh

5676. Ḥüküm budur ki sen girü varasın
Ḥüküm budur Ḫüdā'dan pes nidesin

5677. Pes imdi girü döndi ki çıḳa ol
Ḥacer doḳundı at ayaġına bol

[276a]

5678. Ṣorar Loḳmān ne ṭaşdur i 'Allām
At ayaġına doḳunan it i'lām

5679. Didi bir ṭaşdurur her ki aña anı
Nedāmet ideser dür bī-gümānı

5680. Ve her ki almazsa daḫı peşīmān
Olısardur bilgil i sulṭān

5681. Pes imdi baʿżısı andan götürdi
Bir aydınlıġa anları yitürdi

5682. Görür ki laʿli yaḳutdur temām et
Pes imdi itdi mecmūʿı nedāmet

5683. Bu kez Loḳmān ṣordu ki i ʿAllām
Ne ḥikmet var bu ṭaşda itgil iʾlam

5684. Ki virmişdi beni İsrāfīl anı
ʿĀyān idib gidergil bu ānı

5685. Didi imdi götürün bunda mizān
Bunı viren eyeleyelüm biz i sulṭān

5686. Tā ḥikmet ne idügi ola ẓāhir
Pes imdi itdiler mizānı ḥāżır

5687. Ḳodı bir yanına ol ṭaşı fiʾl-ḥāl
Ki göñlinden gidere yāʿnī işkāl

5688. Nice ki ṭaşı ḳodı indürmez anı
Teʿaccüb itdi ḳamu bī-gümānı

[276ᵇ]

5689. Güler Ḥıżır anı görübanı i yār
Bu kez şāh didi nedir bunda esrār

5690. Ḥıżır didi bu aḥcārı getürüñ
Yirine bir üç ṭoprak getürüñ

5691. Pes eyle idüben çaḳdılar anı
Bu kez ṭaşı getürdi [kim] ol ānı

5692. Teʿaccüb eyleyüben Ḥıżrʾa sordı
Çü o resme Sikender anı gördi

5693. Ḥıżır dir saña ider Ḥaḳ Teʿālā
Saña dünyāyı virdüm ḳıldum āʿlā

5694. Anuñla ṭoymaduñ dir ol muḥaḳḳaḳ
Meger ṭoyura ḳarnunı bu ṭopraḳ

5695. Çü bu sözi aña virdi bu destūr
Çerinün küllisine virdi destūr

5696. Ḳamu ol evine dutdılar yol
ʿİbādet itmeñe özi olda meşġūl

5697. Ecel gelmişdi Ḥaḳ aña memātı
Virür ḳalmadı cisminde ḥayātı

5698. Düzüb tābūta ḳoyub bir seriyeyye
Kötürüm ḳıldı ġaram İskenderiye'ye

Ḥikāyet-i Loḳmānı 'Aleyhi's-selām

[277a]

5699. Temām itdüñ bu Ẕü'l-ḳarneyn'i şāhı
Bu yīr yüzinüñ oldı pādişāhı

5700. Bu kez geldük Loḳmān ḥikāyet
Gücüm yitdüginçe eyleyem rivāyet

5701. Kimüñ aṣlı durur işitgil i yār
Ne ḳılmışıdı aña ulu Cebbār

5702. Beyān idem ṭapuna bir bir anı
Giderem ḥāṭırundaġı gümānı

5703. Dimişdür ba'żı Loḳmān İbn-i Baġūr
Anuñ atasıdur bilki Nāḫār

5704. Ve bunuñ atası Tareḫ bin Āzer
Ki İbrāhīm atasıdur i server

5705. Ve ba'żılar dimişdür bil i maḥbūb
O Loḳmān oldı ibni oḫtı Eyyüb

5706. Giẕikr eyledi bunda muḳātıl
Anuñ ḥāletesi oġlı durur bil

5707. Dimişdür vāfīdi bunda i insān
Benī İsrā'īl ḳaḍı idi Loḳmān

5708. Anuñ ḥaḳḳında dimişdür o ḫālid
Ḥabeş'den bir ḳul ıdı ḳatı 'ābid

5709. Ki Mevlāsı anuñ itmişdi āzād
Ki neccārı idi iderdi Ḥaḳḳ'ı yād

[277b]

5710. Dimişdür ba'żılar güderdi aġnām
Aña luṭfı ḥaḳ eyleyüb ḳıldı i'nām

5711. Aña iki melek gönderdi ol şāh
Muḥayyer ḳıldı Loḳmān ol āh

5712. Dilerse virem aña dir nübüvvet
Eger dilerse virem 'ilim ḥikmet

5713. Ḥaberde hem olub durur rivāyet
Ki ehli tefsīr itmişdür ḥikāyet

5714. Meger yatub eyü vir idi o bir gün
Aña uyḳu içinde geldi bir ün

5715. Diler misin seni didi ol Allāh
Yirüñ yüzine eyleye ulu şāh

5716. İdesin ḥükmi beyne’l-nās bi’l-ḥāk
Saṣa direm bu sözi bil muṣaddıḳ

5717. Muḥayyer ḳıldısa dir beni bārī
İderem ‘aḳıbet ben iḫtiyārı

5718. Ḳabūl eyleyemezem ben dir belāyı
Daḫı istemezem hergiz ‘ālāyı

5719. Eger ġarm iderse baña Sübḥān
Muṭi‘im sözine çün ola fermān

5720. Velīkin bilürem bunı ol Allāh
Baña ‘iṣmet içün didi o vallāh

[278a]

5721. Ḳabūl eyledi Loḳmānı ‘ilim ḥikmet
Melek dir niçün almaduñ nübüvvet

5722. Didi ki bu nübüvvetdür ulu iş
Olur ḫalḳdan nebīye ḳatı teşvīş

5723. Ola ki barışamayam i ‘āḳīl
Olam eksizde içlerinde ġāfil

5724. İdemeyem ḥükmünde ben ṣevābı
Anuñçün bana Ḥaḳ ide ʿiḳābı

5725. Zelīl olmaḳ cihānda key i kişi
Şerīf olub yüz olmaḳdan işi

5726. Şular ki iḫtiyār itdi cihānı
Virür anlara dünyāyı bī-gümānı

5727. Naṣib yoḳdur aḫiretden muḥaḳḳaḳ
Diyüb durur kelāmında bunı Ḥaḳ

5728. Bu kez Dāvūdʾa itdi Ḥaḳ ḫıṭābı
Ḳabūl itdüm nübüvvet dir cevābı

5729. Ve hem Dāvūd zamānında o Loḳmān
Ḳılub durur bil anı sen i insān

5730. Ve hem biñ beş yüz idi ḳamu ʿömri
O miḳdār ḳodı dünyāda o Tañrı

5731. Rivāyetdür ki söylerdi o Loḳmān
Üşüb diñlerdi anı ḳamu insān

[278b]

5732. Benī İsrāʾīlʾi bir er gelüben
Görür söyler o Loḳmān gelüben

5733. Fülan raʿī degil misin diyü ol
Ṣorar ki neden olduñ böyle maḳbūl

5734. Didi üç nesneden buldum nebī ben
Ki Allāh ḥażretine oldur aḥsen

5735. Emānet saḳlamaḳdur biri anuñ
Diyem baḳısını gide gümānuñ

5736. Biri gerçek dimekdür sözi yaʿnī
Biri terk eylemekdür mālāyaʿnī

5737. Ödünc virürdi ḫalḳa aḳçe altun
Ne ki alsalar andan daḫı ṣatun

5738. Aña yazmazdı hergiz o ḥüccet
Daḫı dutmaz ıdı aṣla şehādet

5739. Meger bir kişi gelübeni aña
Ödünç biñ aḳçe virgil didi baña

5740. Pes anı virdi aña aldı gitdi
O kişi virmemege niyet itdi

5741. Ḳoyub kiseye alubanı gider
İşitgil imdi giderken niceder

5742. Anuñ yolında var idi meger ṣu
Düşürdi ṣu içine yidi ḳayġu

[279a]

5743. Nice ki istedi bulmadı ol er
Ol aḳçeyi ṣu içinde i server

5744. Didi ki eyü niyyet itmedüm ben
Anuñ-çün eyledi Allāh'ı ẕül'men

5745. Girü dönüp o kişi aña geldi
Biñ aḳçe daḫı dileyüben aldı

5746. Dir idi gerü virse Tañrı baña
İki biñ aḳçe virem girü aña

5747. Ḫüdā'nun ḳudretinden i ḫalā'iḳ
Geçerdi anuñ evinden ṣu bāyīḳ

5748. Alub ṣu kiseyi eve getürür
Görüb bilüb anı Loḳmān'a getürür

5749. Ve üç biñ aḳçe ḳazandı i server
Getürdi o gine Loḳmān'un ol er

5750. İki biñini Loḳmān’a virür ol
İder alḳış daḫı Loḳmān’a key bol

5751. Didi ḥaḳḳum degübdur bilgil sen
Ḫaber virdi baña Allāh-ı ẕü’l-men

5752. Çü eyü niyyet itmişdür o kişi
O niyyet bereketinden oldı işi

5753. Ṭapuñda niyetüni eyü itgil
Yüz niyetlerüñ ḳoyub gitgil

[279b]

5754. Viriserdür saña daḫı o Mevlā
Ḳılısar yīr yüziñde seni ā‘lā

5755. Getürmişdür ḫaberde girü Loḳmān
Efendisi buyurmışdur i insān

5756. Ḳoyun boġazlayub binüm ḳatuma
Getür ne ki yaramaz ḥażretüne

5757. Varub yüreg-ile dilin getürdi
O Mevlā’nun ṭapusına yitürdi

5758. Gine emr eylediki bir ḳoyunı
Boġazlayub nesi eyüdür anı

5759. Alubanı o Mevlā’nun ḳatına
Getüre Loḳmān anuñ ḥażretüne

5760. Varub getürdi dil ile lisānı
Te‘accüb eyledi ġāyetde anı

5761. Ne ḥikmetdür diyüben aña ṣordı
Çü andan Mevlā işbu işi gördi

5762. Didi eylik yavuzlık i ‘āḳīl
Yürekle dilden olır bil ki ḥāṣıl

5763. Getürmişdür gine oġlını Loḳmān
Köye gönderdi aḳçesi çün enḥan

5764. Didi bir kişi yolda saña hem-rāh
Olursa çıḳma sözinden ol āgāh

[280a]

5765. Ve aġacun dibinde yatma zinhār
Gider iken o yolda bilgil i yār

5766. Saña ki vireler ol köyde ‘avret
Anı alma sen andan eyle nefret

5767. O borçlu evine çünki varasın
Eger yat diye anda yatmasın

5768. Çü yola çıḳ diyü bir yire yitdi
Anuñla yoldaş ulubanı gitdi

5769. Giderken bir aġaç dibine nāgāh
İrişdiler didi olġıl sen āgāh

5770. Birāz işbu arada biz yatalum
Gine durub yolumuza gidelüm

5771. Bu kez oġlan didi ki baña atam
Aġac dibinde yatma didi ol dem

5772. Ḳomadı pīr ol arada otururlar
Birāz aġac dibinde hem yaturlar

5773. Gelüb ḳaṣd itdi bir ḥayye ġulāma
Ki ṣoḳub eyleye anı melāle

5774. Şoluḳ dem oldurur pīr ol ilānı
Keseb ḥıfẓ itdi başın bī-gümānı

5775. Çü bunlar gidübanı şehre yitdi
Oġlan ol ḳavm zen ʻarża itdi

[280b]

5776. Didi atam baña itdi vaṣiyyet
Ki bunda almayam ben aṣla ʻavret

5777. Gine pīr ḳomayub didi aña
Al ille diyemince tā ki saña

5778. O ʻavret ḳatına varma ki zinhār
Direm saña bunı ben uşda eşkār

5779. Çü aldı ʻavreti bu kez didi pīr
Getürün od diyü itdi tedbīr

5780. Tütüzüb ol başı didi i yigit
Bu kez aña var imdi sen cimaʻ it

5781. Tā göresen işbunda ʻacā'ib
Ki görmedüñ o resme sen ġāraīb

5782. Bu idi [kim ol] işbunda ḥikāyet
Yılan yutmış idi bilgil o ʻavret

5783. Anuñ fercinde o dolanmış idi
Nice müddet idi eglenmiş idi

5784. Dilese ki cimaʻ ide bir insān
Ṣoḳuban öldürürdü anı yılan

5785. Çü tützidi yılan başını Loḳmān
Şoluḳ saʿat çıḳub düşdi ol yılan

5786. Meger ol ʿavretüñ mālı çoḳ vardı
Görüb ḳamusın ol yigite virdi

[281ᵃ]

5787. Bu kez andan almalunun ḳatına
Varub ister alımı ḥażretine

5788. Dir o kişi gice bunda yatuñ siz
Ki ḳulluḳ eyleyevüz sizlere biz

5789. Dir oġlān dimedi ki baña atam
Gelüben işbu mevżʿıda yatam

5790. Ḳomadı gitmege pīr anda girü
Gice oldı işitgil sen i mehrū

5791. Kenārında deñizün ol döşegi
Bıraġur tā ki yatarlar bu iki

5792. Bularuñ maḳṣūdı oldı aşikār
Götür idi buları mevc-i encār

5793. Bu kez oġlāna pīr didi i yigit
Bu mevżıʿdan biri gel sözüm işit

5794. Meger var ıdı ev ışṣınuñ oġlı
Döşegi gördi anda yatur ḥāli

5795. Varuban ol döşekde yatdı oġlān
İşit neyledi aña ulu Sübḥān

5796. Don içinde deñizün mevc geldi
Ol oġlānı döşekler ile aldı

5797. Gör imdi anları Tañrı ne itdi
Olara ṣanduġı kendüye yitdi

[281b]

5798. Ne ṣanursan özüñe sen i insān
Ḳalan insān daḫı sen anı ṣān

5799. Şuñı ḳardeşi içün ḳazmışdı pīr
Düşiser[di] ʻāḳıbet özi[ne] dīr

5800. Pes oġlān ʻavret ile ne ki vārı
Alub olarına gitdi ṭavārı

5801. Çü yaḳīn ḳaldılar Loḳmān ḳatına
Didi pīr bu kez anuñ ḥażretine

5802. Ḫuṣūlına bu emvālün saña dir
Sebeb benem gerek bundan baña dir

5803. Dönüben girü söyler aña oġlān
Ne deñlü ister isen i insān

5804. Gelüben pīr didi ki olġıl āgāh
Ḥıżır peyġāmberem didi ben i şāh

5805. Ṣınayub didüm idi saña anı
Gerekmez baña nesne bī-gümānı

Ḥikāyet-i Ḥıżır İlyās ʻAleyhi's-selām

5806. Çü Loḳmān ḳıṣṣasını eyledüñ yād
Aña eyleyelüm İlyās bünyād

5807. Eger yāri ḳılursa ol Allāh
Beyān idelüm işbunda ol āgāh

[282a]

5808. Dimişdür anuñçün İbn-i Mesʻūd
Hemān İdrīs dür andan didi maḳṣūd

5809. Velīkin dimiş İbni ʻAbbās
Yasaʻ ʻammisi oġlıdur bu İlyās

5810. Ve baʻżılar didi ki işbu İlyās
Atası idi Yasbar İbn-i Faḫḫāṣ

5811. Ve Faḫḫāṣ atasıdur bil ki ʻAzāz
Bunuñ atası Harūn’dur bil i yāz

5812. Ve Harūn atasıdur bellü ʻİmrān
O Mūsā atasıdur hem i insān

5813. Dimişlerdür yasaʻ Ḥıżr’a ḫalā’iḳ
Zīrā çok-ḳ bilür idi ʻilim bāyīḳ

5814. Ḥıżır didiler anuñçün i kardeş
Olurdı ḳuru yīr otursa ol yaş

5815. Bunun atasına dirlerdi Oḫtub
O Ḥıżr’a irmişdi żor geyüb

5816. Gelür bunlarunñ evine ol İlyās
Ḳaçarken ḫavf idübanı ayne’l-nās

5817. Ḥıżır anası gizlemişdi anı
Duʻā ḳıldı anuñçün bī-gümānı

5818. Şoluḳ dem Ḥıżr olur anda selāmet
Ne ki var idi gitdi hep saḳāmet

[282b]

5819. Ḥıżır īmān getürüb itdi taṣdīḳ
Bile giderdi ḳanca gitse taḥḳīḳ

5820. Kebīr idi esen idi ol İlyās
Ġulām idi Ḥıżır ol vaḳt i nās

5821. Dimişlerdür buları ki olubdur
İkisinde bu dünyādan gidübdür

5822. Rivāyetdür[ler kim] o Ḥıżır İlyās
Degildür fevt ola bunlar ma'āl-nās

5823. Ḳopunca tā ḳıyāmet dā'im ola
Ḫüdā emrine her dem ḳā'im ola

5824. Zīrā içdi bular āb-ı ḥayātı
İçenler bellüdür bular necātı

5825. Yürür ḳoruda dā'ima ol ās
Ḥıżır deñizde olur didi bu nās

5826. Çü gice ola o sedde gelürler
Ṣabāḥa dek ḥaḳḳa ḳulluḳ ḳılurlar

5827. Dimişlerdür daḫı her yılda dā'im
Gelüb beytü'l-muḳaddes içre ṣā'im

5828. Olur ramażān ayında Ḥıżır İlyās
Ve mevsimde hem olur maʿāl-nās

5829. Ḫaberde böyledür bil bu işi
Nübüvvet daʿva itdi ol iki kişi

[283a]

5830. Yalan daʿva ile ḫalḳı tamām et
Özine döndürüb dutdı ḍalālet

5831. Bular şirk getürüb naṣb itdi evṯān
ʿİbādet itdi anlara o insān

5832. Var idi bir ulu put pādişāhuñ
Aña dirlerdi Baʿl olsun āgāhuñ

5833. Anuñçün Baʿlibek şehrine anuñ
Demişlerdür ki olmasun gümānuñ

5834. Ḳatāda ʿanruma daḫı mücāhid
Yemen ḫalḳı dimiş Rabbʾa i ʿabid

5835. Ve baʿżılar didi ki Baʿlʾe ki ʿavret
Görenler ider idi aña raġbet

5836. Ancaḳ secde iderlerdi aña
Yüzini kim görse ḳalurdı ṭaña

5837. Pes imdi azuban Ba‘l’e ṭaparlar
Ḥaḳḳ’un ṭoġru yolından hem ṣaparlar

5838. Beni gönderdi İlyās’ı ol Allāh
Oḳuma ki azubdur olġıl āgāh

5839. Sürerdi dā’ima şeri‘ Mūsā
Gelüb da‘vet ḳılur Allāh’a nāsı

5840. Şehir ḳavminden olmadı Müsülmān
İṭā‘at itdi lī̈kin aña sulṭān

[283b]

5841. Nice müddet ḳatı ḫoş dutdı anı
Girü peşī̈mān olur olub gümānı

5842. Ki murātdı olubanı oldı ‘āṣī̈
Ṭapar Ba‘l ider dürlü maāṣī̈

5843. Dirilüb bu ḳavmi anuñ ḳatına
Didiler külli anuñ ḥażretine

5844. Nübüvvet da‘va ider bu iki er
Getürsünler nişānı dir iki server

5845. İnanub biz giderelüm gümānı
Eger getürler bunlar nişānı

5846. Oḳudub şāh aña söyler muḥaḳḳaḳ
Beni yisen bu gündir ḫalḳ sen Ḥaḳ

5847. Duʿā ḳıl kızum ola dir bu dem
Ṭanuḳluḳ vire senüñçün ol hem

5848. Getürüb elini itdi duʿā ol
Tażarruʿ eyledi Allāhuña ol

5849. Dīrī eyledi anı girü ʿAllām
Beni līkīn anuñ eyledi iʿlām

5850. İnanmadı bular ḳıza i mehrū
Ḳızı oldı şoluḳ dem anda girü

5851. Bular nevmid oluban ṭaġa gitdi
Niyāz idübanı Allāhʾa eyitdi

[284a]

5852. Helāk eyle neki var bunda küffaār
Helāk eylemezem dir girü Cebbār

5853. Gine yüz dutub āhʾa ḫıṭābı
İdübdür ḥükmümüzde kıl seḥābı

5854. Ve yeri ḥükmüzde ḳıl i şāhum
Dilek virici sensin pādişāhum

5855. Ḳabūl idüb saḥābı arżı Allāh
Anuñ ḥükminde ḳıldı olġıl āgāh

5856. Buyurdı yolda yaġmūr getürmez
Ve yīre buyurur otı bitürmez

5857. Ḳatı ḳızılıḳ olur üç yıl beġāyet
Bunaldı ʻāciz oldı il vilāyet

5858. Ol on iki kişi gelüb şehā dir
Uṣansız secde itmekde şehā dir

5859. Puta çoḳ secde eylemez siz i şāh
Anuñçün ḳızlıḳ oldı bunda nāgāh

5860. Pes imdi buyurur o ḫalḳı sulṭān
Çıḳardı yazı yana ki var evs̱ān

5861. Nefsin yīre durtuban dutar(lar) āʻlā
Ḳılıb dururlar idi key mecellā

5862. Çıḳarub anı ṣaḥrāya varurlar
Aña secde idüben yalvarurlar

[284b]

5863. Velīkin olmadı ʻālemde emtār
Ḳaḥṭılık daḫı artdı şeh ḫaberdar

5864. Olara işbu ḳızlıḳ oldı taḥḳīḳ
Zīrā itmediler Allāh'a taṣdīḳ

5865. Viri bir birḳaç ʻādem anlara şah
ʻÖẕür diler olardan olġıl āgāh

5866. Olar didi ki bu kez geldüñüz siz
Ḳaḥṭılıḳdan ki ʻāciz olduñuz siz

5867. Didiler gelüñ Allāh'a siz īmān
Getürüb oluñuz bu dem Müsülmān

5868. Didiler iẕin virmeyince ol şāh
Müsülmān olmazuz oluñ siz āgāh

5869. Duʻā itdiler ihlāk itdi anı
Hemīn ḳıldı bulardan bir cevābı

5870. Dönüben vardı şāhları ḳatına
Ne ki oldı didi hep ḫażretine

5871. Didi yigrek bu dur ki biz Müsülmān
Olavuz getürün Allāh'a īmān

5872. Pes imdi ḳamusı īmān getürdi
Ḥaḳ anlara bu kez yaġmūr yitürdi

5873. Ḥüküm oldı Ḫüdā'dan Ḥıżır İlyās
Gelürler şehre gördiler ḳamu nās

[285a]

5874. Gelüb bir ḳarıya itdi kelāmı
Ola mı viresin bize ṭa'āmı

5875. Ḳarı didi ki keşke ben bulaydum
Size daḫı ṭa'āmdan hem vireydüm

5876. Kepek varım diyü Ḥıżır aña ṣordı
Eve girüb birāz kepek getürdi

5877. Du'ā idübanı yüzini sildi
Çuvalları anuñ ṭolu on oldı

5878. Pes ondan duruban etmek itdi
Ḫüdā'nun birligine şükr itdi

5879. Ḫaber irişdi şāha hep ḳatına
Gelüb getürdi īmān ḥażretine

Ḥikāyet-i Aṣḥāb-ı Kehf ʻAleyhimü’s-selām

5880. Ḫaberde böyledür ki Rūmʼda bir şāh
Var ıdı adı Taḳyanosʼı gümrāh

5881. Anuñ emlākı emvāli çoġ ıdı
Velī içinde īmān yoġ ıdı

5882. Buña ḳaṣd eyledi bir ulu sulṭān
Ki feth ide anuñ ilin i insān

5883. Var ıdı [anun] oġlı oluñ āgāh
Atalar ile olmışdı gümrāh

[285ᵇ]

5884. Bulışub Taḳyanos ḳıldı şikeste
Oġulların anuñ ḳılmışdı beste

5885. Bularuñ ḳamusın ṣoñra oḳudı
O her birini bir menṣibde ḳodı

5886. Bulara Aṣḥāb-ı Kehf eydür ḫalāʼiḳ
Maġara içre girdi zīrā bāyīḳ

5887. Birin ḳomışdı Taḳyanos Cebbār
Özi kulluġına [kim] idüb aḥbār

5888. Ṭaharet aldurur idi aña ol
Üşenürdi ol işden ki ḳatına bol

5889. Ḳaçacak yīr bulunmazdı ki gide
Taḥayyürde ide nice ide

5890. Meger bir gün o Taḳyanos Cebbār
Ḫüdālık da'vasın eyledi eşkār

5891. Dükeli ḫalḳ aña secde iderler
İşit imdi bu kez anlar niderler

5892. Didiler bellü 'acizdür bu kişi
Yaramuzdur eyü degildür işi

5893. Yīri gögi yaradandur bilüñ Ḥaḳ
Anuñ ġayrı Ḫüdā degül muḥaḳḳaḳ

5894. Gidelüm didiler ola ki āh
Tereḥḥüm ḳılıban bize vire āh

[286a]

5895. Varub eyleyelüm aña 'ibādet
Anuñ ġayrısına itmezüz iṭā'at

5896. O Taḳyanos'da bir ādet var idi
O bir kez yılda ṭaşra çıḳar idi

5897. O ṣaḥrāda tabınub dururdı
Ḳalan ḫalḳ meydān içre dut ururdı

5898. Teferrüc eyler idi özi anı
Gelür girü evine şādumānīī

5899. Ṭanışub didiler top uralum
Anuñ ardınca biz daḫı varalum

5900. Çü meydāndan çıḳuban döne girü
Gidelüm ol aradan biz añaru

5901. Pes imdi ṭop uruban döndi gitdi
Bular andan añaru yolı dutdı

5902. Oradan çünki çıḳub gitdi bunlar
Ḳoyuban güderdi çobana yitdi bunlar

5903. Geyesisin ḳamu çobana virdi
Bu kez çoban bulara döndi ṣordı

5904. Ki ḳatında gideser siz bu dem i yār
Beni bu işden eylenüz ḫaberdār

5905. Didiler yīr gök cümle ʻālem
Daḫı ḫalḳ eyledi evlādı ʻādem

[286ᵇ]

5906. Anı istemege giderüz i şāb
Ümiẕdür feth ide ḳamumuza bāb

5907. Bu kez dönün bulara didi çoban
Giderem sizüñ ile ben i şubbān

5908. Ḳoyunın ḳoyuban bunlara uydı
Bir iti varıdı olda aña uydı

5909. Didiler sür bizümle olmasun it
Bizümle gider iseñ sözi işit

5910. Negāhīn bizi isteyü geleler
Ora it işidüb bizi bulalar

5911. Nice ki sürdiler urdılar anı
Girü dönmedi hergiz bi gümānı

5912. Ḥaḳḳ'un emr ile ol itdi tekellüm
Bulara çünki görmişdür te'ellüm

5913. Didi ben daḫḫı isterem anı
Ki istersiz bu dem şāh cihānı

5914. Te'accüb eylediler çün görürler
Boyunlarına ol iti ürürler

5915. Yola düşüb giderler bunlar i şāh
Görürler bir maġāra anda nāgāh

5916. Maġarayı çü bunlar anda gördi
Varuban ḳamusı içine girdi

[287a]

5917. Çü gice oldı Takyanos gümrāh
Görürler gelme diyü oldıyü āgāh

5918. Viri bir neyin anlara geldi
Maġāra içre küllisini boldı

5919. Niçün gitdün diyü bunlara ṣordı
Maġārada çü bunları o gördi

5920. Bular külli aña itdi ḥikāyet
Teʿaccüb itdi nāīb bi nihāyet

5921. Didi sizüñle bunda ben ḳaluram
Nerede olsanuz bile varuram

5922. Pes imdi bunlar anda çün oturdı
Çalab anlara bir uyḳu getürdi

5923. Ḳamusı uyuban anda yatdı
Bularuñ küllisinüñ cānı gitdi

5924. Bu kez isteyü çıḳdı anları şāh
Velīkin bulmadı olġıl sen āgāh

5925. Ḳalur bunlar anda üç yüz ṭoḳuz il
Çalab emr-ile anda geldi Cibrīl

5926. Bularuñ ṣāġını ṣolına tebdīl
İderdi gelüben bir ilde Cibrīl

5927. Yemeninden güneş aña gelürdi
Bulara her gün anda doḳunurdı

[287^{b}]

5928. Yasarından çıḳar idi girü ol
Ve hem ilde doḳunurdı aña bol

5929. Çürütmesün diyü anı i yār
O resme eyler idi anda Cebbār

5930. Uyanub uyḳusından ḳamu bunlar
Ne deñlü uyuduḳ biz diyü söyler

5931. Didiler bir gün eglendük ya yārim
Didiler Tañrı durur anı ʻālim

5932. Viribirler birine virüb altun
Ṭaʻām aluban getüre ṣatun

5933. Ki aña Yemliḫā dirler adın
Bularuñ ḥāṣıl ide ol murādın

5934. Didiler Yemlihāya sen i ʻāḳīl
Ṭaʻām getür bu dem olalum egil

5935. Velī ṣaḳın ki bilmesün kimesne
Ki saña dimeyeler anda nesne

5936. Pes altunı aluban şehre gitdi
O şehrüñ ḳapusına çünki yitdi

5937. Görür ki semt İslām'ı ḳonulmış
Ḳapu üstindeki ṭaşı yonulmış

5938. Ve şehri gördigi ayrıḳsıdur kār
Göremez kendü ḫalḳından o deyyār

[288a]

5939. Teʻaccüb eyledi ġāyetde anı
Görüben Yemliḫā işbu nişānı

5940. Pes altun virüb ḫabbāza vardı
Ṣorar ḫabbāz ol altunı çü gördi

5941. Nerede buldun anı dir özine
Meger buldı ṭapunuz bir ḥazīne

5942. Şerīk ol benüm ile yoḫsa anı
Şehā eydiyü yürürem bī-gümānı

5943. Ṣorar şāh dir Takyonos Cebbār
Didi ḳorḳubanı ḫabbāra i yār

5944. Bu şerden çıḳubanı beni Kehf'e varduḳ
Uyuyub bir zamān biz anda ḳalduḳ

5945. Bu dem uyanubanı bāzāra beni
Var birler ki buldum uşda seni

5946. Ḥaḳīḳat görmedük genci i insān
Bize eylemegil işbunda bühtān

5947. Pes anı dutuban şāhuñ ḳatına
Götürdiler şoluḳ dem ḥażretine

5948. Ṣorar şāh Yemliḫā ki ḥikāyet
Nedür eyleye ol şāh rivāyet

5949. Çü geldi şāh virdi ol İslām'ı
Ḥikāyet eyledi aña tamamı

[288ᵇ]

5950. Şoluḳ saʿat durur bir yigit vurū
Görüb direm kitābda bil i mehrū

5951. Gelübdür bu ḥikāyet bil tamāmı
Nice ki söyledi bu er tamāmı

5952. Ḥaḳīḳat inanun bunı i şāh
Yalan degil bu kişi vallāh

5953. Durub şāh Yemliḫāsın bile aldı
Maġāra ḳapusına çünki geldi

5954. Şehā dir Yemliḫā duruban göreyin
Ḫaber evvel bulara ben varayın

5955. Çü ḳatına bularuñ vardı girdi
Ḥikāyet itdi ne ki ṭaşra gördi

5956. Didiler Yemliḫā ḳamu girü
Melik bize germenüzdir i nikrū

5957. Pes imdi yüzi dutdılar İlāhā
Niyāz idüben ulu pādişāhā

5958. Çalab anlara virdi girü nevm
Yaturlar görmediler girü ḳavm

5959. Ḳapusıñda o Kehf'un göydi sulṭān
Velīkin çıḳmadı andan bir insān

5960. Bulardan daḫı kimesne içerü
Girmedü olara bil i nikrū

[289a]

5961. Ḳapusıñda bir ev yapdurdı ol şāh
Kimünle ḥāceti olsa ol āgāh

5962. Aña gelürdi maḳṣūd i 'āḳīl
Şoluḳ sa'at olurdı anda ḥāṣıl

Ḥikāyet 'Uzeyr'ün-nebī 'Aleyhi's-selām

5963. 'Uzeyr'ün ḳıṣṣasın idelüm yād
Eger dinleriseñ cānuñ ola şād

5964. 'Uzeyr'di Dānyāl er … [272] heb
Ne vaḳt gönder budur bunları Rab

5965. Gelübdür ḳamu bunlar cihāna
O keştā şek idi [kim ol] zamāna

5966. Beni aṣlıdı bilgil o server
Ve hem ḫalḳa olub dururdı server

[272] Erhaba olduğu düşünülmektedir. Fakat özel isim olduğundan dolayı okunamamıştır.

5967. Dutardı Mūsā şer‘ını o kişi
Anuñ Tevrīt oḳumaḳ idi işi

5968. Anuñ ḥıfẓında idi külli Tevrīt
Nicesi oldı bu kez anı işit

5969. Benī İsrā’īl çü oldurdı muḥaḳḳaḳ
Nebīlerin günāhsız yire nā-ḥaḳ

5970. Ḥavāle itdi Buḫt-i Nāṣır Allāh
Gelüb beytü’l-muḳaddes içre ol şāh

[289b]

5971. Ḫarāb eyledi yıḳuban o server
Ḳatı çoġ ıdı anuñ ile leşker

5972. Oġulānların ḳızların o gümrāh
Esir eyleyüben ḳırdı o gümrāh

5973. Üzeyr oġlandı bile alurlar
O Buḫt-i Nāṣır katına gelürler

5974. ‘Azīm ḫoş dutmış ıdı [kim] ol er
Zīrā bilür idi Tevrīt’i ezber

5975. Ḳatında vardı bir ‘avret o şāha
Dilek itdi ‘Uzeyr’i pādişāha

5976. ‘Uzeyr’i dilerem idesin āzād
Anuñ göñli bu dem eyleyesin şād

5977. Benī İsrā’īl yidi o ‘avret
Anuñçün itdi o şāhdan irādet

5978. Ḳabūl idüb sözini itdi irsāl
Anı evlerine ḳılmadı ihmāl

5979. Çü olaldı ‘Uzeyr evlendi bāyīḳ
Muḳarrer oldı anda ey ḫalā’iḳ

5980. Meger bir gün o baġa varmış ıdı
Varuban bağda incir dirmiş idi

5981. Yiyüb incirden ol anda oturdı
Ḫimārın bağlayub suñugı gördi

[290a]

5982. Çürümişdi te‘accüb itdi anı
Nice dīrīle girü gene cānı

5983. Mu‘ālimde getürdi Buḫt-i Nāṣır
Gelüben Ḳudis ḳavmin oldı ḳāhir

5984. Benī İsrā’īle evlādını ol
Sini ḳıluban itmiş idi [ol] ḳul

5985. İçinde idi ʻUzeyr daḫı Dānyāl
Esīr itdi buları budur aḥvāl

5986. Yedi biñ daḫı [dutdu] beyt-i Dāvūd
Esīr itdi urubanı o merdūd

5987. Çü geldi Bābil'e buldı necātı
Bulımadı velī binmege atı

5988. Buluban bir ḫimārı bindi gitdi
Gelüb Dicle kenārına ki yitdi

5989. Görür bir ḳarye isiz kimse yoḳdur
Aġaclarında yemiş līki çoḳdur

5990. Fevākihden yiyüp üzümi sıḳdı
Ṣuyından içdi anuñ çünki çıḳdı

5991. Fevākihden şarābdan ne ki ḳaldı
Sepede riḳḳa ḳoyub ḥıfẓ ḳıldı

5992. Çü gördi ehli ḳarye key ḫarābı
Ölüb dururdı anda bī-ḥisābı

[290ᵇ]

5993. Te‘accüb eyledi ba‘isde i şāh
Nice dīrī ḳıladır bunı Allāh

5994. Şoluḳ dem uyḳu virdi aña ol Ḥaḳ
Yatur ol arada yüz yıl muḥaḳḳaḳ

5995. Gider cānı anuñ cisminden ey yār
Anı görmedi anda hergiz deyyār

5996. Aşaġı daḫı oldı anda anuñ
Ḳalur yüz yıl ki olmasun gümānuñ

5997. Temām oldı çü yüz yıl anda nāgāh
Bir ün geldi semādan olġıl āgāh

5998. Nidā idüb ḫimārına didi baḳ
Şuñları ṭaġlamış idür muḥaḳḳaḳ

5999. Naẓār ḳıldı kemiklerine anuñ
Çürümişdür ki olmasun gümānuñ

6000. Semādan ol zamān bir ün işitdi
İ süñükler bugün Ḥaḳ emr itdi

6001. Ki ḳamu bir yīre siz dīrīlesiz
Deri at bağlayuban dīrīlesiz

6002. Pes imdi oldı çünkim ḥükmi Allāh
Dükeli dirülüb Ḥayy oldı ey şāh

6003. ʻUzeyr anı görüb dir ki İlāhī
İdübdürem saña işbu günāhı

[291a]

6004. Günāhum(a) girüben tevbe itmedüm
Ḳoyuban(ı) ol anda endīşe gitdüm

6005. Bana ʻafv eylegil girü günāhum
Ki sensin ʻafv idici pādişāhum

6006. Pes imdi aradan [kim] çünki durdı
Evine gelüban(ı) ḳapuyu urdı

6007. Evinden bir kişi çıḳdı ḳatı pīr
Görüb selām itdi anı ʻUzeyr dīr

6008. Nice ata olasın dir baña sen
Yigitsin sen ḳatı pīrem bugün ben

6009. ʻUzeyr aña ḥikāyet itdi anı
Velīkin pīr ana itdi gümānı

6010. Gelüb pīrler aña dir ey bürāder
Bilür idi ʻUzeyr Tevrīt ezber

6011. ‘Uzeyr iseñ oḳı Tevrīt i şāh
İnanalum senüñ sözüne vallāh

6012. ‘Uzeyr oḳudı Tevrīt’i taḥḳīḳ
Bu kez itdi bular sözine taṣdīḳ

6013. Didi ba‘żı Yahūdīler i mehrū
‘Uzeyr’i öldürüb dir gördi girü

6014. Degildür bu ‘Uzeyr illā ibni Allāh
Ve ġāyrı kişi degildür bu vallāh

[291b]

6015. Mu‘ālimde getürmiş idür i nās
Rivāyetdür bilüñ az İbn-i ‘Abbās

6016. Anuñçün Yahūdīler ibni Allāh
‘Uzeyr’e dir diyeyin oluñ āgāh

6017. Benī İsrā’īl içinde o taḥḳīk
Oḳur Tevrīt yār olmış ıdı tevfīḳ

6018. Ḳatında idi bunlaruñ o Tevrīt
Bularda idi tābūtı key işit

6019. Bular żāyi’ ḳılur Tevrīt’i bāyīḳ
‘Amel itmediler Allāh’a lāyıḳ

6020. Bu kez ref‘ itdi tābūtı o Sübhān
Unutdı daḫı Tevrīt’i her insān

6021. Bularun ḫāṭırından külli gitdi
Çü bunlar ḳamu yavuz fi‘li itdi

6022. Tażarru‘ itdi yalvardı İlāhā
Niyāz idüb ol ulu pādişāhā

6023. Ki red ide ne ki gitmişdi girü
Daḫı tābūtı anlara i mehrū

6024. Meger bir gün kılur idi namāzı
Tażarru‘ idüb eylerdi niyāzı

6025. Semādan oldı bir nūr aña nāzil
Gelüb içine ol dem oldı dāḫil

[292a]

6026. Girü getürdi ṣadrına o ‘Allām
Bu kez ḳavmine eyledi ol i‘lām

6027. Didi ki ya kavm Tevrīt’i Allāh
Buna redd itdi girü olun āgāh

6028. ‘Uzeyr ögretdi bunlar ḳıldı imlā
Ne ki getürdi aña ulu Mevlā

6029. Bu kez tābūtı inzāl itdi ol Ḥaḳ
Bulardan gitdiginden ṣon muḥaḳḳaḳ

6030. Çü gördiler bular ḳamusı anı
Bularuñ göñli oldı şādumānī

6031. Anuñ içinde elvāḥ ne ki vār
Muḳabli itdiler aña bil i yār

6032. Çü bunlara ‘Uzeyr öğretmiş idi
Anuñ ḥükmi ḳamusı dutmış ıdı

6033. Anuñ miṯlin bularlar çünki anı
Didiler ol ḫalā’iḳ bi gümānı

6034. Kimesne getürimez bunı vallāh
Degildür bu ‘Uzeyr illā ibni Allāh

6035. Vi Kelbī’den olub durur rivāyet
İdelüm anı daḫı biz ḥikāyet

6036. Benī İsrā’īl’e o Buḥt-i Nāṣır
Çü Kudis gelüben ol diyü ṭāhir

[292b]

6037. Şuñı Tevrīt oḳur öldürdi i yār
Oḳurlardan ḳomadı anda deyyār

6038. ʻUzeyr ol vaḳt ṣabī idi i ʻāḳīl
Giçiyisinüb olmadı [o] ḳatil

6039. Benī İsrāʼīl (çü) Ḳudsʼe geldi girü
Oḳur bulunmadı Tevrīt i mehrū

6040. ʻUzeyrʼi geçdüginden sonra yüz yıl
Virib idi bulara anı key bil

6041. Tā ki necd ide ide Tevrīt bāyīḳ
Bileler ḳamu andan ol ḫalāʼiḳ

6042. Ve daḫı ola bunlara ʻālāmet
Ki yüz yıl olduġından ṣon tamām et

6043. Ve daḫı dirler melik gelmişdür ana
İnāyīle ṣu getürmişdür aña

6044. İçürüb gitdü anuñçün o Tevrīt
Anuñ ṣadrında ḳalmışdur i yigit

6045. Bulara oldugundan ṣonra girü
Çü geldi dir ʻUzeyrem ben i nikrū

6046. İnanmayub bular dir ger sen i yār
Bize gerçek isen Tevrīt'ı eşkār

6047. İdesin yazuban ne ki sözüñi
İnanavuz 'Uzeyr imiş özüñi

[293a]

6048. 'Uzeyr [kim] anlara yazdı anı
Bular ḳamusı itdiler gümānı

6049. Bulardan bir kişi didi ki atam
Ḫaber virmişdürür aña ki dedem

6050. Ki ḳonulmuş durur köyde o Tevrīt
Gömülmişdür baġ içinde key işit

6051. Çıkardılar bile varub [ol] anı
Muḳabil itdiler şol dem revānı

6052. 'Uzeyr'in yazdıġı gibi bulurlar
Te'accüb ḳamusı anı ḳılurlar

6053. Didiler kimsenüñ ḳalbinde ḳalmaz
Bu yüz yıldan kimesne anı ḳılmaz

6054. Degildür bu velīkin ibni Allāh
Anuñçün ḳaldı göñlinde ol i şāh

6055. Bu kez geldüñ Naṣāra olġıl āgāh
Didiler ki Mesīḥ dur ibni Allāh

6056. Ne vecden didiler diyem ben anı
Ne ki var gide göñülde gümānı

6057. Mesīh çün göge getürdi Sübhān
Bu kez seksen daḫı bir yıl i insān

6058. Dutuban dini İslām'ı hemīşe
Oruç dutub nemāz ḳılmaḳdı pīşe

[293b]

6059. Yahūdīler bularuñ ortasına
Ṣavaş düşüb niceler girdisine

6060. Yahūdīden bir alp var idi kişi
Şecā'at itmek idi anuñ işi

6061. Adına Bevuliş iderlerdi bāyīḳ
Ḳırıb durudı Mesīḥi çok ḫalā'iḳ

6062. Yahūdīlere bulış ider i yār
Mesīḥi gelmekle olduḳ ḳamu küffār

6063. Behişti ger gör alar bunlar i yār
Olısardur mekānumuz bizüm nār

6064. Varuban az durayım ḳalmaya biri
Cehennem ola anda ḳamu pīri

6065. Pes imdi başına ḳoyub türābı
Melāmet itdi özini bi ḥisābı

6066. Naṣāri görübanı didiki siz
Ne kişi siziñçün böyle idersiz

6067. Didiki düşmanuñuz bulısam ben
Nide olundı gökde bilmişem ben

6068. Didiler sana hergiz tevbe yoḳdur
Günāhuñ zīrā senüñ ḳatı çoḳdur

6069. Meger Naṣrāin oluban giresin
Kinīse içre bir il sen durasın

[294a]

6070. Gice gündüz sen andan çıkmayasın
Bu ḫalḳun yüzlerine baḳmayasın

6071. Tamām oḳur ensin İncil'i anda
Pes olmaya senüñ gibi cihānda

6072. Pes imdi eyle idüb çıḳdı bir gün
Ayruken didi baña geldi bir ün

6073. Senüñ tevben ḳabūl itdi o Sübhān
Seni tañdīḳ ide ne ki var insān

6074. Pes imdi vardı bu kez ḳudsi yāre
Ḫalīfe ḳıldı [kim] nesṭūr bulara

6075. Baña bildürdi ki ʻİsā vü Meryem
Vallāh bu ḳamu uçdur bilüñ hem

6076. Bu kez andan gidüban Rūm'a geldi
Gelüban anda daḫı gör ne ḳıldı

6077. bulara ögredür bilki lāhūt
Daḫı bildürdi ḳamusına nāsūt

6078. Daḥı ʻİsā degildür bilüñüz nās
Ve degildür cismi daḥı ol i nās

6079. Velīkin bellü olur ibni Allāh
Degildür andan ayru oluñ āgāh

6080. Bunı götürdi bir ara i maḥbūb
Anuñ ismi idi bilüñ ki Yaʻkūb

[294b]

6081. Girü bir kişi oḳudı[dı] ol er
Aña dirlerdi milke i bürāder

6082. Didi aña ki Tañrı ***lem yezāl***dür
Bidāyet yoḳ aña bilki ezeldür

6083. Ve ʻİsā daḫı eyledür eşkār
İnanun imdi ʻİsā dur o Cebbār

6084. Bu üç kişi çü aña virdi temkīn
Oḳuyub üçini eyledi taḥsīn

6085. Birin birin götürüb didi i yār
Bu dem ḫālıṣ özündür baña i yār

6086. Düşümde görmişem isa vallāh
Olub durur azı bundan olġıl āgāh

6087. Rıżasıçün anuñ nefsümi ben
Boġazlarum bugün āgāh olġıl sen

6088. Velīkin eyleñüz bu ḫalḳı daʻvet
Aña ki didüm itsünler iṭāʻat

6089. Pes imdi varuban ḳatl itdi orin
Tamām itdi bulara çünki sözin

6090. Bularun her birisi itdi daʿvet
Gelüb her birine itdi iṭāʿat

6091. Bulara iḫtilāf oldı i ʿāḳīl
Birin birin ḳamusı oldı ḳātil

[295a]

6092. Kelāmīler getürmişdür i ʿāḳīl
Diyeyin imdi olma ġāfil

6093. Bular dir üç Kudüs enbiyāla hem āb
Ḳamusı mutteḥiddür bunlaruñ heb

6094. Ve Nāsūt ol ʿİsāʾnun bil i yār
Olubdur mutteḥid lāhūt ile eşkār

6095. Olubdur yani ḥāl ʿİsā da Allāh
Diyübdur bu Nāsāri bile i şāh

6096. Münezehdür velīkin bil o Cebbār
Şu nesneden ki dimişdür o küffār

6097. Saña tevżiḥ idelüm bu āmı
İşidüñ imdi siz i ḫās u ʿāmı

6098. Vücūdı ʿilim hem daḫı ḥayātuñ
Ḳamusı mutteḥiddür bu ṣıfātuñ

6099. Ki ya‘nī bu ṣıfātıyla i cāhid
Ṣıfātlanur bölüñüz zātı vāhid

6100. Egerçi bunlar aña dir ṣıfātı
Ḥaḳīḳatda dimişlerdür zevatı

6101. Nāṣāriden o Ya‘ḳūbiye zīrā
‘İlim gökden inüben geldi yire

6102. Ḥayātıyla tecessüd oldı ḥāṣṣıl
Olur insān Mesīḥdür olma ġāfil

[295b]

6103. Bu oḳunmayandan oḳuyum oldı ḥāṣıl
Mesīḥ dur fehm idün olmañ ġāfil

6104. Anuñçün Ḥaḳ Te‘ālā itdi tekfīr
Zevāta zīrā ki bunlar ḳadīmdür

Ḥikāyet-i Büḥt-i Naṣır ‘aleyhi‘l-anh

6105. Ḫaber de bil ki Büḥt-i Naṣır gümrāh
Merām zād idi bilgil sen āgāh

6106. Ve öksüz idi yoḫsūl idi bāyīḳ
Ki nesnesi yoġ-ıdı i ḫalā’iḳ

6107. Meger de Dānyāl bulmışdı anı
Şāh oluban dutısar bu cihānı

6108. Fülan yirde fülan saʿat çıḳısar
Bir er beytüʾl-muḳaddes yıḳısar

6109. Adı Büḫt olısar [ola kim] anuñ
O şāhı olısar külli cihānuñ

6110. O resme de Dānyāl çün anı gördü
Ṭaleb idüben o gümrāhı buldı

6111. Didi aña olısardur özüñ şāh
İşit benden bu dem olġıl āgāh

6112. Şu vaḳt ki dutasın sen bu cihānı
Baña eylemeyesin sen ziyānı

[296ᵃ]

6113. Rıżā virdi o Büḫt-i Naṣır gümrāh
Bu kez Dānyāl nice itdi ol āgāh

6114. Yıgıram biñ virür akçe aña ol
Alub Büḫt-i Naṣır eyledi maḳbūl

6115. O şehrüñ pādişāhınuñ ḳatına
Varuban ḳulluḳ ider ḥażretine

6116. Zamān geçdi bunuñ üzre bu kez şāh
Vefāt itdi yirine geçdi gümrāh

6117. Gelür beytü’l-muḳaddes de bu kez ol
Beġāyet Dānyāl [anı] istedi bol

6118. Velī Kudüs’de anı bulmadı ol er
Bulur ḳız ḳardeşi oġlı i server

6119. Anı ḫoş dutubanı ḳıldı ikrām
Ve çok nesne virüben kıldı i‘nām

6120. Muḳarrer oldı yirde çün o gümrāh
Ḫışım ḳılsa nereye ki ol Allāh

6121. Anı ṣalardı varubanı ihlāk
İderdi ḳamusın bilgil o nā-pāk

6122. Görür düşinde o gümrāhı ekber
Üzerine ḳatılur gelür canā-vār

6123. Görüben ḳorḳdı düşinde bu düşi
Ḳaçuban çıḳdı saḥrāya o kişi

[296b]

6124. Yüzin döndürdi ṣaḥrada o Cebbār
Küfür içinde oldı şöyle eşkār

Ḥikāyet-i Tubbaʿ Asr

6125. Ḫaberde şöyledür bilgil i insān
Yemen'de Tubbaʿ olmuş idi sulṭān

6126. Adı Saʿd bin Mālik idi bāyīḳ
Laḳab didi Tubbaʿ aña ḫalā'iḳ

6127. Çoġ-ıdı leşkeri zīrā ḳatında
Ki ḳulluḳ ider idi ḥażretinde

6128. Hücūm idüb selāṭin ol otub
Medīne şehrine geldi o dutub

6129. Medīne'yi alub oġlın oḳudı
Ol şehrüñ ol anı içinde ḳodı

6130. Medīne ḳavmi ḳatl eyledi anı
İşidüb eylemişdür çoḳ fiġānı

6131. Döner girü Medīne'ye varur ol
Ḫarāb eyleyem anı dir ḳatı bol

6132. Giceye dek ṣavaş itdi tamāmı
Gice oldı bu kez aña ṭaʿāmı

6133. Viriyiyüb ḳanḳıladılar anı
Teʿaccüb itdi Tubbaʿ çoḳ zamānı

[297a]

6134. Var idi leşkerinde yedi yigit
Gelüben didiler şāha sen işit

6135. Bu şehri yıḳamazsın sen i nīkrū
Yig ola dönesin bundan [ki] girü

6136. Zīrā budur ḥaḳiḳat şehr-i Aḥmed
Ki geliser cihān faḫr-ı Muḥammed

6137. İşidüben anuñ sözini döndi
Hüẕile ḳavmine gelüb [o] ḳondı

6138. Duruban o ḳavm [kim] vardı ḳatına
Didiler külli anuñ ḥażretine

6139. Dilerseñ olasın dünyāya sen şāh
Yaḳasın Kaʿbeʾyi bu dem sen i şāh

6140. O yigitler durub dir olġıl āgāh
Şu vaḳtden Ḳaʿbe yapılmışdur i şāh

6141. Şu kimseler (ki) aña ḳaṣd eylemişdür
Zelīl olub anı ḫor eylemişdür

6142. Dilersen ki azīz olasın i şāh
ʻAzīz dut ol evi olġıl sen āgāh

6143. Pes imdi ḳıymeti bizler getürdi
Anuñ ile o beytu'llāhı örtdü

6144. O yigitler aña ʻarż itdi īmān
Melīk oldı ol arada Müsülmān

[297ᵇ]

6145. Ḫaber irişdi şehrine ki sulṭān
O putlardan bezüb oldı Müsülmān

6146. Şehir ḳavmi olarlar külli ʻāṣī
Puta tapup iderlerdi maʻāṣī

6147. Didiler ki dinümüzdür bizüm Ḥaḳ
Çıḳarur ṭaşra putları muḥaḳḳaḳ

6148. O yigitler oḳur bir ayet aşikār
O Tevrītden viribir anlara nār

6149. Gelüb putlarını yaḳdı tamām et
Görüben özlerini itdi melāmet

6150. Bu kez ḳaṣd eyledi yaḳa buları
Bular tevbe iderler ne ki varı

6151. Pes imdi ḳamusı oldı Müsülmān
Ḥaḳḳ'ı bir bilüb(en) getürürler īmān

6152. Ḳamu Tubba' eyle şehre gelürler
Ḥaḳḳ'un ḳulluġına meşġūl olurlar

Ḥikāyet-i Meryem Ḥamile Oldugı

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا[273]

6153. Kelāmında didi Cebbār-ı 'ālem
Kitāb içinde sen ẕikr eyle Meryem

[298a]

6154. Ḫaberde böyledür çünki o ḫalvet
Yire varub o ḫalḳdan itdi 'uzlet

6155. Ki başın yüye ġusl ide o bāyīḳ
Anı görmeye aṣla hiç ḫalā'īḳ

6156. Varur evlerinüñ şarḳdan yanında
Ġusul ider hicāb idüben anda

[273] Meryem Suresi 16: (Ey Muhammed!) Kitap'ta (Kur'an'da) Meryem'i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail'i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü.

6157. Anuñçün ḳıble-y-idindi bu küffār
Bu meşriḳ cānībini bilgil i yār

6158. Ṭonın geyüb yirinden ki o durdı
Negāhīn bir yigidi anda gördi

6159. Laṭīf ṣuretlü oġlān idi maḥbūb
Ve hem sacı var idi ḳatı merġūb

6160. Çü Meryemden yana ḳaṣd itdi oġlān
Ṣıġınuram saña didi i Rahmān

6161. Eger sen alurısan ehli taḳavvī
‘İbādet ḳılub olasın aḳavvī

6162. Ḳaṣaṣda zikir idübdür o Meryem
Göricek ḳorḳdı ġayetde idi ġam

6163. Benī İsrā’īl’de vardı (zīrā) bir eren
Tā ki dirlerdi aña bil i insān

6164. Meger anı sever dirdi ḫalā’iḳ
Anı ṣandı göricek anda bāyīḳ

[298b]

6165. Anuñçün ol taḳīden isti‘āzet
İder Allāh’a tā ide i‘anet

6166. Didi ḫavf eyleme benden i Meryem
Gelübdürem saña Ḥaḳ’dan Resūlüm

6167. Saña baġışladı o Ḥayy u Ḥannān
‘Ayıbdan hem günāhdan ṭāhir oġlān

6168. Beşaret itmege geldüm anı ben
Görüben itmegil [sen] imdi yüz ẓān

6169. Bu kez Meryem beni dir görmedi er
Beşermes itmedi daḫı i server

6170. Ve itmedüm daḫı Allāh’a ṭuġyān
Nereden ola baña şimdi oġlān

6171. Didigül bayıkdur dir ana Cibrīl
Veli Rabb’ün nedür dir anı sen bil

6172. Atasız yaraduram dir ben oġlān
Genezdir bana dir ol ulu Sübhān

6173. Ki ḳılāvuz anı ḫalḳa ‘alāmet
Ki ḳudretümüzi ide delālet

6174. Ve bizden ʿāleme ola o raḥmet
Ki dinine uya pes ola niʿmet

6175. Bu nesne emri maḳżidur o Cibrīl
Girü itmeyiser bil anı tebdīl

[299a]

6176. Ol oġlun ʿibrī olısar ol āgāh
Ḳamu derde devā ḳıla o vallāh

6177. Mutīʿ oldı Ḥaḳḳ'un ḥükmine Meryem
Giderdi ḫatırından ne ki var ġam

6178. Mesīḥ anuñ içün dirler[di] aña
Diyü virem āgāh olgıl [ki] saña

6179. O ḳanġı ṣayrū yana oḳur ıdı
Şoluḳ saʿat selāmet olur ıdı

6180. Çü oġlān aġrısı Meryem'i dutdı
O bir ḫalvet yazıya dutdı gitdi

6181. Ṣovuḳ idi alub dururdı ki ḳış
Ki Meryem ḥażretine oluyor iş

6182. O bir ḫurma aġacına ki vardı
Şoluḳ dem yaşaruban ḫurma virdi

6183. Yapışup aġaca doġurdı bāyīḳ
Şu mevżı‘dan doġar ḳamu ḫalā’iḳ

6184. Dimişlerdür tevallüd oldı ḥāṣıl
Köpekden yā aġrıdan bil i ‘ākīl

6185. Çü ‘İsā doġdı utanub o Meryem
Öleydüm keşke öndiñ diyü pür ġam

6186. Ki hergiz beni kimse bilmeyeydi
Bu ḥāl ile daḫı hiç anmayaydı

[299b]

6187. Ayaḳlarınuñ altından o Cibrīl
Çıġırdı gelüben aña işit bil

6188. Ḫıṭāb idüben [o] didi i Meryem
Yime ‘İsā’dan ötri aṣla sen ġam

6189. Şol ırmaġı senüñ ḥükmüñde bārī
Ḳılub durur dilersen eyle cārī

6190. Şu ḫurma aġacın depret i kişi
Göresin Ḥaḳ viriserdür yemişi

6191. Çü depredi ḳuru aġac şoluḳ dem
Yitürdi ḫurma-yı yidi o Meryem

6192. Dönüb Cibril aña söyledi girü
İgil ḫurmadan ic ṣudan i nīkrū

6193. Eger kimse girür ise digil sen
Neẕir eylemişem ṣavma bugün ben

6194. Ki itmezem bugün itse tekellüm
Baña eylemeñüz bu dem ta'allüm

6195. O vaḳt zīrā oruçlarında bāyīḳ
Söz itmezdi bilüñ ḳamu ḫalā'iḳ

6196. Bu kez Meryem ḫışımları ḳatına
Alub anı getürür ḥażretine

6197. Te'accüb eylediler ḳamu anı
Ẕekeriyyā'(ya) didiler bi-gümānı

[300a]

6198. Ḳoduḳ tenha zinā idüb o rüsvā
Çü oldı ḫalḳ içinde işbu peydā

6199. Ẕekeriyyā didi görmedi bunı er
Didi ḫalḳ ḳanda [kim] buldı i server

6200. Didi andan ṣorun nedür ḥikāyet
Size itsün ne bilürse rivāyet

6201. Dönüben Meryem’e didiler atan
Eyü kişi idi hem daḫı anan

6202. Nerede buldun iş bunı i kişi
Ki itdüñ buncılayın yavuz işi

6203. Çü Meryem eydemedi aña ḥüccet
İder ‘İsā’ya şol sa‘at işāret

6204. Ki doġrusını size disün oġlān
Diyem gerben inanmazsın (siz) i insān

6205. Didiler Mehdī içindeki ġulāmı
Nicesi ide bizümle kelāmı

6206. Şoluḳ dem söze getürdi anı Ḥaḳ
Bu ḫalḳa söyledi anda muḥaḳḳaḳ

6207. Didi böyle ki benem ‘abd-i Allāh
Götürmişdür kitābı bana ol şāh

6208. Nebī ḳıldı beni Tañrı tebārek
Ḳılub beni bu ‘ālemde mübārek

[300b]

6209. Benüm ‘ilmümden Allāh’a ḫalā’iḳ
Bulalar ṭoġrı yolı bellü bāyīḳ

6210. Emr ḳıldı ṣalavātı vü zekātı
Nice ki dünyāda bulam ḥayātı

6211. Daḫı buyurdı anamı dutam ḫoş
Ne ki diye dutam [ben] sözine gūş

6212. Şükür yaratmadı beni o ‘aṣī
Ki idem ben aña dürlü ma‘āṣī

6213. Çü söyledi bu resme işbu oġlān
Bilür Meryem arīdur ḳamu insān

6214. Çü ‘İsā anasından oldı ẓāhir
Kerāmet [kim] olur dünyāda bāhir

6215. Ne ki putlar var idi yire düşdi
Gelüben ḳamu diyü iblis uşdı

6216. Didiler ki düşübdür ḥavfı bize
‘Aceb nedür [ki] sorar zānī size

6217. Cihānı serteser gezdi o şeytān
Bilür ‘İsā doġmış idür i insān

6218. Bular andan olmış idür ḳamu iş
Ki bunlara bu resme oldı teşvīş

6219. Diledi gele ʻİsāʼnun ḳatına
Mażarret ide yani ḥażretine

[301a]

6220. Melāʼīk ḳomayuban red iderler
Anuñ ḳatına gelmekden giderler

6221. Görür terse atasız bir ġulāmı
Doġar söyler şoluḳ saʻat kelāmı

6222. Daḫı andan gelür dürlü ʻacāʼib
Ki ḫalḳ içinde olmışdur ʻacāʼib

6223. Anı bilmediler kim ḳudreti Ḥaḳ
Ẓuhūra geldi ʻālemde muḥaḳḳaḳ

6224. Bular üç bölük oldı bilgil i şāh
Birisi didi ʻİsā durur Allāh

6225. Birisi didi oldur ibn-i Allāh
Biri sāḥīr didiler olġıl agāh

6226. Bu resme küfür bunlar söyledi çoḳ
Bu ʻālemde ki anuñ ḥaddi hiç yoḳ

6227. Münezzehdür oġuldan ḳızdan Allāh
Şerīki yoḳtur anuñ bilgil i şāh

6228. Bunun üstine çünki bir ay geçdi
Alub ʻİsā'yı Meryem Mıṣr'a ḳaçdı

6229. Sebeb oldı Tevrīt içre [i] insān
Bulurlar atasuz doġa bir oġlān

6230. Mübarek ḳıla elini o Ḳādir
Kerāmeti ola dünyāda ẓāhir

[301b]

6231. Nefesle eyleye öliyi dīrī
Beni ʻādemde olmaya naẓīrī

6232. Mariżde ol ḥükim kim ola ʻaciz
Anı ḫoş eyleyüb ol ola ḥaciz

6233. Cühūdları velī ḳahr eyleye ol
Vire zaḥmet hemīşe anlara bol

6234. Ṣoñ ucı göge çıḳa ine girü
İşidür ki doġubdur ey i nīkrū

6235. Varurlar hep şāhlarınuñ ḳatına
Didiler külli anuñ ḥażretine

6236. Didi anlara getürüñ [siz] anı
Kesem başını ki döküle ḳanı

6237. Tā ḫalḳa değmeye andan mażarret
Yek ola oldur [kim] öz gide zaḥmet

6238. O Meryem ḫatırına ḳıldı ilhām
Aña luṭf idüben şol dem o ʿiʿlām

6239. Ki alub Mıṣrʾa gide anı Meryem
Tā irmeye o mevżʿıda aña ġam

6240. Pes anı Meryem alub Mısrʾa gitdi
İkāmet anda varubanı itdi

6241. Zamānıyla önledi ʿİsā bāyīḳ
Aña olmadı anda hiç ʿalāʾiḳ

[111ᵃ][274]

6242. Mu ʿallim ḳatına varub [ki] teslīm
İder tā ki aña eyleye taʿlīm

6243. Didi çü ögret ezdugil anı sen
Saña iḥsān [virdüm] anuñ içün ben

6244. Muʿallim yāzdı ebced virdi aña
Didi nedür maʿānī söyle baña

[274] Nüsha düzenlenirken ilgili varak 111. Sayfa olarak numaralandırılmış olup farklı bir yerde bulunulmuştur.

6245. Mu‘allim dir okı sorma me‘ānī
Sana eylemezem şimdi beyānı

6246. Nice ki dökdi sundı anı ol er
Okımadı anı anda o server

6247. Tā ki Meryem gelür anuñ ḳatına
Didi atasınuñ ol ḥażretine

6248. Didüñ az dök bunı ögretgil ekṣer
Beni çoḳ dökdi az ögretdi bu er

6249. Bu kez didi diler misin ben anı
Beyān idem nedür bunda me‘ānī

6250. Elif ululıgıdur bellü anuñ
Beḳāsıdur bi olmasuñ gümānuñ

6251. Celālīdür anuñ cim dal devāmı
Budur me‘ānī işidüb bil temāmı

6252. Mu‘allim dir ḫıṭāb idüb i Meryem
Buña ta‘līm gerekmezdür yine ġam

[111b]

6253. Virüb durur bana tanrı hidaya
‘İlim geninde bunuñ bī-nihāya

6254. Kerametinden anun şama Allah
Katı hoşlık viribdür olgıl āgāh

6255. Emir oldı yirine girü ‘avdet
İdüb gele bu halkı kıla da‘vet

Ḥikāyet-i Nübüvvet ʻİsā ʻAleyhi's-selām

6256. Benī İsrāʼīlʼe geldi çü girü
Buları daʻvet itdi bil i mehrū

6257. Kamu İranʼa şabur idi sulṭān
Şu vaḳtine ẓāhir itdi ʻİsā bürhān

6258. Didi peyġāmberem size nişānı
Getürmişem Ḫüdāʼdan bī-gümānı

6259. Ne getürdüñ diyü ḳavm anı sordı
Çü ʻİsā anlara bu sözi virdi

6260. Didi ḳuş ṣūreti gibi düzem ben
Ki balçıḳdan sizüñ içün örem ben

6261. Ḳuş olub Tañrı ḥükm eyle ol uça
Varub şoldem yer ayruḳ yīre gece

6262. Ḫaberde şöyledür bilgil sen anı
Yarasa durdı diler ol o çānı

[302ᵃ]

6263. Ḳamu ḳuş dügile uçar muḥaḳḳaḳ
Bilā yer uca ol yarasa ancaḳ

6264. Didiler girü dönüb aña küffār
Ne getürdüñ kerāmet daḫı ne vār

6265. Didi günsüz ṭoġa anadan oġlān
Açam gözini ṣaġ ola ol insān

6266. Marażı kim ola cisminde anuñ ben
Ḥaḳḳ'un ḥükm-ile girü ḳılam aḥsen

6267. Öliyi dīrī ḳılam idem iẓhār
Eger yārī ḳılursa baña Cebbār

6268. Dirī ḳıl didiler Nūḥ oġlı Sām'ı
İtā'at idelüm biz ḫās u 'āmı

6269. Dükeli maḫlūḳāt anda çıḳarlar
Anuñ ḳabrine varuban baḳarlar

6270. Çıġırub bir keret didi ki yā Sām
Durursın yarıluban bārīn 'Allām

6271. Ṣaḳalınun aġıdı nisnis idi bāyīḳ
Görür anı ḳamu duran ḫalā'iḳ

6272. Ḫalīl'ü'llullāh'dan on her kim ölürdi
Anuñ ṣaḳalı hep ḳara olurdı

6273. Bunuñ aḳdur o da iñledür bu taḥḳīḳ
Sözüñe eylemezüz bunda taṣdīḳ

[302b]

6274. Çü ʻİsāʼya bu resme dir ḫalāʼiḳ
Ṣorar kimsin diyü ʻİsā aña bāyīḳ

6275. Didi ben Sāmʼam ey peyġāmber-i Ḥaḳ
Ki Nūḥ peyġāmber oġlıyam muḥaḳḳaḳ

6276. Ṣaḳalum ḳara idi tā ki bugün
İşitmişem özüñden eksüz[e] ün

6277. Ḳatı ḫavf eyledüm ṣandum ḳıyāmet
Ḳoyubdur beni iderler melāmet

6278. O ḳorḳudan aġārmışdur muʻayyen
İderem uş saña anı mübeyyen

6279. Ḫaber virdi çü Sām ana o küffār
İşidüb itdiler ḳamusı inkār

6280. Ne getürdüñ dir daḫı andan ister
Tā kim muʻcizātuñ[u] bize göster

6281. Didi [kim] ne ki [siz] evde idünüz
Ve irteye daḫı ne ki ḳodunuz

6282. Dükelisini ʻāyān idem ide
Eger yārī̄ ḳılursa Tañrı bize

6283. Çü ʻİsā bunı didi ḳamu küffār
Sözine anuñ eylediler inkār

6284. Didiler [kim] cāzū durur bu kişi
Ki ḫalḳa [bunı] gösterür ol işi

[303a]

6285. Buları gice gündüz daʻvet itdi
Tamām et daʻveti on yıla yitdi

6286. Görür kimse aña getürmez īmān
Uyub sözine olmadı Müsülmān

6287. Sefer itdi bu mevżuʻıdan bu kez ol
O maġrīb iḳlimine dutuban yol

6288. Ḥavāriyyūn on iki kişi idi
Bular ʻİsāʼya külli uymış ıdı

6289. Ḳamu bunlaruñla gezerler idi
Bir arada bular biz yurlar idi

6290. Geçerken bunlara ʻİsā oldı nāẓır
Çü ḳatında bularuñ oldı ḫāżır

6291. Didi ki (ey) ḫalāʼiḳ tevcihd idün siz
Günāhdan göñlünüzi arīduñ siz

6292. Size bundan ḥaḳiḳat oldur evlā
Günāh çırkından olasız mücellā

6293. Bular çün ‘İsā’dan bunı işitdi
Bular uyub anuñla bile gitdi

6294. Çü bunlar Endülüs şehrine yitdi
Acıġub ḳamu ‘İsā’ya eyitdi

6295. Yiter mi güci Allāh’un ıla irsāl
İde bize ṭa‘āmı gökden inzāl

[303b]

6296. Bu kez bunlara didi girü Allāh
Eger mü’min iseñüz itgü Allāh

6297. Bular dir biz dilerüz ki i ‘ākīl
Ki andan biz olavuz bu dem egil

6298. Tā göñlümüz bizüm eyleye taṣdīḳ
Tereddüd itmeye(vüz) sözüñe taḥḳīḳ

6299. Ve bilevüz ki gerçekdür özüñüz
Yalan degil durur bunda sözüñüz

6300. Tā ṭanılıḳ virevüz birdür Allāh
Nübüvvet virdi diyü saña ol şāh

6301. Dimişlerdür Benī İsrā′īl rec‘at
İdecek ḳılāvuz anda şehādet

6302. Bu kez ‘İsā bin Meryem didi fi′l-ḥāl
Ki yā Rab bize eylegil [sen] inzāl

6303. Semādan mā′ide gönderdi Sübhān
Ki senden ola bize (der) bunda bürhān

6304. Bu ḫalḳ içün ki gelmişdür zamāna
Daḫı şuña ki geliser cihāna

6305. Bize vir rızḳumuzı sen i Rezzāḳ
Ḳamu maḫlūḳa sensin zīrā Rezzāk

6306. Didi bu kez aña girü ol Allāh
Size indüriserem olġıl agāh

[304a]

6307. Şular ki ṣonra idiserdür inkār
İnanmayub baña itmeye iḳrār

6308. İdem şu resme aña ben ‘iḳābı
Ki itmemiş olam eyle ‘aẕābı

6309. Semādan bir saḥāb irişdi bāyīḳ
Görürdi anı ḳamu ol ḫalā′iḳ

6310. Buldı içinde bir sofra göründi
Gelüb ʻİsā’nun ol ḳatına indi

6311. İçinde var idi bes girde bāyīḳ
Daḫı var idi bişimiş anda balıḳ

6312. Nemek var idi başınuñ ḳatında
Ve sirke vardı ḳuyruġı ḳatında

6313. Ḥavālīsinden vardı tereh tarḫūn
Ve girde anuñ bir(i) üstinde zeytūn

6314. ʻAsel var idi birinde semen var
Anuñ birinde peynir var i yār

6315. Tere girden ne ki dünyāda ol Ḥaḳ
Yaratmışdı var idi anda muḥaḳḳaḳ

6316. Velī ṣarımsak anda hiç yoġ-ıdı
Egerçi ayruḳ ot anda çoġ-ıdı

6317. Bugün Şem’un dönüben aña ṣordı
Ṭaʻāmı çün anuñ ḳatında gördi

[304b]

6318. Didi dünyā ṭaʿāmından midür bu
Ya ʿuḳbānuñ mıdur işbu i mehrū

6319. Didi dünyā ṭaʿāmından degil bu
Ve ʿuḳbānuñ degildür daḫı bellü

6320. Velī budur bilüñüz ḳudreti Ḥaḳ
Siz efāżıl eyleyüb virdi muḥaḳḳaḳ

6321. Didi evvel yiyensiz oluñ i şāh
Didi yimezem andan oluñ āgāh

6322. Yisün anlar ki dilemişdi anı
Bular itdiler aña hep gümānı

6323. Yimege ḳorḳdı anlar[ın] ḳamusı
Oḳudı ḥasta ne kim var o ʿİsā

6324. Maraż götürem ne ki var anda yoḫsūl
Gelüben yimege oldıyü meşġūl

6325. Biñ üç yüz kişi ol günde temām et
İdiler küllisi oldı selāmet

6326. Yiyüb ṭoydılar anda ol ṭaʿāmı
Bütün idi balıḳ daḫı ṭamāmı

6327. Ki olmamışdı andan zerre noḳṣān
Girü gitdi göge gördi her insān

6328. Yimeyenler ḳamusı oldı peşīmān
Melāmet itdi özine her insān

[305a]

6329. Bu kez eglendi gelmedi o ḳırḳ gün
Negāhīn girü nāzīl oldı bir ün

6330. Darıldı ḳamu anda bayu yoḫsūl
Yemege ol ṭa'āma oldı meşġūl

6331. Zevāl var ise gün giderdi girü
Görürlerdi anı külli i nīkrū

6332. Vahy eyledi bu kez İsa'ya ol Ḥaḳ
Didi yoḥsūl içündür bu muḥaḳḳaḳ

6333. Yimesünler ġanīler bu ṭa'āmı
Yisün andan mesākinüñ temāmı

6334. Ḳatı geldi bulara emri Allāh
Bu kez şen eylediler anda vallāh

6335. Didiler mi görümisiz bunı Ḥaḳ
Felekden mi inüb durur muḥaḳḳaḳ

6336. Bu kez vaḥyi itdi ʻİsā’ya o Cebbār
Ki şart itdüm bulara durub(an) i yār

6337. Şular ki ide bundan ṣonra inkār
İdiserem ʻaẕābı ḳatı düş-vār

6338. Dönüb ʻİsā didi görsen ʻaẕābı
İdersen ḳullaruñdur dir ʻīḳābı

6339. Eger ḳılurısan anları ġüfrān
Ḥakim sensin ʻazīz sensin ey(ā) sulṭān

[305^{b}]

6340. O gice üç yüz otuz kişi küffār
Ḫanāzır ṣuretinde itdi Cebbār

6341. Ṣabāḥ oldı ḫanāzırı görürler
O ilde mezīlerde yürürler

6342. Çü gördiler buları anda bāyīḳ
Sürer ʻİsā’ya anları ḫalā’iḳ

6343. Görüb ağladı ʻİsā’yı ḫanāzır
Ve ağladı ne ki vardı aña bir

6344. Çü üç gün oldılar anlar selāmet
Helāk oldı ḳamu anlar temām et

6345. Ḫaberde böyle olmışdur ḥikāyet
Ki ehli tefsīr eyledi rivāyet

6346. Çü bir müddet ol iḳlimde ki ḳıldı
Girü beytü'l-muḳaddes içre geldi

6347. Ṭanışub ḳamu şāhları ḳatına
Varuban didiler hep ḥażretine

6348. Du'āyı kim kim eyledi 'İsā
Helāk itdi yā irdi aña basa

6349. Bu sözden ḳorḳdı şāhun cānı göñli
Diledi ki helāk eyleye anı

6350. İşitdi 'İsā ḳaçub eve girdi
Yahūdīler anuñ ardınca vardı

[306a]

6351. Saṭus adlu cuhūd anda var ıdı
Anuñ ardınca fi'l-ḥāl yüridi

6352. Şoluḳ sa'at gelüben anı Cibrīl
Ol evden çıḳarur göge anı bil

6353. Çü girdi eve ardınca muḥaḳḳaḳ
Virür şeklin Saṭus'a ol dem ol Ḫāk

6354. Çıkub didi ki bulmadum ben anı
Didiler ʻİsā sensin bī-gümānı

6355. Nice ki söyledi ben degilem ol
Sözi olmadı anuñ hiç [ki] maḳbūl

6356. Sözin işitmeyüb aṣdılar anı
Girü ṣonra ider ḳamu gümānı

6357. Didi itdükse ʻİsāʼyı [ki] ber-dār
Saṭus ḳatı didiler ḳamu küffār

6358. Saṭus ise eger iş bu ölen er
Ya ʻİsā ḳanı didiler (ey) bürāder

6359. Ḫaberde şöyledür kim ʻİsā girü
Atası ḳatına geldi i mehrū

6360. Ḥavāriyyūn ḳamu ol o vaḳitti
Bularuñ küllisine anda didi

6361. ʻİbādetçün yaratdı beni Cebbār
Semāya çıḳaram girüben i yār

[306ᵇ]

6362. Vaṣiyyet iderem oluñ siz āgāh
Degildür [ki] bu dünyā bāḳī̄ vallāh

6363. Bu dünyāda idüñ [kim] dā’im[a] da[t]
Ḥaḳḳ’un emrine idüñ siz iṭā‘at

6364. Bu şer‘ı ki size itdüm ben i‘lām
Ki feyż itmiş idi baña o ‘Allām

6365. Bu ḫalḳa cehd idüñ ögredüñ anı
Ki olasın yarın siz şādumānī̄

6366. Kimesne ile itmek siz nizā‘ı
Ki eylemeyesiz yarın fezā’ı

6367. Ṭaleb itmek daḫı dünyāyı hergiz
Emī̄n olmaḳ dilerseñüz yarın(ı) siz

6368. Oruc dutuñ ki bulasız necātı
İnsānuñ fitnesinden (ki) ide ḳatı

6369. Kimesneden ẓulüm olarsa ḥāṣıl
Siz eylük idüñ anlara i ‘aḳıl

6370. Eyü diliyle ḫalḳı da‘vet idüñ
Şerī‘āt ne ise ṭoġru[yu] idüñ

6371. Sizüñ her birinüz bir şehre varsun
İḳāmet idüben o şeh(i)rde dursun

6372. Ne gelürse bu ḫalḳdan ṣabr idesiz
Çalab buyruġına dā’im gidesiz

[307a]

6373. İki ḳanat virür nūrdan o ‘Allām
Çıḳardı göge idüb lüṭfu i’nām

6374. Ṭa‘ām[ı] yimege [kim] Ḥaḳ getürdi
Melā’ikle anı göge yitürdi

6375. O ‘İsā gitdüginden ṣonra Meryem
Dirī oldı altı bilgil anı hem

6376. Ṣabāḥa dek ḫavāriyyün ‘ibādet
İder ol ṭaġda ḳamusı riyāżet

6377. Ṣabāḥın Nūḥ’a varup girü durdı
Özini her biri bir şārda gördi

6378. Olaruñ dili ile ḫalḳı da‘vet
İderler tā ki dine ide ‘avdet

6379. Nice ki didi anlara o server
O resme itdi ḳamu i bürader

Ḥikāyet-i Mūṣā[275] Ḳavmi Cuhūd Olduġı

6380. Çü ʻİsā gelüben eyledi daʻvet
Anuñ dinine baʻżı eyle(di) ʻavdet

6381. Ve baʼżılar anı itmedi taṣdīḳ
Beni dimediler ʻİsāʼya taḥḳīḳ

6382. Şu kim ʻİsāʼya getürmişdi īmān
Olara ḳamu dirlerdi müsülmān

[307b]

6383. Vir idi Būlis adlu anda kişi
Hemişe fitne idi anuñ işi

6384. Bularuñ adına olmaḳ sezā-vār
Bizede iñledür(ür) işbu dem i yār

6385. Gerekdür adımuzı ayıravuz
Bu dem kendümüz içün ḳayıravuz

6386. Pes imdi cemʼ idüb cümle cuhūdī
Virür kendülerin adın Yahūdī

6387. Yehūdā oldı o vakt(den) bunlara ād
Anuñla eyledi göñüllerin şād

[275] Başlıkta "Musa" yazmaktadır. Fakat olay içeriği bakımından "İsa" olması gerekmektedir.

ʿİsā Ḳavmi Azduġı Ḥikāyetdür

6388. Çü dutdı ʿİsā ḳavmi anda şevket
Nereye varsalar bulardı nuṣret

6389. Benī İsrāʾīl içinde[di] bir şāh
Var idi olmış idi ḳatı gümrāh

6390. Ṣavaşur ʿİsā ḳavmi ile dāʾim
Bu işe olmış idi şöyle ḳāʾim

6391. Nice nice ṣavaş eyledi ol er
Velī furṣat bulımadı i server

6392. Nice ki uġraşur olurdı maḳtūl
Dönerdi evine mekrūb u menkūb

[308ᵃ]

6393. Girü ol Būlis meẕkūr [idi] fettān
Gelüben didi [kim] aña i sulṭān

6394. Dilersen ola saña feṭḥ-i ebvāb
Olara ġālib ola işbu aṣḥāb

6395. Buyur baña varub fitne ḳılayın
Buları birbirine bıraġayın

6396. Melik şol dem viribdür aṣa destūr
Velī bu söz ḫalā’īḳdendi mestūr

6397. Varur yola ḳara düz(ü)tüb yüzine
Melāmet eyledi ol kendüzine

6398. Oturur bunlaruñ yolında üç gün
Didi Būlis dönüben ḳavme bir gün

6399. Beni bilmedü gözim Būlisem ben
Gelüb duram ḳatuñuzda bu dem ben

6400. Baña dün gice ‘İsā geldi bāyīḳ
İrüb gözüm çıḳardı i ḫalā’īḳ

6401. İdüben zarī aña tevbe itdüm
Yahūdī yolunı ḳoyub [ki] gitdüm

6402. Du‘ā’ ḳıldı açıldı girü gözüm
Nişānını görüñ nic’oldı yüzüm

6403. Elinden buluşubdur işbu ṭoprāḳ
Gelüb duram degülem size ben ‘aḳ

[308b]

6404. Muṭīʿam emrüñüze daḫı münḳād
Dilerseñüz beni eyleñüz azād

6405. Dilerseñüz beni ḳatl eyleñ i yar
Zīrā ʿİsāʾya çoḳ itmişem evzār

6406. Didiler ḳamu seni itdük azād
Ki eyle göñlüni bugün ḳatı şād

6407. İşitmişdük o ʿİsāʾdan özüñi
Nice olısar idi ḥażretüñi

6408. Bu kez Būlis didi beynelʾḫalāʾīḳ
Olımazam bilün siz bunı bāyīḳ

6409. Gerekdür ḫali yirde baña ḫalvet
Tā anda eyleyem dāʾim ʿibādet

6410. Pes imdi ṭaġda varup ev yaparlar
Velīdür diyü aña hep ṭaparlar

6411. Çü bir müddet o ṭaġ içinde durdı
Erācīf sözleri ol ḫalḳa virdi

6412. Didi ʿİsā gelübanı ḳatuma
Degil ṭoñuz ḥarāmdur ümmetüñe

6413. Anuñ sözine uyuban i ʻaḳīl
Ṭoñuz eyitin külli oldı igil

6414. Gine bir müddet ol evde ki ṭurdı
Didi dün gice ʻİsā bañа geldi

[309a]

6415. Yahūd evlādını eyledi sünnet
Şu kimse kim bañа olmışdur ümmet

6416. Oġullarını sünnet itmesünler
Yahūdī itdügine uymasunlar

6417. Hacun su ile itsünler [ki] vaftiz
Gerek ol duan er ola gerek kız

6418. Zaman çün bunun üzre girü geçdi
Gine bir vaḳt durub kapusın açdı

6419. Ḳatına [kim] ol ḥalāīḳ cem' oldı
Didi ʻİsā bu gice bañа geldi

6420. Güneş didi toġar benüm ḳatumdan
Gider bu ʻāleme ol hazretüñden

6421. Tapu itsün kamusı turub ana
Selamın bunlarun getüre bana

6422. Gine bir müddet anda kıldı halvet
Ki ya’ni kılur Allah’a ʿibādet

6423. Çıḳuben ḫalḳa eyledi nasīḥat
Ki yarın olmaya ya’ni fasihat

6424. Didi ‘İsā’nuñ itdügin bilüñ siz
Kimesne itmedi dünyāda hergiz

6425. Virür agmaya göz öliyi diri
Ḳılur kim(dür) ki ola anuñ naẓīri

[309b]

6426. Ḫüdādur didi bunlara o nā-pāk
İnüb durur yire didi min eflāk

6427. Bu yir yüzinde ḳarnından muṭṭahar
Bulımadı Meryem’üñ dir[ler] ol er

6428. Çü durdı bir zamān ol çıḳdı girü
‘Adil gösterdi ḫalḳa dir i mehrū

6429. Daḫı ögretdi ol ḳavmi şerīʿat
Ola ol nesne bunlara ṭarīḳat

6430. Çü ögretdi girü gitdi dir ol er
Varup ögüt olubdurdur muḳarrer

6431. Biri birine ol ḳavmi düşerdi
Savaş ider ḳamu ḫalḳa şaşırdı

6432. Şu deñlü ḳırılıdur ḫalḳı ʻālem
Ḳılıçdan geçdi nice yüz biñ ʻādem

6433. Gelince Aḥmed-i Mürsel cihāna
Ṣavaş içinde idi [key] zamāna

6434. Rāyegān oldı şerīʻāt-ı Ahmed
İsm-i pāk çeşm-i pāk nūr-ı Muhammed

6435. Ṭarīḳi müstaḳīm(e) tercümān oldı
Bu manẓūm tercüm(e) bunda temām oldı

Sene sebaʼ ve mie elf
1107

SONUÇ

Peygamberler tarihi Arap ve Fars edebiyatından tercüme yoluyla Türk edebiyatına geçmiş olsa da edebiyatımız içerisinde kendine has bir yer edinmiştir. Yüzyıllar içerisinde müstakil eserlerin de sayıları artmıştır. Kısas-ı enbiyâ metinleri genellikle mensur olarak kaleme alınmış olsa da manzum olanları da bulunmaktadır. Kıssalar ele alınırken edebi nitelik aranmış ve edebi sanatlardan da yararlanarak şair, anlatımını zenginleştirmiştir. Türk edebiyatında peygamber kıssaları oldukça sevilmiştir. Hatta sevilen bazı peygamber kıssaları müstakil eser olarak ele alınmıştır. Bu eserler türünün en iyi örneklerini de vermiştir.

Şairler kendi hallerini anlatmak için peygamberlerin yaşadıkları sıkıntıları, sevinçleri, mucizeleri gibi birçok konu hakkında şiirler yazmıştır. Sabır için Hz. Eyüp, hasreti anlatırken Hz. Yakup, güzellik konusu geçince Hz. Yusuf gibi birçok konu hakkında peygamber kıssalarına değinmişlerdir. Zaman içerisinde yazdıkları mazmunlaşarak, şairin kendini anlatmasına yardımcı olmuştur.

Eserin iki nüshası tespit edilmiştir. Nüshalardan birisi İstanbul Arkeoloji Müzesi Yazma Eserler Bölümü, nr.256'da bulunmaktadır. 205 yaprak olup dağınık bir halde bulunmaktadır. Ele alınan bu çalışmada diğer bir nüshası olan Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu, nr. A.3688 nüshası ele alınmıştır. Nüshanın katalog kaydında "Terceme-i Kısas-ı Enbiyâ" ismiyle kayıtlıdır. Eserin sonunda düşürülen tarih 1695 yıllarına tekabül etse de eserin daha erken dönemde yazıldığını düşünmekteyiz. Çalışmamızda yer alan eserin, dil ve üslubundan dolayı 14. yüzyılın sonu ve 15. yüzyıl içerisinde olduğunu düşündüğümüz Kadıoğlu'nun manzum Kısas-ı Enbiyâ metni edebiyat tarihimiz içerisinde oldukça önemlidir. Hayatı hakkında kesin bir bilgiye ulaşıldığı zaman şairin ve eserin Türk edebiyatı içerisinde yeri kesin olarak belirlenebilecektir. Fakat elde etmiş olduğumuz bilgiler doğrultusunda kesin bir şey söylememiz mümkün değildir. Eserin içerisinde Murad Han'a sunulduğu bilgisi yer almaktadır. Dil özellikleri açısından bu eserin II. Murad döneminde

yazıldığını düşünmekteyiz. Bu sebepten dolayı da eserin erken dönemde yazıldığı kanısındayız. Elimizdeki nüshanın istinsah tarihi 1695-1696'dır.

Peygamber kıssalarını konu edinen eser, şairin kendi muhayyilesinden olayları geçirerek ve ele almış olduğu peygamberlerin hayatlarından bazı olayları seçerek anlattığını görmekteyiz. Şair, ele almış olduğu peygamberin hangi soydan geldiğini, hayatına dair bazı mucizeleri yahut çekmiş olduğu sıkıntıları ele almaktadır. Anlatmış olduğu hikayenin ardından da ölümünden söz etmektedir. Bazı peygamberlerin nerede gömüldüklerine de değinir. Bazılarında ise sadece mevt oldu diyerek kıssayı bitirmektedir. Eser içerisinde bulunan bu anlatılarla beraber peygamberler hakkında daha detaylı bilgilere sahip olmaktayız.

Eserin ana kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Eser içerisinde ayetlerden ve hadislerden iktibaslar yapılmıştır. Ayet verilmiş ardından açıklaması sayılabilecek şekilde olay anlatılmaya başlanmıştır. Ana kaynak Kur'ân-ı Kerîm olsa da bazı olayların anlatımlarında diğer kutsal kitapların yahut söylenegelen bilgilerden de ele alındığını görmekteyiz. Danyal peygamber, Şemuil peygamber gibi bazı kişilerin isimleri verilmektedir. Kıssadaki olay Kur'ân-ı Kerîm içerisinde geçmiş olsa da peygamber ismi verilmemektedir. Bu sebepten dolayı da Tevrat, İncil ve Zebur'dan da bilgilerin olduğunu görmekteyiz. Kur'an'da geçen yahut geçmeyen peygamberlerin yanı sıra bazı topluluklar ve peygamberle ilişkisi olan topluluklarında hikayeleri anlatılmıştır. Bunlardan bazıları Karun, Hızır aleyhisselam, Buhtunnasır Ashab-ı Kehf, gibi kişi ve topluluklardan da bahsedilmektedir.

Eser, kelime hazinesi bakımından oldukça zengindir. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerinin kafiye ve rediflerde ustaca kullanıldığını söylememiz mümkündür. Genel olarak Türkçe kelimelerle kafiye yapmış olsa da üç dili de ağırlıklı olarak kullanmaktadır. Şairin, vezni ve kafiyeyi uygularken bazı kusurları olsa da şairin anlatımı sade, yalın ve akıcı bir üslubu vardır. Eser, şekil özellikleri bakımından tek bir nazım türü ile yazılmıştır. Tek vezinle yazılmıştır. Şair, Türkçe kelimeleri uygulama konusunda başarılıdır. Bazı kelimelerin kullanımlarında 1.5 hece olarak kabul ederek vezin kusurlarını en aza indirmeye çalışmıştır.

Peygamber kıssaları dini bir hikaye anlatı olmalarının yanı sıra toplumun kültürü, yaşantısını ve dönemin zihniyetini yansıtması açısından oldukça önemlidir.

Eserin içerisinde yer alan atasözleri ve deyimler, kalıp ifadelerle birlikte toplumun yaşantısını, inceliklerini ve kültürüne dair birçok anlatıyı görmemiz mümkündür. Peygamber kıssalarının genel anlatısının yanı sıra günlük yaşama dair de bilgiler elde etmekteyiz. Gerek yiyecek adları gerekse savaş aletleri gibi birçok bilgiyi metin içerisinde görmemiz mümkündür.

KAYNAKÇA

Abanus, Yaşar. "Edebiyatımızda Hz. Adem", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatı Bölümü**, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2019.

Abdülvâsi Çelebi. **Halilnâme**, (Haz. Ayhan Güldaş), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Akar, Metin. "Eski Türk Edebiyatında İbrahimler, Hâlil-nâme'nin Yeni Bir Nüshası ve Düşündürdükleri", **Aydın Türklük Dergisi**, C. 5, S. 9, s. 88.

Albayrak Sak, Vesile. "Kadıoğlu Şeyh Mehmed ve İnşirâhu's-sadr Adlı Mesnevisi", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.27, 2012, s.201-224.

Alkan, Harun. "Mevhûb-ı Mahbûb (Şeyhoğlu)" Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mevhub-i-mahbub-seyhoglu) [Erişim Tarihi: 06 Şubat 2023].

Avcı, İsmail. "Divan Şiirinde İskender-i Zülkarneyn" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.7, S.29, s.47-69.

Bektaş, Ekrem. "Klâsik Türk Şiirinde Hz. Eyyub ve Sabrı", **International Journal of Language Academy**, 3/3, 2015, s.107-123.

Benli, Şeyma. "Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Mir'âtu's-Safâ'sı (Tenkitli Metin-İnceleme)", **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Budu, Mariana. "Türkçe Kısasü'l- Enbiya Tercümeleri ve Ebû İshâk İbrâhîm b. El-Mansûr b. Halefi'l Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.60, S.1, 2020, s.71-95.

Bulut, Türkan, Korkmaz, Şenol. "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Eser: Dâsitân-ı Cümcüme Sultân, **Journal of Old Turkic Studies,** C.6, S.2, 2022, s.479-571.

Bülbül, Tuncay. "Vahyî, Açuk Kadıoğlu Mustafa Vahyî Efendi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vahyi-acuk-kadioglu-mustafa-vahyi [Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2023]

Cemiloğlu, İsmet. "Kısas-ı Enbiya ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", **Türk Kültürü Araştırmaları**, Halil Fikret Alasya'ya Armağan, Ankara, 1989.

Cirit, Hasan. "Kussâs", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.26, İstanbul, 2008.

Cirit, Hasan. **Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları Vaaz ve Kıssacılık**, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2022.

Çakın, Mehmet Burak. "Hz. Musa Kıssası'nın XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiiri'ne Yansıması", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.17, S.1, Nisan 2020, s.103-128.

Çambel Kalço, Şebnem. "Ebu'l-Fazl Musâ el-İzniki'nin "Terceme-i Kısas-ı Enbiya" İsimli Eseri", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S.27, İstanbul, 2021, s.315-326.

Erdoğan, Mustafa. "Divan Şiirinde Ortak Mahlas Sorunu ve Kabûlî Örneği", Erdem, S.53, s.55-81.

Ersoy, Gülser. "Memlûk Sahasında Yazılmış Bilinmeyen Bir Kısasü'l-Enbiya", TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 9, S.25, 2021, s.230-251.

Fidan, Muhammed Mücahit. "Sûkî'nin Mekke, Medine ve Peygamberler İçin Yazdığı Manzumeler", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, C.4, S.1, Şubat 2021, s. 373-390.

Genç, İlhan. **Örneklerle Eski Türk Edebiyatı**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2007.

Güler, Mehmet. "Ka'be-Nâme(Safî)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kabe-name-safi. [Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023].

Gülmez, Mevlüt. "Kısas-ı Enbiyâ (Fazlî)" Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kisas-i-enbiya-fazli) [Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023).

Gültekin, Emine. "Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.

Güzel, Bilal. "Kısâs-ı Enbiyâ Tercümesi (Şifâyî, Ahmed Şa'ban Efendi)", Türk edebiyatı eserler sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kisas-i-enbiya-tercumesi-sifayi-ahmed-sa-ban-efendi) [Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023).

Harman, Ömer Faruk. "Hz. İlyas", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** C.22, İstanbul, 2008.

Harman, Ömer Faruk. "Tübba'", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 41, İstanbul, 2008.

Işıkhan, Dilek. "Tarih-i Enbiya (Nûri^Şeydâ Bey)", Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tarih-i-enbiya-nuri-seyda-bey) [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023].

İçli, Ahmet. "Risâle-i Enbiyâ (Fasîh, Ahmed Dede), Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-enbiya-fasih-ahmed-dede) [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2023).

Kabaklı, Ahmet. **Türk Edebiyatı II**, Otağ Matbaası, İstanbul, 1973.

Kalyon, Abuzer. "Zübde-i Târîh-i Enbiyâ (Râşid), Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/zubde-i-tarih-i-enbiya-rasid) [Erişim Tarihi: 09 Şubat 2023].

Kanar, Mehmet. **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, 2011.

Kaplan, Mehmet. "Şiir ve İlim", **Hisar**, C.XI, S.94, s.3-4.

Karataş, Ahmet. "Türk İslam Kültür ve Edebiyatında Kısas-ı Enbiyâ Türü", **Diyanet İlmî Dergi**, C. 49, S.3, s.113-126.

Kaya, Remzi. "Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.11, S.2, Bursa 2022, s.31-58.

Keklik, Murat. "Manzum Bir Kısas-ı Enbiyâ", **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, C.8, S.21, s.215-245.

Kesik, Beyhan. "Tevârîh-i Enbiyâ fi İrşâdi'l-Ezkiyâ (Râşid)", Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tevarih-i-enbiya-fi-irsadi-l-ezkiya-rasid) [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023].

Kıstırak, Saim. "Eski Türkiye Türkçesi ile yazılmış müellifi bilinmeyen manzum bir kısas-ı enbiyâ nüshası: Enbiyâ-nâme", **Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S.32, 2023, s.821-830.

Köksal, M. Asım. **Peygamberler Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2022.

Muallim Nâci, **Lûgat-i Nâci**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2012.

Okumuş Ömer ve Kalkışım, M. Muhsin. "Klasik Türk Şiirinde Hazret-i Îsâ Kavramı", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1/5, 2008, s. 534-546.

Onay, Ahmet Talat. **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü**, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2016.

Özdemir, Cafer. "Aşık Tarzı Türk Şiirinde Hz. Süleyman Algısı", **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.12, 2020, s. 208-232.

Özdemir, Sema. **Tasavvuf Klasiklerinde Peygamberler**, Kubbealtı, İstanbul, 2011.

Sona, Fatih. "Klasik Türk Şiirinde İlyas Peygamber", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, s.50-63.

Şahin, M. Süreyya. "Kısas-ı Enbiya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.25, İstanbul, 2008.

Şahin, Serpil Yazıcı. "Hikmet Geleneğinde Yazılmış Kıssa-i Hazret-i İsmâ'îl", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı 5/1, 2016, s. 189-225.

Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013.

Şengül, İdris. "Kıssa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.25, İstanbul, 2008.

Şengül, İdris. **Kuran Kıssaları Üzerine**, Işık Yay. İzmir, 1995.

Uslu, Bilgenur. "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Âdem'le Havva" Adlı Öyküsünde Mitolojik Unsurlar ve Semboller", s.1-10.

Uzun, Mustafa İsen. "Hz. İsa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, İstanbul, 2008.

Uzun, Mustafa. "Hz. Lokman", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2008.

Yapıcı, Ali İhsan. "Karışık Lehçe Özelliği Gösteren Bir Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri, **Akademik Sosyal Araştırmalar**, Yıl: 7, S.3, s.65-80.

Yaylalı, Yasemin. "Klasik Fars Şiirinde Hz. Nuh", **Şarkiyat Mecmuası**, S.25, 2014, s.233-261.

Yazar, Sadık. "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı**, Doktora Tezi, İstanbul, 2021.

Yıldırım, Ali. "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatında Mahlâs", **Erdem**, C.12, S.36, s. 1055-1117.

Yüksel, Aslı. "Amat Romanında Yeni Tarihselcilik", **Söylem Filoloji Dergisi**, C.1, S.1,2016, s.78-91.

Url-1 <*https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/* >, erişim tarihi 06.03.2023

EKLER

EK 1: KISAS-I ENBİYA NÜSHASI

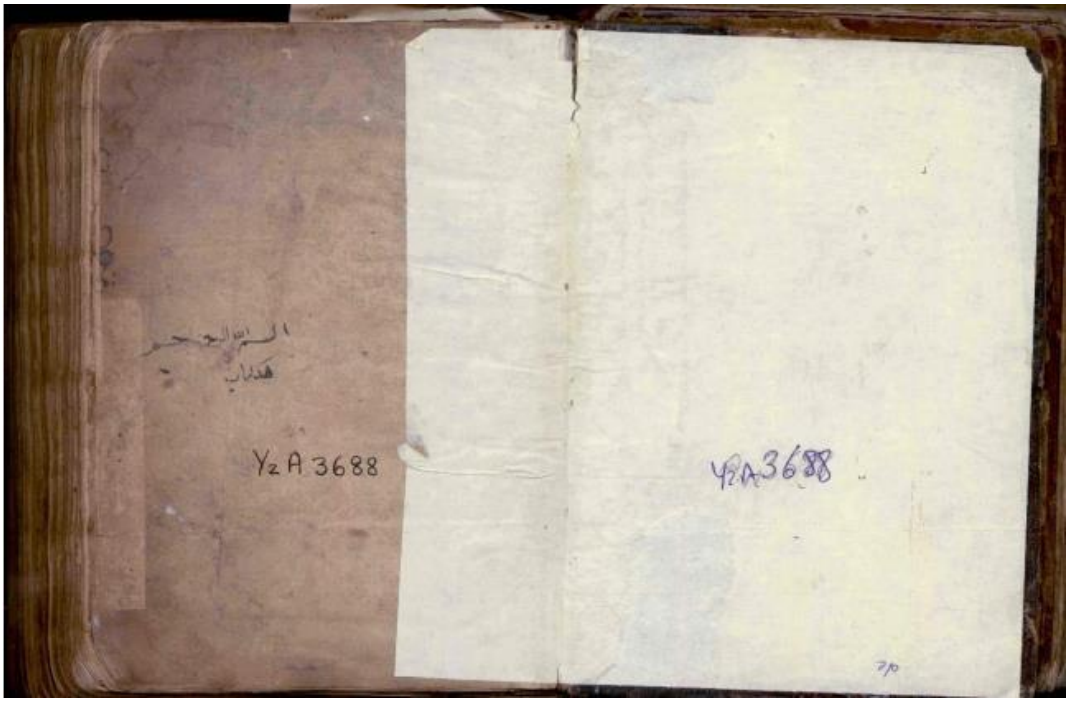

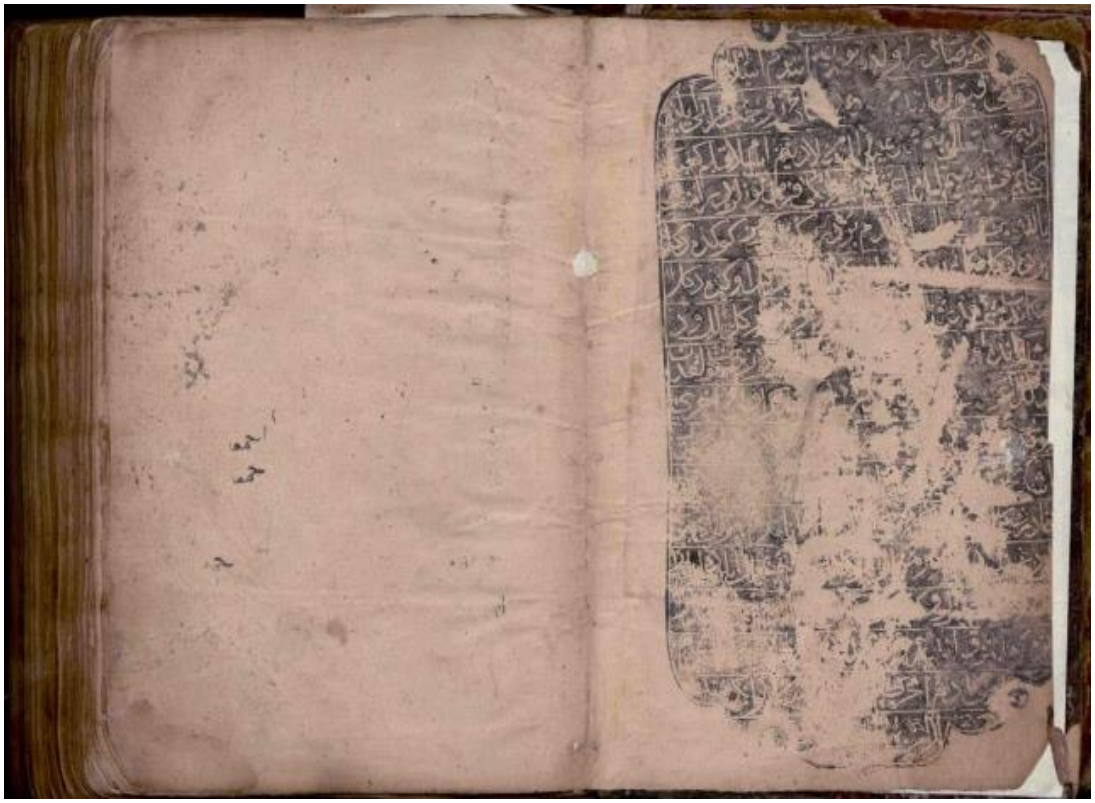

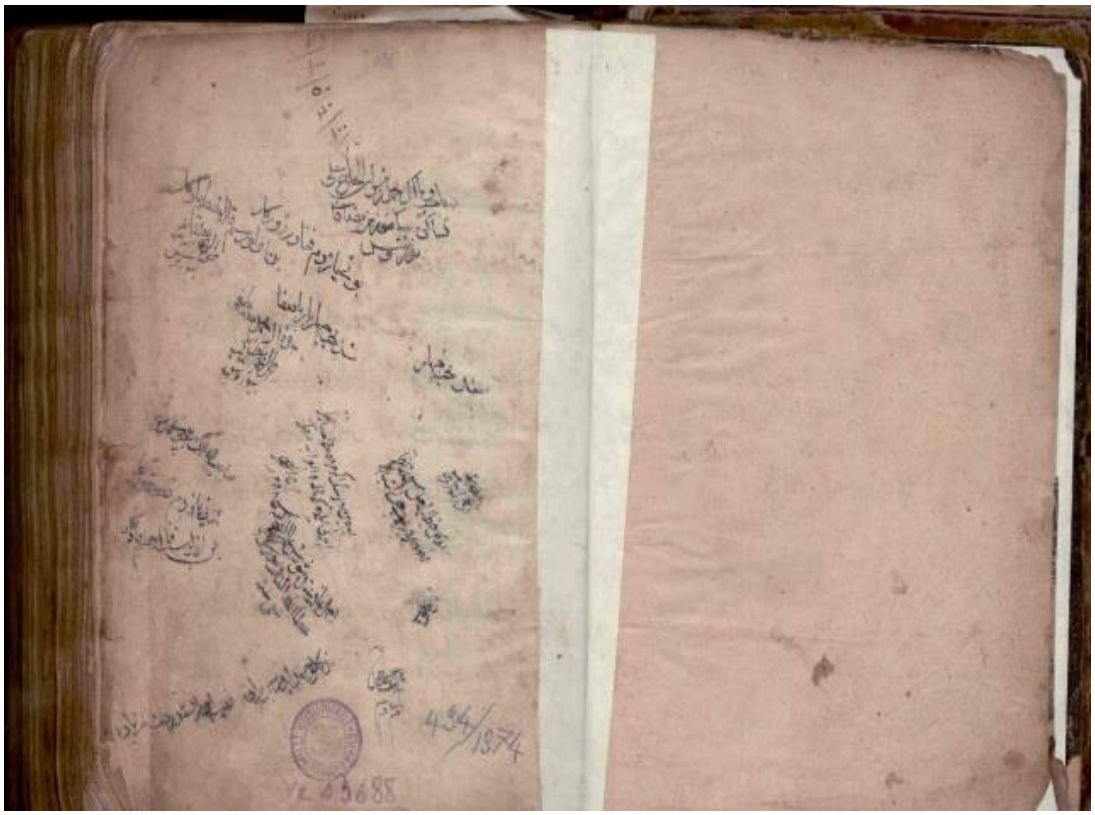
4364/1874
VL 43688